

SAVE

MONEY

WHEN YOU SEW

Flower Basket Sewing Thread is a Made-in-India product comparable in quality with the best imported thread. And it's cheaper! See that you get Flower Basket from your usual dealer next time you buy.

Managing Agents,

**William
Grimshaw & Sons.**

**STOCKISTS' APPLICATIONS
INVITED**

Made in India by

Acme Thread Co. Ltd.

Bank of Baroda Building
Apollo Street, BOMBAY

અનુક્રમણિકા

વર્ષ ૧૭ : જુન-જુલાઈ ૧૯૪૩ : સળંગ અંક ૧૦૩૭-૩૮
છટકે નકલ આડે આના. અંક ૬-૭ મો.

પતિ-પત્ની, અન્નપૂર્ણાનું મંદિર,
સ્વામીની અને બહેન નેવા

નીરૂપમાદેવીનાં

પુસ્તકો તમોએ વાંચ્યા
હવે તેઓ આપે છે.

ભાઈ

અનુ : જેઠાલાલ ના. ત્રિવેદી B.A

સમાજના અલ્પલેખ મેળાને
અનુપમ રીતે રજૂ કરતી અપૂર્વ
નવલકથા.

“જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા”નું ચાલુ
સાલનું પુસ્તક ખીજી હપ્તાય છે

માળાના આઠકોને પુસ્તકો અર્ધી
કીંમતે મળે છે. માહક મવા રૂ. પુ
પહેલેથી મોકલો તે તમારા જમા
રાખવામાં આવશે. તેમાંથી તમેને
જે જે માળાના પુસ્તકો બહાર પડશે
તે રજીસ્ટર્ડ કરી મોકલવામાં આવશે

માળાનું ચાલુ સાલનું પહેલું પુસ્તક
“શરદ્વૈલી”ની અપૂર્વ નવલકથા

અચલા

કી. રૂ. ૩-૮-૦

આઠકોને અર્ધી કી મને મળે છે.

લખો :

“જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા”
પીરમથા રીઝ-અમદાવાદ.

- ૧ પ્રભ કલ્યાણ માટે હિંદુઓની યોજના
શ્રી. કે. સી. દેસાઈ રૂ. ૧૩
- ૨ મીન સમાધિ લે શ્રી ઉવાદેવી મિત્રા
અનુ માણેકલાલ જોષી રૂ. ૧૧
- ૩ રાહપર લેખીકા શ્રી. કાન્ત દેસાઈ રૂ. ૨૧
- ૪ મોવાલણ દુધવાળી શ્રી જ્યોતિર્દાસ કા. મોવાળા રૂ. ૨૨
- ૫ આફ્રિકાથી દિલ શ્રી. વિમળાબેન પટેલ રૂ. ૨૩
- ૬ જીવન જીતી જાયજીને રે ભોલ
શ્રી. અર્ધસકર દિ પદ્યા રૂ. ૨૬
- ૭ કાંતવા-વણવાની કમાનું મહત્વ
શ્રી. મંદમણિસકર પદિત રૂ. ૨૭
- ૮ પરસેવાની કમાણી શ્રી સત્યવતી રૂ. ૨૮
- ૯ ગરબો શ્રી કનકકુમારી રૂ. ૩૧
- ૧૦ ગરબો શ્રી લક્ષ્મીકુમારી રૂ. ૩૧
- ૧૧ મારવાડી ઓયોના વચ્ચાવણ અને તેનો ખર્ચ
શ્રી. રજુજીતલાલ દલાલ રૂ. ૩૪
- ૧૨ સીતામિત્રી લેખીકા સી. વિમળાબેન પુ હવે રૂ. ૩૪
- ૧૩ ઓચો અને નોકરી શ્રી. રમણીકલાલ દલાલ રૂ. ૩૫
- ૧૪ વિદાયની વેળાએ રૂ. ૩૫
- ૧૫ હિન્દુ સમાજનો સડો શ્રી ગંગારામ ખન્ના રૂ. ૩૫
- ૧૬ માતાની ફરતે શ્રી. નવીન આર. આચાર્ય રૂ. ૩૫
- ૧૭ ઓ સમાચાર રૂ. ૩૬

સુધારો:—૪૪ રૂ. ૩૪૦, ૩૪૧ ઉપર જે ગરમાના લેખી
બહેનોના નામમાં મીસ પ્રિન્ટ થઈ છે તે સુધારી લે
અનુક્રમમાં જણાવેલ છે તે મુજબ

ડોંગેરનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુણીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

વર્ષ ૮૭ : : જુન-જુલાઈ ૧૯૪૩ : સળંગ અંક ૧૦૩૭ : અંક ૬-૭

પ્રજા કલ્યાણ માટે ઇંગ્લંડની યોજના

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ

માણસ માત્રને સામાન્ય પોષણ-અન્ન, વસ્ત્ર અને આશ્રય-મળે તેવી વ્યવસ્થા જે રાજ્યમાં થાય તે સુરાન્ય ગણાય એમ તો સૌ કાર્ષ કલ્પક ફરે છે. બીવરીજ યોજના ન્યારે ન્યારે આપણે “રામરાજ્ય” શબ્દ વાપરીએ છીએ ત્યારે તેનો બાવાર્થ પણ એજ હોય છે કે શાંતિ અને સામાન્ય જીવન-યાતો સૌ કોઈને મળે એવું રાજ્ય. રક્ષીવાના સોવીયેટ રાજ્યનો પણ તે માટેજ પ્રયત્ન છે. અને ઈંગ્લંડમાં જે સમાજવાદી કાયદાઓ થાય છે તે પણ તે મુદ્દાથી થાય છે. અસખત સૌના રસ્તા એક નથી પણ મુદ્દો એકજ છે. ગાંધીજીએ ચરખા માટે યત્નો કર્યા તેનો પણ મુદ્દો તો એજ. ઈંગ્લંડ અને અમેરિકા વચ્ચે એટલાંટીક ચાર્ટર ઉપર સહી થઈ તેમાં પણ એક કલમ “ફ્રીડમ ફોમ વૉન્ટ”-માણસને તગી પડવી ના જોઈએ તે સંબંધની હતી. હમણાં ઈંગ્લંડમાં “બીવરીજ પ્લેન” નામે યોજના પ્રસિદ્ધ થઈ છે તે પણ એ દિશા તરફ જ જાય છે. ઈંગ્લંડમાં સામાજિક કાયદાઓ થવા છે તે પ્રમાણે ધરપણ આવતાં માણસને પેન્શન મળે છે, અપજ થતાં પેન્શન મળે છે, બેકારી થતા પેન્શન મળે છે, એ રીતે તગીમાંથી માણસને બચાવી લેવાનો પ્રયત્ન થાય છે. આ પ્રયત્ન ઘણોજ ઓછો છે એવી ફરીવાર છે, તે વાત જુદી. લક્ષર્ધના સંજોગોને કીધે નતી પગિચિતિ ઉભી થઈ છે. તે પ્યાનમાં લઈને બીવરીજ યોજના ઘડાઈ છે. લક્ષર્ધ પછી બેકારી, અપજપણ, ધધો ફર થતાં નવો ધધો કીપતી વખતેની ગદ્દ, વગેરે બાબતો આમાં લક્ષમાં લેવાઈ છે. દરેક દરેક મનુષ્યને, અમુક ગોણામાં ઓછી આવક જીવાઈ માટે મળેજ, એવો તેનો મુદ્દો છે.

આ માટેનાં નાણાંની ભોગવાઈ નોકરી રાખનાર, નોકર, અને ગળ્ય, ત્રણેય મળીને કરવાની છે. આ પ્રત્યે કોઈ કોઈ દિશામાંથી વિરોધ આવે છે. પરંતુ નાણાંની ભોગવાઈ તો કરવાની છે. અને એ આ ત્રણેયે કરવાની છે. ફક્ત તેમાંથી વધતી જોઈ રીતે રકમ લેવાય એટલુંજ. પરંતુ આ બાબતમાં એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે, કે દેશના ઉઠોગો પુરેપુરા ખીલેલા હોય તોજ દેશમાં આબાદાની વધે અને બેકારી જોઈ હોય. ખીવરીજ યોજના જેવી યોજના દિન્દમાં દાખલ થાય તે પહેલાં દિન્દની સમગ્ર આવકમાં વધારો થવો જોઈએ. યુદ્ધને લીધે અત્યારે દેશમાં નાના નાના ઉઠોગોની સ્થાપના થઈ છે. આ સર્વ પ્રયાસોને યુદ્ધ પછીનું અભ્યર્થન મળવું જોઈએ. તેમ થશે તો આ પ્રયાસો બચકના થશે. નહિ તો તેમાં અલપજની પાણુ ગહેશે. રાષ્ટ્રીય આવક વધે તોજ સમાન વહેંચણીનો પ્રશ્ન ઉભો થાય. ખીવરીજ યોજનાનું કાર્ય સમાન વહેંચણી જેવુંજ કાર્ષિક છે. પરંતુ વહેંચણી કરવા માટે દેશ સમસ્તની રીતસરની આવક તો જોઈએજ ને ! છતાંયે દિન્દ જેવા ગરીબ દેશમાં પણુ કાર્ષિક ને કાર્ષિક તો આ માર્ગે કરી શકાય. પરંતુ આવકનાં સાધનો વધારવાનો મહાવત્ત સરકાર તેમજ ઉદ્યોગપતિઓએ ફરવો જરૂરનો છે. ખીવરીજ યોજનામાં કેટલીક મુશ્કાળો ધણી પગિવર્તનશાળી છે. અને ઈન્ડસ્ટ્રીય ઈન્સ્ટિટ્યુશ કંપનીના હાથમાંથી કેટલુંએક કામકાજ લઈને રાજ્ય તરફથી કરવાનું ઠરાયું છે આ સામે ઈંગ્લંડમાં ફરીયાદ થવા માંડી છે પણ અત્યાર મુખીનું આ કંપનીઓનું કામ અને એ કામનો પ્રકાર જોતાં આ ફરીયાદો બાજબી નથી એમ કરી શકાય. આપણા દેશમાં તો હજી આ વિચારો ફક્ત ચર્ચા માટેજ છે. ખીવરીજ યોજનામાં એક નવીનતા ઓઝો સંબંધમાં છે. અત્યારે પણ ઓઝોને ઈંગ્લંડમાં બેકારી વખતે અમુક વેતન મળે છે. વૈધવ્ય આવતાં પણ અમુક મળે છે. વૃદ્ધાવસ્થાનું મળે છે પરંતુ આ યોજનામાં લગ્ન વખતે “ગૃહિણી પૈલીસી” તેને મળવાનું છે. તે મુજબ લગ્નનું વેતન, સુવાવક વખતે વેતન, વૈધવ્યનું વેતન અને તેનો પતિ બેકાર બનતા ખાસ વેતનની તે અધિકારી થશે આમ ગૃહિણીને સામાજિક વિમાની અધિકારી ગણી છે. ઓસ્કાતંત્રમાં આ એક આજ્ઞા પગલું છે અને તેથી લગ્ન વિરુદ્ધની, એક અગચ્છ જોઈ થશે. આ ઉપરાંત સત્તાન લવાજમ પણ આ યોજનામાં સામેલ છે. વસ્તિના બટાકા સામે આ ઉપાય કામ લાગશે.

નવાં પુસ્તકો

અવલોકા (શરદ્દેલી)	૩-૮-૦	ધનીવલુકર (હુકી વાર્તા)	૨-૮-૦
અવત્તીપતી (અંતિહાસિક)	૨-૮-૦	બિન્દુ (શરદ્દેલી)	૦-૮-૦
સુરેખા (રાષ્ટ્રીય નવલકથા)	૨-૮-૦	વૃંદાવન (,)	૨-૦-૦
ત. રાજમાતા (અંતિહાસિક)	૪-૦-૦	સુવાસચંદ્ર (,)	૨-૮-૦
વિનાની (હુકી વાર્તા)	૨-૮-૦	રમારણ (નવલકથા)	૩-૦-૦

લખો:- જીવનલાલ અમરશી મહેતા, પીરમથા રોડ : અમદાવાદ.

મૌન સમાધિ

મૂળ લેખિકા :
ઉપાદેવી મિત્રા

અનુવાદક :
શ. માણેકલાલ ગા. જોગી

તેના યૌવનનું કંપન દિલોળા લેતું; અને ઉચ્છ્વસ કાગના વિલાસ-દાસ્યમાં જડિયૂત રહેતી. તે બેસી રહેતી. થોડાક જળ, થોડાક કપટ અને થોડાક મેદિરાભર્યા હાસ્યને ખાતર તે બેસી રહેતી. તારાઓની ધસમાં ચંદ્રમાના જેવી.

લીલા બાજનાના ભર્યા ખેતરની જેમ યૌવનને વેરતી, મસ્તીમાં ચૂર કુમકુમ ત્યાં નૃત્યના કુવારા ઉડાડતી અને એ હરિયાળા ખેતરની ચારે તરફ લોભાતુર હમરો પક્ષીઓ બેઠ્યાં કરતાં.

પોતાની ચારે બાજુ પોતાનાં સ્તવગાન સાંભળી સાંભળી કુમકુમને ભ્રમ યતો, તે પોતાને ઉદ્વેગની અપ્સરા, મેનકા, રંભા, તિલોત્તમા માની બેસતી. ક્યારેક તો ભ્રમ નહિ-વાસ્તવિક દૃષ્ટિથીજ તે પોતાને રંભા માની લેતી, એજ સ્વપ્નનું દર્શન કરતી. તેના દિવસો ખુશી આનંદમાં વહી જતા હતા. હુનિયાનું રૂદન તેના હૃદયસાગરમાં ડૂબી જતું, અને તેના આનંદ મસ્તની જેમ બધે ફેલાઈ જતો.

તેના સ્વભાવ પણ વિચિત્ર દંભો હતા. જે વસ્તુને તે લેવા ઇચ્છતી હતી, પ્રેમ કરતી હતી, મેળવવાનો લોભ કરતી હતી, તેને આ કંઈ પીધા વિના તેના જીવને ચેન વળતું નહોતું.

ભારે રાત્રિની વેળાએ કુમકુમની આંખો ન્યારે નિદ્રાથી મૂકી જવા લાગી, ત્યારે તેને રેશમી ગાદલા પર સુવાડતાં સુવાડતાં મોહિની ધીરથી બોલી: "આમ ક્યાં સુધી ચાલશે?"

કુમકુમ પોતાની મુખ્ય સદસ્યરી અને દશાયિત જીવનની વાંછિત મોહિની પ્રતિ અર્ધ ખુલ્લાં નેત્રો વાળ્યાં અને બોલી: "કેવી રીતે, મોહન?"

"તું તો યૌવનને હુટાવવા બેઠી છું!" કુમકુમ ખિલખિલાટ હસી પડી: "હ હુટાવી તો રહી છું."

"હુટાવી તો રહી છું. આ હુટાવવા પરિણામ શું આવશે, એનો પણ ક્યારેય વિચાર કર્યો છે ખરો?"

"પરિણામ? પરંતુ ભવિષ્યના પરિણામ વિચાર કરી, વર્તમાનના સુખથી મોં ફેર લેતું એ તો ભિરૂતાનું લક્ષણ છે, જનવરો કામ છે!"

"તારે જેમ કરવું હોય તેમ કરને બાંધ પરંતુ આ પ્રકારે યૌવનને આકંઠ પીને એ દિવસ તું ન્યારે જિખારણુ બની જઈશ, ત્યારે દિવસ માટે છે" શુ રાખી મૂક્યું છે? વખતે તું જીવન વિતાવીશ શી રીતે?"

"આ પૂર્ણ રીતે પીધેલા યૌવનના તુ સતોષથી મદિરા ને પીતી જ છે, તો બાદમાં બાલી કરીને જ અટકવું બાકી કોને સા રાખવી? અને રાખું પણ શા માટે?"

મોહિનીએ ઉદાસીનતા ભર્યું હાસ્ય કં: "જેવી તારી ગચ્છ. પરંતુ હું તો કહું એટલા માટે કોઈ દહાડો એ માટે આંસુ વહ વર્ષા ન પડે!"

"અને તે પણ મારે જ?"-સ્મિત ક કુમકુમે કહ્યું: "હરિયાળા ખેતરને પક્ષીઓ રોટા નથી હોતા."

"અરાબર છે, પણ ત્યાં સુધી જે હરિયાળું હોય ત્યાં સુધીજ પણ ત્યારબાદ શું"

"પછી જે થવાનું હશે તેના પાછળ કુમકુમને વિચાર કરવાનો છે, અત્યારની કુમકુમને નહિ."

મોહિનીએ બેઠપૂર્વક મોં ફેરવી લીધું જોતી ચર્મ અને ચાત્રતાં ચાલતા તોણે પૂછ: "રાત્રી સાંજે આ બધી જી..."

“રાજા નહિ, તેને હવે ફકીર કહે, મોહન !”

“પરંતુ ફકીર એને બનાવ્યો તો ત્હેં બને ?”

“એમાં ત્હેં નવી કંઈ વાત કરી ? પાન તરું એ તો મારું કામ જ છે, આકંઠ પાન તરું, થોડું બાકી રહે તેમ કે વિચાર કરીને માન કરતાં હું શીખીજ નથી. એનું સર્વ કાંઈ હું પાન કરી ચૂકી છું !”

“બસ, બસ, ચુપ કરો બાઈ સાહેબ ! નારીના હૃદયમાં જો કાક-રાક્ષસીના વાસ થઈ ગયો હોય છે, તો પછી પોષણ કાંઈક કહેવા કાબજવાનું જ બાકી નથી રહેતું.” બાઈથી મોહિનીનો સ્વર બોલતાં બોલતાં કપી ઊઠ્યો.

કુમકુમ ઊઠીને બેઠી થઈ. ઉત્તેજના અને પ્રેમનું માર્ગ એનું રજતરંગ સુખ સમાન દિશ થઈ ગયું હતું. તે કહેવા લાગી : “પરંતુ એ રાક્ષસીને કાણે લાવીને મારા હૃદયમાં વસાવી છે ? અત્યાચારથી કાણે આ હૃદયની કલ્યાણમયી, પ્રેમમયી અને માતા નારીનું ગળું દબાવી આવીને ગૂંઝાવી નાખ્યું છે ? કહે, કહે મોહન કાણે એ નિરીદ, દુઃખીની, સિદ્ધ કિંતુ આત્મ-મર્થાદામયી નારીના હૃદયને અત્યાચાર પર અત્યાચાર કરીને રાક્ષસી બનાવી દીધું છે ? મસાહ પર મસાહના ઉપવાસોથી ક્ષીણ થઈ ગયેલા શરીરે પણ જોણે અવિરામ પરિશ્રમથી મોં નહોતું ફેરવી લીધું એવા એના તપત્ત્વ કુદરતે કાણે કઠોર બનાવી દીધું ? અને તે વખતે જોણે દુનિયા પાસે માથું હતું પણ શું ? પેટ-મર અન્ન અને આત્મમર્થાદાજ ને ? આપ્યું હતું એણે એને કાંઈ ? ના ! નહિ તો પગલે ને પગલે એ આત્મમર્થાદાને કચડવાનું એજ અન્યાયી દુનિયાને પોતાનું કર્તવ્ય માન્યું હતું. માથુસ છે આત્મમર્થાદાને ખાતરજ. આત્મમર્થાદા જે જીવન છે, તે હું સહન નથી કરી હું પૂછું છું. મોહન, એવી એ અત્યાચારી દુનિયા પાસેથી હું બહોલા શા માટે ન

લઉં ? એની તરફ હું ક્યા શા માટે દાખવું ? જો રાક્ષસી જાગી ઊઠી છે, તો હું તેને સુવાડી દઉં શા માટે ? અને એ રાક્ષસી માટે મને એકલીનેજ શા માટે જવાબદાર ગણવામાં આવે છે, શા માટે દુનિયાને જવાબદાર ગણવામાં નથી આવતી ?”

મોહિનીએ ઉત્તરવલ્લ દષ્ટિ જોઈ કરી અને જણાવ્યું. “બધુંય હું સમજું છું, અને તારું કહેતું બધું કબૂલ કરવા છતાંય પણ એક વાત તો રહી જાય છે, કુમકુમ તને નથી લાગતું કે દુનિયાથી બહોલા લેતા તું જે તત્પર થઈ છું એમાં શા માટે તારા પોતાના પરજ તું બહોલા લેવા બેઠી છું : તારી-સૌદમ્ય અને નારી-રનેશનું શા માટે ખૂન કરી રહી છું ?”

“બહોલા અને તે પણ મારા પોતાના પરજ ?”

“હા, હા, તારાં પોતાના પરજ ! તું, તો તારા પોતાના આત્માનું જ ખૂન કરવા બેઠી છું !”

“ચુપ-ચુપ રહે મોહન !”

“ચુપ રહું ? કીક વાત છે ! પરંતુ...”

“ના, ના-હવે પરંતુ-પરંતુ નહિ. મને નિદ્રા આવે છે.”

“અને ગળ માટે શું આગા છે ? શું રાજ રાજ તારી આશામાં એનું જૂએ તરસે મરી જતું એજ તારી કામનાની વસ્તુ છે ?”

“પરંતુ આજ સહેરની વચ્ચે-જ્યારે એ દુઃખી કુમકુમ જૂએ અને તરસે મરી રહી હતી, ત્યારે ક્યા હતી તું ?”

“કુમકુમ, ત્હે એક દિવસ આજ ગાળને આજ ધરમાં સિંહાસન પર બેસાડ્યો હતો, અને આજે પણ એના જ ધનના બળ પર તું આ અમીરી બોગવી રહી છું. તારે પોતાને માટે તો જરા માનવતા સાચવી રાખ !”

“કયું જ નહિ-ના ! જો એ મરતો હોય તો એને ગરવા દે અને જો હજી તેની પાસે કાંઈ ધન હોય તો બાકી હોય, તો એને મારી પાસે મોકલી આપ.”

વિરામપૂર્ણ દૃષ્ટિથી એકવાર મોહિનીએ એના પ્રતિ જોયું અને પછી ત્યાંથી ચાલી ગઈ. અને કુમકુમ ? કાણ કહી શકે કે એના હૃદયના ઊંડાણમાં અત્યારે વૃમ્બ તોફાન ચાલી રહ્યું હતું કે તે આનંદની સરિતામાં તણાતી જતી હતી.

-૨-

શહેર બહાર એક વિશાળ અટ્ટસિકા હતી અને એમાં જ કુમકુમ ખિલેલા કમળની જેમ વાસ કરતી. પોતાની સૌરભમાં પોતે મસ્ત રહેતી. તેના સૌંદર્ય અને રૂપચૌવન તથા માનની અવિરામ સ્તુતિ યથા કરતી.

વારવનિતા કુમકુમ રાત્ર-અંધારમાં રાણી જેની ઠાંકમાંથી ફિરતો મૂકટ પહેરી મર્વથી ફૂલી ન સમાતી. મુખ્ય સખી મોહિની ધરતી સંભાળ રાખતી. ઘણી નોકરને વેતન આપતી; દુકાનથી શરાબ મંગાવતી અને કુમકુમનાં ધન કૌશલ, રૂપિયા પૈસાને પેટીમાં તાળા-ફંચીમાં સાચવી રાખતી.

કુમકુમ તે દિવસે આંદોના આસન પર બેઠી બેઠી કસ્તુરી લગાવેલાં પાનનાં બીંકાં આરોગતી હતી. અને મોહિની તેને અટ્ટાલ-કારથી વિચ્છિન્ન કરતી. તેને મુજરાયે કમલા-કાન્તને ત્યાં જવાનું હતું.

"બાઈજી..." મોહિનીનો ગંભીર સ્વર સાંભળી કુમકુમ ચમકી ઉઠી, તે બોલી: "બાઈજી! તો શું હવે પછી તારે મુજેથી મારે આજ સંબોધન સાંભળવાનું છે?"

"હા, કારણકે સ્વાભાવિક સરળ વર્તનથી તું હમ્મશે માર્બલ છેડી છું!"

"કે કાલ વાત છે. એને હું મારું સૌઆચ્ય સમજું છું. હું જોવા માગું છું, મોહન કે હું એ નાવાયક દુનિયા પાસેથી મારો જન્મે લઈ શકું છું કે નહિ! એને હું જીતવા ઇચ્છું છું. હું જોવા માગું છું કે એની તાકાત વધારે છે કે મારી તાકાત?"

"ભણે, મારે પણ કાંઈ વધારે કહેવા સાંભળવાનું નથી. મારે કેવળ એટલું જ કહેવાનું છે કે એ અઝાગિયા પર દયા કર. એ બૂખે ને તરસે અધમૂઓ થઈ ગયો છે. મેં એને બહુ સમજાવ્યો. પણ એ માનતો નથી. એને મોતના મુખમાંથી બચાવી લે. ઘણુવાર માટે તેને તારા હૃદયમાં સ્થાન આપ."

"ના, ના!... બસ કર, મોહન! હું વધુ સાંભળવા નથી માગતી. હું તો આ કંઠપાન કરવા માગું છું. બર્ખા ગગરાને હું પૂછું પી બઈશ. મારી પાસે ખાલી ગગરાને સ્થાન નથી. એની બૂખે તરસની વાનો મને ન સંભળાવીશ."

"હું અડોથી જવા ઇચ્છું છું, બાઈજી!"

"ક્યાં...?" કુમકુમ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

"ગમે ત્યાં..." ઉદાસ બધાથી અને એક નિમિષ ધૂણાથી મોહિનીએ કહ્યું: "ગમે ત્યાં..."

"કેમ, કેમ, મોહિની..."

"તમે એ બધી વાત નહિ સમજી શકો, બાઈજી!"

"હું બધુંય સાંભળી અને સમજી શકીશ, તું દિશ બોલીને મને વાત કર, મોહિની!"

"તો સાંભળ, હું આ રાક્ષસી બાઈની સાથે રહીને સ્વયં રાક્ષસી બની જવા નથી ચાહતી. તમારી સેાઅતમાં હવે મારો શ્વાસ રુંધાર્ષ જાય છે. શું કરું બાઈજી, પણ ખુદશી આંખે મારાથી મનુષ્યતનું મળુ નથી દેખાતું. હું નહોતી જાણતી કે એક વેસ્થા-હૃદયમાં માત્ર રક્તની જ પિપાસા રહ્યા કરે છે. નહોતી જાણતી કે એક દિવસની એ સંકુચિત અદરશ-વધુ બળરમાં રૂપ-ચૌવનની ફેરી કરવા બેસશે, ત્યારે એ એક ખૂનની ખાસી હતારી બની જશે!"

અને એ જોઈને મોહિની સ્તબ્ધ થઈ ગઈ કે આટલાટલાં કટુ વચ્ચેના સાંભળવા છતાં નતો એ રૂપચર્ચિતા બાઈજી કોધે ભરાઈ, નતો તેને રોમ ચશ્ચો કે નતો એ વિરક્ત ચર્ચ-ગર્જ. કશું જ નહિ. ગેરહી રાત સચેત

સ્વરે તે બોલી: “જો તારી અહીં રહેવાની મરજ ન હોય મોહન, તો તું ખુશીથી ચાલી જ, હું કોઈને રોકનારી છું કોણ?”

અને એમ કહીને કુમકુમ એમની એમ જ બિટીને જોઈ ચર્ચ અને આપના સામે જઈને જોઈ જોઈ પાવર લગાડવા લાગી—જાણે કે ક્યાંય કશું બન્યું જ નહોતું!

પગવાર મોહિની ત્યાં સ્થિર જોઈ રહી, અને પછી તે અદ્વાર ચાલી ગઈ, અને મોહિની ત્યારે પોતાનો બધો સામાન લઈને મોટરમાં બેઠી, ત્યારે પણ કુમકુમે સુપચાપ એ બધું જોઈ જ રહી. મોટર ઉપડતી વેળાએ, તેણે એકવાર માત્ર અમનની દૃષ્ટિએ મોહિની તરફ દૃષ્ટિ કરી, એટલું જ!

કમલાકાન્તને ત્યાં જાણે કે ઐશ્વર્ય બધાય દરવાજા બોલીને બેઠું હતું. પ્રથમ રાત્રિની અગભિરધીશમાં બાઈજી કુમકુમ દિશ બોલીને તત્કાલીનમાં ગસ્ત બની ગઈ હતી પ્રશસ્ત પ્રાંત પર આઆદન હતું અને એ સામિપાનામાં જાણે કેટલાય નીલા, લાલ, લીલા, પીળા વિજળીના દિવાઓનો અપૂર્વ પ્રકાશ ફેલાઈ ગયો હતો. બાંધ પર દાસીની ચીંટાળા બેલા હતા. ચાંદી જડિત ઢુકાઓમાંથી સુગંધિત તમાકુની વાસ આવતી હતી. સર્વત્ર સેંટ અને અતરની વાસ મધમધી રહી હતી. ગપ્પચાત્ય વ્યક્તિઓ તકિવાને અંદરોબે ગોઠવાઈ ગઈ હતી. કુમકુમના સાથી તબલચો અને અને સારંગીવાળા વાદક-વાદનમાં મસ્ત બની ડોલતા હતા. સભામાં સર્વત્ર એ તરૂણ નર્તકીની પ્રસંસાનાં ફૂલ વેરાતાં હતાં જે તરફ કુમકુમ આંખ જોયો કરીને દૃષ્ટિપાત કરતો, તે તરફ, જાણે મોહનું આવરણ જમી જવું નૃત્ય કરતાં કરતાં તે જ કોઈની નજીક પહોંચી જતી એ વ્યક્તિ પોતાને સૌમાન્યવાન ગણતી. રૂપિયાનો તો જાણે કુમકુમ પર વરસાદ વરસી રહ્યો હતો.

અને કુમકુમ બંને હાથે રૂપિયા સમેટતી થોડોક છળ, થોડુંક હાસ્ય, થોડીક ઉચ્છ્વસ્ય છુસી એ રૂપિયાનાં બદલામાં મૂકતી જતી હતી.

નૃત્યશીલા કુમકુમ નૃત્યમાં મસ્તાની બની એ તરફ નીકળી ગઈ—જે તરફ સામાન્ય માણસો બેઠેલા હતા. સહસા તેના પગ ધંબી ગયા. મોં પરતું ચપળ હાસ્ય ક્ષણવારમાં અદસ્ત અર્થ ગયું, તેનો આત્મા કોણ જાણે કોઈ અપરિચિત વેદના ભાગ્યે દુર્ગાઈ ગયો. તેની દ્રષ્ટિ સ્થિર ચર્ચ અર્થ હતી પેલા કંઠાલશા રાજા ઉપર, જે એક ગિખારીની જેમ બંને નેત્રોને છુલ્લિત દૃષ્ટિથી કુમકુમના જ સુખ પર સ્થિર કરીને બેઠો હતો. જાણે કે તેને એ પ્રમાણે બેસી રહેવામાં અને એ રીતે જોઈ રહેવામાં પણ કંઈ પડતું હતું.

કુમકુમ કંપી બેઠી—આ કોણ કંઠાલ અહીં બેઠો હતો? અથવા તો પછી રાજાનો પ્રેતાત્મા તેની મરકરી કરવા આ રીતે આવી બેઠો હતો? આજ રાત્ર, જે હજી ગઈ કાલ સુધી ઐશ્વર્યમાં ઈન્દ્રો, રૂપયૌવનમાં કંઈર્વશો, તેના મહેલને અજવાળતો બેસી રહેતો હતો. અને જેના સતોષ સ્પર્શે તે હજી ગઈકાલ સુધી શરણિત રહ્યા કરતો હતો. એની જ આજે આ દશા?

“બાઈજી, શું છે? આમ અચાનક શાથી શીકાં અને ઉદાસ બની ગયાં?” મહેલમાંથી એક વ્યક્તિએ પૂછ્યું.

“ગને મારા ઘેર પહોંચાડી દો. મારો છવ ગરગાય છે.”

“શું થયું? શાથી છવ ગરગાય છે? હો, આ પી જાઓ!”—અને તેની સામે શરાબતોનો એક ગ્લાસ ધરવામાં આવ્યો. કુમકુમ તે એકી જાણે ગરગટાવી ગઈ. અને પછી તો થોડીવારમાંજ તેનામાં રક્તિ પાછી આવી ગઈ. એ પછી એણે રાત્ર તરફ પાછા કરીને એક પગ વાર દૃષ્ટિપાત ન કર્યો.

-૩-

કુમકુમ-વારવનિતા કુમકુમ અને નારી કુમકુમ બંધારે યૌવનનું પાન કરવા બેઠી હતી, ત્યારે એકીશ્વાસે તેણે તેનું પાન કરવા માંડ્યું હતું. તે વખતે તેણે ન તો આગળ જોવાની કે ન તો પાછળ જોવાની પરવા કરી હતી. અને આ કંઠપાન દરમ્યાન એક જગાથી પળમાં તે રહી ગઈ હતી સ્તબ્ધ-અચળ થી !

અવેશદ્વાર પરજ રાજનું મૃત શરીર પડ્યું હતું-તેનો દેહ દાકર્ષીજન થો બની ગયો હતો. નશામાં ખૂલતી અને મસ્ત બનેલી કુમકુમ પોતાના સાથીદારો સાથે મોટરમાંથી નીચે ઉતરી, વિજળીનો પ્રકાશ તેના દિશામેલીના અલંકારો પર ચળકી રહ્યો હતો અને રૂપ તથા અલંકાર-દિશાની સામે એ ચળ એક અભિ-શાપની જેમ જગાઈ ગયું હતું.

“મરી ગયો પાછા !” કુમકુમના સાથી-દારોમાંથી એક બોલ્યો.

“કેવો જીવો હતો આ રાજ, હેરે એને જ એની જીવનું ફળ ભોગવવું પડ્યું. કંગાલ, બિખારી સ્વર્ના સેવતો હતો પરી સો કુમકુમનાં....!” બીજો બોલ્યો.

અને કુમકુમ એ પરિહાસમાં પૂર્તિ કરવાનો પ્રયાસ કરવા છતાં મૌન જ રહી ગઈ, ન જાણે એક કેવોય દીર્ઘશ્વાસ તેની નસોમાં ધુમી રહ્યો હતો, તે અકદમ ત્વરિત પગલે મહાલયમાં ચાલી ગઈ.

ત્યારબાદ ધણું કરીને તેના નોકરોએ એ ચપ્પને બીચકીને બહાર ફેંકી દીધું હતું. રાજ માગમાં ધૂળમાં રમદોળાવું હતું અને કુમકુમ સાથીદારોની સોજતમાં ચરાજ પી રહી હતી. એટલું તો સાચું હતું, અને જ્વેતજ્વેતામાં પાછી એ નાયરંગમાં એકતાન ધઈ ગઈ.

વારવનિતા કુમકુમ યૌવનનું પાન કરતાં કરતાં તેનું અધિક પાન કરી બેઠી હતી. અને કૌતુક તો એ હતું કે એનું પાન કરતાં કરતાં પાછળ એક છંદ પણ રહ્યું નહોતું એનું એને

પોતાને પણ જ્ઞાન રહ્યું નહોતું એને કદાચ એનું જ્ઞાન રહેત, જો એ દિનરાત ચાલતો આમોદ પ્રમોદ સચવારમાં નિજીવ ન ધઈ જતો હોત તો !

દિવસો પર દિવસો વીતતા જતા હતા અને ઘરમાં કુમકુમ એકલી એકાકી થી બની ગઈ હતી પેલા દીર્ઘનિશ્વાસની જેમ !

હત્યારી ! હા, સહેરના વાતાવરણમાં હત્યારી કુમકુમનું નામ ચારે તરફ ફેલાઈ ગયું હતું. અને હવે તો એ હત્યારીને લોકો ધૂણાની દ્રષ્ટિથી જોતા ઘઈ ગયા હતા. એજ હતીને રાજની હત્યારી !

કુમકુમે એક વિસ્મયભરી દષ્ટિ ફેરવી પૃથ્વીની તરફ અને પછી પોતાની તરફ, પરંતુ તોય એ સમજી ન શકી કે ઇન્દ્રપુરીની ઇન્દ્રા-ણીથી કુમકુમ કઈ પણ હત્યારી બની ગઈ હતી !

લોકો તેને હત્યારી કહેતા. રાજના મોતનું કારણ તેનેજ માનતા. ઘરની દારીઓ સુદ્ધાં તેના ધૂણીથી ત્યાગ કરી ગઈ હતી. એ બુદ્ધ મહાલયમાં હવે ઘો માન તે એકલી જ પાછળ રહી ગઈ હતી.

આવશ્ય માસની સંધ્યા હતી અને કુમકુમની ચારે તરફ ફેલાયેલી એ નિરવતાની મખમાં મરજીમિથી પડી હતી. એ નિરવતામાં રહેતાં રહેતાં વિશ્વાસિની અને ઉન્નતિપ્રેમ કુમકુમની સીરા-ઉપસીરાઓ કંધારે માન યરા માંડી હતી, એનું એને પોતાને પણ જ્ઞાન રહ્યું ન હતું, તે દિવસ બાદ એ માન સમાધિમાં કાષ્ઠ સમાધિસ્થ યોગીનીની જેમ કુમકુમ બેસી રહેલી દેખાતી હતી.

મોદિની તેનીજ ઉપેક્ષાથી ચાલી ગઈ હતી અને તેના પૂજારી રાજ તેની જ અવ-હેલના તથા અનાદરના પરિણામે મૃત્યુના મુખમાં જઈ પડ્યો હતો. અને એ બન્નેનું અને કદાચિત જગતખ ઉપેક્ષાકાંક્ષી યૌવનનું પાન કરવા બાતર અતવાહી સી પાછળ રહી ગઈ હતી.

અને એવી કુમકુમના એ ગૌન સમાધિરથ ચિત્તમાં વિચાર જન્યૂત થયો કે આને પણ એ રહી ગઈ હતી આવકા મોટા વિશ્વની અસીમ મોતમાં ગૌન-એકલી!

મધરાત થયા આવી હતી. આવી આખવાના કારણે મોટી મોટી પરિમાણે પણ ગૌન મારણ કરવા માંડ્યું હતું. વર્ષાના ફેર પછી પક્ષી બધ મઈ ગયાં હતાં. કુમકુમે વિમૂઢ દૃષ્ટિએ એકવાર ચારે તરફ નજર ફેરવી, તેને આભા ગૌન હાલકારથી કાઢી ઊઠ્યો. તેને લાગ્યું કે ચારે તરફની નિરવતામાં જાણે કે ધીરે ધીરે સમાઈ જતી હતી. તેને સાચું કે જાણે એ વિશદ ગૌનમાં હમણાજ પોતે સમાઈ જશે. તેને લાગ્યું કે જાણે એ ગૌન સમાધિ પણ પછે તેને ગળતી જતી હતી.

કુમકુમ ચિત્કાર કરતી કાંઈક બોલવા મથ પરંતુ તેના કંઠેરવર ક્યારે ગૌન મઈ ગયો હતો-એવું પણ એને ક્યાં બાન રહ્યું હતું?

અને આમ દિવસ પર દિવસ વિતતા ચાલ્યા જતા હતા અને ગૌનની અંદર અને વિખરોથેલા કેશકસાપ સાથે ઓરાડાની મધ્યમાં એ ગૌનમાં જ ગૌન સમાધિરથથી ભેરો રહેતી.

ચારે તરફની વાયુ પણ, ગૌનનો જ પાતો અને એના સરીરનું રક્ત પાંચુ ગૌન મટું જતું હતું. અને એ ગૌનમાં તે પણ પછે મોતનું લાન શૂસતી જતી હતી.

પૂરતો કાલાકાલ એ ગૌન સમાધિને રપકા કરી શકતો નહોતો. દિવસનો પ્રકાશ એ ફક્ત ઓરાડાની બહાર જ પહોંચીને પાછો વળી જતો. મત દિવસોનો નવન આનંદ અને આગોડ પ્રગોડ કુમકુમને, મેરીને તાલિયનતા કરતાં, અને ક્યારેક તે રાજનું સગ સામે આવી ઊઠું રહેતું. પરંતુ એ ગૌન સમાધિને જાણ કલાપનો રપકા થતો નહોતો.

"કુમકુમ..." જેટલાય દિવસો ગાઢ તેના માથા આગળ ઊંધા રહી કાંઈકે કાંઈક મારી.

અને કાંઈકે એનો ઉત્તર ન આવ્યો.

"કુમકુમ-કુમકુમ!" કાંઈક આગેશળમાં રવરમી કાંઈક મારતું હતું. કુમકુમે જવાબમાં ન તો આજો ખોલી કે ન તો કાંઈ જવાબ દીધો. અને કદાચ એમ પણ દોષ કે એ ગૌન સમાધિની અંદર જાડારનો અવાજ મળીઓ જ શક્યો ન દોષ? કાણ જાણ?

[સ્વદેશ અને માનવજીવનની ઉન્નતિના કેન્દ્ર આદર્શોદરી નવલકથા.]

હૃષીકેશચંદ્ર

[શુનીવરસીદીમાં રકસ નરીકે ઉપ-માગમાં આવે તેની નવલકથા]

ચારે ભાગની કીમત રૂ. ૨૧-૮-૦ રૂપિયા ખર્ચ જરૂર.

સાંસારિક, પાર્શ્વિક, કેળવણી વિષયક વિષયોથી બરજૂર, સંસારમાં રચનાની ગ્રાંથી દરાવનાર, વિદ્યાવિલાસી જીવનની બાવનાઓ દર્શાવનાર, પૂર્વ અને પશ્ચિમના ક્રમ પોષ્ય સંમેલન દર્શાવનાર, યુવાન અને યુવતીને કન્યાઓ માટે જનાવનાર, મનુષ્યને મનુષ્યના પ્રાપ્ત દરાવનાર, કોલેજીયોને મોઝ દિશા દેખાડનાર, પ્રવલોને ઉન્નતિના પથ દર્શાવનાર, સંસારમાં સાચું મુખ પ્રાપ્ત દરાવનાર, પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓને સરખી ગતિ એવનાર, હતાતર અને જીવસાવાળી બાણમાં અનંત મોલિક નવલકથા.

કીમત—પાગ ૧ લા ૩. ૩, બીજી ૩. ૫૫; ત્રીજી ૩. ૫૫, અને ચાલો ૩. ૫૫

જીવનલાલ અમરશી મહેતા લગ્નપત્રાય કેડ, વીતા-પાટા

રાહપર

લેખિકા શ્રી : કાન્તા દેસાઈ.

માણસ સંતોષી નથી. આકાંક્ષી છે. અનેક વર્ષો વિતાવ્યા છતાં વધુ જીવવાની આશા રાખે છે. નતન વર્ષનાં મંગલ પ્રવાસે આવનવા સ્વપ્નો સેવી. મધુરુ જીવન જીવવાની તાલાવેલીથી શુકનના મિથ્યા ધમકમાં ફરે છે. જે માણસનું બચપણ સરકારી હોય તે માણસ નું જીવન જ મધુરુ બની શકે. જીલોની પરંપરા માનવને અત્યંત નિરાશાજનક પરિસ્થિતિમાં આણી મુકે છે.

સંસારિક કાર્યાદાવા અને માનવ ધર્મમાળની ક્ષણજીવી ભવ્યતામાં માણસનું શું દાટયું હશે? આપણા જીવતરનો અંતિમ હેતુ મોક્ષ પ્રાપ્તિનો શા માટે નથી હોતો? આપણું નાનપણ જ જીવું રચવામાં આવ્યું હોય છે કે આપણને આ દુનિયાનું જીવતર જીવવામાં જ રમ્યા પમ્યા રહેવાની ધગથ યવાં કરે છે. કિર્તિની ઝંખના થાય છે. કનક માટે લોભ વળગે છે. કનકને લોભ અને કિર્તિની ઝંખના ચતાં મનુષ્ય મનુષ્યત્વ ગુમાવે છે, તેનું ધ્યેય જીલે છે અને સંકુચિત દષ્ટિવાળો અને છે, વિરાટ પરમાત્મામાં મળી જવા માટે આંખણી પાસે દિમ્બત અને કાર્યક્ષેત્ર હોતાં નથી. આમ હોવાથી માણસના પૂર્વ જન્મનાં કૃત્યો ખૂબ અસરકારક હોવાનું માનવું પડે છે. 'સત્કૃત્ય' હોય તો આ ફાતી દુનિયાના દોરંગમાં દોરાય નહિ અને અનંત ધંધરમાં એકતા મેળવી શકાય.

યુવાની એ કદ અતિમહત્વની ઉંમર છે. આ ઉંમરે માણસની જીલોનું વહન અતિ વેગમય હોય છે, જીલોનો વાહક અને જીલોવાન બને છે શુક્ષિત અને સંસ્કારી હોય ઉપરાંત કાળજીવાળો હોય તો યુવાન ધણું ધણું કરી શકે. માણસની આખી જિંદગી કેવી નીકળશે તે

તેના બચપણમાંથી જણાવાં માટે છે. યુવાનીમાં માણસના મુળજીવ મુજો અને પોષણ અને વેગ મળે છે. આ વેગને લીધે તે 'કામ' કરે છે. અને એ કર્મનું ફળ તેને મળે છે. આ ફળ તેને જીવનની લીલીસુકીના અનુભવ માટે છે. યુવાનીમાં વ્યક્તિની બને ભતિમાંથી એકમેકને માટે ઈચ્છા ઉપજે છે આ ઈચ્છા એ વાસના છે. વાસનાનું બળ અતિ વિશાળ હોય છે. વાસનાને દબાવનાર વિજેતા છે. વાસનાને પોષનાર પરાજીત છે. એટલે વાસના આખા જીવનનું મધ્યબિંદુ છે. જેની જેવી વાસના તેવો તે થાય છે, યુવાનીમાં ઉપજતી વાસનાના મુળમાં બચપણમાં કુમળા મગન પર પડેલી Intimacy છે. અને Intimacy ધણુંખરું માતાના સ્વસ્થાવ ઉપર આધાર રાં છે. બીજું બધી બાબત કરતાં માતાની અસ ધણીજ પ્રબળ હોય છે.

(એક નોંધપોથીમાંથી)

✽

ભારતના રાજ્યશાસનો મુકુન્દભણી અવંતી સમ્રાટ વિક્રમાદિત્યના શેમાંચક જીવન કાર્યોનો અદ્ભુત ચિતાર આપતી મુરેખ નવલકથા.

સમ્રાટ વિક્રમ

અથવા

‘અવંતીપતિ’

જાણીતા મુક્તક-કવિ અને ઉદ્ધયમાન લેખક શ્રી. જેઠાલાલ ત્રિવેદીના હાથે લખાયેલી આ નવલકથામાં વિક્રમ, વેતાળ, સાધવી સરસ્વતી, દાલિકામુરી, દેવદમની ઘાંચણ, મંગલી, પદ્માવતી અને મુનંદા વંજેર પાત્રો તથા શેમાંચક પ્રસંગો તમને એવા તો મુગ્ધ કરી મૂકશે કે, તમારા હૃદયમાં આ કથાની માધુરી દિવસોના દિવસો સુધી આનંદ રલાવ્યા કરશે.

ક્રીમત રા. અદી

[ગીરનાં ગામડાંનું એક ગૌરાંકિત સ્મરણ]

ગોવાલણ દુધવાળી !

('આલા પાંદાને લિડારી મેલો હો પાંદું પગેથી !')

તને ગોંદરે ગોંદરે દીડી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારી બોલી લાગે બહુ મીઠી, ગોવાલણ દુધવાળી !
પડે પ્રભાતને બોધણું લેતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
ગામ લોકોને દુધડાં દેતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
રાજ કરતી તું મોટી ચેરીએ, ગોવાલણ દુધવાળી !
લેની પેદારો હનમાનનો દે'રીએ ગોવાલણ દુધવાળી !
હંચી હવેલીએ તું જાતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
પપ વેચીને પાછી કરતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તું ચાલે જાણે મલકાતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારી ચૂંદડી દહેરાં લેતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારે નાકે તે નમડી મોટી, ગોવાલણ દુધવાળી !
છેડો આડો રાખીને જોતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
ભરી ચણિયામાં મોરલાની ભાત, ગોવાલણ દુધવાળી !
કામ બાબા ને જરીક વાન, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારી ગોરી તે ગરબી કાયા, ગોવાલણ દુધવાળી !
બધા રૂપ મહિં છલકાયા, ગોવાલણ દુધવાળી !
નમે સધ્યાને ઘેર તું જાતી, ગોવાલણ દુધવાળી !
પછી ગાયોને જોડી દો'તી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારાં દોરાંમાં લે'સો ચેડી, ગોવાલણ દુધવાળી !
ચાર મે'ઠાં ને ગાય સાત જોડી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારે નેસઠે નેસઠે કૂત્તા, ગોવાલણ દુધવાળી !
રાતે રખેવાળ, દિવસે સૂતા, ગોવાલણ દુધવાળી !
તું ગરવા તે ગીરની નારી, ગોવાલણ દુધવાળી !
લાગે વગડાંને બહુ ખારી, ગોવાલણ દુધવાળી !
તારા વડવા તે સેજો ને વેજો, ગોવાલણ દુધવાળી !
જેનો કરક્યો તે ગીરમાં નેજો, ગોવાલણ દુધવાળી !

‘ એક પત્ર ’

રામનવમી, ૧૯૩
તા. ૧૩-૪-૪૩

પ્રિય પૂં બેનશ્રી,

દેશમાં પૂં બાપુજીની તબીબત વધારે નરમ થયાથી મોઝાસાથી ભાઈના કાગળ આવ્યો. સાથે દેશથી ભાઈનો મારા પર કાગળ હતો એ પણ બીડી આપેલો. એ કાગળોમાંની હકીકતો ધ્યાનમાં લેતાં મારે વિના વિલંબે દેશ જવું એમ અમને ઊચિત લાગ્યું. આ સિવાય તેઓશ્રીને પણ દેશ જઈ હવેલેર કરવાની જરૂર હતીજ. આખરે નિર્ણય પર આવ્યાં દેશ જવું જ, બનતી હોવાલે.

હવે આપણે સૌ જાણીએ છીએ કે હાલના રાજકીય પરિસરેગોને કારણે આગમોટનો માર્ગવ્યવહાર સર્વગ નથી, એટલે દુર્લભ સમયમાં ઊપડતાં વહાણોમાં જવાનું યોગ્ય ધાર્યું અને એમાં ધણાં ય દિલ્લી લાઈન્સને જવાનાં છે એ જાણીને તો ખાસ વિચાર ઊપડ્યો. નૈરાણી, મોઝાસા કાગળો લખી વહાણની ટિકિટ મળે તો તેનો બંદોબસ્ત કરવા જણાવ્યું.

ટિકિટ મળી, ધર સમેટી નોંધતી વસ્તુઓ સાથે લીધી. બાઈની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવાનો બાર તેમારા જેવાં વડિલ સંબંધીઓને સોંપ્યો. રામનવમીનો દિવસ હતો એટલે મંદિરે જઈ દર્શન કરાવી પછીથી વિદાય આપવાનું તમારું મન હતું, એટલે એ મેં માન્ય રાખ્યું. આ સ્થળે મારે જણાવવું પડે છે કે “ ઈશ્વરનો ઈનકાર ” નામનું પુસ્તક લખી સારાયે જન-સમાજને વિચારમાં મૂકી દેનારા પિતાની પુત્રી હું મૂર્તિપૂજને માનતી એમ હોઈશ એમ વાંચકને સહજભાવે પ્રત્યક્ષ એવો જવાબ કેટલીકવાર જીવનમાં બને છે કે હૃદયવાદ પાસે શુદ્ધિવાદ પ્રાપ્ત પડે છે. એવો પ્રસંગ ઉપરિચિત થયો ને સ્નેહીજન પ્રત્યેની સ્નેહભક્તિને વશ થઈ શુદ્ધિવાદને બાજુએ મૂક્યો. મંદિરે જઈ આવી.

છેલ્લે, તમે સૌએ મને સ્નેહભીની વિદાય દી નિર્દોષ મૃત્યુઓ જેમ મઝાથી સાથે રમે, તેમ આપણે સૌ ટાળીશું લહેર કરતાં એમાંય વિશુદ્ધી પડી ! મોઝાસા જૂતી ટ્રેનમાં આવો તા. ૧૪ ઇલેવવાર.

આજે સરારે લગભગ નવ સાઠ મોઝાસા દેખાયું. માર્ગમાં જંગલ, હું અને વળી વચમાં કીચા, વગેરે જંગલી પ્રાણી ચારે ચરતાં ચરતાં ટ્રેનનો અવાજ સળી કાન ઊભા કરી આત્મરક્ષણની ખૂદ ફર ફરોડી જતાં એ જોવાની બને બહોળો તો મઝા આવતી.

એથેને લાઈશ્રી લેડવા આવેલા. તે દિવસનાં બહુ હતો. લોકો કહેતા કે છેલ્લા માસથી વરસાદ નહોતો આવે જ પ વહેલો છે, આ ક્ષણે ધન્યવદ્ધીમાં જ મોઝાસામાં પણ મૂક્યો. રાતના ઉજા ટ્રેનનો થાક, સ્નેહીજનોનો વિયોગ, આ કારણે મન ઉપર થતી ગ્લાનિને ફરકેરે જઈ મૂકી ગઈ, અને ખૂબ જીંઘ લીધરમાં ભાગી હતાં તે હતાં નહિ. એ પૂ. બાર સેવામાં હાજર થવા દેશમાં કે’દિવસનાં જી ગયાં હતાં. કેટલાક મિત્રોની કૃપામાં રહેતા હતા. આપણે સૌએ રામનવમી ગણ કરેલી, અહિં મોઝાસામાં આવે હતી. રા. સાઠ આવે અહિંના હિન્દુ યુનિયન હોલ શ્રી રામચંદ્રજીના જીવન વિશે પ્રવચનો દાખ્યો થયું ગયાં. “ શ્રી કન્યા ડેલી મેલવાળા શ્રી અંબાલાલકાંધે, શ્રી પી. માસ્તરે અને શ્રી લીલાવતી શાહે પ્રવચન કર્યાં. એમાં શ્રી લીલાવતી શાહે શ્રી લક્ષ્મણની ચાણી પત્ની ઉર્મિલા, જેને જનત આજાખવાનો પ્રયત્ન શુદ્ધ નથી કર્યો એ ચર પ્રકાશ પાડવું વિવેચન કર્યું. બહુ મુંઝવે લાગ્યું. ઉર્મિલા વિશે એમણે વાપ્ત સંજોગમાં કહ્યું : “ યરીરનું કટ સહેલું સહેલું ”

મનનુ મુશ્કેલ છે. અસહ્ય છે." શ્રી રામચં-
દ્રજીની સાથે શ્રી લક્ષ્મણજી વનવાસ ગયા.
દરમિયાન પતિની ગેરહાજરીમાં માનસિક
સંયમ કેળવી, તપસ્વીજીવન કેવી રીતે વ્યતીત
કરેલું એનું વર્ણન કરી સારા ચેત્ત્રી સમાજને
આ દૃશાન્ત આપવામાં ખુબી વાપરેલી. મોખ્યા-
સામાં આ ઠીક છે. અવકાશ મળતાં સ્ત્રીઓને
જોષ મળે એવાં વ્યાખ્યાનો સલામ્મો અને
સેવાધાર્મી છે, જેમાં સમયનો સદુપયોગ કરી
શકાય.

સાંભળવામાં આવ્યું કે વહાણ તા. ૧૫મી
ને ગઈલે તા. ૨૦ મીએ ઊપડશે, એટલે વહાણ
ઊપડવાની વાટચ નોવાની રાહ હતી.
તા. ૧૬મી રવિવાર.

આજે ખસત શીશ્મ નોવા જવાનો કાર્ય-
ક્રમ હતો. સવારના નવ વાગ્યે જવાનું હતું.
નાહી, ઘોઘાં કરાવેલે સમયે થિયેટરમાં ગયાં.
ભીક તો બહુ નહોતી. સાન્નિધી નોઈ શકાય
એમ હતું. પણ શીશ્મની વસ્તુ મને તો ખાસ
ઠીક ના લાગી. એશક ગાળો તોમજ ક્યાની
દૃષ્ટિએ નૃત્ય સારાં હતાં, છતાં ચે જોષ લેવાં
જેવું મને ખાસ ના લાગ્યું. સંભવ છે હમેશાં
દૃષ્ટિએ રહે છે, એમ પણ હોય. મને જે
સાર ના લાગ્યું તે ખીજને ઠીક પણ લાગ્યું
હોય. શીશ્મ નોઈ શ્રી. લીલાવતી શાહને ત્યાં
જમવા જવાનું નિમંત્રણ હતું. ત્યાં ગયાં. બધાં
ચે સાથે સર્કોલોજન લીધું. કલાક દોઢ કલાક
ખૂબ આનંદ કર્યો. પછી તો એમને ચ શીશ્મ
નોવા જવાનું હતું. એટલે એ સીનેમામાં ગયાં.
અમે ઘેર આવ્યાં.

તા. ૨૦ સોમવાર.

આજે સાને વહાણ પર ચડવાનું હતું આ
ખખર મળ્યાથી સૌ બંદર પર આવ્યાં. પરંતુ
માં આવ્યાં ત્યારે ખખર પડી કે વહાણ તો
જે ક્વિસે ઊપડવાનું છે. એટલે સામાન તો
વહાણ પર ચડાવી દીધો અને રહેવા સુવા
પાછાં ગયાં.

તા ૨૧ મંગળવાર.

વળી આજે ખખર પડી કે વહાણ કાલે
સવારમાં ઊપડશે. ઉતાડ્યોને સાંજ સુધીમાં
વહાણ પર લઈ લેશે, એટલે ગયે છૂટકા. સૌ
બેન વિનુમતી (પી. ડી. માસ્તરનાં પત્ની)
વગેરે સંબંધી જનોની વિદાય લઈ પાછાં બંદર
પર આવ્યાં. આ બંદર જુના બંદરથી ઓળ-
ખાય છે. ત્યાંથી અમે મજવામાં ગેઠાં. મજ-
વામાં ગેઠાં ત્યારે એમ જ લાગતું કે જાણે માના
જોળામાં ગેઠાં. શાથી દરિયામાં બિલકુલ મોગ
નહોતાં. દરિયો શાન્ત હતો.

વહાણો લગભગ પાંચેક માર્કલ જેટલે
અંતરે જોવાં હતાં. "નેરસિંહપાશા" "ગણે-
શપાશા." "પીરપાશા" "સાંગરપાશા,"
"દરિયાઈ દોસત," "ઈરાવતી" વગેરે...
એમનાં નામ છે. જે વહાણમાં અમારે ખેશ-
વાનું હતું એનું નામ "નેરસિંહપાશા" હતું
એ વહાણની નજીક મજબો આવી પહોંચ્યાં.
દોરમની રીડીએ ચર્ચ વહાણ પર આવ્યાં.
ચડતાં જ ખખર પડી કે ઉતાડ્યો બંદરે
સંખ્યામાં હતા. ખેસનાતી તો શું, પણ જીભા
રહેવાની ક્યાં ચ જગા ન મળે. સૌ ખિસ્તરા
પાથરીને સુતા હતા. તો કોઈ બીચારા જગા
ન મળ્યાને કારણે જીભા જીભા જગાને માટે
તપ કરી રહ્યા હતા. એમાં અમે ચાર જણ
ઉમેશયાં. સ્ત્રીઓને માટે ઈલાયદી જગા લંકા-
રિયામાં રાખવામાં આવી હતી. વાંકા વળી
બંદર જવાય. છત જોવી નથી હોતી, અને
એ છત પર કેપતાનનું સુકાન હોય છે. કેપતાન
ત્યાં બેઠે છે, નીચે લંકારિયામાં માલ દાગીના
ભરે ને ખલાસી વર્ગ સુધી રહે એવી વ્યવસ્થા
હમેશાં માટે હશે, આજે સ્ત્રીઓને સારું એમાં
જગા ખાલી કરી આપેલી. શુદ્ધ હવાની અને
અજવાળાની તો અઢત જ; ગાંકડ, ચાંચડ,
મચ્છર તોમજ બીજાં જીવજંતુઓનો ઉપદ્રવ
પણ વિશેષ હતો. બંદરે ચાચ બાળકો કંટાળે
એ "રનથી ને ગાસ ને ને

ઉતાડુઓ લેવા બદલ કપ્તાનને વિશે તેમજ ઉતાડુઓની આટલી લીડવાળા વહાણમાં ખેંસવું પડ્યું, એવા મારા ભાગ્યની પામરતા વિશે મને તો જરૂર અકસોસ થયો, પણ પાછળથી ક્યા કારણથી દેશ આવવા નીકળી છું એ વિચાર આવતાં કંઈક સ્વસ્થ થવાયું ને મુખે દુઃખે પહેંચી જવાશે એમ કરીને આશ્વાસન લીધું. પહેલેથી મેં નક્કી કરેલું કે ઓઝો માટે મુકરર કરેલી જગામાં ન બેસતાં કોઈ રસ્તે જંગલ શોધી લેવી. બસે પુરુષો સાથે બેસવું પડે. પણ કાલાહલ ને ધોંધાટભરી જગામાં મારે બેસવું નથી. આ વિચારથી હું જીભ જ રહી, આગળ તો વધી શકાય એમ હતું નહિ. બે બાળકોને સાચવીને બેસાડ્યાં, અમે ઊભાં રહ્યાં. સંધ્યા વીતી ગઈ હતી. રાતનું અંધારું વધવા લાગ્યું. વહાણમાં બત્તીઓ કરવાનો નિયમ નથી. ચાલુ સંજોગોનો એ કાનુન છે. શું કરીશું આ પ્રશ્ન અને સામસામાં પૂછવા લાગ્યાં. પણ કોઈએ પહેલેથી રોકેલી જગાને મેળવવા ઠોંસા મારીને બળજબરી કરવી, આ તો અમારા બેમાંથી કોઈથી બને એમ નહોતું. છેવટે ઉભા રહ્યાં! રાત વધી આંક વાગ્યા, નવ વાગ્યા, વહાણ પર ચડવાને ત્રણ કલાક વીત્યા, છતાં ભોગ ન પાધો. તપ ધરતાં ઉભા રહ્યાં. છેવટમાં અમારા પગ નજીક જ પયારી કરીને મુલેલા ચારેક ગૃહસ્થોને કંઈક લાગણી થઈ. એમણે સૌજન્યના બતાવી, એમની પર્યારીમાં જે અમને બેસવા માટે કહ્યું. અને મારે માટે ઓઝો ભેગા જવાની બલાભાવે સૂચના કરી. પણ આગળથી ત્યાં ન જવાનો મારો નિર્ણય હતો. બહાર ખુલ્લી હવામાં બેસવાનો હેતુથી તેમાં ય બાળકોની રોકકળ તમજ ઓઝોનો કચકચાટ સાંભળી મેં પ્રત્યુત્તરમાં તેમને જણાવ્યું: “ભાઈ, આજની રાત અમને બેસવા દો બેશક તમને ય એટલી લીડ વેડવી પડશે. પણ લાચાર છીએ. કાલે સવારે જંગલ શોધી લેઈશું. બાકી હું તો ઓઝોને માટે ધડેલા

ખંજરામાં પુરાવા ને લીડમાં લીડ કરવા નથી ઈચ્છતી, માફ કરજો...તેમણે બલાભાવે 'મારી વાન સ્વીકારી. આમ રાત તો સાંકડે મોકડે વિતાવી.

તા. ૨૨ યુનવાર.

મળરકે પડ્યો વરસાદ. જરા ભોંબ્યાં પણ ખરાં. તો ય માથે Tarpanline બાંધી હતી જ (જેમ પહેલાંના જમાનામાં ગાડામાં બેસી કાણે જતા માણસો તાપથી બચવા માથે ચાદર ઢાંકે એમ.) વરસાદ બધે રહેતાં દાતણ પાણી ક્યાં ને સાથે લીધેલા ભાતામાંથી નારતો કરવાની ભોગવાઈ કરતાં હતાં, ત્યાં તો બંદરેથી અમારે વાસ્તે ચા-પુરી અને સોગા-રેટનાં કબ્બામાં છુદો ભરીને બાઇએ એક ભાઈને મોકલ્યા એમની સાથે ઘોડો વાતગીત કરી, અને એ ભાઈ ગયા બાદ નારતો કર્યો. આ તો સૌએ વહેંચી લીધો. પાછળથી આ જગાએ જ અફો જમાવ્યો, એ ગૃહસ્થોએ જ બવસ્થા કરી આપી. એ સૌ આવતા હતા યુગન્ડા તરફથી, પણ પાછળથી એક બોમ્બેનો પરિચય થયો, એજબાણી નીકળ્યાં, “પારીશર” માસિકવાળાની દીકરી આ તો, એમણે એમ મને જાણખી કાઢી. બાકી અમે તો અમારી જાણખ આપેલી નહિ, એવી ટેવ જ નથી,

નાસ્તો કરીને બેઠાં, ખબર પડી વહાણ ઉપડવાનો સમય થયો છે. ખલાસીઓ દોડા-દોડી કરી દોરમતે આધાં પાછાં કરવા લાગ્યા. ચારે કોર ધમાલ ચાલી. ઉતાડુ ભાઈઓ સામાન શોધવાની ગરબામાં પડ્યા. અમે તો વિચાર્યું અત્યારે ઉગ્ર બનેલા વાતાવરણમાં ક્યાં ય પત્તો નહિ લાગે પાછળથી સામાન શોધીશું. જંગલ મળશે તો તે ય શોધીશું. વહાણને ઉપડવાની ચત્તી વિધિ ભેષા લાગ્યાં, રિવાજ મુજબ કઠિ-થી સ્ટીમ હોંચ આવી. વહાણને રસ્તે ચઢાવી એ ખાછી વળી, તે પહેલાં એક ઓશીસર વહાણ પર આવી સૌના પાસપોર્ટ તપાસી ગયા હતા.

સ્ત્રીમલ્લાય પાછી મધ, એટલે જીંટની માફક હેવારા મારતું મારતું વહાણ ઉપડ્યું. 'ચારે દાર ઉઘટીઓ કરતાં બાઈ-બેનેને નેઈ મારું મન મૂંઝાવા લાગ્યું, મને પણ ઉઘટીઓ થવા લાગી. નાંનો અનિલ તો બારે બિમાર પડ્યો, જેની અસર એને બહુ દિવસો લગી રહેલી. વરસાદ ઠીક પડવા લાગ્યો.' જરા તો જેમ તેમ મળી, અને પેલા જે ગૃહસ્થો હતા એની સાથે મળીને ખાવાનો બદોબસત કર્યો.

વહાણ સરસ આસ્થું, પવન અનુકૂળ હતો. સૌ આનંદમાં આવી ગયાં. પણ રાતના વરસાદ આણુ રહ્યો.

તા. ૨૬ રવિવાર.

સવારના આઠ થયા, નવ થયા, દશ થયા. પણ વરસાદનું જોર કેમે ઓછું ના થયું, ઉઠતું વધવા લાગ્યું, દરિયો પણ મસ્તીએ ચડ્યો, વહાણ ડોલવા લાગ્યું. સુકાન કાણમાં ના રહ્યું, અને મસ્તીએ ચડેલા સાગરની સોખને ચડી વહાણ ધ્રુમવા લાગ્યું, કપ્તાને સદ ઉતારી નાખ્યો. વાંજોનો ગડગડાટ, વીજળીના ચમકારા, ધ્રુમ વરસાદ તેમજ ઉછળતા મોજાં, એવા લપાનક વાતાવરણથી સૌ ગભરાયાં. કપ્તાને ધીરજથી સમયસચકતાથી વહાણને દિશામાં રાખવાના પ્રયત્નો જળની રાખ્યા ખલાસીઓને હુકમ પર હુકમ થયાં લાગ્યા.

ગઈ રાતના વરસાદ પડ્યો એટલે પહેલાં તો ધીરજથી સૂઈ રહ્યો પણ વરસાદ વધુ ને વધુ પડવા લાગ્યો એટલે સૌ ભીંજ્યાં. ખાજકા ભીંજવા લાગ્યાં એટલે એમને બચાવવા ગઈ ગતના અઢી વાગ્યાથી અમારે બોંપરાનો આશરો લેવો પડ્યો, તે છેક આજે બપોરના બે વાગ્યા સુધી ત્યાં થોડાં ત્યાં જ બેસી રહ્યાં. આ સિવાય બીજો ઇલાજ નહોતો.

ઉપર જણાવી ગયા પ્રમાણે જ્યારે વહાણ તોફાને ચડ્યું ત્યારે સૌને ગભરાવા જેવું લાગ્યું તો હવે અને સીઓને તો ખાસ મૂંઝે સ્વભા-

વથી જ કરકણ, ગભરાયેલી, તેમજ સંભોજોમાં નહિ સરખો મ ફેરફાર થતાં 'હાય શું થશે, એવા વલોપાત કરવાના સ્વભાવાળી, એમાં આવે બનાવ અનુભવવાને સમયે એમની મનોદયા વિશેષ ઉમ્મ બને એ સ્વાભાવિક છે, કોઈ જુઓ પાડવા લાગ્યું, કોઈ જુદા જુદા "દેવ" ને સંભારી બાધાઓ રાખવા લાગ્યાં, તો કોઈ તો નાહકની ખૂંસો જ પાડવા લાગ્યાં. આથી કરી સુતેલાં ખાજકા પણ જાગી ઊઠી રાકકણ કરવા મંડ્યાં, આમ વાતાવરણ ગંભીર બનવા લાગ્યું. ખલાસીઓ કામ કરતાં કરતાં ધીરજના બોલ બોલવા લાગ્યા, કોઈ માને શેનું? આખરે મેં સૌને સમજાવ્યાં. અને જણાવ્યું "કોઈ પણ બનાવને આગળથી અશુભ કહી લઈ આપણે આમ ગભરાઈશું, હૃદયને નિર્બળ બનાવી ક્ષિંપત બોઈશું, તેથી તો ઉઠતું ન થાયું પરિણામ આવે તેના કરતાં શાન્ત રહો, અને જુઓ શું થામ છે? સૌનું યશો એ જ આપણું યશો, માટે આપણે ધીરજ રાખી ઘોંઘાટ અટકાવીએ, જેથી કરી ખલાસીઓ કામ કરી શકે." આ મારી વાતને બીજાં એકાદ બે સમજૂ બેળોએ ટેકા આપ્યો. સૌ કંઈક શાન્ત પડ્યાં છેવટે બીજી વાતોએ ચડી ગરજાટ ઓઝો કર્યો.

લગભગ જારેક વાગ્યે ઉધાડ નીકળ્યો, વહાણ કંઈક રસ્તે પડ્યું.

સૌના ચિસ્તરા ભીંજાઈ ગયા હતા, એટલે સૌ સુકવવાનો ધમાલખાં પકયા. આ સમયે મને બરાબર સમજાયું કે ચિસ્તરામાં બારે ગાદલાં કરતાં હજારો ગાદલાં ને ઝોલવામાં રખાઈ વગેરે ન રાખતાં ફક્ત બે કેટ પૂરતાં હોય છે. બે કેટ ભીંજતાં એને સુકવવી ઠીક અનુકૂળ પડે, તેવી જ રીતે ગાદલાં માટે, છે, મારાં ગાદલાં સુકવવાને તેમજ બીજાં આટોફેરા કરવા એક ખલાસીબાઈ ઠીક મદદ કરતો, વળી આ સ્થળે મારે જણાવવું પડે છે કે વહાણની સફ-

રમાં મને મુરકેલીઓની પરપરાઓ છે. એટલે
એ વર્ષો જૂનું વાહન છે, વળી એ દેશી ગણાય.
એને આપણે હિતજન આપી પડી ભાગતા
ધંધાને ખીલવે એ આપણા રાષ્ટ્રધર્મ છે,
પણ એની સાથે એમાં જે જે કંઈ ગેરબચ-
સ્થા હોય એ સહન કરવાની શક્તિ કેળવીને
તૈયાર બન્યા પછી જ મુસાફરી કરવી ધટે.
ખાકી તો-વહાણમાં કોઈ જ જાતની સવડ નથી
હોતી, સંકાસથી માંડી રસોડા લેગોની મુરકેલી
છે, સંકાસ પણ સારાં નથી હોતાં, પાટીયાના
એક બોખાને વહાણની ધારે બાંધવામાં આવ્યું
હોય એવો એનો ધાટ હોય છે. નથી મર્યાદા
સચવાની, શૌચક્રિયા કરતાં માણસ (ખાસ
કરીને શરમાળ સ્ત્રીઓ) માણસને દેખાય, તે
તો બારે કુખ, બાળકોને બેમાડમાં બહુ અગ-
ભયું લાગતું નાહવા ધોવાની પણ અડચણ.
ખાવા-પીવામાંય તેમ. ઉપર તોપ પડતો હોય,
માલમજી (કપ્તાન) ને આગ્રહ કરીએ તો ઉપર
(Tarpanline) અથવા કંતાન બાધી આપ-
વામાં આવે, પણ વહાણ એ સડમાં પવન
ભગવોને-ચાલનારુ-વાહન, યંત્રનું નામ નહિ.
એટલે પવનની ગતિ પ્રમાણે સડમાં કરવા પડતા
ફેરફારને ઠારણે યાંત્રે બાંધેલી ધમણની (મેટાં
દોરમાં) ઠોડાંબાંધ કરવી પડે, એટલે માથે બાંધેલું
કંતાન કે (Tarpaulin) ઝાંઝો વખત એક
સ્થિતિમાં ના રહે, એમાં પાછી હુદરતી આકૃત
આવે, બારે કંટાળો આવે ને ત્યારે ગમે એમ
થાય પણ ફરી આ પ્રકારની સફર ન કરવી
એમ સહેજે થાય.

તા. ૨૭ સોમવાર

સામે ઈટાલિયન સોમાલીએન્ડનો કઠિા
જણાતો હતો. માલમજીને કંઈક ચોગ્ય લાગ્યું
હશે વહાણને કઠિ લેઈ જવાનું. પણ પવન
પ્રતિરૂળ બન્યો વહાણ ખાડીમાં સપડાયું.
સોમ, મંજળ, શુષ્ક ને ગુરૂ આ ચારે દિવસ
ત્યાં જ પડી રહ્યું. સામે કઠિ દેખાતું 'મોગીયુ'

બંદર દેખાયા કરતું. રાતના એ બંદરમાં ઝળતી
જહોઝો નગરે પાની. દેખાવ મુંદર લાગતો.
તા. ૩૦ સુરવાર

આખરે આજે બંપોરના વહાણને પવન
મળ્યો, ગતિમાન થયું. ત્યારપછી ખાસ મુરકેલી
નડી નહિ. પછીથી તો સૌ આનંદમાં આવી
ગયાં. રાતના સૌ પધારીમાં પડ્યા પડ્યા દુહા
લગાડવા લાગ્યાં. ડ્રામેટીક વાગવા લાગ્યાં,
વાતોના રસ જામવા લાગ્યાં. વળી રામધૂન
પણ થવા લાગી. આમ મજા પડતી ને તે
વખતે ફરેકને એમ લાગતું કે હિતારુઓની
આટલી બેઠક બીક ના હોતે તો મુરકેલીઓમાં
૫ કંઈક રાહત મળત. આ પ્રજા વિચારવા
જેવો છે. અમુકજ સંખ્યામાં હિતારુ લેવા માટે
વહાણ માલીકે અને અમુકજ સંખ્યામાં બેસ-
વાતો નિર્ણય હિતારુ ભાઈ-બેનોએજ કરવો
ધટે. આથી કરી થાય શું કે કંઈક શાન્તિ
જળવાય, કંઈક વ્યવસ્થા પણ જળવાય. વળી,
માર્ગમાં વહાણને પડી રહેવાનું થયું. અને હજી
લાંબી મજા કરવાની હતી. સાથે લેવાયેલું
પીવાનું મીઠું પાણી જૂડી જવાની દેહસતે પાણી
પર અંકુશ મુકાયો. માણસ દીક પાંચ (નાના)
ખાલા આપવાનો-કાપડો થયો. આમ પાણીની
ખાસ તગડી વેકવી પડી. માટે જે પ્રમાણસર
હિતારુઓ હોત તો આ સ્થિતિ ના થાત.

આમ દિવસો ઠીક ઠીક વીતવા લાગ્યા.
લગભગ તા. ૧૫મીએ સોમાના ટાપુ દેખાયા.
એ ધારેલું કે એકંજ મોટા ટાપુ હશે, પણ
પછી ખબર પડી કે એક નહિ પણ બે ટાપુ
હતા. અને ત્યારપછી તો બીજે દિવસે બીજા
ફેટલાયે નાના મોટા ટાપુ નગરે પડ્યા.
'સોમાના' ટાપુઓથી પાણી લેવાનું હિતારુઓ
તરફથી કહેવામાં આવ્યું પણ માલમજી સોમાના
ટાપુથી અભર્યા હતા. વળી ત્યાં પાણી હશે
કે કેમ એની ખાતો એમને હતી નહિ એમ
એમની વાતચીતથી જણાયું.

માર્ગમાં નાના મોટા મચ્છ જોવાની ખુબ ગણ આવતી. એ લગભગ પાંચથી છ ફૂટ જેટલા લાંબા ને જળરબ્જત હતા. વળી ઊડતી માછલીઓ પણ જોવામાં આવતી. આ સુંદર દૃશ્ય જોવા માટે તમે સૌ જો હોત તો ? વધારે લહેર પડત, એમ માનું છું.

હવે તો વહાણ બહુ સરસ ચાલે છે. પવન પણ નેસખાંધે કુંકાપ છે. મોજાં બહુ ઊછળી રહ્યાં છે, વહાણ પણ દોડી રહ્યું છે. આપણાથી તો ટટાર ચલાતું નથી. વાસણો, કપડાં જે ચોકસાઈથી ચૂકવામાં ના આવ્યાં હોય તો દરિયામાં ઊછળી પડે છે. અમારી ગંડળામાંથી પણ કેટલાંકનાં ચાળી, ચમચો દરિયામાં ગયાં.

તા. ૨૦-૫-'૪૩ ગુરુવાર

બરાબર ઓગણત્રીસમે દિવસે ભારતનો કિનારો નજરે પડ્યો. જમીનપર વસવાટ કરીને રહેવાને ટેવાયેલ માનવીને ભૂમિ જોવામાં કેટલો આનંદ થાય એ તો અનુભવે સમજાય. ત્યાર પછી પોતાની માતૃભૂમિનાં દર્શનથી કયું હૃદય એવું હોય કે દરખાયા વિના રહે !

લગભગ ૩ વાગ્યે દૂર દૂર કિનારા તરફથી નાનાં નાનાં બે વહાણો પસાર થતાં દેખાયાં, તે પછી જેમ જેમ નજીક જતાં ગયાં તેમ તેમ હારકાંધીશના મંદિરની ધન્ય ફરકતી રમણ દેખાઈ. બધા હરખોવા ચલા. બંકારિયામાંથી બેનો, બેંપંસમાંથી બાઈઓ બહાર નીકળી ન્હાં અમે એસતાં ત્યાં આવ્યાં. ગાંજે દરમાંથી કીરીઓ ઉભરાઈ ! જય પોકારો કરવા લાગ્યાં.

ધીમે ધીમે વહાણ ઓળખાવંદરની ખાડીમાં પ્રવેશ્યું અને સાંજના પચેક, વાગ્યે બંદરથી આશરે પાંચેક માર્ગલ જેટલે અંતરે લંગર નાખ્યું. "નરસિંહપાદા"એ પોતાનો લાલ વાવટો ફરકાવી ખજર આપી કે અમે સહી-સલામત આવી પહોંચ્યા છીએ.

બીજી એક વાત લખું. જ્યારે વહાણ ખાડીમાં પ્રવેશ્યું ત્યારે બંદરેથી એક કાગડો

બંજો સક્ષાત્ કરવા આવ્યો હોય એમ આવ્યો. સંભના માંબલાની ટાંચે જઈ પાછો ફરી બંદરે જઈ બોળ પાંચ કાગડાને બોલાવી લાવ્યો. તેઓ કા...કા...કા...કા કરી પાછા બંદરે જ મયા. જળ પખીઓ તો દેખાતાં, પશુ ભૂમિનાં પખી આજે દેખાતાં મન નાચી ઊઠ્યું.

બંદરની કન્ટેન્સ ઓફીસમાંથી એક દિંદો ઓફીસર બાઈ પોતાનો મજબો લઈ વહાણમાં આવ્યા. માલમજીને (કેપ્ટાનને) મળ્યા. રિવાજ પ્રમાણે ખજર-અંતર પૂછાયા. માલમજી પાંસેના ઉતારુઓના પાસપોર્ટ તપાસી સાથે લીધા. બંદર પર ઠેર ઠેર ઊડતી ધન્યો વિષે અમને સૌને કુતુહલ ઉપજ્યું એ સંબંધે પેલા ઓફીસર બાઈને, અમે પૂછ્યું. જવાબ મળ્યો "ઉતર આફ્રિકાનો એક ભાગ ટ્યુરિશીયા બિટીશીએ જીતી લીધો છે, એનો ઉત્સવદીન કાલે ઉજવાવાનો છે, એની એ ધન્યો છે..."

આ પછી એ બાઈ અને માલમજી (કેપ્ટાન) મજબામાં બેસી બંદરે ગયા. માલમજી ગયા બંદર ઓફીસરની પાસે, ઉતારુઓને. બંદરે ઉતારવાની પરવાનગી મેળવવા. આ વખતે અમારી સાથે, પૂર્વ આફ્રિકાથી પ્રસિદ્ધ ચતું 'ટાન્ગાનિકા ઓપીનીયન'ના તંત્રી પુત્ર હતા, એમને ખાસ કામકાજને કારણે જેલદી ઉતરવાની પરવાનગી મળેલી, એટલે એ બાઈ પણ ઉતર્યા.

બંદરેથી કેટલાક મજબાઓ આવ્યા. એમાં કિતરી જવાની કેટલાક બાઈઓએ તૈયારી કરી. આ જગ્યાએ મારે જણાવવું ધટે છે કે જે માલમજીના ઉપકાર નીચે અમે હતા, એમની પરવાનગી મેળવ્યા વિના કિતરી જવું ત્યાં તો એમને મળવાની દરકાર સુદ્ધાં ના કરવી, એ સમ્યક્તા વિરુદ્ધની વાત મળ્યા. પણ આપણે દિંદો બાઈ-એનો સમ્યકાને પીછાણત્યાં નથી, પીછાણવાની પરવાય નથી કરતાં. આપણે તો અરસપરસ એક ઈચની જગા માટે લદી-વદી બંજીએ છીએ, એકમેકનો સ્વેકાર સાધવો કે

સસાહ સંપત્તિ મહેતું એ જાણ્યા નથી, માત્ર ધોંધાટ, ગરબ અને એકબીજાથી ઉંચા દેખાવાનો ડોળ કરવો એ જ જાણુવા સિવાય બીજું કંઈ જાણવું કે શીખવું નથી. વઢાણની સફરમાં મેં આ ખાસ જોયું. દિવસમાં ત્રણ ત્રણવાર લઘઈ ટૂંટા ચતો એ તો મેં નજરે જોયું છે. આટલી પ્રતાવના પછી જણાવીશ કે, ઊતરવાનું વિચારતા હતા. એવા દશ-પંદરેક ભાઈઓ મઠવામાં ઊતર્યા ને બંદરે પહોંચ્યા. ત્યાં કરંટમ્સ ઓફીસમાં પગવાનગી મેળવી માલ લેવા વઢાણમાં પાછા આવ્યા. જ્યારે એ લોક બંદરે પહોંચ્યા, ત્યારે તો સંજના સાડા પાંચ વાગી ગયેલા. કરંટમ્સ ઓફીસ બંધ થઈ ગયેલી ત્યારે પરવાનગી કેમ મેળવી શક્યા હશે? ગમે એમ, એઓ જ્યારે પાછા ફર્યા ત્યારે એઓ પૈકી એક ભાઈએ મને ખબર આપી કે “વિમળાબેન, તમને કરંટમ્સ ઓફીસમાં ઘોઈ શોધતું હતું.” અભણે સ્થળે મને કોણ શોધતું હશે એ વિચાર માત્રથી મને ખત્રી આનંદ થયો. કોણ શોધતું હશે, એ વિચારતાં હતાં. ત્યાં હુમ પડી; “વિમળાબેન—” વઢાણની બાજુમાં ઉભેલા મઠવામાંથી હુમ સહજાઈ. આવેલા ગૃહસ્થને અમે મળ્યા. પરિચય માટે નામ પૂછ્યું. બેંક ઓફ બંરોડાની એક ખાસ્ય ઓખામાં છે, દાગઢામાં છે. ઓખાની બાંધના આ ગેનેજર હતા. મારા પૂરંપિતાશ્રીના આ સંબંધી છે, કંઈક સગાએ છે. આગળથી આ સંબંધી ગૃહસ્થને ભલામણ પત્ર લખી અમે એમને ત્યાં ઉતારી જવાની વ્યવસ્થા કરેલી. એટલે ઉતારવા સાફ એઓ આવેલા. ઉતરવાનું જણાવ્યું. પરંતુ, અમે તૈયાર નહોતા. વળી કપડેલેથી નિશ્ચય કર્યા પ્રમાણે બધાના ઊતરી ગયા બાદ શાન્તિથી ભોંયરામાં પડેલો સામાન ગોઠ કરી નિશ્ચિંતીથી ઊતરવું. એટલે ઉતરવા જેવી કંઈ જ તૈયારી નહોતી. એમ પણ વિચારેલું કે બીજે દિવસે ઊતરીશું, કારણકે ઊતરવા જેટલો સમય નહોતો. આમ વાટાઘાટે

અતિ આવેલા ગૃહસ્થ પાછા ગયા ને જણાવતા મયા કે કાલે સવારે મઠવો લંઈને આવીશું.

રાતના વાણુપાણી કરી સૂતાં, મણે દિવસે છૂટથી સૂતાં. વઢાણમાંના મણાખરા બધા જ ઉતારાઓ ઊતરી ગયેલા. રહેલાં અમે જ, ચીદ પદરેક જણ વાતો કરતાં કરતાં ઊંઘી ગયાં. તા. ૨૧ શુક્રવાર

વહેલાં ઊઠ્યાં. સામાન શોધ્યો. બીડને કારણે કેટલોક બાધેલો છૂટી ગયેલો તે બાધવામાં જે બીજી રીતે તૈયાર થવામાં નવ વાગી ગયા. એટલામાં તો પેલા ગૃહસ્થ આવ્યા. સાથે એમની દોહીરી હતી. મઠવામાં સામાન સુકાવી માલમજીને મળી વિદાય લીધી. અમે સૌ ઊતર્યા. અમારી સાથેનાં પણ ઊતર્યાં. કરંટમ્સમાં તક્લીફ ન પડી. માલ તપાસાયો અને અમે મંજૂરીથી છૂટા પડ્યાં.

ધેર ગયાં. બપોરના જરાક આગમ કરી વળી પાછા બંદર પર આવ્યાં. યંત્રોદાર બેઠ જવું હતું ત્યાં જવા માટે લગભગ ત્રણેક માર્ફેસની ખાડી ઓળંગવી પડે છે. એટલે મઠવામાં બેસવું પડે છે. વળી મઠવામાં બેઠાં. સાથે અમારાં ચંજમાન બેન પણ હતાં. એમણે મને સ્નેહથી દેખાડવા -લાયક જગાઓ, પુરાણાં મંદિરો દેખાડ્યાં. ત્યાં સરકારી દવાખાનું છે, એના દાકતર અમારા જ ગામના પટેલ છે. ઓળખાણુ પણ નીકળ્યું મંદિરોમાં ફૂલ, ચંદન ધૂપ વગેરે સુવંસિત પદાર્થોથી અને ત્યાંની શીતળતાથી બેઠક મનને આનંદ થાય છેજ અને આંતરિક ચિંતાઓથી ઘેરાયેલ હૃદય કંઈક આફલાદ પાંખે છે. બધે ફરી પાછાં આવ્યાં, મઠવો તૈયાર હતો. પાછાં ધેર આવ્યાં.

ધેર આવી વાણુ કરી, આફ્રિકા તમને પત્રો લખવાનાં વચન આપેલાં, એ વચન પાળવા પત્રો લખી સુધ મઠ. બીજે દિવસે દારકા જવું હતું.

તા. ૨૨ શનિવાર

વહેલાં ઊઠ્યાં. સાત વાગ્યે દારકા જતી

ટ્રેનને ગડગવી હતી. ચિન્ન અનિદાને પગે દુઃખાવે
યેનો હતો. વડાલુની બિમારીમાંથી બચવા પછી
ઘટતી સારવાર ન થયાને કારણે દીંચણેથી એ
જલ્દાઈ ગયેલો. એટલે એને જીવકવો પડ્યો.
વખતસર. રોશને આવ્યાં. ગાડી બીપડવાની
તૈયારીમાં હતી. હાથ આવ્યો એ દગામાં દોડીને
બેસી ગયાં સીસોડી વાગી, ટ્રેન ઉપડી. રસ્તામાં
મીઠાપુર આવ્યું. મીઠાપુરમાં સોલ્ટ ફેક્ટરી અને
ટાટા કેમીકલ વર્ક્સ એ ટાટાકું. એ દરિયાના
ખારા પાણીમાંથી ક્ષાર ખેંચી એને રસાયણોથી
સાફ કરી ફેટલી. ભતના એસીડ બનાવવાનું
લાખો રૂપિયાથી બાંધેલું કારખાનું છે એ દરથી
દેખ્યું. એ કારખાનું ભોવાની દાલમાં પરવાનગી
નથી મળતી; એટલે ભોવા જવાનો વિચાર
માંડી વાળવો પડેલો.

એ રોશને વટાવી, દારકા આવ્યું ધર્મ-
શાળામાં ઉતારો કર્યો. પછી મંદિરોમાં ગયાં.
શ્રીકૃષ્ણનું મંદિર ભેંચું. એમની આઠ પટ્ટણી-
ઓનાં મંદિર બાબુમાં છે એ ભેંચું. વળી
ગોમતી નામનો કુંડ છે, બ્યાં અધિક્ષકાણુ
યાત્રાળુ નાહીને પવિત્ર થયાનું માને છે. બાકી
નવાં વિચારોમાં ને આચારોમાં આગળ વધેલા-
ઓને તો એ કુંડની ગંદકી ભેંસ ઉઘટી સુઝ
આવે. બાળકો સંડાસ કરીને એમાં સાફ કરતાં
અને મળમુત એમાં જ ધોતાં ભેંસને ખરેખર
આપણી ધર્મોષ્ઠતા પર અફસોસ થાય છે. હા,
મંદિરોમાંની પવિત્રતા ભે સચવાઈ રહેતી હોય
તો એના કરતાં બીજું કાંઈ સુંદર ધર્મ ન
ગણાય. અને ભે ધર્મને નામે બજતા ના મતી
હોય તો વૈરાગીને વૈરાગ આવે એવાં મંદિર-
સ્થાન ગણાય. આ પછી દેશી કારીગરોએ હાથે
બનાવેલાં લાકડાનાં રમકડાં, શખની માળાઓ,
બંગડીઓ, ફેટા કેમ વગેરેની દુકાન હતી.
એમાંથી બાળકોને માટે ચોડાં રમકડાં ખરીવાં.
પછી ધર્મશાળામાં પાછા આવી વીશીમાં અગાઉ
કરેલી બવર્યા પ્રમાણે થાળીઓ આવી. જમી

લીધું. છએક વાગ્યે ટ્રેન આવતી હતી. એટલે
ધોડાગાંડી કરી રોશને આવ્યાં. ગાડી મોઢી
હતી. બેએક કલાક રોશને થોભ્યાં. અહિં
વડાલુની મંડળી સાથે હતી. ગાડી આવી.
લગભગ નવેક વાગ્યે ઓખા પહોંચ્યાં. પેલા
ગૃહસ્થ રોશને સામા આવ્યા હતા. અધારી
રાતે રોશને આવવાની તકલીફ લેવા જેટલી
એમની પ્રેમાળૃત્તિ માટે સાચે મને બુદ્ધ સંતોષ
થયો. ધેર આવ્યાં. વાળુ તો તૈયાર જ હતું.
વાળુ કરી મોઢી વાતચીત કરી સવારમાં વિદાય
થવાનું હતું એટલે સામાન ઠીક કરવામાં લગભગ
એક વાગી ગયો. પાંચ વાગ્યે તો બીડવાનું હતું.
બેકે અમારા મજમાનો ને એમનાં પત્નીનો
વધુ શોકવાનો સ્નેહભર્યો અમને આગ્રહ હતો.
પણ પૂન પિતાશ્રીની તબીબત નરમ હોવાને
કારણેજ વડાલુમાં બેસી, દેશ આવવાની મુજમાં
પ્રવળ ઇચ્છા, તો માર્ગમાં વિના કારણે શોકાવું
કેમ મને? એમનાં દર્શનનાં આતુર અમે,
એટલે અમારા અતિથિના સ્નેહભર્યા આગ્રહને
અનાદર કર્યો ને બીજો દિવસે જવુંજ છે એમ
નક્કી કરી સુષ ગયાં.

તા. ૨૩ રવિવાર

મંત્રારે પાંચ વાગ્યે બીડ્યાં. નાહો, ધોઈ
આ પી રોશને આવ્યાં. રોશને લગી વળાવ-
વાને એ પ્રેમાળ કુટુંબ આવેલું. અમે રજાં
ત્વાં સુધી આ કુટુંબે સારી માયા બતાવેલી.
જુવાન પુત્ર ટાઇફોઇડ તાવને બિછાને હોવા
છતાં અમારા તરફ બેદરકારી ન બતાવવા બદલ
આ રચેલું હું એમને અમારા કુટુંબ તરફથી
આભાર માનું છું. એમની સ્નેહભીની વિદાય
લોધી. ગાડી ઉપડી. ગાડીમાં બીડ હતી.
રાજકોટ, જામનગર વગેરે આવ્યાં. જામનગરની
જાહોજલાલી ખરેખર પ્રશંસાને યોગ્ય છે.
રાજકોટ રોશને તમ સૌની કુશળતા જણાવતો
પત્ર પહોંચાડવાનો હતો એ પહોંચાડયો.

તા. ૨૪ સોમવાર

સવારના પાંચ વાગ્યે વીરમગામ આવ્યું.

મુસાફરોના દાગીના તપાસાયા. પણ દાગીના તપાસનારાઓ તરફથી ભારે હેરાનગતી નડે છે. એક એક ચોજ ખૂબ કાળજીથી તે ચોક્કસાઈથી તપાસાય છે તે એમાંય મેં જોયું કે હેડ-ઓફીસર કરતાં પોલીસો વધારે કનકગત કરે છે. છતાં લાચારીથી એમનાં અપમાનો સહન કરી, એ લોક કહે એ પ્રમાણે વર્તવું પડે છે, સત્તા પાસે શાણપણ નકામું મળાય છે, એ બરાબર છે. અહીં લગભગ દર કલાક રોકાયાં. વીશીમાં જમી ગામ જોઈ આવ્યાં ત્યાં ખાસ વિશેષતા નથી. સ્ટેશન. પર આવેલ એક બાગ, ગામની શુષ્કતા ટાળે છે. ત્રણેક વાગ્યે અમદાવાદ જતી ટ્રેનમાં ખેસી અમદાવાદ થઈ લગભગ સાંજે આઠેક વાગ્યે આણંદ આવી પહોંચ્યાં. મારે કહેવું જોઈશે કે અહિં રેલ્વેનાં ભજરુ-ઓમાં બીજાસ્ત લખાણો નજરે પડે છે. એ ઠીક નથી. આમ બરાબર આઠ વર્ષ પૂરા કરી નવમે વર્ષે મેં મારા પુરાણા ગામમાં પગ મૂક્યો. દરમિયાન કઈ કઈ ઉચલપાચલ થઈ ગઈ હોય તો એ જ કે મેં મારા બહાસાં બાને ના જોયાં બાકો બેન, બાબી વગેરે સૌ સ્વજનો

મળ્યાં. ખાસ કરીને માદગીને પયારીએ પડેલા મારા બહાલા પૂઠ પિતાશ્રીને જોયા, એમનાં પગમાં પડી અનેરો આનંદ અનુભવ્યો. પણ હાલ મારાં બા, જેમણે મને સ્નેહથી વિદાય દીધેલી, એ મને એવા જ ઉમળકાથી 'આવ' કહેવા ન રહ્યાં! એજ મને સાહે છે....એજ તમારી સ્નેહાય વિમુના પ્રણામ.

તા. ૬. એક વાત ધ્યાનમાં લેવા જેવી છે. કદિ કોઈ વિપરીત સંજોગોને કારણે વહાણમાં સફર કરવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો તો સાથે આટલી ચીજો ભરૂં લેવી. સોડા બનાવવાનું માયફન (એની સ્પાર્કલેટસ સાથે) એક કરવાની કાયળી (Hot water bottle) કવીનાઈન, એરપ્રો, કોલન વોટર, વોમીટ મીક્ચર અથવા ઉલ્ટીમા રાહત દેતી કોઈ દવા વગેરે આવેલા તેમજ વાસણમાં તાંબા પીત્તળનાં વાસણ કરતા ઇનેમલ (Enamel)-કોડીનાં વાસણ સાફ કરવામાં ઠીક પડે છે. કુકર જેમાં એકી સાથે દાળ, બાત, શાક બફાય છે. તે તથા ટોર્ચ બા ઉપગત જેમણે સફર કરી હોય એવા બાઇ-બેનનો અનુભવ મુજબે. આટલું જરૂરી જોઈ છે.

શ્રીઓ માટે બીનહરીફ તાકાત અને ઉત્સાહ લાવનારું ઉત્કૃષ્ટ ઔષધ

નીશોલ

આજથી જ વાપરવી

ચાલુ કરો

શ્રીઓના દરેક દરેક માટે અકસીર પુરવાર થયેલી છે. શ્રીઓ માટે સોનાનાં વર-ખર્ચા બનાવવામાં આવે છે. કી. મોટી બાટલી રૂ. ૮-૦-૦ નાની રૂ. ૩-૪-૦

પુરુષો માટે રૂપેરી વરખની ગોળીઓ છે. કમતાકાત શરીરની શીથિલતા નાશુ કરી જીવંત તાકાત આપે છે દરેક સોજનમાં વાપરી શકાય છે.

હિંદુસ્તાનના કોઈપણ વેપારી પાસેથી ખરીદી અગર લખો.

સોલિડરીટી બ્યુટલ્સ:
અથવા

નેશ એન્ડ એલીસ

પ્રિન્સિપલ એજન્ટ
એનેદેવી હોન્ગ્કો
રોડ કોટ, મુંબઈ

નીશોલ ડીપો, પો. બો. નં. ૩૦૬૫-મુંબાઈ: ૩

અમદાવાદના એમ. એન. નાતલવાળા. ત્રણ દરવાજા
એજન્ટ તેમજ દરેક દવાવાળા વચ્ચે છે.

“ જીવન. જીવી જાણુજોરે લોલ ! ”

(રાસ)

(૧)

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

કિરિતારની કૃપાનો નહિ પા....ર !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

(૨)

તમે સ્વર્ગને સંસારમાં ઉતારજો લોલ !

જીવન સર્વનાં કરી રહે કલ્લો....લ !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

(૩)

મળ્યો માનવીનો દેહ મોંઘો જીવને લોલ !

નારીરૂપ છે પ્રકૃતિ-અવતા....ર !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

(૪)

બળા બળા સંસારીને ઠારવા લોલ !

બની રહેજો સંસારે શીલી-જાં....ય !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

(૫)

મીઠાં પ્રેરણાનાં નીર પાને પ્રેમથી લોલ !

સુખ ચેતના જગાડજો સુખે....ણ !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

(૬)

જીવન જીવવાં અધુનાં બન્યાં દોઢલાં લોલ !

જીવન-રસના સૂકાયા પ્રવા....હ !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

(૭)

સદિ-ખોળે અંજાનિલ ઉતર્યા લોલ !

મળ્યો માનવીનો ઘોર હત્યાધા....હ !

મળ્યું જીવન સખિરી ! જીવી જાણુજોરે લોલ !

ચન્દ્રશંકર ધિરજરામ પંડ્યા.

કાંતવા-વણુવાની કળાનું મહત્વ

લેખક : રા. ચંદ્રમણિશંકર જેઠાલાલ પડિત

મહાત્મા ગાંધીએ આપણા દેશને ચાલુ બન્યને માટે જે મહાન સંદેશો આપ્યા છે તે વેવિધિ દૃષ્ટિબિંદુએ તપાસતાં આપણા ગરીબ શને કટલો મોટો અગત્યનો છે અને ખાસ કરી બહેનોને તેની સાથે 'કેટલું બધું' લાગે વળગે છે તેની આ લેખમાં કાર્ષિક ઝાંખી પ્રાપ્તિના પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રથમ દૃષ્ટિએ તપાસતાં આપણને જણાશે કે નિઃદગીની મુખ્ય જરૂરીઆતની વસ્તુઓ એ છે. શરીરને અન્નથી પોષણ આપવું, અને તેને રક્તથી ઢાંકવું. આ બે વસ્તુઓમાં આપણે પ્રાપ્તિ કરવાનું ત્યજી આપણા પોતાના પર આધાર રાખવો એ અતિશય ઇચ્છના ભાગ છે. વાસ્તવિક રીતે જે વસ્તુઓ બનાવવાની છે તેના કાચા પદાર્થ અહીં ઉત્પન્ન થતો હોય તો તે હર્ષોર. માલિક દૂર મોકલી તેની તૈયાર થયેલી વસ્તુ આપી મંગાવી આપણને તે વાપરવાની ન જ પાલવી શકે. જેની રીતે અહીં પાકતું અનાજ પરદેશ ખાતે મોકલી તેના ખાદ્ય પદાર્થો બનાવી લેવામાં અગર બીજી રીતે સંગ્રહી રાખી દૂર દેશાવરમાંથી અહીં મોકલવામાં આવે અને તેના પર આપણે 'ગુનરો કરવાનું' હોય તે જેટલું હાસ્યરૂપદ અને પ્રગાદથી ભરેલું લાગે તેટલાજ પ્રમાણમાં 'અહીં પાકતું' પરદેશ મોકલે તેનું સુતર અથવા કાપડ ત્યાં બનાવવાની અહીં આપણે પહેરવું હાસ્યરૂપદ અને પ્રમાદવાળું લાગવું જોઈએ. અને આ બાબત અતિશય સાદી સમજવાળી અને સ્પષ્ટ હોવા છતાં આપણે ગમે તે કારણને લઈને તેમ કરવાને પ્રેરણા છીએ અને તેના જ પરિણામે અત્યંત દુઃખ વેઠીએ છીએ. આ બાબત વિષે

આપણે પ્રમાદ આપણી પડેલી કુટોબોને લીધે અને વસ્તુને સત્ય સ્વરૂપમાં સમજવાની અનિચ્છાને લીધે એટલી હદ સુધી પહોંચી ગયા હોત કે કદાચિત્ આપણે ખાદ્ય વસ્તુઓની બાબતમાં પણ પરાવક્ત્રી થયા હોત, અને વળતે આપણે વિદેશી કબજાઓમાં સંમતી રાખેલી ખાસ વસ્તુઓ પર આધાર રાખતા થયા હોત, પણ આપણે કબૂલ કરવું પડશે કે આપણી અતિશય ગરીબાઈ અને ધાર્મિક બંધનો આપણને તેમ કરતાં આડે આવ્યાં છે, અને તે કારણથી આપણે તેવા પ્રકારની અધોગતિ માંથી બચી શક્યા છીએ.

વિદેશી દૃષ્ટિબિંદુથી તપાસતાં સ્ત્રીઓ પરત્વે ખાસ જોતાં તેમને માટે રાંધણકળા અથવા પાકકળામાં નિપુણ થવું એ ધર્મ આવશ્યક ગણાય છે. ગમે તેવી બીજી રીતે કળવણી પામેલી અથવા હોશિયાર સ્ત્રી હશે અને કોડીબંધ રસોઇયા રાખવા જેટલી સમૃદ્ધિવાળી તે હશે, પણ તે જો આ કળાથી અજાન હશે તો લાગે જ તે બહુ આદરને પ્રાપ્ત ગણાશે, એ તો સૌ બહેનો વિના દલીલે કબૂલ કરશે એમ હું આશા રાખું છું. હવે રાંધણકળા જો આટલી અગત્યની ગણાતી હોય તો કાંતવાની અને વણવાની કળા વધારે નહિ તો તેટલી જ ઉપયોગી ન ગણવાને માટે કાર્ષિક કારણ નથી અને મુશ્કેલી, ભરવાની વિગેરે અનેક કળાઓથી કાર્ષિક પણ રીતે તે ઉત્તરની ગણાઈ શકશે નહિ. તો અંરેખર તેવી કળાને વિચારવાને અથવા હમેશને માટે જતી કરવાને બદલે હઠધૂત કરી આ દેશમાંથી તેને દેશનિકાલ કરવાને કાર્ષિક પણ જાનવું બહાવું આવી

શકે તેમ નથી, વિશેષમાં, આપણા ધર્મનાં પુસ્તકો જેવાં કે વેદ, કુરાન વિગેરેમાં જે કળાને કહેલે કહેલે વખાણવામાં આવી છે, જેનાં યશોગાન અનેક લેખકોએ ગાયાં છે, જેનાં વડે લાખો માણસો પહેલાના વખતમાં પોતાનું યુજ્જ્વાન ચલાવતા હતા તથા જેને પાશ્ચાત્ય સ્ત્રી ગ્રંથકર્તા પ્રખ્યાત મેરી કૌરેલીએ પણ આદર્શ નાવિકા થેલમાને રેડીયાપર કંતતી વાચકોને પ્રથમ ઓળખાવવાને હિંમુ રચાન આપ્યું છે, તેવી કળા પ્રત્યે કોઈ પણ મનુષ્ય અવગણના અથવા તિરસ્કાર બતાવે એમ ભાગ્યે જ બને.

હવે, ત્રીજી દૃષ્ટિબિંદુથી જોતાં આપણે મનુષ્યના બરણપોષણનો યાને આજીવિકાનો પ્રશ્ન લઈએ. એ તો નિર્વિવાદ વસ્તુ છે કે પ્રત્યેક કુટુંબના નિભાવને માટે કંતો તે કુટુંબમાં સંગ્રહી રાખેલી સંપત્તિ અથવા નવી સંપત્તિ ઉત્પન્ન કરવાને ઉદ્યમની આવશ્યકતા છે. આ જોમાંથી જોઈ ન હોય તો જરૂર તે કુટુંબ બુદ્ધિ મરે. હવે આ બીના કુટુંબ પરત્વે જેટલાં સત્ય છે તેટલીજ પ્રભુ પરત્વે પણ સત્ય છે એ કોઈથી ના ખાડી ચકાશે નહિ. અને તેમાં વળી, પ્રભુ પરત્વે તો કુટુંબ પરત્વેની વસ્તુસ્થિતિની સાથે તુલના કરવામાં એટલો ફેર માલમ પડશે કે પ્રભુઓ પાસે તો સમગ્રતાથી ગણુતાં સંગ્રહી રાખેલી સંપત્તિ જુજ હોય છે, અને સમગ્ર પ્રભુ એક વરસ પણ ઉદ્યમથી વિમુખ રહે તો તે જરૂર કુખ-જના પંજમાં સપડાય. આવી વસ્તુસ્થિતિમાં આપણો ગરીબ દેશ કે જે ઉદ્યમનો મોટો આધાર ખેતી ઉપર છે તેને ખેતીની પૂરવણીને અર્થે તેના જેવા મોટા 'ઉદ્યમનું' અવલંબન લેવું કેટલું બધું જરૂરનું છે તે કોઈની પણ જમાં ઉતરી શકે એવી બાબત છે, કારણ કે જે બરાબર તપાસશે તો માલમ પડશે કે આપણા દેશનો મુખ્ય ઉદ્યમ લગભગ ૯૦ ટકા પેલો ખેતમી છે. હવે તે ઉદ્યમ જે જે સ્થળે

નહેરો કુવા વિગેરેનું સાધન છે તે ખાદ કરતાં આપણા દેશમાં સાધનોના અભાવે ધણા મોટા ભાગે ખેડુતને બાર માસમાં ચાર માસ મહો મુશ્કેલીથી ધંધામાં નભાવી શકે છે. આવી વસ્તુસ્થિતિથી આપણો પ્રજનો મોટા ભાગ જે ગામડામાં વસનારો ખેડુત વર્ગ છે તે બાર માસમાં આઠ માસ કામ ધંધા વિના મુંઢવે બેસી રહે છે. અને, તેના પરિણામે દેશ ગરીબાઈ અને ભુખમરામાં સપડાય છે. હવે જે અહીંના ખેડુતને યાને આમ વર્ગને અર્થે અહીં જ નીપજતા રૂમાંથી સુતર કંતીને અને કાપડ વણીને ખેતીના જેટલો જ જરૂરી અને સર્વ સ્થળે માન્ય થએલો તથા વહેપારી વર્ગમાં "મોટા પેટવાળો" એવા શબ્દોથી જાણીતો થએલો કાપડનો ઉદ્યમ પગબંદે થાય તો આ દેશને તેનાથી કુઃખમાંથી કેટલી રાહત મળે, પરાધીનતામાંથી તે કેટલે ફરજી ઉગરી શકે, અને સુખ સમૃદ્ધિમાં તે કેટલો બધો આગળ વધે એ અતિશય સહેલાઈથી સમજાઈ શકે એવી બાબત છે.

હવે ચોથી બાબત સુતર કંતવાના ઉદ્યમની ઉપર ટપકે જણાતી ક્ષુદ્રતા પરત્વેની છે. કહેવામાં આવે છે કે હાથથી સુતર કંતવાંની કમાઈ ઘણી જ જુજ છે. આના સંબંધમાં એટલો જ ઉત્તર હોઈ શકે કે દુનિયામાં આપણે જેટલાં કામ કરીએ છીએ તે બધાં કમાઈની દૃષ્ટિથી હોતાં નથી. દાખલા તરીકે આપણે ધરમાં હાથે રાંધીએ છીએ તે કોઈ કમાઈના અર્થે નથી. ધણું કુટુંબો જેઓ રસોઈયા નભાવવા શક્તિમાન હોય છે તે બધા રસોઈઆ રાખી રસોઈ કરાવતા નથી. વળી, સ્ત્રીઓ નવરાસના સમયમાં ઝુંથવાનું બરવાનું, વિગેરે જે કામ કરે છે તે પણ એટલું બધું કમાઈના અર્થે નથી કરતી. વિશેષમાં એટલું વિચારવું ચોખ્ખું છે કે હિંદુસ્તાનમાં ૪૦ કરોડની વસ્તીમાં ૧૬ કરોડ સ્ત્રીઓ ગણીએ અને તે સોળ કરોડ પૈકી એક કરોડ સ્ત્રીઓ જ ને આ ધંધો

શા માટે આપણે મહણ કરી એકલું વિદેશી કાપડ બંધ કરવું? તમામ વિદેશી માલ શા માટે બંધ ન કરવો? તેનો ઉત્તર કેટલેક અંશે આ લેખમાં સમાર્થ ગયો છે, મુખ્ય કારણ તેનું એજ કે બધા માલ આપણાથી, એક વખતે બની શકશે નહિ, કારણ કે તેમાં વિવિધ પ્રકારનાં કાચા પદાર્થો તથા વિવિધ પ્રકારની કળાઓ જોઈએ, જે અનેક વર્ષો સુધી રાહ જોઈએ તો પણ આપણે સુગમ નથી આના પરિણામે, બધું એકી વખતે કરવા જતાં જેમ બંગલોચનો સમયમાં બન્યું હતું તેમ બધી દિલચાલ સુધી જવાનો સંભવ છે. વિશેષમાં, કાપડના ઉદ્યોગનું જરૂરીઆતીપણું, તેની સુલભતા, પરાપૂર્વથી આપણે તેનાથી ભણીતા હોવાપણું, તેના કાચા પદાર્થોથી આ દેશમાં નીપજ, ખેતીના ઉદ્યોગની સાથે તેનો ગાઢ સંબંધ, અને તેનું મહાન અને સર્વવ્યાપી ક્ષેત્ર એ તેની હાલની પસંદગીનું પૂરતું કારણ છે. જો આ ઉદ્યોગને જ આપણે પૂરતી રીતે પગલેર કરી શકીએ અને તેમાં આપણે પૂરેપૂરી રીતે સ્વાવલંબી થઈએ તો આપણું કાર્ય સિદ્ધ થયું સમજવું.

આંતરમાં હવે એટલુંજ જણાવવું બસ રશે કે મહાત્મા ગાંધીજી જેવા દૂરદર્શી પુરુષો વિરલજ હોય છે. હમેશાં સત્ય બાબત પ્રથમ લણા ચોક્કા મનુષ્યોને સ્ફુરે છે અને તેને ફેલાતાં સમય લાગે છે, એ દુનિયાના ઇતિહાસમાંથી મળતી અનુભવની વાત છે. મહાત્માજીએ જે સંદેશો આપણા દેશને સંભળાવ્યો છે તે બ્યવહાર, અતિશય સહેલો, અને જો તેના વિષે વિચાર અને મનન કરીએ તો જલદી આપણા મગજમાં ઉતરી શકે તેવો છે. કલકત્તાના ડૉ. પ્રફુલ્લચંદ્ર શંખ એ એક શુદ્ધિમાન મહાન વ્યક્તિ છે, તે પાશ્ચાત્ય વિદ્યાર્થી તે પારંગત ના પુરુષ છે. અને એ એવા તો પ્રવીણ વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી છે કે તેમના પ્રત્યે જર્મન વિજ્ઞાન શાસ્ત્રીઓ અતિશય આદરથી જુએ છે. અને યુરોપીય વિશ્વ વિદ્યાલયોએ તેમને ડૉક્ટરની

માનવંત ઉપાધિથી નવાન્યા છે. વળી, તેમના વિષે વિશેષ ઝોળખાય આપીએ તો તેમણે એક નાનકડા કાર્યથી શરૂઆત કરી ધીમે ધીમે વધી એમણે કેમીકલ અને ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસ જેવા વૈજ્ઞાનિક કારખાનાને, જેમાં ગંધનો તેજા, વૈજ્ઞાનિક ઝોળારો તથા વૈદ્યક અને રાસાયણિક દ્રવ્યો બને છે તેને જન્મ આપીને બધાને આશ્ચર્યચક્રિત-ચક્રિત કરી નાંખ્યા છે, અને દિંદો લોકો વૈજ્ઞાનિક કાર્ય માટે નાંખાય છે તેવા અપવાદમાંથી તેમને મુક્ત કર્યા છે. આવા દિંદના મહાન પુત્રનું ગૃહજીવન અતિશય સાદાઈ અને દેશભક્તિથી ભરપૂર છે. તે પણ શરૂઆતમાં ગાંધીજીની આ દિલચાલ પ્રત્યે શક્તિ મળતી જોતા હતા, પણ જેમ જેમ તેમણે તે દિલચાલનો વધારે ને વધારે અભ્યાસ કર્યો અને ખુલ્લા દુષ્કાંઠામાં રેડીઆની મદદથી આપણા બંને મરતા દેશ બંધુઓ અને જોડેનાનું દુષ્કાળના દુઃખનું નિવારણ કર્યું ત્યારે તેમણે પોતાના બદલાએલા વિચારો વરત લોકમાં જાહેર કર્યા અને રેડીઆના યશોગાન મુક્ત કરે કર્યા ને અત્યારે હવે દિંદના આ મહાન પુત્રે આની પાછળ પોતાનું જીવન અર્પણ કર્યું છે. એમના જેવા બીજા અનેક દિંદના મહાન પુત્રો છે જેમણે પોતાના સર્વસ્વનો ત્યાગ કરીને મહાત્માજીનો આ સંદેશો વધાવી લીધો છે, અને તેને અમલમાં મેલવા પોતાનું જીવન અર્પ્યું છે. ખરેખર, રેડીઓ આપણા આ આપાતનાં પ્રસંગમાં કામધેનું જેવો છે. આપણે તેને જો સ્વીકારીશું તો તેથી આપણને અને આપણી સંતતિને કાષ્ઠમનો લાભ છે, અને દેશનો તેના લીધે ઉદયજ થવાનો એ ચોક્કસ છે. મહાત્માજી જેવી મહાન વ્યક્તિ કવચિતજ દેશના ઉદ્ધારને અર્થે ઉત્પલ થાય છે, કે જે દેશની જરૂરીઆત સમજી લેઈ તેને સહ સ્વરૂપમાં દેશના સમક્ષ મૂકે છે અને મુક્તિનો પંથ બતાવે છે. જો આપણે તેમના પ્રત્યે ફક્ત કરીશું, પ્રમાદ દાખવીશું અને આવા મહાન સંદેશોનો આદેશ ઝીવસા અસમર્થ નિવારણ તો પછી તેમાં હોય આપણેજ ગણારો.

પરસેવાની કમાણી

અનુ શ્રી. સત્યવતી 'કાવિ'

કોઈ એક ઘરેમાં એક મરીમ બાલક રહેતો હતો. ઉદર-પોષણ માટે તે દરરોજ લેણા પામેથી બિચારા માંગી લાવતો અને ધન-સમ્પત્તિમાં લાગી રહેતો બુદ્ધિમાનથી વધારે તે કદી માગતો નહિ ત્યાંના રાજા ધનવાન અને ગાબાલણોનો મોટો બક્ષત હતો બાલકને તે કાંઈ પણ વખત પોતાને આરજોથી નિરાશ થઈને પાછા ફરવા દેતો નહિ દર-દરના બાલકો અને સાધુ-સતી તેની પાસે આવતા અને મોં માંચું માન મેળવી તેને અધીર્વાદ હર્ષ આપ્યા જતા. એક દિવસ આ બાલકની સ્ત્રીએ પોતાના પતિને કહ્યું-“ દર-દરના બાલકો તો રાજા પાસેથી મન માંચું મન માગીને હર્ષ જાપ છે અને તમે અધિના અધિ એક દિવસ પણ રાજા પાસે નથી ગયા. જિંદગી બપોરેથી ક્યાં મુઠી ભોગવું? આજે તમે રાજા પાસે જાઓ અને કંઈ માંગી લાવો.”

બાલકે પોતાની સ્ત્રીને સમજાવીને કહ્યું-“ તુ તો માંડી છે! આપણે બાલકને મનની શું જરૂર? ભોજન જોયું રાજા માગીને લાવુ જ છું. રાજાનું મન સાડું નથી હોતું. તે આપણે લેવું ન જોઈએ.”

પણ સ્ત્રીએ હક કરી અને કહેવા લાગી “ હું તમ્હારા ચાલતી વાત સાંભળવા નથી માંગતી. તમ્હે તો માળા લઈને જવવા બેસી જાઓ છો અને ત્હારા માથા પર તો આખી ગૃહસ્થાશ્રિના ભાર છે. આ હોકા-ઠેપાને શું પહેરાવું અને શું ખવડાવું? આખરે તેઓ પણ તો આ જીવનની વચ્ચે રહે છે! પોતાની સાથના આજકાને પહેરેલા-ઝોડેલાં અને જાત જાતની ચીજો ખાતાં-પીતાં જુએ છે ત્યારે તેમનું પણ મન લલચાય છે. આજ તમ્હે રાજા પાસે જાઓ. રાજા લાવે માગ્યું છે.”

જરો તો જરૂર તમને મોં માંચું દાન આપશે.”

વિવશ થઈને બાલક-રાજા પાસે ગયો. રાજા તે વખતે ચિત્ત રમવા ગયો હતો. બાલક આશીર્વાદના બિલીપન અને ફૂલ ત્યાં મુકીને ઘેર પાછો આવ્યો બાલકની તહેને બીજો દિવસ પાછો મોકલ્યો પણ સંયોગનસ રાજા તે દિવસે પણ ન મળ્યો. બાલકો તો પાછળ જ પડેલી હતી તેણે તો નિશ્ચય કર્યો હતો કે આ વખતે રાજાને ત્યાંથી જરૂર મન માંગવું જોઈએ તેણે ત્રીજો દિવસ ફરી પાછો બાલકને મોકલ્યો.

રાજા બાલકોને બક્ષતો હતો જ, બાલકને આવતાં જોઈને તેણે બીડેને આદર સાથે પ્રણામ કરી આસન પર બેસાડ્યો પછી નમ્રતાથી કહ્યું-“ મહારાજ, તમે ત્હારી કુદી-ગાંધારી ત્હારા પર ધણી કૃપા કરી છે. હું બે દિવસ તમને મળી ન શક્યો તેનું મને ઘણું દુઃખ થયું છે તે માટે હું લખાયા છું. હવે આપ ખતાવો કે આપનું મુલાકાતન શા માટે થયું છે? હું આપની શું સેવા કરું?”

બાલકે કહ્યું-“ રાજા, જો આપ ત્હારી ઉચ્છાન્નસાર દાન આપવા સ્વીકાર કરતા હો તો કહો ” રાજાએ કહ્યું-“ હા, હા, કહો ત્હારાં મોટાં ભાગ્ય જો હું આપની કંઈ સેવા કરી શકું.”

બાલકે કહ્યું-“ હું બીજું કંઈ ચાહતો નથી. આપ આપના પરસેવાની કમાણીના મહેન આર પૈસા આપો.”

બાલકની આવી વાત સાંભળી રાજા ચક્રવામાં પડી ગયો. વિચાર કરવા લાગ્યો કે આ ખજાનામાં અમૂલ્ય મન ભરેલું છે, પણ તેમાં ત્હારી મહેનતની કમાઈ એક મોડી

પણ નથી તો હું સાહજીને ચાર પૈસા તો ક્યાંથી જ આપું? પછી રાત્રીએ કંઈક વિચારી સાહજીને કહ્યું—“મહારાજ, ત્હમે મ્હને એક નિવસની મુદત આપો. હું આપને ક્ષેત્રે મોં માંગું દાન આપી શકીશ.” તે સાંભળીને સાહજી બીજે દિવસે આવવાનું કહી ચાલ્યો ગયો.

સાહજીને ખાલી હાથે પાછો ફરેલો જોઈ સાહજીએ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું—“શું રાત્રીએ કંઈ પણ ન આપ્યું.”

સાહજીે કહ્યું—“ના, કાલે આવવા કહ્યું છે.”

સાહજીએ વિચાર્યું મહારા પતિએ ધણું બધું ધન માંગ્યું હશે જે રાત્રી આજે ન આપી શક્યા. કાલે પ્રત્યક્ષ કરી દેશે. એમ વિચારીને તે મનમાં તે મનમાં ધણી ખુશ થઈ.

આ તરફ સાહજીના જતાં જ રાત્રીએ પોતાના રાજવસી કપડાં ઉતારી ફરિલાં-જૂનાં કપડાં પહેર્યાં, અને પોતાને મજૂર જેવો વેષ બનાવ્યો, રાણીના પૂજવાથી રાત્રીએ બધી વાત ત્હને બતાવી. ત્યારે રાણીએ કહ્યું—“થોડી વાર થોભો, હું પણ આપની સાથે ચાલું છું, હું મહારી સાડી બદલી આવું છું.” એમ કહી રાણી મઠ અને એક જૂની ફરિલાં સાડી પહેરીને પાછી આવી.

આ પ્રમાણે વેષ-પદ્ધતિ કરી રાત્રી-રાણી બન્ને મજૂરીની શોધમાં શહેરમાં નીકળ્યાં. લુહારના મહોલ્લામાં જઈ રાત્રીએ જુમ મારી—“કોઈને મજૂર જોઈ એ છે મજૂર?” આખરે એક લુહારે જે ગાદીના પૈસા પર વાટ ચલાવવાની તૈયારી કરતો હતો, તેણે રાત્રીને બોલાવીને કહ્યું—“જુઓ, પહેલે તમ્હારે ધમણ ચલાવવી પડશે અને પછી હથોડાથી ટીપવું પડશે.” પછી રાણી તરફ ફરી કહ્યું—“તમ્હારે કુવામાંથી પાણી ખેંચીને આ હોજ બરવે પડશે અને કાપલાવાળા ધરમાંથી કાપલા બરી બરીને આ

બહીમાં નાંખવા પડશે. ત્હમને બે જાણુને દિવસ બરમાં બળ્લે બળ્લે આના મળશે. કામ પસંદ હોય તો કરો નહિ તો રસ્તો કાપો.”

રાત્રી-રાણી બન્નેએ લુહારનું બતાવેલું કામ કરવા માંડ્યું. રાત્રીએ ધમણ ચલાવવા માંડી પણ તેનાથી કામ સારી રીતે બનતું નહોતું. વચ્ચે હાથ અટકી જતો. ત્યારે લુહાર નારાજ ધધનિ ઠીક કામ કરવાની સૂચના આપતો. વારંવાર બતલાવ્યા પછી રાત્રી જેમ-તેમ પોતાનું કામ કરવા લાગ્યો, રાણી કુવામાંથી પાણી બરી બરીને લાવવા લાગી. બે ચાર ધમ પાણી ખેંચતાં જ ત્હેના હાથમાં ફેલા પડી ગયા. ધણી મુસીખતે તેણે પાણીને હોજ બાર્યો. વચમાં વચમાં લુહારના કહેતાં રાણી ટાપલીમાં કાલસા બરી લાવતી અને બહીમાં નાંખી દેતી. કાલસા બરવાથી રાણીના કપડાં અને ગોરા હાથો કાળા થઈ ગયા. ગરમ થઈ જવા પછી લુહારે પતંગે બહીમાંથી કાદી એરણુ ઉપર જોડ્યું. અને એક હથોડો પોતાના હાથમાં લઈને અને એક હથોડો રાત્રીના હાથમાં આપી કહ્યું—“જુઓ, વારા ફરતી હથોડા આ પર ઠોકો. જરા હાથ પણ આમ તેમ જવા ન પામે.” રાત્રી જોર જોરથી હથોડો ઠોકવા લાગ્યો, પણ ત્હેનું નિશાન બરાબર બેસતું નહિ. કવચીત હથોડો વાટ પર પડતો તો કવચીત એરણુ પર પડતો. મજૂરીની આવી દશા જોઈને લુહારણુ અંદરથી બળખતી ચાલી અને લુહારને કહેવા લાગી—“ત્હમે આજે આવાં અણગદ મજૂર ક્યાંથી લગાવ્યાં? એ લોધાથી કામ થશે નહિ એમને છૂટાં કરી બીજાં મજૂર કામે લગાડો. આ સરતાં મજૂર, ત્હમારું કામ બગાડશે.”

રાત્રી-રાણી બન્ને જ્યાં લુહાર-લુહારણુની ડાંટફટકાર રહેતાં રહેતાં પોત પોતાનું કામ બ્યાન દઈ કરવા લાગ્યાં. હથોડો ઠોકતાં ઠોકતાં રાત્રી શરીર પરસેવાથી રબરબ થઈ

મથું અને જોર જોરથી શાસ ચાલવા લાગ્યો. રાણી પંથુ પાણી ભરી ભરીને અને કોલસા નાંખી નાંખીને યાકો ગઈ હતી. ત્હેના કામલ શરીરમાંથી પરસેવાની ધારા ચાલી રહી હતી. ધણી મુશ્કેલીથી પૈડા પર એક વાટ ચડી. ત્યારે લુહારે ત્હેમને કહ્યું—“ જુઓ ભાઈ, આ કામ ધણી મહેનતનું છે. ત્હમારાથી જરાબર બને એવું નથી. અત્યારે ત્હમે બે કલાક કામ કર્યું છે. ત્હેની મજૂરી દ્યો” અને ત્હમારે ઘેર જાઓ.”

રાત્રીએ કહ્યું—“ જોની મરજી, જોટલી મજૂરી આપ આપવા મંગી તેટલી આપો. અમે ખીજી જગ્યાએ કામ શોધી લઈશું.”

લુહારે રાત્રી-રાણીને બન્નેને બબ્બે પૈસા આપ્યા જે તેઓ ધણી ખુશીથી લઈને ઘેર આપ્યાં. આજે તે લોકોને ખબર પડી કે પરસેવાની કમાણી કેવી હોય છે, અને ત્હેને માટે કેટલી મહેનત કરવી પડે છે. ઘેર આવી રાત્રીએ ચારે પૈસા પેટીમાં જુદા મુકી દીધા અને ખીજે દિવસે બ્રાહ્મણને બોલાવીને દાનમાં દીધા.

બ્રાહ્મણ રાત્રીને આશીર્વાદ આવી પાછો ર્યો અને બ્રાહ્મણીને કહ્યું—“ ર્યો, હું રાત્રીને ત્યાંથી દક્ષિણી લાગ્યો છું.”

બ્રાહ્મણી ખુશ થઈને દોડી. પાસે આવતા જ તેણે પોતાનો બોળો પાથર્યો. બ્રાહ્મણે પોતાની પછેડીના છેડેથી પૈસા છોડીને ત્હેમાં નાંખી દીધા. બ્રાહ્મણી મોટી આશા લઈને આવી હતી. પરંતુ તેણે ફક્ત ચાર પૈસા જોયા ત્યારે તે અખવાઈ ગઈ અને તેણે ત્હેને દૂર ફેંકી દીધા. ખીજવાઈને બ્રાહ્મણને કહ્યું—“ત્હમારા જેવા દરિદ્રથી રાત્રીને ત્યાં જઈને પંથુ ન મંગાઈ. સમુદ્રની પાસે જઈને પંથુ તરસ્યા આવ્યા. રાત્રી એવા ધર્માત્મા છે કે બ્રાહ્મણને મોં-માંડું દાન આપે. આજે ત્હમારી જગ્યાએ કોઈ ખીજુ હોત તો એટલું દાન માંગી લાવતે કે ત્હેની સાત પેઢી બેસીને ખાતે પંથુ ત્હમે

તો એવા છે કે ચાર પૈસા લઈને આવ્યા. શરમ પંથુ નથી આવતી.”

આ પ્રમાણે બ્રાહ્મણી ધણીવાર સુધી બકવાટ કરતી રહી. બ્રાહ્મણે પૈસા ગિડાવી તુલસીકચારા પર મુકી દીધા અને વિચાર્યું કે બ્રાહ્મણી શાન્ત પડશે અથવા જરૂર પડશે ત્યારે તે ઉપાડી લેશે, પરંતુ પૈસા ત્યાંના ત્યાંજ પડી રહ્યા અને તે ઉપર ફૂલ અને તિલીપત્રો વિગેરે પડવાથી નીચે માટીમાં દટાઈ ગયા. આ રીતે બ્રાહ્મણ-બ્રાહ્મણી બન્ને જ તે વાત જીતી ગયાં.

થોડા દિવસમાં તુલસીકચારામાં ચાર છોડવાઓ ઉગી નીકળ્યાં, ચારે છોડો લીલા હમ હતા અને દેખાવમાં ધણી સુંદર હતા. બ્રાહ્મણી તેમને ફૂલોના ઝાડો સમઝી કોઈ કોઈ વાર પાણી પાઈ દેતી. ચાર મહિના પછી તે ચારે ઝાડો મોટા બન્યાં અને તેમને ફૂલો ફૂટવા માંડ્યાં. એક-એક ઝાડમાંથી ટોપલીઓ ફૂલ ફૂટતાં હતાં. સુકાઈ જતાં તેમાંથી મોતી ઝરતાં મોતીઓની ચમક અને ખુશમુરતી જોવા જોવી હતી. બ્રાહ્મણ અને બ્રાહ્મણીએ કોઈ દિવસ મોતી જોએલાં ન હોવાથી તે લોકો તેમને ખીજ સમઝતાં હતાં.

હરોજ એટલા ફૂલો ઝરતાં કે તુલસી-કચારો ચારે તરફથી પુરાઈ જતો. બ્રાહ્મણી તેમને એકઠાં કરી એક ટોપલીમાં ભરી લેતી અને ધરના એક ખુણામાં નાંખી દેતી.

આ પ્રમાણે કેટલાએક મહિના વિતી ગયા. ધર મોતીઓથી ભરાઈ ગયું. એક દિવસ એક શાકભાજી વાળી આવી. બ્રાહ્મણીને શાકભાજીની જરૂર હતી, પંથુ તે દિવસે ત્હેની પાસે આપવા માટે કંઈ નહોતું. તુલસીકચારાની આગળ-પાછળથી વીણેલાં મોતી સુપડામાં ભરેલાં હતાં. બ્રાહ્મણીએ તે ખતાવતાં કહ્યું—“ આ ખીવાના બદલામાં થોડું શાક આપવાનો વિચાર હોય તો આપ નહિ તો ના.” શાક

ખાળાએ દરથી તે બીયાનો ચળકાટ નોંધે કહ્યું-
 'આ છે શું બહેન? કાપની ચીજ હશે તો
 તઈ લઈશ.' બાહ્યણીએ સુપકું આગળ સર-
 કાવતો કહ્યું-તું જ નોંધ લે, આ તુલસીકા-
 રામાં લાગેલાં ફૂલનાં બીયાં છે." શાકવાળાએ
 પાસેથી ન્યારે જોયું ત્યારે તહેને ખજાર પકો
 કે એ તો મોતી છે. તેણે ખુશીથી તે મોતી-
 બોના બદલામાં મનગમતી શાકભાજી આપી
 લીધી. તે દિવસથી તે લગભગ દરરોજ આવતી
 અને મોતીબોના બદલામાં શાકભાજી આપી
 જતી, શાકભાજીવાળી અને બાહ્યણી બન્ને
 જલ્દી આ આપલેથી ખુશ હતાં શાકભાજીવાળી
 એ વિચારથી ખુશ હતી કે એક પૈસાની શાક-
 ભાજીમાં હજારોની ચીજ મળે છે અને બાહ્યણી
 એથી ખુશ હતી કે આ બીયાને બદલે અમારે
 શાકભાજી વેચાતાં નથી લેવા પડતાં. આ
 પ્રમાણે કેટલાએક મહિના વહી ગયા.

રાજમહેલમાં કેટલાંક રાજકુમારોના જોડાં
 હતાં, તે મોતી ચણતાં. રાજનો નિયમ હતો
 કે ન્યારે રાજકુમારો મોતી ચણી લેતા ત્યારે
 જોભન કરવું, એક દિવસ મોતી ન મળવાથી
 રાજકુમારોને ઠાણા ન મળ્યા અને તેથી રાજ-
 કુટુંબ પણ લુપ્ત રહ્યું. આખા રાજેમાં આ
 વાત પ્રસરી ગઈ. આ સમાચાર બાહ્યણી અને
 બાહ્યણીએ પણ સાંભળ્યા, તે બન્નેએ વિચાર
 કીધો કે રાજ ભણે દાની છે. કદાચ આજે
 તેણે બધું દાન કરી દીધું હશે એટલે સુધી
 કે તહેની પાસે ખાવાને માટે પણ કંઈ રહ્યું
 નહિ હોય. આવી દશામાં આપણે તહેમને સહા-
 યતા કરવી જોઈએ.

ત્યારબાદ બાહ્યણી અને કહ્યું: "તું કહે
 તો આમાંથી થોડાં બીજ રાજને આપી આવું.
 કહેતી હતી ને કે એના બદલામાં શાકભાજી
 કે થોડી મધી ખાવાની વસ્તુઓ મળી
 જાય છે."

બાહ્યણીએ કહ્યું: "હા, હું તો દરરોજ
 બદલામાં ચીને લઉં છું. તમારી ઈચ્છા

ગરબો

(સાખી)

સ્વર્ગ સદનની ઉતરી કરવા સદી વીહાર
 સ્વર્ગ મુખથી આપનો દર આજે સ્વીકાર
 મહારી માળા આ મહેક મહેક મહેક એ રાજ...

કાઈ સુધી જુઓ સુધી જુઓ.
 કુલમાળા આ બહેક બહેક બહેક એ રાજ...

કાઈ સુધી જુઓ (૨)
 સ્વર્ગના તે બાગમાંથી કુલમાં મેં ચુટીયા
 રનેહની તે સોયમાં પરાવી પછી થુટીયા
 એકવાર આવો રસોલા રસોરાજ સુધી જુઓ
 સુધી જુઓ
 મુઆ લમરા હુટે છે મહારા કુલમાંની લાજ.
 કામ

પાણી પીના તે પ્રેમ પાંખડી જોળાય છે
 માળી પીના તે જોની આંખડી રીસાય છે
 એક વાર માનો રસોલા રસો રાજ,
 સુધી જુઓ સુધી જુઓ.
 એની કાયા કરમાય ને શરમાય એ રસો
 રાજ સુધી જુઓ સુધી જુઓ.
 કનકકુવરબા

હોય તો આપી આવો. કાઈ દિવસ રાજને ત્યાંથી
 તેના બદલામાં હજાર ગણું દાન મળી જશે."

એમ, કહી બાહ્યણી એક ટોપલી વારી
 અંદરથી બીયાં, લઈ આવી. તેમાં કચરા
 હતો તે સુપકાથી સાફ કરી પોટલીમાં બાંધી
 આપ્યાં. બાહ્યણી પોટલી માથે મૂકી રાજ પામે
 પહોંચ્યા. રાજએ તહેના આદર-મતકાર કરી
 પૂછ્યું- "કહો મહારાજ, સેવકને શું આપ્યા છે?"
 બાહ્યણી કહ્યું- "મેં સાંભળ્યું છે કે આજે
 આપને ત્યાં રસોઈ ખની નથી. હું જાણું છું
 કે આપ એટલા દાનવીર છો કે આપ આપનું
 સર્વસ્વ અર્પણ કરી દે છે. એ વિચારીને
 આજે કામ ચાલે એટલી તુલ્ય બેટ લાગ્યો
 છું. અનાજ તો મારા ઘરમાં નથી પરંતુ આ

ગરબો

મમ માયા હરસદ મા સંકટ હરો
 સંકટ હરો સૌને રાજ કરો. મમ માયા.
 ઉગમણા ગોખમાં આપ બીરાજો
 મહારાજને શીર છાયા કરો. મમ માયા.
 શણગાર માને અતી ધણાં શોભતાં
 લલાટે જ્યોત ઝળહળે. મમ માયા.
 કંઈનાં ને કાંબી માને અણુવટ વીંછવા
 પાયે નેપૂર અણુઓ. મમ માયા.
 કુટુંબ પરિવાર મા આનંદ કરાવજો
 રૈયત પર અમી દ્રષ્ટી કરો. મમ માયા.
 કરણા કરો માજી અમારી ઉપર
 રોગ ચતુઓનો નારા કરો. મમ માયા.
 અરજ કરું છું માજી તમારે આંગણે
 દાસ ઉપર આપ નીધા કરો. મમ માયા.

લક્ષ્મીકૃપરબા સાહેબ

એક પ્રકારના ફૂલના બીજ છે. જેના બદલામાં
 શાકભાજી અને ખાવાતી વસ્તુઓ મળી રહે
 છે. આપ મહારી આ તુલ્ય બેટનો સ્વીકાર કરો.”
 બાહ્યણની વાતો સાંભળી રાજ ધણો
 અચરજ પામ્યો. તેણે કહ્યું:—“જોઈ, કેવા બીજ
 છે?” બાહ્યણે પોતાની બેટની રોમની પાસે પુકડી.
 રાજ તે જોઈને ચકિત થઈ ગયો. અરે, આ તો
 મોતી છે! આ ગરીબ બાહ્યણ પાસે સાચે જ
 આટલાં મોતી કયાંથી આવ્યાં? શું એ સાચે
 જ મોતી હશે? મહારી આંખોને ભ્રમ તો નથી
 થયો ને? એમ વિચારીને તેણે એક મુઠીજ ભરી
 તે બાણ રાજદસો તરફ ફેંક્યાં. રાજદસો તરત
 અણુવા લાગ્યા. તેથી રાજને પુરો વિશ્વાસ થયો
 કે સાચેજ એ બધાં મોતીજ છે અને એક એક
 મોતી સેંકડોની કિંમતનું છે.”

હવે રાજએ બાહ્યણને પૂછ્યું:—“મહારાજ,
 આપની પાસે આટલાં મોતી કયાંથી આવ્યાં?
 સાચે સાચું બતાવો.”

બાહ્યણે કહ્યું:—“આવાં બીજ તો હંમારે
 ત્યાં ધણાં છે. અમારા તુલસી કપારામાં ચાર
 ફૂલોના ઝાડો છે તેમાંથી રાજ અરે છે. વિશ્વાસ
 ન આવતો હોય તો મહારે ઘેર પધારી જોઈ
 શકો છો.”

બાહ્યણની વાતો સાંભળી રાજ ધણો
 વિસ્મય પામ્યો. મંત્રી અને બીજા ધણો લોકોને
 ભ્રમ તે બાહ્યણને ઘેર ગયો. બધા લોકોએ
 જોયું કે તુલસી કપારામાં ચાર ઝાડ ઉગેલા છે
 જેનાં સુકાપલાં ફૂલોથી મોતી અરે છે. પૂજ-
 પરજ કરવાથી ખચર પડી કે રાજએ બાહ્ય-
 ણને પસીનાની કમાઈના ચાર પૈસા આપ્યા
 હતા તેમાંથી આ ચાર મોતીના ઝાડોની
 ઉત્પત્તિ ચર્ચા છે. ઝાડોના મૂળ ઉમેરવાથી
 તેમાંથી નીચે એક એક પૈસો વળગેલો મળ્યો.

આજે બાહ્યણ-બાહ્યણીને ખચર પડી કે
 તેઓની પાસે લાખો-કરોડોની મિલકત છે.
 જેને તેઓ એક સાધારણ ફૂલનાં બીજ સમ-
 જતાં હતાં તેને એક એક દાણો સેંકડોની
 કિંમતનો છે. બાહ્યણે વિચાર્યું, આ બધું ધન
 મહારે શા કામનું? મહારે તો હમેશાં એક શેર
 લોટ જોઈએ. એમ વિચારીને બાહ્યણે તે બધાં
 મોતી કાઢી ધાર્મિક કાર્યમાં ખર્ચવા રાજને
 આપી દીધાં. રાજની પણ આંખો ખુલી ગઈ.
 પરિશ્રમથી પેદા કીધેલા ધનની કિંમતની તહેને
 આજે ખચર પડી તે દિવસથી રાજએ
 પ્રતિજ્ઞા લીધી કે હું ખમનાનો એક પણ પૈસો
 પોતાનામાં નહીં વાપરીશ. પોતાનો ખર્ચ બત
 કમાઈ પર ચલાવીશ. ખમનાના અને બાહ્ય-
 ણના આપેલા ધનથી રાજએ પ્રમના દિત
 માટે કેટલાંક કામ શરૂ કરી દીધાં. જે પ્રમાણે
 બાહ્યણ અને રાજેએ ધર્મપાલન કીધું.

મારવાડી સ્ત્રીઓના વસ્ત્રાભૂષણ અને તેનો અર્થ.

લેખક : રણજીતલાલ ઘેલાભાઈ દલાલ ખી. એ.

મુંબઈમાં એક વખત મારે એક મોઢા

માળાંમા જવાનું થયું. માળામાં ઘણી ખોલીઓ હતી અને દરેક ખોલીમાં મારવાડી શૃંગર્ય કુટુંબ વસવાટ કરી રહ્યું હતું, પણ તેમાં પુરુષોના પહેરવેશ કરતાં સ્ત્રીઓએ પહેરેલાં વસ્ત્રો તથા દાગીના તરફ મારું વિશેષ ધ્યાન ખેંચાયું અને મને કાર્મિક આશ્ચર્ય પણ થયું. પણ તે વખતે મેં તે બાબત ઉપર લઘુ આધુનિક નહિ. આજે જ્યારે હું તે બાબત ઉપર વિચાર કરું છું ત્યારે તો મને ખૂબ જ આશ્ચર્ય ઉપજે છે. આશ્ચર્ય ઉપજે છે એટલું જ નહિ પણ પશ્ચાત્તાપ પણ થાય છે. આશ્ચર્ય ઉપજે છે તેનું કારણ એ છે કે આજે જ્યારે સ્ત્રીને પુરુષના જેટલાજ હક્ક આપવાની વાત થાય છે, સ્ત્રીને શિક્ષણ આપવાની સગવડો કરવામાં આવે છે અને સ્ત્રીને સમાજમાં અગ્રગણ્ય સ્થાન આપવાની વિચારણા થાય છે ત્યારે આપણી મારવાડી સ્ત્રીઓ ધ્રુવદ કાઢીને જુના જમાનાનો ખર્ચોળ, બેડોળ તથા કંઠગો પહેરવેશ પહેરીને ઘરને ખુણે બેસી રહેવાનું પસંદ કરે છે અથવા તો તેમને ફરજ પાડવામાં આવે છે. આપણી મારવાડી સ્ત્રીઓ શિક્ષણનો પુરતો લાભ લઈ શકતી નથી, સમાજ સુધારામાં પ્રગતિ કરી શકતી નથી અને સમાજમાં અગ્રગણ્ય સ્થાન ભોગવી શકતી નથી તેનું કારણ કદાચ તેનો પહેરવેશ પણ હોય એમ હું માનું છું.

આપણી મારવાડી સ્ત્રીઓના પહેરવેશને મેં જુના જમાનાનો કંઠો છે કારણ કે તે જુના જમાનાની રાજસ્થાની રજપુત સ્ત્રીઓના પોશાકને મળતો આવે છે. મોઢા ઘેરદાર ધાધરા, ડુંકી ઝોદણી અને કાંચળી. આજના જમાનાની કાઈ પણ સુધરેલી સ્ત્રીના સુધરેલા પોશાકને મળતો આવતો નથી.

અસહન વળતની રજપુત સ્ત્રીઓ પડદાને

ત્યાગ કરી ખુલ્લે મોઢે હાથમાં તલવાર પકડી બહાદુરીથી પુરુષની સામે સ્વરક્ષણને સારું લકવા નીકળતી, અને આજના જમાનાની સુધરેલી સ્ત્રી સુધરેલા બીનખર્ચોળ પોશાક પહેરીને હિંમતથી પુરુષની સાથે ખબેખલા મિલાવી બહાર ફરવા નીકળે છે, અથવા એકલી પણ બહાર જાય છે. મારવાડી સ્ત્રી બહાર નીકળતા બહોળે છે. તેનું કારણ કદાચ પુરુષ પણ હોય. જો મારવાડી સ્ત્રી બહાર નીકળતાં બહોળે તો પુરુષ જો તેને હિંમત, અને ટેકા આપે તો મારવાડી સ્ત્રીમાં પણ બહાર નીકળવાની તાકાત છે એમ સૌ કાર્મિકને કશું કહેવું પડશે.

આપણે મારવાડી કોમનો મુખ્ય ભાગ બેતીવાડી તથા વેપારમાં રોકાયેલો છે અને મારવાડી આખા હિન્દુસ્તાનમાં ફરકસરને માટે પ્રખ્યાત છે છતાં પણ તે પોતાની સ્ત્રીના દાગીના તથા કપડાં પાછળ શામાટે બીનજરૂરી વધારે ખર્ચ કરે છે તે સમજી શકાતું નથી. દાગીના પાછળ ખર્ચેલા પૈસાનું બ્યાજ ઉપજતું નથી અને કપડાં ઉપર ખર્ચેલાં વધારે પૈસા ફાગટ જાય છે. તે કેમ સમજાતું નથી ?

મારવાડી સ્ત્રીઓનો પહેરવેશ ઘણો જ ખર્ચોળ છે તેનો હું એક જ દાખલો આપીશ. મારવાડી સ્ત્રીનાં એક જ ધાધરામાં ગુજરાતી સ્ત્રીના પાંચ ધાધરા થઈ શકે એટલું કાપડ જાય છે. એટલે કે મારવાડી સ્ત્રીનાં એક ધાધરામાં ગુજરાતી સ્ત્રીનાં ચાર ધાધરા જેટલું વધારે કાપડ વપરાય છે. હવે જો ગુજરાતી સ્ત્રીના એક ધાધરા પાછળ ઝોઝામાં ઝોણું બે વાર અને વધારેમાં વધારે ત્રણ વાર સુધી કાપડ વાપરવામાં આવે છે તો મારવાડી સ્ત્રીનાં એક ધાધરા પાછળ ઝોઝામાં ઝોણું (૪૪૨) આઠ વાર અને વધારેમાં વધારે (૪૫૩) બાર વાર કાપડ વધારે વપરાય છે.

એક વાર કાપડની કિંમત ઓછામાં ઓછી આઠ આના ગણવામાં આવે તો મારવાડી સ્ત્રીના એક ધાધરાના ફક્ત કાપડ પાછળ ચાર-પાંચ રૂપિયા સુધીનો વધારો ખર્ચ થાય છે. દરજ્જાની સીસાઈ ખર્ચ ઉમેરતાં એ ધાધરાની કિંમત ચાર વધી જાય છે.

આખા હિન્દુસ્તાનમાં મારવાડી પરણેલી સ્ત્રીની સંખ્યા પચાસ લાખની ગણવામાં આવે છે. અને એક સ્ત્રી આખું વર્ષ એકજ ધાધરાથી નિભાવી લે એ વાત તદ્દન અશક્ય છે. એક સ્ત્રીને એક વર્ષ દરમિયાન ઓછામાં ઓછા ચારથી છ ધાધરા નેઈએ તો મારવાડી કામ ઉપર જજીઆના પ્રમાણેના હિસાબે એક વર્ષમાં ફક્ત એક ધાધરાના કાપડ પાછળ કેટલા કરોડ રૂપિયા વધારો ખર્ચ છે તેનો રહેજો ખ્યાલ આવશે.

પુરુષના શરીર કરતાં સ્ત્રીનું શરીર વધારે નાજુક અને કામળ હોય છે છતાં પણ મારવાડી પુરુષનાં કપડાંના વજન કરતાં મારવાડી સ્ત્રીનાં કપડાંનું વજન વધારે થવા સંભવ છે. સ્ત્રી એ સૌન્દર્યની મુર્તિરૂપ ગણાય છે. એ સૌન્દર્યની મુર્તિ પોતાની નાજુક અને કામળ કમર ઉપર હંમેશને માટે આડંબી બાર વાર કાપડો બોળે ઉપાડીને અને દોરડાં જેવી કસ્ટનું બંધન બાંધીને રહે તેમાં તેને શું દુઃખ વેઠવું પડતું હશે તેનો વિચાર કરવાનું વિધાતા પણ ભૂલી ગઈ હોય એમ લાગે છે. તેમાં પણ મારવાડી સ્ત્રી ગર્ભવતી થાય છે અથવા તેને છોકરું ઉત્પન્ન કરવાનું થાય છે ત્યારે તો તેની પુરેપુરી કમખખતીજ યઈ સમજવી. મારવાડી સ્ત્રીનાં આવા વજનદાર પોશાકથી સ્ત્રી-સૌન્દર્યનો નાશ થાય છે. સ્ત્રી-સૌન્દર્યતા વિકૃતિમાં લય પામે છે અને મારવાડી પુરુષ-સ્ત્રી સૌન્દર્યતાનો પુરેપુરો લાભ લઈ શકતો નથી.

મારવાડી સ્ત્રીનો પહેરવેશ કેટલો હાસ્ત-સ્પર્શ છે તેનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ તો ન્યારે તેને એક ગુજરાતી, પારસી, બંગાલી સ્ત્રીની સાથે

ઉભી રાખીને નેઈએ ત્યારે જ થાય. શરીરનાં પ્રમાણ કરતાં ધાધરાનું પ્રમાણ વધારે હોવાથી અને કાંચળી તથા ઓઢણીનું પ્રમાણ ઓછું હોવાથી મારવાડી સ્ત્રી-અચિત બેડોળ અને કદંગી દેખાવમાં લાગે છે.

સુખઈમાં વસતા મારવાડી ગૃહસ્થોને બારીક, મુલાયમ ધોતીયા, રેશમી કાટ અને નાની મારવાડી પાંચડી પહેરતાં મેં જોયા છે. તેઓ પોતાની સ્ત્રીઓને માટે આવો જૂના જમાનાનો, ખર્ચાળ, બેડોળ, કદંગી અને હાસ્તસ્પર્શ પોશાક શા માટે પસંદ કરે છે તેનો ખ્યાલ કદાચ સુખઈમાં વસતા ગુજરાતી તથા બીજા અન્ય ગૃહસ્થોને નહિ હોય પણ જોએ મારવાડી રીતગિવાને અને રૂઢી બંધનોને જાણે છે તેઓને ખબર હશે કે મારવાડી તે બાબતમાં નાઈલાજ છે. સ્ત્રીનાં પોશાકની પસંદગીમાં તેમનો અવાજ નથી. સ્ત્રીનાં કપડાં પીયેરથી આવે છે, અથવા પીયેરથી આવેલાં પૈસામાંથી બનાવવામાં આવે છે. ધંધુ સુધરેલા વિચારના મારવાડી ગૃહસ્થોને પોતાની સ્ત્રીના પોશાક પસંદ પડતો નથી. તેઓ ગુજરાતી અથવા બેંગોલી પહેરવેશને પસંદ કરે છે કારણ કે તેઓ જાણે છે કે ગુજરાતી અથવા બેંગોલી રીત પ્રમાણે કપડાં બનાવવામાં ખર્ચ ઓછો થાય છે. વળી તે પોશાક સુધરેલો ગણાય છે, અને પોતાની સ્ત્રીના બેડોળ, કદંગી તથા હાસ્તસ્પર્શ દેખાવને ઢાંકી દે એવો છે. પણ મારવાડી સ્ત્રી તેને ગણકારતી નથી અને પોતાની મરજી મુજબ પોતાનાં કપડાં સીવડાવી લે છે. મારવાડી સ્ત્રી આવી રીતે ન્યારે પોતાનાં કપડાં પોતાના ધણીની ઈચ્છા વિરુદ્ધ પોતાની મરજી મુજબ સીવડાવીને પહેરે છે ત્યારે તે સ્ત્રી પોતાના ધણીના દિલને નાખુશ કરે છે અને તેનો પ્રેમ જીતવામાં નિષ્ફળ જાય છે. ન્યારે સ્ત્રી પોતાના ધણીનો પ્રેમ જીતી શકતી નથી ત્યારે તે આ સંસારને સુખરૂપ ભોગવી શકતી નથી અને પોતાની જિંદગી બગાડે છે.

એટલુંજ નહિ પણ પોતાના ધણીનું પણ સંસાર સુખ નષ્ટ કરે છે. આવી રીતે મારવાડી સ્ત્રી અને પુરુષ એકબીજાના વિશેષી બને છે અને ઈશ્વરે આપેલી શરીર સંપત્તિ તથા ધન સંપત્તિને કુમાર્ગે ઉપયોગ કરે છે.

મુંબઈ જેવા પ્રસિદ્ધ શહેરમાં વસતા સુધરેલા વિચારના પૈસાદાર મારવાડી ગૃહસ્થ કુટુંબના સ્ત્રી અને પુરુષની આવી કશું સ્થિતિ છે તો ગરીબ આમડાઓમાં વસતા મારવાડી સમાજનું દશ્ય મેં સ્વપ્ને પણ જોયું નથી. પણ જો હું કદપના કરું તો તે દશ્ય ખરેખર કરુણમાં કરુણ હોવું જોઈએ કારણ કે શહેર અને ગામડા વચ્ચે જેટલો તફાવત છે તેટલોજ તફાવત શહેરીસમાજ અને ગ્રામ્યસમાજ વચ્ચે છે એમ સૌ કોઈ જાણે છે.

આરોગ્ય અને સ્વચ્છતાની દૃષ્ટિએ પણ એ મારવાડી સ્ત્રીનો ધાધરો પસંદ કરવા લાયક નથી. મારવાડી સમાજમાં પ્રચલિત અનેક ભયંકર રોગોનું ઉત્પત્તિ સ્થાન એ ધાધરોજ છે. નરમ અને મુંવાળા દેહની સાથે એ વળન-દાર અને જાડા કાપડના બનાવેલા એ ધાધરાના સતત યસારાથી એવા રોગો ઉત્પન્ન થાય છે જેવા કે ખસ, ખરજીવું, દાદર, ચળ, ચાઈ, ભગંદર વગેરે, આવા રોગો એકવાર જન્મ કરી બેસે છે. પછી આખી જિંદગી સુધી અનેક દવાઓ કરવા છતાં નાશુદ્ધ થતાં નથી, પણ દિવસે દિવસે વધારે મજબુતાઈ પકડે છે અને તેને પરિણામે શ્રીજ રોગો પશુ એની પાછળ પડે છે. જેવા અનિદ્રા, ઉન્માદ, હીરટીરીયા, ગાંઠપશુ વગેરે માનસિક તથા શાનતંત્રીઓની નમળાઈનો ભોગ બનેલી આવી મારવાડી સ્ત્રી મારવાડીના ગૃહસંસાર ચલાવવાને અશક્ત બને છે, એટલુંજ નહિ પણ તેને બેજાણપ થઈ પડે છે. આવી સ્ત્રીને નિભાવવા તેને અનેક ચાતનાઓ સદન કરવી પડે છે અને આ દુનીયાથી તે કંટાળી જાય છે.

ધણી મારવાડી યુવકો કુંવારા રહેવાનું પસંદ કરે છે અથવા તો ફરજિયાત કુંવારા રહે છે તેનું કારણ પણ કદાચ તે ધાધરો હોય. અસિક્ષિત, અસંસ્કારિ, બેડોળ તથા કદંગી દેખાવની, વિચિત્ર વેશ ધારણ કરનારી તથા વિચિત્ર વર્તન ચલાવનારી સ્ત્રીને પરણીને આખી જિંદગી સુધી દુઃખ ભોગવવું અને ખસતાવું તેના કરતાં પરણવુંજ નહિ એ સિદ્ધાંતને તેઓ વધારે સારો ગણે છે અને તેને ચુરત-પણે વળગી રહે છે.

બ્યાસુધી મારવાડી સ્ત્રીના ધાધરામાં સુધારો, કરવામાં આવે નહિ ત્યાં સુધી મારવાડી સ્ત્રીની છોકરીને પરણવુંજ નહિ એ સિદ્ધાંતને વળગી રહેવામાંજ તેનું શ્રેષ્ઠ છે. મારવાડી છોકરી, છોકરી મીનીને મોટી થાય છે અને પરણે છે અને સાસરે જાય છે ત્યારે તે ધણું કરીને પોતાની માતાના ગુણ તથા વર્તણૂકનું અનુકરણ કરે છે. પરણેલા મારવાડી પુરુષની પીડાનો અનુભવ મારવાડી યુવકને હોતો નથી, પણ તેની કરુણ સ્થિતિ તો તેણે નજરે જોયેલી હોય છે, અને તેની કશું કથની કાને સાંભળેલી હોય છે. મારવાડી યુવક પણ શારીરિક તથા માનસિક નબળાઈનો ભોગ બનેલો હોય છે તથા સર્વવ્યાપિ એકારીના અપ્પરમાં હોમા-એલો હોય છે અથવા તો તેની આવક ઓછી હોય છે. આથી મારવાડી યુવાન પોતાની સ્ત્રીનો ખર્ચ માથે ઉપાડવાને અશક્તિમાન થાય છે અને પરણવાનું પસંદ કરતો નથી.

હવે બપોરે મારવાડી યુવક મારવાડી યુવતિને પરણવાની ના પાડે છે ત્યારે તે યુવતિનો મારવાડી બાપ તેને પોતાની છોકરી સાથે પરણવાને લલચાવે છે, પહેરામણી અથવા દાસજમાં મોટી રકમ આપે છે તથા છોકરીનાં કપડાં તથા દામીનાનો ખર્ચ આપવાનું વચન આપે છે. મારવાડી યુવાન લાલચમાં ફસાય છે અને મારવાડી યુવતિ સાથે પરણવાની દા પાડે છે અને લગ્ન કરવામાં આવે છે. છોકરીને

સાસરે મોકલતી વખતે પણ પુષ્કળ કપડાં તથા દાગીના આપવામાં આવે છે. આવી રીતે મારવાડી યુવાન મારવાડી સમાજનાં દુષ્ટ રૂઢિબંધનોથી બંધાય છે, અને પોતાની આબુ સાંચવવાને અને ગૃહસંસાર ચલાવવાને અનેક પ્રયત્નો બેલે છે. સ્ત્રી તથા સમાજનો તે ગુલામ બને છે અને પુષ્કળ મહેનત કરવા છતાં પણ તેમાંથી છુટી શકે નથી.

મારવાડીને પણ આ સંસારગ્રસ્તી રોતરજ ઉપર દાવ છતવાની હોંશ થાય છે પણ જ્યારે કુદરત તેની વિરુદ્ધ જાય છે અને છોકરીની પ્રજા તેને ઉત્પન્ન થાય છે અને મોટી થાય છે ત્યારે તેને નુકસાની ભરતી પડે છે માને વેડવી પડે છે. એક છોકરીનાં માનપ તે ઘોડીક નુકસાની ભરીને આ સંસારનો લ્હાવો લીધાને સતોષ પામે છે પણ એક કરતા વધારે છોકરીનાં માનપને તો પુરેપુરી નુકસાની વેડવીજ પડે છે, કારણકે સમાજનાં નિયમોનો તેઓએ સ્વીકાર કર્યો છે.

મારવાડી સમાજનાં રીતરિવાજો દુષ્ટ અને ધાતકી છે. સમાજનાં નિયમ પ્રમાણે છોકરીઓનાં કપડાં તથા દાગીનાના મંજવર ખર્ચનો ભયંકર બોળે ગરીબ માનપોને સહન કરવો પડે છે. જમાઈ પણ જો કાઈ કમાણી કરતો ન હોય અથવા તો તેની આવક ઓછી હોય તો તે પણ અનેક યુક્તિ પ્રયુક્તિ અજમાવીને પોતાનો ધરખર્ચ છોકરીનાં માનપ પાસેથી વસુલ લે છે. અલગત, તેમ કરવામાં જમાઈનું નૈતિક બળ ઓછું થાય છે. પોતાની સ્વતંત્ર કમાણીનો જુરસો ગુમાવે છે. સ્ત્રીના અથવા સ્ત્રીના માનપના પૈસાથી તેનો જીવન નિર્વાહ ચાલે છે તેનો વિચાર આવતા તેનો અંતરાત્મા તેને ડબ્બે છે. કામ કરવાની સક્તિ દિવસે દિવસે ઓછી થતી જાય છે અને પોતાની સ્ત્રી જે

પ્રમાણે કહે તે પ્રમાણે કામ કરવાને પ્રેરણા છે. છોકરીઓ તથા જમાઈઓનો ખર્ચ કરતાં કરતાં પણ છોકરીઓનાં માનપની આર્થિક સ્થિતિ દિવસે દિવસે નબળી પડતી જાય છે આખરે સાચવવાને દેવું કરે છે અને આખી જિંદગી દેવું ભરતાં ભરતાં પુરી કરે છે તો પણ વારસદારને આપવું દેવું ભરવાનું બાકી રહે છે.

મારવાડી સમાજની શારીરિક, માનસિક નૈતિક તથા આર્થિક અધોગતિનું મૂળમૂળ કાળજી જો મારવાડી સ્ત્રીઓનાં કપડાં તથા દાગીનાનો ખર્ચ હોય તો તે ખર્ચમાં ઘટારે કરવામાં આવતો નથી, અથવા તો ખર્ચમાં ઘટાડો કરવાને સારું લગુ' સુધી કંઈ રચનાત્મક કાર્ય કરવામાં આવ્યું નથી તે જગણીને પશ્ચાતાપ થાય છે.

સંપત્તિ અને સૌંદર્ય

જેના પગ પાસે આજોડતા હતા છતાં પણ તેના તરફ નજર પણ નહીં ફેંકતા સામાજિક રૂઢિબંધનો રહામે કાન્તિનો મંત્ર પુકારનાર નારીના જીવનની કથા એટલે જ

દિલનાં ડંખ

સ્ત્રી એ અર્ધાંગિણ એવા આપણા જીવનમાં છે વાસના પોશવાનું વલણેલા અનેક પ્રસંગો રમકડું નહીંજ વડે મદાયેલ સામાજિક નવલકથા

કિંમત રૂ. બી. (૮. ખ. ના ચારઆના)

લખો:—

જીવનલાલ અમરસી મહેતા

આધીરામ, પીરમદા રોડ : અમદાવાદ.

સૌ દા મિ ની

લેખિકા સૌ. વિમળાબહેન મુકુન્દરાય દવે

શરૂપૂર્ણિમાની, તે રમ્ય અને મનોહર રાત્રી હતી આજના રૂપેરી અબરમાથી અમઠી રહેતો, ચંદ્રમા, સર્વત્ર ઝળહળતી ચિતળ ચાંદની પ્રસારી રહ્યો હતો સૃષ્ટિ પર સુધાની અવિરત વૃષ્ટિ સીંચી ગયેનો સુધાકર સંમરત સૃષ્ટિને આનંદ ઉપભવી રહ્યો હતો આ સમયે મરીન ડાર્ફવના, એક સુંદર મનમના સાવિત્રી રસોઈ કરી રહી, સુધાકરની, તે આવર નખને ઝરખામા ઉભી રહી માર્ગ પ્રતિષ્ઠા કરી ગઈ હતી ફરતના સૌદમ્યથી, તેના હૃદયમાં જગમગે શાંતિ નહોતી, એની દીન મુદ્રાપરથી દેખાતું સુધાકર, સાજના ચાર વાંઘાનો ધણી ભપકા બંધ પોશાક સજ્જ બહાર ગયો હતો, જે નાત્રિના સાકાદસ ચર્મ જવા હતા, હજુ સુધી ઘેર આવ્યો નહોતો, માણેકારી પૂર્ણિમા, મવાથી આજ સાવિત્રીએ ભાત ભાતની સુંદર રસોઈ ધણી હોશથી બનાવી હતી, બેઉ બાળકો, મિચારા નિદ્રાધિન ચર્મ ગયા હતા, જેમ વખત વહી જતો હતો, તેમ તેમ સાવિત્રીની ચિન્તા વધતી જતી હતી, તેને જરાએ નહેન, પડતું ન હતું મુબર્કના ધાંધલીયા તે વિવિધ વાહનોથી, ચિકાગ ભરેલા, રસ્તાઓનો ભરોસો પડતો નથી, બહાર ગયેલા મનુષ્યોના પાંજા ફરતા સુધી, ધણી જ ચિંતા રહે છે પરંતુ તે પુરુષો ત્યારે પુરોહિતની હોટેલમાં નિશ્ચિત હશે, મોજ ઉડાવે છે, સુધાકર પણ પુરોહિત હોટેલમાં તેની સ્ત્રી મિત્રો સાથે, નખાન, ને વાતચિતની મીઠી મજા માણેતો હતો, સ્ત્રીઓની કામળ લાગણીની પુરુષોને શુ પડી છે, સાવિત્રી ધરમાં, ને ઝરખામા આટા

ચારી કટાણી ગઈ, અને સ્વગત બોલવા લાગી, કોણુ જાણે શુ ચર્ચ હશે? આટલું બધું મોઢું ચામી ચર્ચ હશે? હવે હું શુ કરું?

એટલામા, એકાએક કમાઝ ખુલ્લું અને સુધાકર આવી પહોંચ્યો, સાવિત્રી આનંદથી ઉતાવળી બોલી બીડી, 'આજે તો આપને ધણુજ મોડું ચર્ચ ગયું, હું તો ક્યારની રાહ જોઉં છું' સુધાકર બોલ્યો, 'ક્યારે આવવું, તે હું બગાળી સમજુ છું, એ વિષય પર તારે પચાત ન જોઈએ, વળી અમુક ટાઇમેજ આવવું જોઈએ, એવો નિયમ છે નહિ, હું કંઈ ખીન નિર્માલ્ય પુરુષ નવો છું?'

સાવિત્રી બોલી અમને ચિન્તા નહી થતી હોય?

સુધાકર બોલ્યો હજુ આટલા વર્ષ મુબર્ક રહી તો પણ જગલી જ રહી શીકર સાની? સાવ મુબર્ક છે

સાવિત્રી બોલી જમવા આવો, રસોઈ કરી જાય છે.

સુધાકર બોલ્યો મારે કંઈ જમવું નથી, મારું માથું સખ્ત દુ ખે છે

સાવિત્રી અદર ગઈ, અને 'અમૃતજીન' લાવી સુધાકર પાસે બેસી ગઈ, તેને બોલવાની હોશ રહી નહો

સુધાકર આ જોતાં જ ખીજવાઈને બોલી ઉઠ્યો, 'મારી સામેથી તું જલ્દી દુર થા, તારા દુર થવાથી જ મારા મસ્તકને શાંતિ થશે, તેને આ લાવવા કોણે કહ્યું? તારાથી મને શાંતિ ક્યા છે? ઘેર આવતા જ કટકટ શરૂ થાય છે.'

(૨)

સુધાકરનાં લક્ષ્ય યથાંને દશ વર્ષ વિતી
યથાં હતાં, સુધાકર ધણો સુંદર અને શ્રીમંત
યુવક હતો, હાલ તે બેરિસ્ટર હતો, શરૂઆતમાં
તે તે (લક્ષ્ય પછી) રીતસર ચાલતો હતો,
'ને કે હાસ્ય, વિનોદ, કે બીજી વધારે પડતી
વાતચિત તે કરતો જ નહિં, ફક્ત કાર્યવશાત
કાંઈ બોલતો, સાવિત્રી સાથે રહેલ કે બીજાં
કદી તેણે વાર્તાલાપ કર્યો નહોતો.

પરન્તુ ઇંગ્લાંડ, જર્મ આગ્રા પછી તે ધીમે
ધીમે ઉચ્ચતાના શિખરે પહોંચી ગયો તે ભેદ
આશ્ચર્ય ઉત્પન્ન થતું.

સાવિત્રીને, તે તુરંત સમજવા લાગ્યો અને
વાતવાતમાં તેના તિરસ્કાર ને અપમાન કરવા
લાગ્યો તેના બહારના સુધરેલા ભિત્રો વધતા
લાગ્યા, સ્ત્રીઓ સાથે તે છુટથી બળી જતો,
રોડીઓ કમળમાં તે જતો, અને માનસ કરતો,
સ્ત્રીજનની રમત બેટમિંગટન; વિગેરેની
રમતોમાં, સ્ત્રી અને બાળકોને બુલ્કી જઈ મથ-
ગુલ બની રહેતો, સાંધ્યાં પતી સ્ત્રીઓ સાથે
વાતચિતમાં, કેમકા વિની જતા. તેમને પેતા-
ની જ કારમાં પુરોહિતની હોટેલમાં લઈ જતો
ને પંસાતું પાણી કરી ઘેર આવી વિના પ્રયો-
જને, કલક ઉત્પન્ન કરતો.

એક સમયે બહેરં વ્યાખ્યાન આપતો
તે બોલ્યો, “પહેલાંની દેવી તુ” સતિ
સ્ત્રીઓ, સતિ સીતા, સાધી સાવિત્રી,
ક્યાં છે? સતિ દ્રૌપદી ક્યાં છે, અનસુયા
ક્યાં છે, આજ સ્ત્રીઓમાં સતિ નથી.

આ સાંભળી એક યુવાન, ઉભો થઈ બોલ્યો,
‘તું’ પણ એજ પુણ્ય છું, એવી સ્ત્રીઓ તો
કાંઈ હશે, પરન્તુ એક પ્રતિનિધિધારી, એક
વચનની ને એકજ આજુથી દુરમનને મહાત
કરનાર રામ ક્યાં છે? સત્યવાન જેવો પ્રેમી
પતિ ક્યાં છે? મહારથી પાંદવો આજ ક્યાં
છે? અતિ રૂપિ જેવો, તેજસ્વી પુરુષો ક્યાં

છે? તે મને બનાવશે!’ આ સાંભળતાં જ તે
ગુસ્સામાં સભા છોડી ચાલ્યો ગયો.

(૨)

પ્રભા સાથે એને જુની મૈત્રી હતી, આજે
પ્રભાનો પતિ પુષ્કર અને પ્રભા અને. તેની
નાની બહેન સાદામિતી તથા ખીખી કેટલાક
મિત્રોને સુધાકરે જમવા બોલાવ્યા હતા. સાવિ-
ત્રીએ, ખાસ બોજનની વ્યવસ્થા કરી હતી,
ખામુદી, પુરી, ખમણ, ઢોઢાં, બટાકા ને,
વટાણાની પેટીસ, અને અનેક જાનના શાક,
કચુંબરો ને દહેજતદાર ચટણીઓથી બોજનનો
થાળ ચિકાર લગી રહ્યો હતો. બોજનની
વ્યવસ્થા મોટા મુશોકિત મેજ પર હતી, સમાં
રેહીઓની મર્યાદા ન રાખતાં કાંઈ પુરુષો
સાથે મેજે તે સ્ત્રી બેસી શકતી હતી.

મિચારી સાવિત્રી લાય અને સકાયથી
ચરચરતી ને ધુજતી આવી પીરસી જતી હતી.
મહેમાનો હાલમ-વિનોદ ને ખીખી, ખાખા
કરી તેને બનાવતા હતા, સુધાકર પણ અનેક
છિદ્રો શોધી તેને ગમરાખી રહ્યો હતો, તે
મિચારી શું રૂંડે? એટલામાં પ્રભા બોલી
ઊઠી, મી. સુધાકર આવી ધરની રસોઈ તમે
કરાવશો એમ મેં તો ધાણું નહોતું મને તો
ફાવતું જ નથી, એમાં કાંઈ પણ ટેરડે દહેજત
આવતી નથી, પરમ દિવસે આપણને પુરો-
હિતમાં કેટલું સરસ ખાવાનું મળ્યું શું ટેર-
દાર રસોઈ, શું ફક્ત મુખની દહેજત, અને શું
સ્વચ્છતા ને વ્યવસ્થા પિરસનારાં પણ કેટલા
સ્વચ્છ કપડામાં સજ્જ થઈ સમ્યક્ ને વિન-
યથી પિરસે છે, અદિતો કાંઈ નથી, રસોઈ તો
દહેજતદાર હોય તોજ ઠીક લાગે.

આ અર્થ સાંભળતો પુષ્કર (પ્રભાનો
પતિ) જે મંથા જ બોલ્યો, મિલનસાર અને
વિનયી હતો, તે બોલી ઊઠ્યો, પ્રભા તમે
સાવિત્રીને ધણો અન્યાય કરો છો, આવી સગસ
ગમેઈ તો તમે કદી પણ કીધી નથી, મિચારી

કલ્પીએ મહેનત લઈ કીધું, તેની પ્રશંસા ન
તાં તમે તો ઉલટુંજ બોલો છો, તે ઠીક નહિ.

પ્રભા બોલી : સટઅપ, હું તમને કયાં
છું છું, પારકી સ્ત્રીની પ્રશંસા રહેવા દો,
ને તે પસંદ નથી, માન રસોઈ સિવાય બીજું
ને શું આવડે છે? સાવ બોયક છે.

સુધાકર બોલ્યો, તદ્દન ખરીવાત છે, તમારી
ધાત્રી મૈત્રીનો લાભ મને ન મળ્યો હોત તો
; શું કરત, મારી જિંદગીમાં શું રસ રહ્યો હોત.

(૩)

સાવિત્રીની મુશીબતો, દિવસે દિવસે વધતી
તી, તેનો સંસાર વિષમય બની ગયો હતો;
પહાવું, ને સહેવું, એ જ તેનો સિદ્ધાંત હતો.
મહાઃ એક આયુષી સ્ત્રીની પતિ ભક્તિની
વરાકાષ્ટા કયાં સુધી જાય છે, ન્યારે અનાયુષી
જેવા અધમ પુરુષો, તેજ બોળી અમળાના
મદ્દગુણનો લાભ લઈ શીરજેર બની જઈ,
સ્વચ્છંદે બીજું પત્નિ કરી ઘેર લાવે છે, તમારા
આવા અધાર કાર્યોથી અને બળતા હૃદયની
મુગી આહથી કોઈ પણ રીતે તમે સુખી થતા
નથી; સ્વરાજ્ય લેવામાં પણ તમારા જેવા
(જે ગૃહજીવન એક ઓનું દગ્ધ કરનારા) શું
કરી શક્યો આ પ્રજા સુધરી નથી, ત્યાં સુધી
સ્વરાજ્ય ધણું દુર છે.

સાવિત્રી આ નિરસ જિંદગીથી બહુ કંટાળી
ગઈ હતી, પણ શું કરે? નાના બાળકોને
કાને આધારે છોડી જાય. આમ દિવસો વીતતા
હતા અને સુધાકર તો દિવસે દિવસે સ્વચ્છંદી
ને બેદરકાર બનતો હતો. નાના બાળકો પર
પણ તેને ઊર્મી આવતી નહોતી.

એક દિવસ તે બહેનો ઘેર આવો બોલ્યો,
તારા પિયરેથી તાર આવ્યો છે, તારી મા
મરણુ શેવા પર છે, સાવિત્રી આ સંભળતાંજ
ય યઈ ગઈ તેને ઊકાડી આશ્વાસન નહિ
પતાં તે કહેવા લાગ્યો, હવે આ નાટક બંધ
? મને આવા સીન જરા પસંદ નથી,

મને વખત પણ નથી, બસ બપોરની ગાડીએ,
ઉપડી જાઓ, સાવિત્રી ધોમેથી બોલી, ઠીક,
તેમજ કરશું, તે જેમ આવ્યો હતો તેમજ
ત્વરાથી ચાલ્યો ગયો.

(૪)

આજના પેપરમાં ભારે સનસનાટી લાપ્યા
સમાચાર હતા; સુધરેલા, રતેહલગ્નના પતિ
પત્નિના તેમાં ફેટા હતા, જે જોઈ જનતા
આશ્ચર્યથી જોઈ રહી. સુધાકર અને સૌદામી-
નીનાં લગ્ન યઈ ગયાં હતાં, એ દ્વિતિય લગ્ન
રતેહ લગ્નનાં જોઈ નીચે થયું હતું. એક
શિખેલી જળવાયલી સ્ત્રી, તે આજના ધણા
બનાવો જોતાં જાત શત્રુ બની શકે છે, અને
અન્યાય કરે છે. જે તેના સ્વચ્છંદે વિહરતાં
હૃદયને લાગતું નથી, સમાજનો આ સડો કપારે
દુર થશે? સુધાકર બંધસાને, અપહુડેટ ફેશ-
નથી ચણાપોઈ હતો, પુષ્પોનીમીડી પરિમલથી
ત્યાં નંદનવનની શોભા બની રહી હતી, વિવિધ
રંગ જે રંગી રોશનીઓના, ઝગઝગાટથી શોભા
અવશ્યુનિષ ભાસતી હતી. સાવિત્રીને ગયન,
અવગાડીઈ યઈ ગયું હતું એના ગયા પછી
દુર્લભ એક ભટ્ટ, ને ધાટી રાખી લીધાં હતાં.
બિચારી બોળી સાવિત્રી તો પતિની ચિન્તામાં
જ દિવસ કાઢતી હતી; પરંતુ એના ભાઈ
સરદે આવી પેપરમાં વાંચેલી હકીકત કહી,
અને બોલ્યો, આવા દગાખાજ પુરુષોને તો
મારવાજ જોઈએ, બિચારો મારી જહેનને,
દેમાથી અહીં મોકલો પોતે લગ્ન કોઈ? હાલની
બાણીઓ, જે પિતાએ આવાં, ચાળીશ
વર્ષના પતિને શોધ્યો હોય, તો ના કહે છે,
અને પોતે તેટલી જ ઉમ્મરના પતિ સાથે
પરણી, બીજાના મુખનું સત્તાનાશ કાઢે છે,
એના બાણતરને એકને રડાવી હસનારા આખરે
રહે છે. હિન્દુ પુવાનોને કુનિઆની કે સ્ત્રીની
દરકાર કયાં હોય છે? અહીં તો રાગ રંગ
રેલાઈ રહ્યો હતો, પાર્શ્વેને જલસાની પુર ધામ

ધુમ યાદી રહી હતી. સૌદામિની સાધારણ સૌન્દર્યવંતી હતી, પરંતુ પાઉકર, અને કીમ્બા લેપ કરી હોઠ ને ગાલ રંગી, વધારે ખુબ-મુસ્ત, દેખાવ કરતી હતી. વળી ચરીરને, વિવિધ નખરાંથી ને અંગ મશેદથી, ને બોલવામાં વિવિધ અભિનયો ને તેજ પદ્મ-વીધી, સામા મનુષ્યને આકર્ષી મહાત કરતી હતી. તેનામાં ઉચ્છ્વેષલા, અભિમાન અને મગફરી સિવાય સર્વ સફળ્યુનો અભાવ હતો.

કોલેજમાં ભણતી બધીજ છોકરીઓ આવી હોતી નથી, અર્થાત શ્રેણ્યુએટ યવામાં, અપવાદ નથી, માત્ર દોષ તેઓની અહકલી ને ઉદ્ધત કેળવણીનો છે; અને ધણી સંજોગમાં (ધણી હોશિઆર ભણવામાં) છોકરીનું પુસ્તકો પરિક્ષા અને રાજના કાર્યક્રમ સિવાય અન્ય રંગે ચિત્ત ચોટતું નથી.

સૌદામિનીને આસ્થપણના સંસ્કારજ એવા હતા; જી કે પુરુષોને, ધરતું આસપાસનું વાનાવરણ ને સંસ્કાર પર, તેમના ચારિત્રનો આધાર રહે છે. રેશમી મુશોભિત વસ્ત્રો ને હિંગના ઋગઋજિત દાગીનામાં સજ્જ થયેલી, સૌદામિનીનામાં સફળ્યુ અને શિલના મુદ્ધ-પાન દાગીનાઓનો ત્યાં સંપૂર્ણ અભાવ દેખાઈ આવતો.

સરસ્વતના પાંચ છ માંસ વિતિ ગયા, તે હતીમુન, ને મોજમઝાદમાં મુખરૂપ નિર્ગમન થયા, પરંતુ પાછળથી બેરીસ્ટર સાહેબને કમ્પની તરીકે પડવા લાગી. કોટ નવાનું અનિર્ધારિત યતાં, પ્રેક્ટીસ ઓછી ચલાવતી, ખર્ચ વધવા લાગ્યો. તેમજ તેમને અનેક અગવડ પડવા લાગી. સૌદામિની તો એકચારામ ને મોજ-મજલ સિવાય ઘરમાં ખ્યાન આપતીજ નહોતી કે પતિની સગવડ જરાએ સાચવતી નહિ, એ તો નોકરનુંજ કાર્ય છે, એમ તે વારંવાર કહેતી. સાવિત્રી જે સગવડ સાચવતી, જે કર-કસરથી ધર ચલાવતી, અને જાત મહેનતથી

અનેક કાર્યો કરતી, તેમાંનું અહીં કાંઈજ નહોતું. પરંતુ વ્યાજબી નજરે જોતાં, આવી સ્ત્રીની કદર, કે તેના સ્વારા કાર્યનો બદલો તો પતિ દ્વિતિય પત્નિ લાવી કરે છે, એટલે જે ધાય છે, તેનાથી જ તે પતિના આતર ચક્ષુ ખુલે છે; જે તેના કાંધેલાં કાર્યનો યોગ્ય બદલો છે. ચંપાની વેણીથી મધમધતી વેણી બાંધેલી સાવિત્રી, તેને વારંવાર યાદ આવતી, અને ખાસે બેઠેલી સૌદામિની તેને અકારી ચર્ષ પડી. બોલવાળી ને પક્ષ પાઉકર લગાડી, કૃતિમ લાલીથી ગાલ રંગી, હોઠ રંગી, ને કૃતિમ સૌન્દર્યવાળી તે ક્યાં ? ને સાવિત્રી ક્યાં ? પણ હવે શું થાય ? બેરીસ્ટર સાહેબની મોહમદિરા હવે તો સાવ ઊતરી ગઈ, તેના રોહલગમનો મોહ ઊતરી કાણ જાણે ક્યાં ગયો ? ઝાંઝવાના જળ જેવો તે મોહ દેખી ઝંપલાવ્યું હતું.

(૫)

આજ ન્હાના પુત્ર મનમધની પહેલી વર્ષ-ગાંઠ હતી, સાંજના મોજાન ને ગાનતાનની ધામધુમ ચવાતી હતી, મહેમાનોને ખાસ આમ ત્રણ આખ્યાં હતાં, સુધાકરને સૌદામિની, તર-તનાં જ 'બન્ધન'નું સિનેમા જોઈ ઘેર આખ્યાં હતાં, સૌદામિની યાકીને કાય પર લેટી ગઈ, સુધાકરે કપડાં બદલી ઈંદુને બોલાવી પુછ્યું કેમ બોજનને હવે કેટલી વાર છે ? રસોઈ બરાબર તૈયાર થઈ ગઈ છે કે ? હમણાં જ મહેમાનો આવી પહોંચ્યો. ઈંદુ બોલ્યો, ના સાહેબ હજુ કાંઈ પણ ચાલું નથી, શાકભાજી, ચટણી, કચુંબર, એ બધું તો અમે, કપારનું તૈયાર કરી રાખ્યું છે, પણ મહારાજ, બપો-રનો ગયો છે, તે હજુ સુધી પાછો નથી આવ્યો; હવે શું થશે ?

સુધાકર બોલ્યો. કોઈ બીજાને પકડી લાવ-વો હતો, હજુ જા, ને તેડી લાવ, ઈંદુ બોલ્યો, અત્યારે કાણ આવશે ? સુધાકરે સૌદામિનીને જઈ કહ્યું, મહારાજ તો

કમ કરશું ? સૌદામીની “તું આગે બદે જી, આકતસે લદે જી.” લલકારતી હતી. તે પુરુ કરી બોલી, એમા મને શું પુછવાનું હતું ? અને હું એમા શું કરવાની હતી ? તમે પુરા-હિતની હોટનમાં ટેલીફોનથી ઓફિસ આપી દો, કે પચ્ચીસ મહેમાનો જમવા આવશે, બીજું શું થાય ? આટલી સાધારણ બાબત પણ તમારા ધ્યાનમા આવતી નથી ? સુધાકર બોલ્યો : બધું તૈયાર છે, તું ફક્ત કરવા માગ, તારી મદદ વગર નહિ થાય, ક્રીડ તને ઉપયોગી આપવા સુકનાનું કરશે, સૌદામીની બોલી, તમે શું અનાદીની માફક એકતી એક વાત પુછ્યાં શું કરો છો ? એ કામ નાનું છે ? એક સુધ રેલી, એન્યુએટ ચપલી ઓ, સ્નેહલાગતી હુન્દરી કહી પણ આના કાર્ય માટે સર્ગએલી નથી, તમારી પહેલી સ્ત્રીને મોલાવો.

સુધાકર આવા સખ્ત સંબોધના બાજુથી ઘણો ગુસ્સે થઈ ગયો, પરન્તુ શું કરે ? તે લાચાર હતો.

આ કાર્ષ સાવિત્રી જેવી નમણી, કલામરી સ્ત્રી નહોતી તે શુપશુપ ટેલીફોન કરી જેમ તેમ મોડપણ કરી, પરન્તુ આગ મણા પૈસા ખરચતા પણ જોઈતી ને મનમાની વ્યવસ્થા કે જોજન નહતું જેથી મગાહન આપી સૌદામીનીને તેની કપા પરવા હતી ? રાતના અગ્નિ આગ વાગે જોજન કાર્ય સમાપ્ત થયું, જેની કમિત ઘણી બારે પડી ગઈ ધરમાં રસોઈની તૈયાર કરેલી વસ્તુના નુકસાનનો તો પાર જ નહોતો; જ્યાં શેકાણી રસોડામા ફરકતી જાન હોય, ત્યાં નોકરો શું કરે ?

સુધાકર આજે જાલ્દી સુઈ ગયો, તેના અશાન્ત હૃદયને આજ સ્થિતિ નહોતી, સાવિત્રીને તે હવે જ માફ કરવા લાગ્યો, તેના સદશુષ્ણ, અને આની ઉજાખલાતની હવે જ તે વાનના કરવા લાગ્યો તેના અવસ્થિત કાર-

ભારમા, તેને જગએ હું ખ કે સતાપ નહે છતાં શા માટે દ્વિતિય પતિના મોહમા ફસા પુરુષોને આ શું થયું છે માછળથી પસ્તાવ હવે કાંઈ પણ અર્થ નથી બીજાને ? આપી, હું શી રીતે સુખી થાઉં ? મિચ્છારી નિર્દોષ અપણા પગ મે કટના રિ શુભર્થ ? આના રૂપમા અંધ બની તેજો ત્યાગ કર્યો, તે પણ દગાથી ? મારો શુભર્થ કોણુ હશે ?

(૬)

સૌદામીનીને મોજમજા વીના મુદલ પડતું નહિ તેના કોલેજના મિત્રો પણ ગયા હતા, તેની સાથે કલમ, નોટક, સિં ને મરીનફ્રાઈવ પર તે વારવાર જતી હતો નિત્યનો કાર્યક્રમ અવનવો હતો, સભામાં તે પ્રમુખ થતો તો કોઈ કલમ ડાન્સ કરવા જતી, તો કોઈ સમય ખગોચ તે ફરતી, એક દિનસ, તે શિશિર સાથે જ આમા ફરતી, અમેલીના માફવા નજીક અ તે બેઠે હાસ્યવિનોદ ને જોજથી છુટાછા નાતચિત કરી રહ્યા હતા.

શિશિર બોલ્યો, સૌદામીની, તે લગ્ન વાખા જાય કર જુલ ને ઉતાવળ કરી છે તે જેવું રમણી રતન તે આ મુકદ્દમે ગતે જોઈ

સૌદામીની હું કાંઈ એને ચલાતી ન મને તો એના પૈસાનું જ કામ હતું અને બધનમા તો, હું માનતી જ નથી આ દિનસ એને મે ઉલ્લુ પનાન્યો, પરન્તુ તો એનાથી હું સાવ કટાણી ગઈ છું. તે જેવા શાખોન અને રસિક યુવાનથી મને ર સમાન સુખ મળે છે

શિશિર—તો આની સાથે તું છુટાં લઈ લે

સૌદામીની—હું તે જ વિચારમા એક મે દિવસમાં તેમજ યશો ઉપલી વાર્તા

સાંભળતો, સુધાકર એક વિશાળ વૃક્ષના કુડમાં બેઠો હતો, સૌદામીની પામરતા, તેમજ નાણા-યક વર્તનનો તેને પુરો ખ્યાલ આવી ગયો, શુ આ બહેલી અને સુધરેલી સ્ત્રી ?

ન્હાના સન્મશની માવજતના અભાવે તે બિચારો ન્યુમોનિયાના તાવમાં જ મુગ્ધ થયો

સૌદામીનીને છુટાછેડા સુધાકરે ખુશીથી કરી આપ્યા.

સુધાકરને ઘણો આઘાત લાગવાથી તે બિજાનાવશ થઈ ગયો, તેણે સાવિત્રીને સમાચાર લખાવ્યા બીજે જ દિવસે તે આવી પહોંચી જેની સંપૂર્ણ સાગવાગથી, તેને આગમ થઈ ગયો. સુધાકરની રોડબીની આખમાથી આનંદાત્મ વહી રહ્યા

સ્રીમોધનું વાર્ષિક લવાંજમ : દેશ રૂ. ૫-૦-૦ પરદેશ રૂ. ૬-૮-૦ અથવા શિર્સીંગ દશ મોકલવા. પો. ઓ. કોસ કરવો નહિ. પરદેશ વી. પી. થતું નથી. મંત્રી.

જા
હ
ર
પ્ર
જા
નો

ચિત્ર

નં. ૧

એ છે બોમ્બે મ્યુન્યુસલ કાર્પોરેશનના પ્રમુખો ચિત્ર નં ૧ એ તમને, મને કે દરેક બંજીને મદદ કરવા ખડે પગે તૈયાર છે. જો તે યાવ પણ તમારા પુત્ર કેળવણી પામે અને જિંદગીમાં સારી જરૂઆત કરી શકે તે માટે—અને તમે પણ તમારી જુદા અવરથા સુખચેતનાં માળવાની ખાતરી રાખી શકો તે માટે અવરથા કરવામાં તમને મદદ કરવા દમેશાં એ હાથર છે.

ન્યારે તે તમને મળવા આવે ત્યારે એને મળવા અને આવકાર આપવા સુક્રો નહિ તમારી શુ જરૂરીયાતો છે તે એને જણાવો અને એ તમારે કાવિ સમામત, ચિતા મુક્ત અને સુખ ચેત ભર્યું બનાવવાનો સૌથી વધુ માફક વાવનો માર્ગ સુચવશે.

ધી બોમ્બે મ્યુન્યુસલ કાર્પોરેશન સોસાયટી લી.

બોમ્બે મ્યુન્યુસલ બોર્ડમાં, હોન'બોરડ, મુંબઈ
દિ દર્માં જિંદગીના વર્ગોની સૌથી નીચી સરખા.

દરેક પોલીસી ધરાવનાર નફામાં હોસ્સો ધરાવે છે

સ્ત્રીઓ અને નોકરી

પ્રયોજક : શ્રી. શ્રી. રમણીકલાલ જયજીવદાસ દલાલ બી. એ. એલ એલ બી. વકીલ

આજકાલ આપણા દેશની શિક્ષિત સ્ત્રીઓને પણ નોકરીનો ભાર ચટકા લાગ્યો છે. પરંતુ એ પરત્વે પાશ્ચાત્યોનો શો અનુભવ છે તે પણ જરા જાણવું નેપૂરું. ગયા મહા-યુદ્ધના પહેલાં પાશ્ચિમાત્મ દેશોમાં પણ ઓછા ધરની સ્ત્રીઓને માટે રૂપિયા કમાવા એ અપ-માન લેખાતું. માત્ર ગરીબ સ્ત્રીઓજ ધર-ગયુ કે કારખાનામાં કામ કરી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતી. પરંતુ યુદ્ધના દિવસોમાં પુરુષો લક-ષ્માં ગયા એટલે દરેક કાર્ખમાં સ્ત્રીઓને નોંધાઈ જવાની ફરજ પડી. એ રીતે એમણે આર્થિક સ્વાતંત્ર્યનો સ્વાદ ચાખ્યો. પરંતુ જ્યારે યુદ્ધ સમાપ્ત થયું ત્યારે એક વિકટ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો. સ્ત્રી પુરુષ બને માટે કામ મેળવવું મુશ્કેલ બની ગયું ને બેકારોની સંખ્યા વધવા

મહેનત અચાવનાર મશીનોથી તૈયાર માલ વેચાય છે એટલે સ્ત્રીઓને વધારે વખત ધરમાં ગુમાવવો પડતો નથી. છતાં પુરુષોએ એ કાર્યો અપનાવી લીધાં નથી. છેાકરીઓને સીવવા ગૂંચવાતું કે રસોઈ બનાવવાનું બને શીખવા-કામ પરંતુ એ કામ માટે તેમને ધરમાં બેસી રહેવું પડતું નથી; એનું પરિણામ એ આવે છે કે બહાર કામ કરનાર સ્ત્રીઓ પર બમણો બોલો પડે છે. પરિણામે તેઓ પોતાનું સ્વાસ્થ્ય ગુમાવી બેસે છે. સ્ત્રીઓની શારીરિક શક્તિ પુરુષોથી ઓછી હોય છે એ તો જાણીતી વાત છે. ગયા મહાયુદ્ધમાં એટલી તો ખાતરી થઈ હતી કે જે કામ બે પુરુષો કરી શકે છે તે કરતાં ત્રણ સ્ત્રીઓની જરૂર પડે છે. એક બીજી પણ નક્કી વાત છે કે ચાલીસ વર્ષની વય પછી સ્ત્રીઓની શક્તિનો ડ્રોસ થવા માંડે છે. આટલું ટુંકું આયુષ્ય હોવા છતાં જેને કામની જરૂર છે તેવી વ્યક્તિઓને પણ કામ પૂરું પાડવામાં લોકો આધા પાછા થાય છે. અઢારમી વીસ વર્ષની સ્ત્રીઓને જ વધારે કામ મળી રહે છે એ હકીકત પણ સિદ્ધ થઈ છે. પાંત્રીસ વર્ષની વય થઈ ગયા પછી સ્ત્રીને કામ મળવું ઘણું જ કઠીન બની જાય છે. એમનું વેતન પણ પુરુષોથી ઓછું હોય છે. એમાંથી તે કોઈ જ બચાવી શકતી નથી. કદાચ બીજી નોકરી ન પશું મળે એ બાબથી તે મજેલી નોકરી છોડી દેતાં પણ અચકાય છે. બદલે તેમાં કચડાઈ પોતાનું સ્વાસ્થ્ય ગુમાવી બેસે છે. સ્ત્રીઓ જે કામ હાથ પર લે છે તે કામમાં તેઓ તાલીન બની જાય છે. એ પણ તેમનો એક દોષ છે. મનને અનુકુળ કામ હોય તો તે પ્રકૃતિ એક ચુલ્લુ લેખાય છે. પરંતુ જ્યારે એમ નથી હોતું ત્યારે સ્વાસ્થ્ય પર એની ધણી જ ગંભીર અસર થાય છે. પુરુષ કરતાં સ્ત્રીઓમાં મમતા પણ ધણી હોય છે.

Our freedom and its results (આપણું સ્વાતંત્ર્ય અને તેનાં પરિણામો) નામક પુસ્તકમાં સ્ત્રીઓના નારી અધિભાવની એક મુખ્ય નેત્રી શ્રીમતી ર. રટ્ટેચી લખે છે "સ્ત્રીઓમાં જેટલી સ્ત્રીઓ છે તેમાંની ફક્ત સાતત્રીસ ટકાને હજી કામ મળી શક્યું છે. સ્ત્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતાના માર્ગમાં હજી કેટલાય અંતરાયો છે. કેટલાક અંતરાયો તો કુદરતી જ છે એટલે એમાં પરિવર્તનનો સંભવ જ નથી. કેટલાક પરંપરાગત સામાજિક રિવાજોને આધારી છે ને એ રિવાજો દૂર થતાં હજી ઘણો સમય લાગે તેમ છે. ગર્ભધારણ કરવો ને માતા બનવું એ સ્ત્રીઓનો કુદરતી ધર્મ છે, એ અંતરાય પુરુષોને કદી નકવાનો નથી. પરંતુ એની સંભાવનાને લીધે સ્ત્રીઓને કામ મેળવતાં ધણી જ મુશ્કેલી નડે છે. આ ભાવનામાં થોડું ઘણું પરિવર્તન તો થયું છે જ. હોટલમાં જમી લેવાની પ્રથા દાખલ થવાથી

ધરખાર, ખાલખચાં, વૃદ્ધ શેઠી કે અશ્રિત જ્ઞાનેને દિલ ચાહે ત્યારે છોડી જતાં તેનો જીવ ચાલતો નથી. આમાંના કેટલાક બાવ સ્વાભાવિક છે કેટલાક સામાજિક દુહીઓ અને અન્યાયોનું પરિણામ છે. પરંતુ દરેકનું સાચું મૂળ શોધવું મુશ્કેલ છે. શ્રીઓની આર્થિક સ્વતંત્રતાનો પ્રશ્ન ધણો જ અટપટો છે. હજી તો આ પ્રયોગની ફક્ત શરૂઆત જ થઈ છે. એની શ્રીઓ અને સમાજ પર શી અસર થશે તે વખત જતાં જ સમજશે."

- 'The future of morals (સદાચારનું ભવિષ્ય) નામના પુસ્તકમાં લખેલું છે કે અત્યારે સુધી શ્રીઓ નોકરીઓ કે વ્યવસાયોમાં પડવા દોડતી હતી ને તેમાં દહેર સમજતી હતી તે હવે નિષ્કર્ષપૂર્વક પાછાં ડગ ભરવા માંડી છે. યુદ્ધના દિવસોમાં દરેક વ્યવસાયના દાર શ્રીઓ માટે ખુલ્લા થઈ ગયાં હતાં. હવે એ દિવસો પૂરા થયા છે. હવે તો સમાજ તેઓ એાછાં વેતને જીવવા માગતા હો તો જ કામ આપવા તૈયાર છે મોટી મોટી નોકરીઓ માટે તો હવે કાંઈ તેમના બાવ પણ પૂછતું નથી. એમના હાથ નીચે કામ કરવામાં પુરુષો પોતાનું ધણું અપમાન સમજે છે. વિશ્વ-વિદ્યાલયોમાંથી દરેક વર્ષે હજારો ઉચ્ચ શિક્ષણ લીધેલી શ્રીઓ અહાર પડે છે. એમને લાયક નોકરી કાંઈ પણ સ્થળે શોધી જડતી નથી. એકલા લંડનમાં જ મધ્યમ શ્રેણીની ૧૩૦૦૦ શ્રીઓ નોકરીની શોધમાં જાડઠો પછી છે. પરિણામે એમને ફરીથી ઘર માદ આવે છે. કેટલાક માલિકોની ધુરંધરાઈ સહન કરવાને બદલે વીત્રાદ કરી ધરના માલિક પર રાજ્ય કરવું એ જ વધારે સાચું છે એમ તે વિચારી રહી છે. એવા ભાવની પુનઃ જાગૃતિનાં આજ કેટલાંય ચિન્હો નજરે પડે છે. શ્રીઓ હવે શુંમાર પર ફરીથી ધ્યાન આપતી જતી છે. જરા પણ નવરાસ મળે કે તે ટાપટીપ કરવા માંડી પડે છે. આવી નાની નાની વાતોથી પણ હવા કંઈ તરફની વહે છે તે સમજ પડશે.

વર્તમાન મહાયુદ્ધ પહેલાંની આ પરિસ્થિતિ હતી, હવે પુરુષો ફરી યુદ્ધમાં ફાસા છે એટલે શ્રીઓનાં માન વધવા માંડ્યાં છે. જિન્ન જિન્ન વિભાજોમાં શ્રીઓની ભરતી કરવાની ધીરનમાં દિલચાલ ચાલુ છે, પરંતુ યુદ્ધ સમાપ્ત થયા પછી આ દહેર પાછી પથરા નહિ ખાય ! શ્રીઓના આર્થિક સ્વાતંત્ર્યનું શું પરિણામ આવી રહ્યું છે તેનું શ્રીમતી આઈરિયન સોફ્ટને પોતાની The free woman (સ્વતંત્ર શ્રી) નામક પુસ્તકમાં દિગ્દર્શન કરાવ્યું છે. "અભાસ કરતાં કરતાં છોકરીઓને નોકરીની ચિંતા થવા લાગી છે. જેને નોકરી મળી જાય છે તેનું મન ગૃહસ્થાશ્રમની જાળમાં ચોંટતું નથી, આમ પૈસા કમાવા યોગ્ય થયા પછી અને વૈવાહિક બંધનોમાં, સંતાન ઉત્પન્ન કરવામાં, તેમના લાલન પાલનમાં, ને પોતાના ફરીરનો મન માન્યો ઉપયોગ કરવા વિગેરે દરેક બાબતોમાં સ્વતંત્રતા સુઝવા માંડે છે; એટલે તેમનામાં એક પ્રકારનો વિદ્રોહનો બાવ જાગૃત થાય છે એ કાર્ષ પછી પ્રકારના અંતરાયને સહન કરતો નથી. ગૃહસ્થની સમગ્રી પ્રવૃત્તિઓને નષ્ટ થઈ જાય છે. 'એબી', ની અપેક્ષાને બદલે 'એબી એસ્ટીન' આવશ્યકતા એને વધારે જણાય છે. પતિ પત્ની બન્નેને જ્યારે ધન કમાવાની ધૂન લાગે છે ત્યારે ઘર અસ્તવ્યસ્ત બની જાય છે એમાં બીલકુલ શંકા નથી. જો પતિને એક સ્થળે નોકરી મળે ને પત્નીને બીજી જગ્યાએ નોકરી જડે ને નોકરીમાં વધારે સમય આપવો પડતો હોય તો ધરના કામકાજ પર નજર રાખવાનો પણ તેમને અવકાશ મળતો નથી. તેમનાં સંતાનોની સંભાળ લેવાનું પણ નોકરીને માથે નાખેલું હોય છે. એ જીવનમાં પણ શું સુખ છે ? આ તે સ્વતંત્રતા કે પૂરી પરતંત્રતા ! ધરતું કામ સંભાળવામાં પરતંત્રતાને ઝાંકી-સના નીરસ કામમાં ચક્કી પીસવી એ સ્વતંત્રતા ! પોતાનાં સંતાનોનું લાલન પાલન કરવું,

એમને સારામાં સારું શિક્ષણ આપવું એ સમય મુખાગ્યે ગણાય તે બીજાની ધાવ બની- તે રહેવું કે શાળામાં બધી બીજાનાં બાળકોને શિખવવું એ સમયનો સદુપયોગ. પતિ પ્રેમ- પાત્ર છે એની એક કહી વાત પણ સદન કરી શકાય નહિ તે ઉપરી અધિકારીઓના ધુરંદાર સામે એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારવાનું સાહસ થઈ શકે નહિ આ તે કઈ જાતની સ્વતંત્રતા ! એને માટે આટલી બધી પળશી કરવાની ?

ઋણોને નોકરીની લગન લાગે છે એટલે ધર બગડી જાય છે. એનો પાશ્વિમાત્મ દેગોમાં પણ અનુભવ થઈ રહ્યો છે. ઇંગ્લેન્ડમાં પતિ- ભૂત સ્ત્રીઓ શિક્ષિકા તરીકે કે બીજા કોઈ પ્રકારની નોકરી કરી શકતી નથી. ફેલ્ડલાય શહેરોની મ્યુનિસિપાલિટીઓમાં એવો નિયમ હાય છે કે વિવાદ થયા બાદ સ્ત્રીઓને નોકરી પરથી દૂર કરવી. સુધારકોની દૃષ્ટિમાં પણ આ સમાજની સંસ્કૃતિ તે કેવળ રૂઢિપ્રેમ છે. મેલિયેટ રશિયામાં સ્ત્રીઓને આ બાજતમાં પણ સ્વતંત્રતા આપી દેવામાં આવે છે. સ્ત્રી- ઋણોને ગૃહસ્થાશ્રમના બારમાથી તે સંતાન સંભાળમાંથી તદન મુક્ત કરી દેવાની લેનીનની માગણી હતી. એમ થાય તોજ સ્ત્રીઓ દેશની સેવા કરી શકે. તેથી જ બાળકોના લાલન પાલન ને વિદ્યાભ્યાસનાં જવાબદારી રાષ્ટ્ર માથે લીધી. બાળકોના જન્મ માટે સરકારી પ્રસૂતિગૃહો ખોલવામાં આવ્યાં. શિશુશાળાઓમાં એમનું લાલન પાલન. થયા લાગ્યું તે ઉછેર પછી પણ તેમના વિદ્યાભ્યાસનો સંપૂર્ણ પ્રગલ્ભ કરવામાં આવ્યો. આ રીતે માતા પિતા અને ધરના પ્રભાવથી બાળકોને છેક જ અલિપ્ત ગણવામાં આવ્યા. આ સંસ્થાઓમાં દરેક પ્રકારની સગવડ કરવામાં આવી. એનું સચા- લન નિષ્ણાતોને હરતે સુપ્રત કરવામાં આવ્યું દરેક ગામ તે શહેરમાં આવી સંસ્થાઓ સ્થાપ-

વાનું મુદ્દેલ છે. એ સર્વ પ્રકારનો આદર્શ પ્રબંધ કર્યા છતાં પણ ધરમાં ઉછેરનાં બાળ- કોમાં જે સંસ્કાર આવે છે તેવા સંસ્કાર એ સંસ્થાઓ દ્વારા ઉછેરાયલાં બાળકોમાં જણાયા નહિ. આ અનુભવ લેનીનની પત્ની કૃસકાયાએ જાતે કર્યો. શિશુપાલન વિભાગનું નિરીક્ષણ ધણા દિવસ સુધી એમણે પોતાના હાથમાં જ રાખ્યું હતું. મનુષ્યોમાં સંતાન પ્રવૃત્તિ સ્વાભાવિક છે. એ કદી દબાવી શકાતી નથી જ એ વાત તેમને માનવી જ પડી. જે શ્રમજીવીઓ પોતાનાં બાળકોને સરકારી સંસ્થાઓમાં મોકલવાનો ઇન્કાર કરે છે તેમના મનોભાવ બરાબર સમજી શકાય તેવા છે. માફ જોતાં સ્વયંવાદી સમા- જમાં બાળકોના શિક્ષણનો એવો પ્રબંધ હોવો જોઈએ કે શિક્ષકની સાથે સાથે બાળકનાં માતા પિતા પણ પોતાના સંતાનને શિક્ષણ આપવામાં ભાગ લઈ શકે. આ ખ્યાલ ધર કરવાથી એની સંસ્થાઓમાં ઠેર ઠેર પાટિયાં મારેલાં જણાય છે કે “માતાના હૃદય કે પ્યારનું સ્થાન બીજા કોઈ વસ્તુ લઈ શકતી નથી.” “જેવી રીતે વાહગમાં ધવરાવવા માટે સ્ત્રીઓ, કામ નથી આવતી તેમ બાળકોને ધવરાવવા ગાયો કામ આવતી નથી.” હવે ત્યાં છૂટા- છૂટાનાં દાખલા પણ ઓછા થતા જાય છે. ગર્ભપાત અપરાધ લેખવામાં આવે છે. સંતાન પ્રાપ્તિ વધે તે સહે કુન્યાસ અને પ્રેન્સાઈલ આપવામાં આવે છે. એટલે સ્ત્રીઓ ધરમાં રહી પોતાનાં બાલકોની સાર સંભાળ રાખે એજ યોગ્ય છે એવું આ સર્વથી સ્પષ્ટ થાય છે.

વળી એમ પણ કહેવાય છે કે સ્ત્રીઓ નોકરીઓ પાછળ દોડે છે તે સ્વાતંત્ર્ય કે સંમાનતાનો શોખ નથી પણ તેમની આર્થિક વિવશતા છે ઇસ્ટીસન ૧૯૪૭માં રાષ્ટ્ર સથે બિન્ન બિન્ન દેશોમાં સ્ત્રીઓની પરિસ્થિતિનો કયાસ કાઢવા એક અગ્રણી કાદી હતી. તેના જવાબમાં સ્ત્રીઓની સમાજનાધિકાર આંતરરા-

પ્રીય સંસ્થાએ એક નિવેદન - મોકલ્યો આપ્યું હતું તે પર વિચાર કરવો આવશ્યક છે. યુરોપની એ પ્રધાન સંસ્થા હતી વીશ મુખ્ય દેશોમાં એની શાખાઓ હતી. તેમાં બહુમતું હતું કે શ્રીઓને સામાન ખરીદવાનું, રસોઈ કરવાનું, ધરના સાફસુધી રાખવાનું, કપડાં સીવવાનું તેમ તેમને બરાબર રાખવાનું. કપડાં ધોવાનું, ધરના રોગીઓની સેવા મુશુષા કરવાનું, બાળકોનું લાલન પાલન કરવાનું બાળક પાંચ વર્ષનું થાય ત્યાં સુધી તેને શિક્ષણ આપવું ધરના હિસાબ રાખવો વિગેરે ધરના બીજાં કેટલાંય કામ કરવાં પડે છે. વળી ગ્રામમાં તો ખેતીવાડી તથા પુરુષોનાં અન્ય કામોમાં પણ મદદ કરવાની હોય છે. આ બધાના બદલામાં કાપડેસર રીતે દરેક દેશમાં શ્રીઓને ધરમાં રહી ખોરાકી પોશાકી મેળવવાનો અધિકાર આપવામાં આવેલો છે. બાકી તેમને પતિની ઈચ્છા પર આધાર રાખવાનો હોય છે. પતિની ઈચ્છામાં આવે તો શ્રીઓને પૈસા આપે મા ન આપે કારણે તેમાં વધારે પડતો નથી. એટલે એક મજૂર કરતાં એની સ્થિતિ સારી હોતી નથી. મજૂરને તો ચોક્કસ સમય સુધી જ મજૂરી કરવાની હોય છે રાત્રે એ આરામ કરી શકે છે. મહિનામાં એને થોડા દિવસ રજા પણ મળે છે પરંતુ શ્રીઓને તો હંમેશાં ધરકામની ચક્કીમાં પીલાવું પડે છે. એ દશમાં શ્રીઓનું એક નિશ્ચિત વેતન હોવું જોઈએ. આયમદિરો દારા પણ એ મેળવી લેવાનો તેમને અધિકાર હોવો જોઈએ.”

આ નિવેદનથી પાશ્ચાત્ય શ્રીઓની મનો-વૃત્તિ પર રચ્ય પ્રકાશ પડે છે. આ બધાં કાર્યો માટે જો પતિ પાસે નિશ્ચિત વેતન મેળવવાની આવશ્યકતા હોય તો વેશ્યાઓની પેઠે પોતાના સ્ત્રીરતના ઉપયોગ માટે પણ પતિ પાસે નિશ્ચિત વેતન લેવાનું પણ શા માટે નક્કી ન કરેલું જોઈએ. ધરના વાતાવ

નામાં આ બ્યવસાય બુદ્ધિને બીલકુલ સ્થાન નથી. કેવળ નોકરીએ પુરતો જ વિચાર કરીએ તો આ નિવેદનથી આપણને રચ્ય જણાય છે કે શ્રીઓની મહેનતનું કેટલું મુલ્ય છે. ધરમાં પતિ પત્નીનો સહકાર હોય તો પતિ બહાર મહેનત કરી પૈસા લાવે છે ને પત્ની ધરમાં મહેનત કરી પોતાનો હિરસો પૂરો કરી આપે છે. એમાં અન્યાય ક્યાં છે? જો પત્ની પણ બહાર કમાવા જશે તો ધરનું કામ પૈસા ખર્ચો બીજા પાસે કરાવવું પડશે. ને તેમ કરતાં પણ બધાં કામ પોતાને મનમાનતાં થશે નહિ નવી સ્ત્રી પોતાની કમાણીમાંથી બીજાને મજૂરી આપી પોતાનાં કામ કરાવી કંઈ રકમ બચાવી શકશે?

શુદ્ધચાત્રમનો બોલે ઉપાડી લીધા વિના શ્રીઓ દેશની સાચી મેવા કરી શકે છે? બિદનનના પ્રહોષોગમાં ભાગ લેવાનું શ્રીઓ માટે અનિવાર્ય થઈ પડ્યું છે. ત્રીસ વર્ષથી જોઈ વચની શ્રીઓની નેધણી કરવામાં આવી છે. સ્ત્રી કામદારોની ભરતી મારે ભાવજી કરતાં હંમણું જ ત્યાંના શુદ્ધમત્રીએ નિવેદન કર્યું છે, “સાધારણ કામ કરવામાં પોતાનો સમય બરબાદ થાય છે એમ શ્રીઓ સમજે છે પણ એ હકીકત બરાબર નથી, મોઈ મોઈને પણ રસોઈ કરવાનું કે વાસજી માંજવાનું કામ કરવું જ પડશે નાનાં નાનાં કામ કરતાં શીખ્યા વિના મોટાં મોટાં કામ કરવાની યોગ્યતા પણ આવતી નથી. બાલ્ય લખવા વાંચવામાં જાય તે જુવાની આંડીસીતું કામ કરવામાં વીતે તો ધરકામ શીખવાનો સમય ક્યારે મળવાનો? ભારતની શ્રીઓમાં નોકરીનો શોખ વધવાથી ઘણી જ વિકટ સમસ્યાઓ ઉભી થવા લાગી છે. શ્યામાની સ્ત્રી ઈન્સ્પેક્ટરો ખૂબ જ મુશ્કેલીમાં મૂકાય છે. બાળકોને આખો વખત પોતાની સાથે રાખી શકતી નથી અને નોકરીનું કામ પેર કરવાનું

સરકાર તેથી આ પ્રશ્ન પર ગંભીર વિચારણા ચલાવી રહી છે. વિવાહીત સ્ત્રીઓ નોકરી પર ન રાખવાના કશવ પર તે આવવા માગે છે. ત્રાવણકોર કાઉન્સીલમાં પણ આજ વાત છેડાઈ હતી. “નસો વિવાહિત હોય તો આવે કે નહિ?” ત્યાંના પ્રમુખે સ્પષ્ટ ચબ્દોમાં કહ્યું હતું “યા તો પત્ની તરીકે રહેવું યા નહીં. બન્ને કામ એક સાથે થઈ શકે નહિ.” જે ગૃહસ્થાશ્રમને સારી રીતે ચલાવી, પોતાની માનમર્યાદાની રક્ષા કરીને જે કોઈ ઉલોગધધા દ્વારા ચાર પૈસા પેદા કરી શકતા હોય તો ઠીક છે. જે કોઈ સહાયતા કરનાર ન હોય તો આ પ્રમાણે ધરગણ ધધા કરવામાં કોઈ જાતની હાનિ પણ નથી. આ વાત તો મનુ ભગવાને પણ માન્ય રાખેલી છે. “જે પતિ જીવન નિર્વાહનો પ્રબંધ કર્યા સિવાય પરદેસ આવથો જાય તો સ્ત્રીએ સીવણ ભરત વિગેરે નિહિત કાર્યો દ્વારા પોતાનો નિર્વાહ કરવો જ જોઈએ.”

પ્રોવિતે ત્વચિદાયેવ જીવેચ્છિલ્લૈરગર્હિતઃ ॥

જ્યારે ગરીબ ધરની યા દલકી વહુની સ્ત્રીઓ ધરની બહાર મહેનત મજૂરી કરી શકે છે તો અમીર યા ઉચ વહુની સ્ત્રીઓના પાત્રમાં શા માટે અંતરાયો ઉભા કરવામાં આવે છે? આ માટે જે વાતો પર ખાસ ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે. એક અવિલકત હિંદુ કુટુંબની પ્રથા. એમાં દોષ પણ છે. એક યોગ્ય વ્યક્તિ કમાઈ કમાઈ ચક્રીમાં પીલાઈ જાય છે જ્યારે કોઈ નોકર બેઠો બેઠો ખાય છે ને મોજ ઉડાવે છે. વળી ચાર વાસણ ભેગાં મળે તો ખખકયા વિના રહે જ નહિ. આમ છતાં પણ એક લાભ છે કે કોઈ પણ વ્યક્તિ છેક જ નિરાધાર બની જતી નથી. અને તે રીતે પણ સર્વનો નિર્વાહ થયે જ જાય છે. દરેક કાંઈ ને કાંઈ કામ કરવું અનિવાર્ય છે. બાળકોની સાર-સભાળ રાખવાનો બોલો ધરની વૃદ્ધાઓ ઉપર

પડે છે. એમને પોતાનાં સંતાન, સોંપી કામ કરી શકે તેવી સ્ત્રીઓ બહાર મહેનત મજૂરી કરી શકે છે વળી સામાન્ય રીતે સ્ત્રીઓ પોતાના પુરુષોના કામકાજમાં જ હાથ નાખે છે. ખેડૂતોની સ્ત્રીઓ ખેતીવાડીના કામમાં પોતાના પુરુષો સાથે મહેનત કરે છે. પૈસાદાર યા બવસાયો લોકોનાં કુટુંબોમાં પણ એ જ પ્રથા હોય છે. એમની સ્ત્રીઓ પણ પોતાના પતિના કામકાજમાં યોગ્ય સહાય આપે છે. ધાંચીઓની દુકાન તો ધાંચણો જ ચલાવતી નર્મરે પકશે. દરજી, હુદાર, મનિયાર વિગેરેની સ્ત્રીઓ પણ પતિના કામમાં પ્રુબળ રસ લેતી જણાય છે. કેટલીક તો એ ધધાઓમાં પણ પારંગત બની ગયેલી હોય છે, ને જરૂર પડે તો પુરુષો વિના પણ પોતાનો ધધો ચલાવી શકે છે. આ પ્રથાથી બાળકોને પણ છેક નાન-પણથી જ પોતાનાં માળાપના ધધાનું જ્ઞાન મળતું રહે છે. પ્રત્યેક ઘર ‘બેઝીક ટ્રેઈનીંગ સેન્ટર’ બની જાય છે. ને બાળકોને પોતાના જીવન નીભાવવા લાયક બનાવવામાં એક પાઈનું પણ ખર્ચ થતું નથી. બનાવટી વાતાવરણ-વાળો સરચાઓથી આંવાં લાલ કાંઈ મળી શકે? આજકાલ એવી સરચાઓ પાછળ કેટલાં નાણાં નાહક જરબાદ કરવામાં આવે છે? કેવળ પતિપત્નીનું કુટુંબ ને બન્નેનાં જુદા જુદા બવસાયો એ વાતજ તદ્દન બ્યાધુનિક છે. કોઈ કુટુંબીજનોને ધરમાં રાખવાથી સ્વતંત્રતામાં અતરાય નડે છે. એ પરિસ્થિતિમાં પતિપત્નીનો બવસાય જુદો થાય તો જ બાળકોની સાર-સભાળ રખાય કે ન ધરની વ્યવસ્થા સચવાય. આવી બવહારિક અડચણને લીધે આવા પ્રકારની સ્વતંત્રતા કેવળ ધરની જ નહિ પણ સમાજમાં પણ વિસંવાદનાં બીજ વાવે છે. આપણે પ્રાચીન આદર્શ તો એ છે કે સ્ત્રી-પુરુષ ને સંતાન એ ત્રણે મળીને પુરુષ અને છે જે ભર્તા છે તે જ ભર્તા છે. એ બન્નેમાં કશો જ ભેદ નથી.

પતાવાનેવ પુરુષો યજ્ઞાપાત્મા પ્રજેતિ ।

વિપ્રાઃ પ્રાહુસ્તયા ચૈત્તયો મર્તા સા
સ્મૃતાહ્નના । (મનુ. ૬-૪૫)

માટે જીવનપર્યંત ઓ પુરુષ ધર્મ, અર્થ, કામ આદિમાં જુદાં જુદાં ન હોય. જન્મેનો પરસ્પર ધર્મ એક જ છે.

પ્રસિદ્ધ યુરોપી દાર્શનિક પ્લેટોએ કહ્યું છે કે જે દેશમાં 'મારુ' 'તારુ' એ જાવના નથી તેજ સૌથી વધારે સૌભાગ્યચાલી દેશ છે. કારણકે ત્યાંના નાગરિકોને સર્વ સુખ્ય વાતોમાં એકો, સ્વાર્થ હોય છે. આ રીતે વિવાહીત ઓપુરુષોની પૂજા એક જ હોવી એકજે, એમનામાં પણ 'મારા' 'તારા'નો ભાવ ન જ હોવો એકજે. આપણે ત્યાં પણ જુની ધરતીવાળાં ઘરોમાં હજી પણ એજ રીત છે કે પતિ જે કાર્મ કમાઇ લાવે છે તે પોતાની પત્નીના હાથમાં મૂકી દે છે ને પત્ની પોતાની ઇચ્છામાં આવે તેમ ખર્ચ કરે છે. એ ઘરની રાણી મનાય છે. બેન્કમાં જન્મેતાં જુદાં જુદાં ખાતાં, જુદાં જુદાં હિસાબ કિતાબ, જુદાં જુદાં ખર્ચ એ બધાં નવા ભાવ છે. એનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે 'સંગઠન', 'સંગઠન'ની આપણે ખૂબો પાડીએ છીએ છતાં સર્વત્ર વિસંવાદ વધારતા જઈએ છીએ. વિશ્વમાં શાંતિ સ્થાપવા જે વિદ્વાનોના મનમાં ઠાઈ નથી બ્યવસ્થાની ગોષ્ઠ કરવાની ઇચ્છા છે તેમાંના ધણા એમ માને છે કે દેશ વા બ્યક્તિની આર્થિક આત્મનિર્ભરતામાં નહિ પણ 'પરસ્પર નિર્ભરતા' માંજ તેની સાચી માત્રી રહેલી છે. એકઠા આર્થિક પ્રથની જ નહિ પણ જીવનના સર્વ વિકાસોમાં પરસ્પર નિર્ભરતાથીજ સહયોગની પ્રવૃત્તિ ચાલે છે પરંતુ જે ઘરમાંજ તેનો અંત આવવામાં આવે તો રાષ્ટ્ર કે વિશ્વમાં સહકારની જાવના શી રીતે સ્થપાશે ?

રૂઝવટી

કિં. રૂ. ૩-૦-૦
પોરબંધ ખર્ચ જુદું.

શ્રીઓના બંધ પડેલા માસિક અટકાવને ત્રણ દીવસમાં ફરી ચાલુ કરી ગર્બ રહેતો અટકાવને ત્રણ દીવસમાં ફરી ચાલુ કરી ગર્બ રહેતો અટકાવે છે ગર્બવાળી સ્ત્રીએ લેવી નહીં. રેપેરીયલ અવશ કેસો માટે સ્ટ્રોંગ બનાવકે કેપસુલ બાટલી ૧ ના રૂ. ૫૦ પાંચ.

લખો:-વૈદરાજ વી. કે. વેલ્શી.

રીપલ સીનેમા સામે, અમદાવાદ. ૧

વિદાયની વેળાએ

(શેરનો મુખો ક્યારે આવશે ર...એ લાજ)

ખેતી મંગલ દીન આજનો ર

સુખે સૌભાવ તું સાસરીયે સાહલડી

સુખને સૌભાગ્ય રૂઠાં પામજે ર

આજે તું પુષ્પ વસંતનું ર

પરિમલ ત્યાં પ્રસરાવજે સાહલડી

સુખ ને સૌભાગ્ય રૂઠાં પામજે ર

હિમદા ગુણે મઠી અંતરે ર

સૌભાગ્ય ચાંદ તું સોહાવજે સાહલડી

સુખ ને સૌભાગ્ય રૂઠાં પામજે ર

નમ્ર વચન ને વિવેકથી ર

શાંતુપણ ધરજે સાસરીયે સાહલડી

સુખ ને સૌભાગ્ય રૂઠાં પામજે ર

પ્રિયમ એકલ આચરે ર

હરખે જ્યોતિ તું જગાકાવજે સાહલડી

સુખ ને સૌભાગ્ય રૂઠાં પામજે ર

સ્વામિ સજે સુખ માણતું ર

આત્માનો કરજે અમલ રે સાહલડી

સુખ ને સૌભાગ્ય રૂઠાં પામજે ર

[સખી સાસરે પહેલવહેલી જાય છે. તેણે તેની સમવસ્ત્રા તેને સૌખામણ આપે છે. ફરક નવવધુનો આ અનુભવ છે. આર્થસંસારનાં જીવકા સંપન્ન, આત્મકિતપણું વગેરે ગુણોનું સોઈ સાદું બ્યાન આ રાસમાં આપણને મળે છે.

હિંદુ સમાજનો સંકે

રા. રા. ગંગાશમ ખન્ના

શુ હિંદુઓ ધ્યાન આપશે?

આજથી ત્રણ વર્ષ ઉપર રતીલાલ કુલચંદ

નામના જૈન વાણિયાએ કમળા નામની એક દક્ષિણી છોકરી સાથે તેના બાપને રૂ. ૭૫૦) આપીને લગ્ન કર્યું હતું. આ જોઈ કનેઈ હોવાથી તેમનો ઘર સંસાર સારી રીતે ચાલતો નહોતો. જેના પરિણામે કમળા રતીલાલના એક નજીબના સગા ચંદુલાલ મગનલાલ જૈન વાણિયા સાથે પ્રેમમાં પડી. આખરે ચંદુલાલ કમળાને નસાડી ગયો. રતીલાલ કુલચંદના બાઈ કાળીદાસ કુલચંદે કમળાને ચંદુલાલ પાસેથી પાછી લાવવા માટે મદમદ નામના એક મુસવમાનની મદદ માંગી, અને કહેવાય કે આ બદલ કાળીદાસે મદમદને રૂ. ૧૦૦

આ હતા. કમળાને ચંદુલાલ પાસેથી પાછી આવ્યા બાદ મદમદ તેને ઉપાડી ગયો તે ઉપરથી કમળાના ધણીએ હિંદુ સભા તથા બીજી હિંદુ સરચાઓ ઉપર મદદ માટે કાગળો મોકલ્યા.

ચેત્ર સદ પ્રનમને 'દિવસે હું પ્રચાર માટે ખેડબહા ગયો હતો, ત્યાં મદમદ તથા નવાબ અને ચીમનલાલ નામનો એક ધાંચો બાઈ કમળાને લઈ ત્યાં આવ્યા હતા, આ લોકો હિંદુ પોતાકમાં હતા, પરંતુ એક ધર્મશાળામાં બાઈ સાથે તકરાર થવાથી ગૃહ પ્રવેશના ગુન્હા હેઠળ આ લોકોને જે જે માસની સજા અને રૂ. બસો બસો દંડ થયો. બાઈ કમળાને પોલિસ તરફથી ગને સોંપવામાં આવી, તેને લઈ હું અમદાવાદ આવ્યો. અને તેના ધણી તથા સગાવહાલાઓને બોલાવી બધી હકીકત મેળવી. કમળા પોતાના ધણી પાસે તેમજ આશ્રમમાં જવા ના પાડતી હતી. બાઈ કમળાને એક સફળદર્યાને ત્યાં રાખવામાં આવી, જ્યાં તેના

ધણીને વારંવાર બોલાવી બાઈ સાથે સમાધાનની ચર્ચા કરી. આખરે બાઈ કમળાએ પોતાના ધણી પાસે જવાની કબુલત આપી, અને તેના ધણીને તેને લઈ જવાનું કહેવામાં આવ્યું પરંતુ બાઈના ધણીએ બીકને લીધે બાઈને પોતાના ઘેર રાખવા અસમર્થ છે એમ જણાવ્યું. આ ઉપરથી બાઈના ધણીને છટા છેડા આપવાનું કહેવામાં આવ્યું પણ તેની તેમજ ના પાડી. ત્યારબાદ વિકાસ ગૃહમાં આ બાઈને રાખવા સંબંધી વિકાસગૃહના મેંચાલકો સાથે વાત કરી. ત્યાંથી એક બહેન આવી થોડા વખત કમળા સાથે વાતચીત કરી. ફરી બીજે દિવસે આવવાનું કહીને ગયાં. પરંતુ પાછળથી વિકાસગૃહથી કાઈ બહેન આવ્યાં નથી.

આવાં કારણોને લીધે કેટલીક બહેનો હિંદુ સમાજથી કંટાળી વિધર્મી થાય છે. શુ હિંદુ સમાજ આ બાબતમાં ધ્યાન આપશે? અને કન્યા વિક્રયની ખોટી રીતને નાબૂદ કરવામાં હિંદુ નવ જવાનો ધ્યાન આપશે?

નિરૂપમાદેવીની

સમાજના અણઉકેલ કાયકાને

અનુપમ રીતે રજુ કરતી

નવલકંથા છપાય છે.

ભાઈ

જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તક માળવી, ગ્રાહકોને અર્પી કીમતે મળે છે ગ્રાહક થવા

તુરત લખો :

“ જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા ”

પીરમથાહ રોડ, અમદાવાદ.

માતાની ફરજો—Duties of a Mother

શ. શ. નવીન આર. આચાર્ય

‘મા’—‘માતા’—આહા ! કેટલો બહાલ ભર્યો શબ્દ ! કાને પડતાંની સાથે કાંઈ અત્યંત પ્રિય અને પૂજનીય વ્યક્તિ દંષ્ટિ સમક્ષ ખડી કરે છે. જગતના મહાન પુરુષો—સાધુશ્રેષ્ઠ, ન્યાયાધિશેષ કે આદર્શાહોનું સ્થાન પણ માતાના સ્થાન પાસે ગૌણ છે. તેઓ દરેક આજતર્માં સ્વતંત્ર અને અધિકારવાળા હશે છતાં પોતાની માતા પાસે એક બાળક જેવા બની જાય છે, આવી રીતે માતાનું સ્થાન સંસારના બધા સંબંધોમાં ખરેખર અનુપમાનીય, અવધૂનીય અને સર્વોત્તમ છે.

ઓઝાએ ફક્ત ‘માતા’ કહેવડાવવાથી કે બનવાથી માતા નથી થવાતી, પરંતુ માતા બની પોતાના બાળક પ્રત્યેની આદર્શ માતા તરીકેની સઘળી ફરજો અદા કરવાથી માતા થવાય છે. માતાની આ ફરજોના બે વિભાગ પાડી શકાય. (૧) માતા થયા પહેલાં (૨) માતા થયા પછી.

માતા થયા પહેલાં સ્ત્રીમાં પોતે એક મૃદાણી છે તે જાણ વિશેષ પ્રખળ હોય છે. જ્યારે માતા થયા પછી પોતે એક માતા છે તે વિચાર પ્રખળ હોય છે.

દરેક સ્ત્રી વહેલી અથવા મોઢી માતા થવાની છે માટે ભવિષ્યની એક માતાને જરૂરી એવું શિક્ષણ તેણે સંપાદન કરવું જોઈએ. આજકાલ કોલેજમાં બહુતી છોકરીઓ (કે સ્ત્રીઓ) ના બહુતરથી માતૃશિક્ષણ ધણું નબળું રહે છે. અહીં માતૃશિક્ષણ એટલે માતાને યોગ્ય અને જરૂરી એવું શિક્ષણ એ અર્થ છે. બાળકને જે માવજતની જરૂર હોય તે અત્યારે જ સીખી લેવું આવશ્યક છે. સારાં પુસ્તકોનું નિયમિત વાચન કરવાથી અમુક દૃષ્ટિ પરી પોતાના વિચારો કેળવાં તથા માતા તરીકેની પોતાની જવાબદારીનું જ્ઞાન થાય. પોતાની

તંદુરસ્તી નિરાશી રાખવા માસ કાળજી રાખવી જોઈએ. અમુક સદ્ગુણો કેળવવા પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. એક સદ્ગુણી માતા સો શિક્ષકની બરાબર છે, બધે તેથી વિશેષ છે.

પોતે મર્જાવતી અને ત્યારથીજ સ્ત્રીની, એક ભવિષ્યના બાળકની માતા તરીકેની ફરજો શરૂ થાય છે. આ રીતિમાં તંદુરસ્તી તરફ ફક્ત સેવણ જોઈએ નહિ કારણ કે નબળી ઓઝો નબળાં બાળકોને જન્મ આપે છે અથવા બાળકના જન્મ વખતે તેને બહુ કષ્ટ સહન કરવું પડે છે. તંદુરસ્તી જાળવવા, નિયમિત આદાર વિદાર, ઉધ વિગેરેનું મહત્ત્વ ધણું છે. બાળકને નુકસાનકારક એવા ગરમ પદાર્થોના સપૂર્ણપણે ત્યાગ કરવો જોઈએ સારા વિચારોનું સેવન કરવું જોઈએ. પોતાનું ચારિત્ર્ય ભવિષ્યના બાળકને દાખલા રૂપ બને તેવું શુદ્ધ હોવું જોઈએ. માતાના વિચારોની અસર ઉઘરમાં રહેલા બાળક પર થયા વિના રહેતી નથી.

બાળક અવતર્યા પછી બાળકની સંભાળ તે બહુ અગત્યની વસ્તુ છે. તેને પાતી અગવડતા અથવા દુઃખ મટાડવા યત્ન કરવો જોઈએ આ અવસ્થામાં સ્વચ્છતા તરફ બરાબર ધ્યાન આપવું જોઈએ. બાળકને ઉધ, ઝાડો વિગેરે પ્રેમાણુસર અને નિયમિત જોઈએ. તેમાં કંઈ પણ ફેરફાર માલુમ પડે તો કાંઈ સારા વૈદ કે ડોક્ટરની સલાહ લેવી. પોતાને કંઈ રાગ-થયો હોય તો તે પ્રત્યે બેઠકારી રાખવી નહિ.

જેમ જેમ બાળક મોટું થાય તેમ તેની સારવાર માતાએ કાળજીપૂર્વક કરવી જોઈએ. આ માટે ઓઝોને મધિજતકલા (Nursing) ના જ્ઞાનની ઘોડી બંધર છે. A Nurse can be the best Mother. બાળકને દાંત આવતી વખતે બહુ દુઃખ થાય છે. કાંઈ વાર તાવ, ઝાડો વિગેરે થઈ આવે છે. આને

જેતપુર પદર વર્ષની મોચી કન્યા સાથે પાંચ વર્ષના વરરાજ મુળપ્રથી પરણવા આ-
વેલા જુવાનોએ પીકેટીય ચાર કપડાં, કન્યા
પહે પોલીસની મદદથી લગ્ન વિધિ ચાર કપડાં
એટલે જુવાનોએ મેજસ્ટ્રેટ પાસેથી મનાઈ
લુકમ મેળવ્યો, પણ હામિયાન જે ફરા ફરાઈ
મરેતા પણ મેજસ્ટ્રેટે હેત્યા લિપાવ તરીકે
દાકતરી તપાસ કરાવી તેમાં વગરાળ 'ફીટ'
જાહેર કરવાથી લગ્ન થઈ ગયા.

x [કુવળાળ]

સોજાના બાઈ સરભાઈ જીમાભાઈ
પટેલ સાબરમતી આશ્રમમાં, એ આશ્રમ
આણું હતો ત્યાં સુધી રહેના હતા તેમના એક
પુત્રીએ અનાવિલ યુગ સાથે લગ્ન કર્યું હતું
તેમના બીજા પુત્રી એન પ્રબાએન ગઈ તા
૨૦-૫-૪૬ ને રાજ બાઈ નીચકક છ નાયક
નામના અનાવિલ સાથે લગ્ન કર્યું છે

x

બંગાળના સૌથી વૃદ્ધ ઓ દાકતર
કુ વિધુમુખી બોક્સ ૮૦ વર્ષની વયે અવ-
સાન થયું છે

x

મુળપ્ર, શ્રીમતી પદાવતી દેસાઈ અમદા
કુ. મદુલા એમ. મુનથી મુનઈ દરેક
વર્ષ માટે મુદાયા છે રજીસ્ટર્ડ મેન્યુ
મતદારો તરફથી શ્રીમતી મણીમેન એન. દે
મુનઈ, કુમારી માર્ગ બાટવોડર પી એ
મુદાયા છે.

x

સુરતના જ્યોતનામેન શુક્લના બા
નતીની ત્રિવેદીએ અમદાવાદના શ્રી દિ-
મહેતા માથે લગ્ન કર્યા છે

x

શ્રી મનુભાઈ શાહે સુરખા નામે
વિધવા સુરતી સાથે લગ્ન કર્યા છે રા
બાઈની પ્રથમ પત્ની સરિતામેન હવ ત
બીજી પત્ની ઉર્મિલા અવસાન પામી છે.

x

પાંકાનેરના એક બાળુ કાષવરની ન
વારની પત્ની રાજકોટ આશ્રમ પુરુષવેશ
પંકાઈ ગઈ છે

x

મોંઘવારીના કાગલે સોજાનાની એક યુવ
ત્રીએ પોનાના વરસના પુત્ર સાથે કુવા
પડી આપઘાત કર્યો છે

ભરૂચ જીલ્લા રકુલભોઈના ચેરમેન તરીકે સુરતના વતની અને ગરૂચની બાઈ મોદલાંબાઈ વાડીઆ ગદસ રકુલના પ્રિ. ક. આર્સા ધનજીશા કુપર બી. એ. એમની સર્વાનુમતે ચૂંટણી થઈ છે.

બોમ્બે કાનીકલના આપાર તંત્રીશ્રી ગોરધન-ભાઈ પટેલ તથા ગળ્પીતા રાષ્ટ્રીય કાર્યકર્તા સો. ગંગાબહેત પટેલ એમની પુત્રી કુમારી ધીરેન્દ્ર-બાબા પટેલ, આ વરંસે ઇન્ડર આર્ટ્સની પરીક્ષામાં પહેલે નંબરે આવ્યાં છે. અને તેમને ફેલોશી ખાસ રોકાલશિષે પ્રાપ્ત થઈ છે.

કુંડલાના ખુંટવડાની એક હિન્દુ શિક્ષિકા એક મુસ્લીમ કારકુન સાથે પરણનાર હતી. પણ તે બન્નેની બહલી થતાં લગ્ન બટકી પડ્યાં છે.

કલોલમાં એક બાકાજી સુવતીએ આપઘાત કર્યો છે. સાસરીયામાં કનકગતને કારણે આ અનાથ બાકાજી સુવતીનું જીવન પુરું થયું ત્રણ નાતા બાળકોને રખડતા રજગતા મુકી એણે શરીર આસપેટ છાંટીદીવા સળા ચાંપી દીધી.

સુરતના ગિ. રતતયા મોદીની દોકરી શીરીને હિંદુધર્મ સ્વીકારીને રામપુરના શ્રો. મગતલાલ નરોત્તમ પટેલ સાથે લગ્ન કર્યાં હતાં. પાછળથી મિ. મોદીએ પોતાની પુત્રીને સુરત પોતાતા કબજામાં રાખી હતી. તે પરથી શ્રી પટેલે વધારાના મેજસ્ટ્રેટની કોર્ટમાં પત્નીતા કબજા માટે ચરજ દાખલ કરી હતી. તે ઉપરથી વોરંટ નીકળતાં શીરીન અદાલતમાં હાજર થઈ હતી. ત્યાં મેજસ્ટ્રેટ તેણે ત્યાં જવું હોય ત્યાં જવાની છૂટ આપી હતી. એ છૂટને પુરિષ્કારે શીરીને તેના હિંદુ પતિ સાથે મર્દી હોવાનું જણાય છે.

સ્ત્રીઓના

મદર, લોહીવા, મડતુદોષ, ગર્ભાશયના રોગો, વધ્યત્વ વગેરે માટે.

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે દેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેંચે છે. ન મળે તો લખો:—

ઉંઝા ફાર્મસી

ગાંધીરાડ, અમદાવાદ; ઉંઝા. (ઉ.થ.) હાલખાદેવીરાડ. મુંબઈ; લક્ષ્મીરાડ, પુના

વર્ષ ૨૪ મું : મે-જૂન-જુલાઈ ૧૯૪૩ : અંક. ૫-૬-૭મો

સાંઘકલ અને ઘોડો

ભાઈલાલ વ. બક્ષી.

વિનુના બાપા ભેડે અમલદાર હતા તેમને તેમની નોકરીને અગે સાંઘકલ અને ઘોડો બંને રાખવા પડતાં મકાનના કંપાઉન્ડમાં ઘોડો બાંધવાની એક ઓરડી હતી તે ઓરડીમાં તેઓ ઘોડો બાંધતા અને સાયકલ પણ ત્યાં જ મૂકતા. ઘોડા માટે એક નોકર રાખેલો હતો. તે યજ્ઞ ત્યાં જ રહેતો હતો અને ઘોડાની સારવાર કરતો. વિનુના બાપાને જ્યારે જ્યારે સાયકલ કે ઘોડાની જરૂર પડે ત્યારે એ નોકર લાવીને હાજર કરતો.

ઘોડો મુસાફરીએથી પાછો આવે કે એ તેને ઓરડીએ બાંધતો અને ઘાસ-ઘાણી નીરતો તથા ખરેડો કરી ઘોડાનું ગંદન સાફ રાખતો સાંઘકલ પણ કામે ગઈ હોય ત્યાંથી પાછી આવે એટલે બુછી લાઈને સાફમુક કરતો તથા તેલ પુરતો અને પંચર ચથું હોય અથવા તો બીનું કંઈ બગડ્યું હોય તો તે મુધારી સાંઘકલને સાંઘકલના સ્ટેન્ડ ઉપર કાળજી પૂર્વક મુકતો.

એક દિવસ મુસાફરીએથી આવીને લીધું ઘાસ ખાતાં ખાતાં ઘોડાએ સાંઘકલને કહ્યું:-

“અહીં સાયકલ, ભેને ! તારા કરતાં હું માલિકને કેટલો કામનો છું હમણું જ હું માલિકને ચાલીસ માઇલની મુસાફરી કરાવીને આવ્યો છું. તારા કરતાં માલિકને હું કેટલો વહાલો અને ખપનો

છું. તું તો અમસ્તી જ આ તારા સ્ટેન્ડ ઉપર ઠરી રહી છે માલિકે આવતાં વેત જ ઉતરીને મને સાબાશી આપી હતી અને મારી પીઠ યાખડી હતી.” એટલે સાંઘકલ બોલી બિડી:-

“ઘોડાભાઈ, અભિમાન કરવામાં મજા નથી દરેક વસ્તુ સૌ સીને સ્થાને ઉપયોગી છે તમે એકલા જ માલિકને ઉપયોગી છો અને હું કાંઈ નથી. એમ નથી ઉતાવળ અને કંડપના કામમાં હું માલિકને ઉપયોગી છું.”

“ઘોડી વાત ઉતાવળ અને કંડપના કામમાં તો હું જ ખપનો છું.” ઘોડાએ કહ્યું.

“એ તો શી રીતે કહેવાય કોઈ દિવસ આપણે હોડમાં ઉતરીએ ત્યારે જણાય.”

“પણ તારે દોડવા સાફ તો સારો પાકો રસ્તો ભેઈએ અને હું તો ગમે ત્યાં માલિકને લઈ જઈ શકું. એતરોમાં થઈને, જંગલમાં ફાળે, તેમજ ગમે તેવા અને વાકા ચુકા અને ખાડા ટેકરાવાળા તથા કાચા રસ્તાઓ પર થઈને પણ હું જઈ શકું છું, એટલું ખરું કે એવા રસ્તાઓ ઉપર હું બહુ દોડી ના શકું.”

“એ વાત તમે કહો છો તે ખરી છે, મારે રસ્તો સારો ભેઈએ પરંતુ એવા દૂરના કામ વાસ્તે લોકો મને બાળે જ રાખે છે મારો ઉપયોગ તો નજીકમાં અને નજીકમાં ઘડીએ ઘડીએ

પડતા કામ માટે છે. એવા કામ માટે તમે નકામા છો, તેવા કામ માટે ઘડીએ ઘડીએ લોકો ઘોડા ઉપર બેસતા નથી. ત્યાં તો મારું જ કામ. ” સાંઈકલે કહ્યું

“પણ તમે પંચર થાય કે કંઈ બગડે તો તું નકામી થઈ રહે ” ઘોડાએ કહ્યું.

“એવું હંમેશાં નથી બનતું કાળજી રાખીને મને વાપરવામાં આવે તો હું બગડતી નથી. એ છતાં એ તો સુધરી શકે છે. તમે પણ ક્યાં કોઈ વખત માંદા પડતા નથી અથવા તો ચીઠ કે પગ ફુપતો નથી.”

સાચી વાત પણ વળતો વળત ટયુબ-ટાયર અને કંઈ થી કંઈ એમ તારો ખર્ચો કંઈ જોઈ છે? એ તો ઘસાઈ ભાય કે ફાટી તુટી જાત એટલે જલ્દી જ પડે-પણ તે કંઈ વારે ઘડીએ નહિ ખરી રીતે તો તમારો જ ખર્ચો વધારે છે. જુઓને! રોજ તમારે ઘાસ-ચંદી ભેંઈએ છે, તેમજ તમારે લીધે એક નોકર પણ ભેંઈએ. મુકાબલામાં તો તમે માલિકને પીડા રૂપ છે. સેવાના બદલામાં તમારો ખર્ચો ખૂબ જ ગણાય. આરે જહુ ઘોડા ખર્ચમાં હું માલીકની ઘણી જ સેવા-કડું છું. હરેક પગે હું સેવા માટે તૈયાર જ હોઉં છું વળી મારે નોકરની પણ જરૂર નથી

પણ લશ્કરમાં, રાજકુલમાં મારું જહુ માન છે ત્યાં મારું સ્થાન તારાથી જોણું જ પુરાવાઈ છે ?

સૌથી વિશેષ તો હું સજીવ પ્રાણી છું. અને તું એક નિર્જીવ-જડ-ચંદ્ર છે.

આમ ઘોડા અને સાંઈકલની વચ્ચે વાદ વિવાદ ચાલતો હતો, અને તે ખાટો થવાની અણી ઉપર હતો એટલે તેને અટકાવીને અત્યાર સુધી પાટ ઉપર મુકી રહી સાંભળનાર નોકરે કહ્યું:-

“નકામાં શા માટે વાદ કરો છો? સૌ સૌને સ્થાને ઉપયોગી છે સોયનું કામ પરાઈ નહિ કરી શકે અને પરાઈનું કામ સોય નહિ કરી શકે ” માટે હવેથી વાદ-વિવાદ કરશો નહિ તમે બન્ને માલિકને જોઈ વતે અંશે ઉપયોગનાં છો એટલે યહી સાયકલ અને ઘોડો સુખ રહ્યાં અને માલિક વિતુના ખાપાને કરશે જવાનું થનાથી નોકર સાંઈકલને દોરીને તેમની પાસે લઇ ગયો અને સવાર થઇ તેઓ તેમના કામે ગયા.

એ માને ભુલાયે કેમ !

(બાલ કાવ્ય)

- ૧ પાણી પોપી મોટા કરીયા
અંતરના તાપોને હરીયા
એ માને ભુલાયે કેમ !
- ૨ ડગલે ડગલે ટેકા દીધા
દેયા ના આંસુને પીધા
એ માને ભુલાયે કેમ !
- ૩ આંસુ પાડી મુખડા દીધા
અમ અપરાધો ઝોઢી લીધા
એ માને ભુલાયે કેમ !
- ૪ બેનીના રખવાળા કરીયા
ખાપુના મુખ દુઃખમાં લળીયા
એ માને ભુલાયે કેમ !
- ૫ જિંદગી આખી મુખી કરીયા
મરતાં પણ આશીયા ધરીયા
એ માને ભુલાયે કેમ !

ત્રિલોક

કેમ રજનીકાન્ત આનંદમાં ને ? કેમ લમણે હાથ દીધા છે ?

ચાતું જરા મોડું થયું છે તેથી માથું દુઃખે છે હમણું આ પીણું એટલે પાછા તૈયાર.

હા, તમારે આ પીવાનું વ્યસન હસે ?

જરૂર. ટાઇમસર જોઈએ જો જરા મોડું થાય કે માથું ચડે, તમે જાણો છો કે ચાં શું વસ્તુ છે

કેમ, આ એક જાતના ઇંડાનાં પાંદડાં છે

હા જો જરાજર પછી તે પાંદડાં અહીં લાવતાં શું થાય છે ?

હું એટલું બધું તો જાણતો નથી

ચાના ઇંડા ઉપરથી પાંદડાં ચુંદ્રી લેવા માટે ઘણા મજુરોને કામે લગાડે છે તે મજુરો ટાઇમ પ્રમાણે કામ પૂરું ન કરે તો તેમને નેતરની સોટીઓ વડે લોહીલોહાણ શરીર થઈ જાય તેટલો સખત માર મારવામાં આવે છે. અને તે મારથી આપણી કેટલીય હિંદી બહેનો દિઠ્ઠીઓનાં લોહી રેડાય છે ને કેટલીયનાં શીયલ હુટાય છે. આવી બ્રહ્મ આ તમે પીઓ છો ?

હા, શું કરીએ ? વ્યસન થયું

આમા “ ટેનિક એસીડ ” ને “ યોના ” નામનાં તત્વો છે તેથી જઠરનું શ્લેષ્મ પક સૂણ જાય આંતરડાં અને જઠર મંદ પડે છે. ખાવું ભાવે નહિં-હસ્ત સાફ આવે નહિં, ને પિત્ત વધી જઈ માથું દુઃખે છે આપણા આખા શરીરને ખરાબ કરનારી વસ્તુ આ છે ચાને બદલે કોઈ-કોઈ વખત જ્યારે જાદી થાય કે માથું દુઃખે ત્યારે તજ, લવંગ, એલચી, સૂકા કે તુલસી નાખી એકાદ ઉકાળો પીશો તો પેટમાં વધુ પચી જઈ જૂથ લાગશે.

હોટેલોમાં તો કોઈ દિવસ આ પીણું જ નહિં કેટલાય રોગીઓ પીધેલી રકાબીમાં આપણે આ પીએ તો એપી રોગનાં જીતુઓ આપણને ચોટે છે ને રોગ થાય છે. અરે લાઇ, ચાને બદલે મળે તો સારી અને તાજી છાશ પીઓને, કે તેનાથી મળાવરોધ થતો નથી. તેમ લોહી, માંસ, મેદ, મજ્જા કે વિર્યમાં પણ રોગ થતો નથી વળી છાશમાં શુળ, ચુંક, ખાંસી, છાતીનો કફ, અજીર્ણ ગરબીનો તાવ, મગજની ગરમી, મગજનું ખાલી પડવું, નેત્રની ઝાંખ સ્વરભં

પણ, લોહીના ઝાડા, દુઝતા અર્થ, છાતીમાંથી લોહીનું પડકું વગેરે રોગો પર
જુદાં જુદાં અનુપાનોથી સારો લાભ થાય છે આવા ખરાબ શુદ્ધોવાળી ચા
પીવાથી તમને શું લાભ છે ? તાજું દૂધ કે તાજી છાશ પીઓ ઘણો લાભ થશે.

આ હા ! ! ! ચા આવી વસ્તુ છે તે મેં આજે જ જાણ્યું 'હવે, હું' તે
ડાકણીને આજથીજ તિલાંજલી આપું છું.

લે, રજનીકાંત હું જાઉં છું. જાય છે.

હિંમતલાલ રામશંકર અધ્વર્યુ

૪

રતિભાઈ રાજ

☆

રતિભાઈ રાજ !

રોજ ખાય ખાજ !

થાય પછી તાંજ !

ભાઈબંધ ઝાંઝા !

વગાડે છે વાંજ !

ખચુભાઈ બોખા !

ચાવે, કાચા ચોખા !

હીવાસળીના બોખાં !

પાડી દેજે નોખાં !

મનુભાઈ માંદા !

રોજ ખાય કાંદા !

પાછા આવે વાંદા !

કપડાં પહેરે સાદાં !

બોલે દાદા દાદા !

નટુભાઈ નાના !

બેસી રહે છાના !

વાંચે ઘણા પાનાં !

પૂછે કોઈ શાણા !

ખતાવે છે ખ્હાનાં !

રમણિક વી. મહેતા.

—આ પ ક મી દી કરી—

એક શાહુકાર હતો. 'પૈસાનો કાંઈ પાર નહિ ઘેર રાજના જેવી શાયબી હતી આ શાહુકારને સાત દીકરીઓ હતી એકવાર શેઠને સાત દીકરીઓ દિવાખાનામાં બેઠાં હતાં ત્યાં શેઠને કંઈક વિચાર આવ્યો ને મોટી દીકરીને પૂછ્યું કે 'બેટા, તું આપકમી' કે આપકમી.' આસ વારાફરતી છ દીકરીઓએ એક સરખો જવાબ આપ્યો પણ સોથી નાની સૌતમી દીકરીએ કહ્યું કે "હું તો આપકમી' છું માફ નસીબ હું અજમાવી લઈશ મારામાં બુદ્ધિ, શક્તિ ને હિંમત છે. પિતાનું નસીબ એ માફ નસીબ નથી."

નાની દીકરીએ તદ્દન 'સાચી વાત કરી હતી પણ તેના આપને-શેઠને એ વાત જરાય ન ગમી એને તો નાની દીકરી ઉપર ક્રોધ ચઢ્યો એટલે તેને હુકમ કરી દીધો કે "તું આપકમી' હો તો મારા ઘરમાંથી પહેર્યે કપડે હાલને હાલ ચાલતી યા, મારા ઘરમાં તારું કામ નથી" પાલખી, ઉપાડનાર ચારે લોહને બોલાવ્યા પાલખીમાં નાની દીકરી બેસી ગઈ ને પાલખીવાળા ચાર લોહને શેઠ કોણે કે "નંયા કોઈ માણસ ન હોય તેવા અઘોર જંગલમાં આ દીકરીને મૂકી આવો" લોહ તો ચાલ્યા નાંચ છે ચાલતાં ચાલતાં શસો ગાઉ ગયા ત્યાં એક ગાંધ સામે મળી એણે લોહલોહને પૂછ્યું કે પાલખીમાં કોણ છે ને

કયાં નાંચ છે? લોહ લોહોએ વાત કરી તો બાઈ કહે અરે "હું તો એ નાની દીકરીની આયા છું મેં તો એને રમાડી ઉછેરીને મોટી કરી છે. એને એકલોને વનમાં જવા દેવાય? એતો મારી દીકરી ગણાય." શાહુકારની દીકરીએ પાલખીને પડકો ઉઘાડ્યો ને આયા સામે જોયું. બન્નેએ એકબીજાને બોળખ્યા દીકરીએ કહ્યું "ત્યાં તમારું કંઈ કામ નથી તમે ચહેરમાં રહો ને મજા કરો મારાં જેવાં નસીબ! મારે ખાતર તમારે શા માટે કંઈ વેઠવું જોઈએ?" આયાને બહુજ

વર્ષા ઋતુ

મનને લાવતી,
સુંદર દ્રષ્ટો લાવતી,
આવીરે વર્ષા.

આનંદ ફેલાવતી,
મમ મન બહેલાવતી,
અનુપમ એ વર્ષા.

કળીઓ વિકેસાવતી,
પુષ્પો પમંરાવતી,
ઉત્સાહ લાવતી,
દુખડાં ભૂલાવતી,

આવી અનેરી વર્ષા.

અજુલશાહ ડી. ખાડીઆની

આગ્રહ ને લાગણી જોઇને તેને પાલ-
ખીમાં સાથે બેસાડી લીધી. ચાલતાં
ચાલતાં ઘેર જંગલ આવ્યું; જ્યાં માણ-
સની વસ્તી ન હતી કોઈ સામું મળતું
ન હતું ત્યાં ઉતારી મૂકીને પાલખીવાળા
ચાલતા થયા.

‘આપાં ને શેઠની દીકરી આવા બધા-
નક જંગલમાં એકલા થઈ રહ્યાં સાંજ
પડવા આવી હતી. અંધારું થઈ ગયું
હતું. તમરાંનો તમતમાટ, પવનનો બધા-
નક સુસવાટ, સાપના કુદોડા, ને શીંછના
ધુધવાટા ચિત્તો, વાઘ સિંહની ત્રાડો
સંભળાતી હતી. એકદલ ઝાડ ઉપર ચડીને
ખન્ને જણાં રાત ગાળવા વિચાર કરતાં
હતાં ત્યાં ઝાડના થડમાંથી અવાજ
આવ્યો, “બેનો તમે ખીશો નહિ. હમણું
મારું થક હું ઉઘાડીશ તેમાં તમે સંતાઈ
જાઓ નહિતર જંગલનાં વાઘ સિંહ તમને
માંસી નાખશે. ચોડીવારે ઝાડનું થક
ઉઘડયું. આપા ને દીકરી તેમાં સંતાઈ
ગયાં. અંદર તો ઘર જેવું ઘર હતું ને સવા
લેસવાની પૂરતી જગ્યા હતી. ઝાડે તેમને
ફળકુલ આપ્યાં ને પાણી આપ્યું. આપા
ને દીકરી નિરાંતે ઉઘી ગયાં.

રાત પડી એટલે જંગલી પશુઓ ફરતાં
ફરતાં ઝાડ પાસે લેગાં થયાં તેને માણ-
સની ગંધ આવી હતી એટલે ઝાડો પાડતાં
હતાં ને થક આસપાસ ધુમતાં હતાં.
ઝાડમાં ન્હોર બરાવ્યા ને ઝાડની ડાળીઓ
તોડી નાખી પશુ એથી તેમનું કંઈ વળ્યું
નહિ એટલે થાકીને ચાલ્યા ગયા. શેઠની
દીકરી ડાહી ને વિવેકી હતી એ ઝાડને
કહે “તમારે અમારા માટે કેટલું બધું

દુઃખ વેઠવું પડે છે !” ઝાડ કહે “એમાં
કંઈ વાંધો નહિ, મારે તો નવી છાલ,
નવી ડાળો ને નવાં પાન આવશે માણ-
સનો છવ બધ તો એ પાછો નથી
આવતો. તમે સુખેથી રહો ને મજા કરો.”

સવાર પડી એટલે આપા ને દીકરી
દૂર એક ઝરણું હતું ત્યાં નાહી આવ્યાં.
ફળાવું ને પાંદડાં વીણતાં આવ્યાં. પાછાં
આવ્યાં ત્યારે ઝાડે તેમને વાત કરી કે

તોફાની ખાળકો

તોફાની ખાળકો લેગા થઈને,
વિચારો કરતા બહુ ખોટા;
એવી આજે ગમ્મત દરીએ,
હસે જનો સૌ નાના મોટા.

કાનો ખોલ્યો, આજે દિવાળી,
કરીએ ગમ્મત ફટાકડાની,
ત્યાં તો છનિયો ઘરમાં દોડ્યો,
ફટાકડા ઝટ લઈને આવ્યો.

દોડ્યાં ખાળકો પૂર જોસમાં.
ઊંઘતા ભૂરિયા કુતરા પાસે;
ખાંધ્યા ફટાકડા પૂંછડીએ,
ચુપકીથી સળગાવી નાસે.

પુટે ફટાકડા, થાય ભડાકા
ભૂરિયા ચીસો પાડતો દોડે,
લોકો પૂછે, ‘આ શું, આ શું?’
દૂર ઊભાં ખાળકો સૌ નાચે.

શેઠ ફલિયા ભરૂચ

અહિંથી થોડે દૂર એક શહેર છે ત્યાં જઈને તમે ધારી, ખરડી, પુરી, સેવ, રસગુલ્લાં, ઘઉં ને જવ એવું બધું લઈ આવો. આયાના સાડલાને છેડે પાંચ ફારી રહી ગયેલી. એ લઈને જાને જઈને શહેરમાં ગયાં. એક બે દુકાનદાર કહે આટલા પૈસામાં તો એક ચીજ માંડ આવશે. ચાર પાંચ ઠેકાણે ફર્યા ત્યાં એક દયાળુ માણસ હતો તેણે બેઠવું હતું તે બધું અપાવ્યું આયા ને દીકરી પાછાં જંગલમાં પોતોના ઝાડ પાસે ગયાં. ઝાડે કહ્યું કે “ખાવાનું લાવ્યા છો તેમાંથી અર્ધું તમે ખાજો ને અર્ધું અહીં આસપાસ ચારે તરફ વેરી દેજો એટલે વનમાં મોર ખાવા આવશે.” આયાએ તેમ કયું એટલે થોડીવારમાં તો હજારો મોરનાં ટોળાં વનમાંથી આવવા લાગ્યાં ચારે તરફ મોર મોર! બીજું કંઈ દેખાય જ નહિ! એવો રણિમણો એ દેખાવ લાગતો હતો! મોરોએ આનંદથી મિજલસ ઉડાવી, ટાડકા ફર્યા, નાચ્યા ને કળા કરી. મોરનાં એટલાં બધાં પીછાં પડ્યાં કે વાત નહિ! ઝાડે કહ્યું કે “એ બધાં પીછાં લેગાં કરી દ્યો ને હવે બેઠાં બેઠાં તેના પંખા ખનાવો આયા ને દીકરી સુંદર મજાને પંખા શુથવા માંડ્યાં પંખા શુથીને શેઠની દીકરી નગરમાં જઈને વેચી આવે આમ કરતાં કરતાં તો એની પાસે ઘણું પૈસા થઈ ગયા મોરને ખાવાનું આપે ને મોર પીછાં આપે પીછાંના પંખા શુથે ને તેના ખૂળ ખૂળ પૈસા મળે એક દિવસ એક મોટો ને સુંદર પંખો ખનાવ્યો. ત્યાંના રાજકુંવરને આ પંખો

બહુ ગમી ગયો, રાજકુંવરે ખાનગી તિનેરીમાંથી લાખ સોનામહેલો ગણી આપી, હવે તો આયા ને શેઠની દીકરી ખાય પીએ છે ને મોજ કરે છે. દીકરીએ તો એક સુંદર મોટો આવેશાન બંગલો બંધાવ્યો ઘેર ઘોડાગાડીઓ. નોકર-ચાકર દાસદાસીઓ ને ગાય બેસો રાખ્યાં પંખાઓ તથા બીજી બતબતનો વેપાર કરે છે ને બારે કમાણી કરે છે દીકરીને વિચાર આવ્યો કે એક મોટું તળાવ અહિં બંધાવીએ તો સાડાં આયાએ ને ઝાડે પણ બહુ ખુશી ખતાવી એક વિશાળ તળાવ ખોદાવવાનું કામ શરૂ કર્યું. ચારે તરફથી રોજ હજારો માણસો આવતાં ને મજૂરી કરી કમાતાં હવે બન્યું એવું કે દીકરીના બાપ ને શાહુકાર હતો તેને વેપારમાં ખોટ ગઈ બે ત્રણ વહાણ ડૂબી ગયાં સદ્દામાં હારી ગયો ને મકાન બળી ગયાં એવામાં દુકાળ પડ્યો ને ખાવા અનાજ પણ રહ્યું નહિ એટલે ગામ છોડી જ્યાં મજૂરી મળે ત્યાં કમાઈ ખાવા ચાલી નીકળ્યાં, ચાલતાં ચાલતાં અહીં તળાવ ખોદાવું હતું ત્યાં આવી પહોંચ્યાં નામ નોંધાવ્યા ને મજૂરી કરવા લાગ્યાં દીકરી જ્યાં કામ જોવા નીકળી ત્યાં તેણે પોતાનાં મોખાપ તથા બેનોને જોયાં મા બાપે પોતાની દીકરીને જોઈ ને એળખી ખાત્રી કરવા પૂછપરછ કરી તો વાત જણાઈ. દીકરીને માખાપની આંખોમાં આંસુ ભરાઈ આવ્યાં દીકરી પોતાનાં મા બાપ તથા બેનોને પોતાના મહેલમાં લઈ ગઈ ત્યાં સૌ ખાય પીએ છે ને મોજ કરે છે.

અપૂર્ણ.

આખના અજન

નાવલીયો નચાવી અમૃત
કરોરા પીવાના હોડ ધરા-
વતી નવચૌબનાએ કમુખલ
ચૂંદડીના ઘું ઘ ટમાં યું
જોયું તે

ઘું ઘ ટડે ૭ રે

માર્કેન

ડી એ ૧૧૧૬૦

રેકર્ડ પર

શ્રીમતી જ્યોત્સ્ના મહેતા

કહી લાય છે

જીવનની ખેડારીમાં

પણ.....શ્રી

પુરુષ

ખાળક

સૌ દોષને

એકજ લગની

લાગી છે ને તે

‘જવાબ’ લેવા દેવાની

ડી એ ૧૧૧૫૨

રેકર્ડ પર

અવિનાશ વ્યામ

‘જવાબ’ એનો લેશે ’

સંભળાવે છે

યંગ ઇન્ડિયા

રજુ કરે છે.

રીસામણાં

મનામણાં

અને તે પણ...

પતિપત્નીના

એકલ નહીં પરંતુ...

રસજીવનની લ્હાણ છે

તે

ડી એ ૧૧૧૬૧

રેકર્ડ

મ રૂ તી ઓ

ભા ૧-૨

ઉપર

હરિશંકર બાની અને પાર્થ

સંગળવે છે

જુલાઈ ૧૯૪૩

જીવતા સાહિત્યના જીવતા

મૂરો સંભળાવી તમાગ ઘરને

મૂરીયું અને મધુર શિક્ષણ

આપતી સંસ્થા—

ધી નેશનલ આમોફેન રેકર્ડ મેન્યુ કંપની લિમીટેડ.

૧૧૦ મેડોજ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧

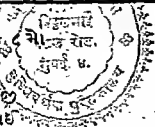
શ્રી બો ધ

વર્ષ ૮૭ : અંક ૮ મો. રોલ.

ત્રીજો :

જરૂરિયાત કાબરોઈ
કેશવપ્રસાદ દેસાઈ

ઓગસ્ટ ૧૯૪૩

મંત્રી :

ચંદ્રકાન્ત હવનલાલ મહેતા
પીરમયા રોડ : અમદાવાદ

બચાવો! સીવતાં નાણાં બચાવો...

‘શિવાજી’ સીવવાના દોરા હિંદમાં બનેલા છે.
પરદેશી સારામાં સારા દોરાની હરિકાઈ કરી શકે છે,
અને તે સસ્તા છે! જ્યારે તમે ફરીથી ખરીદો ત્યારે
તમે તમારા વેપારી પાસે ‘શિવાજી’ દોરાજ માગજો.

સ્ટોક રાખના ધૃષ્ટા ધરાવતા સ્ટોકીસ્ટોએ નીચેના
સરનામે ચરજી કરવી.

હિંદમાં બનાવનાર :

એકમિ થ્રેડ કું. લિમિટેડ,

બેંક ઓફ બરોડા બીલ્ડીંગ,

એપોલો સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ.

ACME THREAD CO. LTD.

BANK OF BARODA BUILDING

APOLLO STREET BOMBAY.

શુક્રવાર તા. ૩૦ મી જુલાઈથી શરૂ

થઈ ચુક્યું છે.

શહેનશાહ અકબરની આજ્ઞાનું
પણ ઉલ્લેખન કરનાર મસ્ત ગાયક

તાનસેન

રગખેરંગી મોગલ જમાનાના
મનોહર વાતાવરણ સાથે રૂપેરી
પડદાપર આવી પહોંચે છે.

રાણાજીત ચીત્ર

— ભગિના —

સાયગલ, ખુરશીદ,
મુબારક, કમલા ચેટરજી,
નાગેન્દ્ર, લગવાનદાસ, કેસરી.

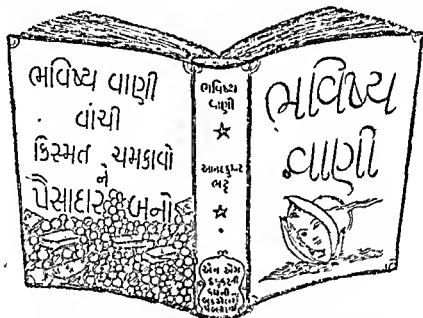
દિગ્ગજી — જયંત દેશાઈ

સંગીત — ખેમચંદ પ્રકાશ

ઓ પે રા હા ઉ સ.

[મુંબઈ]

‘સ્ત્રીબોધ’ના વાંચનારાં માટે જરૂરી પુસ્તક : જીવનના
ગુપ્તભેદો જાણવા-અવિધ્યના ભેદો ઉઠેલી-સુખી સરળ
અને આનંદી જીવન જીવવા માટેનું ઉત્તમ પુસ્તક

નવી શુધારા વધારા સાથેની ૨૯ આવૃત્તિ. પુષ્કળ ચિત્રો.

કિંમત રૂ. ૬-૧૨-૦ વી. પી. ખર્ચ ૧૨ આના જુદુ.

પ્રકાશક : એન. એમ ઠક્કરની કું ૧૪૦ પ્રિન્સેસરોડ, મુંબઈ નં. ૨.

દરેકને પોતાનું અવિધ્ય જાણવાની ઉત્કંઠા હોય છે. પોતાના ભવિષ્યનું થવાનું છે, તે કેવી રીતે વર્તે તો સુખી થઈ શકે તે જોવા દરેક જણ આતુર હોય છે. તેમની એ આતુરતાને સંતોષવા માટેજ અવિધ્યવાણીનું સર્જન છે એમ કહીએ તો તેતદ્દન ચોખ્ખું છે.

અવિધ્યવાણીમાં માત્ર અવિધ્યના ભેદોજ જતાવવામાં આવ્યા નથી પરંતુ જીવનને સુખી અને સરળ બનાવવા માટે કેવી રીતે વર્તવું, કેવા યત્નએ તો સુખી બની શકાય, જીવનની ગુપ્ત બાબતો ને કહેતાં પણ લોકો અચકાચ અને ને કોઈ પ્રકટ ન કરી શકે તેવી પ્રજ્ઞા બામતો અવિધ્યવાણીમાં ખુબી રીતે સ્પષ્ટતાથી સચોટ રીતે જતાવવામાં આવી છે. એમાં માણસ મિત્રો કુટુંબીઓ તથા જેનું અવિધ્ય જાણવા તમે ઇચ્છો તે બધાનું અવિધ્ય જતાવવામાં આવ્યું છે.

અવિધ્યવાણીમાં જન્મ તારીખ ઉપરથી અવિધ્ય કેવી રીતે જોવું તે સરળ રીતે સચોટતાથી જતાવવામાં આવ્યું છે. તમારી જન્મ તારીખ જો અને એમાં ને અવિધ્ય તે તમને સોએ સો ટકા સાચુંજ જણાશે આ વિભાગ એટલો તો સાચો છે કે ને વાંચતા અનેકના મુખોમાંથી આશ્ચર્યના ઉદગારો નીકળી પડ્યા છે. આ વિભાગમાં તમારા ગુણો, તમારી શક્તિઓ તથા તમારી સારી-નરસી બાબતોનું સંપૂર્ણ અવિધ્ય જણ કરવામાં આવ્યું છે.

ખીજે વિભાગ મસ્તક પરથી માનવીને પિછાનવાનો છે. માયામાં પણ માનવીનું બવિધ્ય છુપાયું છે તેની સચોટતા તમને આ વિભાગમાંથી ચપા વગર રહેશે નહિ.

ત્રીજે વિભાગ ચહેરા પરથી માનવીને ઓળખવાનો છે. દરેકના ચહેરા સરખા હોતા નથી. કાઠને કાઠ ચહેરામાં અવશ્ય ફેર માલમ પડી આવે છે. તમારો ચહેરો શું મુચવે છે, નાક, કાન, આંખ, બર્ડા, હોઠ, હાંસ, ગળુ આદિ કેવાં છે? તેમાં કયા લક્ષણો છુપાયા છે વગેરે જાણવા માટે આ વિભાગ અવશ્ય વાંચવો જોઈએ. સામા માણસને માત્ર ચહેરા પરથીજ ઓળખી કાઢવો હોય, તેના સારા-નરસા ગુણોને, તેની કાબેલિયતને ચહેરા ઉપરથીજ માપી લેવી હોય તો આ પુસ્તક વાંચ્યા વગર તમારો છુટકો નથી.

ચોથો વિભાગ લોકન્યોતિયનો છે. જે આજના ધાધલીયા અને તેજ-ગંદીવાળા યુગમાં જરૂર આવશ્યક છે. આ વિભાગમાં આપણું પ્રાચીન ન્યોતિય તદ્દન નવીજ ઢગથી સુંદર સ્વરૂપમાં આપવામાં આવ્યું છે, એમાં વર્ષના કોઈ પણ ખાર ગઢિતાનું બવિધ્ય, અનાજ પાકની ઉત્પત્તિની આગાહી, વર્ષા ક્યારે અને કેટલા પ્રમાણમાં થશે, અને તેના ઉપરથી અનાજના ભાવોની વધ-ઘટ, દુકાળ-સુકાળ આદિ બધું જાણી શકાય છે. આ સિવાય ન્યોતિની દૃષ્ટિથી રૂ, અજસી, તેલ, કપાસ, ચાદી, ચોખા, ઘી, ખાંડ આદિના ભાવોની તેજ મંદી કેવી રીતે જોઈ જાણી શકાય તે સાદી અને સરળ રીતે સમજાવવામાં આવ્યું છે. એમાં આપેલી મુચનાઓ પાળવામાં આવે તો માનવી પોતાને જીવનનિર્વાહ સુંદર રીતે કરી શકે છે એમાં જરાય શક નથી.

આ છુટાછાટને અમે ન્યારે બધું અયોગ્ય છે તેવે સમયે જીવનને કેવી રીતે જીવવું તથા કેવી રીતે ધન મેળવી પૈસા કમાઈ લેવા ને જાણવું અતિ જરૂરનું છે. આ પુસ્તક તે દિશામાં તમને સાચો માર્ગ બતાવે છે.

ભવિષ્યવાણીને ઘણાંજી પોતાના જીવનનો મિત્ર ગણ્યો છે. તમારા જીવનને ઉજત બનાવવું હોય, અને યશ, કીર્તિ અને વિદ્યાસંપન્ન કરવું હોય તો ભવિષ્યવાણી જોવો તમારો સાચો અને સચાદભર્યો કોઈ મિત્રજ નથી. ભવિષ્યવાણી દ્વારા જીવનના ગુપ્ત ભેદો પામે અને તેનો ઉકેલ કરી મુખી અને આનંદી જીવન જીવે.

માત્ર દુક સમયમાંજ આ પુસ્તકની સુધારાવધારા સાથેની નવી આવૃત્તિ કાઢવામાં આવે છે એજ આ પુસ્તકની મહત્તા તથા તેની લોકપ્રિયતા બતાવે છે. એના કર્તા શ્રી. આનંદકુમાર ભટ્ટે આ પુસ્તકની રચના કરવામાં ખરેખર જ કાબેલ બુદ્ધિ તથા પોતાના ઉંડા જ્ઞાનનો અનુભવ કરાવ્યો છે. આવી સુંદર સામગ્રી સાથેનું ૮૦ ચિત્રોવાળું આ પુસ્તક રૂ. ૬-૧૨-૦ માં જરાય મોંઘું નથી. અમે અમારા વાંચકોને એ વાંચવાની ભલામણ કરીએ છીએ. આ પુસ્તક નીચેને ઠેકાણે મળી શકશે. મેસર્સ એન. એમ. ઠક્કરની કંપની ૦૪૦ નિ. સે. ૩૧, અમદાવાદ-૨.

અનુક્રમણિકા

વર્ષ ૮૭ : ઓગસ્ટ ૧૯૪૩ : સળંગ આંદ ૧૦૩૯
ફૂટકે નકલ આઠ આના.

પતિ-પત્ની, અનન્યજ્ઞાનું મંદિર,
સ્થાપના અને બહેન જેવા

નીરૂપમદેવીનાં

પુસ્તકો તમેએ વાંચ્યા
હવે તેઓ આપે છે.

ભાઈ

અનુ : જોડાણ ના ત્રિવેદી B A

સમાજના અજુકોટ કોમકાને
અનુપમ રીતે રજૂ કરતી અપૂર્વ
નવલકથા.

‘જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા’નું ચાલુ
સાલનું પુસ્તક બીજી હપ્તાય છે

માળાના આઠકોને પુસ્તકો અર્ધી
કીમતે મળે છે આઠકે મળે ૩. પુ.
પહેલેથી મોકલો તે તમારા જમા
રાખવામા આવશે તેમાથી તમેને
જે જે માળાના પુસ્તકો બહાર પડશે
તે રજીસ્ટર્ડ કરી મોકલવામાં આવશે.

માળાનું ચાલુ સાલનું પહેલું પુસ્તક
‘શરદશૈલી’ની અપૂર્વ નવલકથા

અચલા

કી. ૩. ૩-૮-૦
આઠકોને અર્ધી કીમતે મળે છે.

લખો :

‘જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળા’
પોરમથા રોડ-અમદાવાદ.

૧ ખોરાક-ખોરાક-ખોરાક રા કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૩૬૩

૨ સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના યત્નોના ત્રીસ વર્ષ

અનુ રા રંગીલદાસ કાપડીઆ ૩૬૫

૩ સુખી સસાર રા. કુંગરશી સંપદ ૩૬૭

૪ પ્રાયશ્ચિત્ત રા. રંગીલદાસ કાપડીઆ ૩૭૧

૫ જાણના રા. ‘સેનાની’ ૩૭૩

૬ ઝંઝા રા. ‘સેનાની’ ૩૭૪

૭ અટકાવ રા રવિશંકર ઉપાધ્યાય ૩૮૧

૮ ગામડે રા. જયસિંહ મકવાણા ૩૮૨

૯ ઉપદર્શન રા. જનાર્દન મહારકર, ૩૮૬

૧૦ પિતાજી ઉપરનો એક પત્ર ૩૮૭

૧૧ કસવાવ રા ઉપાધ્યાય ૩૮૮

૧૨ વિવિધ વાનીઓ પિમળાબેન હવે ૩૯૨

૧૩ દેહન (૧) બલકર ગોધાગત

રા. કુંગરશી સંપદ ૩૯૩

૧૪ સૌજાન્ય સ્તંભ રા નાનાલાલ દી વગડાગર ૩૯૯

૧૫ અગવિદ આશ્રમમાં ૪૦૨

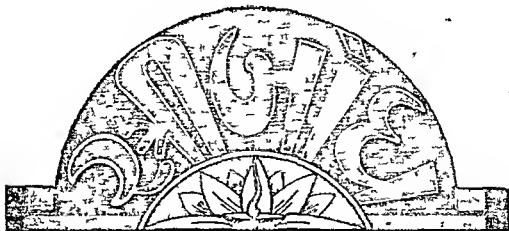
૧૬ સ્ત્રી સમાચાર , ... ૪૦૫

૧૭ પુત્રક પરીચય કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૪૦૮

રાસ લેખક-ભાઈ-અહેનોને

‘ઓખોશ’ના દર વર્ષની માફક ‘ઓક્ટોબર’નો
અક ‘ગરબા અક’ તરીકે મહાગ પડશે દરેક ભાઈ-
બહેનોને પોતાના રાસ-ગરબા મોકલી આપવા

—મત્રી

વર્ષ ૮૭ : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૩ : સળંગ અંક ૧૦૩૯ : અંક ૮૯૦

ખોરાક — ખોરાક — ખોરાક

રા રા કેશવપ્રસાદ સી દેસાઈ, બી એ. એવ એવ બી

અત્યારે આરે તમકથી એક જ વાત આપણે સૌ સાંભળીએ છીએ અને તે ખોગ હતી તાણુની ખોગકની માપનધીની અને ખોગક સમધી વટલુકમેની ત્વામાન્ય શહેરીઓ ખોગ ના પ્રશ્નથી નાસી ગયા છે, અને ભવિષ્યમા રિચિતિ કેવી થશે તેનો વિચાર કરીને ધૂણ રહ્યા છે

અનાજ સમધી જાત જાતની વાતો ચાલી જતી તે વખતે અનાજના બાર એન્ડ્રમ વધવા લાગ્યા જેમની માસે સમગ્ર હાલે તેમણે અનાજનો જથ્થો ભરી લીધો વેપારીઓએ પણ માત ભર્યો અને ભાવ વધાર્યો એકાએક રાહત આપવાના હેતુથી સરકારે અનાજનો જથ્થો અમુકથી વધારે ન રાખવા સમધી દુકમ કહાડ્યો પછી અનાજના ભાવ બાધ્યા મુબઈ શહેરમાં આ ભાવ સમધી પોકાર બેઠો અમુક ગઠત ના મજે તો વેપારીઓએ બાધેના ભાવે માલ વેચવાની ના પાડી પરિણામે

સરકારી અને જા વેચવાની દુકાનો ઉઘાડ્યા પડી આ દુકાનોમા મિનઅનુભવી અને બહુએ દાખલાઓમા ધગ્ગા માણસો રોકવાના આન્યા હના તેઓને દાણાનો કે વેચાણનો અનુભવ નહોતો તેઓમાં સેવાભાવ નહોતો કે તેઓ ઉપર ભેદભેદી દેખરેખ નહોતી આ કારણોને લીધે દરેક દુકાનો ઉપર લાગી રહ્યાની દહાર વાગવા માડી અને લોકોને પુછ્યું નાસ પડવા લાગ્યો સરકારે જથ્થામંથ અનાજની ખરીદીનું કામ હાથમા લીધું હોવાથી ત્યાં પણ મિનઅનુભવ અને બેદરકારીના દર્શન થયા માલખરીદીમા ભાવ વધ્યા તેમજ માન ધગ્ગો ખરાબ આવવા માડ્યો સરકારી ગોડાઉનોમાં માલ નગડવા લાગ્યો, તેમજ તે ગોડાઉનોમાંથી માલ લેવા જનારને અતિશય તાસ પડવા માડ્યો

આ સૌને પરિણામે કાળા બજારો ઉભા થયા જેમે ત્યાંથી માન લાગી લોકોને પહો

ચતો કરનાર સાહસિક માણસો ઉભા થયા. આ લોકોએ જોખમ ખેડીને કામ કહ્યું અને બદલામાં મોં માંગ્યા દામ લેવા માંડ્યા.

અંતે મુંબઈ અને પરામાં અમુક અનાજ તેમ ખાંડ ઉપર નિયમન આવ્યું. ઘઉં, ચોખા, બાજરી, અને જુવાર તેમજ ખાંડ, દરેક માણસને અમુક જ આપવામાં આવશે તેવા ધોરણના “કાંડ” વેચાયા. અને તે પ્રમાણે અનાજ પુરુ પાડવાની દુકાનો ખુલી આ ધોરણથી દુકાનો આગળની દ્વારો જતી રહી છે. પરંતુ માલ તેમજ ભાવ સજધી ફરી પાડે તો હજી ચાલુ જ છે.

અનાજ સજધી વિચાર કરતાં એમ લાગે છે કે હિંદુસ્તાન ખેતીવાડીનો દેશ છે. અને એની વસ્તિને પહોંચી રહે એટલું અનાજ તો એમાં થાય છે જ. અલગત વસ્તિ વધી છે. તેમ બહારથી લશ્કર આવ્યું હશે, એ વાત ખ્યાનમાં લઈએ તો પણ તેથી કંઈ હિંદુસ્તાન ખુટે તેમ નથી. ઘઉં, બાજરી, અને જુવાર તો આપણા દેશમાં પડેશથી આવતા વર્ષો ઉપર ઔરંગઝેબીયન ઘઉં ઉપર તો આપણે જકાત નાંખી હતી. કારણ કે તેથી આપણા ખેડુતને ધડેતો ભાવ સારો ઉપજતો નહોતો. વળી પડેશ રૂની નિકાસ ઘટવાથી ગઈ સાલ તો રૂનું વાવેતર એણું કરી તેને બદલે અનુકૂળ પડે તે અનાજ વચાલું ગયા વર્ષનો પાક પણ સરસ હતો. ફક્ત ચોખા આપણે રંગૂનથી આયાત કરવા પડતા હતા, તે બધું થયા છે, એટલે ચોખામાં ઘટ પડે. પણ તેને બદલે ખીજે પાક વધ્યો છે, એટલે ખોરાક માટે હિંદમાં જે ત્રાસ પડ્યો છે તેનું કારણ સમજાવું નથી.

આ કારણોમાં મૂખ્ય તો માલ લાવવા લઈ જવાની મુશ્કેલી હતો, આગાહીઓ લગાડી કામમાં શંકાઈ છે, એ જનના ઠાલસાની તંગી છે, મોટર લોરીઓને પેટ્રોલની મુશ્કેલી

છે. આ એક કારણ હોયુ જોઈએ, ખીજ કારણ સજધી લોકોમાં બહુ ચર્ચા ચાલે છે. લોકોને બહેમ છે કે હિંદનું અનાજ હિંદ બહાર જાય છે. લોકોને ચોખા આપવાની વાત તો જાહેર છે. પરંતુ ખીજું અનાજ પણ હિંદ બહાર જાય છે તેવો ખુલ્લો આક્ષેપ થાય છે. સરકારી અમલદારો આ આક્ષેપ નકારે છે. પણ સુદની પરિસ્થિતિ, નિકાસ માટેની મોટી સરથ (યુનાઈટેડ કોંગ્રેસ કમરશીયલ કોર્પોરેશન) તેમ જનજાતના વટ હોયને લીધે આ સજધી સાચી સ્થિતિ જાણી શકાય તેમ નથી એમ લોકો કહે છે.

આ બધી વાત ખરી, પણ આ બધી મુશ્કેલીઓનું નિવારણ શી રીતે આપે? સરકારની અને પ્રજાના આગેવાનોની ફરજ છે કે આ સજધમાં લોકોનો ત્રાસ ઓછો કરવો. પ્રાતિક સરકારો અને દેશી રાજ્યો સૌ સૌની મરજી મુજબ ધારાઓ કરે છે. પરિણામે જે પ્રતિ કે દેશી રાજ્યોમાં પુરતું અનાજ નિપજતું નથી. અને જેઓને પર પ્રતિ પર આધાર ગણવો પડે છે, તેઓની સ્થિતિ ધણી જ મુશ્કેલ પતી છે. સિંધ અને પંજાબ એ જે પ્રતિમાં અનાજનો ખધારો છે. પરંતુ તેઓ અન્ય પ્રતિ સાથે સહાનુભૂતિથી કામ લેવાને બદલે નાણા તરફ દૃષ્ટિ રાખી સોદા કરવા તૈયાર થયા છે. સિંધે પોતાના પ્રાંતમાં ઘઉંનો ભાવ બાંધ્યો છે. અને એક સંસ્થાની સ્થાપના કરી નિકાસ માટે તેને જ પરવાનગી આપી છે, આ કારભારમાંથી સિંધ સરકાર છ મહિનામાં એક કરોડ રૂપિયા બેગા કર્યા છે. આ નાણાં મુંબઈના ખરીદનાર પાસેથી આવ્યા. એકના ચાર આપીને ગરીબ માણસોએ ઘઉં લીધા. ન ઘઉંની જાત જોઈ. ન માલ તપાસી લીધો, ન માપ તપાસી શકાયું, અને પેટની જૂંપ ટાળવા મળે લીધા, તેમાંથી આવો નફો થયો. પંજાબે તો સિંધ કરતાં પણ વધુ નફો કર્યો હતો. [વધુ માટે જુઓ ૩૭૦]

સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના ચત્નોના ત્રીસ વર્ષ

મૂળ લેખિકા : મૈલીંગ સુન ચીઆંગ (મંડમ ચીઆંગ-કૈ-શેક)

અનુવાદક : રા. રા. રંગીસદાસ એમ. કાપડીયા.

વિસ્તારમાં અને માનવધનમાં ભારતથી થે વિપુલ એવો એનો પાડોસી ચીન આજે જાપાન સાથે જીવન મરણનું યુદ્ધ ખેડી રહ્યું છે. આધુનિક સાધન-સામગ્રી વિનાનો એ દેશ સાધન-સંપન્ન જાપાન સાથે વધેથી વધારે છે અને છતાંયે પોતાના પગસર કિલ્લા શક્તિમાન છે. એણે જાપાન સાથે કાઈ પણ સ્વાભિમાની રાષ્ટ્રને હાજે એવી રીતે બાથ લીડીને પોતાનું શીર ઉંચું રાખ્યું છે. આપણે ચીનને અફીણની બદીમાં ડબેલા-અવનન માનવી તરીકે ઓળખીએ છીએ; પણ એ અફીણી ચીનાએ પણ સમય આવે પોતાનું પાણી દેખાડવાની પોતાની તાકાદ દેખાડી આપી છે એ એના રાષ્ટ્રવિધાતા સદ્ગત સુન માહ સેનની તપશ્ચર્યાનું પરિણામ-હાલના એના રાષ્ટ્ર પ્રણેતા ચીઆંગ-કૈ-શેકની કામેલીઆત, યુદ્ધ કુનેહ અને ઝળહળતા દેશપ્રેમનું ફળ. ચીનની સંસ્કૃતિ પ્રાચીન છે. ચીનો અફીણી નહોતો, પોતાની ઝુંસરી હેઠળ એને રાખવા પરદેશી સાહોવાદે એના ઉપર અરીણુ લાદ્યું છે, એને અફીણી બનાવ્યો છે. અને એને અફીણી-બનાવવામાં બીજાં રાષ્ટ્રો સાથે ઘીટનનું પાપ ઓછું નથી. એ ચીનાએ પોતાના દેશને જગતના ઉન્નત રાષ્ટ્રોની હરોળમાં લાવવા ઓછાં તરફડીયાં નથી માર્યાં. ઉલ્લી અડધી સદીનો એનો ઇતિહાસ એ સ્વાતંત્ર્ય માટે ઝંઝુમતા દેશની અકથ્ય યાતનાઓનો ઇતિહાસ છે-એ આત્મ-શુદ્ધિનો વિરલ યત્ન છે. ચીઆંગ-કૈ-શેકના એ અધ્યાગ પરિશ્રમ પાછળ પ્રેરણા છે એક નારીની-મેયક્ષીંગ સુન એ નારીનું નામ છે. મેયક્ષીંગ સુન એ એના પતિની પત્ની-અર્ધાંગના-છે એટલું જ નહિ; એટલામાટે એ ચીનમાં અમરધાન ભોગવે છે એમ નથી. એ પોતે છે રાષ્ટ્રધ્વજતરના યત્ન પાછળ એક એનોખી પ્રેરણા-શક્તિ. એણે ચીનની નારીને જાગૃત કરવા અનેરા પ્રયત્નો કર્યા છે-એ ચીનના સ્વાતંત્ર્ય માટે ઝંઝુમી છે અને એના વ્યક્તિત્વના પ્રભાવે આજે એ ચીનમાં કાઈ નિગળુ સ્થાન ભોગવી રહી છે. એણે ચીનની નારીના પોતાની ઉન્નતિ માટેના ત્રીસ ત્રીસ વર્ષના પ્રયાસોનું અવલોકન એક લેખ દ્વારા કર્યું છે. એ પ્રેરણાત્મક વર્ણન એવી પરિસ્થિતિમાં મુકાયેલા અન્ય દેશો માટે એટલું જ પ્રેરણા-દાયી છે. હિંદી નારો જગતને એ બોધદાયક નિવડે એવું હોઈ "સ્ત્રીઓધ" ના વાંચકો માટે એ લેખનો અનુવાદ અત્રે રજુ કરવામાં આવે છે. ર. મ. કા.]

ઈતિહાસ એ દેખાડે છે કે-ચી ઉન્નતિ માટેના પ્રયાસો એ વિપ્લવી માનસ સાથે ગાઢ સંબંધ ધરાવે છે. દાખલા તરીકે નારી સ્વાતંત્ર્ય માટેની યુગેપની ઝુબેશ ફ્રાન્સના વિપ્લવમાંથી જન્મી, અમેરિકામાં ગુલામોના મુક્તિ યત્નમાંથી અમેરિકાની નારીને પોતાની મુક્તિની પ્રેરણા મળી; ત્યારે રૂસમાં ઑક્ટોબરની ક્રાંતિએ રશીયન નારીની ગુલામીની જાજરે ફેડી. ચીનમાં ઇ. સ. ૧૯૦૦ નાં બોક્સર

બળવા પછી મધ્યુવશના થયેલા અધઃપતનથી સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય યરના, ગણેશ મંડાયા, એવે ૧૯૧૧ નો વિપ્લવ બેચો, મે ચોથોના આદેશોના વડાબ્યાં, ઉત્તરીય દુમસો (Northern Expedition) ઝીંથો અને સ્વાતંત્ર્યને આધુનિક રાષ્ટ્ર-યુદ્ધ દરમ્યાન એ પ્રવાહ જાણ છે આ બધી મળેલો કાપીને અન્ય સામાજિક પ્રવૃત્તિઓ સાથે એણે પ્રગતિને પથે પ્રવાણ ચાલુ રાખ્યું છે.

શ્રી સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધના મંડાળ મધ્યવંશના પાછળા કાળમાં થયેલા રાજતંત્રીય સુધારાના સમયથી થયેલ હોવા છતાં ૧૯૧૧ના વિપ્લવ સુધી એ પુરાણી નૈતિક પ્રણાલીગો અને વિચારો સામેના બળવાના સ્વરૂપમાં જ પરિચિત હતું. ઇ. સ. ૧૯૧૧ ના “ઈન્ડિયા” પછી જ એ વિચાર વિપ્લવે ઉમર સ્વરૂપ લીધું અને વિચાર વિપ્લવ સ્વર્ગશાહી બન્યો અને ચીનની નારીએ પોતાની શક્તિ અને નિઃશબ્દ રાષ્ટ્રને લાભ કરાવ્યું. આ સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધનું પૃથક્કરણ કરવામાટે-વિચારમાંથી ક્રિયામાં થયેલા એના વિકાસ અને એની પ્રગતિમાં જુદાં જુદાં તત્ત્વોએ ભળવેલાં લાગ નિહાળવા એ આદોલનની નિરનિરાશી મજલો-ધ્યુચાગ વિપ્લવ પહેલાં અને પછીની-અવલોકની રહે

૧-ઈ. સ. ૧૯૧૧ના વિપ્લવ પહેલાં નારી-આદોલન.

૧૮૯૪ના ચીન-જાપાનના યુદ્ધ અને ઝોમોનો શેકીની સધિ પછી ચીનમાં વધુ ને વધુ સંખ્યામાં પરદેશીઓ આવવા લાગ્યા તેમજ ચીને પણ વધારે મોટી સંખ્યામાં એલ-ચીઓ અને વિદ્યાર્થીઓને પરદેશ મોકલવા માંડ્યા. આ વધતા જતા સંપર્કના પરિણામે યુગોપીચન અને અમેરિકન સંસ્કૃતિ, રહેણી કરણી, વિદ્યા અને વિચારો ધીમે ધીમે ચીનમાં પ્રવેશ પામ્યા. આને પરિણામે રાજતંત્રમાં બંધારણીય ફેરફાર માટેના પ્રયાસો અતિશય થયા.

જનતામાં ક્રાંતિકારી વિચારો પસરવા લાગ્યા. સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચે સમાનતાની ચર્ચા જાગી. ચીનની સ્ત્રી-સામાજિક પોતાની જાન બહારીઓની મદદતાનું બાન થયું. આ તબક્કે સ્ત્રીઓ પોતાના જાતીય પ્રશ્નો કરતાં બહોળા રાજકીય પ્રશ્નો તરફ વધુ લક્ષ્ય આપતી. એમની પ્રવૃત્તિઓ ખાસ કરીને:—

૧. વિપ્લવમાં લાગ લેવો અને સ્ત્રી-પુરો દુકાડીઓ-ઉર્મા કરવા-મધ્ય વંશના સમ્રાટ

ક્યુચીંગ સુના ચક્રના ૨૬ માં વર્ષમાં ક્રાંતિને સફળ બનાવવા વધુમાં વધુ આત્મશ્રદ્ધા આપનાર પ્રદેશ ત્રણ નારીઓ હતી. ચાઉ-હુ-ચેન, માકે ચીફ-સીઆંગ અને હ્યુ હ્યુ-ફંગ. એ વર્ષ બાદ સ્ત્રીઓનું પ્રથમ વર્તમાન પત્ર બહાર પાડ્યું, પછી તો પેકીંગ અને શેઘાઈમાં એમના અનેક પત્રો પ્રગટ થયાં લાગ્યાં.

“ચીનીનારીને આન્હાહન” (A call to chinese women) નામના પ્રથમ એના કર્તા ચીન-યો એ એમને માટે જ અધિકારોનો દાવો કર્યો. શાળાઓમાં જવાનો, મિત્રો કરવાનો, બ્યાપાર કરવાનો, નાણાંની વહીવટ કરવાનો, ઘરની બહાર ફરવા ફરવાના સ્વાતંત્ર્યનો અને લક્ષ-સ્વાતંત્ર્યનો, સ્ત્રીના સામાજિક અંતર અવધાર, ઘમ, રાજતંત્રમાં લાગ અને ફળવણીની બાબતોમાં એ મંથકાર નારીએ નવીન જ વિચારો રજૂ કર્યા અને એ મંથનો તાત્કાલીન સ્ત્રી સંમાજના વિચારો પર અનેરી પ્રભાવ પડ્યો.

સમ્રાટ ક્યુચીંગ સુના ૩૦ વર્ષમાં ક્રાંતિકારી નારી અને શહીદ ક્યુચીન ટંગ મેન હ્યુમાં જોડાઈ, એ સ્ત્રી ફળવણીની હિમાયતી ચર્ચાને મીંગ દ્વારો કન્યાશાળાના પોતે કબજે લીધો; ટા ટંગ વાયામ મંડળ પણ એણે કમળે ક્યુ. પાછળથી એ મધ્યવંશ વિરુદ્ધના રાજપ્રયાના વિરોધી વિપ્લવી આદોલનને અંગે સાહચર્ય મુકામે એક શહીદના મૃત્યુને વરી. ચીનની જનતા અઘાપ એની સ્મૃતિને માનાં-નલિ મારે છે.

૨. સ્ત્રી ફળવણીપ્રયાની સ્થાપના:—સ્ત્રી ફળવણીમાં રેસ લેનારા ધણીઓએ સ્ત્રીઓ માટે શાળાઓ સ્થાપવાની હિમાયત કરી. હેચાઉની હ્યુ સીંગની ખાનગી કન્યાશાળા સરકારી શાળા બની. ધણી સ્ત્રી ફળવણી મંડળો સ્થપાયાં; બાદ મધ્ય સરકારે એક ફળવણી ખાતું ખોલી અને “હોમ એડ્યુકેશન ડો”માં શાળાઓ માટે સ્ત્રીઓને અંગેના ખર્ચ નિયમો બનાવ્યા.

[વધુ માટે આગળ જાયો]

સુખી સંસાર ?

લેખક : શ્રી હુગરશી ધરમશી સપટ

[વિનોદ અને સરલા બંને કોલેજમાં લખુતા હતા. વિનોદ B. A. ના ક્લાસનો તેજસ્વી વિદ્યાર્થી હતો. અર્થશાસ્ત્રનો એ શાખીન હતો. સરીર નિરોગી પણ આકર્ષક, દેખાવ ગૌરવશ્વ અને છટાદાર ચાલથી એને બીજા વિદ્યાર્થીઓમાં બુદ્ધિ પાંડી દેતા હતા. પોતાના અભ્યાસ પાછળ એ એકચિત્તે લક્ષ્ય આપી રહ્યો હતો. એની શુદ્ધ તિલ્લુ અને યોદ્ય શક્તિ સારા હોવાથી અભ્યાસમાં એની પ્રગતિ સુંદર ફાટી ચકાય તેવી હતી. જે કામમાં એનું ચિત્ત પડેવાય તે જ કામ ઉપર તે પોતાની સર્વ શક્તિઓ રેડતો હતો. એ કામ સિવાય બીજા બધા કામો ઉપર એ તદ્દન બેદરકાર બની રહેતો, રમત ગમત, ડીમેટીંગ, નાટકો અને પ્રવાસો પાછળ એ પોતાની શક્તિઓ અને સમય રોકવા માટે નારાજ રહેતો. છતાં પોતાના વાળ ઝોળવા, વસ્ત્રો સુંદર બને પહેરવામાં અને શરીરની સુધડતા સાચવવામાં એ પુરતી સંભાળ હરવખત રાખતો હતો.

સંસ્કારોનો સ્વભાવ ભાવ પ્રધાન હતો. કાર્ષક ઉતાવળો અને આનંદની ઓછી તંદી શોષ માટે ભટકે તેવા હતા. એ વારંવાર કાર્ષિક વચ બની ઉતાવળો નિર્ણયો બાધી લેતો. પરંતુ હૃદયના એના બીજા ચુલો ધણું શ્રેષ્ઠ હતા. નિષ્કાલસ અને શુદ્ધ હૃદયના પવિત્ર ભાવોથી એ મિત્ર મંડળમાં માનીતી હતી. જેની સાથે મૈત્રિ બાધતી તેની સાથે નિષ્કપટ ભાવે વર્તતી. પોતાની સર્વે વસ્તુઓ આવી મૈત્રિને સમર્પી દેતી હતી. હૃદયની બારે માયાળુ હતી બીજા મિત્રોને માટે આત્મભોગ આપવા એને બહુ ગમતા હતા. ઇન્ટર ક્લાસમાં એનો અભ્યાસ પ્રથમ સાથે યુક્ત નહોતો. બહુ જ નીચી શ્રેણીમાં એ પાસ થઈ ચકની હતી. એને નાટકોમાં ભાગ લેવાનો ધણો શોખ હતો. કવિતાઓ

વાંચવાનો અને બનાવવાનો ધણો અગ્રપ્રેર હતો. કોઈ કોઈ માર્ગિકમાં એની કવિતા પણ પ્રકટ થતી હતી. છતાં એનો એ શોખ ક્યારેક ખૂબ નેસથી અને ક્યારેક બિદકુલ મદો ચાલતો હતો. સરલા આકર્ષક, સુવર્ણ હતી. એને વસ્ત્રો આકર્ષક રીતે પહેરવાનો અને ટાપ-ટીપ કરવાનો પણ શોખ હતો. સ્ત્રીમાં એવાને માટે એ અકલિપ્યમાં બે વખત જતી હતી

વિનોદના માતા પિતા આ બાળકને દય વરસની ઉંમરનો સુગીને સ્વર્ગમાં નિત્ય વસવાટ કરવા ગયા હતા. એના કાકા રામરાય અને કાકી કાશીબાએ એને પુત્ર વત ઉઠકેરી મોટા કરી જણાવ્યો હતો. પોતાના સંતાન વગરના સંસારમાં વિનોદ પુત્ર અને વારસ તરીકેના કાકા કાકીના અભાવને દૂર કરી એ મહાન પદ્મીના પદ્મીધર તરીકે ઓળખાવતો હતો. સરલા માત-પિતાની લાડકી ત્રણ પુત્રીઓમાં પહેલી પુત્રી હતી. એમની આર્થિક સ્થિતિ પણ સારી ગણાતી હતી.

વિનોદ અને સરલાની પ્રકૃતિ અને સ્વભાવ વિપરીત હતા. બંનેના શોખના માર્ગો પણ જિન જિન દિશાઓમાં વહેતા હતા. છતાં વિધાતાના કાર્ષ ન સમજી ચકાય તેવા સંકેતથી સરલા અને વિનોદનું પરસ્પર આકર્ષણ થયું. સરલા ઇન્ટરમાં પાસ થઈ. વિનોદ B. A. મા પ્રથમ શ્રેણીમાં અગ્રે. વડીલોની સમ્મતિ અને પરસ્પરના પ્રેમથી આ બેનું પતિ પત્ની રૂપે જોડાઈ સુખપ્રદના દેશનેશ્વ તેખી અનરો રોડ ઉપર એક નાના બંગલામાં રહેવા લાગ્યું. એ પતિ પત્નીને સંસારમાં જે જોઈએ તે સર્વે મળ્યું હતું. સારી અને ઉચ્ચ આર્થિક હાલત, વિદ્યાનો ઉચ્ચ પ્રકાર. બંગલો, નોકરી, ભગોચો, નાટકો, સારા મિત્રો, પુસ્તકો

નાર મિત્રો ઉન્નત માર્ગે સર્થ જનાર સાહિ
ત્યનું સેવન, દીન, અજગ અનાથની સેના,
ગૃહસ્થ જીવનની હુક, સત્કાર્યોથી મેળવેન
સાત્વિક શાંતિ એ સર્વેનો અભાન હતો ત્યાં
ધાંધલ હતી ધમાલ હતી જાહોજલાલી હતી
આજ નાખે એવો બપોરો હતો પરંતુ ખરું
સાત્વિક સુખ નહતું સગનાને પણ હૃદયમાં
ઉજ્જ્વળાથી ઉમ્મન થયેલી નિરાશા હતી. એને
પતિનો હુકાળો મહવાસ નહતો, સખીઓનો
શુદ્ધ પ્રેમ નહોતો સંગીત અને સાહિત્યથી

ઉમ્મન થયેલા માનસિક તાપ દરવાના સાધનો
નહોતા. ગૃહકામથી મગતી કસરત નહોતી,
ગરીબોની શુદ્ધ સેના નહોતી, સમાજ સેવાનો
આદર્શ નહોતો, શ્રીઓના જીવન વિભાસ કરવા
તરફ લક્ષ્ય નહોતું, જ્ઞાન્નોસના લોકહિતના
કામમાં રોમણ કે પ્રવૃત્તિ નહોતા ધન, અશ્વર્ષ,
ભારો દોડાદોડી જાહોજલાલી ખુશામત
પ્રશસા છતાં સરલાને ડાઘને કામ નિગમ
જીવનનો અનુભવ થતો હતો

સુખી જીવનનું ચિત્ત આપતા અકર્મ

૧૮

[૫ ૩૬૪ નું અનુસંધાન]

પણ ત્યાંની સરકારે કંઈ નથી ક્યું ફક્ત
વેપારીઓના જ હાથમાં આ નફો ગયો દરો
આવી રિમિતિ ચલાવી સેવી જોઈએ નહિ
દોડદોડી વડી સરકારના નાણા પ્રધાને સડો
દીવા વેપારીઓને ખૂબ વળોડયા છે તેમને
રાખ્ય તેમ પ્રજાના શત્રુ કલ્યા છે, ત્યારે આ
પ્રાતિક સગકારે સમઘો તેમણે કેમ કંઈ કહ્યું
કે ક્યું નથી જોરાક અને કપડાનો પ્રશ્ન
હિંદો સર્વ સામાન્ય કરી નાખવો જોઈએ
તે માટે જરૂર હોય તો ગુવર્નેટ ઓફ ઈન્ડિયા
એક્ટમાં પણ સુધારો કરવો જોઈએ અને
હિંદમાં પેદા થતું સર્વ અનાજ આખાથે હિં-
દની વસ્તિને સરખી રીતે મળે તેની વ્યવસ્થા
કરવી જોઈએ અનાજ, રાધવાનો કાલસો
દીવાસળી, ખાંડ જાડુ, કાપડ, વગેરે સૌ કોઈને

મળે જ, તેમાં પગલાં બગ્યાં જોઈએ

આ કાર્યમાં રાજકીય, પક્ષાપક્ષી અગતી
મુકીને પ્રજાના આગેવાનોએ સાથ આપવો
જોઈએ નેશનલ ફ્રંડના આગેવાનો નહિ, પણ
પ્રજાનો જોભનામાં વિશ્વાસ હોય તેવા આગે
વાનોનો સાથ સગકારે મેળવવો જોઈએ માલની
લાવ લઈ જા માટે અન્ય યોજનાઓ સાથે
લગ્ગરી મોટર લારીઓની મદદ પણ મેળવવી
જોઈએ વેપારીઓએ પણ અનાજ વગેરેમાંથી
મોટા નફાનું ધોગણ ના રાખતા વેપાર અને
સેવાની ભેગી લાવનાથી કામ કરવું જોઈએ
સરકાર તેમજ પ્રજાની આ કસોતી છે, તેમાંથી
પાર ઉતરવું જ જોઈએ નહિ તો શુદ્ધતા
સહાર કરતા વધુ સહાર અનાજની અવ્યવ
સ્થાથી મળે

લીઓપોલ્ડ કોમ્પસ નામના યહુદી લેખકની

એક યહુદી વાર્તાના અનુવાદ

પ્રાચિન

અનુ:-૨૮ રા. રંગીલદાસ દાપડીઆ

દી વાઓના ઝગઝગાટ વચ્ચે એ નાનકડા શહેરના એક મહોલ્લામાં લગ્નોત્સવ ઉજવાઈ રહ્યો હતો. એ રાત્રિએ આનંદોત્સવની કોઈ ગંજીય લહેર લહેરી રહી હતી. યરફની એ અંધારી રાતે ગરમી પડતી હતી. લગ્ન એ સારા માફાની અનેક શક્યતાઓથી ભરેલો પ્રસંગ હોય છે. જૂતકાળમાં લોકો માફા પ્રસંગોની અવગણના કરતા. આપણી માફક જ એમને પણ આપતિઓનો બેટો તો કરવો જ પડતો; નસીબ એમને પણ એટલું જ સતાવતું; છતાં એ ભરતીના પાણીમાં કુચળ તારાઓની માફક આનંદની ભરતીમાં એ આનંદ પ્રસંગો પૂરે પહોંચી મહાલી જાણતા. એ રાત્રીએ લગ્નમાં હાજર થયેલા પરાણાઓ પણ એ પ્રસંગે. ૧ કોઈ અનેરો આનંદ માણતા હતા.

“ આજે મારી આખી તિભેરી ખાસ-વની પડે તો ખાલવીશ ” એ શબ્દો કન્યાના પિતા રૂબેન ક્લેટનના મોંમાંથી નિકળ્યા. અને ખરે જ જાણે તે દિવસે એ પોતાની તિભેરી ખાલી કરવા બેઠો હતો. ભોજનમાં ભાતભાતની મીઠાઈઓ, જાત જાતની વાનીઓ પીરસાઈ હતી. મધ્યરાત્રિ સુધી તોફરોની દોઝ-દોઝ ચાલુ હતી. ભોજન સંભારેલ સાટે વિપુલ સામગ્રી તૈયાર કરવામાં આવી હતી. સામગ્રીઓ ખુટતી નહોતી અને ખાનારાઓ એ ખાએ જ જતા હતા.

રહેમાનોના વિનોદ માટે એક મસ્કરાને ખાસ પ્રેમનગરથી બોલાવવામાં આવ્યો હતો. એના હાસ્ય વિનોદ વડે હસી હસીને એમનાં

પેટ ફુ:ખવાં આવ્યાં. ગમગીન આદમી પણ એ વિનોદ તરંગોમાં ખેંચાયા વિના ન રહ્યો.

પણ પછી તો લોકો સંગીતનો જલસા તરફ વળ્યા. ભાતભાતના વાદ્યત્રિના તાર પર સંગીતકારની અશ્રુલિપ્તો રમવા માંડી, સંગીતના સુરો વડે વાતાવરણ અણઘણી ઊંચું માથે ફૂલવાડી નાખી લગ્ન-ચુંદરીમાં સજ્જ થયેલી કન્યા પણ હાજર થઈ. એણે રહેમાનોનું મનોરંજન કરવા એકાદ બે ગીતો ગાયાં. પરંતુ એ તો બોધ બેગી જ નજર માંડી રહી હતી, એણે ન તો ઉંચું નેચું કે ન કોઈ તરફ મીટ માંડી; દાર નજીક ઉભેલા વરરાજા પ્રતિ સુદાયે નહિ! એની ધમધમતી હથેલીઓ કે ભારે શ્વાસ લેતું એનું હૃદય કોઈ નેઈ શક્યું નહિ; કોઈ જોત તો પણ એ રિથિતિ સ્વાભાવિક મનાત અને કોઈને આશ્ચર્ય થાત નહિ. રહેમાનોએ માંહોમાંહિ વાર્તાલાપ બંને હાસ્યએષ્ટા કરવા શરુ કર્યાં હતાં. આમ એક બાજુ સંગીતના નાદથી દીવાનખાનું ગુંજી રહ્યું હતું રહેમાનો વાર્તાલાપમાં શુચાયા હતા ત્યાં સૌ મંડળે ચોરામાં પ્રવેશ કર્યો અને એ કન્યાને ઘેરી વળ્યું. પછી તો ધીમે ધીમે એ સંગીતના સરોદ ધીમા પડ્યા. રહેમાનો ભરેલે પેટે એકાં ખાતાં ખાતાં વીખરાવા લાગ્યા; હોલમાં વખત જતાં પૂર્વવત સૂનકાર ફેલાયો.

નીચેના દીવાનખાનામાં એકા એક એક ચીસ સંભળાઈ અને રહેલા સહેલા વીખરાતા રહેમાનો એકદમ ટોળે વળ્યાં.

“ અરે! પરમાત્મા ” એ શુચવાણમાં જ બોલી ઊઠ્યા, “ શું થયું? શું થયું? શરને આગ તો નથી લાગી? ”

“ગર્મ, ગર્મ, એ ચાલી ગર્મ,” નીચેથી એક સ્ત્રીની ચીસીઆરી સંભળાઈ.

“પણ કોણ... કોણ ગર્મ?” તેમણે પૂછ્યું.

“એ ચાલી ગર્મ,” ઉપર ચડતાં વળી તેણે ચીસ પાડી એ હતી સેહડા કલેટનરની કન્યાની માતા! એના મોં પરથી બોલી ઉઠી ગયું હતું. આંખો જેઆકળા બની હતી, એના હાથમાં એક બળતી ચીજબત્તી હતી.

“પણ તું કહે તો ખરી, સેહડા કે થયું છે શું?”

એની આત્મપાસ બધા ફરી વળ્યા. જાણે શરમથી મુંઝાતી હોય તેમ એમની સામે જોઈને એ કંઈક બબડી.

“કંઈ જ થયું નથી, અને થવાનું પણ શું હતું?”

“ત્યારે તમે ચીસ કેમ પાડી, મીસીસ કલેટનર? કોઈકે પૂછ્યું.

અને વળી એકાએક એનાથી ચીસ પડાઈ ગઈ-હૃદયને કંપાવે એવી એ ચીસ છે. “એ ગર્મ, મને લાગે છે કે એ ન કરવાનું કંઈ કરી બેઠી છે.”

એ સાચું હતું. કન્યા ગુમ થઈ હતી.

ત્યારે વરરાજા એને ગોતવા એના ચોર-કામાં ગયો ત્યારે એ ત્યાં નહોતી. પ્રથમ તો એને લાગ્યું કે ‘એ ચારમાળતાનું’ પરિણામ હોય કે પછી એ ટીખવ કરતી હોય પરંતુ ત્યારે સમય થતાં પણ એ ન દેખાઈ ત્યારે એણે પોતાની સાસુને બોલાવી. એની પત્ની ગુમ થઈ હતી! એ વાતની ખબર પડતાં જ મહેમાનોએ ધરતો ખૂણેખૂણે શોધ્યો. એ અનેક બીજી સ્ત્રીઓના અપહરણની વાતો કરવા ભડક્યા પરંતુ સેહડા સ્પષ્ટ મને એ વાતો ગળે ઉતારવા ના પાડતાં કહેતાં, “ના, ના, મારી ‘પર્લ’ તો ક્યાંક પોતે જ ચાલી ગઈ છે.”

મહેમાનોએ-ખાસ કરીને માતાઓએ- પોતાના જ્ઞાનસો મંગાવીને ચાલતી પકડી;

માત્ર રૂબેન કલેટનર બારણે ઉભા ઉભા એક પણ સપ્ત બોલવા વિના એમને મૂક વિદાય દઈ રહ્યા હતા. હેલ્લો જનર હતો પેલો મસ્કરો.” બધા ગયા બાદ એણે સેહડા પાસે જઈને ધીમેથી પૂછ્યું:—“કહે, પર્લ એને ચાલતી હતી ખરી-એને વાંચતી હતી?”

“કોને વાંચતી હતી કહ્યું?” સેહડાએ -એ મસ્કરો સાથે પોતાને એકલી પડેલી જોઈ બચલીત બનીને કહ્યું.

“મારું એમ કહેવું છે કે તમારી છોકરીને આ લગ્ન કરવાની ફરજ તો નહોતી પાડીને?”

“ફરજ પાડી? બન્ને એને ફરજ પાડી-એ?” સેહડાએ અનિશ્ચિત અવાજે કહ્યું.

“ત્યારે તમ્હારે એને શોધવાની જરૂર નથી.” એ મસ્કરોના અંવાજમાં ક્યા બહુ હાસ્ય તરી આવતું હતું. “એ ત્યાં ગઈ હોય ત્યાં જ છે રહેતી.” આટલું કહીને એણે પણ વિદાય લીધી.

આ દમ્યાન આ ગભરાટ ફેલાવનાર એ પોતાને નિશ્ચિત સ્થાને પહોંચી ગઈ હતી.

મંદિરની પડોસમાં એક સાંકડી શેરીમાં પ્રચંડ માડોતી ધટાથી આત્મચિંતિત એ ધર્મ શુરુનું ઘર આવેલું હતું. દિવસે પણ એ નજરે માંક પડતું, રાત્રીએ તો નહિં જ. કાંધર આત્માઓને રાતે તો એ સ્થાનમાં ભૂતના બાજુકારા જ વાગતા. આ શેરીમાં કન્યા-પર્લ-દોડે જતી હતી; એ આખરે એ ધર્મશુરુ-નેપથથી એનું નામ હતું-ના ધર આગળ થંભી અને કોઈ પોતાની વાંસે પડ્યું છે કે કેમ તે જોવા એણે પાછા વળી જોયું. ચોમેર શાંતિ છવાઈ હતી. ઘોર અધારું હતું. માત્ર મંદિરના માળીઓની એક બારીમાંથી દીવાને આછો પ્રકાશ-એકાદ ઝાંખું કીરણ-આવતું એણે લાલ્યું-અણે કોઈ દેવી તેજા એને જોઈ રહ્યાં ન હોય. ગભરાઈને એણે ત્યાં પડેલો

જાણું ના—

(આવાહી.....જાળે-ને મળતો દાગ)

જાણું ના આજ કેમ હૈયું મલકે,
 હૈયું મલકે...પ્રેમ બેઠું છલકે,
 જાણું ના આજ કેમ હૈયું મલકે...૧
 આવી અણુઅણુ કોક નેનો દાબે,
 નેનો દાબે, પ્રીતિ રીતિ દાબે,
 જાણું ના.....૨

ઓવી પછવાડે કોક ચીમટી ચૂટે,
 ચીમટી ચૂટે, મુખ મીઠું હસે,
 જાણું ના.....૩

છાનુમાંનું મઠી કા કરતલ ચૂમે,
 કરતલ ચૂમે, ઉર હેને ચૂમે,
 જાણું ના.....૪

આવી મુપમુપ કોક કંકર મારે,
 કંકર મારે, વિરહાગ્નિ કારે,
 જાણું ના.....૫

આવી અંબોહલે વેણી મૂકે,
 વેણી મૂકે, શિર ભારે મૂકે,
 જાણું ના.....૬

જાણું એ 'કાક' કાણુ અંતર દેખે,
 અંતર દેખે, આંખ અંધી રેખે,
 જાણું ના.....૭

આવી રસરાગ મદિ મળતો પલકે,
 પ્રોહું ભગવાન ભલો ત્યારે ખલકે!
 જાણું ના આજ હેમ હૈયું મલકે!
 જાણું ના કેમ પ્રેમ-બેઠું છલકે!...૮

“સેનાની”

લાકડાનો દુકડો લઈ બારણુ થોડયું, એને
 દાર પર પડતા હથોડાના અવાજ કરતાં
 પોતાના હૃદયના ધનકારા વધુ અવાજ કરતા
 લાગ્યા.

નેપથલી આ એકાંત ઘરમાં એના પૂર્વ-
 ગામીના મૃત્યુ બાદ થોડા મહિના દયા ન
 રહેતા આવ્યો હતો એ આવ્યો ત્યારે યુવાન
 હતો-સાંવ અણુઅણુ સાથે હતી માત્ર એની
 માતા. એના યૌવનનું સાદું એણે પોતાના
 ખાનદાની ભાષા વર્તાવ વડે અને વિરતાથી
 વાળ્યું હતું. આ મોડી રાતે પણ એ પુસ્તકમાં
 ઉધું ધાલી વાંચન મગ્ન હતો; બારણુ પરના
 ટોકરા સાંભળી એણે સાદ દીધો, “કાણુ એ?”
 “એ તો હું છું, મહારાજ,” સામે
 અરપણ જવામ મળ્યો.

“મારાથી સાંભળી શકાવ એમ મોટેસાદે
 બોલોને!” ધર્મશુરુએ પ્રત્યુત્તર વાળ્યો.
 “એ તો હું કલેટનરની દિકરી,” પલે
 જવાબ દીધો.

ધર્મશુરુ એ નામ ઓળખી શક્યો નહિ.
 એ પોતાના અનુયાયીઓને બધાને હજી બાગ્યે
 ન ઓળખતો અને થોડા કપાક પહેલાં તે
 દિવસે પોતે લગ્ન કરાવેલા એજ એ છોકરી
 છે એ એકદમ પામી ન શક્યો.

“આટલી મોડી રાતે શું કામ પાડ્યું?”
 પાદગેએ પૂછ્યું. કંપને અવાજે પલે જવાબ
 દીધો, “બારણું નટ્ટી ખેલો, હું મરું છું.”

એણે બારણુનો આગળો ખમેડ્યો અને
 કાઈ ચકચકતી સાડીમાં એ અંધારામાં એના
 વાંચનશુદ્ધના બારણુમાંથી અંદર સરકી ગયું.
 આશ્ચર્યમાં ગરકાવ રહેલા નેપથલીએ આગળું
 બારણું વાર્યું, અને એની પછવાડે ગયો. જુએ
 છે તો એક યૌવના એની પુરમોમાં બેઠી
 હતી. એનું તીચું નમેયું મસ્તક એણે રમી
 (ધર્મશુરુ માટે મદદી બાપમાં વપરાતો શબ્દ)
 તરફથી ફેરવી લીધું. દંઢ ધાર્મિક મનોભાવ
 જર્ના પાદરાએ કંપ અનુભવ્યો.

“તું કાણુ છે, બહેન ?” એણે મોટે સાદે કહ્યું. એની દૃષ્ટિ સમક્ષ કાંઈ ભૂત ખડું થયું હોય અને તેને હાંકી કાઢવાનો પ્રયાસ કરવા એણે જાણે પોતાના સાદને એટલો મોટો કર્યો ન હોય !

એ ઉભી યઈ ઝઈ અને માનવ આત્માની સારીયે વેદનાઓ ભરી હોય એવે અવાજે ઉત્તર આપ્યો, “ થોડા જ કલાક પહેલાં આજે કાંઈ પતિ જોડે મહાપરાંમાં લગ્ન ગ્રંથીએ તને જોડે જોડી એ બાળાને ન જોળખી ? ”

પાદરી એકીટસે બાળા તરફ જોઈ રહી. જો એ ભૂત ન હોય તો ચિત્તજન્ય માનવી તો જરૂર હોવું જ જોઈએ.

આખરે એણે યકતે અવાજે કહ્યું, “ જો તું તે જ હોય તો પછી તારે સ્થાને હોવાને બુદ્ધિ અત્યારે અહિં આ મોટે છું ? ”

કંપકાર્યો ઉત્તર મળ્યો. “ આ રથજી સિવાય મારું હોય એવું હું અન્ય સ્થળ જ જાણતી.”

રખી તો બિચારો સાંવ ગુચવાઈ ગયો. “ અરેખર એ કાંઈ ગાંડી સ્ત્રી તો નહોતી ? ” એટા, તારું સ્થાન તો તારા પિતાના ઘરમાં હોય, પણ આજે તું પરણી છું તો હવે તેનું ઘર તે તારું ઘર.” એણે નમ્ર સાદે કહ્યું

એ કંઈ અગમ્ય એવું ગણગણી. હજી પણ એને ગાંડી માનીને એણે વધુ નમ્રતાથી પૂછ્યું, “ એટા તારું નામ શું છે ? ”

ભારે વેદના સહ એ પોકારી જાડી. “ અરે ! પદમાત્મા, આજે તો મારું નામ પણ ખબર નથી.”

માફી માંગતો હોય એવા અવાજે એણે કહ્યું, “ પણ હું શી રીતે જાણું ? આ સ્થળમાં હું સાંવ અજાણ્યો નથી ? ”

પર્લાના ઉકેરાટ પર એના ચાંત વર્તાવની ભારે અસર થઈ.

અંઝા—

તું તો અહીં ! મિલન કારણુ છેક ધીરી, સતોષવા ચૂટપટી ઉર ના અધીરી ! તપાત ચાતકી સમે વરવા સરીખી ધીરી તું ! તેથી અવ છે શું અધીરી સખીરી !

.....૧

ખારા પિયુ ! ગુલફલે વીધિ પાથર્યો છે, મેં આજ પન્થ વણુ સ્પન્દન આદર્યો છે; ઠડી સમીર લહરી, નવ કા ઝલા છે, ના વા બીજી પ્રણય આવરતી બલા છે !

.....૨

આવું છ, આવું, શકું ખીટવી કેમ દૂંડી ! હું તો છું ને રહીય પ્રાણુ ! સદૈવ દૂંડી ! કિન્તુ ખરૂં કથિત તે સૂણવા અધિરી, છે વેસ્થયોગ, શીદ ઠાલી બનું અધીરી !

.....૩

તોફાન ત્યાં અખલ વાયુ અટકે વાય, કપામમાન અતિ દિગ્દશ્ય થાય; અરવેદ જિન્દુ થકી અંગ - ઉપાંગ બોળે ને ચિત્ત વિહ્વલ બને, પ્રણયિની ખીજે...૪

જનમે ત્યહી હૃદયમાં રમખાણુ જોર, જગી ઉઠે પ્રણયનું ધમસાણુ ધોર; ને નાગરેણુ સમ-ચેતન વિહ્વલ એ દોડી દળે, વણુકલે - પિયુ કરી જોડે...૫

*

*

અંઝા ખરે પ્રણયનો અતિરેક અંશ.
“ સેનાની.”

ચોડીક પળો, ખાદ એણે આંતરથી કહ્યું,
“મારું” નામ છે પલ્લ.” રખીને લાગ્યું કે પોતે
એની સાથે જે અવાજને વાત કરવી જોઈએ
એજ અવાજનો ઉપયોગ એ કરી રહ્યો હતો.

“બોલ, પલ્લ, તું મારી પાસે શેની ઈચ્છા
રાખે છે ?”

“ગુરુદેવ,” એણે જે પરવાઈથી ઉત્તર
વાળ્યો. “મારા આત્મા પર સદા પાપનો
ભાર છે. મને સમજ નથી પડતી કે મારે શું
કરવું ?”

એણે હસતાં હસતાં પૂછ્યું. “તે” તે
એવું શું પાપ કર્યું હોય ? એ માત્ર તારી
કલ્પના જ હશે.”

“ના, ના,” પહેલો આવેશ મળતાથી કહ્યું,
“એ કલ્પના જ નથી. હું સારી રીતે જાણું
છું, હું જોઈ શકું છું કે મને શું સતાવી રહ્યું
છે. હું હવે તો જાણું મારા હાથે વડે એને
પકડી શકું છું. એ મારી સમક્ષ છે, શું એ
કલ્પના હોઈ શકે ?”

રખીને લાગ્યું કે એને પોતાનું અંતર
બોલવા જ દેવું જોઈએ. એણે કહ્યું. “ઠીક
ત્યારે, હું કશુંક છું કે તું કલ્પનામાં વિહ-
સ્તી નથી. હું એ માની લઈશ કે તે ઘોર
પાતક કર્યું છે. તું શું એ પાપનો એક-
રાર કરવા ઈચ્છે છે ? તારા માતૃ પિતા
એ જાણે છે ? તારા પતિ ?”

“મારો પતિ કોણ ?” એનાથી જોવાઈ
જવાયું.

તોફાની સમુદ્રના તરંગોની માફક રખીના
આત્માને વળોતી નાંખતા વિચારોએ એના મનમાં
ઉછાળા માર્યા. કોઈ પશ્ચાત્તાપ કરતા પાપી
જેમ, એ સ્ત્રી સાથે એ વર્તી શકે ?

“તને આ લગ્નમાં ગંધાવાની ફરજ
પાડવામાં આવી હતી ?” શક્ય એટલી સર્વ
નમ્રતાવદ્ એણે બહુ જ આસ્તેથી પૂછ્યું.

પહેલો આંસુઓ શકવાનો પ્રયાસ કર્યો પણ
એ હુસાર વડે ધ્રુજી ઊઠી.

“બોલ, બેટા, બોલ !” રખી આખરે
બોલ્યો.

રખીએ કોઈ દિવસ નહિ સાંભળેલા એવા
વિચિત્ર અવાજે પલ્લ બોલી, “જે કે એ
કહેતાં મારા પ્રાણ નિકળી જાય છે છતાં હું એ
દલી નાંખીશ. જે પ્રાણ નીકળી જતા હોય
તો તે સારું જ. મને આ લગ્ન કરવાની ફરજ
પાડવામાં નહોતી આવી. મારા માતૃપિતાએ
ક્યારેય કહ્યું નથી કે “તારે લગ્ન કરવા જ
પડશે. મેં એ સર્વ સ્વેચ્છાથી કર્યું છે. મારો
વિવાહિત પતિ એ આખી કામમાં ધનાઢ્યમાં
ધનાઢ્ય આદમી છે, અને એની પત્ની યતાં
મને મળતા દરજ્જાથી હું અંગૂઠા મધ્ય ગુરુદેવ ?
એ માત્ર મોહ સિવાય કંઈ જ નહોતું. એ મને
વધારેને વધારે આતો, હું એને વધારેને વધારે
ધિકારતી. એના સુવચનો વિગત યથા અને
મને જોઈતા હતો એ આપી શકે દરમિયાન !”

“ચલાવ, આગળ ચલાવ,” એને થાકેલી
અને અટકતાં જોઈ રખીએ કહ્યું, “એના
અવાજે, એના વિચિત્ર અવાજે એના પર
જાદુઈ અસર કરી હતી.

“વધુ શું કહું, ગુરુદેવ,” એણે કહ્યું, “હું
કદી જહું બોલી નથી, જયપણમાં કે પછી,
પરંતુ મારું લગ્ન આખુલ એક બીજણ જૂઠાણાં
સમું લાગે છે. પરંતુ આજે ત્યારે લગ્ન-
મંડપમાં હિસારો અમે પ્રતિગાઓ લીધી અને
સપ્તપદી કર્યા ત્યારેજ એ અસત્યનું મને લાગ
યયું - અને પછી - ત્યારે એ મને દોરી
ગયા -.” આ નિખાલસ અને કશું એકરારને
અતિ એણે એક નિઃશ્વાસો નાંખી પોતાનું શીર-
વૃક્ષરથળ પર ઝુકાવી દીધું.

રખી એને જોઈ રહ્યો. ખરેખર આ કોઈ
ચિત્તશ્લેષ એની પાછી તો નહોતીજ, એ હતો
આત્માનો પડાવ.

એના દીલમાં જાગેલો ભાવ દયાનો નહોતો પરંતુ યમતાભરી સગજનો. પિતાના ધરમાંથી આટલી મોડી રાતે ભાગી આવવાનું કારણ સ્પષ્ટ હતું. એને કહેવાનું મન તો થયું કે “એટા, હું તને સમજાવું છું.” પણ એ એટલું જ કહી ચક્રો, “આગળ ચલાવ, પર્લ !”

હન્યાએ પોતાનું મોં ફેરવી લીધું. હજી રખીએ ચુંદડીમાં ઢંકાયેલું એનું મોં નેત્રું નહોતું. સહેજ તિરસ્કારપૂર્ણ અવાજે એણે પૂછ્યું, “મેં તમને કહેવાનું સર્વ કંઈ કહી નથી બિધું ?”

“બધું જ ?” રખીના અવાજમાં ગુંચવાડાનો ભાસ થતો.

“હવે તારે કંઈ કહેવું જોઈએ,” એણે આવેશમાં આવી જઈ કહી નાંખ્યું, “જોલને, મારે હવે શું કરવું ?”

એના અવાજથી બહારની રખીથી બોલાઈ જવાયું, “પર્લ ! પર્લ !”

“હવે તારો વારો છે,” એણે પુનઃ કહ્યું. અને રખી અટકાવે તે પહેલાં તો એ એને ચરણે પડીને એના પગો બાથમાં લઈ આર્તજન દર્શ રહી હતી. એની ચુંદડી માયા પરથી ખસી ગઈ, એના અનુપમ સોંદર્યે રખીને-નેપથલીને ખનાવ્યો અને જાણે વિલુતના ચમકાવથી અંતઃકર્ષ ગયો ન હોય તેમ એણે પોતાની આંખો પર હાથ દઈ દોધા.

“મારે શું કરવું, કહે” એણે પૂછ્યું. “તું માને છે કે મને સદાય મળે ત્યાં સુધી મારે મારા પિતાને ત્યાં પાછા જવું? આખા વિશ્વમાં તું એકલો જ એ તને આપી ચક્રો. મારી સાને જો ! ઈશ્વરે આપેલ સુંદર વાળની લટા હજી મારા ચીરપર છે. શું મારે મારા કહેવાતા પતિ ખાતર એ કાઢી નાંખવી? હું એની પત્ની નથી; હું એની પત્ની ચઈ ચક્રો નહિ. કહે, કહે મારે શું કરવું ?”

“ઉભી યા, ઉભી યા,” નેપથલીએ બંધ અવાજે કહ્યું.

“પહેલાં તું કંઈક કહે, ત્યાંસુધી તું બોલે નહિ ત્યાંસુધી હું ઉભી ન ચાઉં.”

“હું શું કહું ?” એનો અવાજ અસ્પષ્ટ હતો.

“બિચારો ગુરુ લંચડીઆ ખાતો હતો. એરડામાં મોમેર-પ્રકાશ થયો ન હોય એમ એને લાગ્યું. યાવલ થયેલા આદમીની માફક એ શ્વાસ છુંટતો હતો. એ બાળાની બાથમાંથી એ બળ વાપરીને છૂટયો—અને બળ પણ એટલું કે એ બોલ પર પછાઈ પડી.

“નેપથલી, નેપથલી,” એ ફરી બૂમ મારી બીડી.

“ચૂપ !” એણે કહ્યું. હજી એણે એનું મોં દાયો વડે ઢાંક્યું હતું. પુનઃ પર્લે એને નામથી સંબોધ્યો, પરંતુ આ વેળા દુઃખને બદલે એના અવાજમાં આનંદનો ધ્વનિ હતો. એક વખત ફરીથી નેપથલીએ એને ચૂપ રહેવા ફરમાવ્યું. પર્લે તો પ્રાર્થના ગઈ.

ભારે હિરેરાટમાં રખીએ આમતેમ આંટા દેવા માંડ્યા. એ નિઃસાસા લેતો સભળાયો; અને એણે પાછા ઝપે એ શાંત એરડામાં આંટા દેવા શરૂ કર્યા. આખરે એ એ બાળા પડી હતી ત્યાં પાસે. ગયો-પૂર્ણ શાંતિથી—સુદ પછોની એ શાંતિ હતી ! મનમાં અનેક વિચારોનું દંદ ખતમ થયું હતું.

“જો પર્લ સાંભળ, મારે તને કંઈ કહેવું છે.” એણે ધોળે સાદે કહ્યું.

“હું સાંભળું છું, નેપથલી.” એણે પણ એટલાજ ધીમા સાદે ઉત્તર વાળ્યો.

“હું કહું તેમ તું કરીશ, સામનો ન કરે ? મારે તને એક ભંધકર ફરમાન કરવું છે.”

“તું જો કહેશે તે કરીશ, નેપથલી.” તેણે કહ્યું, “હું સોગદ લઉં છું. માત્ર તું બોલ.”

“અત્યારથી શપથ લેવાની જરૂર નથી. પ્રથમ તું સાંભળી લે. મારી ઈચ્છા તને ફરજ પાડવાની નથી.”

તે મૂક રહી.

એ પણ લાંબો વખત મૂંગી રહ્યો. આખરે બોલ્યો, “ત્યારે કેને કલેટનરની દિકરી પર્લ! તું સાંભળ. તેં બેવડું પાપ કર્યું છે. એનું પ્રાયશ્ચિત પણ એટલુંજ ભારે હોઈ શકે! પ્રથમ તો તું સુવર્ણથી અંબુષ-તારા હૃદયને-તેં એ ભંયકર અસત્ય સ્વીકારવા દીધું. અને એ જુઠાણા વડે તારામાં અખૂટ વિશ્વાસ રાખનાર એક આદમીને તેં છેતરવા ધાર્યો. અસત્ય એ મહા પાપ છે-મહાનદોષ પણ એ ધોષ ન શકે. મનુષ્ય એ વડે પોતાનીજ આંખોમાં હલકા પડે છે. આ એક પાપ.”

એ રડતી હતી. “હું જાણું છું, જાણું છું.”

“પણ એ પૂર્ણાહુતિ” નેહાતી, “થોડુંક થોભી રમીએ આગળ ચલાવ્યું. એના અવાજમાં કંપ હતો. “એથી પણ વધુ ખરાબ બીજું પાપ તેં કર્યું છે. તેં તારા પતિને અસત્ય કહ્યું એટલું જ નહિ પણ તેં અન્ય કોઈને દુઃખ ઉપજાવ્યું છે તારે એ પહેલાં જ કહેવું જોઈતું હતું અને તેં એ ન કહ્યું. બાજે ન્યારે એ આદમીને પોને શું ગુમાવ્યું છે એનું જ્ઞાન યાવ છે ત્યારે એ કરી પણ શું શકે?”

“નેપથલી.”

“થૂપ, ચૂપ, પુનઃ એ નામનો ઉચ્ચાર ન કરીશ. એ નામનો જેટલો વધારે વખત ઉચ્ચાર કરે છે એટલું તારું પાપ વધે છે. ન્યારે તું સહેલાઈથી એ કહી શકત ત્યારે કેમ કહી ન નાંખ્યું? તારા એ મૌનની માફી ધંધર તને સહેલાઈથી ન દે. તેં એ આદમીનું હૃદય એવું ભાંગ્યું છે કે એ કદિ સુખ શું એ જાણી શકશે નહિ.”

“બસ, બસ,” એ ગળગળી.

“નહિ, પર્લ, હવે તું મને બોલવા જ દે!” તે બરાડી બોલ્યો, “તું ઈચ્છતી હતી-કે

હું બોલું. હવે સાંભળ જ! આ બેવડું પાપ ભારે પ્રાયશ્ચિત માંગી રહ્યું છે. ધંધર દયાળુ છે, એ તારા દુઃખ પર દયા લાવી એને ચોપડેથી તારું પાપ છુસી નાંખશે. તારે પ્રાયશ્ચિત તો કરવું જ રહ્યું.” અને એ... એ થંબો. પોતાના જીવનમાં ક્યારેય ન કહેતી કશી વસ્તુ કહેવા જતો હતો. એણે આગળ ચલાવ્યું, “તારે ન્યારે કહેવું જોઈતું હતું ત્યારે તું મૂંગી રહી. આજથી હવે તું કુનિયા સમક્ષ સાંવ મુગી રહેજે. આ ધર છોડે તે ધડીથી હું રજા આપું ત્યાં સુધી તું મૌન ધરજે, એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારીશ નહિ. તું આ સરતનો સ્વીકાર કરે છે?”

“તું કહોશ તે સર્વે કંઈ કરીશ,” એણે ઇસકું લીધું.

“આ સહન કરવાં જેટલી તારી શક્તિ છે!” એણે પૂછ્યું.

“હું મૃત હઉં એવી મૂક રહીશ,” પર્લે વચન આપ્યું.

“એક બીજી વાત તારું સ્થાન તારા પતિનાં ઘરમાં છે. જ અને એક સૌથી પત્ની બની રહે.”

“હું સમજું છું-” એણે રડતાં રડતાં કહ્યું.

“ઘેર જ અને તારા માત પિતાને તારા પતિને સુખો કર. એકે દિવસ આવશે ન્યારે તારું પાપ ધોવાશે-તું ફરી બોલીશ. ત્યાં સુધી તારા પર લાદવામાં આવેલ આ પ્રાયશ્ચિતનો ભાર બેઠો જોઈ શું-”

એણે શીર ઉંચું કર્યું, “હું હવે એક વખત ફરી બોલી શકું?”

“હા.”

“નેપથલી!”

એક હાથે પોતાની આંખો ઢાંકતાં બીજા હાથે પર્લને બોલતાં અટકાવી પર્લ પોતાના બેઠે હાથો વડે એ હાથ પકડી બીધો અને

પોતાના હોઠોએ દબાવે. એના બેનાં આંસુ-
ઓથી એ બાંજાયો. રખીએ આખરે પર્લને
જવા સૂચવ્યું, એના આત્માના કચડાઈને
જૂઠા થયા હતા. પર્લ એ હાથ છોડાયો. તેપ-
ચક્ષીએ મીઠુબત્તી હાથમાં લીધી પણ એ
પહેલાં તો એ સરકી ગઈ હતી. એ પછવાડે
ગયો, આશ્વિ વાસ્યું અને આગરો દીધો.

✽

જેવી કાઈની નજર ચઢ્યા વિના આવી
હતી એવી પર્લ પિતાને ઘેર પાછી ફરી.
એની માતાને જાણે આઘાતથી પશ્ચાત્તાત થયો
હોય એમ લગે. યર્ષાને પુરશીમાં પડી હતી,
ચોક્કસ કેલાક પહેલાં લગ્નોત્સવનો કોલાહલ
આજે હમણાં સ્મશાન સાંતિ !

પર્લ પાછી ફરી ત્યારે માતાએ એટલુંજ
કહ્યું, “તું આખરે આવી પહોંચી બહેન !”
રક્તવાને પણ એનામાં શક્તિ નહોતી, પર્લ
નિરુત્તર રહી. એ બોલી શકતી નહોતી. એમ
લાગતાં માતાનો ભય વધ્યો અને ઘરમાં કોલા-
હલ મચ્યો. રૂબેનકલેટરન અને પર્લનો પતિ પણ
શોધ પછી પાછાં ફરતાં એ બાળકમાં
આ ફેરફારથી ગભરાયા. એમને લાગ્યું
કે એ ઈશ્વરનો શાપ હતો.

આ હતી પર્લના પ્રાયશ્ચિતની શરુઆત.
આસપાસના લોકો ઉપર પણ આ સ્થિતિની
વિચિત્ર અસર થઈ. સંગીતના જલસામાં એના
સંગીતના મધુર સ્વર સાંભળનારા સર્વ આ
મૂકતાથી ચોંકી ગયા. આવી રૂપ રૂપની પૂતળા
સૌંદર્યનો અંકાર-સરોવરનું સરોજ-સમુદ્રનું
અખેડ મોતી ! જરૂર, કાઈની નજર આગળ
હતી. એણે રાતે કંઈ જોયું તો નહોતું ! અનેક
તકવિતર્કી દોડાવાયા. બધાએ માન્યું કે એ
કાંઈ ભયની મારી આમ મૂક થઈ ગઈ હતી
અને ક્યારેક બેલશે. સ્ત્રી જ્યારે મૂક હોય છે
ત્યારે એનું મૌન પ્રચંદ વક્તવ્ય કરતાં પણ વધુ
અસરકારક નીવડે છે. એવી સ્ત્રીઓ હોય છે

કે જે નિર્જીવમાં નિર્જીવ પગવણી સફળ કરવા
અશક્ત હોય છે, આત્માના અગમ્ય દર્દને
ધ્રુપાવવા એના હોઠ સદાય બંધ થયા હોય છે.
પર્લ એ પ્રદેશમાં “મુંગી સ્ત્રી” તરીકે ઓળ-
ખાવા લાગી.

પછીના એના જીવનની તો રૂપરેખા જ
આપી શકાય. જે ઘરના બલકાથી એ અંતર્ગત
હતી તે ઘરમાં વસવા એ એના ધણી સાથે
ગઈ. એ ધનિકની પત્ની તરીકે જે દરજ્જાનો
એને તલસલાહ હતો તે પદવી એને સાંપડી.
“આપણને માંગી બધી વસ્તુઓ થોડી મળે
છે, કાંઈકને કંઈ અને કાંઈકને કંઈ.” તેઓ
કહેતા. અને તે સાચા પણ હતા. પર્લ ખરેખર
સુંદર સ્ત્રી હતી. એની પ્રતિષ્ઠા-પ્રાયશ્ચિત છતાં
એને કંઈ સંતાપ હોય એમ લાગતું નહિ. એનું
સૌંદર્ય જરા પણ ઓછું થયું નહોતું. એ હસતી,
આનંદતી પણ મૂંગા રહેવાનું કદિ ભૂલતી નહિ.

પરંતુ આ સુખી દિવસો તો ઝડપે વહી
ગયા. ભવિષ્યમાં આવતા હતા કસોટી અને
પ્રલોભનોના દિવસો. શરુઆત તો ઠીક પણ
મધ્યકાળ અને અંત કાઢવો ડોકલો હતો.
પ્રથમ તો કંઈ સંતતિ ન થઈ એટલે લોકો
કહેતા કે એ ઠીક જ થયું છે. મા છાંત્રાં સાથે
બોલે ન તો કેમ ચાલે ? પણ પછી એક
પુત્રોનો જન્મ થયો, ગર્ભમાં રહેલ બાળક
ત્યારે સ્તને વળગી ધાવેલું થયું ત્યારે પણ એ
તો એનું ઘત ન બૂલી-મૂંગી જ રહી.

બાળક સુંદર હતું. એ ઉછરતું ગયું તોપણ
એ તો મૂંગી જ રહી. બાળક મોટું થવા લાગ્યું.
સાતાના તરફ હાથ લંબાવી એના હાથ ખેંચવા
લાગ્યું તોયે સેકાતા હાથો હાથમાં આપે તોયે
એ તો મૂક જ રહે. માંદું હોય ત્યારે એ
બાળકની સુશુષ્ક કરતી - એને ચીડાવતી પણ
એ કદિ પોતાનું પ્રાયશ્ચિત ભૂલતી નહિ. વખત
જતાં બીજું બાળક અવતર્યું, એ હતો પુત્ર
એને પણ બહેનની મીઠક માતાના સૌંદર્યનો

વારસો મળ્યો હતો. લોકો કહેતાં કે આવા બાળકોનું કાઈ પણ માતાને અંજિમાન થાય; અને ખરેખર પર્લ પણ એ બાળકોની માતા હોવાનું ગૌરવ માણતી; પરંતુ બીજી માતાઓ બાળકોના વખાણ કરી કરીને થાકતી હોય ત્યારે આ માતા રબે પોતાની પ્રતિજ્ઞાનું ગેર ચાપ બાળકો ઉપર ઉતરે એ જોઈકે સદાયે પોતાની પ્રતિજ્ઞાની રબેવાળ ખનતી. એના જીવનના સર્વોત્તમ વર્ષો વહી ગયા. એ હજી એટલી જ ઝૂંઘર હતી - એની સુકુમાર પુત્રી - કળી આગળ જાયે ખીલેલું ગુલાબ. એ પુત્રીને માટે અસંખ્ય માંગા આવતાં. બીજી માતાઓનું ગોં આવે સમયે ખુબ જ ખુલે પણ આ માતા ત્યારે પણ મૌન સેવતી. એક સુરતીઓની પસંદગી થઈ, સર્વ કાઈ એ યુગલની પ્રસંસા કરવા લાગ્યા. પણ એ અરસામાં એ પ્રદેશમાં ભયંકર કાગળાઈ ફાટી નિકળ્યું. ત્રણ દિવસની માદગી બાદ પર્લની ફિર્રીને મૃત્યુએ ઝાપી લીધી.

પર્લે ત્યારે પણ પોતાનું મૌન ન તોડ્યું. ન્યારે અંખે રમસાનમાં લઈ જવામાં આવ્યું ત્યારે પણ એણે એક ચિચારી પાડી - એ કદિ ન વિસરાય એવી હતી - પણ શોધનો અન્દ સરખોયે એના મોંમાંથી ન નિકળ્યો. શોકના દશ દિવસો દરમ્યાન એ એક રુદ્ધ પર બેસી રહેતી. રબી દરરોજ આવતો, એના ધણીને આશ્વાસન આપતો - પર્લને કદિ નહિ એ જાણતો ત્યાંસુધી એ ઉંધું જોતી નહિ નેત્ર મલતાં પણ એક અન્દ બોલ્યા વિના એ ચાલ્યો જતો.

પુત્રીના અવસાન પછી એના આત્મા ભાંગી ગયો, એનું સૌંદર્ય કરમાયું, ગાલમાં ખાડા પડ્યા, વાળ સફેદ થવા લાગ્યા આવે કારીયા એ સહન થી રીતે કરી શકે એનું લોકોને આશ્ચર્ય થતું; પરંતુ એનું મત એનું મન બન્યું; એ એને દકાવી રાખતું હતું. એને વળી પુત્ર હતો જેને એ પ્રાણથી અધિક ચાહતી હતી.

પુત્ર હતો તો માત્ર ૧૩ વર્ષનો; પણ એણે ધર્મશાસ્ત્રના અભ્યાસમાં નામના મેળવી હતી. એ નેપથલીનો શિષ્ય હતો અને નેપથલી એના તરફ એક પિતાની મમતા દાખવતો. નેપથલીએ એનું બહુ ઉત્તમવળ ભવિષ્ય લાખ્યું હતું. એક વિદ્વાન ધર્મવેત્તાના હાથ હેઠળ શિક્ષણ લેવા એને પરદેશ મોકલવા નક્કી થયું હતું. પર્લનું દીઘ દુઃખાણું તો ખરું, પુનર્મિલન થશે કે કેમ એ જાણતી નહોતી પરંતુ એણે આશીષ આપી. મુઝે મોંએ વિદાય દીધી. સાત વર્ષ વહી ગયા, પુત્ર પાછો ફર્યો. એ ઉંચો સુરેખ યુવાન બન્યો હશે. પુત્રના પુનરાગમન પછી એમ લાગતું હતું કે પર્લનું સૌંદર્ય પાણું ખીલ્યું હતું. એ સુવિખ્યાત બન્યો હતો, ન્માં જાય ત્યાં એની વિદ્વાની પ્રસંસા થતી સંભળાતી.

એના પુનરાગમનના રવિવારે એ વિદ્યા-પીઠમાં એની વિદ્વાતાનો પુરાવો આપવા પ્રવચન આપવાનો હતો. લોકો ખુબ મેઘા થયા હતા. સીઓ અટારીમાંથી એને નિહાળી રહી હતી; પર્લ આગલી દરોજમાં - નેઈ શકાય એ રીતે બેઠી હતી. એ બહુ ફિક્કી પડેલી લાગી, બધા એને નેઈ રહ્યા હતા પરંતુ એનું એને જાન નહોતું. બહુ યાંકતી હોય તૈમ એના અંગે દુઃખતા હતા. એને ઝોઝા આવતાં હોય એમ લાગ્યું. પણ પોતાના પુત્રને વ્યાખ્યાન પીઠ ઉપર ચડતો નિહાળતાં વેંત એનામાં અવનતું ચેતન આવ્યું. એના પ્રથમ અન્દે અને એના ગાંઠે શેરડા પડવા લાગ્યા; એ દટાર બેઠી થઈ અને એનું હૃદય ધ્રુકવા લાગ્યું. પુત્રની વાકાવાર ચાલુ હતી, છતાં એ શું બોલતો હતો એ એણે લાગ્ય જ સાંભળ્યું; એને કાને માત્ર પડતા હતા પ્રસંગના નાદો અને તાળીઓનો ગમગમટ. વક્તાના ઉમદા વિચારો અને વાકું પ્રવાહમાં ઓળંગતો તણાતા હતા, એ થોભતો એટલે તાળીઓની ગર્જનાથી દોલ ગાજી જાડતો, સીઓની આંખમાંથી આંસુઓ દપડતા હતા,

માત્ર પર્લની આંખો સુકી હતી એના હૃદય-
માંથી કોઈ ઉંડા પ્રશ્નની ચિંચિવારી હોઠ સુધી
પહોંચી, અંતરમાંનું કોઈ બળ બહાર પડવાનો
માર્ગ રોધી રહ્યું હતું. સલામડપ આંખો અવાજ
વડે ગાળતો હતો, પર્લને લાગ્યું કે જાણે
પોતે એ બધા અવાજોને દાખો દે.

બ્રહ્મચર્ય પૂરું ચલ્યું. પોતે શું કરતી હતી
તે જાણ્યા સિવાય એ કંટોળા પર ઢળી પડી
અને બરાડી બોલી, “હે પરમાત્મા ! હવે પણ
હું ન જોઈશું ?”

એ ખૂબ પછી મૃત્યુ-શાંતિ પધરાઈ. એ
અવાજ હતો “મુઠી ઓનો” એ સર્વ કોઈ
જાણતું હતું. કોઈ ચમત્કાર બન્યો હતો.

“જોલ, જોલ,” નીચેથી નેપથલી જવાબ
આપતાં બોલ્યો, “હવે તું અવશ્ય જોલી શકે છે.
ઉત્તર ન મળ્યો. પર્લ પોતાની બેઠકમાં
પાછી પછડાઈ પડી હતી, એના હાથ એની
છાતી સાથે બીંસાયલા હતા. આસપાસ જેઠેલી
ઝીઝીએ માન્યું કે એને મૂર્છા આવી હતી;
પરંતુ એ તો મૃત્યુ પામી હતી. એ એના
પ્રથમ શબ્દો છેલ્લા શબ્દો નિવડ્યા.

નેપથલી પછી ધણી વર્ષ જીવ્યો. એની
મૃત્યુશય્યા પરથી એણે લોકોને પર્લના પ્રાચ-
થિતની અદ્ભૂત કથા કહી સંભળાવી. આજે
તો એ કથા એ પ્રદેશની દરેક છાકરી જાણે છે.

નીચેના પુસ્તકોમાં કિંમતો વધારી છે.

તેની નોંધ લેશો.

અરેબીયન નાઈટસ [ચિત્રોપાખ્યાય]	૭-૦	રશીયા ૧-૨ લો	૫-૦
વિજ્ઞાનવિહારી ભા. ૧-૨ લો	૪-૦	સ્વતંત્ર જર્મની	૨-૮
ગુલામી વહેપાર ભા. ૧-૨ લો	૪-૦	ધર્મપાળ	૩-૦
ડગ ભા. ૨ લો	૪-૮	મેયા પતન	૨-૦
ગ્રાન્ડ લાગ ૧ લો	૪-૦	હાસ્ય કથામંજરી ૧ લો	૩-૦
" ૨ લો	૩-૦	એડીસનનું જીવન	૨-૮
" ૩ લો	૩-૦	મયાનો બગર ૧ લો	૨-૮
" ૪થો	૪-૮	" ૨ લો	૩-૦
ઐતિહાસિક કથામંજરી	૩-૮	પ્રેમદા દેવી	૨-૮
ઉર્મિના આવેગ [દિવેગીઆ]	૩-૦	યાત્રી ઉર્મિલા	૨-૮
વીરમતી	૨-૮	કુચુદયક	૨-૮
હિન્દુ ધર્મની પાઠમાળા	૪-૮	જીવન સાક્ષ્ય	૨-૮
આયુર્વેદ અને આધુનિક રસાયણ	૨-૮	ગુર્જર સાક્ષર જયન્તીઓ	૨-૮
સંવાદ ગુરુ	૩-૮	જીવન મુધારવાના સન્માર્ગ	૨-૦
દેશદર્શન	૪-૦	ગીતા પરિચય	૨-૮
શિક્ષાનો આદર્શ	૧-૮	લૂપાર્કનાં જીવન ચરિત્ર	૩-૮
વિભજન પ્રખ્યાત	૩-૮	લઘુ રામાયણ	૧-૦
હાસ્ય મદિર	૩-૦	લઘુ મહાભારત	૧-૦

જીવનલાલ અમરશી મહેતા, પીરમશાહ રોડ અમદાવાદ

અટકાવ - ઋતુશ્રાવ (Menstruation)

લેખક : ડા. રવિશંકર દયાળજી ઉપાધ્યાય, L. A. M.

અટકાવ કે ઋતુશ્રાવ તે બાવી પ્રજોત્પત્તિનું ચિન્હ છે. જેને માટે આપણા વિદ્વાન શાસ્ત્રકારોએ અમુક પ્રકારના ચોક્કસ નિયમો બાંધ્યા છે, તે પ્રમાણે ચોખ્ખ વર્તન કરવાથી નિરોગી અને સદ્ગુણી બાળકો પેદા થાય છે. પરંતુ તેનાથી વિરુદ્ધ અર્થાત સ્વચ્છંદી અને સ્વતંત્રપણે વર્તવાથી ધણી જાતના અકસ્મ પરિણામો આવે છે.

સ્ત્રીઓને આપણા દેશમાં સાધારણ રીતે ૧૨ થી ૧૪ વર્ષની ઉંમરે પહેલો અટકાવ આવે છે. તેમ જ ધણીવાર ૧૬ થી ૧૮ વર્ષની ઉંમરે પણ અટકાવ આવવાનો શરૂ થાય છે. આમ છતાં ઋતુશ્રાવના સંબંધમાં દેશ અને તેની આબોહવા પ્રમાણે ફેરફાર જોવામાં આવે છે. એ રીતે હંડા પ્રદેશની સ્ત્રીઓ કર્તાશરમ પ્રદેશમાં સ્ત્રીઓને વહેલો અટકાવ આવે છે.

સ્ત્રીઓને કુદરતી રીતે દર મહીને, ગર્ભાશયમાંથી અને તે પછી યોનીમાર્ગમાંથી જે સોહો વહે છે તેને આપણે અટકાવ કહીએ છીએ. જુદા જુદા દેશોમાં અટકાવને જુદા જુદા નામથી ઓળખે છે. જેવા કે અબકાનું, લુગડાં, મેલા ચર્વા, બદાર બેસનું, ઝોપટી આવતી, માસિક માંદગી, (મેન્ટ્રુએશન) કહે છે.

અટકાવ આવવાની પ્રથમ શરુઆત એ છોકરીના શરીરમાં જુવાનીની શરુઆત થવાનો કાળ છે. ગામમાં રહેનાર ગરીબ અને ઉદ્યોગ કરી જીવન ગુજરનાર સાદા, શાંત વાતાવરણમાં ઉછરેલ બાળાઓને ઋતુ અથવા રજોદર્શન મોટી વયે દેખાય છે. ત્યાર શહેરમાં કામધંધા વગર મોજગોખ અને એથારામમાં દિવસ ગુજરનાર ધનવાન માળાપોતી બાળાઓ કે જેમને સ્વતંત્ર છુટ મેળવેલી છે. નાય, નાટક, સિનેમા, પ્રેમ ભરેલ નવલકથાઓની નિત્ય અભ્યાસી અને

રમાં આનંદ માનનારી બાળાઓને વહેવું ઋતુ આવે છે.

રજોદર્શનની શરુઆત પહેલા ચાર પાંચ અઠવાડીયા આગળ એક બાળાનાં શરીરમાં જુવાનીના ચિન્હો દેખાવા માંડે છે. તેમાં આસ કરીને છોકરીની ચાલમાં ભારેપણું દેખાય છે. આંખમાં શરમતા છાંટણ, છાતી વધવા માંડે છે. પેટુ ઉપર તથા બગલ (કાંખ)માં વાળ ઉગવાની શરુઆત થાય છે. ઋતુ આવવાનું હોય તે અગાઉ એકાદ, બે દિવસ શારીરિક થાક જણાય, સાંચળોનાં દુઃખાવે, અશ્વત્થો, સ્તન, કમર, પોંક અને પેટમાં વેદના થાય છે. આ રીતે જુદા જુદા ચિન્હો થતાં અટકાવ આવવો શરુ થાય છે. સાધારણ રીતે દર ચોથા અઠવાડીયાના આખરમાં એટલે કે ૨૮ દિવસે સ્ત્રીને અટકાવ આવે છે. અને ધણી વખત તો યજ્ઞોજ નિયમિત રીતે અટકાવ આવે છે કે તેનો ચોક્કસ દિવસ અને ટાઈમ પણ નક્કી કરી શકાય છે. અને જોય પ્રમાણે ધણી સ્ત્રીઓમાં વજોજ અનિયમિતપણે અટકાવ આવે છે. એટલે કે ચારથી સાત મહીના સુધી પણ અટકાવ આવતો નથી. એવા પણ દાખલા જોવામાં આવે છે કે રજોદર્શન થયા વગર ગર્ભાધાન થાય છે. સાધારણ રીતે ઋતુશ્રાવ ૩ થી ૪ દિવસ કે વધારેમાં વધારે ૫ થી ૬ દિવસ સુધી દેખાય છે એમ વિદ્વાનોના મત છે. ત્યારે પ્રાચીન આચર્યોને એવો મત છે કે સ્ત્રીને અટકાવ આવ્યા પછી બાર રાત્રી સુધી અટકાવ દેખાય છે તે માટે. ત્યાંસુધી ઋતુકાળ ગણવો.

અટકાવ કે રજોદર્શન સમયે ગર્ભાશયની અંદરની રસત્વચા ઉપરની ત્વચા સોદીથી બેરસ

રસપદ્મ બધાય છે. જે ઓળ (placenta)ના રૂપમાં ફેરવાઈ જાય છે, અને ગર્ભાશય ધોઈને સાફ થઈ જાય છે. રસત્વચામાંથી સાધારણ રીતે તંદુરસ્ત સ્ત્રીઓની ઓળમાં ૩ થી ૪ ઓંસ એટલે કે ૧૦ તોલા જેટલું લોહી બહાર આવે છે. આમ છતાં દેશ, અવસ્થા, સ્ત્રીઓના કે ઉંચું કડીબધ પ્રદેશ, શારીર સ્થિતિ અને આહારવિહાર પ્રમાણે ઓળા વધતા પ્રમાણમાં રક્તપ્રવાહ થાય છે. અટકાવનું લોહી જેવું હોવું જોઈએ તેના માટે આયુર્વેદ નીચે પ્રમાણે જણાવે છે. “અટકાવનું લોહી સસલાંનાં લોહી જેવું એકદમ લાલ અથવા ચણાહી કે મખમલીઆ જીવડા જેવું લાલરંગનું હોય છે, તેમાં કાર્ષ પશુ જાતની દુર્ગંધ હોતી નથી, કપડા ઉપર તેના ડાઘ પડેલા હોય અને સ્પર્શ થયેલા હોય છતાં તેને જરા ચોળીને ધોવાથી તે ડાઘ જતો રહે છે.”

ઋતુમતીના લક્ષણો માટે સુશ્રુતાચાર્યે નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરેલ છે. “જેની ચહેરા પૂલેલા અને આંનંદી હોય, છાતી અને નિતબ ફરકતા હોય, શરીર, મોઢું અને ફાંત જાણે હમણા જ ધોઈને સ્વચ્છ કર્યા હોય એવાં ફીકા અને મુઠ્ઠા થઈ ગયા હોય, તેનું મન આંનંદગા હોય, પુરુષની પ્રેરણાવાળી અને પુરુષ સમંધી વાતોમાં રસ લેનારી, જેની આંખ, કુખ અને વાળ ઢીલાં હોય એવી, વળી જેની ભુજાઓ, છાતી, નાભી, સાયળ અને કુલા ફરકતા હોય છે, આંનંદી અને ઉત્સાહી દેખાય છે.”

ઋતુમતી અથવા અટકાવવાળી સ્ત્રીઓએ નીચે પ્રમાણે નિયમોનું પાલન કરવું (૧) ઋતુકાળમાં પહેલા ત્રણ દિવસ ધ્વજનર્થ પાળવું. (૨) દિવસે ઉઘડવું નહીં. (૩) આંખમાં આંજણ આંજવું નહીં. (૪) આસ પાડવા નહીં. (૫) રનાન કરવું નહીં. (૬) ચઢનાદિ લેખ કરવો નહીં. (૭) શરીર તેજનો અભ્યગ (માલીસ) કરવો નહીં. (૮) નળો કાપવા નહીં. (૯) બહુ ઉતાવળથી દોડવું નહીં, (૧૦) જોરથી

હસવું નહીં કે બોલવું નહીં. (૧૧) બહુ મહેનતનું કામ કરવું નહીં. (૧૨) પાંદડામાં, માટીનાં વાસણમાં અથવા હાથમાં જમવું. (૧૩) દર્બની પથારી ઉપર સૂવું. (૧૪) ઉતેજક કે કફી પદાર્થોનો ત્યાગ કરવો.

આ પ્રમાણે યોગ્ય નિયમોનું પાલન કરવાને બદલે આજની સાસુઓ તો જાણે કે વહુને વશ કરવી અને આજ સમયમાં (ઋતુકાળમાં) ફળવું, ખાંડવું, ગારમાટી, લુગડા ધોવાના ગાંસડા વગેરેની અગાઉથી તૈયારી કરી રાખે છે. તેને આ વખતે શિક્ષાર્થી કામ કરવું પડે છે, કે જેમાં કપડા ધોતાં કલકિના કલાક પાણીમાં બેસવું પડે છે અને અતિ શ્રમનું કામ કરવાથી તે ઋતુવાળી સ્ત્રીની સ્ત્રી દશા થાય છે કે તેને કેવા જીવલેણ વ્યાધિ લાગ પડે છે તેનું આજની સાસુઓને થોડું જ જ્ઞાન હોય છે. તેઓ તો એમ કહે છે કે નવરા તે કેમ બેસી રહેવું મમે. આવું આવું કામ કરીને તો અમો ધરડા થયા. આટલાથી આજની સાસુઓને સંતોષ થતો નથી તેથી શોયાળા જેવી ઠંડક હોંપી છતાં પુરતું બોદવા કે પાથરવાનું પણ આપતી નથી તેથી એકાદ કામગીરી અટકાવવાળી સ્ત્રીને ચાર દિવસ સુધી નિભાવી લેવું પડે છે. આ રીતે પાણીમાં રહેવાથી અને ઠંડી સહન કરવાથી ઋતુ આવતું અટકાઈ જાય છે અને ગર્ભાશય જેવા કામળ અંગમાં ત્રણ બધાય છે.

રજોદર્શન વખતે સ્ત્રીસહવાસ કરવો તે મોટામાં મોટો ઇંધરી ગુન્હો છે. જે ગુન્હો ઇંધર માફ કરતો નથી કે જેના પરિણામમાં સ્ત્રી અને પુરુષ બન્નેને પ્રદર અને પ્રમેહ જેવા રોગો અને અસાધ્ય દરદો ભોગવવા પડે છે. તે સિવાય રજોદર્શન સમયે સહવાસ કરવાથી પુરુષના આયુષ્યની હાની થાય છે અને ગર્ભ જન્મતાં મરી જાય છે જે જાણે છે તોપણ અલ્પાયુષી અથવા અપૂર્ણ અંગવાળો થાય છે. આ રીતે રજસ્વલા સ્ત્રી સાથે સહવાસ કરવાનો નિષેધ છે. માટે આ સમયે સ્ત્રી પુરુષ બન્નેએ સપૂર્ણ ધ્વજનર્થ પાળવું ખાસ આવશ્યક છે.

ગામડે

(સખી પડવે તે પથે ચાલ્યા રે-એ રાગ)

પહેલા હતાં પૈસાદાર બધા રે,
નહોતાં અત્તપાણીનાં વાંધા રે,
એ હુમરો હજાર વધ્યા—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

હુંગર સીમે તે માટી ઝાડી રે,
ગોધન ચરે એમાં દા'ડી દા'ડી રે,
હરિયાળિ ગામો ગામ વાઠી—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

હવે ઝાડી તો કાપી નાંખી રે,
ખાંડી ઘાડી સીમ બીલી રાખી રે,
ભાસે ફરથી એ તો બહુ ઝાંખી—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

ચાપ ચોરી, લૂંટફાટ ઝાઝી રે,
આપ મેળે બની બેઠા ઠાઝી રે,
ભુડું બીજાનું ટેખીને રાણ—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

ફર કરો એ કુસ પો કાળા રે,
ગામે ગામ ચલાવો શાળા રે,
તોડો આલડછેટનાં પાળા—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

હરિજનોની ધારે ચડજો રે,
જોડી નીતિ સામે તમે લડજો રે,
લોકસેવાનાં મેદાને પડજો—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

રૂઢિ રિવાજ હવે નથી ખપનાં રે,
તજો વિલાસ વૈભવનાં સપનાં રે,
પાટો તેજ સેવાં તણાં તપનાં...

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

કરો કાર્ય કિસાનોની સાથે રે,
સેવા કરો સહુ મળી હાથે રે,
હળ હાંક્યા મીચિલાનાં નાથે—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

સજો ગરવી શુભિચલ ખાદી રે,
ભારતવર્ષની જેમાં આળાદી રે,
મહો ગત વર્ષોની આઝાદી—

આમોદારનું કર્મ અપનાવી લેજો રે !

જયસિંહ ૩૧૦ મકવાણા.

શ્રી સ્વાતંત્ર્યના યત્નોના ત્રીસ વર્ષ [પ. ૪૧૬ હું અનુસંધાન]

આ રીતે ચીનની શિક્ષણ પ્રયાત્ન એ દેશની મહિલાઓને ચોક્કસ સ્થાન આપવામાં આવ્યું.

(૩) જાપાનમાં ચીની વિદ્યાર્થીનીઓની પ્રવૃત્તિઓ-પોતાના દેશમાં મળતી કળવણીની સંગવડોથી અસંતોષ પામી ધણી ચીની મહિલાઓ અભ્યાસ માટે જાપાન ગઈ. એ દેશ એ વેળા પ્રગતિને પથે પ્રયાણ કરતો હતો; અને ધણી ચીનાઓ એમ માનતા કે જેહ દેશો કોમીય અને સંસ્કૃતિની જાગૃતિમાં એક સરખા હોઈ ત્યાં અભ્યાસ કરવાથી એમને લાભ મશે. સંસ્કૃતિ સંબંધે એમની માન્યતા સાચી હતી કારણકે જાપાને એની સંસ્કૃતિ ચીન પાસેથી મેળવી હતી. કોરીઆ મારફતે એ સંસ્કૃતિ જાપાન પહોંચી હતી, અને જાપાનના લોકોએ લેખનપ્રથા, ઇતિહાસ લેખન અને વર્ષની દિવસોની ગણતરી (calendar) ઇત્યાદિ ઉપ-
 ૧-જાપાનેના મહાજી કરી લીધી હતી.

૩૨ મા વર્ષમાં ચીનની મહિલાઓએ જાપાનમાં ચીની મહિલા વિદ્યાર્થી મંડળની સ્થાપના કરી અને એ મંડળને નામે કેટલાક પ્રથો પ્રગટ કર્યા.

દુકમાં ૧૯૧૧ ના વિપ્લવ પહેલાં ચીનમાં નારી અધિકારની પ્રેરણા પાશ્ચાત્ય દેશો તરફથી મળી હતી. કન્યા કળવણી માટે શાળાઓની સ્થાપના વડે શરૂ થઈને એ પ્રવાહ મધ્યુ વચ સામેની ક્રાંતિકારી હિંસ્યાલય તરફ વળ્યો. એના ઉપર મીશનરી શાળાઓનો અસરકારક પ્રભાવ હતો અને ચીનની જનતા અને ખાસ કરીને ચીની મહિલાઓ એમના ભારે ઉપકાર હેઠળ છે.

મહિલાઓ માટે આધુનિક કળવણીના દિમાવતીઓ હોઈ એ મીશનરીઓ ધસાઈ ગયેલા જુતકાળની બેડીઓમાંથી મેળવેલી મુક્તિના ધ્યેય તરફ ચીની મહિલાઓએ કાપેલી

[૨] ઈ. સ. ૧૯૧૧ ના વિપ્લવથી ચોથી મેના યુવક-અધિકાર (youth movement) સુધીની મજલ.

ઈ. સ. ૧૯૧૧ ના વિપ્લવથી માંડીને ચોથી મેના યુવક અધિકાર સુધીના સ્વ-સ્વાતંત્ર્ય વિગ્રહને બે ભાગમાં વહેંચી શકાય. વિપ્લવ દરમ્યાન એમની સમગ્રી પ્રવૃત્તિઓએ ક્રાંતિકારી અધિકારોમાં સક્રિય ભાગ લેવામાં સમાઈ હતી; પરંતુ એ વિપ્લવની સફળતા પછી સ્વોચ્છવનના વિધિવિધ અંગે તરફ એ પ્રવૃત્તિઓ વિસ્તાર પામી.

(૧.) ૧૯૧૨ના વિપ્લવ દરમ્યાન શ્રી અધિકાર-ઈ. સ. ૧૯૧૧માં વિપ્લવના ગણેશ મંડાતાજ ચીની મહિલાઓએ એમાં અંતર્ગત-વિચાર સ્વાતંત્ર્યના સ્વરૂપમાં પણ પ્રથમ એની આંખી થઈ. એમણે તરત જ સંગઠન કરવા માંડ્યું અને મોખરે રહી એ વિપ્લવમાં ભાગ લીધો. આ તમકા દરમ્યાન એમની પ્રવૃત્તિઓ નીચે પ્રમાણે હતી.

મહિલાઓની લશ્કરમાં ભરતી—
 પુર્યાંગનો કબ્જો લીધા પછી જળવાયોર લશ્કરે પોતાનું જળ વધારવા ભરતી માટે હાકલ દીધી. એના ઉત્તરમાં મહિલાઓ મોટી સંખ્યામાં લશ્કરમાં જોડાઈ; સેંકડો રણુશરી મહિલાઓના દળનું નેતૃત્વ કુમારિ પુ સુ-ચીંગે લીધું એકી-આંગની જાળાઓએ હેંગચાઉના પુલમાં ભાગ લીધો. પછી “મરણીઆ મહિલાઓની” દુકડી (Women's Dare to Die Corps), મહિલાઓની ક્યુમીન સુન, લખવા મહિલા-ઓનું મંડળ (Women's Warrior's society), અને મહિલા કતલ દુકડી (Women's Assassination Corps) હતીમાં આવ્યાં + આ સંઘનાઓએ પુચીંગ,

+ શ્રી સંસ્થાઓને આપવામાં આવેલી

તંત્રમાં હિસ્સાનો અધિકાર મેળવવા માટેનું મહિલા-મંડળ-ટંગ મેન હુધ્. વીમેન્સ એક્ઝીક્યુટીવ્સ એસોસિએશન, રજીસ્ટરી મહિલાઓનું મંડળ (Women's Warrior Association), નેન્ડીંગની મહિલાઓનું ટંગ મેન હુધ્, અને હુનાન મહિલા નાગરિક મંડળ એ એની ઉપ-શાખાઓ હતાં. ટંગ મેન હુધ્એ એક ચરજ ધરી એમાં સ્ત્રીઓ માટે પુરુષ જોવા જ મતાધિકારની અધારણીમાં જોડવાઈ કરવા માગણી કરી. એ ન સ્વીકારાય તો એ ચરજે ખીજો ઉપાય એ સૂચવ્યો કે અધારણીમાં “સીનના નાગરિકા” તરીકે વર્ણવાયલા વર્ગમાં ઉભય જાતિનો સમાવેશ થાય છે એવી જાહેરાત જનતાની માહિતી માટે પ્રગટ કરવી; કે જેથી રાજતંત્રમાં બાગ લેવાના પોતાના અધિકારનો દાવો કરવા મહિલાઓ સરકારી દફતરે એ જાહેરાતની નોંધનો ઉપયોગ કરી શકે. પરંતુ અધારણી જાહેર થયું ત્યારે એમાં સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચેના સમાન અધિકારો માટે કોઈ ગોઠવણ નહોતી. બધી સ્ત્રી સંસ્થાઓએ આ સામે સખ્ત વિરોધ અને શેષ પ્રગટ કર્યા.

કેળવણી અને છુદ્દિના ક્ષેત્રોમાં પ્રગતિ માટેની સંસ્થાઓ:—૧૯૧૧ના વિધેય પછી જાહેર મત રજુ કરવાના સાધન તરીકે વર્તમાનપત્રોએ પુષ્કળ ધ્યાન એચ્યું. જાહેર પ્રશ્નો પર પ્રજામત દર્શાવવા માટે વર્તમાનપત્રોના મહત્વનું જાન થતાં અનેક મહિલાઓ એ ધંધા તરફ વળી. સ્ત્રીકેળવણીની પ્રગતિ; સ્ત્રી-અધિકારોની દિમાખત, પ્રજાતંત્રને સહાય, મહિલાઓમાં રાજકીય જ્ઞાનનો ફેલાવો, અને રાજતંત્રમાં બાગ લઈ શકે એ માટે આવશ્યક અસ્મિતાનું જાન પેદા કરવાના ઉદ્દેશ સાથે વર્તમાનપત્રો, સામાયિકો અને પુસ્તકો પ્રગટ કરવામાં આવ્યા.

ઔદ્યોગિક અને અન્ય સંસ્થાઓ:— શેઠાઈ વીમેન્સ ઈન્ટરટીપલ કંપનીની સમૃત

ઉપાદર્શન

એક દિ' વહેલી રહવારે દિમગિરીના શુંમપર, ઉભો હતો હું એકલો : ચોપાસ ફેરવતો નજર. ધેરી ગુલા આકાશની અન્ધાર ત્યાં સતો હતો, દષ્ટિ અફસ યાત્રી હતી દૂર નજર પહોંચાડતાં !

પહાડો અને ખીણો તણું અંતર ડુબે અંધારમાં, ને કરુણ માનવતા તણું ઝરણું સુણાવે સંગીતોઃ અનિલ પથ્થુ સૂતો હતો ના, પાંદડું પથ્થુ ફરકતું, એવી અનુપમ શાંતિમાં અન્તરશ્રુતિ જાગૃત થઈ:

શણવારમાં અન્ધારનો પડો તહીં જીવો થયો, સધિસમય પાગ્યો ઉદય લાં દષ્ટ ને અદષ્ટનોઃ શણવારમાં વાદળતણા થર ત્યાં વિખેરાઈ ગયા, સૌંદર્યગંધ પ્રગટી ઉપા-તપ તેજગર કાંથોગિની.

રંગલ સાળુ ગેરૂથી ગમવો ઝપથી વિસ્તરે, એનો; અને પ્રતિજ્ઞા જારી મૂતિં અનેરી શોભતી ! મનદર ઉપાના તેજથી પહાડો તરુ જગી ઊઠ્યા, ને પખી પથ્થુ જાગૃત થઈ લાગ્યાં પ્રભુને પ્રાર્થવા !

લાગ્યો વહેવા મન્દ મન્દ સગીર પાગી ચેતના, સોના ફૂંચીથી ઉપા ઉધાડે આમ દારો પૂર્વનાંઃ પથ્થુ આગમન આદિત્યનું યાતાં ઉપા શરમાઈને, વીજળી તણા અમકારથી પંજવારમાં જાડી ગઈ !

જનાઈન પ્રભાસ્કર

અવસ્થા કેવળ સ્ત્રીઓ કરતી; એમાં સ્ત્રી નોકરો જ હતા. એનો હેતુ સ્ત્રીઓના ઉદ્યોગોના વિકાસાર્થે સ્વદેશી વસ્તુઓ જનીવવાનો હતો. નેન્ડીંગમાં એક “મહિલાઓનું કળા-ઉદ્યોગ કારખાનું” અને “સીની મહિલા એન્ક”ની સ્થાપના માટે પથ્થુ તૈયારીઓ કરવામાં આવી હતી.

[વધુ માટે આવતો અંક અવશ્ય જોવો]

પત્નીનો તેમના પિતાજી ઉપરનો અંતિમ પત્ર.

પુ. પિતાશ્રી,

તમે જરા પણ રડશો નહિ. કૃષ્ણે નસીબમાં જે લખેલું તેજ બન્યું છે. પ્રભુ અમને બાંધે છે અને તેજ અમને ત્યાં સુખ આપશે. એમણે (મોહનલાલે) મને ના પાડી હતી પણ મારે તો એમની સાથે જ જવું છે.

એમનાં જોવા પ્રેમાળ ધણી ખીજે કાઈ ઠેકાણે મંજશે નહિ. મરવાનું તો મોહુવહેલું હતું જ, જે બન્યું તે ઉપર વધારે વિચાર કરશો નહિ. પ્રભુનું એ જ ધારેલું હતું.

મારી ઉપાને સંભાળશો. હું હતી તેવી જ રાખશો અને સારી જગાએ પરણાવશો અને સુખી કરશો.

હવે તમે જ એના માતા-પિતા છો. અમે તો ગિયારીને સુખી ન કરો શક્યાં પણ તમે હવે સુખ આપશો.

મારું તો માગતું તમારી પાસે હતું તે તમેએ પૂરું કર્યું છે તેથી હું તો હવે ખર્ચ પુ. પણ એનું માગતું હજી તમારી પાસે હતો તે તમારી પાસે લેવા રહી છે, માટે મને જેટલા લાઝમી ઉઠેરી અને સારી જગાએ પરણાવી તેમ તેને પણ ઉઠેરી પરણાવી સુખી કરશો જેથી અમારા આત્માને પણ શાંતિ થાય.

તમે મારા કરતાં વધારે સમજવાળા છો એટલે વધુ લખતી નથી. તેવી જ રીતે મારી બેઝીને સારી જગાએ પરણાવી શુલાબદાની ઉપર નામ પડાવી એ જ્યારે પરણે ત્યારે ભેટ આપજો.

બેજો બહુ જ યાદ આવે છે અને મારી ઉપાને ઉઠેરવામાં મારા કરતાં એ વધારે ચોક્કસ છે અને હજી રહેશે. 'મે' તો ઉપાને રૂંધે જ ક્યું નથી. પણ મારી બધુએ ઉપાને લાક લાકામાં અને હજી લગાવશે.

બહુ તો મોટીમનને જરા પણ ખૂશી નહિ આટલી નાદાન છે પણ મારા ઉપર તો તેને બહુ જ પ્રેમ છે. છેલ્લું છેલ્લું હું મરેલીથી આવી ત્યારે રડી કે તરત જ એને બહુ જ ગમતું હુમકું તરત આપ્યું એટલો બધો પ્રેમ છે.

તે બહુ જ યાદ આવે છે. મારી બહુ, ઉપાને જરા રાવા દેશો નહિ.

મોહુ વહેલું દરેકને પ્રભુના દરબારમાં જવાનું છે. મારા જામીને મારા પ્રયે બહુ જ માંગણી હતી પણ તેને આ સાંભળી પ્રભુ જ લાગશે અને દુઃખ મરો. એને જરાપણ ક્યા દેશો નહિ.

મારા આશ્ચર્યવાળા લાઈઓને કાગળ લખશો તે સુખી થાય એવું હું ઇચ્છું છું અને તરાપણ આ બાબતની ચિંતા કરવાનું લખશો નહિ. મારીજાએ મારા માટે બહુ જ દુઃખ કર્યું છે તેને જરા લાગશે તો ખરું. તે સુખી થાય.

એટલું હું માંગું છું મારા કર્યા અને જમુજ પેટીમાંથી લઈ જશો કામીને બોલાવશો. સચીતા બુને આશીષ. બધા સર્ગોએને છેલ્લા પ્રભુમ. અમાગ ગયા પછી, રડવાનો ગેવાજ માંડી વાગશે. અનારીલ પોકારમાંથી)

તમારી પુત્રી નિર્મળા

કસુવાવડ-ગર્ભપાત (ABORTION).

લેખન:-ડૉ. રવિશંકર દયાળજી ઉપાધ્યાય, એલ. એ. એમ.

આપણા હિંદુસ્તાનમાં દરેક જાતિઓમાં કસુવાવડથી દરવર્ષે હજારો જીવોની હત્યા થાય છે. તેમાં પણ અત્યારના સુધરેલા જનનામાં કસુવાવડનો ચાલ વધી ગયેલ છે. જે સ્ત્રીઓને ધણા છોકરા યમા હોય છે. તેમને પૂછીશું તો આપણને જરૂર માલમ પડશે કે તેઓની જિંદગીમાં એકથી બે વાર તો કસુવાવડ જરૂર થઈ હશે. આ ઉપરથી એટલું તો જરૂર કહી શકાયું પડશે કે દરેક જુવાન સ્ત્રીને ગર્ભ રહે ત્યારે કંઈ રીતે વર્તવું અને ક્યાં ક્યાં કારણોથી અને પોતાની અમાનતાથી કસુવાવડ થાય છે તે જાણવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. વળી તેમને જુલો જવાનું નથી કે એક કસુવાવડથી તેઓની પાછલી જિંદગી ખર્ચાત દરદ અને દુઃખ મોગવર્તા થવાનો સંભવ રહે છે, અને સાથે એટલું પણ આનમાં રાખવું જોઈએ કે એક બે વાર ગર્ભપાત થવાથી નિયમિત રીતે યવાની ટેવ પડી જાય છે. આ ઉપરથી દરેક સ્ત્રીએ નક્કી કરવું જોઈએ કે કસુવાવડ થવાના જે કારણો છે

તે જાણવા પછી જે જે કારણો ઉપર પોતે કાંઈ ધરાવી શકે અથવા પોતે બનતી કાંઈએ દુર કરી શકે તે સર્વે કારણો પૂરેપૂરી સાવચેતી રાખીને દૂર કરવા હમેશાં કાશીય કરવી ઘટે છે. પણી બહેનો આ બાબતને સાધારણ માની કંઈ પરવા રાખતી નથી, પણ તેઓએ જાણવું જોઈએ કે, આ બાબત તરફ બેદરકારી રાખવાથી મોટામાં મોટું જિંદગીનું જોખમ સમાવણું છે.

હવે ગર્ભપાત કે કસુવાવડ એટલે શું ?

એને ગર્ભ રહ્યા પછી ચોખા મછીનાથી સાતમાં માસની અંદર કોઈ પણ કારણ સર ગર્ભ પડી જાય તેને ગર્ભપાત કહી શકાય. સાતમાં માસથી દસમાં માસની અંદર મરેલું બાળક આવે તેને કસુવાવડ (પ્રીગેન્યોઇડેશન) કહેવાય. કસુવાવડ ધણકરીને અટકાવ બંધ થવા આવે તે ઉંમરે (એટલે કે ૪૪ થી ૪૫ વર્ષની ઉંમરે) થાય છે. છતાં પણ નીચે જણાવેલા સંજોગોમાં ઘણી નાની ઉંમરે પણ કસુવાવડ થાય છે.

કસુવાવડ કે ગર્ભપાતના પૂર્વ કારણો અને ઉત્તેજક કારણો:-

ગર્ભાશયની રક્તવ્યવસ્થા વરમ કસુવાવડનું આદિ કારણ છે. ગર્ભાશયની સ્થાનઅચૂતિ, ગર્ભાશયનું પાછલ ફરી જવું, ગુરદાનો વરમ અને ઉપદંશ એ કારણોથી આવો વરમ થાય છે.

ધણી વખત આદિ કારણ ન હોય પણ ઉત્તેજક કારણથી ગર્ભપાત થઈ જાય છે. તેમાં પણ સુખ્ય કારણો નીચે સુખ્ય છે.

(૧) આઘાત:-કોઈ પણ વાતથી મનને અતિશય રાખત ધક્કો લાગે છે, એકાએક કંઈ બીકે લાગવાથી અથવા એકદમ કંઈ આકૃત કે દિવંગીરીનું કારણ આવી પડવાથી.

માતૃહિત-દેશહિત-રાજહિત

માટે દરેક નર-નારીએ અવશ્ય વચ્ચાવવું જોઈએ

મહર્ષિ વાતર્યાયન પ્રણિત

કામસૂત્ર

પહેલી જ વખત બહાર પડે છે. પહેલેથી નામ ત્રોધાવનારને પુસ્તક મળશે.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પ્રિરમણા રોડ, : : અમદાવાદ.

(૨) અતિશય શ્રમ:-કંઈભારે વજનીની ચીજો ઉઠાવવાથી, અતિશય લાંબુ પગે ચાલીને જવાથી, ઘોડા ઉપર કે ગાડીમાં બેસીને લાંબી મુસાફરી કરવાથી, પડી જવાથી, પેટને ઈજા થવાથી અથવા પેટ ઉપર ધક્કો લાગવાથી, જાળા, જેની કે અભેરાઇ ઉપર મૂકેલી ચીજ પગના અગ્રાંકા ઉપર ઉઠા રહીને લેવા જતા આવું પરિણામ આવે છે.

(૩) માનસિક ઉત્કેરણી:-ગર્ભવાળી ઓ વારંવાર સીનેમા, મેળાવામાં નખ ચિત્રો જોવે તો, અથવા પ્રેમની લાગણી બરેલા પુરતકા વાંચવાથી, બહુ જ એશારામ અને વિષયવાસના વાળુ જીવન ગાળવાવાળીને પણ કમુવાવડ થાય છે.

(૪) એકદમ ડાગુ પડતો સખત તાવ પણ કમુવાવડ કરાવે છે. ચીતળા, એરી, સમીટંટ, વિ. ફાટી નીકળતા તાવો (એપીડેમીક ડીઝીઝ) કમુવાવડ કે ગર્ભપાત કરાવે છે.

(૫) ભારે જીદાખ:-અર્ધવંતી ઓને ભારે (કેડક) જીદાખ આપવાથી ગર્ભને નુકસાન પહોંચે છે અને ગર્ભપાત થાય છે.

(૬) ગરમ દવાઓ જેવી કે કારબોલિક એસીડ, સેવીન, અર્ગેટ, કેન્થારીડીન જેવી વિલાયતી દવાઓ તથા ચિત્રકનાં મુળ, ગાજરના ખી, વછનાગ વગેરે જેવી દવાઓ ધણા ડોક્ટરો અને વૈદો અજાન ઓએને પોતાના સ્વાર્થ અને વિષયવાસનાને તૃપ્ત કરવા માટે આપે છે. આથી ગર્ભસ્થાનના અવયવોનો વરમ (સોનો) યર્ધ આવવાથી કમુવાવડ કે ગર્ભપાત થાય છે. ધણી વાર દવાનો ઉપયોગ કરવા છતાં તાત્કાલિક અસર ન થવાથી ઓ અને બાળક ખંભેની જિંદગી જોખમમાં આવી પડે છે. માટે આ સુધરેલા જાનામાં (અર્થકન્ટ્રોલ Birth control) જેવી દવાઓની જાહેર ખગરેથી લોભાઈ જઈને ઓએની જિંદગી અગામ્ય કામો નહિ

(૭) અતિશય વખન:-ગર્ભકાલી સરુ-આતમાં વારે ધડી યતી ઉવડીથી પણ કમુવાવડ થવા સંભવ છે માટે ગર્ભવંતી ઓને ઉવડી વિશેષ હોય અથવા જણાય તો તુર્ત ડોક્ટરની સલાહ લઈને ઉલટી નખ કરાવવા પુરતી કાશીષ કરવી.

(૮) શરીરની તંદુરસ્તી:-ધણી ઓએનો પહેલેથી જ નમજો બાધો હોય છે. આથી ગર્ભસ્થાનનાં અવયવો સંપૂર્ણ ખીલી શક્યા હોતા નથી એથી ગર્ભને પુરેપુરું પોષણ મળતું નથી કમુવાવડ યર્ધ જાય છે. આ સિવાય શરીરમાં કેઈ પણ જાતનું ચેપી દરેદ જેવાં કે ચાંદી, પરમેા, વિરેંડાટક વગેરે થવાથી પણ ગર્ભપાત થાય છે.

(૯) પેટના ફૂમિ:-ધણી વાર ઓને અતિ-શય મોકા પદાર્થ ખાવાથી પેટમાં ચરમીયા (ફૂમિ) થાય છે. અને આનો આકાર ઝીણા

બાબુલીન

બાળકોને તંદુરસ્ત, તાકાત-વાન અને રૂઢપુષ્ટ બનાવે છે.

બી.એ.એન્ડ.અધર્સ (દવાવાળા)
પ્રો.સેસ મીટ. સંબર્થ ૨.

દોરા જેવો હોય છે તેથી તેને અંગ્રેજીમાં (મિડ-વર્મ) (Tuved worm) કહે છે. આ કૃમિ ગુદા વાટે બહાર આવી ચોની માર્ગમાં દાખલ થઈ જાય છે. અને ચોનીમાં એક જાતની ચળવળ પેદા કરે છે. તેથી માન તંતુઓ ઉપર અસર થવાથી ગર્ભપાત થાય છે. એ જ પ્રમાણે અતિશય કૃબ્જાવાતથી પણ માનતંતુઓ વિકૃત થાય છે અને કસુવાવડ થાય છે.

(૧૦) દાંતના દર્દથી પણ ધણી વાર ગર્ભપાત થાય છે માટે ગર્ભકાળમાં દાંતની પુરેપુરી સંભાળ લેવી.

આ બધા કારણો ઉપરથી જણાશે કે આમાના ધણા ખરા કારણો પુરેપુરી સાવચેતી રાખવાથી સહેલાઈથી દૂર કરી શકાય છે.

કસુવાવડ અને ગર્ભપાતનાં લક્ષણો:— પ્રથમ રક્તપ્રવાહ થાય છે. તેમાં થોડું લોહી દેખાય છે. ને પાછું બધ પડી જાય છે. આ પ્રમાણે લાંબો વખત ચાલે છે, અને ગર્ભાશય સંકોચ પામવા માંડે છે. અને વેદના શરૂ થાય છે. અને વેદના વધતી જાય છે અને છેવટે ગર્ભ-
કે કસુવાવડ થઈ જાય છે. જે ગર્ભવંતી

પહેલીજ આવૃત્તિ દંપતી જીવનની મોજ — આશુવા —

કામશાસ્ત્રના અવતરણ પ્રયોગો માટે
મહર્ષિ વાલ્મીકીયન પ્રણિત

કામસૂત્ર

અવશ્ય વસાવવા માટે ગ્રાહક થાઓ.
વધુ માહિતી માટે ટાઈટલના ચોથે પાને જુઓ
જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

સ્ત્રીને અતિશય નળજાઈ લાગી હાય. પણ કળી પડતા માલમ પડે, જીવ ધણો બેચેન રહે, થાપા, કમર અને જાંઘમાં કળંતર થવા કરે, પેટમાં આંકડી આવ્યા કરે તો તેણે સાવચેતી રહીને ડોક્ટરની સલાહ લેવી, લેવી જોઈએ નહિતર કસુવાવડ થાય છે. વાન નરમ અને ન્હોના થતા જાય, પેટમાં ઠંડક અને લાર લાગ્યા કરે, દુધ સુગ્રાંધ જાય, પેટ દિવસે દિવસે વધતું જાય, છોકરું ફરકતું બંધ પડે. સ્ત્રીને સુતા, બેડતા અને બેસતા પેટમાં જાણે એક લારે ગોળા એક ખાજુ ઠળી પડતો લાગે અને ચોનીમાંથી દુર્ગંધ મારતી રસો જણાય તો પેટમાં છોકરું મરી ગયું છે, અને ગર્ભાશયની સાથેના સમ્બંધ તદન ઘટી ગયો છે. એમ સમજવું.

સારવાર:—કસુવાવડની સારવારને ત્રણ બાગમાં બહેચી શકાય છે.

(૧) કસુવાવડ થતા પહેલા તેના થોડા પગલા લેવા અને ઉપર જણાવેલા કારણોને દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો. (૨) કસુવાવડ થઈ ગયા પછી કરવાની સારવાર (૩) વારંવાર થતી કસુવાવડને અટકાવવા માટે લેવાતી માનજત.

ઉપર જણાવેલા કારણોમાંથી આપણાથી જની એકે તેટલા કારણો બહેલામાં બહેલી તકે દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવા તે સિવાય ગર્ભવંતી સ્ત્રીને બિજાના ઉપર સુધીને સંપૂર્ણ આરામ લેવા માટે કહેવું. દવાદાઈ કરતા પણ આરામની ખાસ આવશ્યકતા છે, એ જ પ્રમાણે યોરકમાં પણ બધો યોરક (પ્રવાહી તથા નર્કર) ઠંડો આપવો. જે યોરકમાં સુવારવામાં આવે તે યોરકમાં દવા તથા ઉત્તસ પુરેપુરા પ્રમાણમાં આવવા દેવો, યોરક ફલકા અને પુષ્ટિકારક આપવો. કોઈ પણ જાતનો દારુ કે ગરમ વસ્તુ આપવી નહિ.

(૨) આપણામાં ધણી સ્ત્રીઓ ગર્ભકાળમાં બહુ જ બેદરકાર રહે છે. અને આથી કસુવાવડ થઈ જાય છે. વળી કસુવાવડને કંઈ લેખમાં

ગણતી નથી. અને તેની ચોખ્ખ સારવાર રતી નથી. પણ વર્ષો પછી તેમને પુષ્કળ ખાંધ અને દરદ વેઠવું પડે છે, અને ત્યારે તેમની આંખ ઉઘટે છે અને પોતાની કુદ સમજાય છે. કમુવાવડ તથા પછી તે રક્ત બેદરકાર ન રહેતા પ્રચલિતના જોટલી જ આવજત કરવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. તે માટે કમુવાવડ થયેલ જીને સંપૂર્ણ આરામ લેવો જરૂરનો છે, તે પછી ઓછામાં ઓછા ૧૫ દિવસ આરામ લેવો જોઈએ. બોરાકમાં પણ હલકો અને જલદી પચી નામ તેવો મોરક લેવો.

(૩) જે જીને વારંવાર કમુવાવડ થઈ જતી હોય અને તેનું કારણ અચકા પછી હોય તો તેવી જીને શક્તિ વધે એવો ઈલાજ કરવો જોઈએ, અને માટે સર્વથી સરસ ઈલાજ વાહેર કરવાનો છે, અને તે માટે ગ્રામ્ય જીવન રસક કરવું અથવા દરિયાકિનારે જવું. હવાફેર પાથે દવાનો પણ ઉપયોગ કરવામાં આવે તો જલદી આરામ થાય છે, અને તે માટે શક્તિની તથા તરીપે કળીનન અને લોક જે દવામાં વધારે હોય તેવી દવાનો ઉપયોગ કરવો. જેવી કે કોઈક સૌરખ, ઇસ્ટરન ઓરખ વિગેરે બોરાકમાં કુદ, સાખણ વાળો પૌષ્ટિક અને હલકો મોરક લેવો.

રહેવાની જગ્યા તદ્દન શુદ્ધી તથા હવાની આવજા વાળી જાગ્રત. વાળી પસંદ કરવી. વધારેમાં વધારે સાત કલાક નિદ્રા લેવી. સવારે જહેલા જી કસરત પોતાની પ્રકૃતિને માફક આવે તેવી કરવી. કસરત ન કરી શકાય તો લાંબુ ચાલવું. પણ શરીરને હલણ ચલણની ક્રિયા ચાલુ રાખવો. હમેશા પેટ સાફ રાખવું. હમેશા પોતાને માફક આવે તેવા સાધારણ કપડા પાછોથી સ્નાન કરવું. જેથી શરીર હલકું રહે અને શરીરમાં સ્ફુર્તિ રહે, હવાફેર દરમિયાન

મણુય-ધેલી

(પ્રતિ કાવ્ય)

સેખિયા-શ્રીમતી કાદમરી વેકુંડલાલ દેસાઈ

હાલી'તી હું આંગણુ સગીપ,
હાલમની વાટ જોતી.

સમી સાંજે ફર મીટ માંડતી,
હાલમની વાટ જોતી.

હેમા મુની ને એકલી અટલી,
હાલમની વાટ જોતી.

અંતરે આગમનની ઘડીઓ દે ગણતી,
હાલમની વાટ જોતી.

ફર ફર ટાવરના ઢંકા દે સણતી,
હાલમની વાટ જોતી.

દે આવતા નીરખ્યાં મુજ કાંત
ઊર્મિઓ અંજે ઊભરાતી.

શરમાતી વાલી ગૂઢે એકાંત,
હાલમની વાટ જોતી.

જ

સંપૂર્ણ પ્લગ્યય પાળવું, એટલી કે પોતાના પતિથી દુર રહેવું.

આ સિવાય ગર્ભ ન રહ્યો હોય તો જે વેળાએ અટકાય આવે તે સમય દરમિયાન તો ધણી જ સંભાળ અને સાવચેતી લેવાની જરૂર છે. આ સમય દરમિયાન કમુવાવડ થવાનો સંભવ ધણો વધારે હોય છે, માટે ખાવા પીવામાં તથા આહાર વિદ્યારમાં પુરે-પુરી સંભાળ રાખવી.

ગૂજરાતી સાહિત્યમાં નવીન સાહસ !

સારાંય ગૂજરાત જેની આતુર નયને રાહ જોઈ રહ્યું છે તે-

“સંસ્કૃતિનાં સંરક્ષકો” અન્ય પહેલો.

છપાય છે.

જે યોગ જ સમયમાં પ્રગટ થશે, લગભગ ૬૦૦ પાનાં—૧૦૦ ઉપરાંત છબીઓ—આટલો પેટા-મજબૂત પાકું પૂકું—મનોહર જેકેટ-થી ‘શનિ’નું આકર્ષણ કવચિત્-નુંદર ગેટઅપ-અસલ મોઢવારી છતાં આ સચિત્ર, દળદાર અન્યની કિંમત માત્ર રૂ. ૬૫૫ પોસ્ટેજ નુકું. શાળાઓ—પુસ્તકાલયોનું પોસ્ટેજ માફ. કાચું પૂકું છ રૂપિયા. આપની લયલેરીમાં આ અન્ય હોવો જ જોઈએ.

સંપાદક : શ્રી મોહનલાલ ધ. દવે

આયુષ્યલેખક : . દિ. બ. કૃષ્ણલાલ મો. ઝરેરી જોમ. જો; એન. એન. બી.

જેમાં—પૂ. ગાંધીજી, શ્રી. કાકા કાલેલકર, ડૉ. આનંદશંકર મુવ, સ્વં. નરસિંહરાવ દાવેડીઆ વગેરે ગૂજરાતના આચરે ૧૦૦ કેળવણીકારોની પ્રેરક નિવનરેખાઓ છબીઓ સાથે આપવામાં આવી છે. પૂ. ગાંધીજી, સર સર્વપક્ષી રાધાકૃષ્ણન, શ્રી. કાકા સાહેબ, શ્રી. કનૈયાલાલ મુનશી વગેરેના સુદર, મનનીય લેખો એમાં મૂકાયા છે: અને આપણી ભારતીય સંસ્કૃતિના આર મહાન જ્યોતિર્ધરો : સ્વં મહર્ષિ દયાનંદ સરસ્વતી, સ્વં. લોકમ્યાન્ય તિલક, સ્વં કવિવર ટાંગોર અને પૂ. મહાત્મા ગાંધીજીને એમાં અર્ધ અપાયા છે. તદુપરાંત એમાં લખે છે : શ્રી. ઉમાશંકર જોષી, શ્રી. દેશજી પરમાર, શ્રી. હુંગરશી સંપટ, સ્વં ચંદ્રશંકર નર્મદાશંકર પંડ્યા, શ્રી. પોપટલાલ સુડગર, શ્રી. હસમુખલાલ મ. કાજી, શ્રી ‘નિત,’ શ્રી. પ્રેમશંકર હ. ભટ્ટ, શ્રી. સરોજિનીબહેન મહેતા, શ્રી. જમુભાઈ દાણી, શ્રી. ઉપેન્દ્ર પંડ્યા, શ્રી. હિન્દુકાન્ત ત્રિવેદી, શ્રી રામપ્રસાદ બક્ષી, શ્રી. જ્યેષ્ઠારામ ઉપાધ્યાય, શ્રી. દિશનસિંહ ચાવડા, શ્રી. શુકરપ્રસાદ જ. રાવળ શ્રી. પોપટલાલ અંબાણી, શ્રી. નીલેશ્વરીબહેન મહેતા, શ્રી. મોહનલાલ મ. ભટ્ટ, શ્રી. શાન્તિલાલ તોલાટ, શ્રી. વિહલદાસ કોઠારી, કવિશ્રી ત્રિજીવન બાસ, શ્રી. તારાચંદ્ર અગ્રાલજી, શ્રી. પુરુષોત્તમ જ. શાહ, શ્રી. રસિકલાલ જોષી વગેરે. આપની નકલ માટે આજે જ લખી નાખો. પાછળથી કદાચ નિરાશ થવું પડે. શિષ્ટ જાહેર ખર્ચર માટે ઉત્તમ સાધન. તરત જ લખો:

નવયુગે સાહિત્ય સંઘ—લાઠી. [કાઠિયાવાડ]

હવે પછી—“સંસ્કૃતિનાં સંરક્ષકો,” અંથ બીજો : આપણા પત્રકારો : અંથ ત્રીજો : આપણા વાર્તાકારો (નવલકથાકારો—નવલિકા નવેશો) : અંથ ચોથો : આપણા કવિઓ : અંથ પાંચમો : આપણા વિચારકો—વિવેચકો : અંથ છઠો : આપણા રાષ્ટ્રનેતાઓ : અંથ સાતમો : આપણા સામાજિક કાર્યકર્તાઓ :—અને એ રીતે આ અંથમાળા આગળ ચાલશે.

વિવિધ વાનીઓ

આમ્રપાક—કેરીના રસ (પાકી) ૧ શેર, સાકર ૧૦૦, કેશર, એલચી પ્રમાણસર કેરીનાં રસને અનેક રીતે ઉપયોગી બનાવી શકાય છે. પેણીમાં ૧૦ શેર ધી નાંખી, સગડી પર મુકવું દેવતા સાધારણ રાખવે, અને પિત્તળની ઝારી કે તવેતાથી (ક્યાર્થવાળા) હલાવતા રહેવું, ત્યારે માવાના જેવું બની જાય, ત્યારે ખાંડ નાંખી હલાવ્યાં કરવું, અને હલવા જેવું થાય, પછી કેશર વિગેરે મસાલા નાંખી દેવા, અને યાળાને ધી લગાડી, પાથરી દેવું અને ઉપર ચારોળી, બદામ અને પિસ્તાની ચીરી ભજરા વરી, ખીને દિવસે કટકા પાડવા, જે ધણી સ્વાદિષ્ટ લાગે છે.

કેરીના રસના પુડા—કેરીના રસને, યાળામાં ધી લગાડી પાથરી તરકે મુકવું. જે મુજબ પાતળા કરવાં હોય, તેમ પાથરવા,

મીઠું, મરચાં, દોઝ, નાંખીને હલાવી પાથરવું, બરાબર સુકાય, પછી તેલમાં તળી ખાવામાં લેવું.

રસગુલાખ—૧ શેર દુધ, ૧૦ શેર ખાંડ ૦) માવો, એલચી.

શેર દુધને અડધું ગરમ થાય, પછી ઝાસ, અથવા ૧૦ લીંછુ નીચેની ખુબ ગરમ કરી હલાવ્યાં કરવું. પછી નીચે ઉતારી એક કપ-કામાં ખાંધી લટકાવી રાખી ૧ કલાક રાખી પાણી નીતરી જાય પછી, રહેલા માવાને ખુબ મસગી, માવો ગોળ ભેળી લુવા કરવા (એલચી જડી ખાંડી મેળવવી) અને ૧ તારી ચાસ-છીમાં ગોળ લુવા નાખતા જવું, ચાસણી સગડી પર જ રાખવી, તે વેનીલાનું એસન્સ નાંખવું. રોઝીની માફક ઉગશે તેમ ઉપર આવશે, પછી નીચે ઉતારી ખાવામાં લેવું.

વિમળાખડેન મુઠ હવે.

સ્ત્રીઓના

મદર, લોહીવા, ઝડતુદોષ, ગર્ભશયના રોગો, વધ્યત્વ વગેરે માટે

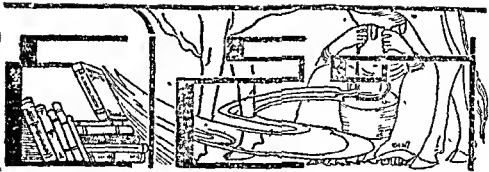
અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ઉંઝા ફાર્મસી

ગાંધીરાંડ, અમદાવાદ; ઉંઝા. (ઉ. ગુ.) દાદળાદેવીરાંડ મુંબઈ; લક્ષ્મીરાંડ, પુના

ભયંકર મોંઘારત

લેખક : શ્રી. કુંગરશી હરમશી સંપા.

હિંદુઓમાં ભયંકર મોંઘારત ચાલે છે.

જગતના મહાપુરુષને લીધે આ સ્થિતિ ઉભી થઈ છે, વસ્તુઓના ભાવો ફેરે અને ભૂરે વર્ષાં ભાય છે. જિંદગીની જરૂરિયાતની વસ્તુઓ અત્યંત મોંઘી થતી જાય છે, હિન્દી સરકારના અર્થ-શાસ્ત્રિય સલાહકાર મો. ગ્રેગરીએ જે ભાવ ટકાવારી તૈયાર કરી હતી તે ૧૯૪૨ ના ઓગસ્ટમાં ૧૦૦ થી વધીને ૧૬૦ જેટલી થઈ હતી. તે પછી તો મોંઘારત અતિ વધી પડી છે. વસ્તુઓના ભાવો અત્યંત વધી ગયા છે. અનાજ ખોરાકોના પદાર્થો, રસકસ અને પહેરવાના વસ્ત્રો એ સર્વે ખૂબ મોંઘા થઈ ગયા છે. અનાજના ભાવો બેથી ત્રણ ગણા થયા છે.

દૂધ, ધીના ભાવો પણ ૨૫ ગણા થયા છે. કપડાના ભાવો પણ ત્રણ ગણા વધ્યાં છે; ભાડાં વધ્યાં છે. તેળના, સોનું, ચાંદી, ધાતુઓના વાસણો, માટીના વાસણો, લાકડું, લોહું એ સર્વેના ભાવો ધણાં વધી ગયાં છે.

જિંદગીની જરૂરિયાતની સર્વે વસ્તુઓના ભાવો અત્યંત વધી ગયા છે. હમણાં ટકાવારીની ઠાઠ સુમગાથુ આંકણી બહાર પડી નથી પરંતુ તે ૧૦૦ ટકાના ૨૨૫ થી ૨૫૦ સુધી જરૂર પહેંચી દશે એમ મારું અનુમાન છે. અમુક વસ્તુઓમાં તો આપણે ખૂબ મોટા ભાવો આપવા પડે છે. આથી વેપારની દરેક વસ્તુઓના ભાવોમાં એક સામટો ચાલુ વધારો સાંવંત્રિક

સ્ત્રીઓને ખાસ વાંચવા લાયક

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈનું પુસ્તક

જીવનની ઝાંખી

સ્ત્રી જીવનનને લગતી સામાજિક ૧૯ વાતો કી. રી. ત્રણ.

[પ્રો. કવેની સ્ત્રી વિવાહોમાં શુજરાતી ટેસ્ટનુક તરીકે આ પુસ્તક પસંદ થયું છે.]

ગરિકા (એપન સીકલરની નાટીક) કી. એક રૂપીઓ.

સ્ત્રીબોધ ઓફીસ, પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

થયો છે. થોડી વસ્તુઓ તો કે એવી છે કે એમના ભાવો અછતને લીધે વધ્યા છે કેટલીક વસ્તુઓ પરદેસોથી આપાન કરાતી હતી તે તો એટલી મોંઘી થઈ પડી છે કે તેનું નામ પણ લેવાય નહિ. દિનદર્માં નહિ જનતા પદાર્થો જેવાં કે રસાનનના પદાર્થો પોવાદના પદાર્થો, યત્રો, કાચના પદાર્થો, ગંગો, ધડીયાળો વિગેરેના ભાવો તો ધણાં જ વધી ગયાં છે. કાષ્ટના પાંચ ગણા કોઈ કોઈના દસગણા ભાવો વધી ગયા છે.

અનાજની અછત પણ અત્યંત મોટા પ્રમાણમાં દેખાય છે. મુગઈ, કલકતા જેવાં મોટાં શહેરો અનાજની ખાખવમાં પરાધીન છે. એમની વિશાળ વસતિને ખાદ્ય ખોગથી સર્વે દુરદુરના પ્રાંતોમાંથી ખેતરોને પુરી પડે છે મુર્તિને સિંધ અને પંજાબ ધઉં પુર્ગ પાડે છે. બરમા મુખ્યત્વે ચોખા પુરા પાડતું હતું ચણા પણ પંજાબ અને સંયુક્ત પ્રાંતોથી મુખ્યત્વે આપાત કરાય છે. ઘી પણ અનેક પ્રાંતોથી આવે છે. આથી આ યુદ્ધના સમયમાં રહેલો બચકાત સંકુચિત હોવાથી મુગઈને પુરા અનાજ અને ખેતરોમાંના પદાર્થો મંગતા નથી ક્યારેક તો અછતના પાંચ છ ગણા કે તેથી પણ વધારે ભાવો આપવા પડે છે બહારદેશમાંથી મોટી ગંઢ ચોખા ગરીબોને માટે આપાત કરાતા હતા તે બધું થયા છે. કુદરતે લીધે વાદનઅવહાર અવ્યવસ્થિત થયો છે. આથી મોટા શહેરોને પહોંચાડતી મોજન-સામગ્રીનો નિયમિત પ્રવાહ ખૂબ અનિયમિત બન્યો છે

આપણા કુટુંબોનો ખર્ચો બેવડો છે. પેદાશ બેવડાઈ નથી. આપણા અર્થશાસ્ત્રનો મુખ્ય વિભાગ મધ્યમ વર્ગ છે એ મધ્યમ વર્ગને બાંધેલા પગારો મળે છે. ક્યંકે ક્યાંક મોંઘારતના બધાં યત્રુ થયાં છે. વસ્તુ તે ધણાં જ ઓછાં છે. પરિણામે આપણા મધ્યમ વર્ગ અને કારીગર વર્ગ બંધા દુઃખી છે. ઘરમાં જે કાંઈ કસ હતો તે ચલાતો નથી છે. ખર્ચો બેવ-

આટીસ્ટ બસ્ટ માટે
કલામય સુંદર પોઝ માટે
હસ્તાં રમતાં ભુલકા માટે
કોલેજ યા ઓફીસ ટ્રપ માટે
હરકોઈ જાતના

☆

ફોટોગ્રાફી—એન્ડાઈંગ

||

અને

||

પેન્ટીંગના કામ માં

||

મળો-લખો યા ફોન કરો

||

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓ

૩૬૫ કોકોરદ્વાર, પોસ્ટ સામે,
મુંબઈ. ટે. નં. ૨૫૭૮૨

સ્ટુડીયો રજામાં પણ ખુલ્લો જ હો

જી.

પો છે. બાડા વધ્યા છે. છતાં પેદાસમા
પણુવા ભેગ વધારે થયો નથી, જેટલોને
પનાજની કિંમત ઘણી સારી આવે છે. પરંતુ
પેટલા પ્રમાણમાં જિંદગીનો ખર્ચો વધ્યો છે
પેટલા પ્રમાણમાં એમની પેદાસ વધી નથી.
અમ વર્ગના પાંચ વ્યક્તિઓનાં બનેલા ગુજ-
ર્તા કુટુંબનો ખર્ચો કરાચીમાં નીચે પ્રમાણે છે.
મેની માસિક પેદાસ ૫૦ રૂપિયાની છે.

ખર્ચ	મુદ પહેલાંનો દમણા	
	રૂપિયા નો રૂપિયા	
મોરડીનું બાકું	૭૧	૧૦
પાંચ જણને માટે અનાજ		
મણ (૧૧) તથા કોલસા	૯	૧૬
બજારનું મળી		
ધ, ખાંડ, ચણા માટે		
ના શેર દુધ, ખાંડ, ચણા	૪	૭
વેળાનીનું બીધ (ખરી)	૧	૧
પી, તેલ,	૪	૭
પાકાં, ટોપીઓ	૫૧	૧૨
ભરખા, ચપડો	૧૧	૩
કોકરા-કોકરીનો સ્કુલ ખર્ચો	૪	૬
પાકબાજી	૩	૫
મીઠું મસાલો	૧૧	૨
સાચો કલઈ	૧	૨
પરચુરણ સોપારી વિગેરે	૨	૪
	૪૪	૭૫

મેં આવાં વીશેક ધરોનાં બનેટાં મેળવી
એવાં કાઈ બનેટ પુરું થતું જ નથી. ધરમાંથી

સ્તુવટી કિં. રૂ. ૩-૦-૦-
ચોરોજ ખર્ચ જુદું.

શ્રીઓના બંધ પડેલા માસિક અટકાવને
પણુ દીવસમાં ફરી ચાલુ કરી ગઈ રહેતા
ગવે છે, ગર્ભવાળા શ્રીએ લેવી નહી
પેલ અપરા કેસો માટે રોડોગ બનાવટ
બાટલો ૧ ના રૂ. ૫) પાંચ.
લખો:-વૈધરાજ વી. કે. જોશી.
રીંગલ સીનેમા સામે, અમદાવાદ. ૧

થોડું ઘણું સોનું હોય તે ધીમે ઓગળી જાય છે.
આ લોકોને દૂધ તો ક્યારેય મળતું નથી. ધી
વતસ્પતિનું ખાંચ છે. તેના બાવો પણ વધી
ગયા છે. મુદ પહેલા દરમાસે પાંચ-છ રૂપિયા
વધારે થતો હતો. તેથી જે પણ વરસે દેશ
પણુ જઈ શકતું હતું. હવે તે ચર્ચ શકતું નથી.
દવાદારનો ખર્ચો પણ ક્યારેક ચર્ચ શકતો હતો.
તે પણ ચર્ચ શકતો નથી. ચારે તરફથી મોંઘા-
રતનો દેશ એમને જાણકાર દીતે પીડે છે,
ક્યારેક સીનેમા, હોટલનો લંબો લેવાતો તે
પણુ બંધ ચર્ચ ગયો છે. મુદ માંખાપને દેશમાં
કાઈ મોકલતું નથી. વિવાહાદિ સાંસારિક ખર્ચો
પણુ ચર્ચ શકતા નથી. સામાજિક ખર્ચો પણ
ચર્ચ શકતા નથી.

અમારી થોડે દુર મજૂરોનાં કુટુંબો છે.
તેમાં તપાસ કર્યાં સિવાય પણ મોંઘારત
સંપૂર્ણપણે નકવાની ખૂંમ છે. મજૂર દરરોજ

ઉઘડતી આંખ

લે ગજેન્દ્રશંકર લાસરાંકર પંડયા

એમ. એ. ખી. ટી.

નવા અને જુના જમાનાની ઉઘડતી
આંખોને વાસ્તવિક રીતે દર્શાવતી, દોલેજ
હોસ્ટેલજીવન, ન્યાત અને સીનેમા સહિ
જેવું વિવિધ પ્રસંગો અને આજના જીવ-
નના રંગો ભરી, અંતઃસુષી અખંડિત
રસપ્રવાહ જાળવી રાખતી શ્રી ઉપયોગી
નવલકથા.

એન્ટિક કાગળ, પાકું પુઠું : કિં. રૂ. ૩૫

યુગાંતર કાર્યાલય

ગાંધીપુર - સુરત.

૩. ૧ એક લાવે છે. તેની સ્ત્રી ૩, ૦૫ લાવે
તે. દરમાસમાં એમની કર્માર્થ ૪૦ રૂપિયા છે.
એક મહિનામાં જીવીસ દિવસ કામ મળે છે.
માસિક ખર્ચાના બે પાસા કેમ પૂરાં કરવાનો
સવાલ એમને ભારે મુંઝવે છે. કપડાં ફાટી
ગયાં છે. સાંધા કરી પહેરે છે. કપડાની કિંમત
ત્રેવડી થઈ ગઈ છે. રોટ્ડાઈ ક્લોથ એમને
મળતું નથી એમના બજેટો જોયા તો દરમાસે
બહુ જ કરકસરથી પણ ૧૦ રૂપિયા લગભગ
પડે છે. છ સાત બજેટો તપાસી જોયા છે.
એઓને બાળકોના શિક્ષણનો ખર્ચ નથી, ધો
કે દુધ ખીંડુન વાપરતા નથી. પચમા કાટારળા
પહેતાં નથી તમાકુ પીએ છે. અગાઉ સોનેમા
અને હોટલોની ચઢાની ક્યારેક ક્યારેક મોજ
કરાતી પણ હમણા તે ની સહુ નથી

આપણા ગુજરાતીઓમાં મોટો જામ નોક-
રીઆત-વર્ગનો છે. કરાચીમાં આસરે ૧ લાખ
ગુજરાતીઓ છે. તેમાં ૪૫૮ વેપારી, ૩૧૦૦
દુકાનદારો, ૨૫ ઉદ્યોગપતિઓ અનુમાને છે.
૩૫૦૦૦ મધ્યમ વર્ગના કારકુનો, કારીગરો
અને કસમીઓ આસરે છે ૧૦ હજાર નેટલા
મજૂર અને મહેનતુ વર્ગના છે, આમાં પહેલા
વર્ગના અતિ ધનવાન વર્ગના વેપારીઓની
પેદાશ તો મોટા ભાગે કરો તરીકે સરકારનું
ઇન્કમેટેક્સ ખાતું લઈ જશે મધ્યમવર્ગના ૩
૧૫૦ થી ૩ ૩૦૦ ની માસિક પેદાશવાળાને
ખર્ચ વધુ છે. પરંતુ તેઓને મોખવારી પાવ-
માલી ઉપર મુકતી નથી. પરંતુ માસિક રૂ.
૧૦૦ થી નીચેની પેદાશવાળાઓને આજીવોર
રહેતું છે. સામાજિક ખર્ચા કરવા છે તેમને
માટે તો આ સુદસમય ભયંકર છે. ૩૦ રૂપિયા
અને ૫૦ રૂપિયા વચ્ચેની પેદાશવાળાને માટે
તો આ સમય પાવમાલીનો છે સુદ ક્યારે
પુરું થશે એમ સૌ પૂછે છે, પણ સુદનો અંત
પાસે દેખાતો નથી. બે વરસે પુરું થાય તો
પણ પરમાત્માની કૃપા મનજીવી કરોડીની
કરાચીની પેઠે અર્ધા દિવસ શહેરની રિયલિટી છે

સ્ત્રીબોધના વાંચક

ભાઈઓ અને બહેનો

જાણીતી પેઢી અને 'સ્ત્રીબોધ'ના
વ્યવસ્થાપક : જીવનલાલ અમરશી
મહેતા તરફથી પ્રગટ થાય છે.

મહર્ષિ વાત્સ્યાયન પ્રણીત

કામસૂત્રમ્

જયમગલા અને બીજા કામશાસ્ત્રોના
મધ્યેના સમગ્ર વિચારોની તાત્ત્વજ્ઞી
આંદોલોખકોના મંતવ્ય મુજબ.

ગુજરાતી ભાષામાં

સૂત્રો, સૂત્રોની અનુવાદ
જયમગલાની તાત્પર્યવ્યંજક

ટીકા સાથે.

ફક્ત અગાઉથી ૩ ત્રણ લરી સહય
ધનાર પુખ્ત ઉંમરનાનેજ નહીં કરેલ
કિંમતે મળી શકશે.

પૃષ્ઠ લગભગ ૭૦૦. કિં. રૂ. દર
આસપાસ રહેશે.

આજેજ લખો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પ્રેસિડેન્ટ, : મદાવાદ.

માંધવારી વધે છે છતાં

પુસ્તકો

જુજ હિંમતે મળે છે.

માત્ર જુજ નકલો છે. જેમને
જોઈએ તેમણે તુરત મંગાવી લેવી

મૂળ કી. લેવાની કી

સં. મહાભારત રૂ. ૪૥૫ રૂ. ૨-૪	
જંગીકપાન ૨)	૧-૮
ચોખેરવાલી [ટાગોર] ૨૥	૧-૧૨
મુવાસયંદ[શરદખાળુ] ૨૥	૧-૧૨
શરતચંદ્ર ૨૥	૧-૧૨
સહચરીની શોધમાં ૧૥	૧-૮
ધીખતો જ્વાળામુખી ૪૥	૨-૬
રનેહલકમી ૩)	૧-૧૪
સંસારની વાતો ૨૥	૧-૬
વનિતાની વાતો ૨)	૧-૧૪
અખળાઓની	
આત્મકથાઓ ૨)	૧-૧૪
મહિલાની મહાકથા ૩૥	૨-૩
વિશ્વલીલા ૨)	૧-૪

[ટ. ખ. જીક]

પાકા સોનેરી નામના આઈન્દીગના

- પુસ્તકો. -

લખો : -

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમણી રોડ. : : અમદાવાદ.

મુદ્દનો ઉપદ્રવ અહીં કરતાં, મુરોપમાં વધારે છે. મુરોપના લગભગ ૨૫ દેશો જર્મનના કબજા નીચે છે. જર્મનીએ બારે શાસ્ત્રીય મુક્તિઓ અને ચોળનાઓથી પ્રજાના સર્વે ભાગોને સૈન્યોમાંથી બચેલા વસ્તુઓની વહેંચણી કરવાનો માર્ગ ચોળ્યો છે, અંગ્રેજોએ પણ જે વસ્તુઓના ભાવે ૧૯૨૯ માં ૧૦૦ ટકા હતા તે સર્વે સખત અંકુશો નીચે મુનિયમન ક્યુ છે, અમેરિકનોએ પણ તેનું જ નિયમન ક્યુ છે.

હિંદની વૈભવિત મોટી છે. ૩૯ કરોડની વિશાળ પ્રજા માટે ભાવનિયમન અતિ કઠીન છે એ વાત સ્વોકાગ્રવા જેવી છે. પરંતુ હિંદમાં આ ભાગનિયમન બહુજ શાસ્ત્રિય અને સુચવચિત રીતે દાખલ થયું નથી. હિંદમાં ખનતા પદાર્થો તેમાં પણ ખોરાકી-પોશાકીના પદાર્થોની ભયંકર મોંઘવારી નિયમિત રીતે હળવી કરી શકાય છે. પ્રાતિય સરકારોને બીજા પ્રાતોને જે મોંઘા ભાવે અનાજ વેચીને મોટો નફો કરવા દેવામાં આવે છે તે અગોચર ગણાશે. ખિતનથી આ ખાખતમાં સલાહ આપનાર હિંદમાં આવ્યો છે.

હિંદની સરકાર અંગ્રેજ સરકારના માટે હિંદમાં મોટી રકમ માલ ખરીદ કરે છે. આ માલનાં નાણાં નવી નવી નોટો છાપીને હિંદના માલ વેચનારાઓને ચૂકાવાય છે. આથી હિંદમાં મુદ્દ પૂર્વે ૧૯૫ કરોડ રૂપિયાની ચલણી નોટોનો ફેલાવો હતો તે ફેલાવાનો ભયંકર ફુગાવો થઈને ૧૩ અમજ રૂપિયાથી પણ વધારે થયો છે. બ્રિટિશ સરકાર આના બદલામાં સોનું આપતી નથી. પણ માત્ર પાઉન્ડની ચલણી નોટો (સ્ટર્લિંગ) નિલાયતમાં આપે છે. વિશ્વાતમાં આ સ્ટર્લિંગનો જમાવ ધેણો થઈ ગયો છે. ફુગાવાથી હિંદમાં રૂપિયાની કિંમત અધીં રૂપિયો થઈ ગઈ છે. વસ્તુઓના ભાવે અસાધારણ જિંદગી થવા છે. રૂપિયાની ખરીદશક્તિ ઘટી ગય છે.

સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓના ધર્મ

લેખક : નાનાલાલ દી વરકાંગર

નૃવોદા, મધ્યા તથા પ્રૌઢા એવી સર્વ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓએ સમજવું જોઈએ કે આ શરીર પર પ્રથમ કુમારિકાગ્રિયતિમાં શરીરને જન્મ આપનાર માતા-પિતાના મમત્વનો અધિકાર હોવાથી તેમના સ્વાધીનમાં રહેવાનું હતું; તે તેમજે દવે તેજ આ શરીરને યજ્ઞ વેળાએ હસ્ત મેળાપ કરતાં જન્મેલા દાથ લઈ પતિના જમણા દાથમાં મૂકી, કન્યાદાન કરી પોતાના મમત્વનો અધિકાર ઉતારી સગાંસંઘથી અને ઝાતિ તથા અગ્નિ આદિદેવોની સાક્ષીએ પતિના સ્વામિત્વનો અધિકાર સિદ્ધ કરી આપ્યો છે. તેથી દવે માત-પિતાનો અધિકાર મટી પતિનો અધિકાર થયેલો છે. માટે મારે નિરંતર તેમના જ વત્ત યઈ રહેવું જોઈએ. મારું શરીર સ્વંત્રમીનું ને શરીર સાથે તેને ગ્રેરનાઈ મારું મન પણ સ્વામીનું, તેમ જ તે શરીરના નિમિત્તથી પોતાને આવી મજેસાં વસ્ત્રાલંકાર અને ધન પણ મારા સ્વામીનાં છે એ હજવખત સ્મરણમાં રાખી તન, મન અને ધનથી તેઓ પોતાના પર નિરંતર પ્રતજ રહે એવું વર્તન રાખવું એ કુંલીન વહુઓનું કર્તવ્ય છે. સ્ત્રીઓએ પરપંથા પછી ગિતાનું ધર એ પર ધર અને પતિનું ધર એ જ પોતાનું ધર જણવું. પરણેલી સ્ત્રી જેવી પોતાના સાસરામાં રહીને જોએ છે તેવી તે ગુણના લંકાર રૂપ હોય તોપણ પીયર કે મોસાજમાં રહેવાથી શોભતી નથી. સ્થાન બ્રહ્મ થયેલા રાજા, પ્રધાન કે કોઈ અધિકારી તથા વાહાણ, મેઘ, દંત કેશ. (વાળ) ને નખ જેવી શોભતા નથી તેમ

કુંલીન સ્ત્રી પણ પતિના ધરરૂપ સ્થાનથી બ્રહ્મ યજ્ઞને વ્યાપ, લાઈ કે મામાને ઘેર રહેવાથી શોભતી નથી, સદૃશ સદૃશી હોય, પરંતુ પતિવિમુખતાનો (પતિથી અજુજનાવનો) એક જ અવગુણ જે સ્ત્રીમાં હોય તો તેના બધા ગુણો પણ કેવળ દોષરૂપ મનાય છે. પરંતુ સત્ર દોષો હોય, ને પતિ મેવાનો માત્ર એક જ ગુણ જે તેનામાં હોય તો તે સદૃશ દોષોને ડાહ્યા માણસો ગુણરૂપ ગણે છે, માટે ક્યારે પણ પોતાના સ્વામી અસંતુષ્ટ થાય એવું આચરણ સ્ત્રીઓએ આચરવું નહિ. લગ્ન ક્રિયામાં સમાપ્તીના કર્મ સમયે વરકન્યા સામ સામી સાત પ્રનિશ્ચાઓ કરે છે. તેમાં કન્યાની સાત પ્રતિજ્ઞાઓ આ નીચે આપી છે:-

કન્યા વરને કહે છે:-હે સ્વામી! મેં આ મોડું સૌભાગ્ય આપનાથી મેળવ્યું છે, (૧) માટે આપ જે રળી લાવશો તેમાં હું ધરનો નિર્વાહ કરી સતોષ માનીશ. (૨) તેથી જ હું આપની આજ્ઞા નિત્ય પાળીશ, (૩) તથા હું પવિત્ર યજ્ઞ, સારા શયનગાર ધારણ કરી, મન વચન અને કર્મવડે આપની સાથે રહીશ (૪) દુઃખમાં ધીરજ રાખનારી ને સુખમાં પ્રસન્ન થનારી હું આપના સુખદુઃખની લાગિવણ હું, તેથી હું આપની આજ્ઞા વિના હું કોઈ સ્થળે જઈશ નહિ. (૫) સુખેથી હું આપના ધરનાં બધા કામ કરીશ, સાસુ સસરાની સેવા ને બધુઓનો સત્કાર કરીશ. અને જ્યાં આપ ત્યાં હું ને જ્યાં હું ત્યાં આપ એવી આપની સાથે એકતાથી વર્તીશ. હું પ્રતિજ્ઞા લેગ કરીને

આપને કદાપિ ઠગીશ નહિ, ને આપ પણ મને ઠગીશ નહિ. (૬) હું હોમ યજ્ઞાદિના કામમાં નિત્ય આપને સદાય કરીશ, તથા ધર્મ, અર્થ અને કામ * સમ્બંધી કાર્યોમાં આપના મંનની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તીશ, (૭) આ મારી પ્રતિજ્ઞાઓના પાલનથી, અગ્નિ, દેવ, મારા માતા-પિતા અને સમ્બંધી વર્ગ એ સર્વ સાક્ષિરૂપ છે.

સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીએ ઉપરની સાત પ્રતિજ્ઞા, વચનોના નિત્ય પાઠ કરી, તેને સ્મરણમાં રાખી તે નિયમોનું સારી રીતે પાલન કરવું; પણ પ્રતિજ્ઞાભંગ થવાય એવું અયોગ્ય આચરણ સમજી સ્ત્રીઓએ કદી પણ કરવું નહિ.

પતિની પ્રસન્નતા માટે ઘર અને ઘરના સભ્યો સાદિત્યો સ્વચ્છ તથા સુશોભિત રાખનાં. ને સ્વામીના સાનિધ્યમાં પોતાનું શરીર પણ શુભગરુડા સુશોભિત રાખીં આનંદમાં રહેવું;

* ધર્મ, અર્થ તથા કામ. આ માટે આ પેરના દાઈદક્ષના ચોથે પાને નં.ખ. ૭ તે જુઓ.

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને

બીજાં નાટકો

ગુજરાતના આઠ સમાજ સુધારકના અદ્ભુત જીવન પ્રસંગો આલેખતું અને જમાનાનો ચીતાર આપતાં, લજ્જવા જેવાં કાળ, અને કક્ષાની મર્યાદા અતુસાર સાત નાટકો અને સંવાદો

પાકું પુંકું. કિંમત રૂ. ૧૫

યુગાંતર કાર્યાલય

ગાંધીપુર - સુરત

રીસ, ક્રોધ કે ઉદારીનતા પોતાના સ્વામીને ખતાવવા નહિ.

સંસારમાં સ્ત્રીઓને સર્વ સુખના સ્થાનરૂપ તથા સર્વસ્વરૂપ પોતાનો સ્વામી છે, માટે તેમને તે પરમ પૂજ્ય છે. તે માટે જ સ્વામીનું શરીરને પ્રકટાવનાર ઘણાં વાત્સલ્ય તથા પ્રેમ પૂર્વક પાલનપોષણ કરનાર, તેને ભવિષ્યનું સુખ માટે વિદ્યા, વ્યવહાર અને ધર્મ જ્ઞાનમ પ્રતીષ્ઠ કરનાર, તથા ઘણાંકષ્ટે સંવાદન માન નાગ, પુત્રના દુઃખે દુઃખી ને સુખે સુખી થનાર તથા તેને નિરંતર જોઈ પ્રેમાશુ પાકનાર અને અદ્વિનિંય પોતાના પુત્રનું શુભ ચિંતન કરનાર કે જેના બદલામાં જેતાં આખા વિશ્વમાં કાંઈ મળે નહિ એવાં પોતાના સાસુ અને સસર તેના તરફ અત્યંત પુજ્ય ભાવ રાખી, તેમને કદાપિ દુશ્મના ન દેનાં પ્રસન્ન રાખીને તેમની સેવા કરવી, પતિના શરીર, ચાતુર્ય, વિદ્યા જ્ઞાન, ઘર અને ધનાદિ અર્થકાર વ્યાદિથી જે જે સુખો સ્ત્રીઓને મળે છે. તેના સધળો પ્રતાપ જુદોનો છે એમ માની કુઠવાન માતાપિતાની પુત્રોઓએ નિર્ભંગભાવે સાત સસંગની યોગ સેવા કરવા ચૂકવું નહિ. કદાપિ તેઓ તાંમસી બની શુદ્ધિના, અલુસમજી, ચીડીયાં સ્વભાવના, અદેખા, જુના વિચારના, આમ્ય આચારવિચાર તથા વર્તનચાળા ને વદકણા હોય, તથાપિ ચતુર સ્ત્રીઓએ તે જુદોનાં હોયો ન જેતાં પોતાના શાલુપણથી, વિવેકથી તથા શુદ્ધિ ચાતુર્યથી તેમને વંશ કરી આ પ્રથમ તેમના સ્વભાવને મળતાં રહી, તેમની પ્રીતિ મેળવી લેવી, કે જીથી તેઓ પોતાને વિરુદ્ધ જણાય નહિ. ચતુર સ્ત્રીઓની ચતુરાઈ, વિદ્યા, ઉદાપણ અને સદ્-ગુણોની ખરી કસોડી ત્યારે જ થાય છે કે જ્યારે પારમાં પોતાના કરી સાસરીયામાં પોતાનો સમાવેશ કરી રહે છે.

પ્રયોજન વિના બહારજનું નહિ, માર્ગમાં ઉઠા રહેતે પોતાના સમ્બંધી વર્ગના પર

પોંડીચેરીના અરવિન્દ આશ્રમમાં અમેરિકાના ભૂતપૂર્વ પ્રેસિડેન્ટનાં પુત્રી

ન્યુયોર્ક ટાઇમ્સના ચર્ચાપત્રી મી. હર્બર્ટ મેથ્યુઝ લખે છે કે હિંદુસ્તાનમાં દક્ષિણ તરફ કાશ્મીરમાં કિનારા પર આવેલા પોંડીચેરી શહેરમાં અમેરિકાના મહાદેવ પ્રેસિડેન્ટ વુડરો વિલ્સનનાં પુત્રીનો મને અચાનક બેઠો થયો. કેચ લેખિકાના (હાલમાં દ ગોલીરોડ) તાજાના પોંડીચેરી શહેરમાં મીસ માર્ગ્રેટ વુડરો વિલ્સન આવીને વસ્યાં છે. તેમણે મેથ્યુઝને જણાવ્યું કે હિંદી ધર્મશુદ્ધ શ્રી. અરવિન્દનાં સાધક તરીકે ત્યાં રહી તેમને ધણું સુખ પ્રાપ્ત થયું છે. આવો સંતોષ તેમને આપાદિ કદી મળેલો નહિ. માર્ગ્રેટ વિલ્સનની ઉંમર હાલ ૫૬ વર્ષની છે. તેઓએ પોતાના કુટુંબમાં ચાલી આવેલા સ્કોટિશ-આઇરીશ પ્રેરણાદીરીઅન સંપ્રદા-

યનો વર્ગોં પૂર્વે ત્યાગ કર્યો હતો અને દેવાલયમાં ચાલતી ક્રિયા દરમિયાન દેવળ છોડી ચાલ્યાં જઈ તે પ્રત્યે પોતાનો વિરોધ દર્શાવી દીધો હતો.

ન્યુયોર્કમાં નહેરુ પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકોની યાદીના એક કાર્ડમાં શ્રી. અરવિન્દ ધોષના બીતા પરના નિબંધો તેમણે લેયા. હિંદના આ સુપ્રસિદ્ધ અને બહુમાન્ય તત્ત્વચિંતનના ગ્રંથ પરની ત્રણમો પાનાની ટીકા વાંચતી તેમણે શરૂ કરી. તેમાં મનુષ્યજીવનનું સમતોલ-પર્ણ સાચવવા માટે શું આવશ્યક છે તે વાંચતાં તેમનાં મનનું એટલું આકર્ષણ થયું કે સાંજે પુસ્તકાલયના દેખરેખ રાખનારાઓએ મકાન બંધ કરવાનો વખત થતાં તેમને બહાર જવાની

જા
હ
ર

પ્ર
જા
ના

ચિત્ર
નં. ૧

એ છે જોખમે મ્યુમ્યુઅલ કાર્પકર-મહેર પ્રબોનો મિત્ર નં. ૧ એ તમને, મને કે દરેક જણને મદદ કરવા ખડે પગે તૈયાર છે. ગમે તે ગાય પણ તમારા પુત્ર કેળવણી પામે અને જિંદગીમાં સારી જરૂઆત કરી શકે તે માટે-અને તમે પણ તમારી વૃદ્ધા અવસ્થા સુખચેતનમાં ગાળવાની ખાતરી રાખી શકો તે માટે વ્યવસ્થા કરવામાં તમને મદદ કરવા હમેશાં એ હાજર છે. તમારે તે તમને મળવા આવે ત્યારે એને મળવા અને આવકાર મુકશે નહિ તમારી શું શું જરૂરો પાતો છે તે એને જણાવો અને એ તમારે ભાવિ સસામત, ચિંતા મુક્ત અને સુખ ચેતન બહુ બતાવવાહો વધુથી સો માફક આવતો ગાર્ગ સુચવશે.

જોખમે મ્યુમ્યુઅલ લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લી.
જોખમે મ્યુમ્યુઅલ બીહીમ; હોન'બોરોડ, મુંબઈ.
હિંદમાં જિંદગીના વીમાની સૌથી સુખી ગંરવા.
દરેક પોલીસી ધરાવનાર નફામાં હીસ્સો ધરાવે છે

કુળ પાડી. બીજે દિવસે તે પોતાનું અધૂરું રહેલું વાંચન પૂરું કરવા પાછા આવ્યાં.

હિંદુસ્તાન દેશમાં સામાન્ય મનુષ્યોથી પર એવા સંત પુરુષોના અનેક આશ્રમો છે અને તે માંહેનો એક અરવિન્દ આશ્રમ છે. મહાત્મા ગાંધીનો આશ્રમ પણ તે જ પ્રકારનો છે. અરવિન્દ. ઘોષે તેનીય વર્ષ ઉપર પોતાનો આશ્રમ સ્થાપ્યો હતો. આ આશ્રમ ધિટન તરફ સારી લાગણી ધરાવે છે અને સંસાર પ્રત્યેનો વૈરાગ્ય તેમાં જોડા છે. અહીં માર્ગેટ પોતાને દિષ્ટયા (જેણે પોતાના દિવ્ય આત્માને જોળખ્યો છે) નામે જોળખાવે છે. એટલે કે પોતાનું એ નામ પાડ્યું છે.

શ્રી. અરવિન્દ સીતેર વર્ષની ઉમરના છે. તેમણે પોતાનું શિક્ષણ કેંધીજ યુનિવર્સિટીમાં લીધેલું. વર્ષમાં ચારવાર તેઓ આશ્રમવાસીઓને દર્શન દે છે. તે સિવાયના સમયમાં કોઈને કોઈ પૂછવું હોય તો તેમના પર પત્ર લખી પૂછાવી સકાય છે. તેના જવાબ તેમની પત્રિકા હોય તો આપે નહીં તો નહીં. મેડમ અદ્વાસા (મીસીસ પૉલરિશ્ચાર) નામનાં કેંચ

વયોવૃદ્ધ બાઈ આશ્રમની બધી દેખરેખ રાખે છે. તેમની ઉમર છાસક વર્ષની છે અને આશ્રમવાસીઓ તેમને વિશ્વમાતાને નામે જોળખે છે.

આશ્રમની અંદર થોડાં માણસ રહી શકે તેમ હોવાની ધન્યતા બહુતો શહેરનાં સારાં મકાનોમાં વસે છે. માર્ગેટ પણ તેવા જ છેદલી દળના ઘરમાં રહે છે. દેહને કષ્ટ આપવાની ખાસ જરૂર આ ધર્મમાં મનાએલી નહિ હોવાથી માર્ગેટ અમેરીકન વસ્ત્રો પહેરે છે, વર્તમાન પત્રો અને માર્શિકા વાંચે છે, સીગારેટ પણ પીએ છે હિંદમાં આવીને તેમણે વનસ્પતિ આહાર પર રહેવાનો આરંભ કરેલો પરંતુ તેમનું વજન ઘટી ગયું, જેથી માતાજીએ તેમને તે બ્રહ્મ મરાઓ. માર્ગેટ પોતાનો સર્વ સમય મનની શાંતિ મેળવવાના પ્રયાસ પાછળ ગાળે છે. દરરોજ સંજે આશ્રમમાં આઘો કલાક જઈ આ પ્રવાસને સિદ્ધ કરવા મથે છે પરંતુ આ શાંતિ પ્રાપ્ત કરવી અતિશય મુશ્કેલ કાર્ય છે એમ તેમને લાગે છે.

(ન્યાતિધરમાંથી)

સીઓ માટે બીનહંરીફ છતાંકાત અને ઉત્સાહ લાવનારું ઉત્કૃષ્ટ ઔપધ

નીક્ષોલ

આજથી જ વાપરવી

ચાલુ કરો

સીઓના દરેક દરેક માટે અકસીર પુરવાર થયેલી છે. સીઓ માટે સોનાના વરખમાં બનાવવામાં આવે છે. ડો. મોટી બાટલી રૂ. ૮-૦-૦ નાની રૂ. ૨-૪-૦ પુરુષો માટે રૂપેરી વરખની મોળીઓ છે કમતાકાત ચર્ચીની સીધીકતા નાશુદ કરી જનલંત તાકાત આપે છે. દરેક સીઝનમાં વાપરો સકાય છે.

હિંદુસ્તાનના કોઈપણ વેપારી પાસેથી જરૂરિ અગર લખો.

સેલડીસ્ટ્રીબ્યુટર્સ: **નેશ એન્ડ એલીસ** પ્રોપ્રેટર એમસ એનેલી હોબી- રોડ કોટ; મુંબઈ
અથવા નીક્ષોલ ડીપો, પો. બો નં ૩૦૬૫-મુંબાઈ: ૩
અમદાવાદના **એમસ એમ. એન. નાતલવાળા.** ત્રણુ દરવાજા.
એમસ એમ. એન. નાતલવાળા વેચે છે.

ડોંગેરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે.

। બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

શ્રીમતી રામેશ્વરી નહેરુને મનાઈ હુકમના ભંગ કરી જાહેર સભાઓમાં ભાગ લેવા માટે લાહોરના મેજિસ્ટ્રેટ રક્ષણ ધારા અન્વયે તથા માસની સખત કેદ અને હજાર રૂપિયાના દંડની સજા કરી છે. શ્રીમતી નહેરુનો કેસ સ્ત્રી જોશીમાં ચાલ્યો હતો.

+ + +

જલ્લાલપોરની બાઈલાણી નામની કોલણે મુંબઈના પ્રેમરાજ પોખરાજ નામના ઉચ્ચ કોમના યુવાન સાથે હિંદુ ધર્મ પ્રમાણે લગ્ન કર્યાં છે.

+ + +

નર્મદા નદીમાં પુર આવવાથી બેચાઈ ગયેલાં લોકો લેવા જતાં ભરૂચની રાણા કોમની પૂજ્ય સ્ત્રીઓ તથાઈ ગઈ હતી. તેમાંથી બેને બચાવી લેવાઈ હતી. ત્રણનો પત્તો લાગ્યો નથી.

+ + +

રાજકોટના એક જાણીના વેપારી જેની ઉંમર આશરે પંચાવન વર્ષની છે, તેઓએ પોતાના ઘરમાં એક મજૂરેણને ધાલી હતી. તેની જાણ તેની ધણીઆણીને મતાં તેણે પોલીસમાં તેની ખબર આપી હતી. પોલીસે આવી તેના કાગળોયાં કર્યાં છે.

+ + +

ભરૂચમાં ચીંગસપરાના રજપુત ક્ષેત્રીજ હીમતની યુવાન પત્ની બાઈ ચંદાએ સાસુના મેણાથી કંટાળી કુવામાં પડતું મૂકી આપઘાત કરવા પ્રત્યન કર્યો હતો. પરંતુ પોલીસ આને આજુબાજુના લોકો દોડી આવતાં તેણી બચી જવા પામી હતી. આપઘાત કરવાની કોરીય માટે બાઈ ચંદા પર પોલીસ કેસ ચલાવે એક માસની સજા અગર રૂ. ૫૦ નો દંડ થયો છે.

+ + +

ઉપકેશમાં વરસાદની હોનારતમાં એ સગર્મા સ્ત્રી જીવ બચાવવા કાંડ પર ચડી ગઈ, પાણી તેને સ્પર્શી ન શકે એટલે ઉભે તે પહોંચી શકી, પણ નીચે પાણીનું તાંક જોઈ તેને ત્યાં જ સુવાસ આવી ગઈ. બચ્ચુ પાણીમાં ગયું, બાઈ બચી ગઈ. [ફલજાબ]

ભયંકર બૂખમરો માનવદેહની મામુર્થ કિંમત કરાવવા જેટલી હદે પહોંચ્યાનો એ બનાવ શુરદાનપુરમાં બન્યો. ત્યાંના બખરમ એક સ્ત્રીને વેચાણ માટે લાવવામાં આવત એકજાણે માત્ર વીસ રૂપીઆમાં એને ખરીદી હતી. [ફલજાબ]

કાપડની કારમી મોંઘવારીએ દાહોમાં એક કુમારીકાની આહતી લીધી છે. દશ વરસની એક છાંટરીએ પોતાના રંગવા આપેલ કપડા માટે રંગરેજને ત્યાં ખૂબ આંટા ખાધને કંટાળવાથી કપડાં લઈને જવાની એક દિવસ હાં કરી. બોલાચાલીને પરિણામે ભાનંબૂલીને એ રંગરેજે એ દશ વર્ષની કોમળ બાળાને છૂરી ભોકી દીધી. [ફલજાબ]

હુમણાં લગાધને લીધે ઉભી થએલી વીમેન્સ ઓકસીલીએરી કારમાં ધણી પારસી બાનુઓ ફરજ બજાવવા જોડાઈ છે. અને તેઓ જેટલી ઉપયોગી ચઈ પડેલી હોવી જોઈએ તેને ખરાબ એટલા જ ઉપરથી આવશે કે આ કારની ના. ૪ થી પ્લેટનના એકટીંગ કમાન્ડરનો ઓહો મીસીસ બચામાયા ધનજય પસ્તાકીયાને આપવામાં આવ્યો છે.

કરાંચીમાં પારસી બાનુને લશ્કરી ખાતામ કેપ્ટનનો ઓહો મળવાનો આ પહેલો જ છે. [પારસી સંસારમાંથી]

ધરમાં વસાવવા યોગ્ય નવાં ઉત્તમ પુસ્તકો: પૈસાને બદલે પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરો:

મુંબઈની મેસર્સ એન એમ હક્કરની કંપની (કે. ૧૪૦, પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨) તરફથી કાગળની સખત મેંઘવારી છતાં નવાં નવાં વૈવિધ્યભર્યા શુભનું ઘડતર ઘડતાં પુસ્તકો આપનામાં આવે છે તે વસાવવાની અમારા વાંચના-રાઓને અમે ભલામણ કરીએ છીએ. દરેક ઘરમાં નોંધેના અન્યરત્નો અવશ્ય હોવાં જોઈએ... ..

મુ. વિ. ખ્ય. વા.ણી

(ભાગ ૧ : ૨ : ૩ : ૪ સાથે)

૧ સો ટકા સાચા પડતા આ પુસ્તકમાંના બ્યદર્શનનો અનેક લાભ હોય છે. આ માં તમારી જન્મ તારીખ ઉપરથી તમારું જીવન જોઈ શકાય છે. આ પુસ્તકમાં ૧૫૬ રીતે આપવામાં આવે છે. આ ગ્રંથના વિદ્વાન કર્તાની મા ગાંધીજીના ઉપવાસ સમયની આગાહી ૧ સો ટકા ખરી પડી હતી. પૈસા મેળવવાનારા દરેકે આ પુસ્તકમાંથી પોતાનું જીવન જોઈ શકે તે મુજબ ધરો કરવો જોઈ. કિંમત રૂ. ૬-૦૨-૦
વી. પી. ખ. દસ આના જુડું.

માત્રેયાયન કામસૂત્ર :

આ પુસ્તકને કાગળના સાન્નીતી તથા કામકળાના ૨૫૦ પ્રકારો દર્શાવેલા અમુલ્ય પુસ્તક વાંચી લગ્નશુભનો નિર્ણય મેળવો. ને રસમય જિંદગી જીવો.
રૂ. ૬-૧૨-૦.
વી. પી. ખ. દસ આના જુડું.

સંસ્કાર લક્ષ્મી

(ભાગ ૧ : ૨ સાથે)

જાણીતા વિદ્વાન લેખક શ્રી. કુંજરસી ધરમસી સંપાદનું આ પુસ્તક જોઈ શકાય તે લોકપ્રીય બન્યું છે કે કૃત પાંચ માસમાં તેની ત્રણ આવૃત્તિઓ થઈ છે. આ પુસ્તક માટે વિશેષ કહેવું તે સોના પર દોળ ચડાવવા બરાબર છે. સવાસો ઉપરાંત ચિત્રોને ત્રિરંગી બોક્સનાં પુસ્તકનાં ૬૫૦ પાનામાં ૭૫૦ ચિત્રોનો વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. કિંમત રૂ. ૬-૧૨-૦ વી. પી. ખ. દસ આના જુડું.

ભાતભાતનું ભરતકામ :

(શ્રીમતી, ભદ્રા દેસાઈના કલામય ત્રિરંગી કવર ચિત્ર સાથે).

જેનો પુરસદના સમયમાં ઘેર બેઠાં ભરતકામ કરી શકે તેવાં પુષ્કળ ચિત્રો સાથેના અનેક દ્રશ્યો આ ગ્રંથમાં આપ્યાં છે. કિંમત રૂ. ૬-૦-૦ વી. પી. ખ. દસ આના જુડું.

આમ્રપાલી :

(એક સૌન્દર્યસાધીની અપૂર્વ રસકથા)

ભાગ ૧-૨ : શ્રી. કનૈયાલાલ માલેકવાડ

મુન્શી આ પુસ્તકને આવકારતાં લખે છે કે

‘આપું’ય પુસ્તક રસથી વંચાય એવું છે.’

એક સૌન્દર્યવતી નૃત્યાંગનાની આ પ્રેમકથાની

દરેક મુક્તકહે પ્રશંસા કરી છે. કો. રા. ૬)

વી. પી. ખર્ચ ૧૧ આના લુહુ.

આ નવ અંશેના સેટની કિંમત રૂ. ૩૬ (પેકાગ સાથે) વી. પી. ખર્ચ રૂ. ૩ મળી
ઠકું રૂ. ૩ માં તમારા ઘર માટે ઉત્તમ પુસ્તકોની નાનીસી લાખણેરી વસાવો. આગેજ સેટ
મંગાવો અથવા મનપસંદ મંગાવી લેો. આ કિંમતમાં ખલાસ થતાં ફરી મળી શકે નહિ.

આગેજ લખો :

એન. એમ. ઠક્કરનો કુંપની

જી.સે.સર્, પંડીસર્,
મિન્ગેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨

અભિમાન પાર

રા. ૩

રા. ૨

શ્રીમતી સીતા

રા. ૩ા

નીર્દોષ વાતાવરણ ને કુટુંબજીવનના ઉચ્ચ
આદર્શો રજૂ કરતી આ ત્રણ નવલકથાઓ
ઘરમાં નાના મોટાં દરેક રસપૂર્વક વાંચી શકે
છે. રૂ. ૨૫. શરદાજીએ પાઠને અભિમાનની
મુક્તકહે પ્રશંસા કરી છે. તથા અંચના
રૂ. ૮-૮૦ વી. પી. ખર્ચ ૧૨ આના લુહુ.

પુસ્તક પરિચય

રા. રા. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ, બી. એ. એલએલ. બી.

રસપાન : લેખક : મોહનલાલ પાર્વતિશંકર દવે. પ્રાપ્તિસ્થાન : ગાંધી સાહિત્ય મંદિર. સુરત. પાકું પુકું. પાનાં ૨૧૪ કી. રૂ. ૧-૮-૦.

શિષ્ટ લેખકોના છુટા લેખો અથવા વિદ્વાનોનાં ભાષણોના સંગ્રહો પ્રસિદ્ધ થાય તો તેથી સાહિત્યને તેમજ પ્રગતને લાભ થાય તે આ સંગ્રહ જોયા પછી સૌ કણ્ઠ કરશે આ પુસ્તકમાં પાંચ સાક્ષરો સાહિત્યકારો સજ્જી લેખ છે. અને અર્વાચીન યુગનું કાવ્યસાહિત્ય એ વિષય ઉપર કરેલું વ્યાખ્યાન પણ છે. “સ્રીક્રાંતિ” પત્રમાં મહાભારતમાંની શકુન્તલા ઉપર લખેલો લેખ પણ છે. સાહિત્યકારોમાં “ભક્ત કવિ દયારામ” મગધી આપેલા એ વ્યાખ્યાનો છે. “વીર નર્મદ” ઉપર આપેલા એ વ્યાખ્યાનો છે. “નવલરામ” સજ્જી કરેલું વ્યાખ્યાન છે “સાક્ષર શ્રી નરસિંહરાવ” અને વિદ્વદ્ધ કમળાશંકર” આ એ અર્વાચીન સાહિત્યકારો સંગ્રહી પણ લેખો છે. દરેક દરેક વ્યાખ્યાન કે લેખમાં આપણે લેખકની વિદ્વાતાના દર્શન કરી શકીએ છીએ. નવું શિક્ષણ પામેલા આપણા પ્રૈયુગ્યોમાંથી જેઓ ગુજરાતી ભાષા પ્રત્યે શરૂઆતથી જ પ્રેરાયા હતા તેઓમાંના શ્રી. મોહનલાલ દવે એક છે. તેમની સરળ ભાષા અને વહેતી ગદ્ય લેખન પદ્ધતિ આપણે આ પુસ્તકમાં જોઈ શકીએ છીએ. દયારામ ભક્તકવિ હતા, કેવળ કવિ ન હોતા એ તેમણે પ્રતિપાદન કર્યું છે. અને તેમ કરતાં શુદ્ધાદૈત સજ્જી તેમણે સામાન્ય જ્ઞાન નેમના પ્રથમ જ લેખમાં આપ્યું છે, તે ઉપરથી તે વિષય ઉપરનો તેમનો અભ્યાસ જણાઈ આવે છે. નર્મદ અને નવલરામના લેખોમાં જ્ઞાન ઉપરાંત લાગણીના દર્શન થાય છે. નરસિંહરાવ ઉપરના લેખમાં તેમણે તેમનો સુદર પરિચય આપ્યો છે. કમળાશંકર વાળો લેખ હકીકતથી પૂર્ણ હોઈ કાંઈક શુષ્ક થઈ ગયો છે. શકુન્તલા વિશેનો લેખ આ સંગ્રહમાં ન હોત તો ઠીક થાત એમ લાગે છે. મોટે ભાગે મહાભારતનું શકુન્તલા વ્યાખ્યાન જ તેમાં છે, તે ઉચ્ચજ્ઞાના ખીજાં લેખો સાથે હોત નહિ તો કાંઈ દરેક નહોતી. આવા સંગ્રહો દ્વારા આપણા સાહિત્યકારો સજ્જી જ્ઞાન જગતમાં પ્રસરશે, તે લાભ કાંઈ જોયો તેવો નથી.

વહાલા પતિદેવ, અને અખંડ સૌભાગ્યવતી, લેખક : સોપાન, પ્રકાશક : કસોટી કાર્યાલય, રાવપુરા, વડોદરા. કી. દરેકના ૦-૯ ૦.

સસાગ્રયક ગ્રથાવલીની પ્રથમ એ પુસ્તિકાઓ ઉચ્ચ નાજો પ્રસિદ્ધ થઈ છે પુરુષ અને સ્ત્રી એ બન્નેને લગતા પ્રશ્નો આમાં ચર્ચા છે. લેખન પદ્ધતિ અગત્ય પત્રના રૂપમાં હોવાથી તેમાં નિઃસંધની શુષ્કતા નથી આવતી. અલગત નિઃસંધમાં જે દલીલો આપી શકાય તે બધી આવી જાતના પત્રોમાં ના આવે તે સમજી શકાય એમ છે. પૈતૃ પત્ર પદ્ધતિ હોવાથી વાચનાર તેના હાર્દમાં ઉતરીને તે સમજી શકશે જલદી, અત્યારના ગુજર સમાજમાં ચર્ચાતા બધા પ્રશ્નો, ખાસ કરીને પતિ-પત્નીના સજ્જીને રૂપરૂપતા પ્રશ્નો આ બન્ને પુસ્તિકામાં જણાયા છે. બન્ને તરફના દર્શિનિદુઓ એ પુસ્તિકામાં ચર્ચાને આપણી સામે આવે છે. આમાં કેટલીએક નાનુક બાજતો પણ બધી સારી રીતે ચર્ચાઈ છે આ બન્ને પુસ્તિકાઓ સંભાળથી વાંચવા યોગ્ય છે. અને તેમાં ચર્ચેલા વિષયો ખરેખર વિચારવા જેવા છે.

ટપાલપેટી : પ્રકાશક : જટલાઈ મહેતા. પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, રાજકોટ. કાચું પૂકું પાનાં ૧૬૭ કી. રૂ. ૧-૮-૦

પ્રગતિ ગ્રથમાળાના અંતરૂ આ પુસ્તક છે. તેમાં સાત લેખક મિત્રોની રચેલી ચૌદ ટુકો વાર્તાઓ છે. વાર્તાઓમાં વિવિધતા છે. લેખકો જુદા હોવાથી ભાષા અને શૈલિ પણ વિવિધ હોય તે સ્વાભાવિક છે મુદ્દાવેખમાં જણાવ્યું છે કે “અગર રહેા પ્રગતિનો કૂચ.” વાર્તાઓમાંથી આ સુરને અનુરૂપ શું છે તે જડતુ નથી. આ પુસ્તક સામાન્ય સરળ વાચન પુરુ પાડશે.

રસિકાના રાસ : લેખક : કેશવલાલ ચતુરભાઈ પટેલ. ઇમોડા. પ્રાપ્તિસ્થાન : જીવનલાલ અમરશી મહેતા, અમદાવાદ. પાનાં ૨૨. કી. ૦-૪-૦.

જુદા જુદા માસિકામાં લેખકે લખેલા રાસોના આ સંગ્રહ છે. નવરાત્રીમાં સ્ત્રીઓને ગાવા માટે વિવિધ રાસોની જરૂર પડે છે. તે માટે આવા સંગ્રહો ઉપયોગી થઈ પડશે.

યુગ પ્રવાહ : લેખક : અબ્દુલ નૂ. સાહ. “ખડાયતા જ્યોતિ” પત્રની ભેટ.

દુ કી વાર્તાઓનો આ સંગ્રહ છે. તેમાં સૌજ સામાજિક વાર્તાઓ છે. બહુ જ સામાન્ય કાટીની આ વાર્તાઓ છે.

“પાયોરિયા દિગ્દર્શન” : લેખક : વૈદ્ય, આયુર્વેદિક ડૉક્ટર, ફીઝીશીયન. મુબઈ નં. ૪. પાનાં ૭૮ કી. ૧-૦-૦.

આયુર્વેદને આધાર દંતરેગ પાયોરિયા સમગ્રી આ પુસ્તકમાં વિવેચન છે. તેમાં ચર્ચેલો વિષય કેવળ વૈદ્યોને જ નહિ પણ સામાન્ય પ્રજાને ઉપયોગી છે. લેખક દંતરેગોમાં નિષ્ણાત હોય તેમ લાગે છે. દંતસર એટલે કે દંતના રોગોઓને એક જગાએ ભેગા કરીને દંત રોગોના ઉપાય તેમજે ગામડાઓમાં કર્યા છે. તેઓએ બાવનગરમાં કરેલા ત્રી છબ્બી આ પુસ્તકમાં છે. આગરના ઉપયોગ વિના તેઓ કુદા આંગળાથી દંત કઢાડી શકે છે. એવો તેમનો દાવો છે. આ પુસ્તક ખાસ વાચવા જેવું છે. આપણા જેવા ગરીબ દેશમાં જે દંત રોગો થોડા ખર્ચમાં મટાડી શકાય તો તેથી જનતાને મોઢિ લાભ થાય.

મહાન સિકંદરે હિંદુસ્તાન ઉપર પ્રથમ ચઢાઈ કરેલી તે સમયની
ઐતિહાસિક મૌલિક નવલકથા

તત્ત્વ શીલાની રાજમાતા

ચિહ્નસ્તલેખક : રા. ઉછરંગરાય ઓઝા.

“રાજધિરાજ”

અને

“ગુજરાતનો નાથ”ની

સંપર્કમાં સ્થાન આપવા યોગ્ય નવલકથા
પાકું પુકું પૃષ્ઠ ૫૫૦, ભા. ૧-૨ નો સાથે
કિ. રૂ. ૪-૮-૦ [૮.૫ ખાર આના જુદા]

લખા.—જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

નવાં પુસ્તક ૧૯૪૨ - ૪૩ નાં

આ પુસ્તકોમાં કિંમતો વધી નથી. તમામ લાયબ્રેરીઓ, પુસ્તકાલયોએ જરૂર પ્રમાણે પુસ્તકો મંગાવી લેવા. હું કે વળતમા કિંમતો વધશે.

દિલના ડ'ખ [અમૃતલાલ ત્રિવેદી] ૨-૮-૦

અણહીલવાડનો શુવરાજ લા ૧-૨ ૪-૮-૦

આવૃત્તીકાલના ઘડવૈયા ૨-૦-૦

સચ્ચાં વિક્રમ-અવૃત્તીપતી

[જે. ત્રિવેદી] ૨-૮-૦

સુરેખા [પ્ર. રમણલાલ વ. દેસાઈ,

લે. ત્રિવેદી] ૨-૮-૦

કમાલ [રમણીકલાલ જ. દુગલ] ૨-૮-૦

અચલા [ચરસોલી નવનગરા] ૩-૮-૦

કોનો વાંક ? [મૈયાલાલ મુનશી] ૨-૮-૦

કાકિયાવાડી રાજરમત [સુકે ઝોઝા] ૨-૦-૦

વિભૂતિ મંદિર [અશોક કપૂર] ૨-૦-૦

હિંદની સંસ્કૃતિ અને અહિંસા

[કાસંજી] ૨-૦-૦

કલાપીની પત્રધારા [કલાપી] ૩ ૦ ૦

કલાપી આલમમ [કલાપીના ચિત્રા] ૪-૦-૦

મહાકવી કાલીદાસની પ્રસાદી ૧-૮-૦

કલ્પનાની મૂર્તિઓ [હુસી વાતા] ૧-૮-૦

લખા:-જીવનલાલ અમરશી મહેતા, પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.
લખપતરાય રોડ, વીલાપારલા.

અચલાનું ચિત્ર હિન્દુ સમાજમાં નારીનું સ્થાન શું છે અને સાચું નારી હૃદય કેવું છે તથા તેમનામાં કેવી વેદનાઓ અને મનોમથનો ચાલી રહ્યાં હોય છે તેનો સચોટ અને મર્મવેધક ચિતાર રજૂ કરે છે.

અચલા

શ્રી જ્યોત્સના ત્રિવેદી B. A.

અચલા એ એક જાગીરદારના મેનેજરની

પુત્રી, શિરિષ સાથે નાનપણથી રત્ન બધાય

છે. મોટપણે એ લગ્નમાં પરિણમે એવી

ખન્નેની ઈચ્છા હતી. પણ તે કળી નહિ અને

૧૧ બીજે ઠેકાણે પરણી ગયો હતો

પણ એક ગૃહસ્થ પણ લાગેલો નહિ

અને દારૂડીઓ એવા એક યુવક સાથે પરણે

છે. આમ બને વિખુટાં પડ્યા પછી, તેમનામાં જે દુઃખની ધડીઓ આવે છે તે ધડીઓ સમાજને, હિન્દુ સમાજની નારીની લગ્ન લાવના અને પતિસાવના કેટલી હિચ્છ છે તે સચોટપણે સમજાવે છે અને નારી જીવન પ્રત્યે સહૃદયી મનતા અને આદરથી જોનાં સીખવે છે.

[પુસ્તકાલય પ્રાસિક્કમનો પરીચય]

આવું સુદર પુસ્તક દરેક ગૃહમાં અને

પુસ્તકાલયોમાં હોવું જોઈએ.

કિંમત રૂ. ૩-૮-૦

ટ. ખ ના રજી. સાથે ૦-૫-૦

પ્રકાશક,-

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

વર્ષ ૨૪ મું : ઓગસ્ટ ૧૯૪૩ : અંક ૮ મો

“રાજ બનું”

રાજ: અશ્વ ઉપર થાઉં સ્વાર;
મળું ભાલો તરવાર,
વસું હુંગરની ધાર રે.
એવો રાજ બનું આજ હું.

વરરાજ: મસ્ત ધીમી ચાલ ચાલું;
રાજ જંગલનું વા'લું,
સિંહ કેસરી ચે મા'લું રે.
એવો વરરાજ બનું આજ હું.

મેઘરાજ: ઉંચા આલમાંથી આવું;
સાથે વીજળીને લાલું,
રેલ જળની રેલાવું રે.
એવો મેઘરાજ બની આજ હું.

વરરાજ: વાગે પડધમ ને વાનું;
જમું મિથાત્ર તાનું.
તાજ વિનાનો રાજ ચે.
એવો વરરાજ બનું આજ હું.

બાળારાજ: ગીત રાજના ગાઉં;
બાળરાજ ઠહેવાઉં,
હસું સૌને હસાવું રે.
એવો બાળરાજ આજ હું.

મારો બાગ

શ્રી નરહરિપ્રસાદ ભટ્ટ

મારું એક નાનું, ઘર છે તેની આગળ મોટો બાગ છે મેં મારી મેળે બાગ બનાવ્યો છે. હું માણી રાખતો નથી. તેમાં મેં શાક વાવ્યું છે. ફલ વાવ્યાં છે, અને ફળ વાવ્યાં છે, મેં દીની વાડ બનાવી છે. બાગમાં પાણી છાંટવાને મેં એક ઢારો લીધો છે. હું રોજ વહેલો ઊઠું છું ને છોડને પાણી પાઉં છું. પછી હું એક વડના ઝાડ નીચે બેસીને લેસન કરું છું. ત્યાર બાદ હું જમવા બેઠું છું. બાગમાંથી થોડાંક ફલ મારા હોસ્ત મુરેશને આપું છું. મારા બાગમાંથી હું રોજ તાબાં શાક તોડી લઉં છું ને બાને આપું છું બા તે શાક રાંધે છે

સાંજે હું નિશાબેથી ઘેર આવું છું. પછી મારા મિત્રો બિપીન, રમેશ, પ્રવીણ, બાબુ બધા રમવા આવે છે અમે બધા હીંચકા ખાઈએ છીએ. એક વાર અમે મારા બાગમાં ગરબી ગાતાં હતાં, એટલે મારા બાપાજી આવ્યાં ને મને કહ્યું કે “ચાલો તમને હું ગરબી શીખવું.” મારા બાપુજી દાંડિયા લાવ્યા ને અમે ગરબા ગાયા પછી અમે હીંચકા પર બેસીને ખૂણ હીંચકા ખાધા પછી મારા મિત્રો સો સીને ઘેર ગયા

રાત પડી ને અમે જમ્યાં મારા બાગમાં રોજ બુલ બુલ પક્ષી આવે છે. તે ગીત ગાય તે સાંભળવાની અમને ખૂણ મજા પડે છે. તે ગીત સાંભળીને અમે ઉઘી જઈએ છીએ

સવાર પડે ને હું રોજ ઊઠું, બાગને પાણી છાંટું મેં મારા બાગમાં એક તળાવ બનાવ્યું છે તેમાં કમળ ઉગે છે તે કમળને તોડી લઉં છું ને એની બનાવી હું ગળામાં પહેરું છું.

એવો અમારો બાગ છે એવો હોય તો જરૂર જરૂર આવજો.

બાપા આવ્યા એટલે બધી દીકરીઓ ખુશ થઇ. બેનોને મનગમતી વસ્તુઓ મળી. નાની દીકરીને પેટી આપી. નાની દીકરીને થયું કે રાતે નિરાંતે એકલી બેઠક. નાની દીકરી રાતે પોતાના સૂવાના ઓરડામાં એકલી હતી, રંગ ભેરંગી પ્રકાશવાળો ઝાંખો દીવો બળી રહ્યો હતો. સળગતી મીલુબનીઓ ને અગરણતીમાંથી સુગંધની ભાલક આવતી હતી. નાની દીકરીએ પેટી ખોલી તો અંદર પંખો ભેંચો. પંખો હાથમાં લઈ પોતાને પવન નાખ્યો ત્યાં તો નવાઈની વાત બની. પોતે જરાએ ડરી નહિ, થડકી નહિ, પણ ભારે નવાઈ પામી. કોઈ અભણુયો રાજકુમાર જેવો જણાતો યુવક પોતાની સામે આવીને ઉભો રહ્યો. કુંવરીએ તેનું નામ કામ પૂછી લીધું ને બધી હકીકત બાજી લીધી. “તમારા મંગાવવાથી મેં આ ભદ્ર પંખો-મોકલ્યો છે ને જ્યારે જ્યારે પંખો હલાવશે ત્યારે હું હાજર થઈશ” શેઠની દીકરીની રીતભાત, હિસ્મત વિવેક ને રૂપશુભ બેઠને રાજકુમાર ખુબ ખુશ થઈ ગયો. પછી તો શેઠ કુંવરી રાજકુમારને બોલાવતી. આમ કરતાં બન્નેની ભાઈબધી જામી ને બન્નેએ ભગ્ન કરવાનું મનથી નક્કી કરી નાખ્યું.

એક દિવસ રાજકુમાર પોતાનો ને ને બંડી ત્યાં ભૂલી ગયો એ એ બેયું ને તેને વહિમ પડ્યો. ક રાત્રે છાનામાના બેઠને બધી વાત બાજી લીધી. બેનોએ નાની બેનના સુખની અહેબાઈ આવી એટલે કાચનો

ઝીણો ભુંકો કરી આખી પથારીમાં છાટી દીધી. રાજના નિયમ મુજબ રાજકુમાર આવીને જેવો પથારીમાં સૂતો કે તરત જ રાંડ પાડી. તેના આખા શરીરે પગથી માથા સૂપી કાચની ખારીક ઢાળીઓ ચામડીમાં-ઉતરી ગઈ હતી. આખી રાત રાજકુમારને ઉંઘ આવી નહિ. ‘સવારે રાત્રને ખગર પડી કે રાજકુમાર કોઈ દર્દથી પીડાય છે ને રાંડ રાંડ પાડે છે. રાત્રે દેશ પરદેશના હકીમો, વેદો દાક્ટરો, બાવા સાધુ ને ફકીરને લેગા કર્યા પણ કોઈની દવા લાગુ ન પડી. શું દર્દ છે તેની જ કોઈને ખબર ન પડી. રાજકુમારનું આખું શરીર દુઃખથી કળતું હતું ને જાળતરાથી રાત કે દિવસ જતા ન હતા.

શેઠની દીકરી રાજકુમારના નગર તરફ હકીમનો વેપ લઈને ચાલી નીકળી. ચાલતાં ચાલતાં ઘોર જંગલમાં આવી પહોંચી, લયનક જંગલ હતું. ઉંચા ઉંચા ઝાંડ હતાં. ભયંકર અંધકાર હતું. લલલલા મરદ ડરી ભય તેવી મેઘલી જામી હતી ને તમરાં તમ તમ કરીને લાંબે સાદે વાબાં વગાડી ભયંકરતામાં વધારે કરતાં હતાં. પરાકમી પુત્રી થડની એક ડાળે ડાળે ભગતી બેઠી છે ત્યાં નીચે કું કું એમ કુત્કાર સાંભળ્યો ને બે ચમકતી આંખો બેઠ. માટે લાંબો ને ભયંકર કાળો નાગ સડસડાટ કરતો પાસેની ડાળી ઉપર થઈને ઉંચે ચડતો હતો. હવે આ ઝાંડની ઉંચી ડાળ ઉપર ગંડુક પંખીનો માળો હતો ગંડુક પંખી ને

ચારો ચરવા ગએલાં. સર્પ જમ્યાને રેઠાં
 જોઈ ખાઈ જવા ઉપડેલાં. જમ્યાંની
 કારમી થીસો સાંભળીને શેકની દીકરી
 જમ કરતી ભડી ને ડાળ ઉપર ચઢી
 ઉચે ચડતા સાપના ત્રણ કટકા કરી
 નાખ્યા થોડી વારે ગરૂડ-નરમાદા આવ્યાં
 એટલે જમ્યાંએ તેને બધી વાત કરી.
 ગરૂડે વાત શરૂ કરી કે આપણાં જમ્યાંને
 જમ્યાવનાર પુરુષના પોષાકમાં બાઈ છે
 એ વિજયનગરના રાજકુમારને દવા કરવા
 જાય છે. એ કુંવરના હર્દની દવા આ
 જંગલમાં છે. ઉગમણી દિશાએ હિંગળી
 વણી ફૂલનાં ઝાડ છે એ ઝાડનાં પાંદડાં
 વાટીને ત્રણવાર લેપ કરે ને હરેક વખતે
 દ્રવના ને પાણીના દસ દસ ઘસાયી નવ-
 રાવે તો રાજકુમાર તરત સાજો થઈ
 જાય. સવાર થયું એટલે શેક દીકરીએ
 ઘણાં બધાં પાંદડાં ચૂટી લીધાં. ગરૂડ એને
 પોતાની ખીટ ઉપર બેસાડીને થોડીવારમાં
 તો વિજયનગરમાં પહોંચી ગયો. હકીમના
 વેશમાં શેક ધુતીને કોઈ જોળખી ન
 શક્યુ. બધાને બહાર કાઢી ત્રણ વાર
 પાંદડાં વાટીને ખારીક લેપ કર્યો ને હરેક
 વખતે દ્રવ દ્રવ દ્રવના ને પાણીના ઘસાયી
 સ્નાન કરાવ્યું. રાજકુમારસ્કૃતિમાં આવી
 ગયો, તેવું દુઃખ જતું રહ્યું ને તાલે
 માએ બની ખૂશખૂશાલ બની ગયો. રાજાએ
 હકીમને ભારે ઈનામ ને કેટલાંએ ગામે
 આપવા માંડ્યાં પણ હકીમ કહે માટે તો
 રાજકુમારના હાથમાં વીંટી છે તે જ
 જોઈએ રાજકુમારે પોતાના હાથમાંથી
 વીંટી કાઢી આપી.

શેકપની ગરૂડ ઉપર બેસીને તરત

પોતાને ઘેર પહોંચી ગઈ. રાત્રે અગાઉની
 જેમ પંખો હલાવ્યો ત્યાં રાજકુમાર
 હાજર થયો. કુમારીએ થોડા દિવસો કેમ
 ન આવ્યા તે પૂછ્યું એટલે રાજકુમારે
 પોતાના વીતકની વાત તથા હકીમની
 વાત કહેતો હતો ત્યાં કુંવરીની આંગળી
 ઉપર તેની નગર પડી પોતાના હાથમાં
 હાથ લઈને જોયું તો પોતાના જ નામ
 વાળી પેલા જુવાન હકીમને આપેલી
 વીંટી ! રાજકુમાર વાતને લેઈ સમજ
 ગયો. કહે “શામાશ, રંગ છે તને ધન્ય દે
 તને. ભારે જબરા ક્રિમિયાગર બાણાઓ છે.”

બીજે દિવસે રાજાએ રાજકુંવરના
 લગ્નની વાત કરી, એટલે કુંવરે કહ્યું કે
 મેં લગ્નની પસંદગી કરી લીધી છે. કહીને
 બધી વાત કરી, રાજાના હરખનોએ પાર
 ન રહ્યો ભારે ધામધુમથી લગ્ન કર્યાં.
 રાજકુમારને ભુદો બંગલો બંધાવી
 આપ્યો. અદેખો ભેનોના લગ્ન કર્યા ને
 ઘણી ઘણી પહેરામણી આપી. તેમને
 રાજ કરો સાસરે વળાવી, આથાને પણ
 ભુદો બંગલો બંધાવી આપી નોકરચાકર
 ને દાસીઓ આપી. રાજકુમારને રાણી ખૂબ
 સુખી થયા તેના દીકરા. દીકરાના દીકરાને
 તેના દીકરાઓએ ખાધું પીધું ને રાજ કર્યું
 હજી આપકર્મી રાણીને સૌ સંસારે છે.

બાળકોને આનંદ આપે તેવાં
 બાળગીતોનો સંગ્રહ

ગીત રજની

પાને પાને ચિત્ર, સુંદર કવર
 કિંમત આઠ આના.
 સ્ત્રીઓ, અમદાવાદ

—:ખાલી જગા પૂરો:—

રસોડામાં _____ થાય છે.
 ફેરી _____ પર થાય છે.
 માંખણમાંથી _____ બને છે.
 તલમાંથી _____ નીકળે છે.
 સરસીયું _____ માંથી કાઢે છે.
 ગોળ _____ માંથી બનાવે છે.
 તજ _____ ગાડની છાલ છે.
 ગોટલી ખાઈ _____ પીએ તો _____ લાગે.
 _____ ખાઈ _____ પીએ તો _____ લાગે.
 સોનાના દાગીના _____ ઘટે.
 મજૂર _____ પેટી ઉપાડી ચાલ્યો.
 માણસના શરીરમાં _____ હાડકાં છે.
 માણસને _____ પગ હોય છે.
 ગાયને _____ શીંગડાં છે.
 ઉંટને શીંગડાં _____
 વાઘ _____ ને મગર _____ માં રહે છે.
 સાપ _____ ને ઉંદર _____ રહે છે.
 લોકો ને નોકરો _____ માં રહે છે.
 લીંબોળી _____ ઉપર થાય
 પપૈયાં _____ ઉપર થાય.
 મધ _____ બનાવે.

હિંમતલાલ રા. અધ્વર્યુ.

વાંદરાભાઈ કૂદતા'તા -

(૧)

ગાડની ડાળે
 કે લાંબી લાંબી ફાળે
 કે વહેલી સવારે
 વાંદરા ભાઈ કૂદતા'તા,
 વાંદરા ભાઈ કૂદતા'તા.

(૨)

રોજ સવારે
 કે સામે ચબુતરે
 કે આવીને ઉતરે
 મોરભાઈ નાચતા'તા
 મોરભાઈ નાચતા'તા.

(૩)

નાનકડા માળે
 કે ધરને મોભારે
 કે પાંખો ખસારે
 કબુતર ઘૂ....ઘૂ કરતું'તું
 કબુતર ઘૂ....ઘૂ કરતું'તું..
 કુલશંકર બ્રહ્મભટ્ટ

વિનુભાઈ ને ટોપી આઢાડી દો.
 વનરાવન ને ગોકુળ
 ગોકુળમાં તો રહે શ્રીકૃષ્ણ
 કૃષ્ણ ને બે ગોપી
 એઢે વિનુભાઈ ટોપી.
 હેમુભાઈ

લોક સેવક

લેખક : ચંદુભાઈ ના. મીસ્ત્રી.

એક સાધુબાવા હતા. સાવ આંધળા, લજ્જન કરે, ચપટી મળે તે ખાય પીએ ને મઝા કરે. એકવાર વસોમાં આવી પહોંચ્યા. વસો નાનું એવું મઝાનું ગામ છે. સાધુબાવા લજ્જન કરે છે રામનામની ધૂન મચાવે છે, ગિચારાને રસ્તો જઠતો નથી. 'આમતેમ 'ઝાકળીયાં' મારે છે. કોઈ રસ્તો બતાવો ! નો બપ જપે છે, પણ ભલા ! એવા ક્ષીરને-એવા બાવાને રસ્તો કોણ બતાવે ! એવો વળી નવરો કોણ હોય ? અથડાતો કુટાતો બાવો આગળ વધે છે, સાદ પાડે છે. એક જુવાનને ધાને એ સાદ પડે છે, 'બાવાજી જરા ઉભા રહો. હું રસ્તો બતાવું છું હોં ! તમારે જ્યાં જવું હશે ત્યાં તમને લઈ જઈશ' એ જુવાન ભણેલો ગણેલો હતો એ બાવાજીને જ્યાં જવું હતું ત્યાં લઈ ગયો બાવાજીએ પુછ્યું ભાઈ ! તમે કોણ છો ? તમારું નામ કહેશો ? એ જુવાન ચરમાઈ ગયો, એ કહે બાવાજી ! નામને શું કરશો ? તમારું કામ થઈ ગયું. હવે બીજું કામ હોય તો બતાવો, પણ નામ તો નહિ આપું ! એ જુવાન બાવાજીના આશીર્વાદ લઈ પાછો વળ્યો, એવો એ જુવાન હતો, એણે વળી એકઠી ખાસડાંની પરણ બનાવી. કેમ હસવું આવે છે ? ખાસડાંની પરણ હોં ! હા ! વળી ! વાત એમ છે કે ગામમાં પાટીદારની સ્ત્રીઓ હતી. મલાઝી-ચરમ પુરી પાળે. પગમાં ખાસડાં પહેરાય નહિ ધોમ ધખતો તાપ પડે એટલે આ જુવાને ખાસડાં લેમાં કરી ટોપલામાં ભર્યાં. રોજ સ્ટેશને જાય, જોઈએ તેને ખાસડાં આપે ગામ આવે પાછાં લઈ લે, આ તો મઝાનું ખરું ને ? એને વળી એને એક દિ' વિચાર આવ્યો ઉનાળામાં ઠેરઠેર સ્ટેશન પર પાણીની પરણની જેમ છાશની પરણ ઝાંડીએ તો ? * પણ એવું કંઈ ગને છે ? આવો એ જુવાન હતો, તમે એને ઓળખો છો ? એ જુવાન તે બીજો કોઈ નહિ પણ ચરોતરનો મુંગો લોક સેવક મોતીભાઈ ન. અમીન પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પિતા

એ મહાપુરુષને મરી ગયે ચાર વર્ષ પુરાં થાય છે વંદન હો એ લોકસેવકને !

ગરીબનું નસીબ ગરીબ

લાલશંકર એક ગરીબ વૃદ્ધ પ્રાણી હતો. ઘેર એક પત્ની અને પુત્રીનું ભરણ પોષણ કરવાનું હતું. ગરીબાઈ દિવસે ને દિવસે વધતી જ જતી હતી. યજમાન-વૃત્તિથી હવે છવન ટકાવવું મુશ્કેલ હતું. અંતે કંટાળીને તેમની પત્નીએ કહ્યું, 'હવે આ ગામમાંથી તો કંઈ મળે તેમ લાગતું નથી, બહારગામ જઈ કંઈ મેળવે તો સારું.'

ભાવનગરમાં એ વખતે તખ્તસિંહલ મહારાજ રાજ્ય કરતા હતા. તખ્તસિંહલ બહુજ ભલા, ઉદાર અને ધાર્મિક માણસ હતા. શ્રાવણ માસમા દરરોજ ૧૦૦૦ સોના મહોરો પ્રાણીઓને આપવાનું તેમનું મત હતું. લાલશંકરે આ વાત સાંભળેલી; તેથી તેણે પણ ભાવનગર જવાનું નક્કી કર્યું.

લાલશંકર ભાવનગર પહોંચી ગયા શ્રાવણ મહીનો શરૂ થઈ ચુક્યો હતો. અને તખ્તસિંહલએ પણ પોતાનું મત અમલમાં મૂકવાનું શરૂ કરી દીધું હતું. દરરોજ સવારે પાંચ વાગે મહોર વહેંચવાનો રીવાજ હતો. બીજે જ દિવસે લાલશંકરભાઈ પણ સવારના મહોરમાં હાજર થઈને પહોંચી ગયા. પણ જ્યારે તે પહેલી જ વખત આવતા હતા ત્યારે મહોર વહેંચવાનું શરૂ થઈ ગયું હતું. છેલ્લે ઉભા હોવાથી, તેમને વાગે ન આવે, મહારાજને વિનંતી કરતાં

જવાબ મળ્યો, "મારું મત ૧૦૦૦ સોનામહોર આપવાનું જ છે અને તમારી જગ્યા ૧૦૦૧ મી હતી, તેથી તમારા ભાગ્યમાં આજે મહોર નહીં લખી હોય, કાલે વહેલા આવજો."

બીજે દિવસ થયો. આજે તો આપણા લાલશંકરભાઈ ચાર વાગ્યામાં બિઠીને, સીંધી પહેલા જઈને ઉભા. પરંતુ આજે બન્યું એમ કે તખ્તસિંહલને વિચાર થયો કે કાલે પેલો બિચારો પરદેશી પ્રાણી છેલ્લો ઉભેલો ને મહોર વિના રહી ગયો. તેથી આજે છેલ્લેથી વહેંચવાનું શરૂ કરીએ એમ માની તેમણે છેલ્લેથી મહોર આપવાનું શરૂ કર્યું; પરંતુ આજે તો આપણા લાલશંકરભાઈ પહેલા જ ઉભા હોવાથી, આજે પણ તે રહી ગયા. ઘણી કાકડુદી કરી પણ બ્યર્થ.

બીજે દિવસે લાલશંકરભાઈ આગલા જો દિવસના અનુભવથી ધરોળર વચમાં આવીને ઉભા. આજે તો તેમને મહોર મળવીજ નોંધ્યો. એવી તેમની આશા હતી. પરંતુ તેમના નસીબમાં મહોર લખી ન હતી. આજે એમ બન્યું કે આગલા જો દિવસના પેલા પરદેશી પ્રાણીને મહોર વિના ખાલી હાથે જવાથી, તખ્તસિંહલને લાગી આવ્યું હતું, અને આજે તો એ પ્રાણીને મહોર આપવીજ એવો તેમણે નિશ્ચય કર્યો હતો.

પારેખ ત્રિલોચન

(અપૂર્ણ)

યંગ ઇન્ડિયા

ના
સંચાલકો
રજુ કરે છે.

ઓગસ્ટ ૧૯૪૩

કવિકુલ ગુરુ
કાલીદાસે
લખેલ
અને

મહાન દિગ્દર્શક
બી. શાન્તારામે
જેને કચકડાની પટ્ટીમાં
મઠ્યું છે તે

શકુંતલા

ના ગાયનોની રેકર્ડો
યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ
પર

સાંભળવા તૈયાર રહો.

આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ

ના
સફળ નાટ્ય પ્રયોગ

ભાવના બી. એ.

ના સુમધુર પાત્રોએ
ગાયેલા ગાયનોની
રેકર્ડો

જીવતા સાહિત્યના જીવતા
સૂરો રજુ કરી તમારા ઘરને
સુમધુર બનાવતી સંસ્થા—

ધી નેશનલ ગ્રામ્મોફોન રેકર્ડ

મેન્યુ. કંપની લિમીટેડ.

૧૧૦ મેડોઝ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૧

ભગવાન 'દિલ્લિયો અપૂર્વ કથા' દ્વારા મોટા સંખ્યામાં આપવામાં આવે છે.

કામસૂત્ર

પૂજ્ય લગભગ ૭૦૦

[વાત્સ્યાયન તેજ ભગવાન કોટિલ્લિયો] પહેલી આવૃત્તિ
હવે ભગવાની વાસ્તી નથી.

કામસૂત્રને ધણીઓ તરફથી લોકોની આંખોમાં ધૂળ ફેંકવામાં આવી છે. કામસૂત્રને
બધે તેની સાથે કઈ સંબંધ ન હોય તેવા પુસ્તકો આપવામાં આવે છે અને લોકોના
પૈસા ખર્ચવામાં આવે છે.
જાઓ હવે આલી બધે.

લોકો દ્વેષ આવી આમવાળા સમગ્ર ગયા છે અને કમાવા પહેલાં વિચાર કરે છે.
પણ અસલ વાત્સ્યાયનને કાવિતા કામસૂત્રમાં આ છે તે તેઓ ગણતા નથી.
અસલ સંસ્કૃત પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં

ધણી લોકોની મદદને પછી મૂળ સંસ્કૃત પુસ્તક અને તે પર કાશીના વિદ્વાન પદ્મિ
સુધારેલી બે દીકરીઓ જેમાં આપણા તે મદાનકાવિની જુદી જગ્યા છે.
ગુજરાતી ભાષામાં શુદ્ધ સંસ્કૃત અનુવાદ

આખોય મગ-મૂળ સ્ત્રોત, તેનું વાર્તાતર ને દીકરો પૂરેપૂરો અર્થ સમજાવું, અગતી
કોણે ઉજાણવું અને પહેલી આવૃત્તિનું પુસ્તક બહાર પડે છે
ઉપરાંત કાંઈ નવીનતા છે.

સાથે જોઈ કામસૂત્રના વિષયને લગતાં નામાકિત પૂરાપતા લેખકોના પુસ્તકોમાંથી
દીપણીઓ અને સંસ્કૃતના જેવાજ અધ્યોગાના ઉતારા આપવામાં આવ્યા છે
ગુજરાતી ભાષામાં વિશદ વ્યાખ્યા

ઈ સ ૧૯-૨૦ માં આ મદાન પુસ્તક દાયમાં લીધેલ તે દ્વેષ ગુજરાતી ભાષામાં
બહાર પડનાર છે તેની પાછળ અમેરિકા જર અને જાહેરમની જરા પણ ક્યારેય રાખી
નથી ગુજરાતી ભાષામાં આવું પુસ્તક દલ સંખ્યા બહાર પડ્યું નથી. તમારે ભગવાની
બિદલસ ધારતી નથી મગ મગ, સ્ત્રોત, દીકરીઓ, દીપણીઓ અમેરિકા ઉતારા સાથે બહાર પડે છે
આ પુસ્તક બહાર વેચાતું નહીં ગયો પરંતુ આહુક ધનાગનેજ મળ્યો

For Private Circulation only

પુસ્તકમાં સાત વિભાગો છે, સ્ત્રોત ૧૨૫૦ અને અધ્યયનવાળી લંબાણ પૂર્વકની ગીત
જો આવૃત્તિ દુક સમયમાં બહાર પડે તેની કિંમત રૂ ૧૦૦ લગભગ રહેશે.

આહુક ધનારે ફીચીયા ત્રણ અમામત તુરત મોકલી આપવા
મેસર્સ જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમથ શૈલ-અમદાવાદ.

ପର୍ବ
୧୭ ଡି.

ଶ୍ରୀ ପ୍ରମିଳା ଦାସ
ଶ୍ରୀ. କୁମାର ଦାସ

୨୫
୯

કંસારા

દરજી

સોલ્જર-ખલાસી

ગમે તેને પુછો.....

દરજી સીવે છે તેને પુછશે તો તે કહેશે કે સારામાં
સારો 'શિવાજી' છાપ દોરો હિન્દુસ્તાનમાં બનેલો
ઉત્તમ છે. મશીનમાં કે હાથથી 'સીધવામાં' આ ઉત્તમ
દોરો 'શિવાજી' છાપ વાપરવામાં અનુકૂળ આવે
છે. માટે તમો આ વિશ્વાસપાત્ર દોરા દરેકને વાપરવા
આગ્રહ કરો.

સ્ટોક રાખવા ઇચ્છા ધરાવતા સ્ટોકીસ્ટોએ નીચેના
સરનામે અરજી કરવી.

હિંદમાં બનાવનાર :

એકમિ થ્રેડ કું. લિમિટેડ,

બેંક ઓફ બરોડા બીલ્ડીંગ,

એપોલો સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ.

ACME THREAD CO. LTD.

BANK OF BARODA BUILDING

APOLLO STREET MUMBAI

શ્રીઓધ

: ૮૭

૯ મો

સપ્ટેમ્બર

૧૯૪૩

હિંદ મહિલા વિદ્યાપીઠ

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૪૧૧

શ્રી રવાત ગ્રંથના ૫૧નોમાં ત્રીસ વર્ષ

શ્રી રંગીલદાસ કાપડીઆ ૪૧૪

૬૦ વર્ષ ઉપરનું "શ્રીઓધ"

શ્રી જરખાનુ કાબરાઈ ૪૨૧

આપણું ખાસખન ... ૪૨૫

સેવાભાવી યુવકનો સંસાર

શ્રી કુમરસી સંપટ ૪૨૮

વિપયાસિ જ્યસિદ મકવાણા ૪૨૫

મારુધર (સ્ટે-શીલનું) અપકામ:

ચિત્રો સાથે) ... ૪૪૩

ટોહન ૪૪૭

શ્રી સમાચાર ... ૪૫૨

પુસ્તક પરીચય

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૪૫૫

" માસનો દર વર્ષની માફક

કે " બહાર પડશે

સંલેખોવસાત અંક દળદાળ

થકીશું નહિ માટે ક્ષમા આપીએ

—મંત્રી

સીને રસીકોને માટે

સ્કુલિયોના અવાનવા સમાચાર

આપણું નવા ચિત્રપટોના

પરીચય સાથે

તે ઉપરાંત

આણું નવલકથા, વાર્તા, નાટકો

તેમજ

હજીજું હાસ્ય ખીરસતું

નવું અઠવાલિક બહાર પડે છે

સંસાર

ક્યારે, કેવું, કેટલા પાનાનું

તે માટે આવતો અંક જુઓ.

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૫-૦-૦ દેશના.

આ પેપર માટે ગામે ગામના એજન્ટો

જોડોએ એ સ્થિત માટે લખો. —

છટકે નંબર ૦-૨-૦

આહક થવા આજેજ

લખો

સંસાર કાર્યાલય

મેટ્રોજ સીતેમા સામે, મેડા ઉપર,

અમદાવાદ.

સ્ત્રીજોષા

વર્ષ ૮૭ સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૩ : સળંગ અંક ૧૦૪૦ : અંક ૯મો

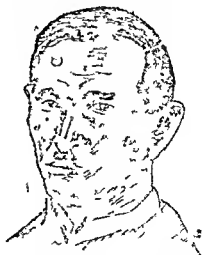
હિંદ મહિલા વિદ્યાપીઠ

લેખક શ્રી કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ

હિંદ મહિલા વિદ્યાપીઠનો સત્યાવીસમો પદ્ધિન સમારભ ત્રીજી આગસ્ટ ઉત્તરવાયે હતો આ પ્રસંગે મુખ્ય વક્તા મુબાઈ વિદ્યાપીઠના આગળ વાર્ષિક આન્સેસર ડૉ સગ ચીમનલાલ રોતલવાડ દત્તા તેમના જ્ઞાન અને અનુભવને લીધે તેઓ ને કાઈ કહે તે સલાહપૂર્વક વિચારનાની આપણી ફરજ છે

આ વિદ્યાપીઠના આન્સેસર-કુલપતિ-સર સીતારામ પાટકરે શરૂઆતમા સરનાનો ઇતિહાસ આપીને જણાવ્યું હતું કે ગયા વર્ષમા જોડતે ૧૯૪૨-૪૩મા સરના તરફથી ચાલતી અને તે સાથે જોડાયેલી કોલેજેમાં ૨૫૦ કન્યાઓ અભ્યાસ કરતી હતી, જ્યારે દાર્ઝિલિંગમા આશરે ૪૫૦૦ કન્યાઓ જાણતી હતી શિક્ષણવિકાસના આશુ યુગમા આ સંખ્યા કાંઈ મોટી કહેવાય નહિ, ખતાયે સરનાને અગે કોલેજે ફક્ત આગળ છે તે જોતાં સંખ્યા સતોષકારક છે

સર સીતારામે આ વિદ્યાપીઠની આગ વિશેષતાઓ દર્શાવી હતી (૧) તેમા શિક્ષણ માતૃભાષા દ્વારા આપાતમા આવે છે (૨) સરનાનો અભ્યાસક્રમ સ્ત્રીઓને ખાસ ઉપયોગી તેમ જસમય યર્થપડે તે દૃષ્ટિથી રચાયેલો છે. (૩) ને રચયે દાર્ઝિલિંગ અને કોલેજે

શ્રી ચીમનલાલ રોતલવાડ

ન હોય તે સ્થળોની કન્યાઓને ઉચ્ચ શિક્ષણનો લાભ મળે તે હેતુથી આ સંસ્થામાં એવો યોજના રાખવામાં આવી છે કે કોલેજોમાં દાંતરી આપ્યા વિના પણ, ખાનગી વિદ્યાર્થી તરીકે આ વિદ્યાપીઠની પરીક્ષાઓમાં બેસીને ફીઝી મેળવી શકાય. (૪) વિદ્યાપીઠમાં શિક્ષણ માતૃભાષા દ્વારા અપાય છે. પણ અંગ્રેજી ભાષા શીખવાનું ફરજિયાત છે.

ડૉ. સર ચીમનલાલ સેતલવાડના વ્યાખ્યાનમાં આ ચારે મુદ્દાઓની ચર્ચા કરી છે તે ખ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. માતૃભાષા દ્વારા શિક્ષણ આપવાથી વિદ્યાર્થીઓ પોતાના વ્યવસાયમાં તત્ક્ષીન થઈને તે સંબંધમાં પોતેજ વિચાર કરવાની શક્તિ કેળવે એવો આશય છે. પરંતુ આ આશય સધાયો છે કે? એવો પ્રશ્ન તેઓ પૂછે છે. અમારું કહેવું એમ છે કે જો આ આશય સધાયો હોય નહિ તો તેમાં કોય સિદ્ધાંતનો નથી પણ તેના પાલનમાં ખામી હોવાનો સંભવ છે. ડૉ. સર ચીમનલાલ, આ પદ્ધતિથી લાભ થયો છે એમ સાબિત કરવાનું ઉચ્ચ શિક્ષણના દોમત્તીઓને માથે નાખે છે. ગૌરવવાણી ભાષામાં એઓશ્રીને આ સિદ્ધાંત સમંધી સદેહ ઉભો થયો છે. પરંતુ જો આ સિદ્ધાંતનો લાભ નોંધે તેટલો મળ્યો ન હોય તો તે ઉપરથી સિદ્ધાંત સમંધી સદેહ ઉભો કરવા કરતાં લાભ ન મળવાના કારણો શોધવાની જરૂર છે. પરંતુ લાભ મળ્યો નથી એ કયનજ પ્રથમ તો પુરવાર થવાની જરૂર છે. અત્યારની પરિસ્થિતિ ખામી વિનાની છે એમ તો કહી શકાય તેમ નથી. આપણો એક મૂખ્ય ખામી તો ઉચ્ચ સંસ્થા વિષયોમાં ઉપયોગી થાય

પીઠના સંચાલકો ઉપરાંત માતૃભાષાના પ્રેમીઓને પણ છે. નિષ્ણાતોએ પોતાપોતાના વિષયોમાં પુરતકો લખી આપવા નોંધ્યો, અને વિદ્યાપીઠે અથવા તો મુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી જેવી સંસ્થાઓએ તે પ્રગટ કરવાં નોંધ્યો.

બીજી વિશેષતા સમંધી સર ચીમનલાલનું મતન્ય એવું લાગે છે કે આ વિદ્યાપીઠના ક્રમમાં જે વિષયો છે તે જીવનમાં સ્ત્રીઓનું જે કાર્યક્ષેત્ર છે તેનેજ લગતાં નથી અલગત આ વાત ખરી છે. પરંતુ સર સીતારામનું કહેવું તો એટલુંજ છે કે સ્ત્રીઓને તે રસ પડે તેવા અને ઉપયોગી થાય તેવા વિષયોનો આ વિદ્યાપીઠના ક્રમમાં સમાવેશ છે. ભાષાજ્ઞાન અને ઇતિહાસ તો પુરુષ અને સ્ત્રી માટે સામાન્ય હોઈ શકે.

ચૂક વિજ્ઞાનનો વિષય આ વિદ્યાપીઠમાં ફરજિયાત છે, તે સ્ત્રીઓને વધારે ઉપયોગી થાય તે સ્વાભાવિક છે. અને સંગીત તથા ચિત્રકળાને ઐત્તિક વિષયોમાં સ્થાન છે. આ લલિત કલાઓમાં સ્ત્રીઓને વિશેષ રસ પડે તે પણ સ્વાભાવિક છે. છતાંયે એટલું તો કમ્પલ્સ કરવું જ નોંધ્યો કે આ સર્વ વિષયોમાં મરદ-વિદ્યાર્થીઓ પણ રસ લઈ શકે. તો પણ આ વિદ્યાપીઠ કેવળ સ્ત્રીઓ માટેજ છે, અને સહ-શિક્ષણનો લાભ અદિની કન્યાઓને મળતો નથી. આ ખામતની થોડી ચર્ચા કરીને સર ચીમનલાલ જણાવે છે કે જ્યારે દલીલો કાયં-સાધક નિવડે નહિ ત્યારે પ્રેરણા અને પર-પરાનો આશય લઈ શકાય.

સહશિક્ષણનો પ્રશ્ન આ વિદ્યાપીઠમાં સંભવનોજ નથી. પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે આ વિદ્યાપીઠની કન્યાઓ પાઠો પાળે છે અથવા તો પુરુષોના સંપર્કથી વિહીન રહેવાની તેમને માથે ફરજ છે. આ સંપર્ક કેવળ અભ્યાસ ખંડમાંજ સાધી શકાય, એવું કાંઈ નથી. અન્ય વિદ્યાપીઠની પદ્ધતિના વિદ્યાર્થીઓ-પરુષ

તેમજ સ્ત્રી-વિદ્યાર્થીઓ-સાથે સંપર્કમાં આવવા માટે, રમતગમતો, ચર્ચા કે ભાષણો, તેમજ પર્થ-ટનો ગોઠવી શકાય છે. આ રીતે સંપર્ક ઉપરાંત મનુષ્ય સ્વભાવના જ્ઞાનનો અને દૃષ્ટિની વિશાલતાનો લાભ પણ કન્યાઓને મળી શકે. આ કાર્ય વિદ્યાપીઠનું પોતાનું પણ અધ્યાપકોનું છે.

ત્રીજી વિશેષતા-ટોલેન્સમાં ગયા વિના પરીક્ષાનાં બેસી શકાય, તેના સમ્બંધમાં પણ સર ચીમનલાલને શંકા છે, તેમનું કહેવું એમ છે કે જેમને નિયમિત શિક્ષણનો લાભ મળે છે તેમના કરતાં ખાનગી અભ્યાસથી પરીક્ષામાં બેસનાર નર્કાંકક કાચા રહેવાનો સંભવ છે. દલીલ તરીકે આ વાત બરાબર છે, પણ ખાનગી વિદ્યાર્થીઓ અધાન કાંઈ શિક્ષણ વગરનાં નથી હોતાં, નિયમિત પાઠશાળાનો તેમને લાભ નથી મળતો તે અરુ પછી તેમને સ્થાનિક દોરવણીનો લાભ મળે છે. વળી પાઠશાળાઓનું અભ્યાસનું સ્વરૂપ, કેવળ ભણતર માટેજ થોડા કલાક પાઠશાળામાં જવાની પદ્ધતિ, અને જે કાઠીના અધ્યાપકો આપણને મળી શકે છે તે બધું ધ્યાનમાં લેતાં, આપણે પાઠશાળામાંની હાજરીને વધારે પડતી અગત્ય આપીએ છીએ કે કેમ તે પણ વિચાર કરવા જેવી આવડત છે. આ ઉપરાંત પદો અગત્યનો પ્રશ્ન તો એ છે કે નાનાં ગામોમાં જે કન્યાઓ વસે છે, અથવા તો અમુક આમાનિક પરિસ્થિતિને લીધે જે કન્યાઓ નિયમિત પાઠશાળાઓમાં હાજરી આપી શકતી નથી, તેમને ઉચ્ચ શિક્ષણ આપવું હોય તો ખાનગી વિદ્યાર્થીઓને પરીક્ષામાં બેસવાની પદ્ધતિ રાખ્યા વિના છુટકોજ નથી. વિદ્યાપીઠ આ સમ્બંધમાં એટલું કરી શકે કે આવા ખાનગી વિદ્યાર્થીઓને વિદ્યાપીઠ સાથે સંપર્કમાં રાખવા, વિધવિધ શિક્ષણને લગતાં વિષયો ઉપર લેખો અને ચર્ચા કરતું સામા-

યિક પત્ર પ્રસિદ્ધ કરે અને તેનો પ્રચાર આવા વિદ્યાર્થીઓમાં થાય તેવા પગલાં લે.

ચોથી વિશેષતા-અંગ્રેજીના ફરજિયાત શિક્ષણ-સમ્બંધમાં તો સર ચીમનલાલ પશ્ચાત્તર ઉત્સાહી છે. એ સમ્બંધમાં સૌ એકમત છે તે સંતોષવાની વાત છે, એક ખાસ ઉપયોગી મુદ્દો સર ચીમનલાલ ચર્ચે છે, તે ખાસ વિચારવા જેવો છે. વિદ્યાપીઠ માટે સરકારી મંડિત મેળવવા સમ્બંધી તે છે. આ બાબતમાં તેઓ ચેતવણીનો સૂર કઢાડે છે. તેમના જેવા અનુભવી પીઠ અને વળી વિનિત રાજદ્વારી વિચારો ધરાવનારના આ સૂર હોવાથી તે તરફ ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. તેમનું કહેવું ખાસ ધ્યાન આપવાની જરૂર છે. તેમનું કહેવું એમ છે કે સરકાર જે મદદ આપે છે તો સંસ્થામાં કળલ કરવાની યત્તિ પણ ધરાવે છે, મને તે રાજદ્વારી પક્ષ સત્તામાં હોય છે તો પણ નાણાની મદદ આપવા સાથે સંસ્થા ઉપર પોતાની સત્તા જમાવવાનો પણ તેમને લોભ હોય છે. માટે આ સમ્બંધી પૂર્ણ સાવધાની રાખવાની જરૂર છે. જે આદર્શોથી પ્રેરાઈને આ સંસ્થાની સ્થાપના થઈ હોય, તે આદર્શોને કેવળ પૈસાની મદદથી કે અન્ય એવાજ લાભથી અળગા કરવા ન જોઈએ. સત્તાધિશો, પોતાની સત્તા જમાવ્યા વિના આર્થિક સદાય આપ્યાનું જાણમાં નથી ડો. સર ચીમનલાલની આ સલાહ ઉપર પૂરો વિચાર કરવો ધટે છે.

ગુજરાતમાં અને ગુજરાતી બોલનારી સ્ત્રીઓમાં ઉચ્ચ શિક્ષણના પ્રચાર માટે આ વિદ્યાપીઠનો વધારે લાભ લેવાય તે જરૂરનું છે. મેટ્રીક પસાર થઈને આગળ અભ્યાસ ન કરવાના સંજોગો ધબીએ ગુજરાતી જોનાર આવે છે. તેઓએ આ વિદ્યાર્થીનો કમ મંગાવી અગળ અભ્યાસ ચાલુ રાખવો જોઈએ.

સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્યના ચત્નોમાં ત્રીસ વર્ષ

૫૫ લેખિકા : મૌલીંગ યુન ચીઆંગ (મૅડમ ચીઆંગ-કૈ-શેક)

અનુવાદક : સં. રા. રંગીલદાસ એમ કાપડીયા.

(ગતાંથી આવું)

૩. ચોથી મેના આદોલનથી તે ક્યોમીંગ્સની પુનર્ગતના મુધી:—ચીનના વિદ્યાર્થીઓના સ્વદેશાભિમાનમાંથી જન્મેલી ૧૯૧૯ ની ચોથી મેની યુવક પ્રવૃત્તિ કેવળ રાજકીય અગર સંસ્કૃતિના વિકાસ માટેની કીલચાલ તરીકે ન લેખી શકીએ. એ એક વિરાટ સામાજિક આદોલન હતું; તે વેળા રાષ્ટ્ર સામે જે વિધવિધ પ્રશ્નો ખડા હતા એનો ઉકેલ એ એનો મુખ્ય હેતુ હતો. એના રાજકીય અર્થમાં એ કીલચાલ પુરાણી જાગીર પ્રથા અને લોકસ્થાના ઉચ્છેદ માટે સર્જન વવામાં આવી હતી. પુરાણા અને જર્જરિત વિચારો અને પ્રજાસિક્ષાએને ફગાવી દેવાનો એનો હેતુ હતો; એમાં વ્યક્તિવાદની દિમાયત હતી.

સ્ત્રીસમાજની દૃષ્ટિએ એ યુવક પ્રવૃત્તિ એ એગતી સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્ય માટેની મુજેસની એક વધુ મજલ હતી. એ વેળા પ્રજામત સ્ત્રીઓને રાજતંત્રમાં હિસ્સો આપવાની તરફેણમાં હતો; પ્રેમ અને લગ્નની બાબતોમાં, તેમજ સામાજિક વ્યવહારમાં અને “ ન્હાન-કડા ગૃહો ” સ્વવાની સ્વતંત્રતા આપવાની દિમાયત કરતો. (“ ન્હાનકડા ગૃહો ” એટલે કે પુરાણી પ્રથા પ્રમાણે માતૃપિતા અને વડીલો સાથે સમુક્ત કુટુંબ પ્રથા હેઠળ જીવન ગાળવાને બદલે યોગ્ય વયે પોતાનું જીવન ધર માંડવાનો અધિકાર. ”) એમાં આર્થિક સ્વાતંત્ર્યનો પણ સમાવેશ થતો.

આ ચોથી મેના આદોલનના વિકાસને નીચેના ચાર સ્તરોમાં વર્ણવી શકાય.

(૧) કેળવણી વિષયક : આ આદોલન પહેલાં સ્ત્રીઓની ઉચ્ચતર કેળવણી માટે ચીના તરફથી સવાવવામાં આવતી સંસ્થાઓ દરતી, ધરાવતી હતી. પરંતુ મીશ્વેનો તરફથી સલાવવામાં આવતી સંસ્થાઓમાં પેકીંગમાં “ પેકીંગ યુનીવર્સ કોલેજ ફોર વીમેન, ” “ નાન્કોંગમાં “ જીન્સીંગ કોલેજ ફોર વીમેન ” અને કુઆઉમાં “ સાયકે આર્ટના કોલેજ ” મુખ્ય હતી. આ સંસ્થાઓમાં જ ચીનની મહિલાઓ ઉચ્ચતર કેળવણી લઈ શકતી ચીનના પ્રજાતંત્રના છઠ્ઠા વર્ષમાં (૧૯૧૭) પેકીંગની નીમેન્સ નોરમલ સ્કુલ તરફથી ચીનની સંસ્કૃતિના અભ્યાસ માટે ખાસ વર્ગ ઉઘાડવામાં આવ્યો; અને ૧૯૧૮ માં બીજો એક વર્ગ કળા, ચિત્રકળા અને ગ્રાહ્યના શિક્ષણ માટે ખોલવામાં આવ્યો. પાછળથી કેન્ટોનના નિદાપીટો મહિલાઓ માટે પોતાનાં દાર ખુલ્લાં મુક્યા બીજે વર્ષે “ પેકીંગ મહિલા શિક્ષક પાઠશાળા ” ની સ્થાપના થઈ. ત્યારબાદ ધણીખરી પાઠશાળાઓ અને નિદાપીટોમાં સહશિક્ષણ પ્રથા દાખલ કરવામાં આવી છે. સ્ત્રીઓને ઉચ્ચતર કેળવણી લેવામાં સહાય કરતા સહશિક્ષણના બીજા આ રીતે ચોથી મેના આદોલને વાળ્યાં ગણાય.

(૨) મહિલાઓના અધિકારો : ચોથી મેના આદોલને દેશભરમાં સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય માટેના અદિલતને ગતિમાન કરી મુક્યું શાળાઓના સંગઠિત શિક્ષક મંડળો ઉપરાંત, શેઠાઈ, કબાંગ-કુન્ચ, ચેકીઆંગ, હુનાન, શેન્સુઆન અને કીઆન્સીમાં રાજતંત્રમાં હિસ્સો મેળવવાના સામાન્ય

હેતુસર સ્ત્રીમંડળો સ્થપાયાં. ઈ. સ. ૧૯૨૪ ની વસંતમાં મહિલાઓના ટંગ ચીફ હુર્ષ (Comrade's Society), શૈધાર્મમાં વીમેન્સ સુવેમેન્ટ કમિટિ, અને એવી, સ્ત્રી-સ્વાતંત્ર્ય અધિકારમાટેની સંસ્થાઓની સ્થાપના થઈ જુદા જુદાં નામે હેઠળ સ્વપાયલી આ સંસ્થાઓના હેતુ એકજ હતો : કાયદા હેઠળ, કેળવણીના ક્ષેત્રમાં અને મતાધિકાર અને પુરુષ સાથે સમાનતા મેળવવાનો.

(૩) ધંધાઓમાં : યોથી મેના આદોલન પછી શિક્ષિત મહિલાઓ માટે શિક્ષકતા ધધો સામાન્ય થઈ પડ્યો. સાથે સાથે કારખાનાઓમાં અને વ્યાપારમાં પણ મહિલાઓએ મોટી સખ્યામાં પ્રવેશ કરવા માંડ્યો.

(૪) સમાજ સેવા : આજ વેળા દેશમાં વાર્ષ, ડાય.યુ સી. એ. (Young women's Chinese Associations) એ સમાજ સેવાનું કાર્ય ઉપાડી લીધું. એમાં સ્ત્રી અને યાજ મજદૂરોના અધિકારોના રક્ષણને અને સ્ત્રીઓ માટે રાજનાલયોને સમાવેશ થતો હતો. ધી વીમેન્સ કીશીઅન ટેમ્પરન્સ યુનીઅન નામની મીશન સંસ્થાએ દેસલરમાં પથરાયલી પોતાની શાખાઓ દ્વારા મૃદસુધારને પ્રશ્ન હાય ધર્મો. એના તરફથી સ્ત્રી કેળવણી સંસ્થા અને મહિલા છાત્રાલય ખોલવામાં આવ્યાં, એકંદરે સ્ત્રીઓની ઉન્નતિ માટે એણે અતિ સુંદર કાર્ય કર્યું. આ બધાનું પરિણામ એ આવ્યું કે મહિલાઓની સમાજ સેવાના કાર્યપ્રદેશ પ્રતિ પ્રજાનું લક્ષ દોરાયું.

(૫) 'ક્યુમ્બીગટનની પુનર્ચનાથી મકદન ઘટના સુધી—“ક્યુમ્બીગટન” પક્ષની નીતિમાં સ્ત્રીઓના અધિકાર સંબંધી નીચે પ્રમાણે સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે : “કાયદામાં, અર્થશાસ્ત્ર, કેળવણી અને સામાજિક બાબતોમાં સ્ત્રીઓની સ્થિતિને ઉત્તેજવાની અને માર્ગદર્શન દેવાની નીતિ પ્રથમથી જ ક્યુમ્બીગટન પક્ષે સ્વીકારી હતી ૧૯૨૮ માં નાન્કીંગ ખાતે રાષ્ટ્રી સરકારની સ્થાપના થઈ અને સ્થાયી એ આદોલન એ પક્ષની સોધી દોરવણી હેઠળ આવ્યું. એટલુજ નહિ પરંતુ બધી સ્ત્રી-સંસ્થાઓ એની દેખરેખ હેઠળ મુકાઈ. ક્યુમ્બીગટન પક્ષના માર્ગદર્શન હેઠળ એમની પ્રગતિઓ નીચે પ્રમાણે વર્ણવી શકાય.

(૧) ક્યુમ્બીગટન પક્ષ હેઠળ મહિલા-વિભાગ (ખાતાની) સ્થાપના : મધ્યસ્થ અને સ્થાનિક ક્યુમ્બીગટન કારોયારીને સ્ત્રી-વિભાગ ઉધાડી આપવામાં આવ્યો હતો ત્યારે શૈધાર્મ અને કેન્ટોનમાં સ્ત્રી-આદોલન કમિટિઓ સ્થાપનામાં આવી હતી, એમનું કાર્ય પુરુષો સાથે સમાન હતું મેળવવાનું અને સ્ત્રી-મજદૂરોમાં મજૂર શિક્ષણ ફેલાવવાનું રહેતું.

(૨) સ્ત્રી મંડળોની રચના : નાન્કીંગના મ્યુનીસીપલ ક્યુમ્બીગટનના મુખ્ય મથકની પુનર્ચના માટેના મહિલા વિભાગ (ખાતા) અને રાષ્ટ્રીય સંસ્થાના સેનાપતિના મુખ્ય મથકના રાજકોષ શિક્ષણ ખાતાના આશ્રણ હેઠળ સ્ત્રી-નેત્રીઓની એક સભા ખોલાવી નાન્કીંગ વીમેન્સ એસોસીએશનની સ્થાપના કરવાને નિશ્ચય કરવામાં આવ્યો, પાછળથી શૈધાર્મ, પેકોંગ, ટીએનટશીન અને હુચાઉની સુધરામંડળોમાં અને આન્દર્વે અને હોનાન પ્રતિના

સૌભાગ્ય ચિન્હ કેમ-કેવું કરશે ? તે માટે વાંચો

મા રું ઘ ર
'સ્ત્રીબોધ' તરફથી ટંક સમયમાં

કેન્દ્રમાં એવા મંડળોં સ્થાપવામાં આવ્યાં, એમનું કાર્યક્ષેત્ર લગભગ સમાન હતું. સ્ત્રીઓને નમૃત કરી એમની ઉન્નતિ માટે આવશ્યકતા અને એમના દુષ્ટોનું એમને જ્ઞાન કરાવવા ઉપરાંત તેમણે પોતાપોતાના વિભાગોમાં જુદા જુદા વર્ગોને એમની દેખરેખ હેઠળ કામ કરવા નોંધ્યા અને પોતાની સંસ્થાઓને સખજ બનાવી. વધારામાં એમણે સ્ત્રીઓને વધારાની જગવણી આપવા દુક-સમગી શાળાઓ અને સ્ત્રી-નોંકરોના શિક્ષણ માટેની ઈલાયદી શાળાઓ ચલાવવા માંડી. સ્ત્રી-મજૂરોના લાભમાં એમણે પુરષ મજૂરોને મળતી સગવડ તો સ્ત્રી-મજૂરોને મળે એ માટે ઝુએસ ઊઠાવી. રાજકારણ, કામદો, જગવણી અને અન્ય ક્ષેત્રોમાં સ્ત્રીને સમાન અધિકારો મળે એ માટે એમનાથી બનતું સર્વ કંઈ કર્યું. એમાં લગ્નના કાયડાના ઉકેલ માટેના એમના પ્રયાસો પ્રસંશનીય પણ હતા.

૩. રાષ્ટ્રીય મહિલા મંડળની રચના : ૧૯૨૯ ની વસંતમાં દેશના જુદા જુદા ભાગો-ગાંની સ્ત્રી-સંસ્થાઓના પ્રતિનિધિની એક પરિષદ બેલાવવામાં આવી એનો હેતુ રાષ્ટ્રીય મહિલા મંડળ (National Women's Association) ની રચના માટે સરકારને અરજ કરવાનો હતો. આ પરિષદમાં કોચ્ચિંગ, ક્વાંગટુન્ગ, મેચવાન, શેંધાર્થ, ચેકીઆંગ, નાન્કોંગ, હોનાન અને અન્હાવૈથી પ્રતિનિધિઓ આવ્યા હતા, કયુમીંગટુન્ગ મધ્યસ્થ કારોબારીની સામાન્ય બેઠક અને સુપરવાઇઝરી સમિતિઓ આગળ રજુ કરવાના ધણા કરાવે કરવામાં આવ્યા, જે કે એનો અંમલ કરાવવાના પ્રયાસો નિષ્ફળ ગયા.

૫. મકદન ઘટનાથી ૧૯૩૭ જુલાઈની ૭ સુધી :—મકદનની ઘટના પછી આખા દેશની પ્રજા દુઃખન સામે રોષ અને તિરસ્કારથી સજગી બિટી હતી, અને દેશભરમાં મહિલાઓ, સ્ત્રી તે શિક્ષક કે વિદ્યાર્થીઓ હો, ગૃહમાં

ગૃહિણીઓ કે કન્યાઓ હો, કે ધંધામાં લાગેલી મહિલાઓ હો, શત્રુનો સામનો કરવાના રાષ્ટ્રોદ્ધારના કાર્યમાં જોડાઈ ગઈ. રાષ્ટ્રીય વિગ્રહના આગ્રપથી તની મજૂલ સુધી સ્ત્રીઓને ખાતરી થઈ છે કે એમનો ઉદ્ધાર, એમની ઉન્નતિ અને મુક્તિ સમસ્ત ચીનની રાષ્ટ્રીય મુક્તિ સાથે સંકેલાયલી છે. જે કંઈ વિરોધાભાસ દેખાતો હોય તો એનું કારણ એ છે કે એ વિગ્રહ પૂર્વે મહિલાઓની પ્રખળ રીતે સંગઠિત સંસ્થાઓ નહોતી. આ સમય દરમિયાન સ્ત્રીઓના આંદોલને નીચેના ક્ષેત્રો હસ્તગત કર્યાં :—

૧. રાષ્ટ્રોદ્ધારની પ્રવૃત્તિઓ : (National Salvation activities)—મકદન ઘટના પછી શત્રુઓનો મુકાબલો કરવા રાષ્ટ્રોદ્ધારક મંડળોની રચના થઈ એમાં શેંધાઇ ટીએન્-સીન, પેઈપીંગ, કેન્ટોન હેન્કોના મંડળો બહુજ ઉત્સાહી હતા. એવીજ દુકડીઓ અન્ય નગરોમાં પણ હસ્તીમાં આવી, જ્યારે ૧૯૩૨ના અન્યુઆરીની ૨૮ મી તારીખે પ્રથમ શેંધાઇ 'વિગ્રહ' ફાટી નીકળ્યો ત્યારે કારખાનાંના મહિલા મજૂરો; વિદ્યાર્થીનીઓ અને ગૃહિણીઓએ યુદ્ધપ્રયાસના કાર્યમાં મોટી સંખ્યામાં ભાગ લીધો. સેનિકો માટે વસ્ત્રો બનાવવાના કાર્યમાં, ધવાયલા સેનિકો માટે ઈસ્પીતાલો ઉઘો કરવામાં, વહેરે ધાનારી અને પ્રાથમિક મદદ આપનારી દુકડીઓ ઉભી કરવામાં, સેનિકોને ઈતેજન અને પ્રેરણા આપવામાં, ફેડા ઉધરાવવામાં તેમજ પ્રકાશન કાર્યમાં એ મંડળ પડ્યાં. "વિશટ દિવાલ" (Great Wall) આગળના યુદ્ધમાં, રચુવાનના તિગ્રહોમાં અને અંતે જાલના રાષ્ટ્રીય યુદ્ધમાં એજ સ્વદેશ-બિમાનની લાગણી વડે સ્ત્રીઓએ યુદ્ધપ્રયાસોમાં સક્રિય ભાગ લીધો છે.

(૨) દુષ્કાળ નિવારણ : ૧૯૩૧ બપોર રેલના ઝપાટામાં બે તૃતીયાંશ પ્રજા સપડાઈ પીડિતોને સહાય કરવાનું કાર્ય હાથ ધરવા

સરકારે રેલ સંકટ નિવારણ સમિતિ નીમી. ચીની મહિલાઓએ પોતાનું સંકટ નિવારણ મંડળ ઉભું કર્યું. અને શેઠાઈ, અને ઉત્તર ચીનના મહિલા મંડળોએ લગભગ ૧૦,૦૦૦ જેટલાં શિયાળુ વસ્ત્રો અને ઓઢવાના પીઠિતોને વહેંચ્યાં. નિરાશ્રિતો માટે ડાવણીઓ અને મહિલાઓ માટે કામચલાઉ મુતિકામઢો પથ્થુ ઉભાં કરવામાં આવ્યાં.

(૩) શ્રી અધિકારો માટેનું આદેશન : ત્યારે ૧૯૪૧ મે માસમાં પોપલર (Poplar's Assembly) નું અધિવેશન ભરાયુ ત્યારે નાન્કીંગના મંડળોએ દિવાની અને ફાળદારી કાયદાઓમાં અમુક ફેરફારની માંગણી રજૂ કરી, જેનો અંતે સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો.

શ્રી અધિકારના સ્વીકાર અંગે : બીજા ચાર મુદ્દાઓ રજુ કરતી અરજ મધ્યસ્થ કારોબારી અને સુપરવાઈઝર કમિટિની પાંચમી સામાન્ય બેઠક આગળ રજુ કરવામાં આવી (૧૯૩૫ માં) એ લોકસભાના પ્રતિનિધિઓનો સુદૃઢી સંબંધે નિયમ ઉપનિયમોની ત્યારે બહેરાતા યર્ષ ત્યારે એ જોવામાં આવ્યું કે શ્રીઓ માટે સુદૃઢીમાં સફળતા મેળવવાનું કાર્ય કઠણ હતું. પાછાં શ્રી પ્રવૃત્તિઓના ચક્રો ગતિમાન થયાં અને સરકાર પાસે વધુ પ્રતિનિધિ માટે માંગણી રજુ કરી. તે વેળા આ માંગણીએ ભારે સહયોગીતી ફેલાવી.

આ હીલચાલના નિરનિરાળાં કાર્યક્ષેત્રો હાથ ધરતી સંસ્થાઓ ઉપરાંત મહિલા સહાયક સભાઓ અને મંડળોની દેશભર પર ભળ પથગઈ હતી. સર્વને હેતુ શ્રીઓની મુક્તિને હતો.

(૬) ચાલુ વિગ્રહના ચાર વર્ષ દરમ્યાન :—૧૯૩૭ ના જુલાઈની ૭ મીં તારીખે ફાટી નીકળેલા ચીનો-જાપાનીઝ (ચીન-જાપાન વચ્ચેના) વિગ્રહ પછી ચીનની સમસ્ત જનતા રાષ્ટ્રની મુક્તિ માટેના સંગ્રામના ધ્વજ હેઠળ

નવીનજ્ઞ સ્વરૂપ ધારણ કર્યું. એમની પ્રવૃત્તિઓએ વધુ વિશાળ અને વ્યવહારૂ રૂપ લીધું. એમના કાર્યના નીચેના અંગોની નોંધ લેવી ધટે.

(૧) શ્રી સંસ્થાઓનું અક્ય જોડાણ : રાષ્ટ્રીય વિગ્રહ પરનો પરોઢો ઉચ્ચકક્ષાં વેંતજ આખા દેશની મહિલાઓએ એક યર્ષ જઈને શ્રીઓનું રાષ્ટ્રીય વિગ્રહ સહાયક મંડળ યોજ્યું. ૧૯૩૮ ના મે માસમાં ૧૩ પ્રતિભાંધી પચાસ કરતાં વધારે શ્રી નેત્રીઓ કુર્લીંગ ખાતે એક અતિ મહત્વની સભામાં હાજરી આપી. અને એ પરિપત્તાં મળ્યાં ત્યાં સુધી ઉપર જોવામાં આવ્યું છે તેમ શ્રીઓની સ્થિતી સુધારવા માટે ભારે શક્તિ અને શ્રમ ખર્ચવામાં આવતાં, પરંતુ એ સંસ્થાઓ અને મંડળો જુદા જુદા પ્રદેશોમાં વેરાયલાં હતાં અને એ સર્વ વ્યક્તિગત સંસ્થાઓ હતી. એમના નિયમન માટે કોઈ મધ્યસ્થ સંચાલન-હેતુ નહોતાં. ટુંકમાં એમની વચ્ચે કઈ સાંકળ-સહકાર નહોતી અને એ જરૂરનું હતું કે એ બધી સંસ્થાઓ અને મંડળોને એકત્ર કરવામાં આવે, એમની પ્રવૃત્તિઓ વચ્ચે સહકાર સહાય, અને એમને એક સામાન્ય ધ્યેય વડે પ્રેરણા દેવામાં આવે. કુર્લીંગની આ સભામાં અમે એ કાર્યની રેખા દોરી-રાષ્ટ્રના વિગ્રહ અને પુનરોદ્ધારના કાર્યમાં ભાગ લેવા શ્રીઓએ એકત્ર થવાના સિદ્ધાંતોની એ રૂપરેખા ! એ વાતની ખાતી યર્ષ કે શ્રી-

“શ્રીબોધ” સંસ્થા

તરફથી શ્રીઓ માટેનું વિવિધ પ્રકારો, વિવિધ

ચિત્રો, સાથે ટુંક સમયમાં બહાર

મા
રું
ધ
૩

એની ભરતી માટે કેળવણીના ધોરણની વૃદ્ધિ, એમના જીવન નિર્વાહનો સુધાર, એમના આર્થિક સ્થાતિઓનું રક્ષણ અને જનતાનાં શિશુ પ્રચાર માટે શિક્ષિત અને બુદ્ધિશાળી મહિલા-એના સંગઠનની જરૂર હતી. એ પણ ઇસવ-વામાં આવ્યું કે દેશની બધી મહિલા સંસ્થા-એને ન્યુ લાઇફ મુવમેન્ટ (નવજીવન આંદોલન) ની સલાહકાર સમિતિમાં કેન્દ્રિત કરવી. આ રીતે આ સભાએ એ હીલચાલની છેલ્લાં ત્રીસ વર્ષોની તવારીખમાં સ્ત્રીઓ માટે નવધુગરમ્યો. આ કેન્દ્ર મંડળના માર્ગદર્શન હેઠળ સહકાર સળગાવ્યો અને કાર્યદક્ષતા વધી.

(૨) કાર્યોનો અવકાશ:-

(અ) કાર્યદર્શન-નેતાઓનું ઘડતર:- છ સત્રોમાં કુલે ૬૪૧ મહિલાકાર્યકરો તૈયાર કરવામાં આવ્યાં. એમને ગ્રામ્ય વિભાગોમાં, કારખાના-એમાં, ધવાપદ્ધતિ સૈનિકો માટેની ઇરપીતાઓમાં અને અનાયાશોમાં કાર્ય સોંપવામાં આવ્યું છે.

(બ) આંતરની ઉત્પત્તિ માટેનાં સાહસો:- જ્યારે સગકાનું મધ્યક દેનેકોમાં હતું ત્યારે મેડમ એચ. એચ. કંગે સુંદર ઉત્પત્તિ કેન્દ્રો પાસે નાંખ્યો. છેલ્લાં થોડાં વર્ષોના સ્વતંત્ર ચીનમાં સ્ત્રીઓએ આ કેન્દ્રમાં અગત્યનો ભાગ લીધો છે. મોખરે ગ્હીને રાષ્ટ્રીય પ્રયાસોમાં સહાય કરનાર મહિલાઓ માટે પેદાશના ક્યા ક્યા ઉપયોગી ઘોત્રો છે એનો નિર્ણય કરવા નેમ્કેતી માહિતી એકત્રિત કરવા મેડમ કંગે દેનેકોના કારખાનાઓની મુલાકાત લેવા માંડી જોં એ નિર્ણયપર આવી કે રેશમની પ્રક્રિયામાં સુધાર અને સુતરાઉ કાપડના વજાટ જેવા ગૃહઉદ્યોગો એમને અનુકૂળ અને ત્યારથી અન્ય ઘોત્રોની સાથે સાથે એન્યુઆનના રેશમ-ઉદ્યોગના પુનરોદ્ધારની પાછળ એ પ્રેરણાશક્તિ બની રહી છે એના કારિબારી અધિકારી તરીકે એણે એન્યુઆનના અગીઆર પરગણાઓમાં રેશમના કોમના ઉછેરની નવી પદ્ધતિ દાખલ

કરી છે. છેલ્લા વર્ષ દરમ્યાન આ નવી પદ્ધતિના પરિણામે આગલા વર્ષ કરતાં સીતેર ટકા વધુ સારી પેદાશ થઈ છે, રેશમના સહકારી મંડળો (ઉત્પત્તિ ખાતા હેઠળ) હેઠળ ૧૨૦૦૦ કુટુંબો આવ્યાં છે. એની હવે ખાત્રી થયે છે કે નજદીકના ભવિષ્યમાં એન્યુઆન ચીનના રેશમ ઉત્પાદન કેન્દ્રોમાં અગ્ર કેન્દ્ર તરીકેનું ગૌરવભર્યું સ્થાન પ્રાપ્ત કરશે.

મેડમ કંગે માત્ર રેશમ તરફ જ લક્ષ્ય આપ્યું નથી. એમની પ્રેરણા વડે એન્યુઆનમાં ચાર સાદસો હાથ ધરવામાં આવ્યાં.—(૧) સ્પીનીંગ એન્ડ પીર્નિંગ ફેક્ટરી, હાથ બનાવટના ઉપયોગ માટેનું કારખાનું, રેશમના કોમના ઉછેરનું કેન્દ્ર અને એના કાંતણ અને વણાટના અખતરા માટેનું કેન્દ્ર. પ્રગતી અને લશ્કરની જરૂરીઆત પુરી પાડવા અડધી પેદાશ દેશમાં વેચવામાં આવે છે જ્યારે અડધી બહારના માલના બદલામાં પરદેશ અધિવાસીમાં આવે છે. આ માટે ગિખ્યાતોનું ઇજ તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે અને ઉત્પત્તિ પ્રવૃત્તિઓમાં ગ્રામ્ય વિભાગની સ્ત્રીઓને માર્ગદર્શન કરાવવા સહકારી મંડળો અને સલાહકાર સમિતિઓ યોજવામાં આવ્યાં છે.

(ક) બાળરક્ષણ:- આંધ્રની વીગેન્સ નેમનલ વૉર રીલીફ એસોસિએશન (ચીની મહિલાઓનું રાષ્ટ્રીય યુદ્ધ નિવારણ મંડળ) ના આશ્રય હેઠળ નિરાશ્રિત બાળકોના રક્ષણ માટે એક મંડળ કાઢવામાં આવ્યું. એની શાખાઓ પ્રાંતોમાં પણ હતી અને એનું કાર્ય યુદ્ધ દરમ્યાન બાળરક્ષણ કરવાનું હતું. અલગ ૫૪ અનાયાશોમાં ૨૨૯૯૭ અનાથ બાળકોની સંભાળ લેવાય છે.

(ખ) સૈનિકોને ઉત્તેજન આપવાનું કાર્ય: ચીની મહિલાઓની રાષ્ટ્રીય વિગ્રહ સમિતિની સ્થાપના થયા બાદ યુનાન, ક્વાંગચોન્ગ, કોઆંગસુ, સેકીઆંગ, સેન્સી, કાન્સુ, કીઆંગસી અને કેવેર્યાઉ પ્રાંતોમાં તેમજ ન્યુયોર્ક, લંડન,

પારીસ અને ફીલીપાઈન ટાપુઓમાં એની સાખાઓ ખોલવામાં આવી. જુદા જુદા સમયે શિયાળુ વસો (ગરમ) કપડાંના પગરખાં અને મોજાં દવાઓ અને ફેની ગાદીવાળાં કપડાંઓ એકઠાં કરવા પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા. આ પ્રયાસોનાં પરિણામે ૫૦,૦૦૦,૦૦૦ ડોલર રોકડા, ૫૦૦ ઔસ સુવર્ણ અને ચાંદીના આભૂષણો, ૩૦,૦૦૦ ભેટ પગરખાં, મેંકડા ભેડી, શિયાળુ અને હિનાળા માટે વસોની અને ૨૦ કરતાં વધુ પ્રકારની દવાઓ એકઠી કરી શકાયાં. રણસંગ્રામ પર અને પીઠાતા સૈનિકોને જીવવામાં, ઈસ્પીતાલોમાં ધવાપેલા સૈનિકોને બ્રિક્સ તરીકે આપવામાં અને સેનામાં ભેદ-સૈનિકાના કુટુંબોને જીવવામાં એનો વપરાશ કરવામાં આવ્યો. ધવાયજ્ઞોની સારવાર માટે ઈસ્પીતાલો કાર્યકર્તાઓ, સેવિકાઓ રાખવામાં આવી છે.

(ગ) જીવનમાર્ગ અંગે સલાહ:-આ કાર્ય પ્રદેશોને હેતુ સમાજના પ્રત્યેક વર્ગોની મહિલાઓને નવજીવન સિદ્ધાંતો (New Life Principles) હેઠળ એકત્રિત કરવાનો છે. પુહાન નગરોમાંથી ૩૦૦૦૦ કરતાં વધુ સ્ત્રી મંજૂરોને એમનું ઉત્પાદન કાર્ય ચાલુ રાખવા માટે અંતર ભાગમાં ખસેડવામાં આવ્યા. લગભગ સઘળાં કારાનખાઓમાં મંજૂરોને જ્ઞાન અને સલાહ આપવા માટે નિયમિત કાર્યકરો રોકવામાં આવ્યા છે. વધારામાં દરેક વર્ગની સ્ત્રીઓના જીવનને સ્પર્શતા પ્રશ્નોને ઉકેલમાં સદાય કરવા માહિતી વિકાસો ખોલવામાં આવ્યા છે.

(બ) આમોદ્ધાર કાર્ય:-એક બાજુ સ્ત્રીઓના જીવનનું ધોરણ ઉચ્ચ કરવાના હેતુથી અને બીજી બાજુ એમના જીવનની રહેણીકરણી સુધારવા માટે સદાય ગ્રામ્ય વિકાસોમાં સ્ત્રી અને બાળકો માટે સાહિત્ય વર્ગો (અક્ષરજ્ઞાન

આ કાર્ય યાંગની નદીના પ્રદેશમાં ચાલુ છે. આ કાર્યક્રમનો લાભ ચાર પરગણાંઓને મળે છે-હુપેઆગવો, અને હુપેઆંતના સ્ત્રીઓએકત્રિત હુપેઆંતના ટંગન અને હેગશાન વિગેરે દરેક પરગણાંઓને એમનું આનંદ પ્રાંતના ચેકીઆગ અને પેચુ મળી ૨૮ પરગણાંઓને મેઈટલન અને પીહસીએન મળી બીજા ૫૦ એનુઆન પરગણાંઓમાં આ પ્રવૃત્તિ ભારે પ્રગતિ કરી રહી છે, ત્યારે આ પ્રાંતમાં કાર્યકરો સંખ્યામાં વધારો કરી કામ આગળ ધપાવવાના પ્રયાસો ચાલુ છે.

(ચ) સંપદો સાધવાનું અને પ્રગતિ કાર્ય:-આ કાર્યક્રમની પ્રગતિ માટે દેશમાં અને પરદેશમાં મહિલા સમિતિઓ બનાવવામાં આવી છે. બાજસુધીમાં આવી સમિતિઓ એમનું આનંદ, જુનાન, ક્યેચાક, ક્વાંગટન, ક્વાંગસી, હોનાન, શેન્સી, પંચમથુહ વિભાગ અને કાંસુ, સાન ફ્રાન્સિસ્કો, સીએટલ, ચીકાગો, બોસ્ટન, વોશીંગ્ટન, ન્યૂયોર્ક, લોસ એન્જેલીસ, સેક્રામેન્ટો, બાલ્ટીમોર અને પોર્ટલેન્ડ વિગેરે સંયુક્ત રાજ્યોના નગરોમાં, તેમજ હોન્કોંગમાં સ્થાપવામાં આવી છે. સાખાઓમાં કેન્દ્ર જેટલું કાર્ય ચાલે છે. વધારામાં રાષ્ટ્રીય સરકાર, કારોબારી યુદ્ધ, ધારાસભા યાન અને બીજી સરકારી સંસ્થાઓમાં ન્યૂ લાઈફ વીમેન્સ સર્વિસ કારો ઉભી કરવામાં આવી છે. પ્રાંતોમાં પણ આ પ્રથા અમલમાં છે. દરેક પ્રાંતના પ્રમુખની પત્નિ પોતાના પ્રાંતમાં યતા કાર્ય માટે વીમેન્સ એટલાઈટ્સ કોમિટીની કારોબારીને સીધા જવાબદાર હોય છે. એ પોતાનું કાર્ય ઉત્સાહ અને એકનિષ્ઠાથી કરે છે અને સ્વાતંત્ર્ય ચીનમાં સયલે આ ટુકડીઓ વિચારપૂર્વક અને બ્યવહારી રીતે સ્ત્રી-અધિકારની પ્રગતિ સાધી રહી છે.

(ઞ) સંસ્કૃતિવર્ધક કાર્ય:-સ્ત્રીઓની સં-

૬૦ વર્ષ ઉપરનું 'સ્ત્રીબોધ'

સંપાદક : ખંડેનશા. જરયાનુ કાબરાજી

ઝાયા મે માસના “કાબરાજી સ્મારક”માં ૨૫૦ પુતળીઆઈના એક લેખ જુન ૧૮૮૩ ના સ્ત્રીબોધમાંથી ઉતારવામાં આવ્યો હતો તે ઉપરથી વાંચનારી બહેનો સદજ ગણવા ઇચ્છે કે ૬૦ વર્ષ ઉપર સ્ત્રીબોધ કેવું હતું? એટલું તો ચોક્કસ કે તે વર્ષમાં સ્ત્રીબોધ વાંચ્યું હોય એવાં જાણેજ આજના વાંચકોમાં કાઈ રહ્યું હોય. માટે એ વર્ષનાં સ્ત્રીબોધની થોડીક સામગ્રી તપાસ લઈએ તો આપણે શું જોઈએ છીએ?

તે વેળાએ ૨૫૦ કેબુદાર કાબરાજી તંત્રી હતા અને ધણા ખરા વિષયો તેઓ પોતે લખતા હતા. તે સિવાય એક લાંબી, પારસી સંસારની વાર્તા, “સોલીને સુવારનારી મુની” ઓપુ’ એક સાક્ષ પોતે લખી હતી. તે વેળાએ સ્ત્રી લેખકોના લેખ બહુ જુજ જોવામાં આવે છે. ૨૫૦ પુતળીઆઈના અનેક લેખો ઉપરાંત, ત્રણ બાળકયાઓ ૨૫૦ જરયાનુ નાં નામ પર જણાય છે. એઓ અધિપતિનાં વડા દીકરી હતાં વિજ્ઞાનને લગતા વિષયોમાં મુરજ, પૃષ્ઠી, વરસાદ, પાણી વગેરે બાજતો છે, જેમાં ૭ લેખ યોગાસાં વિષે છે. બીજા ૭ લેખ પદાર્થજ્ઞાનને લગતા છે જેમકે “ગરમ થતું એટલે શું?” “રજકણુ તે શું?” “નાથ અને વધ” વગેરે. દર મહીને એક લેખ વૈદક જ્ઞાન તથા આરોગ્યને લગતો છે; જેવો કે, “તુરતનાં જન્મેલાં બાળકની માવજંત” તથા મરહુમ ડૉ. જાંઘીર માણકજી પેન્નીના ૭ લેખ છે, તે “આપણા શરીરમાં શું શું છે”, “શરીરમાંનાં તત્ત્વો”, “તનુ-રસ્તી-તેની વિદ્યા”, “હવાની વિદ્યા”, “હવા કેમ બીજે છે.” વળી “દરદી બાળકો અટકાવવાં હોય તો પરણ્યા અગાઉ લેવાની સંભાળ,” “બાળકના જન્મ અગાઉ માનાં

બોરાકની સંભાળ,” “માતાનાં મન અને તન સ્વચ્છ અને સુખી રાખવા વિષે,” “સુવાનકનું ઘર કેવું જોઈએ,” આમંથાળાંના વિવિધ મુજ બંગાળી ઉપરથી મરહુમ ગણીતા લેખક શ્રી નારાયણ હેમચંદ્રે લખ્યા છે..

સંસારી વિષયોમાં જ ૨૦ માં એવી સદી સાથે “ચાર નોચાકરો ચિત્રો” માં નવચારીના પારસીઓમાં ચાલતા વહેમો વિષે કાંઈક રમુજ આપેલી છે. વળી ઇન્સાફની કલાણીઓ આપી છે, તેમાં “ધર્મચુર કે ધર્મ-કંચ,” એ મસાળા હેઠળ કાન્સના રામ ૧૪ માં કુર્મના વખતની એક ઇતિહાસીક વાર્તા છે. જુના સહેરોનાં વર્ણનોમાં નવાલામુખીથી નાથ ખામેશા દરબચુલેનીયમ અને પોખીઆઇ સહેરોના હેવાન પુષ્કળ ચિત્રો કાઢિન છે, તેમજ ઈંગ્લેન્ડ દેશના પરસીપોલીસ સહેરમાં આવેલા પારસી પાદશાહઓના સુંદર મહેલોનાં વર્ણન અને ચિત્રો આપેલાં છે.

ઉપર જણાવેલ બાજતોમાં કેટલીક એવી છે કે જે આજની બણેલી સ્ત્રી વાંચકોને ધણીજ સાધારણ લાગે અને તેઓ ધારે કે આ બધું તો આપણે નિશાળમાં નિયત વર્ગોમાં શીખી ગયાં, પણ આજ દેખાડી આપે છે કે ૧૮૮૩ ની એક દિદી સ્ત્રી અને ૧૯૪૩ ની એક દિદી સ્ત્રીના જ્ઞાનમાં કેટલો બધો તફાવત છે. ૬૦ વર્ષ ઉપરની સ્ત્રીબોધની વાંચનારીઓને સાધારણ જ્ઞાન પણ સાદી, સહેલી બાષામાં પીરસતું પડતું હતું. આજે સ્ત્રી કેળવણી એટલી બધી આગળ વધી છે કે સ્ત્રીઓ અવરી બાજતો ઉપર લખી પણ શકે છે. “સ્ત્રીબોધ” ના અસર રચાપકો અને પહેલા અધિપતિને આ સુંદર વિકાસની ગજુ જો થતી હોય તો તેમના આત્માઓને કાંઈક ખુશાલી, કાંઈક સંતોષ પ્રાપ્ત થતો હશે. કેમકે દિદ દેશની

સ્ત્રીઓને ખાસ વાંચવા લાયક

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈનું પુસ્તક

જીવનની ઝાંખી

શ્રી જીવનનને લગતી સામાજિક ૧૬ વાતો કો. રૂ. ત્રણ.
[પ્રો. કવેની શ્રી વિદ્યાપીઠમાં શુભરાત્રી ટેસ્ટબુક તરીકે આ પુસ્તક પસંદ થયું છે.]

સંગરિકા (એપ્ડન સીક્લરની નાટીકા) કી. એક રૂપીઆ.

સ્ત્રીઓએ ઓફીસ, પીરમશારોડ, અમદાવાદ.

આપણું બાલધન

(એક ભાવવાદી સંવાદ)

[કમે' અને ધમે' એક શિક્ષક; એક સમાજસેવક, એક સદ્ગૃહસ્થ (પોષક) અને એક અધિકારી (રક્ષક) એ ચાર જણનું મિત્ર મંડળ અર્થા કરતું ચાલ્યું આવે છે.]

દૃશ્ય ૧ છું

શિં—તલપટો અભ્યાસ સિવાય બાળકોના પ્રશ્નોનો ઉકેલ નહિ સજો.

ગૃં—એ ખરું પણ એ અભ્યાસ પૂરો કરારે ચાય? અને કાલુ કરે?

મેં—સ્વ. ગિલુભાઈએ એ સંબંધમાં ઘણું વાંચ્યું; વિચાર્યું અને લખ્યું છે.

અં—અને બાલમંદિરની સ્થાપના પણ કરી છે.

સેં—પણ એટલું પરિપૂર્ણ નથી. ગામડે ગામડે અને ઘેરઘેર એ પ્રકાસ પહોંચવો નેહએ.

શિં—એ માટે તો પ્રત્યેક ગામડે ગિલુભાઈ ઉમવા નેહએ. (જરા આગળ ચાલીને) રહે. પેલા બાળકો આવે છે. તેની બાલસીસા નેહએ.

(બાલુ પર જાય છે.)

દૃશ્ય ૨ છું

[મોઈદાંડીઓ, ભમરડો, ચક્રડાં, જેડીડો લખોટી, ગોફણ વગેરે રમતનાં સાધનો સાથે ફૂટતા નાના મોટા છોકરાઓ આવે છે.]

૧—હું નોંતા કેંતા, કે એ ભાલો ચોર રમવા નથી દેતા.

૨—ઈ ભાલો મને ઝોળએ છે હું કે! મારી વાંસે લોકડી લઈને ચલો, પણ હું કવો ભાલો! ભાપડો દાઢમા ન આવે હોં?

૩—હાલો ધર્મશાળામાં આંગલી પીપળી રમીયું.

૧—ત્યાં બાલો ના પાડે છે. તે દી ડાળ ભાંગી ત્યારથી કોઈને ચકવા નથીદેતા.

૪—છુટ દડી રમીયું.

૧—ના ભાઈ ના, એની આંગલીના કાતરા ખાઈ જાય કોક, ને પરે આપણે માથે. ત્યાં નથી જવું.

૩—નદીએ રમવા જઈએ ત્યાં કોઈ ના નહિ પાડે.

૪—ખાઈ માણસ નાવા ધોવા આવે, ત્યાં કોણ રમવા જાય?

૧—તે દી માઠું પૈડું નદીમાં ગયું, તો લઈ લીધું, પછી મોંમાં પાછું દીધું.

૪—ત્યારે હાલો કાંધે ત્યાં કોઈ નહિ હોય.

૨—મારે નથી આવવું, ચોલી ડાસોને તારા દડો વાગ્યો. ને મારે ગાલો ખાવી પડી. વળી મારી માએ મને માર્યો.

(જલુ મોટા છોકરા આગળ આવે છે).

૫—હવે અમારે ક્યાં રમવા જવું? ઘેર રમીએ તો કહે છે કે ધરમાં ન રમાય. ફળાયામાં રમીએ તો કહે છે કે ગોકીરા કરી મું શેરીમાં બંધાં માણસો હાલે ચાલે, એટલે ત્યાં રમવાની જગ્યા ન મળે. ધર્મશાળામાં બાલો ના પાડે. નદીએ ખાઈ માણસ વડે. હવે અમારે ક્યાં રમવા જવું?

૬—મોટા ભાપડાઓ મોરામાં બેસી મંજીપતે અને સોગાંમાં રમે, પણ અમને ના પાડે, અમે કાંક બોલીએ નો પેલો ભાલો ફાંતીઆ માટે ને ચારવા કોડે.

૭—છોકર મંદિરમાં સ્ત્રીઓ ભેળી યાય. ગીત ગાય ને ગરમે રમે પણ અમને રમવાની રજા નહિ.

૬—નિશાળમાં ભજીવે. ત્યાં સુધી ઠીક પછી દરવાજા કરે બંધ. અમને એકલા એકલાને કમ્પાઉન્ડમાં રમવાની રજા નહિ.

૭—અમારા બાળપુરતકાલમાં પણ એમજ છે, અમે વાંચતાં દોષએ, ત્યાં મોટા માણસો આવી, અમારા માથા ઉપર જીભા રહે. કોઈ તો બાળકોને રમવા દે.

આમ ઉભા ઉભા વાતો કર્યા કરે, ને અમને અધારું પાડે.

૪—(ભમરકાને દોરી વીંટતો). એલા ! હાસી બધા ઉકરડે. ત્યાં કોઈ આડો નહિ આવે કુંભારનાં ગધેડાં તગડથું ને કુતરાં હુળદાવીશું.

(ગમ છે).

દૃશ્ય ૩ જી

શિં—આ આપણી ઉગતી પ્રજા. આવતી કાલના નાગરિકો.

સે—જે ઉકરડાઓ સાફ કરાવવા માટે હું ટાપલા ને પાવડા ઉપાડવાની અરજ કરું છું, એજ ઉકરડા આ બાળકોને રમવાની જગા ! શરમની વાત છે. કુતરાં હુળડાવવાં અને ગધેડાં તગડવાં એ તે કંઈ રમત કહેવાય ?

ગૃ—આપણે નાના હતા, ત્યારે આ ગલુડિયાં રમાડતા, એના જીવું આ છોકરાઓ પણ રમતા હશે.

સે—શું કહો છો ? ઉકરડે રમવા જીવું ? બાળકો એ પ્રશુની થાપણુ છે. તેને આમ રમજોતી મુકવી કે સંભાળવી ?

ગૃ—સંભાળવી ? એની કોણ ના કહે છે, બાળકોને ખવડાવવામાં, પીવડાવવામાં માયાપ કેટલો ભોગ આપે છે.

સે—ખવડાવવા અને ખવડાવવામાં પણ પક્ષીનો હીરસો એટલો નથી.

ગૃ—કિંગતી ધરેણાં લુગડાં બાળકોને પહેરાવે છે.

સે—નાનાં બાળકોના સંબંધમાં એ દુશ્મનાવટનું કામ કર્યું કહેવાય.

ગૃ—ત્યારે માયાપ શું કરે ? આખો દહાડો તેની પાછળ પૂંછડા માફક ર્યા કરે ! અને એમ કરવું, એ પરવડે ખરું !

સે—હું એમ નથી કહેતો. પણ બાળકોના સંબંધમાં કંઈક વિશેષ કરવું જોઈએ.

ગૃ—હોમ-હવન, તપ-તીરથ, દાન-પુણ્ય, મંતરજંતર, બાધા આબડી, એવું ઘણું ઘણું એક માત્ર સંતાન પ્રાપ્તિ માટે માણસો કરે છે.

સે—પણ પછી શું ? એથી કંઈ માણસો આવે ? માનસિક વિકાસ થાય ?

ગૃ—એ માટે બાળકોને નિશાળે એસાડે, કાષ્ટ ખાતાં પીતાં માયાપ હોય, તે દુશ્ચરણ રાખે

શિં—નાનાં બાળકો માટે દુશ્ચરણ એક બધી છે અને...

સંતાનો શાળાને સોંપી, વાલી છૂટી પડે, એમ ઉતારે અલાબલા, તો કેમ રમશીયું રહે ? વળી—

વાલી થયાં તે વારસો દેવાં, મથી મથી, સીંચે, પણ વારસના તનનું ન પૂછે, તો મનનું ક્યાંથી પૂછે !

ગૃ—હાં ! ફરી બોલો તો. (ફરી બોલાવે છે). હવે હું તમારું કહેવું સમજ્યો. બાળકોના શારીરિક અને માનસિક વિકાસ માટે માયાપોએ બનતું બધુંજ કરવું જોઈએ.

શિં—એ માટે તો કદી કંઠીને મારી જીભના કુચા ચલાવવા. ભવનાં વેદ વ્યાસે શ્રીમદ્ ભાગવતના દશમ સ્કંધમાં બાળમહિમા ગાયો છે.

સે—પણ પેટભરા, પુરાણીઓ, લાલચુ કવિઓ, અને વેવલી ભક્તિવાંછાઓએ એને એવો રંગી નાખ્યો છે કે કહેતાંયે શરમ આવે !

અ—માતા જર્ણાદાજીએ અને નંદરાયજીએ બાળ શ્રી કૃષ્ણને પોતાનો ગેફુળનો વારસો દેવાની ચિંતા નથી કરી, પણ તેનો વિકાસ સાખ્યો છે. તેમને પગભર થવા દઈ, આપકર્મો બનાવ્યા છે.

શિં—સાદિપતી ઋષિના આશ્રમમાં મૂકી, સમાનતા અને સેવાભાવ શીખવ્યા છે.

સે—આજનાં ઠંકાર મંદિરો બાલમંદિર બને
આજના પુનરીઓ જીવતા જગતા બાળ-
જોષળના આચાર્ય બને, તો આજેજ
બાલકો પ્રજાસમસ્તનું આલ્સન બને.

શિ—એ માટે આપ જેવા સાધન સંપન્ન
સદ્ગુહસ્થોએ જરૂરીયાત પૂરી પ્રાપ્તી
પડશે. આપ જેવા સંરક્ષકોએ મદદનથી
ભરી રમતો, વાતો. ચિત્રો અને આદર્શો
સરજવા પડશે. અને આપ જેવા સમાજ
સેવકોએ દીવે દીવો પ્રગટાવે તેમ ગામડે
ગામડે ને ઘેરઘેર એનો પ્રકાશ પહોંચા-
ડવા કટીબદ્ધ રહેવું પડશે.

સે—અને તમે ?

શિ—હું મારી રીતે કામ કરી રહ્યો છું,
આદિ બતાવું. (નય છે.)

દશ્ય ટંકુ

(કન્યાઓ ગરબો ગાય છે.)

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

હૃદયું કાલ્યું બરાય ઉર એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

અહા! અભરે બરાય ધર એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

નયાં નીરખ્યે ધરાય નેણ એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

બોલ્યા બોલે સુકાય વેણ એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

જેના તેજે અંગાય સર્વ એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

જેના જીવ્યે જીવાય જગત એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

નિત નવલાં સવાય થાય એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

મહા દિવધી મપાય કાંય એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

સારા વિશ્વનો સમાય મુખ એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

મારે મન તો એ ઈશ રૂપ એવડું ને,

બેન! પૂછો શું? બાલધન કેવડું ને.

(કન્યાઓ ગાતી ગાતી નય છે, શિક્ષક
તાળીઓ પછી પ્રોત્સાહન આવે છે.)

શિ—સદ્બાચ્ય છે, કે આપણા સમાજનાં
કન્યાઓને માતાઓનું પક્ષબળ છે.

સે—છતાં આપણા સમાજનાં દીકરા જન્મે,
ત્યારે થાળી, અને દીકરી જન્મે ત્યારે
હાંડલી વગાડવાનો વિવાજ છે.

ગૃ—(મંદ હાસ્ય) એ વિવાજ નાણુદ થતો
નય છે. પણ કન્યાના ઉછેરની કુલ
જવાબદારી માતાઓ પર છે, એ વાત
તો ખરી.

અ—તો પછી કન્યાઓના શિક્ષણ સંસ્કારનો
યશ એકલો માતાના હાથે નય. એ
સ્વાભાવિક છે.

ગૃ—દીકરી પારકી થાપણુ કહેવાય. એટલે એની
ચિંતા આપને જરા કમતી હોય, ને હોય.

સે—પણ પોતાની થાપણુને વધુમાં વધુ વારસો
દેવાની ચિંતા મા અને આપ બંને ભોગવે છે.

ગૃ—દીકરો વારસદાર ગણાય. એટલે પક્ષ-
પાત તો થાય જ.

શિ—એ વિચાર કુમાર અવસ્થાનો થયો.
આજે આપણે દેવના દીપેષ બાળકો વિષે
ચર્ચા કરીએ છીએ. જુઓ એમનું સરખસ
આચર્યું.

સરખસ.....

[બાળકોને બિવરાવશે નહિ. બાળકોને
મારશે નહિ. બાળકોના અંગ ઉપર ધરણ્યાં ને
લુગપંતો ઠંકારો કરશે નહિ. બાળકોને રમવા
દેને, બાળકોને રમકડાં દેને. વગેરે સત્રો
પોકારવું].

ગીત:—અમે તો નાનકડાં સૌ બાળ;

અમલે માટે આવતી કાલ.

ઝાઝું ઝાઝું રમવા દેને,

લુગલે જમવા દેને.

ભાત ભાતવું બાથું ભરવા;

ભણતર ભણવા દેને.

ધરે કહેવા જેવું કહેને,

અમેતો દાલ બની રહેને.

(સર્વે નય છે.)

સેવાભાવી યુવકનો સંસાર

શ્રી. કુંગરસી ધરમસી સંપત્ર

૨૨

અનિલ કોલેજમાં અધ્યાપન કરતો હતો. એ સારો અને સરલ પ્રકૃતિનો યુવાન હતો. એનું માનસ વિચારશીલ હતું. એનો પિતા ધનવાન હતો. સારા વેપારી તરીકે નવલસરથે ધન અને પ્રતિષ્ઠા મેળવ્યા હતા. પોતાના પુત્રને સારો વેપારી બનાવવાના એને ઇચ્છા હતા. પરંતુ પુત્ર મનથી જ વેપારને ધિક્કારતો હતો. એને પૈસાનું વિશેષ આકર્ષણ નહોતું. એને મોજમજાહમાં આનંદ આવતો નહોતો. એને ઐશ્વર્ય, પ્રતિષ્ઠા, મહત્તા, મદત્તવાકાંક્ષા અને પ્રશંસા તરફ યુગ હતી પૈસાદારનો પુત્ર હોવા છતાં એ સાદી ઉપર સૂનો પોતાના હાથે સાંજે એક નાની ઝોરડી (ભાડાની)માં એક વખત જતો. કઢી બેસતું બહુ દયાળુ હોય તો વીસીમાં જમી આવતો હતો એ માત્ર એક ખાદીનું ધોતીયું અને બંડી પહેરતો હતો. પગમાં ચંપકોથીજ ચાલતું હતું. એના ફરનીયમાં માત્ર એક જોડી કપડાં, પુસ્તકો લખવાની સામગ્રી અને સુવા ઝોડવા માટે સાદી અને કામળી હતા થોડા વાસણો-રસોઈ માટે હતા. એ પોતાની ઝોરડી હાથે સ્વચ્છ રાખતો. એની ઝોરડી કે આસપાસના વાતાવરણમાં જરાપણ ગંદકી હતી નહિ.

સવારના વહેલા જોડું ચોંચ પતાવી કસરત કરવી-ટાઢે પાણીએ સ્નાન કરી એક શેર દૂધ ગરમ કરી પી લેતું. તે અરસામાં જ્યોર્જીયન થતો હતો. અનિલ મોટી ઝોળી લઈને સાઈકલ ઉપર બેસી બહાર નીકળતો, એ ગરીબ પરિતપ્ત ફરતો હતો. સૌ એને ઝોળખી ગયા હતા. એ સાચા ગરીબોને ઝોળખતો હતો, તપાસને અંતે ખરી તંગી ધરાવનારને એ અન્ન, વસ્ત્રો, અને એવી વસ્તુઓ આપતો હતો. કેટલાક

ગરીબનાં છોકરાઓને તે એમના પાઠ્યપુસ્તકો, પેન્સીલો અને કાગળો પણ લાવી આપતો હતો. કેટલીક વિધવાઓને અન્ન પહોંચાડતો હતો. એમને રંદીઆ માટે કપાસની પુણીઓ પણ મુક્ત આપતો હતો. એને અભિમાન કે મોટાઈ નહોતા, ગરીબો સાથે ગરીબ થઈને વર્તતો હતો એની જિન્દગીમાં મીઠાસ હતી, એના વર્તનમાં દુષ્ટ અને એના શરીરમાં સફાર હતો. આ કામમાં એને બેકલાક લાગી જતા હતા. એને એમાં ખૂબ રસ આવતો. એનું જીવન દીનસેવામાં મદાલતું હતું. ગરીબોના અતિ દુઃખમય અને મુશ્કેલ જીવનના રહસ્યો એ સમજી શકતો એને બહુ અનુકંપા આવતી હતી. પોતાના સાધનો એજે ગરીબોની સેવામાં સમર્પણ કર્યા હતા. માસીક એનો ઉદાર પિતા જસો રૂપિયા ખર્ચ માટે આપતો હતો. પરંતુ આ સર્વે રૂપિયા અભિયોગીના હાથમાંથી તો ૩૦-૩૨ ના ખલાસ થઈ જતા.

સવારે નવ વાગે એ ઝોરડીએ આવીને રાંધવા બેસતો હતો. સમય ન હોય અને મોડું થયું હોય તો વીસીમાં પણ પતાવી આવતો હતો. એનો આહાર રાંટલા દૂધ અને શાક હતા. મોસંખી અને ફળો પણ તે વાપરતો હતો. ગરયા મસાલાને એ નજરેક પણ જતો નહિ. મીઠાઈ, ભજીઆ, હમોરી ઉપર પણ એને ગીઝ હતી. એની રસોઈ પણ થતી જાય અને સાથે લેશન પણ થતું જાય. રસોઈ તૈયાર થઈ એટલે જમી લે. જમીને સાઈકલ ઉપર બેસીને કોલેજમાં ચાલ્યો જાય. કોલેજમાં એજે B. A.માં ઐતિહાસિક વિષય તરીકે પોલીટીકલ એકોનોમી લીધી હતી. એ કોલેજમાં પણ ગરીબ વિદ્યાર્થીઓને શોધી શકતો. કોઈને

જાતે શીખવતો. કોઈને પુસ્તક તૈયાર આપતો. કોઈને પુસ્તક ખરીદી પણ આપતો. કોઈના ટર્મની ફી પણ એ ભરી આપતો. આવા ખર્ચ માટે એ પિતાથી છાના માતા પાસેથી પૈસા મંગાવતો હતો. દયાળુ માતા એને પૈસા મોકલતી હતી. અનિલ આ સર્વે વાતો અતિ યુક્ત રાખતો હતો. એનો જમણો હાથ જે દાન કરતો તે ડાબા હાથ ન જાણે એવી યુક્તતા એણે સેવી હતી. એની કીર્તિની મહત્તાને સ્પર્શથી નહોતી.

અનિલ ખીજા વિદ્યાર્થીઓ સાથે જુદા મીકાસથી વર્તતો હતો. પણ કોઈની સાથે વધારે જોગાતો નહોતો. અનેક વિદ્યાર્થીઓ એના સહવાસને માટે ઝંખતા હતા. પરંતુ એ કોઈની સાથે મૈત્રિવાસ્તાને ઉત્તેજન આપતો નહોતો. કોઈ વિદ્યાર્થીને કંઈ શીખવું હોય તો શીખવવાની ના પાડતો નહિ. પરંતુ અર્થાઓ, સંવાદો, તકરારો, ઝગડાઓ, રમત-ગમતો, નાટકોમાં તે ભાગ લેતો નહિ. એને પૈસાદારના પુત્રો ચીમાવડો ગણતા, સ્વતંત્ર કહીને પણ સમોષતા હતા. કોલેજના પ્રેફેસરો સાથે પણ એ મળતો હજીતો નહિ, સામાજિક મેળાવડાઓમાં એ કદી ભાગ લેતો નહિ. પ્રેફેસરોના ધરના પગથિયા ધસાવતો નહિ. પોતાને રસ્તે જવું અને કોઈના કામમાં માથું મારવું નહિ એ એના નિયમો હતા. કોઈની કુચળી કે નીંદા કરવાનું તો તે શીખ્યોજ નહોતો. ભણવામાં તે હોશિયાર હતો પરંતુ પાસ માર્ક કરતા કદી પણ વધારે તે મેળવતો જ નહિ. કોલેજની પરીક્ષાઓમાં જે નંબરે પાસ થયાની મહત્ત્વકક્ષાને જોઈ એ કદી આશ્ચર્ય લેતો નહિ.

કોલેજમાં અનેક વિદ્યાર્થીનીઓ હતી. અનિલ સૌને આદરથી નમન કરતો હતો, પરંતુ કોઈની સાથે સાધારણ વાતચીત સિવાય બીજી

આકર્ષક દેખાવનો, ગોરી ચામડીનો કસરતી ધરીરનો યુવાન હતો. સાદા છત્રન અને સાંત્વિક આદારવહાર અને યોગ્ય પ્રમાણની કસરતથી તેના મોઢા ઉપર યુવાની શોભતી હતી, ઘણી વિદ્યાર્થીનીઓ એના સહવાસને ઝંખતી હતી. કોઈ એને રમતગમનમાં આમંત્રણ આપતી, પણ અનિલ આ વાતની ચોક્કસ ના પાડતો હતો. એની સામે વાંચવાની કેટલીક વિદ્યાર્થીનીઓ ભારે હોંસ દેખાડતી પણ અનિલ એવી હોંસને ઉત્તેજન આપતો નહિ. કોઈ પણ ફેશન કે ટાપટીપ વગરનો અને એકલતામાં મહાક્ષતા ઓ યુવાનને મજબૂતિયુક્ત, મારવાડી વગેરે વગેરે નામો પૈસાદાર વિદ્યાર્થીનીઓ આપતી હતી. એને કાટ, પાટલુન, નેકટાઈ, કોલર, શુટ મોન, રેશમી શર્ટસ એ પહેરતા કોઈ એ જોયો જ નહોતો એટલે કેટલીક બાળાઓ એને ગામડીઆ તરીકે ગણત્રીમાં લેતી હતી. છતાં એનામાં પણ કંઈ આકર્ષણ તત્ત્વ છે. એમ સૌ બાળાઓને કણ્ણ કરવા વગર આવડતું નહિ. પરંતુ અનિલને આવા વિચારો માટે કુરસદ પણ નહોતી.

કોલેજમાંથી છુટતો કે એ જાહેર પુસ્તકાલયમાં જઈ ભરાતો હતો. અનિલને ખીડી, તમાકુ, સીગારેટ, સોપારી, ચદા, કોડી કે બીજા કોઈ જાતનું વ્યસન નહોતું. પરંતુ એને વાંચવાનો ભારે શોખ હતો. એને યુગ્મગતી, અંગ્રેજી, સંસ્કૃત, હિંદી, મરાઠી, અને બંગાલી ભાષાઓનો અભ્યાસ થયો હતો. કોઈને કોઈ કરવું એ એને વ્યસન હતું. ભાષાઓ શોખવાનો એને શોખ હતો, વ્યાકરણ સર્ધ પોતાની મેજે એ ભાષા શીખવા પ્રયત્નો કરતો હતો. કદાચ ક્યાંક ગાંઠ આવી તો તે કોઈ જાગૃત્તાને પુછી લેતો હતો. આથી એને ઉપલી ભાષાઓ આવડી ગઈ હતી. એ ભાષાઓના સાહિત્યનું પણ એણે યથાશક્તિ પાન કર્યું હતું. એના વિચારો મહાત્મા ગાંધીજીના લેખો

સાથે વિચારક પણ હતો અને જે કંઈ વાંચતો તે પરમાત્માની ભક્તિની, કુદરતની સૌંદર્ય પૂર્વકની દેશભક્તિની કે લોકકથાની હોવી જોઈએ. ઇતિહાસનો એ જગજગ વાંચક હતો, વર્તમાન પણ જરૂર જોગા એ વાંચતો હતો.

અનિલ લેખક પણ હતો. એ હમેશાં માતૃ-ભાષામાં લખતો હતો. ક્યારેક એને કોઈ વાતને ભણેલાના સમાજ માટે લખવી હોય તો તે અંગ્રેજી ભાષામાં પણ લેખો લખતો હતો. છતાં એ હમેશા “પાંગલ” એટલું જ તખ-લ્લુસ વાપરતો હતો. પોતે લેખો લખે છે એવી કોઈને પણ વાત કરતો નહિ. હું મોટા લેખક છું એવી કિર્તિ તેના માનસને. ગુજ-જાવી મારશે એમ તે સમજતો હતો. કોલે-જમાં પણ કોઈ વિષય ઉપર એ કદી ભાષણ કરતો નહિ, અર્યામાં ઉતરતો નહિ. છતાં એનું

∴ અને મનને કોઈક પ્રસંગે એના અર્થ-બહાર નીકળી પડતા ત્યારે પ્રેરિસરો નથી એના જ્ઞાનની વિશાળતા જોઈ આશ્ચર્ય પામતા હતા.

જાહેર પુસ્તકાલયમાં અનિલ જે કલાક વાંચતો હતો. પછી સાપ્તક ઉપર જેસી ચાર પાંચ માર્કલેનો ચક્ર મારી આવતો. રાત્રે આંક વાગે ઘરે આવી જૂપ હોય તો ખીચડી ઓરી દેતો, શાક માટે એક રીંગલું જુન્યા નાખતો. એ દુધ ખીચડી અને શાક ખાઈ દેતો. ખીચડી ચતી હોય તે દરમિયાન એ કાંઈને કાંઈ લખતો હોય. પાંગલ તખલ્લુસથી કોઈ લેખ લખવો હોય. કાગળ લખવો હોય એ સર્વે કામ એ રાત્રે દશ વાગ્યાની બંદર પુરું કરતો હતો. રાત્રે સામાદશી પ્રાર્થના કરી પોતાની સાદડી ઉપર સુઈ જતો સવારે પાંચ વાગે તો એ જાગી જતો હતો.

વેકેશનમાં એના માતૃપિતાને મળવા એ મુળધર્મથી અમદાવાદ જતો હતો. ત્યાં દશ પંદર દિવસ પણ એના આદર્શ વિરુદ્ધ એ જાત કરતો કરી જાયતો. તે ત્યાંથી ગાંધી

પ્રવાસનું નામ લઈ તે નીકળી પડતો હિંદના પર્વતો દિમાલય વિખ્યાયન, નીલગિરિ, સહ્યાદ્રિ એ એના પ્રિય ધામો હતા. એ દિપની વન સ્પતિઓને પુસ્તકો અને ગામડીઆઓની મદદથી ઓળખતો હતો.

અનિલ B. A. માં પાસ થયો. વેકેશનમાં ધર તરફ ન જતાં એણે દિમાલય તરફ જવાની પિતાની સંમતિ મંગાવી. વળતો, એને પિતાનો પણ મળ્યો.—

ચિ. અનિલ।

આ વખતે તારે દિમાલયના પ્રવાસનો કાર્યક્રમ ઘોડી દેવો પડશે. તારે તરત અમદાવાદ આવવાનું છે. એ તારો અપ્રેક્ષિત સંબંધ સ્થિર કર્યો છે. અપિણી મા મણીલાલને તો તું ઓળખે છે. સરોઈષ માલેક એમની પૂત્રિ જ્યોત્સના સાથે સગપણ તારી માતાની સંમતિથી નક્કી કરી આવીને કન્યાને જો એટા નક્કી કરી નાંખોએ. વિવાહ પણ તરત કરવાના છે. કુ. જ્યોત્સના મેટ્રીક પાસ થયે છે. એની ઉંમર સોળ વરસની છે. દેખાવ નિરાગી અને આપણા કુટુંબને યોગ્ય કન્યા તારી માતાએ આશિર્વાદ કહેવડાવ્યા છે. તા જાઈ બંહેનો ખુશીમાં છે. તું તરતજ હવે અમદાવાદ આવજો શરીરને સાચવજો.

નવલરાયના આશીર્વા.

અરવાચીન—સીઓના શણુગાર,

સિદ્ધકામ, ચિત્રકળા, નૃત્યકળા

વગેરે માટે જુઓ

કુંડે વખતમાં મારું ઘર

બહાર પડશે

અનિલ આ કાગળ વાંચી વિચારમાં પડી ગયો. એણે થોડો વિચાર કરી પિતાને પત્ર લખ્યો.

પૂ. પિતાજી,

આપનો પત્ર મળ્યો. વાંચી મને અતિ મુંઝવણ થઈ છે. તમે મારા બહા માટે જે પગલું લેવાં મંગિા છે તે હું સ્વીકારી શકું તેમ નથી. કારણ કે હું વિવાહિત છું મેં આપને અને માતૃશ્રીને ખજર આપ્યા વગર આ ગંભીર પગલું લાગુ છે. તે માટે હું આપની અને માતૃશ્રીની ક્ષમા માગું છું. સયોગોવસાત મારે એમ કરવું પડ્યું છે. મારી પત્નિ હમણાં આપની પામે લઈ આવુ એવા સયોગો નથી. એટલે તે માટે પણ ક્ષમા માગી લઉં છું. માતૃશ્રીના ચરણોમાં મારું નમન ભાઈઓ અને ગહેનોને હૃદયનો પ્રેમ મારી વતી પહોંચાડશો.

લી. પ્રણિત,
અનિલ.

ત્રીજે દિવસે કોલેજમાં જવાનું નહોતું. પોતાની ઓરડીમાં અનિલ બેસી કંઈ લખતો હતો. નીચે મોટા ભાઈનો અવાજ આવ્યો. થોડી વારમાં નવલરાય અને સુમિત્રા ઉપર ચમી આવ્યાં. અનિલે માત પિતાને જોઈ પ્રણામ કર્યાં. એમને સાદો પાપરી ઉપર બેસાડ્યા.

“અરે અનિલ તું આવી છુપડી ખાસ ઓરડીમાં રહે છે? એનું કારણ?”

“અનિલે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ.

“કોઈ પણ તારી પત્નિ ક્યાં? એને જોવા અમે આવ્યા હોએ. પિતાએ ફરી પ્રશ્ન કર્યો.

“પિતાજી હું એને દેખાડી શકીશ નહિ.

તે માટે ક્ષમા કરશો. અનિલે ક્ષીમેથી કહ્યું.

“તારા માત પિતાને તારી પત્નિ ન દેખાડવાય? આ શું? હું શું સાબળું છું? અનિલે કંઈ જવાબ આપ્યો નહિ.

ક્રમશઃ

સ્ત્રીઓના

પ્રદર, લોહીવા, ઝટુદોષ, ગર્ભાશયના રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ઉંઝા ફાર્મસી

ગાંધીરોડ, એમદાવાદ; ઉંઝા. (ઉ. ગુ.) કાલબાદેવીરોડ. સુઅમ; લક્ષ્મીરોડ, મુના

એક સુન્દર-રૂપ-ગુણ-કલા અને સુવાસથી મધમધતું
ગૃહ ઉપયોગી પ્રકાશન.

ધરની રાણી

: લેખક :

શ્રી. ડુંગરસી ધરમસી મપર

* પ્રકાશક :

... એમ ઠક્કરની કંપની
પુસ્તકાલય : પબ્લીશર્સ
૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ
મુંબઈ-૨

ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫

સાથે

કિંમત : રૂ. ૬-૧૨-૦
વી. પી. ખર્ચ ખાર આના ભુક્ષ

૨૫૦ ચિત્રો

સુંદર દ્વિરંગી છપાઈ :
પચરંગી કલાથી આપતાં
આકર્ષક ચિત્રો સાથેના
ખોડસ સહિત

સંસ્કારલક્ષ્મીના પ્રકાશક એન. એમ. ઠક્કરની કંપની તરફથી ગૃહ
ઉપયોગી આ બીજું પ્રકાશન રજુ કરવામાં આવે છે સંસ્કારલક્ષ્મીના કર્તા શ્રી
ડુંગરસી ધરમસી સંપત્તી ન આ કૃતિ છે. સંસ્કારલક્ષ્મીની જેમ જ આ પુસ્તક
પણ શ્રી ઉપયોગી જતાવવામાં આવ્યું છે, પરંતુ સંસ્કારલક્ષ્મીમાં ન આવેલા અને
શ્રીએને માર્ગદર્શક થાય એવા તથા શ્રી જીવનને સ્પર્શતા વિવિધ પ્રકારના વિષયો
રજુ કરવામાં આવ્યા છે આ પુસ્તક મધ્યમ અને સંસ્કારી વર્ગની બહેનો માટે તથા
આમ્ય બહેનોથી માંડીને તે શહેરની સુધરેલી બહેનોને સ્પર્શે, તેમને એમાંથી
શીખવાનું મળે એવી રીતે તેને રચવામાં આવ્યું છે.

શ્રી એ ધરની રાણી છે. એ રાણીપદ તેને ક્યારે મળે છે, કેવી રીતે પ્રાપ્ત
થાય છે અને એ પદ પ્રાપ્ત થયાં પછી તેણે એને યોગ્ય કેવી રીતે જનવું તેની માર્ગ-
દર્શક માહિતી એમાં દાખલા-દલીલ અને દૃષ્ટાંતો સાથે અનુભવી લેખક તરફથી
સુંદર અને સચોટ શૈલીમાં વર્ણવી જતાવવામાં આવી છે શ્રીએ ધરની રાણી બની
ધરનો કારભાર કેવી રીતે ચલાવવો, ઘરમાં રહેતાં અનેક પ્રકારના સંબંધવાળા
માનવીઓની સાથે કેવી રીતે વર્તવું તે આ પુસ્તક પરથી જાણી શકાય છે.

આ પુસ્તકને પાંચ ભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યું છે. પહેલો વિભાગ
શ્રીની સુન્દરતાને સ્પર્શતો છે. એમાં શ્રીએ સુંદર શા માટે જનવું? કેવી રીતે

સોળ શણગારની કળા, સ્નાન કેવી રીતે કરવું. ચહેરાને સુંદર કેવી રીતે બનાવવો, સૌન્દર્ય પ્રયોગો, વાળ અને તેનું રક્ષણ, વેષ્ટીની રચનાના પ્રાચીન તથા અર્વાચીન પ્રકારો. સૌભાગ્ય ચાંદલો. ચાંદલાની વિવિધ દેશોના તથા પ્રચલિત પ્રકારો, શૃંગારની વિવિધ સમ્પત્તિ, વસ્ત્રોનું સૌન્દર્ય, વસ્ત્રો પહેરવાની કળા તથા તેની દેશન, અલંકાર અને આભૂષણો, કાન તથા ગળાના આભૂષણોના અર્વાચીન ઢબના નમૂનાઓ તથા દેશોના, તરેહ તરેહની બંગડીઓ, કંઠન, સુવર્ણકંઠણી, શરીરનું આરોગ્ય, ધ્યાયામની જરૂર આદિ વિષયો પુષ્કળ ચિત્રો સાથે આ ભાગમાં આપવામાં આવ્યા છે.

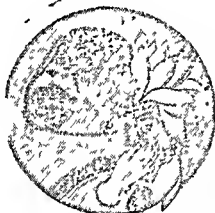

બીજો વિભાગ પતિને કેવી રીતે પ્રસન્ન રાખી તેને વશ બનાવવો તેને લગતો.

છે. સ્ત્રી જો ધારે તો પતિને પોતાને અત્યંત બનાવી પોતાના ગરીબ ઘરમાં પણ સ્વર્ગ હિતારી શકે છે. આ માટે સ્ત્રીએ શું કરવું જોઈએ, પતિ કેવી રીતે રાજી થઈ તેને વશ થાય, પુરુષોને શું ગમે છે, પતિને સંતોષવાની જરૂર શા માટે? પતિને મિત્ર બનાવો, વગેરે વિષયો એમાં રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ વિભાગનું સ્ત્રીઓ અધ્યયન કરી તેના જો અમલ કરે તો અનેક સ્ત્રીઓ પોતાના દુઃખો, તકશરી અને કલેશથી બળતાર ઘરોમાં પણ સોનાનો સરજા ઉગાદી શકે છે સ્ત્રીને પતિ સિવાય બીજું કંઈ જ મોડું નથી. એ પતિ જો તેને સીઝી જાય, તેને વશ બની જાય તો સ્ત્રીના સુખની મણા ન રહે. આ વિભાગમાં પણ પુષ્કળ ચિત્રો મૂકવામાં આવ્યા છે આ જાનને વિભાગોની વિશિષ્ટતા એ છે કે તે દ્વિરંગી શાહીમાં આકર્ષક ઢબે છાપવામાં આવ્યા છે. ચિત્રો પણ ભરપૂર છે. આ વિભાગને બરાબર જાકાવદાર અને આકર્ષક બનાવવામાં પ્રકાશકે જરા પણ મણા રાખી નથી એ જોઈ શકાય છે.

તે પછીનાં ત્રણ વિભાગોમાં ભુદા ભુદા ઘરોનાં ને કુટુંબનાં સંસાર ચિત્રો રજૂ કરવામાં આવ્યા છે. આ સંસાર-ચિત્રો એટલા તો સજીવ અને આકર્ષક ઢબે આલેખાયા છે કે તે વાંચતા એ આપણા-આપણા પાડોરીઓના તથા આપણા અંગત સગાંઓનાં હોય એવું જણાયા વગર રહે નહિ વઢકણી સાસુઓને પ્રેમથી અને પોતાની કામગીરીથી વશ બનાવી દેવી વહુઓ, સસરા અને જેઠાનો પ્રેમ સંપાદન કરનારી વધુઓ તથા ઘર આજાને પોતાને કળજે કરી દેતારી પુત્રવધુઓના રસભર્યા, ખુદિ, ચિહ્નણ અને જાનથી જોખનાં સંસારચિત્રો એમાં પાને પાને ભરવામાં આવ્યા છે કુટુંબ કલેશને કેવી રીતે દૂર કરી શકાય, સાસુ, નણંદો તથા જેઠ અને દીવરોને પ્રેમથી કેવી રીતે પોતાના બનાવી, ઘરનો કળજો મેળવી શકાય તેની ગુપ્ત ચાવીઓ લેખકે કુશળતાપૂર્વક અંદર બનાવી દીધી છે વઢકણી અને જમાનાની ખાધેલી સાસુઓને પણ વિનયપૂર્વક અને પ્રેમથી વશ બનાવી દેતારી વહુઓની રસભરી વાતો અંદર છે આ ત્રણ વિભાગો સ્ત્રીઓને જૂન જાનિયારથીલ વાચન પૂરું પાડે છે અને તેના વાચનથી સ્ત્રી સંસારને લગતું તથા કુટુંબજીવનને લગતું ઘણું જાણી શકે છે.

પુસ્તકમાં ૨૫૦ ઉપરાંત ચિત્રો—સુથોભનો છે. શુજરાતના પ્રસિદ્ધ ચિત્રકારોનો એમાં સાથ છે. શ્રી. કનુ દેસાઈ, શ્રીમતી લક્ષ્મીદેવ દેસાઈ, કુમારી નલિનીબહેન માવાણી, શ્રી. ક્રાન્તીસેન શ્રી. લાલુ સ્માર્ત, શ્રી. મોરારજી સંપટ, શ્રી. હીરાલાલ પટેલ, શ્રી જગદીશ મીસ્ત્રી, શ્રી. દીનેશ વોરા આદિના ચિત્રો એમાં અથસ્થાન પ્રાપ્ત છે. પુસ્તકમાં રાસ-નૃત્ય અને ગરબાના ચિત્રો, ગોમન, મેંદી અને જાપોરના ચિત્રો પણ સુંદર રીતે અંકાયેલા છે. પુસ્તકની શરૂઆતના ભાગમાં કુમારી નલિનીબહેન માવાણીનું જંગલી અદ્યનાનું અને માતૃપ્રેમનું ત્રિરંગી ચિત્ર ખરેખર આપણા મનને સુગ્રહણાવે છે. આવી જ રીતે પુસ્તકના અન્ત ભાગમાં પ્રકટ થયેલું શ્રી લાલુ સ્માર્તનું 'કેન્સર્ટ અને પ્રેક્ષકોનું' ત્રિરંગી ચિત્ર પણ એટલું જ નયન મનોહર અને મનને આકર્ષનારું છે. એમાં ચિત્રની કલા સાથે આજના શિક્ષિત નારી સમાજની ટેથ-ગૂંથનની કલાનો પણ રસિક પરિચય કરાવવામાં આવ્યો છે. આ આદિ ત્રિરંગી ચિત્રો આખા પુસ્તકની બે પાંખ જેવા સુથોભિત અને રળીઆમણા બન્યા છે.

અને આ પુસ્તકનું સૌથી વિશેષ આકર્ષણ તો એનું બોક્સ છે. જેવી રીતે 'સંસ્કારલક્ષ્મી' ના બોક્સ ઉપર ચાંદલો ઠરતી સીનું સુંદર ચિત્ર આપવામાં આવ્યું છે તેવી જ રીતે ઘરની રાણીના બોક્સ ઉપર પણ શુજરાતી કલા અને સંસ્કારિતાનો પરિચય કરાવતી એક શુર્જર કુલવધુનું સુંદર આકર્ષક અને નયનમનોહર પથરંગી ચિત્ર આપવામાં આવ્યું છે. આ ચિત્ર શ્રી. કનુદેસાઈની અર્પૂર્વ કલા રચનાનો સાક્ષાત્ પરિચય કરાવે છે. ચિત્ર એટલું તો સુરેખ, રેખાંકનોથી ભરપૂર અને સજીવ બન્યું છે કે તેને વારંવાર જોતાં પણ મન ન ધરાય બોક્સની ઊંચા બાજુએ શ્રીમતી લક્ષ્મીદેવ દેસાઈનું ત્રિરંગી ચિત્ર છે. આ ચિત્ર પણ આકર્ષક અને દેસાઈ 'દંપતિની કલાનો પરિચય કરાવનારું' બન્યું છે.

આમ 'ઘરની રાણી' એ વહુઓ માટેનું જ નહિ પરંતુ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ માટેનું એક અનેક અનોખું અનુપમ અને વિવિધ જ્ઞાનથી ભરપૂર એવું પ્રકાશન છે. સ્ત્રીઓ પોતાનું કહી શકે એવું આ બોક્સ જ પ્રકાશન છે. દરેક સંસ્કારી અને શિક્ષિત કુટુંબોમાં એ અવશ્ય હોવું જોઈએ. સ્ત્રીઓને શુભ પ્રસંગોએ ભેટમાં આપી શકાય એવું આ એક જ પુસ્તક અમને જણાય છે, અમે આ પુસ્તકને વસાવવાની દરેક કુટુંબને આગ્રહથી લલામણુ કરીએ છીએ. સુંદર સામગ્રી, ૨૫૦ ઉપરાંત ચિત્રો, આકર્ષક બોક્સ અને આંખને ઉડી વળગે એવું રૂપાળું સુદૃષ્ય જોતાં એની કિંમત રૂ. ૬-૧૨-૦ થોડી જ છે. વી. પી. ખર્ચ ખાર આના જુદું. પુસ્તક નીચેને ઠેકાણેથી મળી શકશે:—

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ : પબ્લીશર્સ

ગાવિંદ બિલ્ડીંગ ૧૪૦, મિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ-૨

વિપર્યાસ

સવિતાનો કે સંભાળનો ?

.....અને એજ વખતે માતરિશ્વાનો એક ભયંકર સ્વસવાટો થયો, અને એમાંથી અવાજ ઊભો થયો : “મારી ખાતર તમારા દોકરોને નથી મરવા દીધો હો !”

સંભાળે છુપાવી દીધેલી—એક યુવનીના આત્મવિકલ્પની વિસ્મૃત કથાને શબ્દ—દેરીમાં સાકાર કરે છે.

—જયસિંહ મકવાણા

“તમારું નામ શું ?”

“સવિતા.”

“વાહ ! નામ પણ ગમી ગય તેવું છે.”

“ત્યારે તમારું નામ કહેશો ?”

“અંદ...મારું નામ તો સાદું અને સરળ છે, એ કંઈ કહેવાની જરૂર નથી.”

“તો મારું નામ શા માટે જાણી લીધું ?”

“હે, એ કંઈ ગુન્હો છે.”...એમ કહીને હસના હસતા જગમોહને સવિતાનાં મયકતાં મુખ પ્રતિ જોયું. ઇન્દ્ર ધનુષમાં જેમ અવનવા રંગોની અનેરી શિલાવટ અજબ દ્રશ્ય ઊભું કરે છે એવું મનોહર દ્રશ્ય સવિતાનાં વહન પ્રદેશ પર જોઈને જગમોહન પ્રથમવાર જ આ યુવતી પ્રત્યે આકર્ષાયો...એક ધંડોમાં એને અનેક અવનવા વિચારો આવી ગયા. થોડોવાર પછી એ પાછો બોલ્યો : “અને એક ગુન્હો તો સરકારે ય માફ કરે છે !” સાંભળીને સવિતા હસી પડી, પછી જગમોહન પણ હસ્યો... એટલે સવિતા ચૂપ થઈ ગઈ. એને લાગ્યું કે “આ અભણા યુવક સાથે આમ હસનાં જોઈને કોઈ બોલશે તો ? મારી માને કોઈ કપડો આપશે તો ?...પણ બીજા પછે એને બીજો વિચાર આવ્યો ને...એને લાગ્યું કે...એમા કોઈને શું ? હું ગમે તેની સાથે હસું બોલું એમાં ગામને શું ? અને એ પાછી હાથેથી જાનીને ચૂંદડી સરળી કરીને બોલી. “હી ત્યારે તમારે નામ જ નથી કહેવું એમ કહેને ? ...પુરુષ જાતજ આખી સ્વાયી...”

“અરે, અરે !...એમ ન કહો !” જગમોહન બોલી ઊઠ્યો, “બધાજ પુરુષો-યુવકો કંઈ એવા નથી તો.” એટલામાં જગમોહન

નાં ઘરનો રસ્તો ત્યાંથી આડો વળતો હતો એટલે એ જતાં જતાં બોલ્યો, મારું નામ જગમોહન, હીક ત્યારે મળ્યો...” અને એ અદશ્ય થઈ ગયો.

ધરે આવ્યા પછી સવિતાને એ યુવકનાંજ વિચારો આવવા લાગ્યા.

સવિતાનાં પિતાએ આજે એ યુવક સાથે એને બજારમાં મોકલી હતી. બજારમાંથી કંઈક વસ્ત્ર લેવા માટે સવિતાને રાજ જવું પડ્યું—આજે યુવક સાથે એને જવું પડ્યું.

એ યુવકની વાહજટાએ સવિતાના દિલમાં રેતેહકરણની સંસ્વાણીઓ જન્માવી. એનાં એકેએક વાક્યોએ સવિતાને વિચારતી ને આનંદી કરી મૂકી. એની આંખોએ સવિતાની આંખો સાથે રેતેહસધી કરી દીધી એની જીભ સવિતાના જિહ્વાપ્રદમાં “જોઈન્ટ” થઈ ગઈ ! એના કપડાં અને ચાલવાની ખાસીએત સવિતાને કોઈ અગમ્ય સખના સોફી મદિરનાં પથ્થીઆં સમ લાસવા લાગ્યા આમ સવિતા જગમોહન વિશે વિચારવા લાગી ધનું પાણી હજી નહોતું બરાબર જાણનાં કપડાં હજી ધોવાનાં પડ્યાં હતાં ચૂલામાંથી રાખ ઉપાડીને ઉકેરડે નાખવા જવું હતું આટલા બધા કામો આજે હજી પડ્યાંજ હતાં એ સવિતાની રાહ જોઈને બેઠાં હતાં; પણ આજેનો સવિતા કોઈ અગમ્ય શિમાસાની ચૂચવણી બરી કેડી-એમાં ચાલી નીકળી હતી—જેથી સવિતાને આજે એનાં કામો યાદ આવ્યાજ નહિ—એવું મન જગમોહન ફરતું વીંટળાઈ વળ્યું. એની આંખ આડે જગમોહન ઊભો દતો એટલે એ આજે સર્વ કંઈ ભૂલી ગઈ હતી.

“સવિતા !”

“આવી બાપા”...સવિતાની પ્રેમ સમાધિમાં ઓગળેલા એના પિતાએ સાદ ક્યો ને એ ચમકી ગઈ. એનું દિલ તૂટી પડ્યું. એની વાર્તાવાટિકા વગડામાં પલટાઈ ગઈ...એના મનની માળાના મૌકિતિકા મળ્યા પહેલાં જ પડી ગયા !

“ચાહ તૈયાર કરી ?” એના બાપાએ પૂછ્યું.

“ના, કરું છું, હમણાં.” સવિતા ગભરાતાં બોલી.

“જા ઝટ કર ! મારે બહાર જવું છે, ... વાસણ હજી માંલ્યા વગરનાં પડ્યાં છે ! અત્યાર સુધી શું કરતી હતી ?”

પિતાજીની લાલ આંખો જોઈને સવિતાની જીભ તાણેને ચોંટી રહી.

“જા ઝટ કર !” હલ્કો ઓર્ડર પૂરો. અને તરત સવિતા ઉપડી એને હવે તદ આપ્યું કે વાસણ વગેરે બધું કામ હજી બાકી જ હતું.

સવિતા ઉંમર પ્રમાણે અનુભવમાં પણ હજી સાવ નાની જ હતી, ખાતું પીવું અને મોજગાનહ કરવી એટલો જ એને એક વખત ખ્યાલ હતો. પછી એને એના પિતાએ પરણાવી તે પછી એને આ વિશાળ જગતનો ખ્યાલ આવ્યો. પોતાનું જીવન મોજમજાદા માટે નહિ પણ સાસુ અને સસરાની હરેક આજ્ઞા અને ધરનાં કામકાજ કરવા માટેજ છે, એમ એને ખ્યાલ આવ્યો. પોતાની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તવું એમ નહિ પણ પતિની ઇચ્છા પ્રમાણેજ વર્તવું એજ જીવન ઇચ્છાની સાધનાની સફળતા ! આવા ખ્યાલો એને ધીમે ધીમે ખરી દુનિયાની પિછાન આપવા લાગ્યો.

એના આપ માતિનો પટેલ ગણ્યો. પંચમાં પટલાઈ કરતી, વખતનાં એના શબ્દો અને મરતું આચરણ એ ‘બન્ને ઉત્તર-દક્ષિણી ઓળ-

આ સવિતાને બે ભાઈઓ હતા. જેઓ એના બાપની સાથે દુનિયાના પ્રત્યેક બવહારુ રહેતા ચાલવામાં એના પિતાને ટેકા આપતા. એને એને બે બહેનો પણ હતી. બન્નેનાં લગ્ન એના બાપુની મરણ પ્રમાણે થયા હતા. એને તે પછી થોડા સમય બાદ બન્ને બહેનોએ એક પછી એક જ વૈધવ્ય ગ્રાસ કર્યા હતા...બાપુજીની ઇચ્છા પ્રત્યેક શુભાશુભ કાર્યો-લગ્ન, મરણ, વેવિશાળ વગેરે પ્રસંગે પહેલી હાજરી થતી.

પોતાના જમાઈઓ માંદાં પડે એટલે સૌ પાછળથી હેરાન ન થાય એ માટે પોતાની મૂડી અને નામે કરતા અને વાલી તરીકે બાપનું નામ રહેતું.

પોતાની બન્ને વિધવા બહેનો અને ભાઈ-ઓનાં મ્હોં કોઈ પણ પ્રસંગે પ્રકુલ કે હંસતાં દેખાતાં જ નહિં, એ બધામાં સૌથી નાની આ સવિતાજી હતી. સૌ નેહુકમી કરતા અને આખા ઘરનું કામકાજ આ નાની સવિતાને માથે ચારી પડતું. મા તો પહેલેથી જ આવી દશા જોતાં પહેલાં અંતરિયામાં ઉપડી ગઈ હતી.

વેલી બન્ને બહેનોની જેમ આ સવિતા બાળ વિધવા તરીકે હવે તો આખા સમાજમાં અપશુકનિયાળ લેખાવા લાગી ! પોતાના ઘરમાં પણ એ બહાર જેટલી જ હડધૂત થતી. ઘરમાં કંઈ ભાંગેલું કે સારું નરસું બનવા પામે તો એનું નિમિત્ત, પણ એને કપાળ જ ચોંટતું.

એક દિવસ તેના બાપુએ એના પ્રશ્નનો ‘મહાન’ ઉકેલ ક્યો હોય એમ સવિતાને પૂછ્યું :
“સવિતા ! તું બહારનું (ભાડુતી) પાણી ન ભરે !”

એ તો એના પિતાને સારી રીતે પિછાનતી હતી. એની હા એ હા નહિ લાજવાથી જેવી હાલત થશે એ પણ એ જાણતી હતી. અને મનમાં મોટા ‘નકાર’ તો ‘આકાર’ એ મળે તો ‘પાણી’ નહીં ‘નરસું’.

બોલી જવાયું.....કોઈનાં લગ્ન કરાવવામાં લાયક ખાલી, ખાડા, બોખડા, અને તદ્દન માથા-કાંઠલા જેવા યુવાનોના વેવિશાળ (લાકડે માકડું) કરવામાં, અને કોઈને ત્યાં રાધિવા જતાં ધી વગેરે ચોરો છુપીધી ધરે પહેંચાડવામાં અને વિધવાઓની મિલકત પચાવવામાં એનો આપ કેટલો પાવરધો હતો અને તો ય યાત્રિનો “પટેલીએ” ગણાતો એટલે એની “હા” સાથે પોતે “હા” પાડી એ સવિતાને વિચારોની પરપરાથી “ખરાખર જ” લાગ્યું.

*

અને ત્યારથી સવિતાના જીવનમાં તોફાન અને ઝંઝાવાત જગાવનારા અનેક અવસરો, ઉપસ્થિત થયા. એ દિવસ સુધી તો એને પાણી ભરવાનું ઠીક લાગ્યું પરંતુ પછી તો એને રોજે રોજ પાણીનાં નળ ઉપર એની સતમાથણી થવા લાગી? તેની હાલત કોઈ ગુલામ બાંદી જેવી થઈ ગઈ! પોતાને આ સ્થિતિ એકદમ અસહ્ય લાગી! અને યુવાન વિધવા આમ પારકે ઘર કામ કરે છે એ જોઈને યાત્રિકાઓની ટિકાઓના તોરથી એના આપનું માથું પણ વિધાર્ધ ગયું. અને પછી ત્યાંથી સવિતાને ખોજ એક દુધવાળીને ત્યાં પગારથી કામે રખાવી દીધી. આ દુધવાળી વિધવાએ કેટલીયે યુવાન છોકરીઓનાં યૌવનને ખડિત કરાવ્યાં હતાં. અને સમાજનાં-નીતીના બંધનોને ફગાવી દેવા કેટલીએ યુવતીઓને ફરજ પાડી હતી.

સવિતા આ દુકાને દુધ વેચવા બેઠી એની અધોગતિ પણ બેઠી!

*

પરંતુ દિવસો ઉપર દિવસો દોડવાં લાગ્યા એમ દુધની ધરાડી પણ વધવા લાગી. યુવાનોએ પણ કસરતને બદલે દુધ પીવું શરૂ કર્યું. અને એમ એ દુધવાળી સ્ત્રીનાં દિવસો પણ કપારેક સવિતા જ ન આવે એ સિવાયનાં બધા આ-નંદમાજ પસાર થતા.

સવિતાએ યુવાનોની દૃષ્ટિને એકદમ પિ-છાની લીધી અને દિલના દોરકાને મહામહેનતે તાણી રાખ્યું રખેને લપસી પડાય!

ઘાતાવરણ અસહ્ય થતાં તે ત્યાંથી કર-ગરીને છુટી થઈ. અને પછી તેના બાપે તેને મજૂર તરીકે ગમે ત્યાં મોકલવી શરૂ કરી.

કિન્તુ, કુદરતને આ સ્થિતિ એકદમ અસહ્ય લાગી. તેણે આ નીલમગીરીના બંધનોને એકજ આટકે કાપી નાંખ્યા.

યૌવનનાં તોફાન શારીરિક રસેપ્તાની અતૃપ્તિ, અને “આમ શા માટે?”ના સવા-લોએ એને મુંઝવી દીધી.

અને અણધારી રીતે, એક દિવસ એક યુવાન સાથે તેને બગડે માલ ઉપાડવા જવાનું થયું.

અને એ યુવાનના મર્મ વાક્યોએ તેનાં દિલમાં જગ્યા ગાતી લીધી ત્યારથી એને એ

“માડીનો મેઘ

ખારે માસ રે!”

જલજરી વર્ષાની વાદળો તો, ધરતીને પડીકે ભીંજવીને ચાલી ગય છે પરંતુ વાત્સલ્યની વર્ષાથી સંતાનોના અંતરપટને ‘મા’ તો સદાય ભીંજવ્યા જ કરે છે.

જેનાં પ્રેમ અને ઔદાર્યને નોટા ત્રણે જગતમાં નથી એ ‘મા’ની તસ્વીર, એન્સાન્મેન્ટ કે પેઈન્ટિંગ માટે-

વેન્ગાર્ડ સ્ટુડીઓઝ

૩૬૫, ડાકરદાર, પોષ્ટ સામે, મુંબઈ સ્ટુડીઓ ૩૬૫ દિવસ ખુલ્લો રહે છે.

યુવાન—જગમોહન પ્રત્યે અપાર આકર્ષણ ઉભું થયું. અને એ સૈમ્યભાવી આકર્ષણે લાગણીથી લીલી વેલ જાતને ગ્રેમ-પૂલ ખાંધી દીધો !

પછી તો સવિતા અત્યારનવાર એને મળવા લાગી, પાણી ભરવાને બહાને, એ એને સાંભળવા અને વારંવાર મોહું જોવા જવા લાગી !

જગમોહન એક દુકાને ખેસતો. એટલે સવિતા પણ ધીમે ધીમે ત્યાં હતી ! અને ત્યાંથી ખાવાની વસ્તુઓ પણ એ ખરીદીને ખાતી, અને જગમોહન પણ હાંસલ, જોટ કે કાંચ સામું જોયા વિના 'વેપાર' કર્યો જતો.

'પણ એમ કેમ ચાલશે ?' સવિતાએ એકવાર જગમોહનને ઝાઝું આપતો જોઈને કહ્યું "મને આપની સલાહની જરૂર નથી."

"એમ !...ત્યારે તો કે—"

"શું કહું !...હા, હા, દેવાળીઓ વેપાર, પણ..."

"પણ શા માટે ? દીધે રાખોને ?"

"પણ આપના માટેજ ને !"

"ઝોહો, ત્યારે તો અહિં મારી જેવી ને કાંઈ આવતી હશે એને માટે પણ એમજ..."

"ના, અહિં તમારી જેવું કાંઈ આવતુ જ નથી !"

"કેમ, કાંઈ છોકરીઓ અહિં કાંઈ વસ્તુઓ લેવા નથી આવતી ?"

"આવે છે—પણ આમ સાથે એની સરખામણી..."

"ઠીક, હું વાંઉ છું" કહીને સવિતા ગંભીર થઈને અને અદરથી રાજ થઈને આવતી થઈ.

"પણ ઉભા તો રહો" આ વાક્ય સવિતાને પહોંચે એ પહેલાં તો એની શરીરમાં પહોંચી ગઈ.

જગમોહન અને સવિતા તેનાં ઘર પાસે પાસેજ ઉભા હતા. પણ થોડું ફરીને એક

ઘરે બેઠાં જોઈ શકતા બાકી તો વંડી ઉપર ચડીને એકબીજાને જોઈ લેવાનું બંને બીજા દિવસથીજ શીખી ગયા હતા.

જગમોહનની મા એક દિવસ માંદી પડી. એને અને સવિતાનાં બાપાને સારાસારી હતી. એટલે એ દિવસે સવિતાને જગમોહનને ઘેર રાંધવા મોકલી. અને કંદીને બાણે જોયે આઝાદ કર્યો હોય એટલી ત્વરાથી એ જગમોહનને ઘેર દોડી ગઈ.

અનેતી જીભ આજે છુટથી જોલી રહી હતી. રસ્તામાં ન પૂછાતા પ્રશ્નો પણ આજે ઉઠેલ આવી ગયો. અનેએ એકબીજાની રિયતિ જાણી લીધી સ્ત્રી વગરનાં પુરુષનું જીવન સવિતાએ જોયું. અને પુરુષ વગરની સ્ત્રીનું જીવન તો તે જાણતી જ હતી.

"આપણે બંને સાથે રહીએ તો ?" એક દિવસ સવિતાને ઘેર જતી વખતે જગમોહને ઉત્કંઠાથી પૂછ્યું

"પણ..."

"પણ શું ? અહિંથી બીજે જઈને રહીશું."

"ઠીક, કાલે આપણે વાત કરશું." અને તે દિવસે તો સવિતા પોતાને ઘેર આવી ગઈ. પણ એને જે જોતું હતું તે જડી ગયું. બધન અસ્ત જીવને ભૂકિતનું મેદાન મળી ગયું. પીં જરનાં પોપટને વિશાળ વન સાંપડી ગયું. અને એણે કેકડો માર્યો. સમાજનાં સિતમોની દિવાલની શીર ટોચે જઈને એણે આઝાદ ભૂમિમાં કેકડો માર્યો !

તે પછી જગમોહન અને સવિતાએ એ રમણ છાંડીને લાગવાનું નક્કી કર્યું.

વેચવા જતાં પકડાઈ જવામ તેવી વસ્તુઓ સવિતાનાં બાપે ઘરમાં દાટી હતી. એ બધી હાથ વચી કરીને એ છુપાતી છુપાતી જગમોહનને ઘેર પહોંચી ગઈ. જગમોહન પોતાની મા આગળ બધી પરિસ્થિતિ રજૂ કરી. અને પોતાનાં દુહાતે દિલે પણ આર્શિવાદ માગવા

આજી કરી. પણ માત્ર હવે રડી ઊઠ્યું. તેણે
એમ ન કરવા માટે જગમોહનને સવિતાનાં
આપની સમ્પરકતા અને કિન્નાઓરીના ખ્યાલ
આપ્યો. પણ દીકરા ન માન્યો. સવિતાએ
જગમોહનની માના પત્રે પડીને, પોતાની ખા-
તર જગમોહનને કથું નહિ ધાય એવું વચન
આપ્યું. અને કવચિત વાત ખુલ્લી પડે તો
સમાજનાં સપાટા વચ્ચે તે એકલીજ ઉભી
રહેશે એની પણ ખાતરી આપી.

*

અને એક ધૈર અધારીરાત્રે તેઓ ત્યાંથી
નાસી છુટ્યા. સંભોગો સમ્પૂર્ણ લાગ્યા. તેઓ
એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે આવીને ઊભા અને
તેઓને, તેમના જેવીજ, સમાજ સામે બળવો
કરનાર એક બહેન મળી. અને તેઓ એક
ગુપ્ત સ્થળે, જીવને જોખમે રહેવા અને આન-
દવા લાગ્યા.

*

‘આ બાજુ, સવિતા નાસી ગઈ છે, અને
પોતાની વર્ષો જીવી સાપણ પણ સાથે લેતી
ગઈ છે, એમ તેના આપને એકદમ ખબર
પડી ગઈ. અને હવે તો ફક્ત આનર ન જાય
તે ખાતર પણ, કુનિયા ન બાણે તેમ સવિ-
તાને પકડીને એકદમ ખલાસજ કરી નાખવી
એવું એના બાપે નક્કી કરી લીધું.’

મુંડાઓ અને દાદાઓ એના બાપ સાથે
આસપાસનાં ગ્રામમાંઓમાં ફરવા લાગ્યા.

અને આ રીતે ત્રણ દસ મહિના ચાલ્યા
ગયા. લોકોને હવે તો એ વાતની સાવ બાણ
ચઈ ગઈ હતી. પણ બહેરમા કોઈને સાચું
બોલવાની ટેવ છે જ કયાં ?

*

એક દિવસ સવિતા અને જગમોહન
એકા છે.

જગમોહન બોલ્યો : “ તો...આપણે
સાથે જ મરશું ” પણ સવિતા ના જ કહેવા

સ્વાસ્થ્ય સાચવવું જરૂરી છે.

આપ ગમે તેટલા શ્રીમંત હશે; આપને ત્યાં ભલે
સુખ, સગવડ, નોકર અને મહાલવા મોટરો હશે

પરંતુ

જો શરીર સાફ નહિ હોય તો તે સર્વ નકામું છે,

હમારું

- * તાવને માટે એવરથીન એન્ટ્યુબીફ્યર
- * અછળું, સુંકે વિ. માટે અછળાંતક ચૂર્ણ
- * શરદી, સ્વેપ્નમ, સાંધાના રોગ માટે એવરથીન ચેતનામ.
- * પાથેરીઆનાશક દ્રવ્ય પાવડર વિ.

સચોટ છે. એક વખત વાપરવાથીજ પ્રતિભા ચઈ શકે.

માથાની યડક અને મગજશક્તિને મજબૂત બનાવવા એવરથીન બ્રાફી ત્યાં બીજા
માટે સુ દર કેસકલાપ વધારનાર એવરથીન હેલ્થબોલ વાપરો.

— લગો —

એવરથીન પ્રોડક્ટ્સ, લૅન્ગરપરેલ, મુંબઈ.

લાગી. પોતાના સુખનો હવે અંત આવ્યો છે. પોતે હવે મરતુંજ નોઈએ. જગમોહનને શા માટે સાથે લેવો? એને એ કીક ન લાગ્યું.

નહિ, નહિ, જગમોહન “સવિતાએ પોતે સગર્ભા છે એ સ્થિતિનો ખ્યાલ આપતાં જગમોહનને કહ્યું. “આવી સ્થિતિમાં હું હવે તમને ક્યાંય પણ સાથે જ ન લઈ જઈ... મારું દિલ મને ના કહે છે...”

જગમોહનને પોતાની સવિતાવિહિન સ્થિતિનો ખ્યાલ કરતાં અકારું લાગ્યું એ ખોલ્યો. “એમાં શું યર્ષ ગયું, જાણે મને જેલ મળે...”

“અરે, અરે, એવું શું ખોલો છો?... બસ, હવે આપણે પ્રેમ પૂરો થયો, દરેક વસ્તુની હદ હોય છે એ પૂરી થાય એટલે બસ કરી જવું. આપણા પ્રેમના રમરણો હવે આપણે સાચવવાનાં... ખબર છેને, મેં તમારી માને શું કહેલું? “મારી ખાતર હું તમારા દિકરાને નહિ મરવા દઉં!”

તે દિવસે ધણું જ મોડા મોડા તેઓ સાર્થ ગયા. બીજા દિવસે સવિતા ત્યાંથી ચાલી નીકળશે એ ખ્યાલમાં જગમોહનને જીંધ જ ન આવી.

જગમોહનને ખ્યાલ કર્યો. સગર્ભાનાં છેલ્લા દિવસોની મુશ્કેલીના એને વિચાર આવ્યો. એ સાથે જ પોતે પકડાઈ જશે તો ફુનિયાને શું મોહું બતાવશે અને સવિતાનાં બાપની ભયંકરતાનો એને સંપૂર્ણ ખ્યાલ આવ્યો.

અને બીજા દિવસે સવિતા બાંગતે દિલે તૈયાર થઈ. અણઉઠેલે સ્વપ્ને એ ઉભી થઈ. એનું શાશ્વત સુખનું સોજીલું જાણે કે સગી પડ્યું. પણ તોય એ મરદને છાજે એટલી હિંમતથી જૂદી પડવા માટે તૈયાર થઈ.

જગમોહનને એણે પોતાનાં રેતનાં સોગંદ આપીને સાથે આવવા ના કહી.

અને નાદિમત જગમોહનને કપાળે, હાથ ધરીને બેસવાનું પસંદ કર્યું!

*

અને હિંમતથી, કાઈની પણ પરવા કે આડું અવળું નેથાં વિના સવિતા જાહેર રસ્તે નીકળી. એને ઝાળખનારા અને આસ-જનો ફૂલદલ આપે નોઈ રવા. ધડકમતિ હો દા થઈ. એના બાપને પણ ખબર થઈ ગઈ. પણ ત્યાં તો એ ન્યાય કોર્ટને પગથીએ વ્યદી ગઈ અને એણે ચાલતે કેસે, ઉતાવળથી ન્યાયમૂર્તિને પોતાની કેફિયત કહેવી શરૂ કરી:—

“હું એક-બ્રાહ્મણ વિધવા છું. મારા પિતાનો ત્રાસ અને જુદમ નહિ સદન થવાથી હું નાસી છુટી છું અને મારી ઇચ્છાથી મેં એક પુરુષનું શરણ શોધેલું. મારા બાપા મને એમની આબરૂ ખાતર હેરાન કરશે એવી મને સંપૂર્ણ ખાત્રી અને વાય છે. એટલે હું નામદાર કોર્ટનો આશ્રય માગું છું.”

x

મુંઝવણનો ઉકેલ

આપ જીંદગીકી મયદાનમાં આપનું બાપી ઉજવળ બનાવવા તરફથી આરતી દરો, આપના બાળગોપાળનું દિત આપના હૈયે દરો અને તેમને સુખી કરવા આપ સક્ય પ્રયાસો કરતા હશો પરંતુ નસીબ વાંકું હશે તો તે સર્વ બ્યથ્થ છે.

જ્યોતિષ એ

જ્યોતિષ વસ્તુ છે જે આપના ભવિષ્યના બેદ ઉકેલી શકે છે અને તે પ્રત્યેક માણસને જાણવું જરૂરી છે. ભવિષ્યના કાઈપણ મુશ્કેલી પ્રશ્નોનો ઉકેલ હશે સયોટ કહી બતાવીશું. એકજ મુલાકાત લઈ ખાત્રી કરો અગર લખો:

જેથી ત્રીકમલાલ માધવરામ
હલોલવાળા (દેવગઢપણ)
હાકુરદાર, પાર્વતી ખીલોંગ, મુંબઈ.

*

ક્યું...અને એ મારું અશ્રુને મળ્યો !

તે દિવસની ધનધોર રાત્રીએ બપોર કરૂપત ધારણ કરી હતી: જાણે કે કોઈના ભોગ માગતી હોય ! ગીધરી અને તમરાંના અવાજ એ ભાષ-કરતામાં અતિ વૃદ્ધિ કરી રહ્યા હતા.

અજવાળી અને અધારી તોયે રાત. પોતાને પ્રકાશે પરને ચગકાવતી-સ્ત્રી સરીપડી એ-રાત...અસંખ્ય ગુપ્ત કોમોને સંતાડતી સંતાડતી એ રાત પૂરી થવા માટે એકદમ આગળ વધી રહી હતી

...અને તમરાંનાં ત્રીજા સાથે એક પુરુષનાં પગલાં ચાલતાં થયા. 'પુરુષોને દેવ માનતી, પુરુષે ધડેલા કાયદાને માન આપતી-એવી એક નિરાધાર સ્ત્રીના ઝોરડામાં એ પગલાં આવી પહોંચ્યાં. એ સ્ત્રી પોતાના પ્રેમીને જાણે કે જીંધમાં નીરખી રહી હતી જાણક થયા પછીનાં સ્ત્રી-પુરુષનાં મધુર્ગ ગૃહસંસારને જાણે કે પ્રત્યક્ષ પામો રહી હોય-એટલી ભર-નીંદ્રામાં એ જીંધી રહી હતી....

અવતારના હાથમાંથી ધીમેથી તદ્વાર બહાર નીકળી અને તરતજ એ 'બાઈજી' પોતાની બહેનનાં ગળા ફરતી એ તદ્વારને આરપાર ઉતારી દીધી...અને માથુસ જેમ કપડું બદલે તેમ સન્નિતા પોતાનું જોણિયું બદલીને બીજી દુનિયામાં ઉપડી ગઈ ! અંદ્રિ-કાનું સ્વેતાશ્રુત જાણે કે વિષ પ્રકાશમાં ફરી ગયું...એને તો ખબર નહોતી...પણ તોયે એણે કાળો સાળુ એટલી લીધો...અને એ ખબર પડી હોત કે એક સ્ત્રીની કલક કરવામાં આવી છે, તોતો ને પણ પોતાનાં આંધુડાં વહેંચાવત !...

અને એ પ્રેમ આંદોળનાં પ્રકાશમાં એ પ્રેમિ-કાના શરીરના ટુકડાને એકાંતમાં દાટવામાં આવ્યા. એજ વખતે માતરિશ્વનો એક ભાષ-કર મુસવાદો થયો અને એમાંથી અવાજ ઊઠ્યો-“મારી ખાતર તમારા દિકરાને નથી

વિક્રમ સંવત ૨૦૦૦

વિક્રમ સંવત ૨૦૦૦ની ઉજવણી કરવા માટે આજે હિંદ મગર છે...તેવીજ રીતે જ્યોતિષવિદ્યાની સચોટતા અને સફળતા માટે અમારા આદરો પણ મગર છે.

કારણ ?

લીલી સુકી, તડકો, ઝાંચો, આસમાની સુલતાની અને ચક્રતીપકતીની અનેક અજ-યજ્ઞોબરી હકીકતો અમારા જગદીશ જ્યોતિષ કાર્યાલયમાં, જ્યોતિષવિદ્યાનાં બળથી આગળથી કહી આપવામાં આવે છે.

આપના ધંધામાં વહેપારમાં જીવનમાં અને કુટુંબિક મુંઝ-વણનો ઉકેલ જાણવા મળે.

જહેપારીઓને સચોટ રૂબે મળે છે. દરેકની મુંઝવણનાં સફળ યંત્રો તૈયાર છે. એકજ મુઠાકાત આપની અજ્ઞાપત્રીમાં ઉમેરો કરશે એટલુંજ નહિ પણ હિંદની જ્યોતિષ વિદ્યા પર શ્રદ્ધા ઉપજાવશે.

આજેજ મળે યા લખે.

પ્રો. નર્મદાશંકર A. P. M.

જગદીશ જ્યોતિષ

કાર્યાલય

કે. પાવણની દ્રાગ જંકેશન, વેરડ

સુબઈ, ૩.

“આવા બીબાં માટે તેલી કાગળો, રેન્ડીલ પેપરના નામે આવે છે. જે આ રહ્યા તેના જાત જાતના નમુના.

આવા તેલી પેપરથી તમે તે બીબાં ચાલુ પેપરો, અગર બોર્ડ આવે છે તે આવે કે કેમ? કાન્તાએ, પ્રશ્ન કર્યો.

રેન્ડીલ ચિત્ર (૧)

“ના બહેન, તેવા કાગળો, જેમને તેલું સારું-સૂઝકામ આપી શકે નહિ. હવે બીજી વસ્તુ જતાવતાં તેણે કહ્યું. “જે આ બ્રશ (પીછી) કહેવાય છે. આવી પીછીઓ ધણી જાતની આવે છે. આ કામમાં ગોળ પીછી ઉપયોગમાં નથી આવતી, ચપટી જાડી-પાતળી પીછી કામ લાગે છે, સુલોચનાએ કહ્યું.

ચાલુ ગોળ પીછીઓ પાણીના કલરમાં વપરાય છે. આ તો ઓછા કલરનું કામ રહ્યું એટલે તેને માટે જાડા કાક વાળવાળી પીછી કામ લાગે કાપક ઉપર પાણીના કલર કરી શકાતા નથી અગર કરે તો બરાબર ચતા નથી. તેથી ઓછા કલરના વાપરવો પડે છે. જે, ઓછા કલરની આ રંગની ડબ્બી, અને ટ્યુબ, સુલોચનાએ કહ્યું.

રંગની ડબ્બીમાં જાતજાતના રંગોનાં આવે છે. તેમજ ટ્યુબો પૂણુ જે રંગની જેમણે તે મળે છે. તે દરેક પરદેશથી તેમજ દેશી આવે છે ડબ્બીમાં

જુમાં નામો લખ્યા હોય છે. જે બહેનો અમીત ન જાણતી હોય તે બહેનો તે જેમને તેના રંગો જાણખી શકે છે.

રેન્ડીલ, બ્રશ અને રંગો નેપા, પછી કાન્તાએને પૂછ્યું બેન, “હવે તો બીબા સાધન નથી ને? કે છે?”

“હવે ખાસ કહો તો કંઈ કહેવાય નહિ. માત્ર એક બોર્ડ અને થોડી પીન જેમણે બોર્ડ ઉપર જે છાપવાનું હોય તે કપડું અને પીન છે તે કપડાની ચારે બાજુ ઘણી દેવી જેથી કપડું ચોટી રહે. બસ હવે બીબા સાધ-નોની જરૂર નથી. સુલોચનાએ ખુલાસો કર્યો.”

છાપકામ માટેની ડીઝાઈનો કાગળ પર કાતરવા માટે બે સાધનોની જરૂર પડે છે. એક તો નીવેણી જેવું ચપ્પું, અને બીજું ફૂટપટ્ટી.

“શું? આપણે તે રેન્ડીલ (ડીઝાઈનો) કાતરવી પડે છે? તૈયાર નથી આવતી? ચાન્તાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“તૈયાર રેન્ડીલો મળે છે. પરંતુ આપણને પસંદ પડે તેવી ઢાંચે કરી શકીએ છીએ. તૈયાર રેન્ડીલનો કાગળ જેમણે તેવા સારો હોતા નથી. તે ચાલુ પેપર ઉપર આવે છે, તેથી તેના ઉપયોગ બરાબર કરી શકાતા

રેન્ડીલ ચિત્ર (૨)

નથી. અગર તે રેન્ડીલ વાપરવી હોય તો સંભાળીને વાપરવા જેમણે. “સુલોચનાએ

સ્ટેન્શીલ કોપવાની રીત

“તો, હું” સ્ટેન્શીલ કેમ કપાય તે બતાવું છું. તું બરાબર જોતી રહેજે, તે માટે જે જાતની ડીઝાઈન પસંદ કરીએ તે ઓઈલ પેપર ઉપર ઉપર ચીતરવી. અગર ચીતરતાં ન આવડે તો પહેલવહેલા અસલ ડીઝાઈન પર કીણો ખારીક કાગળ મૂકવો. તેની અંદર

સ્ટેન્શીલ ચિત્ર (૩)

ડીઝાઈન દેખાશે. તે ડીઝાઈન પ્રમાણે તે કાગળ ઉપર ડીઝાઈન પાડી લેવી. હવે તે કાગળ ઓઈલ પેપર પર બરાબર મોઢવવો અને તે ડીઝાઈન હાઈ પેન્સીલથી ફરીથી છુટવી. આમ કરવાથી તેના આંકા ઓઈલ પેપર પર પડી

જશે. તે પહેલ આંકા પેન્સીલથી બરાબર કરી લેવા. આ ઓઈલ પેપર ઉપર ડીઝાઈન તૈયાર થઈ. હવે તેને કાપવા માટે એક ચોરસ કાચ, ફૂટપટ્ટી, અને નીવેણી જેવું, એ કે ત્રણ જાતના ચપ્પા, ચાપ્રાળ, જથ્થાના તે રાખવા. પહેલાં કાચ પર ચીતરેલ ડીઝાઈન મૂકવી. અને તે ઉપર નીવેણી ચપ્પા અને ફૂટપટ્ટીના સહકારથી કાતરવાનું કામ કરવું એટલે સ્ટેન્શીલ તૈયાર થશે. કાતરવાનું જે હાથે, ફાવે તે હાથે કરવું.

કામની શરૂઆત

જે સ્ટેન્શીલ તૈયાર થઈ તે વડે કાપક ઉપર છાપકામ કરવું તે માટે આગળ જણાવ્યા પ્રમાણે બોર્ડ, પીતો તૈયાર રાખવી. જે સાડી, પોલકું, કે કોંક તેના ઉપર છાપવું હોય તેને

પહેલાં બોર્ડ પર ગોઠવવું અને તે ખસી ન જાય માટે પીતો મારવી.

હવે ઓઈલ કલર પસંદગી પ્રમાણે તૈયાર રાખ્યો હોય તે ષશથી જ્યાં જે રંગ કરવાનો હોય ત્યાં ષશથી રંગ લઈ ષશ બારથી ફેરવવું. હલકે હાથે રંગ કાપક ઉપર લાગતો નથી માટે ષશ બારથી ફેરવતા જવું. ષશમાં રંગ વધારે પ્રમાણમાં લેવો નહિ. નહિ તો કામ બગડશે. એક રંગનું કામ પુરું થાય ત્યાર પછી બીજા ષશથી બીજો રંગ, ત્રીજા ષશથી ત્રીજો રંગ એમ રંગવાનું કામ કરવું. કામ આશ્તેથી અને ધ્યાનથી કરવું જેથી બગડવાનો સંભવ રહેશે નહિ.”

સ્ટેન્શીલ ચિત્ર (૪)

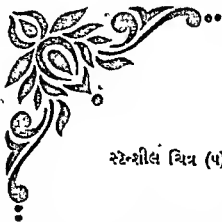

રંગની પસંદગી

રંગ કયો અને કેમ જાણશે તેની પસંદગી તે માટે સુલોચનાએ ખુલાસો કરતાં, કહ્યું કે— “ખુલતા કલરના કાપક પર ઘેરા કલર વધારે દીપે છે, અને સફેદ કાપક ઉપર પણ ખુલતા કલરો સારા લાગે છે, માટે તેની પસંદગી કરવી જોઈએ. અને ઘેરા કલર ખુલતો બનાવવા માટે—સફેદ રંગ ઉમેરવાથી ઘેરાસ ઓછો થાય છે. મરજી પ્રમાણે ઓછાવધતા રંગની મેળવણીથી મનપસંદ રંગો બનાવી શકાય છે.”

આવું સ્ટેન્શીલનું કામ સાડીની કીનાર અને બોર્ડ, અમલાં, પોલકાં, પલંગની આદર, ટેબલકોથ, તાબરા, વગેરે પર સારી રીતે છાપી શકાય છે. આ ઉપરાંત લાકડા ઉપર તે કામ કાપકની પદ્ધતિથી જ કરી શકાય છે.”

“આ સ્ટેન્ડીયથી તમોએ જાણું તેને કેટલા દિવસ પછી ઉપયોગમાં લેવું? ચાન્તાએ પ્રશ્ન કર્યો.

સ્ટેન્ડીય ચિત્ર (૫)

“જાપકામ ઝોઈલ કલરનું હોવાથી તેને સુકાવા દેવું જોઈએ. એકાદ દિવસ તો જરૂરથી તેને સુકાવા દેવું. અને પછી તેનો ઉપયોગ કરવો. જો અને તેટલા ઝોઈલ રંગથી કામ કર્યું હશે તો જલદી સુકાઈ જશે” સુલોચનાએ ખુલાસો કર્યો.

“હીક સુલોચના બહેન, હવે મને તમોએ જે બતાવ્યું તે જાપકામ અને તેની રીત મને બરાબર સમજાઈ ગઈ એકાદ વખત મારે ત્યાં તમો આવજો, આપણે તેનો પ્રયોગ કરીશું.

“એસો ત્યારે, હવે હું જઈશ.” કાન્તાએ સ્ટેન્ડીય કામ શીખી વિદાય લીધી.

ચન્દ્રકાન્ત મહેતા

વાળ, વેણી, અંખોડો અને સાડી પરીધાન માટેની કળા. ગુથડું, ભરડું વગેરે કળા તમારે ગ્રહણ કરવી છે? તો વાંચો.

મા કં ધ ર

ગૃહ ઉપયોગી દરેક માહિતીનું

પુસ્તક બહાર પડે છે.

“મેસોન”

ગર્ભ પ્રતિબંધક દવા

આ દવા ચાર દિવસ ખાવાથી હાંડગીભરમાં ગર્ભ રહેતો નથી. માસિક વાલુ. કશું નુકશાન નહિ. કિંમત રૂ. ૪-૮-૦

“ઓનામા”

બધે માસિક અટકાવ

દવાના ચાર ભાગ પેટમાં જતાં જ ફરી વાલુ થાય છે. કિંમત રૂ. ૪-૮-૦

માસિકની કાષ્ટ પણ અડચણ, નામર્દી તેમજ સ્ત્રી પ્રસૂનોની શુભ દર્દો તેમજ ચામડી અને પેશાબના દર્દો માટે મનો યા લખો:-

એનેસ્ટી દવાખાના

અમ્મા બળવંત બીર્દોમ (M. D.) ૧ લે માળે, કેળેવાડી નાકા, ગીરગામ, મુંબઈ નં. ૪

શ્રીઓની સર્વોત્તમ શક્તિની દવા

લો ધ્રા

પ્રદર, લોહીવા, બનીયમીત અટકાવ, કમરનો દુખાવો, કસુવાવક વગેરે તમામ જાતના દરદો ઉપર અકસીર ઈલાજ કરે છે. એક વખત વાપરવા પાસ બલામણુ છે.

Products of The Kesari

Kutirum Ltd. MADRAS.

સોલ એજન્ટ:-

ડી. એમ. વોરા

લક્ષ્મીપુરી, કોલ્હાપુર.

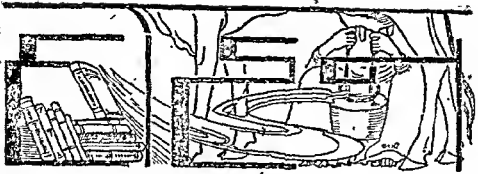
ગુજરાત કાઠીયાવાડના એજન્ટસ:-

જી. મોહનલાલ

ગાંધીરાઈ, ચારરસ્તા, અમદાવાદ.

અમદાવાદના સ્ટોકીસ્ટ:-

ચુનીલાલ મયાચંદ મહેતા

કૌટુંબિક જીવન

શ્રી. સર્વપક્ષી સંવાદજીવન

માનવજીવનની જુદી જુદી બાજુઓ-
જેની કે શારીરિક, ભૌતિક, માનસિક, સામાજિક
વિષયક, કલાવિષયક, નૈતિક-દૈવી જીવન તરફ
વિકાસ સાધવાના સાધનો હોઈ પવિત્ર છે.
આપણે શરીરની ઉપેક્ષા ન કરવી જોઈએ. તેમ
પ્રાણને જીવે ન મારવો જોઈએ. આપણી પ્રકૃ-
તિના બધા મ પાસા ઉચ્ચતમ સ્વરૂપે સર્વતોભાવે
અને વિપુલ પરિમાણમાં વ્યક્ત થાય એવું ધ્યેય
આપણે રાખવું જોઈએ. 'જન્મની સંસ્થા દ્વારા
ઉચ્ચતર જીવન ધરાવતી કામી સામગ્રી તરફ
આપણે કામવાસનાને સ્વીકારવી જોઈએ. અંધ
કામનાની પ્રેરણાને વશ થવું એ તો સમ્મતા
અને રહસ્યને નકારવા જેવું છે, એ તો કેવળ
અવ્યવસ્થા અને અરાજકતા છે.

આદર્શ જન્મમાં તો વિષયભોગ, ધાર્મિક
વિધિ બની જાય છે, અર્થાતર લાલસાનું બાહ્ય
ચિહ્ન બની જાય છે. સાચો પ્રેમ ટકી રહે એ
માટે કોઈ ઉચ્ચ આદર્શની આવશ્યકતા હોય
છે. બન્નેને સામાન્ય એવું ધ્યેય હોવું જોઈએ
જેની સાધનામાં બન્ને પ્રેમીઓ પોતાનું જીવન
સમર્પણ કરે. પતિ અને પત્ની એકબીજાની
સ્વીકાર કરે છે અને બન્નેમાં રહેલી બસમાન-
તાઓમાંથી એક મુશ્કેલ સંપૂર્ણ જીવન જીવું
ફરે છે. સાચી મિત્રતાનો સબંધ જોતો કરવા
તેમણે બેજો અપલ કરવાનો હોય છે. આ
પાઈમાં સફળ થવા ઇચ્છતા હોય તેમણે ધીરજ

અને સંયમ, હમા અને ઉદારતા મારણ કરવા
જોઈએ અને સદા જાગ્રત રહેવું જોઈએ, મા-
નવવિકાસને સુધ્ધિ વડે મોળા પાડી શકાય છે
પણ તે પૂરેપૂરા જતા નથી. ઉત્તમમાં ઉત્તમ
સાધુસ પણ સંપૂર્ણપણે સુધ્ધિપ્રધાન જીવન
જીવે નથી હોતો, પણ સુધ્ધિપ્રધાન થવા માટે
સતત મથવો જીવ હોય છે. જન્મજીવનમાં જોઈએ
આનંદ છે એટલું જ દુઃખ છે. જન્મ એ સંપૂર્ણ
મુખમુખ અવસ્થા છે અને તેમાં કોઈ પણ વસ્તુ
આડે આવે એટલે તેનો અંત લાવવો જોઈએ,
એવા ખોટા ખ્યાલને લીધે જ છૂટાછેડાની ઉત્પત્તિ
થાય છે. છૂટાછેડાનું સામાન્ય કારણ એમાંથી
કોઈ એકની એવફાદારી કે બિચાર નથી
હોતું. પણ બન્નેના સ્વભાવનો અને અગિયું-
ચિનો ભેદ હોય છે. અનેક બાધાવિધોમાં થઈને
લાંબે ગાળે બે વ્યક્તિઓનો વિકાસ સાધવો એ
જન્મનો હેતુ છે. એમ જો આપણે સ્વીકારીએ
તો આપણા માર્ગમાં આવતી દરેક મુશ્કેલીને
આપણે વધુ પુરોવાઈ કરવાની દાકલ તરીકે
લેખીશું. આદર્શ જન્મ આપણા ધ્યેયની ઉચ્ચ-
તર સિદ્ધિનું પ્રતિક છે. જોનો 'અર્થ' તો એ
છે કે જન્મમાં ગેરસમજૂત થાય, બન્ને કોષધી
ગાંઠ બની જાય, સામાજીક ચર્ચ જાય, વિચિત્ર
ધુનો ધરાવના હોય અને બન્ને વચ્ચે ભારે ભેદ
હોય એટલું જ નહિ પણ હું તો કહું છું કે
જન્મનું પતન થયું હોય તો બે આપણે એક
બીજાને વળગી રહેવાનું છે. છૂટાછેડા હમેશાં

માણસને માટે જ છે. જે નબળા અને અણ-
વિકસેલા જીવો આંતર વિકાસને અને પરિપૂ-
ર્ણતાને નહિ પણ તંદુરસ્તીને અને સુખને જ
માનવજીવનને હેતુ માને છે, તેઓ જ છટાછેડા
લે છે. વિકાસ પામેલા આત્માઓ બારે આઘાત
પામે છે ત્યારે પણ દુઃખને બળપ્રદ વસ્તુ
તરીકે જ સ્વીકારી લે છે, પણ હૃદયને એમ
નથી કરતા. પુરુષો કરતાં સ્ત્રીઓએ વધારે
ધીરજ, સહિષ્ણુતા બતાવી છે. તેઓ જે પુરુ-
ષોને ચાહે છે તેના દોષો અને ગુનાઓ સહી
તેઓ બૂધી જાય છે. તેઓમાં એક પ્રકારની
આધ્યાત્મિક ક્ષેત્રતા રહેલી છે. જે પ્રાપ્ત કર-
વાનો આપણે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

ઉચ્ચતર જીવનને સંતતિ ખૂબ સદાયજૂત
અને છે. માનાપમાં રહેલો બાળકો પ્રત્યેનો
નૈસર્ગિક પ્રેમ તેમને બાળકોની લાગણીઓ અને

અનુભવોનો સક્રિય સહભાગી થવા પ્રેરે છે.
કેવળ પોતાના સુખનો જ વિચાર કરનાર અને
બાળકો પ્રત્યેની પોતાની ફરજનો ખ્યાલ સુધી
ન રાખતાં તેમની તદ્દન અવગણના કરી તેમને
છેક રખડતાં મૂકનાર માથાપો તો આધુનિક
જમાનાની જ અધમ પેઢાસ છે. રાત્રી
તરફથી બાળઉછેરની સંસ્થાઓ સ્થપાવાની
વાતો આપણે ધાને આવે છે, પણ
એવી સંસ્થાઓ લોકપ્રિય નહિ થઈ શકે.
બાળકોના અનેકવિધ વિકાસ માટે તેમને મા-
થાપ તરફના પ્રેમની અને જોડી સમજની
જરૂર હોય છે. માથાપનું સ્થાન બીજું કોઈ
ન જ લઈ શકે. માથાપનું જીવન જેમ-વધુ
જોડી આધ્યાત્મિકતાવાળું હશે તેમ તેઓમાં
બાળકોની જવાબદારી બીજાને શીર નાખવાની
શક્તિ ઓછી હશે. છટાછેડાના આક્રમક ઉપરથી
માતૃમ પડે છે કે તેમાં મોટા બાળ-નિઃસતાન

૧૯૪૨ ના રીપોર્ટની ધ્યાન ખેંચનારી હકીકતો.

હરખાસ્ત કરાયેલું કામકાજ	રૂ. ૨,૦૭,૬૯,૫૦૦
બરપાઈ થયેલું કામકાજ	રૂ. ૧,૭૨,૫૬,૫૦૦
ચાલુ કામકાજ	રૂ. ૧૪,૦૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
લાઈફ ફંડ	રૂ. ૨,૯૫૦,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
અકસ્માતો	રૂ. ૩,૧૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
પ્રીમીઅમની આવક	રૂ. ૬૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
ઓવર ઓલ ખર્ચનું પ્રમાણ	૨૨.૨૬
રીન્યુઅલ ખર્ચનું પ્રમાણ	૧૩.૫૧

ધી બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઈફ એસ્યુરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ.

હોર્નબી રોડ કોટ, મુંબઈ.

: : રીપોર્ટની નકલ અને પ્રોપ્રિયેટર માટે લખે : :

ચીફ એક્ઝેક્યુટીવ :

મોહન સન્સ એન્ડ કું.

૧૨૫, મહાત્મા ગાંધીરોડ, મુંબઈ.

એમ. સી. શાહ એન્ડ કું.

૫૪, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

એસ. આનંદ એન્ડ કું.

૧૬૫, સુલતાન બજાર, હેદ્રાબાદ (દક્ષીણ)

એ. જે. ફરનાન્ડીઝ એન્ડ સન્સ.

કમ્પટી રોડ નાગપુર.

ડી. જે ગાડેકર એન્ડ કું.

આકોલા.

દંપતીઓનો હોય છે. ધણીખરી ઓઓમાં તેમ જ પુરુષોમાં પણ સંતતિની વાસના જાગ્રત હોય છે, અને ન્યાં સુધી એ વાસનાને મારી નાખવામાં નથી આવી ત્યાં સુધી લગ્ન એ મરણ સુધીની ભાગોદારી રહેવાનું.

આજના જમાનાનો અજાણો આપણને સાચી મેતવણી આપી રહ્યો છે કે ભાગ્યું ફરતું અને એકાંતવાસી બ્રહ્મચર્ય, જેનો પાપો અટાન અને બાલક દમાણ ઉપર રચાયો હોય, તે બ્રહ્મચર્ય જ નથી. આજના સુધારકો જે આ-મંદ ધરે છે એ સાચો છે કે, એક પત્નીત્વ એ બેશક ઉચ્ચ આદર્શ છે, પણ એને લીધે ન્યારે લાખો ઓઓને વિષયભોગ વિના રહેવાની કે વ્યભિચાર કરવાની જરૂર પડે છે, ત્યારે એનો વધુ વિચાર કરવાની જરૂર લાગે છે. લગ્નવિષયક નિયમો છેક કડક હોય કે છેક શિથિલ હોય, એ બન્નેમાં સરખી જ બે જવા-બદારી રહેલી છે. ઓઓ અને પુરુષો માટે નીતિના સરખા જ નિયમો રાખવા માટે કદા નીચી ઉતારવાને બદલે જાંચી ચડાવવાની જરૂર છે. ઓઓ પોતાને હલકી પાઠોને પુરુષોની સમાન કક્ષાએ આવે તેના કરતાં પુરુષોએ જાંચી ચડોને ઓઓની સમાન કક્ષાએ પહોંચવું જોઈએ. યુગો થયાં ઓઓ જે સજ્જ ભોગવતી આવી છે તે સજ્જમાંથી તેને નવા જ્ઞાને સુક્ષ્મ કરી છે, પણ આં નવી સ્વતંત્રતા અને જ્ઞાન ગમે એટલાં બધાવડાં હોય તોયે ન્યાં સુધી આપણે શ્રદ્ધા અને હિંમતપૂર્વક વસ્તુસ્થિતિને સામનો કરતા રહીશું ત્યાં સુધી એ આપણો અધઃપાત નહિ કરી શકે. સંક્રાંતિકાળ દરમિયાન આપણે અનિચ્છનીય પરિણામો વેકવાં પડશે. એ તદ્દન સાચું છે. પહેલાંની છોકરીઓ કરતાં આજકાલની નિશાબે જતી છોકરીઓ મૌન જીવન વધારે સમજે છે, તેઓની નવા જમા-નાની વાતોથી ચોખલિયાઓને આઘાત યાચ છે ન્યાં સહસ્રિકણુ પ્રચલિત હોય એવી આજાઓમાં અને કોલેજોમાં અનુચિત વ્યવહારને

ઓઓમાં અજાણો પેદા થવાનું સાચું કારણ એ છે કે એઓ જીવનવ્યવહારમાં પોતાનું સાચું સ્થાન ગુમાવી બેઠી છે. બાયરને કહ્યું છે, “પુરુષોનો પ્રેમ તો તેના જીવનનો એક અલગ અંશ જ હોય છે. પણ સ્ત્રીને તો પ્રેમ એ જ જીવનસર્વસ્વ હોય છે.” આપણે સામાન્ય રીતે માનીએ છીએ કે સ્ત્રીનું ક્ષેત્ર ગૃહ છે, પણ ગૃહો તો જવા બેઠાં છે. વજીને લીધે ધરકામ ધટી ગયું છે અને હોટસેાએ પરનું સ્થાન લેવા માંડ્યું છે. એને લીધે શક્તિનો ખૂબ સંચય થયા કરે છે અને તેનો વ્યય કરવા માટે કોઈ પોષ્ય કામ મળતું નથી. આજે પતિ વધુમાં વધુ કામમાં રોકાયેલા રહે છે. પત્નીને પુષ્કળ વખત ફાજલ રહે છે. તેની સર્વે શક્તિને રોકી લે એવું કોઈ રસિક કાપું ન મળવાને લીધે તે દુઃખી, વિચારવાયુગ્રસ્ત અને કોઈપણ હેતુ કે અર્થ વિનાની નકામી વસ્તુ જેવી થઈ જાય છે. જો ઓ પાસે પૈસા હોય અને તે પોતાનો ફાજલ સમય મળ અને મૂખાંધિમાં,

ઓઓ માટે ખાસ લક્ષ્મી પંચામૃત ગુટીકા

NOFAT (નોફેટ) સારીરિક શક્તિ ધટાડવા સિવાય મેદ એછો કરી શરીર નાલુક બનાવે છે. કિ. રૂ. ૫ા
BEARON (બેરોન) ગર્ભાશયના દર્દો મટાડી વંજાને ગર્ભવંતી બનાવે છે. કિ. રૂ. ૬ા

HYSTERGON (હિસ્ટેરોગો) ફિસ્ટિરીઆ માટે રાખખાણુ. ગર્ભવંતીએ લેવું નહિ. કિ. રૂ. ૫)

સ્તના કથોર-ગર્ભાશયના રતવા ત્યા ગરમી ખાત્રી-થી મટાડે છે. ધાતને અટકાવે છે. ગર્ભને પોષણ આપે છે અને કસવાવડ થતી અટકાવે છે. કિ. રૂ. ૬ા)
ટપાલ ખર્ચ અલગ.

LEUCOFOL (લ્યુકોફો) ઓઓના પ્રદર, સ્વેતપ્રદર, રક્તપ્રદર, ધાતુઆવ અને લોહીવા માટે સર્વોત્તમ. કિ. રૂ. ૩) વાપરવાની રીત મોકલવામાં આવશે.

લખો:-વલ્લભભાઈ વી. પટેલ

ગૌરક્ષા મંડળી નથી ચાલ, માઉન્ટ કુસોર,
રૂમ નં. ૩ રૂણસવાડી-મુંબઈ ૨.

આનંદ અને વાસનાપૂર્તિમાં ગાળે તો આપણે તેનો વાંક ન કાઢી શકીએ તેનું જૂઠું કામ રહ્યું નથી અને નવું કામ મળ્યું નથી. આજે લગ્ન દારા પૂરતું કે આખો સમય ચાલે એવું શકાય. મળી રહેતું નથી. એક બાજુ પરિણીત સ્ત્રીની સ્થિતિ આવી બાંધકર થઈ પડી છે, ત્યારે બીજી બાજુ અસખ્ય અપરિણીત સ્ત્રીઓની, નિઃસંતાન વિધવાઓની અને વ્યક્તિપ્રધાન સમાજમાં ન્યાં છાકરાં ઉભેરે આવતાં અને લગ્ન ચર્તા માને છોડી ચાલ્યાં જાય છે ત્યાંની વિધવાની સ્થિતિ એથી થે વધુ બાંધકર છે. આ બધી મુશ્કેલીનું મૂળ કારણ એ છે કે સ્ત્રીઓને પૂરતું કામ રહ્યું નથી. યુન્ય જીવનની કંગા-સિયાત તેમને અસ્વાભાવિક માત્રે પસંદી રહી છે, અને તેમને રુચે એવું કાંઈ કામ પૂરું પાડ્યું એ ચોખ્ખું જ છે.

પાસથી આનંદને મહત્ત્વ આપવાનો આગ્રહ રાખવામાં આધુનિક જમાનો ભૂલ કરે છે. વિવેકશુદ્ધિની કસોટીમાંથી પસાર થયા વિના સીધાં લાગણીમાંથી જ ઉદભવેલાં કાર્યો આપણને પ્રાયશઃ, હેવાનની જગલો દશા તરફ પીછેહઠ કરાવે છે. મનુષ્ય ઉપર વિકારનો અમલ ન ચાલવો જોઈએ. એ સત્તા તો વિવેકશુદ્ધિની જ હોલી જોઈએ. આત્મસ્વાતંત્ર્ય કે આત્મ-પ્રગટીકરણનો અર્થ કાંઈ કામહોલુપતા થતો નથી. આપણે સ્વતંત્ર રીતે રહેવું જોઈએ અને આપણા અંતરમાંથી જીર્ણતા ન હોય એવાં કાંઈ પણ બધેતો આપણે સ્વીકારવા ન જોઈએ એ સિદ્ધાંત તરીકે સાચું છે, પણ જુવાન અને બિનજનુભવી મગજોને એ પ્રમાણે વર્તવા દેવું એ બાવાવહ છે. બહારના સંયમોમાંથી જ તંત્રના સંયમો જન્મે છે. અને જેઓ બાહ્ય પર ગયા હોય છે તેમને તેનું ઉદ્ધવન કરવાનો હક છે. માણસ સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કરે ત્યાં સુધી તેને પોતાની જાતને નિયંત્રીત કરવામાં મદદ કરવી જોઈએ. જુવાન અને નાદાન પુરુષો પોતાની કિંમત પ્રમાણે નહિ વર્તે અને પોતા પ્રાણિક નહિ.

બધો નહિ બાંધી શકે. લગ્ન એ શી વસ્તુ છે અને તેનો હેતુ શા છે તે વિષે ખોટા આદર્શો મનમાં રાખી બિનજવાબદાર અને હળવે મને લગ્ન નથી કરવાનાં હોતાં. જે લગ્ન એક કલાક પણ ટોં તેને 'કાયરસર' લગ્ન કહેવું, એવો જે આધુનિક ખ્યાલ છે, એ તો અજ્ઞ જાણના સ્પષ્ટ છે. જંગલ લગ્નો એટલે પરવાનો લઈને કરેલો વેશ્યાચાર. એ લગ્નો ભૂતકાળના પ્રજ્ઞા-લોકોને કારે મૂકે છે. એટલું જ નહિ, પણ માનવજાતના ભાવિ આદર્શને પણ ટોલે ચલાવે છે. લગ્નનો એક માત્ર હેતુ આધ્યાત્મિક સાક્ષાત્કાર નહિ પણ વિધવાવાસનાની તૃપ્તિ છે એમ મનાય છે. બધેનો સામેનો બળવાન જુરસાને લીધે, કદાચ સ્ત્રીપુરુષો પૂરા મનથી તેને વધાવી લેશે, પણ ન્યારે તેઓ પ્રુપ્ત થશે ત્યારે તેમને સમજણી કે આર્વા લગ્નો તેમને કામવાસનાની દૃષ્ટિએ, સામાજિક દૃષ્ટિએ કે આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ હિતકર નથી. X

X કલ્પિત અથવા સંકૃતિનું ભાવિમાંથી. [જનેતા]

જહેનો? ભાઈઓ?

લાલ લેશો કે?

હીરોરીયા, ગાંડપણ, વળગણ, ચિત્તભ્રમ, મગજની ગમે તે પ્રકારની નમજાઈ માટે જાડુઈ અસરકારક ઉપચાર વીગત સાથે લખો.

કવીનાઈનની જરૂરત શા માટે

મેલેરીયા તાવ

માટે મેલેરીયા પાવડર તથા ટેબ્લેટસ સેમ્પલ તોફા ૨૦ ના રૂ. ૨૫

—: લખો કે મળો :—

અમર ફાર્મસી

સાણંદ (જી. અમદાવાદ)

ડોંગેરનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

તેમજ કાન્તાના પતિને શિખવણીથી ચલાવીને તેને બન્ને જણાં રાજ પુરૂર માર મારતાં દરરોજના આ ત્રાસના પરિણામે કાન્તા જીવનથી કંટાળી થઈ હતી તેમણે એક દિવસ તો કાન્તાના હાથ પગ બાંધીને શરીર પર સખન કામ દીધા.

આ દુઃખ કાંતાથી સહન ન થતાં તેણે ચિરકાળની શાંતિ મેળવવા માટે કુવામાં ઝંપલાવ્યું. લોકોને ખબર પડી જતાં તેને બહાર કાઢવાના પ્રયાસો થયા. પણ સાસુના ત્રાસે કંપી ઉઠેલી-ચેત્તી બાળાએ ને પોતાને સહીસલામત પિયર પહોંચાડવામાં આવે, તો જ બહાર નીકળવાની ઈચ્છા હતી.

×

મુબમ્બની મ્યુ.બાઇ ગુલાબબાઈએન્ડ્સ ગુજરાતી કન્યાશાળાનાં મુખ્ય શિક્ષિકા શ્રીમતી દિવાળીબાઈ ઝીજીભાઈ ગઢોડ આગરદ ૧૯૪૩થી નિવૃત્ત થતાં હોવાથી તેમના સન્માન માટે

શેડ નાનજી કાળીદાસ વિગેરે આજિવાનોની એક કમિટી, નીમાઈ છે, અને તેમની યશસ્વી કારકિર્દીની કદર કરવા સારી રકમની પર્સ એનાયત કરી ચાંદીના કાસ્ટેટમાં માનપત્ર આપવાનું અને તેનો સમારંભ આગરદના પહેલા અઠવાડિયામાં કરવાનું યોગ્યું હતું

×

કરાંચીના જાણીતાં જાગ્રમ ઇસ્માઈલી કામનાં સંસ્કારી અને સુશિક્ષિત કુટુંબના કુમારો શિરીનબેન ટી. હાજરે જેઓ કરાંચી મ્યુનિસિપાલિટી શાળા બોર્ડ અને કરાંચી જીલ્લા લોકલ બોર્ડનાં સભ્ય છે તેમજ કરાંચીનાં જાણીતાં મેવાપરાયણ નાગરિક છે તેમને સિંધ સરકારે તાજેતરમાં 'જે. પી. ના ઇકિમ આપ્યો છે.

×

બિહારમાં આવેલા પારરયાન ધીએટરની પ્રસિદ્ધ અભિનેત્રી શાંતાદેવીને દીલ્લુર જીલ્લા-

બાબુલીન

બાળકોને તંદુરસ્ત, તાકાતવાન અને રૂપુષ્ટ બનાવે છે.

બી. એ. એન્ડ પ્રધર્સ (દવાવાળા)

પ્રી-એમ સ્ટ્રીટ મુંબઈ ૨

ઉધડતી આંખ

લે. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા

એમ. એ. બી ટી.

નવા અને જુના જમાનાની ઉધડતી આંખોને વાસ્તવિક રીતે દર્શાવતી, કોલેજ હોસ્ટેલજીવન, ન્યાત અને સીનેમા સહિ જેવા વિવિધ પ્રસંગો અને આજના જીવનના રંગો ભરી, અતંતુષી અખંડિત રસપ્રવાહ તળજી રાખતી શ્રી ઉપયોગી નવલકથા.

એન્ટિક કમ્પન, પાકું પુઠું : કિં. રૂ. ૩૫

યુગાંતર કાર્યાલય

ગાંધીપુર - સુરત.

માંથી, ગયાવાળા શ્રી. વિજયકુમાર સિંઘની સાથે વાંધાબધુ સાહિત્ય વહેંચવાના આરોપ-સર દિંદ સંબંધી ધારા હેઠળ ગિરફતાર કરવામાં આવ્યાં.

ન્યુ દિલ્હીમાં વડી ધારાસભામાં મિ. હુસેનભાઈ લાલાજીએ વિમેન્સ એકઝીક્યુટીવરી કોર્પ્સ (દિંદી સ્ત્રીઓના મદદનીશ દળ) વિષે સંખ્યાબંધ પ્રશ્નો પૂછ્યા હતા.

યુદ્ધમંત્રી મિ. સો. એમ. ત્રિવેદીએ જવાબમાં જણાવ્યું હતું કે જે કોઈ સ્ત્રી બિટીય પ્રગ્ન હોય તે નાતગતતા બેદરબાવ સિવાય સ્ત્રી-દળમાં દાખલ થવાને દરેક પાત્ર ગણાતી હતી. એ સ્ત્રી-દળમાંના કુલ ૬૦૪ અફસરોમાં ૪૦૭ એન્ડો-ઈન્ડિઅન, ૩ એન્ડો-બર્મન અને ૨૭ દિંદીઓ હતાં. સ્ત્રી દળમાંની કુલ ૫,૬૧૪ સ્ત્રીઓમાં ૧,૫૪૩ યુરોપિયનો, ૨,૪૮૨ એન્ડો-ઈન્ડિઅનો, ૧૫૬ એન્ડો-બર્મનો અને ૧,૧૦૬ દિંદીઓ હતાં. એ સ્ત્રી દળનો ગણવેશ યુનાઇટેડ કિંગડમમાં એકઝીક્યુટીવરી ટેરીટોરિયલ સર્વિસવાળા પહેરે

છે તેવો જ છે દિંદી સ્ત્રીઓ કુરામિને બદલે સાહોગો પહેરે છે એટલો તફાવત છે.

મિ. હુસેનભાઈએ પૂછ્યું હતું કે “આ સ્ત્રી-દળ વિભાગના મુખ્ય સેનાપતિ તરીકે દિંદી સન્નારીઓની રીતરસમે અને પ્રણાલિકાઓથી પરિચિત હોય એવી કોઈ અગ્રમુખ્ય દિંદી મદિલાની નીમણુંક કરવાના પ્રશ્ન બગે સરકારે કદિ વિચાર કર્યો નથી.”

મિ. ત્રિવેદીએ જવાબ આપતાં કહ્યું હતું કે “આ સ્ત્રી-દળનો કોઈ દિંદી વિભાગ નથી અને તેથી આ સ્ત્રી-દળના એવા કોઈ દિંદી વિભાગના મુખ્ય સેનાપતિ તરીકે કોઈ દિંદી સન્નારીને નિમવાનો પ્રશ્ન ઉત્તો થતો નથી. એ સ્ત્રી-દલમાં મદલવાના ગોઠા પર સંખ્યાબંધ દિંદી સન્નારીઓ છે.

+

કલકત્તાથી : શ્રી શરતચંદ્ર બોઝને મળવા માટે તેમનાં પત્ની કેતુર (મદ્રાસ) નજવા રવાનાં થયાં છે. તેમની સાથે મોટો પુત્ર અને એ પુત્રીઓ છે.

તમો મુંજવણો શામાટે?

તમારા માલનો સારો ફેલાવો કરવા માટે શું કરવું જોઈએ તે તમે જાણો છો?

ન જાણુતા હોતો ?

તેના માટે દરેક ચેપરો, વિકલીઓ માસિકો તેમજ દરેક બહારના ચેપરોમાં

જાહેર ખબર

કેવી રીતે, ક્યાં, ક્યાં ચેપરોમાં, કેવી રીતે જાહેર ખબર કરવી તે માટે મળી અગર લખો:-

મનુભાઈ કે. દલાલ

હેડ ઓફીસ : (સ્થાપના ૧૯૩૬)
રાજ મહેતાની પોળ,
અમદાવાદ.

ખાન્ય :
પોદાર ચેમ્બર્સ
પારસી બજાર, સ્ટીટ કોટ, મુંબઈ-૧

પુસ્તક : પરિચય

રા. રા. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ બી. એ. એલએચ. બી.

અખાલાલ સાકરલાલ દેસાઈના આપણા અને લેખો.

સંગ્રહક : વૈકુંઠનાથ શ્રીપતરાય ઠાકર બી. એ. પાનાં ૭૨ + ૫૭૦ પાકું પુસ્તક સચિત્ર
૨-૮-૦ મળવાનું ઠેકાણું : નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ

આ પુસ્તકની પ્રથમ આવૃત્તિ ૧૯૧૮ માં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી ૧૯૨૨ માં બીજી આવૃત્તિ થઈ અને આતો તેનો નવો અવતાર છે. આ પુસ્તકમાં ચિત્રોમાં વધારો છે તેમ જ સ્વ. દી. બા. અખાલાલજીના જીવન અને ચારિત્ર્યનું અભ્યાસપૂર્ણ નિરૂપણ શ્રી નરહરી દ્વારકાદાસ પરીખે વિસ્તારથી કર્યું છે. ગુજરાતમાં થઈ ગયેલા મહાપુરુષોમાં અખાલાલજીની ગણના થાય છે. આજના યુગ પુરુષ માધીજીના ગુજરાતવાસ પૂર્વે જાણે ભૂમિકાની તૈયારી કરવાજ અખાલાલજીનો અવતાર થયો હતો એમ એમના જીવનનો અભ્યાસ કરતા લાગે છે. ઈ. સ. ૧૮૪૪ માં તેમનો જન્મ થયો હતો તેઓ તીવ્ર શુદ્ધિના વિચક્ષણ પુરુષ હતા તેમના જીવન-મંથિ તેમની શુદ્ધિના ચમકારાની વિગતો નજરે પડે છે. કોલેજમાં બીજી ભાષા કે ઓરિજિનલ વિષય બદલીને પ્રથમ નંબરે આવતું તેમને માટે અધર નહોતું તેઓએ પ્રથમ કેળવણી ખાતામાં નોકરી કરી અને પછી વડોદરા રાજ્યના ન્યાય ખાતામાં જોડાયા હતાની વરીટ્ટ કોર્ટના ન્યાયાધિશના હોદ્દા ઉપરથી નિવૃત્ત થઈ વીસમી સદીની શરૂઆતથી તેઓએ અમદાવાદમાં વાસ કર્યો. આ સમયે દેશમાં જગજગને લીધે એક નવીજ જન્યૂતિ આ હતી. ઔદ્યોગિક અથવા બહિષ્કારના રાજકીય હથિયારને લીધે દેશની ઔદ્યોગિક પ્રવૃત્તિને જોસ મળ્યું હતું. ઈ. સ. ૧૯૦૦ ના અરસામાં તેઓ નિવૃત્ત થયા પછી તેમણે અમદાવાદના જાહેર જીવનમાં જોસ આણીવા યત્ન કર્યો હતો. ૧૯૦૨ માં અમદાવાદમાં કોંગ્રેસ મળી તે વખતે તેઓ સન્માનકાળી સભાના પ્રમુખ ચુંટાયા હતા. ત્યારપછી વર્ષો સુધી તેઓ જાહેર જીવનના અગ્રણી રહ્યા નરહરીભાઈએ બહુજ ખત અને ક્રીશ્ચિયન તેમજ જીવનચરિત્ર આલેખ્યુ છે. તેમનો આ સંગ્રહ ત્રિવિધ વાર થયેલો છે તે યોગ્ય જ છે. અર્થ પ્રકરણ, રાજ્ય પ્રકરણ, કેળવણી પ્રકરણ, સાહિત્ય પ્રકરણ, સરકાર પ્રકરણ, અને ધર્મ પ્રકરણ એ મુખ્ય વિષયો છે. જાણીતા સજ્જનોની જયંતિઓના મેલાવડામાં તેમણે કરેલા ભાષણોને "ગુણ સંકીર્ણ" નામે વિભાગમાં મૂક્યા છે. પુરવણી વિભાગમાં તેમનાં પરચુરણ લખાણ અને ભાષણો છે. આમ અખાલાલજીના જીવન અને વિચાર-સરણીનું જ્ઞાન આપણને આ પુસ્તક ઉપરથી સંપૂર્ણ રીતે થાય છે. આવા જ્ઞાનની અત્યાર ખાસ જરૂર પડે છે. આ પુસ્તકમાંની અમુક આજનો દુલના કરવા માટે કાળ અને પરિસ્થિતિના ખ્યાલ વિસરવા જોઈએ નહિ. વળી વ્યક્તિગત ચારિત્ર્યની બાજુમાં તે તેમનો દાખલો હમેશાં આપણી સમક્ષ રાખવા જોઈ છે. જગજગની દીલચાલ સમયે તેમણે મીઠા ઉદ્વેગમાં પોતાના કુચેતે નાખ્યા અને પોતાનું નાણું રૂક્યું. દુલાગ્યે મીઠો ભાગી અને નાણું ગયું તોપણ તેમણે જાહેર જીવનનો ત્યાગ કર્યો નહોતો અને માનસિક સમતોલપણ જાળવી કાઢીને કાંઈ જાહેર કાર્યો હાથ ધર્યા હતા. આવા એક ગુજરાતી માટે દરેક ગુજરાતી અભિમાન ધરાવી શકે; છસો ઉપરાંત પાનાના આ બૃહદ પુસ્તકની કીમત રૂ. ૨-૮-૦ વધારે નથી. દરેક ઘરમાં રાખવા લાયક આ પુસ્તક છે.

દીવડીયા.

લે. "પ્ર." પ્રકાશક : શંકરલાલ નાયજી દવે. વૈદ મહોદ્દો નવસારી. કાચું પુસ્તક પાનાં ૧૪૭. કી. ૧-૮-૦.

સરસ્વતી અને લક્ષ્મીને અનાદિ વેર છે એવો આપણે સાંભળ્યું છે. પરંતુ તે ઉપરાંત પણ હોય છે. આ પાનાં ૧૪૭. કી. ૧-૮-૦.

“ પ્ર ” નું પુરુ નામ પ્રભુભાઈ પટેલ છે, સાકરીસ વર્ષની બરચુવાન વયે એ ભાઈ મૃત્યુ પામ્યા છે. એમનું જીવન અભ્યાસ અને સાહિત્ય સેવામાંજ પુરું થયું છે. એમના મૃત્યુથી ગુજરાતે એક ‘ ઉડા અભ્યાસી સાહિત્યકાર અને, સાહિત્ય સંશોધક ગુમાવ્યો છે. એમણે ગુજરાત વિદ્યાપીઠ તથા શાંતિનિકેતનમાં અભ્યાસ કર્યો હતો. શાંતિનિકેતનમાં તેમણે સંશોધન કાર્યમાં મન પરાવળ્યું હતું, સંસ્કૃત કે પાલી ભાષાનાં હુમ થયેલાં પુસ્તકો જેનું ભાષાંતર એની કે ટીમેટન ભાષામાં જળવાઈ રહ્યું હોય તેવા પ્રાચીન પુસ્તકોને મૂળ ભાષામાં રાખ્દસ્ય કરવાનું કાર્ય તેમણે ઉપાડ્યું હતું અને તેમાં નિપૂણતા અને નામના મેળવી હતી. પરંતુ તેમને અર્ધા ગ વાતનો વ્યામિ લાગ્ય પડ્યો અને તેમના આદર્શો અધુરો, રહ્યા, માંદગીને બીજાનેથી પછ તેઓએ ગુજરાતી સાહિત્યની સેવા ચાલુ જ રાખી હતી. ‘સંજગ વાર્તા’, ‘હંકી વાર્તા’, તાટક અને કવિતા એ સૌ તેમણે લખ્યાં છે, “ હાનડીયા ” એ તેમનાં હંકી કાવ્યોનો સંગ્રહ છે, આ પુસ્તકમાં કાવ્યોનાં મૂખ્ય બે પ્રકાર નજરે પડે છે. એ પ્રકાર સાદી ભાષામાં પ્રવાહી રાગમાં અને જુના ઢાળમાં છે, બીજો પ્રકાર છંદોબદ્ધ રાગમાં અને સંસ્કૃતમય ભાષામાં છે એકમાં પ્રભુભાઈ તળપદા ગ્રામ્યવાસી છે, બીજામાં પ્રભુભાઈ સંસ્કૃતરો પદ્ધિ છે, ગમે તે રાગમાં, ગમે તેવી ભાષામાં લખાયલાં એમનાં કાવ્યોનો અંતર સ્રોત જીવો તો નીતિ-પ્રેમ દેશપ્રેમ, અને માનવપ્રેમ જરૂર આવશે. એમના અને પ્રકારની થોડી વાનગી અત્રે આપો છે.

જીવો આ સાદાં ઢાળ અને સરળ ભાષા :

કોણે એ આ દુનિયા બાળા ? કોણે રચ્યો આ ન્યાય ?

હરી તિલ્લેરી હલકે સોને, ખાલી ખોડી ખાવા ધાય.

સુખી રોજ સુખમાં થાને ?

દુખી રોજ દુખમાં થાને ?

શાસ્ત્રો ભણ્ણને, સૂત્રો ભગ્ણને, કવિતા પણ ભણ્ણને;

કલમાને ગાયત્રી બણ્ણને, ભય-ભાયાં ભરણે.

બધું કરણે પણ ના વીસરણે.

મીઠકાં હાલગડા,

રોસીમાના જોડકાં.

અને જીવો આ :

“ એ કોણ ? ”

ચક્રાનની વા મંદિરાસિંહો હશે ?

ઉદ્ધવ વા હિત વસિષ્ઠી હશે ?

ત્રિવિક્રમ અથ ત્રિવેણિકા હશે ?

શુ શેઠ કેસા લણ્ણકિની હશે ?

ન જાણું જાણું હું માત્ર પદ્મ વાળા પળે અગર

“ નંદુરેવ જ્ઞનામિ ” નિત્ય શુભોમિ ધારણાત

આ સંગ્રહના કાવ્યોમાં સચોટતા તો છે જ. લોકલાગણીથી અને માનવપ્રેમથી બળતા એમના હૃદયની વાણી આ કાવ્યોમાં ઝરી છે. એમની કાવ્ય પ્રતિભાનાં દર્શન પુસ્તકને પાને પાને થાય છે એમના મિત્રોએ આ સંગ્રહ પ્રગટાવવાનું કામ કર્યું પણ તેનું ફળ લોગવવા સંવ જન્મ નહિ.

વર્ષ ૨૪ મું : સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૩ : અંક. ૯ મો

બાલ દોસ્તોને આમંત્રણ

આવો આવો બાળકો આંચ, રમવાની વેળા થઈ.
 ચાલો ચાલોને મેદાનમાંચ, રમવાની વેળા થઈ.
 રમો રમોને સાતતાળી દાવ, રમવાની વેળા થઈ.
 તમો દોડોને હું દઉં દાવ, રમવાની મળ થઈ.
 દોડો દોડોને બાળકો તમામ, રમવાની વેળા થઈ.
 રમી દોડીને લઈએ લહાવ, રમવાની વેળા થઈ.
 રમી રમીને પડી ગઈ સાંજ, રમવાની વેળા થઈ.
 બા બાપુજી પાડે છે સાદ, રમવાની વેળા થઈ.

લાલસાંકર મ. જોષી.

ઝેની નાનકડી

મને લાગે અતિશય જ્હાલી રે જ.
 બોલે બોલી એ કાલી કાલી રે જ.
 અતિ નાનુક નમણું અંગ રે જ.
 રોજરમતી એ ઢીંગલી સંગ રે જ.
 મને ભાળીને દોડતી આવે રે જ.
 ઉર ઉરખાઈ મુખ મરકાવે રે જ.
 એના હૈયાથી હેત ઉભરાયે રે જ.
 મીઠાં મધુરાં ગીતડાં ગાયે રે જ.
 છળ કપટ એનાથી દૂર રે જ.
 છે બોણું ને માયાળુ ઉર રે જ.
 રતિલાલ ગૌરીશંકર ઓઝા

કુકડો

જાગે સવારમાં વહેલો કુકડો
 બોલે પ્રભાતમાં પહેલો કુકડો
 સૂરજનો છે છડીદાર કુકડો
 કૂકરેકૂક કરે પોકાર કુકડો
 પથરંગી રૂડાં પીંછાળો કુકડો
 માંજરથી દીસે રૂપાળો કુકડો
 ઝીણડી ચોંચે શોભીતો કુકડો
 બહુચર માતનો માનીતો કુકડો
 રતિલાલ ગૌરીશંકર ઓઝા

બા ! તારી વાતો ખોટી ખોટી

તારી વાતો ખોટી ખોટી,

બા ! તારી વાતો ખોટી ખોટી !

‘તુ કહેતી’કી “ પહાડો મહોટા કદિ ત જય ઉંચકિયા ”

તો પણ બહાદુર બજરંગબલિ કરમાં લઈ ફરિયા

તારાં યાદ દીસે છે છોટી ! બા ! તારી....

‘તુ કહેતી’તી “ જંગલ ભટકેજન જનાવર હિંસક પશુઓ સઘળાં
 જવાય ત્યાં ના કો’થી ” તો યે નાનકડા ધ્રુવ ગયા ત્યાં ગરવા

તારી આ બૂલ કેવી મોટી ! બા ! તારી....

મહેન્દ્રકુમાર મગનલાલ શાહ.

“ કહેવત હુંજ ”

ક.

કમાઉ પુત્ર માળાપને વહાલો.

કરે તે લોગવે

કમ તાકાત ને ગુસ્સા બોત

કરકસર ખીલે ભાઈ છે.

કપાળે કપાળે ભુલી ભુલિ

કાલા ઘેલાને કોકે નરવા.

કાગનું બેસવું ને કાળનું પડવું

કાકા મટી ભત્રીજા થાય

કાલ કરતાં આજ કરો

કાગડાંની કોઢે કંકોતરી.

કાંકરે કાંકરે પાળ બંધાય

કુડના કાંડીઆ કપાળ વાગે

કુવામાં હોય તો હવાડામાં આવે

કુભાર કરનાં ગધેડાં ડાયાં.

ખ

ખાડો ખોદે તે પડે

ખાળે કુંચા ને દરવાજા ખુલ્લા.

ખાતાં ખૂટે રા' નાં રાજ

ખોદે તે પડે

ખોદે ઉંદર ને જોડાને જોડિય.

ખોદવો હુંગર ને મારવો ઉંદર.

ગ

ગરજ સરી કે વૈદ વેરી.

ગરીબનો બેલી ઈશ્વર.

ગધેડાં પર અંખાડી

ગરજે ગધેડાને કાકા કહેવા પડે.

ગઈ તીથિ જોધીએ ન વાચે

ગખી ઘેર ગખી આઝ્યા, આવો ગખીલ.

ગામ હોય ત્યાં દેઢવાડો હોય

ગાતું ગાતું માડવે આવે

ગુણના ભાઈ દોય.

ગોળ નાખે તેણું ગજુ યાય.

ગોર પ્રણાવી આપે ઘર ન ચલાવી

આપે.

ઘ

ઘરડાં ગાડા વાળે.

ઘર બાગીને તીરથ

ઘડીઆં પિત્તળીઆં વાગી ગયાં

ઘરડા બળદને અગાઈ ઘણી

ઘરડી ગાય ગોરને દેવાય

ઘંટીના સો ને ઘટાનો એક.

ઘાંચીનો બળદ બારસો ગાઉ ચાલે.

ઘી ઢોળાયું તો ખીચડીમાં.

ઘી ઢળ્યું પણ માથ ઉભું છે

ઘેર ઘેર માટીના ચુલા.

ચ

ચેતતા નર સદાય મુખી.

ચોરીનું ચંકાળે જાય.

ચોરની મને આંધળો.

ચોખા કરતાં કણકી વધી.

ચોટી હાથ તો રોટી સાથ

ચોરના ભાઈ ઘંટી ચોર.

ચાર મળે ચોટલા તો બાર ભાંગે ચોટલ

ચાર દિનની ચાંદની ને છેવટ અંધા

રા

કમર

★

ગરીબનું નસીબ ગરીબ

(ગા અંકથી ચાલુ)
લે પારેખ ત્રિલોચન

તેથી તેમણે ૫૦૦ મહોર પોતાના પ્રધાનને આપી, અને ઘડેલેથી મેહોર વેચવાનું જણાવ્યું. ખાકીની ૫૦૦ મહોર પોતે પાછળથી વેચવાનું શરૂ કર્યું. પરંતુ આજે તો બ્રાહ્મણભાઈ ગરોળર વચમાં ઉભા હોવાથી, પ્રધાન અને મહારાજા જાનેની કોથળી તેની પાસે મહોર વેચવાં ચાવતાં જ ખાલી થઈ ગઈ, બ્રાહ્મણ ભાઈ વચમાં જ ટટકી રહ્યા. ઘણી આજીજી કરી, પણ મતથી ઉપર વટ થઈને મહારાજા કંઈ આપે?

આમ ત્રણે દિવસ ઉપરા ઉપરી નિરાશ થવાથી, બ્રાહ્મણભાઈએ હવે પછી મહોર જ ન લેવા જવાનો નિર્ણય કર્યો અને જંગલ તરફ ચાલી નીકળ્યા.

અને ખરેખર બ્રાહ્મણભાઈ તો જંગલમાં ચાલી નીકળ્યા. જતાં જતાં રસ્તામાં શંકરનું મંદિર જોયું મંદિર જાહુ જ જીતું હતું. આસપાસ વસ્તી ન હતી, માથે ધોમ ધળતો હતો. બ્રાહ્મણભાઈ આરામ લેવા માટે મંદિરમાં ગયા, મંદિરમાં શંકરનું લીંગ જોયું, અને બ્રાહ્મણભાઈની ભકિત ઉભરાઈ

“બસ આજ તો તપ કરું અને શંકરને ગતારી દઉં કે બ્રાહ્મણને દુઃખી કરવાનું શું કળ મળે છે.”

અને બ્રાહ્મણભાઈએ નિશ્ચય કરી તરત જ મૂર્તિ સામે બેસી

ગયા, અને મનમાં શંકરની સ્તુતિ કરી. લીંગ પર પોતાનું માથું પછાડી મરી જવાનો નિશ્ચય કર્યો. તરત જ માથું હચકી મૂર્તિ પૂર પછાડવા તૈયાર થયા. પણ શંકર, આ આસ્તિક બ્રાહ્મણની ભકિત જોઈ તરત પ્રસન્ન થયા, અને બ્રાહ્મણ પાસે આવીને કહ્યું, “ભાગ, ભાગ, હે વિપ્ર, હું તારી પર પ્રસન્ન થયો છું.”

બ્રાહ્મણભાઈ તો પોતાની ભકિતનું કળ આટલું ઘડેલું આવ્યું જોઈને આનંદમાં આવી ગયા અને વરદાન માગ્યું. “હું, મારી પત્ની અને મારી પુત્રી એક વખત, અમે જે ઇચ્છીએ તે થાય.”

“તથાસ્તુ” કહી શંકર અંતર્ધ્યાન થયા, અને બ્રાહ્મણભાઈ ખુશી થતાં થતાં ઘર ભણી સીધાવ્યા.

અને બ્રાહ્મણભાઈ ઘેર પહોંચી ગયા. મેળવેલા વરદાનની પત્નીને વાત કરી.

બીજે દિવસે સવારે બ્રાહ્મણ-પત્ની નદી કાંઠે પાણી ભરવા ગઈ. ત્યાં પાણી ભરતા, તેણે એક સુંદર બાઈ જોઈ. બ્રાહ્મણની પત્ની પોતે કદરૂપી હતી, તેથી તેણે પણ આવા રૂપાળા થવાનો વિચાર કર્યો, પતિને મળેલા શંકરના વરદાનની તેને ખબર હતી, તેથી તેણે શંકરનું ધ્યાન ધરી પોતાની ઇચ્છા કહી. અને બ્રાહ્મણની પત્ની પણ પેલો સુંદર બાઈ જેવી જ રૂપાળી બની ગઈ.

પરંતુ આ રૂપ તેને 'પરચું' નહિ. તે જ વખતે તે કાંઠે તે ગામના રાજાનો કુંવર પોતાના થોડાને પાણી પીવડાવવા આવી ઉભો, તેણે બ્રાહ્મણની પાનીને જોઈ, તેને પરણવાનું નહોતું 'કર્યું'; અને હંમેશ વાર્તામાં જાને છે તેમ, તેને થોડા પર બેસાડી આવી ગયો.

આ બાલુ બ્રાહ્મણ, પોતાની પત્ની ઘેર ન આવવાથી, તેની ખબર કાઢવા નહીં જાયો. ત્યાં પહોંચતા તેને ખબર મળી કે તે તો પાણી ભરતી હતી, ત્યાં જોઈએ રૂપાળી જની ગઈ, અને રાજ-કુંભાર તેને ઉપાડી આવતો 'યયો'. બ્રાહ્મણ આખી વાત સમજી ગયો. અને શુરસામાં ને શુરસામાં બોલ્યો, "એની કરતાં તો શાંક ગધેડી થઈ હોત તો સારું?"

અને બ્રાહ્મણના આ ચપ્પાં પડતાં જ રાજા મહેલમાં મહેલો બ્રાહ્મણી ગધેડી

ચર્મ ગઈ. રાજેકુંભારે તેને કાઢી મૂકી, અને પેઢી ગધેડી બ્રાહ્મણની પાસે આવોને ઉભી.

બ્રાહ્મણ આ મગલે, પોતાનું અને પોતાની પત્નીનું વરદાન નિષ્કુળ ગએલાં જોઈને નિરાશ થઈ ગયો; અને પોતાની પુત્રીને કહ્યું: "જેન આ ગધેડી તારી મા છે. અને અમારા જાનનેનાં વરદાન જોઈ ગયાં છે, તારું વરદાન બાકી રહ્યું છે તે તું માગ." અને પુત્રીને તો વધારે શું ખબર પડે? તેણે માગ્યું, "મારી મા જેવી હતી, તેવી થઈને પાછી આવો."

અને બ્રાહ્મણ, તેની પત્ની ને પુત્રી ત્રણે પાછાં ઘેર આવ્યાં. ત્રણેનાં વરદાન જોઈ ગયાં.

હલોમાં પગ દેતાં બ્રાહ્મણ કપાળે હાથ પછાડી બોલ્યો, "ખરેખર, ગરીબનું નસીબ ગરીબ."

કોણ હશે ?

રતિલાલ ચાંપાનેરી

(ખર્ચો)

નાંરી લાંબી એક, વૃક્ષ રૂપે એ ઉભી,
માથે સુંદર વાળવળી શેભા કંઠાવાળી;
સવાર સાંજ સહેલી મરતક ધો હલિયારનો,
કોટે સુત માટીનો, રૂધ દેલી દિન રાતો.
પીપલું રૂધ પુત્રું, જોડાની જન હોસે મીએ,
અતુર પુત્ર વિચારો ચિત્ત, કોણ હશે નારી ભલી એ ?

(જવાબ : ખગૂરી).

પારનેરાનો પ્રવાસ

શનિવારે સવારના ૭-૩૦ વાગે અમે ત્રણેય લાઈઓએ, પારનેરાનો પ્રવાસ કરવાનો વિચાર રાખ્યો હતો, તે પૂરો કરવા તૈયાર થયા અને આગગાડીમાં બેસી વલસાડ સ્ટેશને ઉતર્યા કારણ કે વલસાડથી પારનેરા કુદત સાડાચાર માઈલ દૂર છે. વલસાડથી પારનેરા જવા માટે પાકી સડક બાંધેલી છે.

ડુંગર નજીક જવા માટે થોડાગાડી ત્યાં ગાડામાં પણ જવાય છે પણ દિવસથી ગાડામાં નહિ બેઠેલા તેથી ગાડામાં બેસવાનું ઉચિત ધારી સાડા નવ વાગે ગાડામાં બેઠા, રસ્તે જતાં દરીયાઈ ખાડી આવેલી છે તેના ઉપર પૂલ બાંધેલો. હોવાથી ગાડુ સહેલાઈથી જઈ શકે છે.

દરથી પારનેરાનો લઘ્ય ડુંગર દેખાવા લાગ્યો પારનેરાના ડુંગરની, આસપાસ તાડનાં ઘણાં ઝુંડ છે, પારનેરા એ એક ઐતિહાસિક અને પુરાણ કીર્તિવાળો નોંધવા લાયક કિલ્લો છે. તેની ટોચ ઉપર જવાને લગભગ ૩૦૦ થી ૩૫૦ પગથીઆં છે. થોડે થોડે અંતરે વિશ્રામ માટે બાંકડા ગોઠવેલા છે, આનુબાષ્ઠી થીય જાડી આવેલી છે. થોડા સમય ત્યાં વિશ્રાંતિ સ્થળોમાં ગાળવો. અમે લગભગ નવ વાગે પર્વત પર ચઢવાનું શરૂ કર્યું.

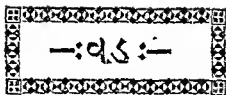
ડુંગર ઉપર મહારાજના વીર અને વારતના દેશબંધુ શિવાજીનાં લઘ્ય કિલ્લો છે, પરંતુ હાલ તેની જાહેજલાલીની પ્રતિમા સરીખો ખંડેર રૂપે માલુમ પડે છે. ટોચ ઉપરથી નીચેનો દેખાવ લયંકર બાઈ જેવો લાગે છે. દૂર પશ્ચિમે ઘોર ધુધવતો સાગર અને મનુષ્યો ત્યાં પ્રાણીઓ માલુમ પડે છે.

ત્યાં હમારા જેવા યાંત્રિક ત્યાં ઐતિહાસિકમાં રસ લેતા લાઈ બહેનો આવ્યાં હતાં અને તે પોતાની યાદગીરી માટે નામો લખતાં હતાં. કોઈ મંદિરની દિવાલ પર તો કોઈ છત્રી ખૂરજ પર અમે પણ યાદગીરી માટે કોલસાથી નામાવલીમાં વધારો કર્યો.

ત્યાં ચંડિકા અને કાળિકા માતાનું દેવળ છે. તે જ શિવાજીનાં ભાવિક માતા. શિવાજી મહારાજ તેમના પર અડગ શ્રદ્ધા રાખતા, માતાના મંદીર સામે લોંચક છે પરંતુ હાલ તેને સરકારે બંધ કરાવ્યું છે, અહીં પાણીની સગવડ સારી છે.

છત્રપતિ શિવાજી મહારાજની છટકળારી મણી જોવા લાયક છે, આકૃતને સમયે શિવાજી મહારાજ તેનો ઉપયોગ કરતા હતા. છટક જારીની પાસે એક મોટા પત્થર તળે શુક્ર જેવા ભાગમાં નાની અને સુંદર કાળકાળની સુતિ છે.

આડા અવેળા ગપાટા મારતાં નાસ્તો કરી પાવાગઢનું વર્ણન કરતા લઘ્યતા પર મુગ્ધ બનતા અમે બરાબર જાર બે વાગે નીચે ઉતર્યા અને ઘણા દિવસની હોશ પૂરી પાડી.

રત્નનીકાંત અને હરિશ્ચંદ્ર બંને મિત્રો ગામને પાદર રમવા ગયા ત્યાં કેટલાંય વર્ષોથી ઉલોલો એક વડ ભેડી રત્નનીકાંત બોલ્યો:-હરિશ્ચંદ્ર જો તો પેલો વડ કેટલો મોટો છે. આલ ત્યાં છાંયડે જઈએ.

રત્નનીકાંત-અહીં છાંયડે રમવાની બહુ મજા આવશે. જોને કોઈએ વડ રોખ્યો છે તેનો કેટલો બધો સરસ છાંયડો છે? તેની નીચે આ કેટલાં બધાં ઢોર હોરથી બેઠાં છે. અરે આ પક્ષીઓ, પશુ વડની ઘટામાં કેવાં કિલ કિલાટ કરે છે.

હરિશ્ચંદ્ર-રત્નનીકાંત જો તો આ થડ કેટલું બહુ છે? મારા બાપુજી કહેતા હતા કે તેમના બાપુજીએ એક ડાળી કાપી લાવી અહીં રોપી હતી તેનું આટલું, મોટું, જાડ થયું. આ વડવાઈજો તો જાણે બીજું થડ હોય તેટલી થડ ગઈ છે, જો તો સાત આઠ જગાએ થડ જેવી જડી વડવાઈજો જાની ગઈ છે. ઘણા વરસનો જુનો આ વડ લાગે છે.

રત્નનીકાંત-આ વડના છાયામાં રમવાની બહુ મજા આવે છે, અરે ઢોર પક્ષીઓ ને આવનાર જનાર માણસો આવાં જાડ વાવી ઉછેરનારને આશિષ આપે છે જુઓ તો કેટલાંક અણસમજી માણસો જાડને કાપી નાખે છે.

હરિશ્ચંદ્ર-આપણા શુરજી કહેતા હતા કે જે પ્રદેશમાં બહુ જોઈ જાડ હોય ત્યાં વરસાદ પણ બહુ જોઈ પડે છે. માટે દરેકે જાડ વાવી ઉછેરનાં જોઈએ.

રત્નનીકાંત-વડની તો પૂલ થાય છે મારી મોટી જોન દર પૂલમે વડની પૂલ કરે છે. કેટલીક જગાએ રસ્તા ઉપર જ બહુ ઘટાદાર વડો હોય છે તેથી તેની નીચે પરજો બેસે છે, રખારીઓ બિચારા ગાયો, હેશો કે બઝારનાં ધણુને લાવી વડની નીચે બેસાડે છે. ખરેખર તાપના વખતમાં વડ બહુ ઉપયોગી થઈ પડે છે.

હરિશ્ચંદ્ર-આ વડની નીચે બેસી ઉંચે જોઈએ તો સૂર્યનાં દર્શન પણ થતાં નથી તેટલી બધી ઘટા જામી છે લીલાં પાંદડાંને તેમાં રાતા ટેટાઓ કેવા થોભી રહ્યા છે? કેટલાં બધાં પશુ, પક્ષી ને માણસો આવી જાડની છાયામાં બેસી વિશ્રાંતિ લઈ આશિષ આપતાં હશે? ખરેખર જાડ વાવી ઉછેરનારને બહુ પુન્ય થાય.

હિંમતલાલ રામશંકર અધ્વર્યુ

૪

બાળ લેખકોએ પોતપોતાના લખાણોમાં પોતાનું સરનામું પુરેપુરું લખવું તે ખાસ ધ્યાન

પ્રસન્નતા

પ્રસન્નતા એ હૃદયનો વિષય છે. હૃદયનું પ્રતિભિંબ છે, જેનું હૃદયપ્રકૃતિ હોય વિશાળ હોય એજ સદા પ્રસન્ન ચિત્તથી રહી શકે. પ્રસન્નતા હૃદયના પ્રતિભિંબ રૂપે હોવી જોઈએ નહિ કે બાહ્યાચાર કે વિવેક પૂરતી.

પ્રસન્ન ચહેરો, હસતું મુખ, આનંદી સ્વભાવ એ ખરેખર અદ્ભુત ને આશીર્વાદ રૂપ વસ્તુ છે. પ્રસન્નતા એ પારસ (સ્પર્શ) મણી છે જેના પરિચયમાં આવે તેને આનંદિત કરી મૂકે છે. દુઃખ શોકને બૂલાવી દે છે, હાર્દિક પ્રસન્નતાનો આ પ્રભાવ છે ને એવી આંતરિક પ્રસન્નતા શુદ્ધ પ્રેમ સત્યને જ્ઞાનને પરિણામે જ ઉદ્ભવે.

આપણે જાણીએ છીએ કે ગાંધીજીનું મુક્તહાસ્ય અદ્ભુત હોય છે આની પાછળ તેમનું નિર્મળ હૃદય, વિશાળ માનવ પ્રેમ, સત્ય ને અહિંસાની પ્રખર ઉપાસના છે. ગમે તેને સાચાં-કડવાં વેણુ કહી દે પણ પછી તેના અંતરમાં કશું જ ન હોય કહેવાનું હોય તે કહી દે નિર્મળ હાસ્ય એટલે અંતરના આશીર્વાદ પ્રસન્નતા કે મુક્ત હાસ્યથી માણસ હળવો કુલ બની જાય છે પણ જે આ શક્તિ પૂર્વક કામ કર્યા કરે છે તે પરિણામથી પ્રસન્નતા અપ્રસન્નતા, મુખ દુઃખ આશા નિરાશામાં ઝોલાં ખાયાં કરે છે ને દુઃખી દુઃખી થઈ જાય છે. જેના

અંતરમાં પ્રસન્નતા નથી, સ્થિરતા નથી એટલે કે જે જ્ઞાન પૂર્વક અનાશક્તિથી કર્મો નથી કરી શકતાં તે પ્રસન્નતા પૂર્વક કામ નથી કરી શકતાં. આવી વ્યક્તિને બાહ્ય કોઈ પણ બાબત મુખી કે દુઃખી ન કરી શકે, ચલાયમાન ન કરી શકે અપ્રસન્ન ન કરી શકે; કોરણ પ્રસન્નતા તેના હૃદય ઉપર અવલંબેલી હોય છે.

સાધારણ સ્ત્રી પુરુષો, છોકરા છોકરીઓને માટે એ સાચી વાત છે કે તેની પ્રસન્નતા બીજાના ઉપર આધાર રાખતી હોય છે, શોક વાણીતર કારકુન કે પટાવાળાને ધમકાવી ઘોડી જ વારમાં દીલગીર કરી શકે છે. પાતપતિને, પિતા પુત્ર પુત્રીને, માસ્તર વિદ્યાર્થી વિદ્યાર્થીની ને ઘડિકવારમાં નારાજ ને સોગિયાં બનાવી દઈ શકે છે ક્યાં પ્રસન્નતા હાસ્ય ને ક્યાં દુઃખ શોક ને નિરાશા! ક્રોધ એ આવેશ છે, રોગ છે, વળગાડ છે: અવિચારનું પરિણામ છે.

પ્રસન્નતા એટલે કિલકિલાટ ને હાસ્ય જાણે હસતી ચાંદની! શોક કે અપ્રસન્નતા એટલે વેરાનપણું, લયનકતા, કાગી ધોર રાત્રિ! હસતો ચહેરો કેવો સુંદર ને આનંદ પ્રદ લાગે! શોકાતુર ને દુઃખી ચહેરો કેવો લયનક ને દુઃખ પ્રદ લાગે!

અપૂર્ણ
હેમુભાઈ

ત્રીબોધ અને બાળકનું વાર્ષિક લવાજમ દેશમાં રૂ. પાંચ છે.

બહાર પડી ચૂકેલ છે

આર્થ નૈતિક નાટક સમાજના
સફળ નાટ્ય પ્રયોગ

ભાવના જી. એ.
ના સુમધુર દાળોમાં ગવાયેલા
ગાયનોની ૬૭ રેકર્ડોના સેટ
શી એ. ૧૧૧૯૫-૧૧૨૦૦

શોભના

- શી એ. } એક ભોગી હોસો છે જગત ચોકમાં
૧૧૧૯૫ } અમારી યુજુવતી યુજુરાત
શી એ. } નયનોમાં નાચે છે મોર
૧૧૧૯૬ } સોનેરી ખગસો
શી એ. } ગમશે મનના મોર
૧૧૧૯૭ } બાવળીની બાળી
શી એ. } આજની અમળા કહે તમામ
૧૧૧૯૮ } જુવાની આવી હવે શું કરશુ ?
શી એ. } શું હામ જિંદગી છે
૧૧૧૯૯ } મહીયરના મીઠા સંભારણા
શી એ. } કુલીન સમાજે ક્યાં જઈ કહેવી
૧૧૨૦૦ } પ્રજાપતી યુધી મેં માળા

“ નેશનલ ” ની યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડઝ

ઉપર બહાર પડી ચૂકેલ છે

તાકીદે અમારા આધારકર્તા ડીલર્સ પ્રસેધી સાંભળો અને ખરીદો :—

ધી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુ. કંપની લીમીટેડ.

૧૧૦, ગોરાઈ સ્ટ્રીટ-ફાઈ. : મુંબઈ-૧

જ્યારે
તમે

સુતરના સીવવાના

દોરા ખરીદો ત્યારે

ધ્યાન રાખજો

આ સારા ઉત્તમ 'દોરોનું' નામ છે 'શિવાજી'.
જ્યારે ભવિષ્યમાં તમારે કોઈ દોરોની જરૂર પડે ત્યારે
આ ઉત્તમ દોરો 'શિવાજી'. છાપ હિન્દુસ્તાનમાં
ખનેલો ગમે ત્યાં માંગણી કરો, અને તમારો મહુપાત્રી
તેજ તમને આપશે.

સ્ટોક રાખવા ઇચ્છા ધરાવતા સ્ટોકીસ્ટોએ નીચેના
સંરનામે ચરણ કરવી.

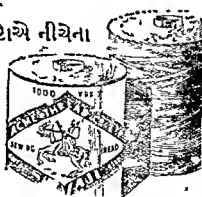
હિંદમાં બતાવનાર.

એકમિ થ્રેડ કું. લિમિટેડ,

બેંક ઓફ બરોડા બીલ્ડીંગ,

એપોલો સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ.

એક દાર તારાજ થયું!
'દારની રાણી' ન વાંચવાથી

• એક દાર આભાદ થયું!
'દારની રાણી' વાંચવાથી

દારની રાણી

ની રાણી તારાજ ન કરુપ દિવાળી વીળી મરુ તાર આના અલગ
ગહ દિવાળી પળ વિયોધ પરચી લાકડા
વિદ્ય અમલોર નેક રાણી રૂળ લેતી
વિવા માટે એના આમ ૬૬

૬૨ શ્રી સમાચાર

૪૯૯

ડોંગેરનું બાલામૃત

છાકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નબળા
અને સુકાઈ ગયેલાં છાકરાંઓને સાજાં કરે છે.

મુંબઈ: છાકરાંઓના હાડકાં મજબુત
ગ્રહી છે. મધુર છે.

સ્ત્રીબોધ

વર્ષ : ૮૭

અંક : ૧૦

અનુક્રમણિકા

છૂટક કિ. આર આનંદ

ઓક્ટોબર

૧૯૬૩

- ૧ સંપાદકનું નિવેદન સંપાદક ૪૪૯
- ૨ રાસ સાહિત્ય અપાદક ૪૪૦
- ૩ અર્વાચીન રાસ ગરબા સંપાદક ૪૪૭
- ૪ 'અભિલાષા' મીતુ બરબોરજ દેસાઈ ૪૪૮
- ૫ 'આગિયા' શ્રી હિમાસકર જોષી ૪૪૯
- ૬ 'અમર તપો' શ્રી સ્નેહરશ્મી ૪૫૦
- ૭ 'જીવન જાગૃતિ' શ્રીરામપ્રસાદ શુક્લ ૪૫૧
- ૮ 'ચાંદો' શ્રી કેશવ શેઠ ૪૫૨
- ૯ 'ચેતન-પૂર્ણ' શ્રીજનાદન પ્રભાકર ૪૫૩
- ૧૦ 'વિશ્વ વિહારિણી' શ્રી અશોક હર્ષ ૪૫૪
- ૧૧ 'મુક્તિ-દેવ' શ્રી રશ્મિ આઝા ૪૫૫
- ૧૨ 'માળી' શ્રી મોહિનીચંદ ૪૫૬
- ૧૩ 'વનચપો ને પોષણી' શ્રી બાલમુકુન્દ દવે ૪૫૭
- ૧૪ 'ઈન્દ્ર' શ્રી વેણીબાઈ પુરોહીત ૪૫૭
- ૧૫ 'આમરિયા' સ્વ.શ્રી હરેન્દ્રભગવાન ૪૫૮
- ૧૬ 'સુધાર્ત' શ્રી નરહરિપ્રસાદ જાડ ૪૫૮
- ૧૭ 'ચંદા' શ્રી અંબાલાલ વૃ. શાહ ૪૫૯.
- ૧૮ 'જાની જાની વાત !' શ્રી જગુભાઈ રાવળ ૪૬૦
- ૧૯ 'ગુજરાતની રમણી' શ્રી જોશલાલ તા. ત્રિવેદી ૪૬૧
- ૨૦ 'રવિવારની મોજ' શ્રી શાન્તીકુમાર પડયા ૪૬૨
- ૨૧ 'હૈનભાગી મેના' શ્રી 'મેનાની' ૪૬૩
- ૨૨ 'ચાંદરકા' 'શ્રી સરકા' ૪૬૪
- ૨૩ 'ધોળા રાખ રે' શ્રી જયસિંહ કા. મડવાણા ૪૬૫
- ૨૪ 'હૈંકુ નાચે છે' શ્રી નર્મીન આચાર્ય ૪૬૬
- ૨૫ 'સાહેલીઓ' શ્રી મહીપત જોષી ૪૬૬
- ૨૬ 'જીવન વસંત' શ્રીનાલકૃષ્ણ જાડ ૪૬૭
- ૨૭ 'ચુંદરી' શ્રી કેશવલાલ પટેલ ૪૬૭
- ૨૮ 'દીવશ' શ્રી હરિશંકર દવે ૪૬૮

- ૨૦ 'મંગલવર્ષો' શ્રી યુગ્મા શુક્લ ૪૬૯
- ૩૧ 'માન શાં મરીયે' શ્રી પા.ત્રિ.મા. ૪૭૦
- ૩૨ 'આવશકિત' શ્રી વિમળાબેન દવે ૪૭૦
- ૩૩ 'મહિષાસુર મર્દ' શ્રીમોહનલાલ પટેલ ૪૭૧
- ૩૪ 'સ્વકુંજ' શ્રી ભગવાનદાસ પટેલ ૪૭૨
- ૩૫ 'જોશનિધિ ગુજરાત' શ્રી મંગેન્દ્ર પડયા ૪૭૩
- ૩૬ 'પ્રજુલ-કલદ' શ્રી હરગોવર્ધન દ્વીઆ ૪૭૪
- ૩૭ 'પૂર કાગળો તપિ' કુ. શીલા પટેલ ૪૭૫
- ૩૮ 'માણુ' માણુ વસુંદરા માત, શ્રી ચંદ્રશંકર પડયા ૪૭૫
- ૩૯ 'ખિન્દુ' શ્રી મુકુંદરાય પડયા ૪૭૬
- ૪૦ 'અંસરી મધુર' શ્રી 'સુસ્વરમ્' ૪૭૬
- ૪૧ 'રાસ નિમગ્ન' શ્રી વિશુધ મહેતા ૪૭૭
- ૪૨ 'દેવે અધુ' શ્રી દિનકર ત્રિવેદી ૪૭૭
- ૪૩ 'મંભાયાના પૂમને' શ્રી 'મત્તમયુર' ૪૭૮
- ૪૪ 'ગસ' શ્રી રણુજીત મ. શેઠ ૪૮૦
- ૪૫ 'સેવા ભેખ ધરીયુ' શ્રી 'જ્ઞાનાંકુ' ૪૮૦
- ૪૬ 'નિસર્ગને અંક' શ્રી વેણીશંકર પડયા ૪૮૧
- ૪૭ 'ઉરનો સન્દેશો' શ્રી સુધાકર જાડ ૪૮૨
- ૪૮ 'નાવલીયા' શ્રી હસમતી દેસાઈ ૪૮૩
- ૪૯ 'કૌમુદી' શ્રી 'મુકુલ' ૪૮૩
- ૫૦ 'શક્તિનાં તાપ્તવ' શ્રી ઉમીયાશંકર જાડ ૪૮૪
- ૫૧ 'પ્રાચીન રાસ ગરબા' સંપાદક ૪૮૫
- ૫૨ 'રાસ લીલા' 'પ્રેમાનંદ' ૪૮૬
- ૫૩ 'ગાગરનો ગરબો' વલ્લભ જાડ ૪૮૭
- ૫૪ 'દિહોળો' ૪૮૮
- ૫૫ 'મોટા પોગમ' ૪૮૯
- ૫૬ 'મેના મજરી' ૪૯૦
- ૫૭ 'ગોકુળગામગણિમાણુ' સં. આકુંવરનાથ ૪૯૨
- ૫૮ 'પિરને શિખામય' કુ. માકુ વરગા ૪૯૨
- ૫૯ 'ન. સમને' શ્રી સુકેશ ૪૯૩
- ૬૦ 'સતીમણી' સં. કનૈયાલાલ વૈળ ૪૯૩
- ૬૧ મુકુ અને હિન્દી પરિસ્થિતી શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૪૯૭
- ૬૨ શ્રી સમાચાર ૫૬

પરદેશમાં વસતાં દંપતી માટે અપૂર્વ તક!

મહર્ષિ વાત્સ્યાયને રચેલ મહાન ગ્રંથ. જયમંગલા સાથે.

કીમત સૂત્ર

ગુજરાતીમાં
રજી થાય છે.

આ મહાન ગ્રંથ ચાર ચાર વર્ષની મહેનત બાદ ગુજરાતી દંપતીની તહેતાતમાં અમે ભેટ
ધરીએ છીએ

આમાં અસર પુસ્તકના મનોરમ, તેનું ભાષાત્મક અને તે ઉપરની લખાણથી કરવામાં આવેલ
રીક્ષા તે ઉપરાંત જયમંગલાની તાત્પર્યવર્તન રીક્ષા સાથે

પરદેશના મહાન નરેના તે માટેના વિચારોની તાત્પર્યથી, ગુજરાતી, સરકૃત અને અંગ્રેજીમાં
વિમતવાર આપવામાં આવી છે

આનો ગ્રંથ હજી સુધી ગુજરાતીમાં બહાર પડ્યો નથી.

FOR PRIVATE CIRCULATION ONLY.

આ પુસ્તક બહાર વેચાઈ મળશે નહિ આલેક તરીકે નામ નોંધાવવાતર દંપતીને મળશે

મારે આ પુસ્તક અવશ્ય ઘરમાં વસાવવું જોઈએ

૧૩ સાથે પુસ્તકની કીમત તથા ૮. અર્ગ રજીસ્ટર્ડ સાથે ડીલીંગ

૧૭ મત્તગના પોસ્ટલ ચોર્ડર કોસ કર્યા વગરના મોકલવા.

આ પુસ્તકની માગ ખુબ હોવાથી જેમને જોઈએ તેમણે તુરત પુસ્તક મંગારી લેવું

કી. ૩ ૧૦-૦૦૦ ૮. ખ ૧૩ આના હિદ માટે

લખો—જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમાયા રોડ, અમદાવાદ.

શ્રી શાન્તીકુમાર પંડ્યા

“ સંપાદકનું નિવેદન ”

‘સ્રીઓત્ત’ના રાસ ગરબા અંકને સંપાદન કરવાનું વિકટ કામ શ્રી ચંદ્રકાન્તભાઈએ અને સોપ્યું કાંઈ વિદ્વાન લેખકને આ કાર્ય સોપ્યું હોત તો તે વધુ સુંદર નિવડત. પણ મારા રાસ સાહિત્યના શોખને લીધે તે કામ મેં ઉપાડી લીધું. વિવેચનની શરણે ચડાવતું તે વિદ્વાન વિવેચક જ સારી રીતે કરી શકે. અને તો જો વસ્તુ મારા દિલને સ્પર્શી ગઈ છે તેના ઉપર થોડાંક વિચાર પુષ્પો વેર્ષા છે. તેને મારા વિદ્વાન મિત્રો વિચારદોહન ન ગણે.

મારી પાસે આવેલા આશરે બસો રાસમાંથી વીણી વીણીને થોડાંએક સારા રાસ પીરસ્યા છે. જગ્યાના અભાવે કેટલાંક સારા રાસો રહી જવા પણ પામ્યા હોય તેને લેખક મિત્રો માફ કરે. આવેલા રાસોની ચૂંટણીનું ધોરણ સામાન્ય છે. ગરબાઓમાં જેવ તત્વ ઓછું છે. કવિઓ અર્થભાવ તરફ વધુ ઢગતા જણાય છે. મારી તરફના સંભાવને લીધે શ્રી. ઉમાશંકર, શ્રી. સ્નેહરશ્મી, શ્રી રામપ્રસાદ શુક્લ, શ્રી. કેશવ શેઠ, શ્રી અશોક દવે શ્રી જનાર્દન પ્રભાસકર, શ્રી વેણીભાઈ પુરોહીત તથા અન્ય કવિ મિત્રોએ મારી એકજ માગણીને વશ થઈ તેમની સુંદર કૃતિઓ તત્કાળ મોકલી આપી છે તે બદલ તેમનો આભાર માનું છું.

વિશ્વમુદ્રની ઘેરી નોખત બજી રહી છે. સારીયે દુનિયા મુદ્રના બચંકર દાવાનગમાં સળગી રહી છે. આપણા દેશ પણ તેની અસરમાંથી મુક્ત રહ્યો નથી. દરેક વર્ગ-ગત-કામ આર્થિક મૂંઝવણોમાં બીંસાઈ રહી છે. સાહિત્ય અને કામગીર પર પણ તેની જલદ અસર થઇ રહી છે. અતિશય મોંઘવારીને કારણે સારા કામગીર વાપરી શકાયા નથી. તથા અંકને રૂપ-રંગથી પુરો મુદ્રી શકાયો નથી. તેમજ આજુ માસમાં અસ્વસ્થ તબીબતને કારણે કેટલાંક મુદ્ર તપાસી ન શકવાને કારણે મુદ્રણ દોષો પણ રહી જવા પામ્યા છે તેને લેખક

રાસ સાહિત્ય

રાસ એ આપણું જન્મભુનું લોક સાહિત્ય છે. માનવ હૃદયનું પ્રતિબિંબ ખડું કરવા આપણા પ્રાચીન લોક કવિઓએ સાદા અને સરળ ભાવમાં આપણે સમાજની આજી રૂપરેખા દોરી છે. તેને પ્રયત્નીત દાઢે ગામડાની ગુજરાતજોએ અનેકવાર કીધ્યાં છે.

સારીયે રાતના રૂપેરી અજવાળામાં, ગામડાના દરદરના સિમાડા સુધી, ગસ રસિયજોના રમઝટ પાડતા શુદ્ધ અવાજ રાસડા, તાલીઓની રમઝટ સાથે પગના ધમધમતા ધમધારાઓએ રાસ રસિયોને મુગ્ધ કર્યાં છે. એ રાસનેલા કોઈક દેવાને કોઈ અનેરી પળે સ્વપ્ન સ્ફુરણોએ જાગે છે. તેનીજ સ્ફુરણોએ અંતરના ઉડાણમાંથી નીકળી તેનાં મૂર્તિ-મંત સ્વરૂપમાં રાસ ઢરણા રૂપે પ્રકટી નીકળે છે. એવા સાખો ઢરણરૂપી ભરેલી રાસ નન-હવી એ આપણા લોક રાસ જાન્યા છે.

ગુજરાતજી એટલે રાસેશ્વરી અને ગુજરાત એટલે રાસ સૃષ્ટિનું જન્મસ્થાન. રાસને સુડોળ તાલપદ ગાઈ શકે તેજ ગુજરાતજી ! તેને તો વર્ષોથી રાસનો વારસો મુખપાઠે મળ્યા કર્યો છે. તેને મન રાસ એટલે જીવન ભાવ, રાસ એટલે જીવન સંગીત દેવાની દર્દભરી વેદનાઓ તેને રાસ દ્વારા સંભળાવે છે. જીવનના નિશુદ-કાવડા રાસદ્વારા સંભળાવે છે એના ગામડાની ગામડાની તે નિશ્ચય દેવાને મન મેલવામાં છે.

માને બીજી લીધે ઉપનાસ રે.
લોગમાયા મરમે રમેરે.

આપણીએ સુંદરીઓ 'લોગમાયા ને ધરતીના રાસ ખેવવા આમંત્રણ આપે છે અને ગરબો ચગે છે.

“ માતૃ પાવાની, પટરાણી કે કાળી કાળકારે લોલ.”

પૂતાઈ રાવળના પતનનો આ ગરબો તો હજુ એ નારી કંઠે એવોને એવો આકર્ષણ જમાવી રહી છે.

નવદુર્ગાનું સ્થાપન થાય છે 'અખંડ જ્યોતિર્રૂપ' શક્તિને તેજોમય આકારમાં સ્થાપે છે. મૃતિકાના કોરેલા કુલમા કોડિયુ મૂકે છે. અને તે ઉપર દિપક મૂકી સુવાસ મારે ધી પૂરી દિપક પ્રગટાવે છે. ત્યારે આપણા કોડિલા દેવિ શ્રી મેલાણીના શબ્દોમાં લખ્યું તો “ માટીના એક નાનકડા વાસણમાં દિવાના પ્રકાશને પૂરી દેવો અને પછી સો સો હિદ્રો વાટે એના કિરણોને રમતાં મેલવાં. ચોગેર ફરતી તેજ અને હાવાની જાળીઓ છનાઈ જાય! પ્રકાશનાં જાલો મોતી પડારીને ગલીયા ચંદ્રવા પાથર્યાં હોયની! કિરણોની કેરી રમણિય ફૂલ ગુચરી અને એ ગરબો પોતાને માથે મૂકીને એ કન્યાઓ ચાલે ત્યારે અત્યેક માયામાં એકેક આકાશ ખડુ થાય. ફટલાંય આકાશો જાલો કે નાનકડાં રૂપ ધરીને ધરતી ઉપર રમવા ઉતરી પડ્યાં હોય એવું લાગે.”

“ ત્યાં તો આપણી બહેનો ગગન ગળવે તેવો ” ગરબો ગાય છે.

“ રંગતાળી રંગતાળી કે રંગમાં રંગતાળી.”

મા એ રોનાનો ગરબો લીધો કે રંગમાં રંગ તાળો.”

ઉંચે તારલીઓ સાથે રાસ ખેડતી ચંદ્રિકા નીચે રાસમ ભેટી ગ્રામકન્યાઓ તથા કોડિલી નવવધુઓ ત્રાલીઓની ત્રગજટ બોલાવે છે તેમના પડાડી છુલંદ અવાજ, પગના ધબકારા અંગના મરોડની લયક એ ત્રણેનો સમન્વય માનવ આત્માને તણાકાર બનાવી દે છે. આ અત્યોક્તિક દૃશ્ય જોવા મળેલી માનવમેદની રાસની રમજટમાં એવી તો તન્મય બની જાય છે કે એક ટાંકણી પડે તેનો ય મદુરગુદાર સંભળાય છે.

એ ગરબાઓના જન્મદાતા તરીકે પહેલું નામ આપણને વક્ષભ બઢનું જડે છે. તેમના ગરબાની અત્યોક્તિક કલ્પના આપણને મુગ્ધ કર્યા વગર રહેતી નથી.

“ ગગન મંડળ કરી ગાતરીરે મા
સુંદર સકલ ગોષા બરી રે લોલ
વાટ વિશાળ મધ્ય મેરની રે લોલ
યોગ્ય પચાસ લલ ફરની રે લોલ ”

કહેનાય છે કે તેમની જગ્યાએ સરસ્વતી વરી હતો. તેથી આવી વિરાટ કલ્પના ગરબોમાં ઉનારી સકયા હતા. આપણી બેનની દુર્ગા તરફની અનન્ય બાવનાથી હજુ પચુ ગરબાની

સર્વ્યાત માતાજીના ગરબાથી યાવ છે. છેવટમાં સરસ્વતીચંદ્રના મહાન લેખક સ્વ
ગોવર્ધનરામ બાઈએ આપણને શક્તિનો એક સુંદર રાસ આપ્યો છે.

“મા સુંદરગિરિથી ઉતર્યા ખીરદાળીમાં,
મા નૌતમ બાળે વેશ ઝાંઝરવાગે મા

એવા તો કેટલાય અઢાત કવિઓએ શક્તિના રાસ-જોડ્યા છે પણ વલ્લભ વટ જેવા
અદ્ભૂત કંપનાવાળા પ્રાસાદિક ગરબા એમાંના કોઈને હાથે રચાયા નથી.

ગોલોકમાં આપણા પુરણ પુરણ પુરપોતમે રાસ લીલા રમી. તેમાં એક એક
ગોપીને એક એક કાનવું સ્ત્રી પુરુષનું સમૂહ વૃત્ત્ય ભક્તરાજ નરસિંહ મહેતાને બતાવ્યું.
તેમનો ગુજરાતી ભાષાનો પહેલો રાસ.

“નાગર નંદાજીના હાલ રાસ રમતાં મારી નયણી ખોવાણી.”

એ ગાયો છે ત્યારથી રાસ શબ્દ પ્રચલીત થયો છે અને રાસ જન્મદાતા તરીકે શ્રી
કૃષ્ણના પરમ ભક્ત નરસિંહ મહેતાનું નામ મણ્ડાવી સ્થાય. તે પછી લાવલરી ગરબીઓ
રચવામાં મીરાં અને દયારામનું નામ મોખરે છે. તેમને ભક્તિ અને શૃંગારનાં ગીતો ગાયાં
છે. મીરાં એ તો હૃદયનાં ઝરણાં પહેલાં દીધાં છે તેથી તેના રાસ-ગરબા લોક મમ્મ
જન્મા છે.—

ગરબી તો દયારામની. ભક્ત કવિ દયારામનું સ્થાન ગરબીના પ્રદેશમાં અનેક રીતે
અજોડ છે. તેમણે તો શૃંગાર રસની રેલ રેલાવી છે. સ્ત્રી હૃદયની નજીકતા, અને અંતઃ
સ્તંભમાં ઉતરી જતા શક્તિભાવને લીધે દયારામ ગુજરાતજોના હૃદયમાં વર્ષોથી વરસા છે.

“સ્વામ રંગ સમીધે ન જાવું.”

અને “શોભા મુલુણા સ્વામીની તું જોને સખિ.”

એ ગીતો ગુજરાતજોના હૃદયમાં જવલંત શેરની રેડી રહ્યાં છે.

આખ્યાનો રચનારા મહાકવિ પ્રેમાનંદે પણ કૃષ્ણ ગોપીના રાસ ખેલનનું એક ટેકાણે
વર્ણન કર્યું છે.

“આનંદ કંદનંદ નંદ જદ રાગ રાગણી
વેણુ વાય ગીત ગાય સરસ સદુ સોહામણી,
રૂપ સારસ સોણ વરસ રમે અઢે લેઈ લેઈ,
ગોપાળ હાલ સરદાળ રમે રાસ થેઈ થેઈ.”

આ સુંદર પ્રસંગોનું રંગચિત્ર કવિએ સરળ જદ રચનામાં ગાઈ બતાવ્યું છે. તે
પછી રાસ લખવાની પરંપરા ચાલી બાલણ્ય-વલ્લભ માધવદાસ-પ્રસિદ્ધાજ અને નિઝુલા
નંદે આપણને નવધા ભક્તિની ગરબીઓ આપી. તેમના કાબોમાં પ્રભુદર્શનની કંબના
અંતરનો ઉમળકો અને જીવનની દિનતા આદીનાં દર્શન થયાં છે.

તે સમયે આધુનિક યુગની માફક શોકબંધ પુસ્તકો છપાતાં ન હતાં. સ્ત્રી-પુરુષોએ
ત અને લોકરાસ પોતાનો સંસાર સુખદુઃખના કામગાઓ સ્વયંસ્ફુરણથી જોડ્યા
હતા. તે પછી એક ખીળને મુખે વારસામાં મળતા ગયા તેમના અંતરનાદને રાસડામાં

ગાંધી જગતને કહેણુ સંદેશ પાઠવતી-દાંતમાંથી હજી ધાવણુ ચૂકાયાં નથી તેવી ગસર આગા-
મોને કપડાં સાસરીયાની રીત વસતી હાજે છે કાંઈ એક બોલે કવિના દિલમાંથી એ દર્દ
શરી લીટી સરી પડે છે કે,—

“ કાવળા આસરીયામાં છવવતુરે લોલ.

વહુ કહે છે મોટા ધરની વાતરે,

વહુએ વગોઆ મોટાં ખોરડા રે લોલ.”

આ કહેણુ ભરેલ રાસે તો કાંઈ પાપાણુ હૃદયીને પણ રડાવ્યા છે ? તેના શબ્દો
શબ્દે દિવને ધાવણ કુવાની તાકાત છે તેમાં—

“ વહુએ વગોઆ મોટાં ખોરડા રે લોલ ” એ લીટીઓ પસંદ કરવામાં તો કવિએ
ખરેખરે અવધિ કરી નાખી છે.

ગૃહગાન્યમાં પ્રધાનપણે વિરાજતી આપણી સ્થરાક વહુવારો વર્ણના વાવડે આવેલ
નણુંદો અને લાણુંગને અપમાનિત કરી વિલય આપે તે—

“ નણુંદલ પરોણુલાનો રાસ ”

હિન્દુ સંસ્કારની નણુંદ બોળાઈની વેગ-ટત્તિનો ચિતાર આપે છે. બોળાઈને મન તો
ઝોટલી દાઝ રહી ગઈ કે—

“ કાલા કૂવા ઠેકના જાળે,

ભર્યા કૂવા પડળે રાજ નણુંદલ પરાણુલા

માગ હૈયામાં હામજ રહી ગઈ,

મર્યા વન્યાની રઈ મધ રાજ નણુંદલ પરોણુલા.”

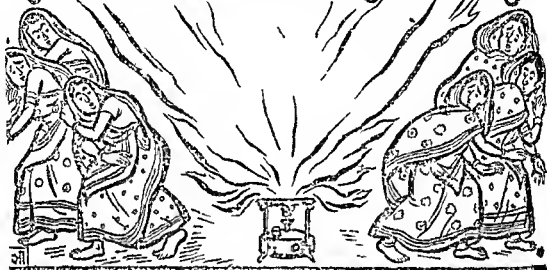
શબ્દો અને લાવની ઝોટલી સરળતા છે કે આખુએ ચિત્ર આપણા દિલને હસ-
મથાવી મૂકે છે—

રાવ બહાદુર આથવલેએ ઉપકાર માન્યો!

કારણ?

‘ઘરભીરાણી’ વાંચ્યા પછી

ગુજરાતીઓ સદયે બળવાનું ભંધ કાઢ્યું!

‘ઘરભીરાણી’

ગ્રાંથીદેવ પ્રકાશ દિવાળી

ગુજરાતીઓનાં સ્વતંત્રતા ચળવળનાં સંજ્ઞાચિહ્ન

વિદ્યુત્તંત્રતાનાં ચળવળનાં સંજ્ઞાચિહ્ન

અનંત ૬૬૬૨ રૂ.

અર્વાચીન રાસ ગરબા

૧ પ્રકૃતિના ગરબા,

૨ કુંદરતના રાસ,

તારા-અદ-ચરદ-કાયલ-અંસરી-કનૈયો-પનિહારી.

૩ ગૃહ જીવનના રાસ,

૪ પ્રભુ ચિંતનના રાસ,

૫ આત્મ ભાવ જગાડનારા રાસ,

૬ રાષ્ટ્રીય-રાસ,

૭ અર્વાચીન વિનોદી ગરબા,

અર્વાચીન રાસ સાહિત્યના પિતા કવિવર ન્હાનાલાલે રાસની મહત્તા સમજાવી. જુના દાળોમાં પશુ તેમને મનોરમ કંપના-ઉદ્વિતભાવનાવાળા રાસો પીરમ્યા છે. તે પછી ગૃહજીવનનાં સુખદુઃખ ગાવાને બોટાદકરે હૃદયનાં ઝરણાં વ્હાળ્યાં છે નવયુગની સ્ત્રીઓને ચરોત્સવ તથા પાટોત્સવમાં વિધવિધ રાસ પુસ્તકો પીરસી તેમનો રાસ પ્રત્યેનો પ્રેમ ફરી જગૃત કર્યો છે. શ્રી. ખળરદાર તથા અન્ય કવિઓએ તેની પ્રજ્વાલોકને જાળવી રાખી છે પણ રે...દેવાના તારને ધૃજવનારા રાસો ક્યાં છે ? ચપ્પેનાં ખાલી ખોખાના બીળાં દરેક વર્ષે દબ્યાં જાય છે-કાઠક કાઠક પાણીદાર રત્નો હાથ આવે છે કાઠક સુન્દરમ-ઉમાશંકર કે રત્નેદરશ્મીઓ કવચીત તેને સરજાવે છે પણ મા ગુજરાત તારા એ કવિઓ પાસે તું વર્ષમાં એકવાર ગરબા-રાસની માગણી કરજો હો ! તારા અમૂલ્ય રાસ જગદમાં તેનો વધારો થાય.

છટે કૂછટે ચડેલાઓને તું હજવા હવેકા કર્યા ગીતો સરજવાનું કહેજો. એકે “બામણા ગામની બંગેડી આપી-તારો યાજ પૂર્યો” બીજાએ ભોમિયા વિના ભમવાના કુંગરા” એ યાજ ભર્યો-ભર્યો પણ અધૂરો છે. તેને પુરો કરનારા તારા નવદક્ષિણ કવિઓ છે તેમની પાસે ભાવના-કંપના-ગેયતા છે-તેઓ નવનિધિ રિદ્ધી સિદ્ધીએ તને છલકાવશે. ગુજરાતના રાસ-ગરબાનું સ્થાન જગત ભરમાં અજોડ રહેશે.

અભિલાષા

[હુ ખ દરિદ્ર અને મોયાથી ભરેલાં માનવ આત્માનાં અંતર કપાટ ખૂલે છે ત્યારે વિશ્વ નિષ્ઠા પાસે તેની સર્વોત્તમ એકજ અભિલાષા હોય છે કે તેનું જીવન ઉજળું બનાવે આપણી પણ એજ મહેત્તી સર્વ શક્તિમાન પ્રભુ પૂર્ણ કરે સ]

[બીમપ્રલાસ]

મુજ રંક તણું જીવન આપું ચે ઉભળી દે ! ઉભળી દે !
ઉરનાં હુ ખ દરિદ્ર તાપ સંતાપ મીટાવી દે ! મીટાવી દે !

પ્રભુ ! રરિમ જીવનમાં આપી દે !

આ રંક જીવનને ઉભળી દે !

૧

વિશ્વ અખિલને ખૂણે ટુંદતાં, કહેને પ્રભુજી ! કયા તું હશે ?
ઉર કયાં તું જશે ? પ્રભુ ! કયા તું વસે ! ઉત્તર એના કયાંય હશે !

પ્રભુ ! ખોળે ભરી તું ભક્તિ દે !

મુજ અતર-વેદના કાપી દે !

૨

ઉર-તાંતું સચેતન કાજ પ્રભુજી ! જ્યોતિ એક જગાવી દે !
‘પ્રભુ ! તુજ અનુયા જાઉં ભળી’ એ અતર-ધૂન લગાવી દે !

પ્રભુ ! આપી દે ! તું આપી દે !

મને અતર-અશુ આપી દે !

૩

મીનુ બરબોરજી દેસાઈ

આગિયા

[શ્રી ઉમાશંકર જોષી 'નિશિધ' અને 'અગ્રાત્રી'ના મહાન સર્જક, આજના પ્રગતિવાદી કવિઓમાં ઉત્તમ કવિ લેખક છે. કેટલે કેટલે વાર એમણે "ગુજરાત મોરી મોરી રે" એવી સુંદર ગેય રાસ ગુજરાતને અણે ધર્ષા છે. "આગિયાતો ગસ એ આ સંગ્રહમાંની એક અણુમોલી કૃતિ છે. સુદર સરલ અને કંઈકય કરી સ્વાય તેવી મનોરમ તેની રચના છે.

એ રમૂય આગિઓ નથી એતનમય છે. મનની આડીઓમાં મલકી રહેનારો છે તેના સૂતેલા પ્રાણને જગાડનારો છે. ત્યાં તો કવિને મદુલીના એકાન્ત મારગડે કાઢના આવવાના લણુકારા વાગે છે ? મને તો ફક્ત એકજ લોટીના લણુકારા વાગે છે કારણ તેને હું ગાતાં યાકતો નથી

"સૂતેલા પ્રાણ મોરા જાગિયા."

ઝીણા ઝખૂકે આગિયા,

હો છ રાજ ઝીણા ઝખૂકે આગિયા.

અરમર અરમર મેહુલિયો વરસે,

વરવાના એ તો વરણાગિયા ઝીણા

રજનીની છાજ તે અંધારે છલકે,

તારાનાં મીંચેલાં પોપચાં નંપલકે,

આશા શી વીલાતી વીજલનો ઝલકે !

પંચીને ગ્રેરે સુહાગિયા-

ઝીણા ઝખૂકે આગિયા.

કુંજને ઝરખડે ઝૂમખડે ચમકે,

ના એ ખૂઝાય જ્યોત, ઝળઝળ ઝખડે,

મનની તે આડીઓમાં મીહું મીહું મલકે

સૂતેલા પ્રાણ મોરા જાગિયા,

ઝીણા ઝખૂકે આગિયા.

આ રે મદુલીને સૂને મારગડે

લણુકારા કોના વાગિયા ?

ઝીણા ઝખૂકે આગિયા.

ઉમાશંકર જોષી.

“અમ્મર તપો”

[શ્રી રત્નેહરશ્મી આપણા નવા યુગના જાણીતા ગાયક કવિઓમાં સારાં ગાયક કવિ છે. થોડાંએક વર્ષોથી તેઓ વિદ્યાવિદ્યાની વાડી વિકસારી રહ્યા છે. “માગોમનો સાહ એમને યોગ્ય છે. એને યજ્ઞએ રિદ્ધિસિદ્ધ સાંપડી છે એ જ્ઞાનનો પ્રેમ તેમનાં અંતરતલ ખોલી રહ્યો છે કવિ સાથે આપણે પણ પુકારીએ કે—

“લોભ મોરી અમ્મર તપો”]

હું તો ધરતીને ખોળલે આવી
આ લોભ મને લાવી
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

એને ભોતાં સૂરજ હસે કોડે,
ને મેઘ લળી દોડે.
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

એને યજ્ઞએ નવરિદ્ધિએ હુલાવે
ને સિદ્ધ સૌ રીઝાવે
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

એણે દીધી મને એક કથારી,
શી કાંમઘેતું મારી !
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

એને યાળે નવલીયો દીઠો
કે મોર સમો મીઠો,
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

એણે નેહ મને તો' તેડી,
ને કથારી અમે ખેડી;
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

અમે મૂઠી એક બાજરી વાવી,
હું સૂંડલા બરી લાવી,
એ લોભ મોરી અમ્મર તપો.

જીવન જાગોને રે

[જગજીવન પોદયા છે તેને જગાડવા કવિ એક મુપ્રજ્ઞાતનું મનેરમ ચિત્ર બંધું કરે છે :—

પ્રજ્ઞાતનાં આર્થાં અજ્ઞાનાં ફરે છે. વસોળાના ધમકાર, ઘંટના રણકાં ઝાંઝરના ઝમકાર અને પારવાના ધુધવાટ જીવનને જગાડવા પૂરતા છે? ના. પણ જ્યારે કિરણોની કંપળ પર ધરતી રમે છે ત્યારે કવિ-હૃદય જગાડાતો રહે છે.

શ્રી. રામપ્રસાદ શુક્લ એ નવયુગના કવિ છે હાલમાં તેઓ અમદાવાદ વિદ્યાવિદ્યારની નવિ વાટિકા રંગી રચા છે]

આછા પડેહનાં તારોડિયાં
એનો આંખો થતો અજવાસ, જીવન જાગોને રે

હઢીનાં વસોળાં ગાંજતાં રે
જાણે ધમધમતી ધુધરમાળ, જીવન જાગોને રે

મંદિરમાં દેવલોલ ઉઠતા રે
ગૂંચે ટોકરાના ટણકાર, જીવન જાગોને રે

પનિકારી પાણીમાં સાંચરી,
ઝીણા ઝાંઝરનાં અણકાર, જીવન જાગોને રે

પારેવડાં મારાં ચોદિયાં
એનો આછેરો ધુધવાટ, જીવન જાગોને રે

કિરણોની કંપળે ધરણી રમે
અગે અજાડળ અંતર પ્રાણ, જીવન જાગોને રે

સરવળ પાળે ને ડુંગર ધારે
નવા પળપળનાં સોઢે મલકાર, જીવન જાગોને રે

અંતર મારાં ભર્યાં ભર્યાં રે
એવો સભર સૃષ્ટિનો સોહાગ, જીવન જાગોને રે

રામપ્રસાદ શુક્લ

ચાંદલો

[શ્રી કેશવ હ. શેઠ એ રાસ-યુગના જુના જોગી અને પ્રતિભાશાળી રાસ લેખક છે. તેમના “નિર્મન વનરમડે અલી વાદળી.” તથા “જોયા જગત ધૂમી એક જોગીગજને” એ ગસોને ઝીણાતા જેમણે સાંભળ્યા હશે તેમણે તેની સફળતાનો ખ્યાલ આવશે.

યુગયુગથી યમુના તીરે યુગલોની પ્રેમગંસરી વાગી રહી હોય છે. ‘કવિ ચાંદલાને કાલિન્દીના નીરમાં પ્રેમામૃતનાં પાન કરારે છે. કયો પ્રેમી એ ચાંદલો ને કાલિન્દીના નીરે તીરે રસૈકય ન સાધે ?]

ચાંદલો કાલિન્દી નીરમાં ન્હાય,
નાચે ફૂલે ને થેઇ થેઇ યાય,
તારલો તીરે તરે, ને છપાય;
વાદળી મરકલડે મલકાય,
કે ચાંદલો કાલિન્દી નીરમાં ન્હાય,

-નાચે૦

વેરી કદમ્બ ફૂલ ઘેરી ઘટાએ-
હોયે છે વાયરો લીલી લતાએ;
જમુના જળને તરંગ લહેરાય,
કે ચાંદલો કાલિન્દી નીરમાં ન્હાય.

-નાચે૦

આણીમેર મોરલા શુ કમકે છે ઢેલડી,
કમકે છે પેલીમેર સારસની જેલડી :
આભલેથી અમૃત વર્ષણ યાય;
કે ચાંદલો કાલિન્દી નીરમાં ન્હાય,

-નાચે૦

રજની રૂપલા સાણુ સજને,
સાણુડે તારલાની ટીકી મઢીને,
કાંકડે રૂમરૂમ રમવા વ્તય,
કે ચાંદલો કાલિન્દી નીરમાં ન્હાય;

-નાચે૦

જુગજુગથી જુગલનાં જીવનની ખંસરી,
જૂને છે પ્રેમખોલ ઘટઘટમાં મંચરી;
આગિયા ઉડે-જૂડે ને છૂંચાય;
કે ચાંદલો રજનીના લાવે લીંબાય :

-ચાંદલો૦

કેશવ હ. શેઠ

ચેતન - પૂજા

[શ્રી જનાર્દન પ્રભાસ્કર એ આપણા પ્રિય રાસ લેખક છે. તેમણે યુગગતને સરળ અને લાલવાહી રાસગીતો પીરખ્યાં છે. કવિશ્રી આપણને ઉપાતા ઉપદેશ— નિસર્ગતા સૌંદર્યમાં—કળિયોના પ્રાયટપમા-વેલની પાંદડીઓ અને આકળના મિન્દુમાં પરમ ચેતનનાં દર્શન કરાવે છે. અને ત્યાજ આપણને ચૈતન્ય એટલે પ્રભુનાં પરમ દર્શન યાચ છે]

પૂર્વમાં ઉગે છે કુમકુમ વરણી ઉપા.

તેજના એ સાધીઆ પૂરાય :

આવો એ ચેતનને પૂજવા !

ઉઘડે નિસર્ગના સૌંદર્યની મંજુષા,

પૃથ્વી, પર જોને પથરાય :

આવો એ ચેતનને પૂજવા !

ચેતનવંતો વહે મન્દ મન્દ વાયરો,

જાગૃત વનસ્પતિ જો ધાય :

આવો એ ચેતનને પૂજવા !

ધીમે ધીમે જોને ઉઘટે ફુલની ફળી

સૌરલ શી તેની ખમરાય :

આવો એ ચેતનને પૂજવા !

વેલડીની પાંદડીએ આકળના મિન્દુએ

મેલોઈ જોવાં સોહાય :

આવો એ ચેતનને પૂજવા !

વિહંગો ફફડાવી ધાંજ આમતેમ ઉડતા,

ફૂવત મધુમધુરાં રેલાય :

આવો એ ચેતનને પૂજવા !

ધીમે ધીમે આમ ઉઘડે રસનાં દ્વાર,

પ્રભુતા જયે પથરાય :

આવો એ પ્રભુનાને પૂજવા !

જનાર્દન પ્રભાસ્કર

વિશ્વ વિહારિણી

[બાઈ શ્રી અશોક હર્ષ આપણી નવી કવિતાના નવદિશિન છે. પાયલના અંકાર કરતાં ઝરણાં અને પૃથ્વી પર પગગ ગજ પામગતા પુષ્પોની તેમણે નવી વાત કહી છે. તેને જોઈને વિશ્વવિહારીણી પણ ડોલી ઉઠી છે—આમાં કળા અને કલ્પનાનો સાચો સુમેળ સપાથો છે. વધુ વિવેચન નહિ કરતાં તેનો રસસ્વાદ લેવાનું ગરીબોની રસજ્ઞતા પર છોડું છું]

પાયલના અંકાર સમા રણકારથી
 બોદ્યું કે ઝરણું તંદ્રાના તાનમાં;
 શીશું હું ધરતીની ધાવણ ધારણું
 પોપું રે જલથલનાં પ્રાણ મુહામણાં;
 છોને મારાં પરિચાણો હો પાતળાં
 છતાં ન જૂલું નૃત્ય, મઝાનું ગીતડું;
 વિશ્વ તણી વીણાના મુર રો સાધવા
 જળની રે હું ઝંકારથી જગ ભીંજવું.

મલયાનિલના ઘેન મહીં કે કુલડું
 સરકંતું બોદ્યું ક્ષિતના કણ વેરતું;
 મેઘધનુ શા બાતીગળ આજૂથણે
 વાયુના ઉચ્છ્વાસે, ગંધે વહી રહું;
 મુગ્ધ બની આવે કે ભત્ત પતંગિયું
 આમોદે આપું હું ઉર આગોટણું;
 ફેરતી કુલવાડી માંહે વિશ્વની
 પગલે પગલે પરાગરજ હું પાથરું.

પ્રાણે પ્રાણે પ્રકુલ આ રસ ગોઠડી
 પેળંતી બોલી રે વિશ્વવિહારિણી :
 વિશ્વ તણા ગૈતન્યે પોષી પ્રાણને
 હું ચે હવે રેલાણું રસની માધુરી:
 અંતસ્તલનાં અમૃત રો ઓવારતી.
 અનંતના આંગણિયે માંડી આંગડી.
 કાળ તણી જે દિગંજલિ રસ ઝીલતી
 તણવતી તેમાં હું રહું દિલ-પાંગડી
 અશોકે હર્ષ

મુક્તિ - દેવ

[કાયાના પીંજરે સુતેલા નિશ્ચેષ્ટ આત્માને જાગાડવા કવિ મૂકતદેવને કિરણોની પાંખે આવવા આમ ત્રે છે પથ આ પ્રાણ વિહોણું દૈયું તેનાં શા સ્વાગત કરશે ?]

ચેતનની પાંખે,
આવો હો ! મુક્તિ દેવ.

કિરણોની આંખે,
આવો હો ! મુક્તિ દેવ,

સૂતી છે ઘોર નિંદ યેન ભરી આંખડી,
સુધાની ધાર બની
આવો હો ! મુક્તિ દેવ.

સૂતો નિશ્ચેષ્ટ આત્મ કાયાને પીંજરે,
વાણીના દિવ્ય પાન
પાઓ હો ! મુક્તિ દેવ.

ગાવા શું ગાન ? પ્રાણ હૈયામાં લેથ નહિ,
સ્વાગત શું દેવ દિથે ? હૈયામાં હોંથ નહિ,
ચેતન વર્ષન્ત તમે
પાઓ હો ! મુક્તિ દેવ.

નીકળ્યો ન શબ્દ, નેત્ર અંધવતી આંસુઠા
માળાના હાથ વચ્ચે કરમાયા કુલકા;
ચેતન-વસંત બની
આવો હો ! મુક્તિ દેવ.

કિરણોની આંખે,
આવો હો ! મુક્તિ દેવ.

‘શશિન્’ ઓઝા

માળી

[“માળી”ના કર્તા શ્રી. મોહિનીચંદ્ર ધણા વર્ષોના પીઠ કવિ છે. તેઓ અર્ધ-ધનને લાવવાડી ધણી કવિતાઓ લખી શકે છે કવિ આપણા કવિઓને ગીમડી આપે છે કે કામળના ચિંથરા પર સુ વ્યર્થ ચિંતામણી કરી સ્લા છો ? તેને ઝાળખવા ધાસના ચાસમાં ધૂમી વળો તેના મૃદુધાસના ધગધારા તમને ત્યાં સલામશે]

વિશ્વની વાડીને માળી દે, આતમ દિવ્ય રૂપે;
અણુ વિરાટ શો વિલસે દે, વિરાટ અણુ રૂપે : ટેક

કૂમળી કળીઓ ખીલવી એણે, કુલોમાં સીંચી ગંધ
હાં હાં દે, કુલોમાં સીંચી મુગધ
કુલોએ રસ રેલાવ્યો પોતે અમૃતની રેડી, સુગંધ, । વિશ્વં

નવી નવી એણે ક્યારોઓ રચી, અંતરનાં પાર્થ તેજ,
નાના છોડ લીલોતરી જાણે, એવી સુંવાળી સેજ,
હાં હાં દે, એની સુંવાળી સેજ : વિશ્વં

નુદી નુદી કેવી કમાન કોતરી પાડી નૈતમ ભાત,
હાં હાં દે, પાડી નૈતમ ભાત,
મંજરીએ મંજરીએ મહેકી રહ્યોએ જાણે અખંડ રણિયાત ।
મહેકે અખંડ રણિયાત । વિશ્વં

નામ વિનાના અક્ષર આલેખી ઘાસમાં પાડયા ધ્યાસ,
ચાસે ચાસે એનો કેવો મુણાતો ચાલી રહ્યો મૃદુ ધ્યાસ ।
ધુમેધી ચાલી રહ્યો મૃદુ ધ્યાસ. વિશ્વં

વિકસાવે ચિમળાવે એ સૌને એના છે હાથમાં ખેલ,
હાં હાં દે, એના છે હાથમાં ખેલ,
કવિજનો ! તમે મજનનની કરો શી ઠેલ ઠેલ,
ખાલી શી ઠેલ ઠેલ. વિશ્વં

વિશ્વની વાડીને માળી દે, આતમ દિવ્ય રૂપે,
અણુ વિરાટ શો વિલસે દે, વિરાટ અણુ રૂપે

વનયંપો ને પોયણી

ઈર્જન

[આ યુગના નવકવિઓએ નવિ જાવના અને રચનાઓથી નૂતન રાસોત્તુ સર્જન કરી રહ્યા છે. તેમાંની આ એક થી. બાલમુકુન્દ દવેની સુંદર રાસકૃતિ છે. વનયંપોને રૂપ-રસને વાસ આપી છે છતાં બ્રમર કેમ તેની સમીપ જતો નથી ? એ એક કોમલો છે.]

વગડા વચ્ચે તલાવડી રે
તલાવડીની સોડ :

ઊઝો વનયંપોનો છાડ.

વસંત આવ્યો વરણાગી રે
ઝૂલે કેસરિયા ખૂલ :

ખેડાં વનયંપોને ફૂલ

જલપાનેતર દહેરિયા રે

કમલિની મલકાય :

ભમરો બૂલી બૂલીને બરમાય.

વનયંપાની પાંદડી રે

ખીલે ખીલે ને બિલાય :

ભમરો આવે આવે ને ઊડી જાય.

રાતે ખીલે પોયણી રે

પોયણી પૂછે વાત :

‘યંપા ! છવને શા ઉચાટ ?’

‘મત પૂઠે તું પોયણી રે

સૂની ઊરની વાટ :

મનના મન જાણે ઉચાટ !

નણે ઝુલોની તરવેણી રે

રૂપ, રંગ ને વાસ :

તોયે બ્રમર ન આવે પાસ !’

નભથી ચૂલે ચાંદની રે

પોયણીને પોપચે નીર :

રાતાં તલાવડીનાં તીર...!

બાલમુકુન્દ દવે

[હમણાં હમણાં શ્રી વેણીભાઈ પુરોહિત રાસ અને કાવ્યોમાં કંઈ નવિન કાવિ પાડી રહ્યા છે ‘ઈર્જનનો’ રાસ આજના નવા ગસ કવિઓને દિશા સૂચન કરી રહ્યા છે હુંતો આંખાં અજવાળાની વસનારી છું વચ્ચે બોરડીઓની કતારની કતાર અને આંખરાનાં ઘેરાં વન છે. બહાલીકા ? હવે તો આ બધી ઘેલછા લાગે છે પણ હું તો તારા હૈયે વસેલી છું “ તારું દિલ લાગે તો આવજો.”]

[ધોળની ઢબમાં]

આંખા આંખાં રે અજવાળાં મારે ખૂંપડે

મીઠાં શશિંધર - તારકં - તેજની

મેં કંઈ દીકી નથી મધરાત :

એવાં રે અજવાળે મારે જોપવાં

બહાલમ ! ઝાઝો નથી તલખાટ : આંખારે

પંથે ઊઘ્યાં હયે કંઈ ઝાઝાં આંખરાં

નાની બોરડીઓની કતાર ,

તારું દિલ લાગે તો તું ચે આવજો

મારો ઘેલીનો અવતાર : આંખારે

હું છું રાત અંધારી, તું ધ્રુવતારલો

મારાં છવનને શણગાર :

જગને લલેને લાગે ઘેલછા

જાણે તું સુજ દિલનો આધાર : આંખારે

જગના કંકાસો જગને સોંપીને

લડે છું મંગલ લ્હાવ :

તારે હૈડે વસેલી સુજને તોરીને

તારા છવનમાં બહલાવ : આંખારે

વેણીભાઈ જ. પુરોહિત

“ ગામડિયાણું ”

[કલા-ભાન તથા આત્માને જોષ કરે તેવા રાસો સ્વ શ્રી ઉપેન્દ્ર ભગવાને ગૂજ-રાતને ચઢેલું ધર્યો છે તેમના આ વિનોદી પદ્ય દળવી બાનીમાં લખાયેલો ગરબો ધીગી ગામડીયણુના સ્વભાવનું સરસ નિરૂપણ કરે છે]

કોઈ હાંલરજોરે (૨)

મારા ગામડીયણુના સાલ,
ચેરડીની તો સગક કરતી,
હાંતે ઉતારૂં સાલ,
ચાર રોટલા કરૂં ઝોઈયાં, િ કોઈ
બચેર જેનું તોલ કોઈ

ખાવામાં સપરાસ ન ઝાઝી,
ઉડાડું લીને ગોળ
ગરબક ઝાઝી કરે કોઈને,
લગાવી હઉં એક ધોલ. કોઈ

વાહણ સોખાં ફળિયાં સોખાં,
તનડાં તો લાલચોળ,
આંખયું સોખી, હૈયાં સોખાં,
લાંબી ન ઘોળા ઘોળ કોઈ

મળ્યું તેથી રાણ રહીયે,
કરીએ રોજ કદલોલ,
બુ દયાથી સદા હમારે,
સુખની આકમઝેળ, કોઈ

“ સૂર્યાસ્ત ”

[ધૈર્યથી નારી જાતી છે મેણુલા કોણુ મારે. મેણુલા મારે તે મનાવે પથ ખરીને ! કનિ આપણને સુંદર બાવના આપે છે]

સૂરજ તે દેવને ધરતીએ રાધમાં
કીધાં છે વેણુલાં ફૂડાં છ રે,
“હુનિયાને રોજ રોજ હમવાયે નાથજી
તમથી તે પાપિયા રૂડાં છ રે ”

એથી રીસાઈને આવ્યા સૂરજદેવ
સમઢરના નીરમાં ડૂબવા છરે,
“હાં...હા” કરતાં સંસારી ધૂનિયાં
પંખીડાં લાગ્યા છે ઉડવા છરે

નહિયુંના નીર તો થકડી બિંધ્યાને
વનવનનાં વાયરા ફૂંકિયાંછરે
કુંગરના રુખડાં લાગ્યાં છે ડોલવા,
ફૂલડાંએ ધૂસકાં મૂકિયાં છરે
“બૂલી સૂરજ દેવ વનિતાના વાંકને
અંતરમાં નાથજી ન લીજીએ - છરે

અંધારે ગળતી આ સૃષ્ટિ રહે છે
દેખીને મહેર તો કીજીએ છરે,”
આંસુડાં લૂછતાં ધરતી મા બોલિયાં
સૂરજનાં રુસણાં ફૂટિયાં છરે.

પરભાતે બીડીને ઉગમણે આવવા
ફિહવામાં ફિરવો ખૂટિયાં છરે.

ચંદા

[શ્રી અંબાલાલ નૃ. શાહ એ સારા રાસ લેખક છે તેમની ખાસ કોઈ કૃતિઓ દિલને ડોળાવે તેવી હોય છે. અહિંઆ કવિ ચંદાને વિશ્વમાં વિદાર કગવે છે. બહુવ પુષ્પના ઘિણનમાં, મિઠિઓના મુંઝે-ચકવા ચકવીના દિલમાં એ દેવા ઉદાસ પૂરી રહ્યા હોય છે તેવી એમાં જાવના છે.]

[લાળ. ' માગે નાહ તમારે હાથ હરિ સંભાળજો રે ! ']

આવી હસતી ખસતી ચંદા કેવી આલમાં રે !

કાલી વાણી બોલી નાચે કેવી લાલમાં રે ! આવી૦

ભૂરકી નાંખી એ ભોળવતી, અજવાળી આલમમાં ઘાતી;

ભાવભીના નવવેશે આવે ' જ્વાળામાં ' રે..... આવી૦

બાકુલ પુષ્પને ધવસિત કરતી, ગદગદિયાંથી રી મૂઝવતી;

ધમિત જગને રાખે, રમેહલ દાખમાં રે..... આવી૦

પર્વત, સાગર, નદી નાવ સૌ, માનવકુળના વળી વંશજ સૌ;

પશુ પંખીની હિતરવીની આલમાં રે..... આવી૦

રજની અંધારી ધનધેરી, દુનિયા ગાલરી બની નમેરો;

દયા ખાઈને ચમકી ગમને ગોરઆ રે..... આવી૦

મીતમ કેરો પન્થ વિકટ છે, કંટક લંપટની અંજર છે;

વસમી વાટોની એ દર્શક સાથમાં રે..... આવી૦

ચકવા ચકવી નરનારીની, યુવક યુવતી-વિનોદિની;

કોડિલી સૃષ્ટિ સોહવતી પામતાં રે..... આવી૦

ભાગ્યવંતના ભાગ્ય ખોલતી, દિગ્ગતમાં રણુલેરી ખજતી;

શાન્તિ કેરી પ્રિયવદાની સાખમાં રે..... આવી૦

વિચ્છેદનની વાતો વદતી, બહા તણી સંકિતને વમતી;

ક્યાંથી આવી રૂઢી દેવી રાતમાં રે..... આવી૦

“ ગામડિયાણુ ”

[મલા-ભાવ તથા આત્માને જોષ કરે
વા તસો સ્વ શ્રી હિપેન્દ્ર ભગવાને ગૂજ-
ાતને ચગ્ગે ધર્યો છે તેમનો આ વિનોદી
ણુ હજીવી બાનીમાં લખાયેલો ગરબો
ાગી ગામડીયણુના સ્વભાવનું સરસ નિરૂ-
ણુ કરે છે]

કાંઈ હાંભરજોરે (૨)

મારા ગામડીયણુના બોલ,
પેરડીની તો સડાક કરતી,
ઠંતિ ઉતાડે સોલ,
ધાર રોટલા કરૂં આઈયાં,
બચેર જેનું તોલ કોઈં

ખાવામાં સપરાસ ન જાઝી,
ઉડાવું ધીને ગોળ
ગરબડ જાઝી કરે કોઈને,
લગાવી દઉં એક માલ કોઈં

વાહણુ સોખાં ફળિયાં સોખાં,
તનડાં તો લાલચોળ,
આંખનું સોખી, હૈયાં સોખાં,
લાળી ન ઘોળા ઘોળ કોઈં

મળ્યું તેથી રાશ રહીયે,
કરીએ રોજ કલોલ,
પ્રભુ દયાથી સદા હમારે,
સુખની બાકમઝોળ,
કોઈં

“ સૂર્યાસ્ત ”

[ધરતીએ નારી જાતી છે મેણુલાં કોણુ
મારે. મેણુલા મારે તે મનોવે પણ ખરીને
કરિ આપણને મુદ્દા બાવના આપે છે]

સૂરજ તે દેવને ધરતીએ રોપમાં
કીધાં છે વેણુલાં ફૂડાં છ રે,
“ હુનિયાને રોજ રોજ હમવાશે નાથજી
તમથી તે પાપિયા રડાં છ રે ”

એથી રીસાઈને આવ્યા સૂરજદેવ
સમઠરના નીરમાં ફૂળવા છરે,
“ હાં... હા ” કરતા સંસારી ધૂળિયાં
પંખીડાં લાગ્યા છે ઉડવા છરે

નહિયુંના નીર તો થકડી જીકયાને
વનવનનાં વાયરા ફૂંકિયાછરે
ડુંગરના રુખડા લાખ્યાં છે ડોલવા,
ફૂલડાંએ ધૂસકાં મૂકિયાં છરે
“ બૂલી સૂરજ દેવ વનિતાના વાંકને
અંતરમાં નાથજી ન લીજીએ. છરે

અધારે ગળતી આ મૃદિ રડે છે
દેખીને મ્હેર તો કીજીએ છરે,”
આંમુડાં લૂછતાં ધરતી મા બોલિયાં
સૂરજનાં રસણાં ફૂટિયાં છરે

પરભાતે જીડીને ઉગમણે આવવા
કેહેતામાં ફિરણે ખૂટિયાં છરે

ગુજરાતની રમણી

[શ્રી જ્ઞાલાલ ત્રિવેદી એક સારા કવિ લેખક છે. તેમના રાસ-અને કાવ્યો સુંદર ભાવવાદી હોય છે. ગુજરાતની રમણી તરફની તેમની ઉત્કટ ભાવના આ રાસમાંથી તમને મળશે. પદ્યની પાતળી સુંદરીઓ-અમદાવાદની બ્યવહાર વધુ પેતા-ગિતીઓ. વિભવ વડોદરીઓ અને સૌરાષ્ટ્રની ધીંગો કાઢિવાણીઓમાં કવિને પ્રભુતાનાં દર્શન થાય છે. કચ્છની કામલાઓ અને સુરતની વિલાસી જોનનવંતીઓ તે નિહાળતાં કવિ હૃદય ધન્ય ધન્ય ઉચ્ચારે છે.]

(રાસ)

ધન્ય હો રમણી રસિક ગુજરાતની
કૃષ્ણના મુખ ઢેરી ણંસરી,
રમણી રસિક ગુજરાતની (ધ્રુવ)
પદ્યની સુંદરી સીમાડો ચોભારતી
આલે હમંતી આલે, અંજરને તાલે
દે વીજળી વેલો શું ડોલતી !
કીકીઓમાં કામણુ ભરેલાં, તે લાજથી લજેલાં
સુનેત્રીની વિધીઓ-ખોલતી
પદ્યની પાતળી દેખીને સુંદરી
આવ્યો ગુજરાતને ઠારે, પથિક એમ ધારે
દે માદવાડ પૂઠે મૂકી રે...ધન્ય હો
ધોળા તે મોગરાનો માળા શી સુંદરી
સાડીઓ શ્વેત અંજવાળી, અમદાવાદ ભાળી
એ સુધડના દિલને ડોલાવતી,
ઉઠે છે રનેહના કુઆરા, બ્યહવારદક્ષ બાળા
દે પાણીથી મનડું મોહાવતી
બાળા અમદાવાદ ઢેરી નિહાળીને
આવ્યા વાણિજ્ય વીર દેશે, પથિકને લાસે
દે ગૃહિણી ગરવી ગુજરાત...ધન્ય હો
ચાડ ચરોતર ઢેરી છે સુંદરી,
ઘડંબી ક્યોકશી દેહે, ચાડતા શી મોહે
દે કુશળ છે ઘરના આ કામમાં,
વિભવ વડોદરી, દેખીને સુંદરી,
દખણ ગુજરાતની બાળા,
પથિક ચિત્તકારા,
પ્રતિતી પ્રવાસીને ધાય છે...ધન્ય હો

જોનન ભરેલ આ જુવતી સૌરાષ્ટ્રની,
રમણીમાં રતન તમે બાળા,
નિજ કૃષ્ણની માળા,
એ સૌંદર્ય શોભા સૌરાષ્ટ્રની :
સતીઓ ને વીરની માતા,
સંસ્કૃતિની ત્રાતા
દે ગૌરવની ગાથા ગુજરાતનો;
મીઠાં છે રૂપ, મીઠી વાણી સૌરાષ્ટ્રથી !
લેતાં પ્રવાસી મોહ પામ,
સૌરાષ્ટ્રને નામે
દે ઊડવો ન સોરઠ ગમે રે...ધન્ય હો
સોરઠની સીમ પાસ કચ્છ ઢેરી કામની
અંગે તંદુરસ્ત બાળા, વજ્રર કુલ માળા
દે તેજની ઊંચો ઉઠે રે...ધન્ય હો
દખણ સીમાડે છે સુરતની સુંદરી
ધુમ્મુ, ધુળી, એ દેખાળ,
ને રૂપમાં મનોહર
રસિકોનાં હૃદય ડોલાવતી;
એની કામણુ ભરેલી છે કીકી.
અપસરા તો શીકી
પડે એના રૂપમાં અંગારથી,
સુરતજીવું જોનન વિલાસો નિહાળતાં,
“ધન્ય ગુજરાતણ રૂપાળી
-રસિક ચિત્તકારી !”
લેતારની છસો ઉચ્ચારશે...ધન્ય હો
જેઠાલાલ ત્રિવેદી

“ રવિવારની મોજ ”

[આપણી બહેનો જ્યારે ગરબા માતાં ચાકે છે ત્યારે તેમનું જોણું ‘દાસ કટાણ ગીતો તરફ દબે છે. આજના આપણા ધોંધલોયા જીવનમાં વિનાશ ગીતોની ધણી જરૂર છે. આજના યુવક યુવતિના માનસનું આમાં ગાંધુ’ કટાણ ચિત્ર છે]

(આજે મારે વલોણા વાર છેરે એ ઢાળ)

આજ અમારે રવિવાર છે રે,
પાછલા પરાઈની ઘેરી નિંદરમાં.
રાધીકાજી ગોરાં ઘેરે રે લોલ-આજ૦

હોઠા હોઠા રાધીકા પ્રાયમસ પેટાવો,
ચાની વેળા વીને રે લોલ-આજ૦

વેળા વીતે તો બહેરી વીત
દળવેથી રટવને ચેતાવો રે લોલ-આજ૦

એટલું કહ્યું ને કાન રિસાઈ ને ચાલ્યા
હોમા મારગમાં ગાલ્યા રે લોલ-આજ૦

દાઢ પ્હોર દેવીએ દાતણ ડોળ્યા,
નવેક વાગે નાર નાલાં રે લોલ-આજ૦

સાત વાર વાળને નાખ્યા વિખેરી,
પાંચ વાર પીતો ખોસો રે લોલ-આજ૦

આઠ વાર અંગોડે આંડીયો રે દીધી,
વારે વારે વેણી સમારી રે લોલ-આજ૦

દસવાર દર્પણમાં મૂખ જોઈ મોલાં,
સાડા બારે શેરી છોડી રે લોલ-આજ૦

માં કાજીએ લટકતાં બાળ્યા,
કયાં ચાલ્યાં રાધીકા ગોરી રે લોલ-આજ૦

સધડી નસળગી કાન પ્રાર્થમસ ન પેટયો,
ચાલો આજે લોજની મોજે રે લોલ-આજ૦

કમવંતાં લજવંતાં લોજમાં રે ચાલ્યાં
રસ પૂરીથી રામા રીઝ્યા રે લોલ-આજ૦

મુખને મરેડે કઈ આખને દિલોળે,
કટાણે કાનને મનાવ્યો રે લોલ-આજ૦

શામાએ પ્હેરી લાલ સાઠી સુરંગી,
એવી નાથ અમને અપાવો રે લોલ-આજ૦

બોતેરનાં બીલ કયાં બાવન છે બાકી,
સમુણી ચાલ હવે છોડો રે લોલ-આજ૦

એટલું કહ્યું ને રાધા રિસાઈ ને ચાલ્યાં,
કાનજી મનામણે દાલ્યા રે લોલ-આજ૦

રહોતો રાધાજી રીક્ષા મંગાવું,
જવુ સોસાયટીની સહેને રે લોલ-આજ૦

કહો તો માનુની મોટર મંગાવું,
સિનેમા શોની પહેલાં રે લોલ-આજ૦

સાતે સોમામટીની સહેલગાઓ માણી,
બારે સિનેમા છોડ્યા રે લોલ-આજ૦

બૂંસ કાકીને એણે બૂખો મીટાવી,
આખી રવિવારની મોજે રે લોલ-આજ૦

શાન્તિકુમાર પંડ્યા

હૈતભાગી મેના—

[જીવનની વસંત ખેસે છે ત્યારે કેટલીયે હૈતભાગી મેનાઓ તેમના અવાસ યજુગારે છે. જીવનના અપાદમાં લીલી પીળી વાદળીઓ આવે છે. પ્રથુ તેના પ્રેમ ભાગી પોપટનાં પરિવારો તો દૂર દૂર હોય છે. ભાઈ શ્રી 'સેનાની'ના રાસ સરળ અને મંમી જ્ય તો છે.]

ઉંચી ઉંચી મેના ઉડતી રે,
નીચી વડલા ફેરી ઝાળ રે. મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૧

રાતા ટેટા ને લીલા પાંદડાં રે
લટકતી દહેરે વડવાઈ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૨

વાડી થટા, શીળી છાંયડો રે,
વાયુ ફેલાવે અવાસ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૩

ભાત ભાતનાં ઉટે પંખીડાં રે,
ધોળાં, કાળાં ને જાંબવાન રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૪

એવે વડે તે માળા બાંધીઓ રે,
કરવા સુખે અવાસ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૫

સાગ મુખનાં આણ્યાં ઝાંખળાં રે,
મેરનાં આણ્યાં પીંછ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૬

રંગ ભેરંગી બન્ધો માળીઓ રે,
બેડી મેના એની માંજ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૭

મીઠે ટટ્ટકે મેના ખોલતી રે,
પોપટની જૂએ વાટ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૮

પહેલો દિ' એમ એજ ગયો રે,
બીજો આશા બધાય રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૯

મીઠાનાં, બદાણાં વાઈ ગયાં રે,
ગોથે ચટપટી ઉર થાય રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૧૦

હજી ના મળે મારો પોપટો રે,
શું દશે એને ક્યારા રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૧૧

વાટ જોતાં બદાણાં વાઈ ગયાં રે,
ફરીને ઉડી મેના આભ રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૧૨

રોધવા એનો પોપટો રે,
જાતવા વડલાની છાંય રે, મેના બહેની !
લીલી પીળી આવે વાદળી...૧૩

“સેનાની”

સંગીત, કલા, ચિત્ર, શિલ્પ વગેરે માટે

વાંચો : “મારું ઘર” બહાર પડી ગયું છે.

ચાંદરડાં

[શ્રી સરોદ આપણા એક સારા કવિ છે. ચાંદરડાં અંબર વિધીને વનનાં ફૂલખાળ સાથે નૃત્ય ફેલી કરે છે. પણ તેમનાં એ વસવાટ બારે પડી જાય છે. તેમનાં નૃત્ય અધૂરાં રહે છે, અને પાછાં ગગનગોદે શમી જાય છે. આ ગસર્મા સુદર કદ્યના છે.]

અમે અંબર છોડી વનની વાટે સંચર્યાં રે લોલ;
અમને વનમાં લાધ્યાં ન્હાનાં નવલાં રૂપ;
વનમાં વિખર્યાં રે લોલ.

વનમાં વૃક્ષે વૃક્ષે પહોં ઘટાએ વિસ્તર્યાં રે લોલ;
એમાં સરકી પડ્યાં વનરાવનને રૂપ;
અંધારે સર્યાં રે લોલ.

અમે ભગમગ નૂરે મથતાં વન અજવાળવા રે લોલ;
અમે મથતાં તારલિયા થઇ રચવા વ્યોમ.
વન વાટે નવાં રે લોલ

અમે રમતાં ફુલડે પહોં રસ છલકાવવાં રે લોલ;
છડતાં સુરભિ માન્યું શ્રેષ્ઠ ધામ વનલોમ;
ચલું ચિર નાગવા રે લોલ.

વાટે નૃત્ય અધૂરાં સંકેતાર્થ ત્યાં ગયાં રે લોલ,
રડતાં વનરાવનની વલ્લરીનાં ફુલખાળ;
તેજ કયલાં સર્યાં રે લોલ ?

ઉડ્યાં મૂકી વનની વાટ ગગન-ગોદે શમ્યાં રે લોલ;
જેઘ ઉચેધી વનની ફેલાયલ જાળ;
શરમીદાં થયાં રે લોલ

સરોદ

૪

..... ગૃહિણી એટલે શું ? તે તમારે જાણવું
માટે વસાવો : “મારુંઘર” ક્રી. રૂ. ૯ (૮.ખ.તેર =

“ ઘોળા રાજા રે ! ”

[આપણે ત્યાં કટાક્ષ મસ ઓળા લખાવ છે ઘોળા રાજાનો રાસ એ આજની પરિસ્થિતિને અવતોક્ષીને લખ્યો છે—સાગી દુનિયાને આઝાદી આપવા નિઃશ્વેસ તમે ભાગત સાથે શા ગાટે રૂપરૂા લીધા છે તેની મેત્રી સાધી તમારા દુઃખનોનો નાસ કરો એવું આ રાસમાં છે]

હિન્દ હારે તું રથડા ખેલ રે, ઘોળા રાજા રે !
 ખીલ ખધી વાતું અ-રે મેલ રે, ઘોળા રાજા રે !
 જંગ છંત્યે રાખ્યા તે તો આજ રે, ઘોળા રાજા રે !
 એ તો ટકાવવા તારો તાજ રે, ઘોળા રાજા રે !
 જજ આખાની વાત તે છોકી, હો ઘોળા રાજા રે !
 “સૌ ગ્રહે આઝાદીની કેડી,” હો ઘોળા રાજા રે !
 કિન્તુ વાતો તારી “અનુમોદ” રે, ઘોળા રાજા રે !
 દિસે અંધાઓને એકધું પોલ રે, ઘોળા રાજા રે !
 પાછી મેલી તેં તો મોટી દોટ રે, ઘોળા રાજા રે !
 શક્તિ ‘અગોધ’ ની ત્યા ખોટ રે, ઘોળા રાજા રે !
 હિન્દ હારેનાં રૂસણાં છોડરે, ઘોળા રાજા રે !
 એને વિજયના અતિ કોડ રે, ઘોળા રાજા રે !
 તારી સગે જવાહર જ્યોતિ હો, ઘોળા રાજા રે !
 એની મળે નહિં જોડ ગોતી હો, ઘોળા રાજા રે !
 વળી મહાત્મા મોહનદાસ સગે, હો ઘોળા રાજા રે !
 તને અપાવે છન ઉગગે, હો ઘોળા રાજા રે !
 સતો સાવજ લાચારીમા આજ રે, ઘોળા રાજા રે !
 તોડ પહેલાં એની આડી પાળ રે, ઘોળા રાજા રે !
 તે દિ’ ઉગે શક્તિ તણા સૂર્યો, હો ઘોળા રાજા રે !
 માની લેને થવું તે દિ’ હાર્યો, હો ઘોળા રાજા રે !
 હિન્દ હારે તું રથડા ખેલ રે, ઘોળા રાજા રે !

જયસિંહ કા. મહેવાણા

હૈડું નાચે છે.....

[સરળ અને ભાવ ભર્યો રાસ છે. હૈડું કેમ નાચે છે ? રાસરાજ-કૃષ્ણ કનૈયા નંદનો છેવો આવે છે-એની વેણુના નાદે અમને ઘેલા કોધા છે એ રસીકવર સાથે રાસ ખેલતાં હૈયું કેમ ન નાચે !

(રાસ ગરબો)

[મારે જાનું છે પેલે પાર...એ દાગ]

સખિ આવોને આંગણીયે આજ,
હૈડું નાચે છે...

ફૂલ ખીટ્યાં*મધમધતાં ચોપાસ,
વેણું વાગે છે...

વળા શું શું બ્રમરના શુંજાર,
હૈડું નાચે છે...

ઝોર, ઝેના, કાઠિલના ટહુકાર,
વેણું વાગે છે....

લઈ તાળી ઝાંઝરના ઝણકાર,
હૈડું નાચે છે...

સૂર પૂરી સારીગમ સાત,
વેણું વાગે છે....

ફડી આવી વસંતની બહાર,
હૈડું નાચે છે...

જોઈ મન મોહનની વાટ,
વેણું વાગે છે....

સખિ ! આવે ક્યારે નંદલાલ,
હૈડું નાચે છે....

ચર્ધ ઘેલી ગોવાલણુ આજ,
વેણું વાગે છે...

સહુ આવોને રમીએ રાસ,
હૈડું નાચે છે....

નવીન. આર. આચાર્ય.

— સાહેલીઓ —

[જીવનનાં જળ ભરી જાતી સાહેલીનું એક રમ્ય શબ્દ ચિત્ર છે]

સરખી સાહેલીઓ આઠી, ખેડાં-ભરી ભરીરે.
સિરખ ચળક ચળક ચળકતા

ખેડાં ધરી ધરીરે—સરખી-૨૩-

કોઈ વઝા વિવિધ. પરિધાને ર.

કોઈ જારી જોરા વાને ર.

કોઈ ચપલા. ચીપે હુંપાવે
ધુંધટ મુખ ધરી ધરીરે...સરખી ૧

કોઈ ધોળે રંગતાં ભરતી ર.

કોઈ કુંકુમ પગલાં ફરતી ર.

કોઈ વેગે વાટ વિચરતી
ધરણી ફગ ધરી ધરીરે...સરખી ૨

કોઈ પાદ વૃક્ષર જંકારે ર.

કોઈ શબ્દ મૃદુ, દંકારે ર.

કોઈ રોલે મુઠા રસ પીતી
સખીરી પ્રીત ધરી ધરીરે...સરખી ૩

કોઈ અલગેલી રસવેલીરે.

કોઈ સુગંધ સરલ મન ઘેલીરે.

કોઈ દર્ધ તાલી સાહેલી હસતી
કર ધરી ધરીરે...સરખી ૪

કોઈ ઝુંગારેં સોહંતી ર.

કોઈ રિમત ઢરી મનમોહંતી ર.

(એવી) સુખદ સ્વર્ગ સમકરે
સદન ચિત ધરી ધરીરે...સરખી ૫

(જેથી) પ્રભુજી ગૃહગૃહ રમે
પ્રજુતા ધરી ધરીરે...સરખી ૬

મહીપત જોષી

દીવડા

[અંધાર ભર્યા જીવનને આશાનો ફક્ત એકજ દિવડો હિતલો છે. અમારા અંધાર ભર્યા સંસારમાં ગૃહજીવનની વેલ વધારનારા ભાઈ ભાભીના દિવડા અંધર રહેંજો તેવું આમાં કંઈક છે]

દીવડા ઝળકે જો વીરગી અટારીએ !

દીવડે ચમકે છે નૂર

દીવડે જીવનનું પૂર.....દીવડા.

દીવડે રજનીનાં રાજ ઉજમાળીઆં !

દીવડે આશાની કેર

દીવડે વાયુના દોર.....દીવડા.

દીવડા નાચે ધીમા ધીમા વાયરે !

દીવડે ધીમા સીદકાર

દીવડે વીજશા ચમકાર.....દીવડા

દીવડે ભાલભડી સ્નેહધૂત પૂરતી !

દીવડે ચેતનનું પૂર

દીવડે જીવનનું નૂર.....દીવડા.

દીવડે સંકોરે વાટ ઝુજ વીરહો !

દીવડે આછો ગભરાટ

દીવડે જીવન પમરાટ.....દીવડા.

દીવડા અમર હોજો ભાઈ ભાભીના !

દીવડે આશાની વેલ

દીવડે જીવનની સ્કેલ.....દીવડા.

હરિશંકર દંવે

‘ચાંદની’

(વિદ્રાગની સારંગ)

ચાંદની રે આલસામાં હોયે રમો.

હોંશે રમો સૌ નર્તન ધૂમો

ચાંદની રે આલસામાં હોયે રમો,

વાયુ હરે ને કુલડા ફેરે,

રમે કે ચાંદની ચકોર.

હારે સૌ હોંશે રમો.

ચાંદની રે આલસામાં હોંશે રમો.

આશા ઝમકે ને ઉલ્લાસ ઉરે

જાગે કે જંસરો મધુર :

હારે સૌ હોંશે રમો.

ચાંદની રે આલસામાં હોંશે રમો.

—રજનીકાંત દંસાલ

સીઓ માટે ખાસ લક્ષ્મી પ્રત્યામૃત ગુટીકા

ROFAT (નાઈટ) શારીરિક શક્તિ ઘટાડવા સિવાય મેદ જોછો કરી શરીર નાનુક બનાવે છે. કિ. રૂ. ૫

BLARON (બેરોન) ગર્ભાશયના દર્દો મટાડી વંચાને ગર્ભવંતી બનાવે છે. કિ. રૂ. ૬૧

HYSTECO (હિસ્ટેકો) હિસ્ટરીઆ માટે ગમગાણ ગર્ભવંતીએ લેવું નીકિ. કિ. રૂ. ૫)

રતવા કયોર-ગર્ભાશયનો રતવા ત્યા ગરમી ખાતી-ચી મટાડે છે. ધાતને અટકાવે છે. ગર્ભને પોષણ આપે છે અને કમુવાવડ ચતી અટકાવે છે. કિ. રૂ. ૬)

LEUCOFOL (લ્યુકોફોલ) સીઓના પ્રદર, સ્વેતપ્રદર, રક્તપ્રદર, ધાતુઆવ અને લોહીના માટે સર્વોત્તમ. કિ. રૂ. ૩)

વાપરવાની રીત મોકલવામાં આવશે.

લખો:-વલ્લભભાઈ વી. પટેલ

ગૌરક્ષા મંડળી નવી ચાલ, માઉન્ટ ફોલર, રૂમ નં. ૩ ફલુસવાડી-મુ.અર્ધ ૨.

મંગલવર્ષા

[જલ બિન્દુઓ વડે સૂષીમાં સુધા વર્ષાવનારી જલસુન્દરી કોણ હશે ? જનનીના વતસલભારી મંગલવર્ષા ? જનતમાં નવહેલાસ વધારનારી મંગલ વર્ષા ?]

(ધીરે ગોવાલણી ધીરે ધીરે-લાગ)

કોણ હશે ? એ કોણ હશે ?

આત્માને ઝરૂણે કોણ હશે ?

નીલામ્બર ધારોણી, બ્યોમની વિહારીકા,

ચમકે વિદ્યુતની કીનારી મનોહારીકા :

વસુન્ધરા મિલન કાજ ઉત્સુક લસે : આભને

રમ્ય ધ્રુવધનુ વેણી શીરપદે ઝળહણે,

અનિલનાં મૃદુલ સ્પર્શે અલકલટ ફરફરે;

ઉરે સુલબ્ય સેવા ભાવના વશે : આભને

વન ઉપવન પૂર પૂરને હર્ષાવતી,

ધળાતી ધરણીએ રસહેલી વર્ષાવતી;

જનનીનાં દનેહ શી વતસલ દીસે : આભને

બિન્દુય સીન્ધુ શી અમોલાં જલસુન્દરી !

સુધા સંભવતી વર્ષા મહેશ્વરી !

મંગલ નવોત્સાહ જગમાં લસે : આભને

પુષ્પા શુકલ

✕ પુષ્પ નિકુંજ નોમનાં અપ્રકટ રાસ સમઢમાંથી

૧૯૪૨ ના રીપોર્ટની ધ્યાન ખેંચનારી હકીકતો.

દરખાસ્ત કરાયેલું કામકાજ	રૂ. ૨,૦૭,૬૯,૫૦૦
ભરપાઈ થયેલું કામકાજ	રૂ. ૧,૭૨,૫૬,૫૦૦
ચાલુ કામકાજ	રૂ. ૧૪,૦૦૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
લાઈફ ફંડ	રૂ. ૨,૬૫૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
અકસ્માતો	રૂ. ૩,૧૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
પ્રીમીઅમની આવક	રૂ. ૬૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
ઝોવર ઝોલ ખર્ચનું પ્રમાણ	૨૨.૨૯
રીન્યુઅલ ખર્ચનું પ્રમાણ	૧૩૦૫૧

ધી ઝાંખે મ્યુચ્યુઅલ લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ.

હોર્નબી રોડ કોટ, સુબધ

: : રીપોર્ટની નકલ અને ઓરિજિનલ માટે લખો : :

ચીફ એજન્ટો :

મોહન સન્સ એન્ડ કું. ૧૨૫, મહાત્મા ગાંધીરોડ, સુબધ.

એસ સી શાહ એન્ડ કું. ૫૪, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

એસ. આનંદ એન્ડ કું ૧૬૫, સુલતાન ગઝર, હૈદરાબાદ (દક્ષીણ)

એ. જી. ફરનાન્ડીઝ એન્ડ સન્સ. કામ્પટી રોડ નાગપુર.

ડી. જી. ગાડેકર એન્ડ કું. ચાકોલા.

માન શાં ધરીયે

[વિધના મહારાસ ધારી શ્રી કૃષ્ણની
રાસ લીલાથી રાયતું વૃંદાવન ક્યાં અને
આનંદ કૈનેયાના ગાન વિહોણું વૃંદાવન
ક્યાં ? કવિને એ બૃતકાળ માદ આવતાં
આનંદના વૃંદાવન તરફ અનુકંપા પ્રગટે છે.]
એવડાં શાં માન તને ધરીયે,

વૃંદાવન,

એવડાં શાં માન તને ધરીયે.

કાનુદે બળવી'તી બાંસરી મધુર ન્યાં,
ખેડ્યા'તારાસ ગોપગોપીએ નઅધુર ન્યાં,

એવાં વૃંદાવનને,

હારે રૂંડાં,

માન શાં ધરીયે.

ટહુક્યા'તા મોર, ક્યાં કોકિલે કેકારવ,
કરતા'તા શોર બહુ વૃહો લોંઠાર અવ,

એવાં વૃંદાવનને,

હારે રૂંડાં,

માન શાં ધરીયે.

લાંબરતી ધેનુ અનેબીજળી ઝખૂકતી,
આખ્ર છાયો બ્યોમ મહીં ચાંદની ચમકતી,

એવાં વૃંદાવનને,

હારે રૂંડાં,

માન શાં ધરીયે.

આછો આછો વાયે, શીતલ સમીર ન્યાં,
ધમુનાના નીર ચહે, હેલે તિમિરમાં,

એવાં વૃંદાવનને,

હારે રૂંડાં.

માન શાં ધરીયે.

તો બહુ ધર્યાં ને ગાન તો ઘણાં કર્યાં,
કા'નના એ ગાન ધિના, વન તો વેરાન

બન્યાં,

એવાં વૃંદાવન રે,

કેમ તને,

આશ્વાસન દઈએ

.પા. ત્રિ. આ

“ આઘરાહિત ”

[નવરાત્રી આવે છે ત્યારે ગૃહે ગૃહે
શક્તિનું સ્થાપન થાય છે, ફળિયે ફળિયે
ગરબા-દિવસી મૂકાય છે. ત્યાં આપણી મેના
શક્તિના ગરબા ગાય છે. એવા ગરબાની
આપણે ધણી ઉજ્જવ છે શ્રી વિમળા બહેન
દેવેએ સુંદર સપ્ત લાલીત ભર્મો ભાવવાદી
ગરબો મોકલી આ અકમાં 'તેની ખોટ
પૂરી કરી છે]

(રાગ દુર્ગા)

મનમોહીની ગતિ' ત્હારી
મૂર્તિ' ત્હારી, મનદર નારી. મન ૧
બલે કુમકુમ તિલક મિશાળે
મુગમદ, સુમન સુમધિત, રાજે
ચગ્ગ કમળ જલિં બલિહારી. મન ૨
સુર સનકાદિક, પાર ન પામે
શેષ, મહેશ, સુરેશ વખાણે
મહા મતવાદી, માત હમારી. મન ૩
આઘ શક્તિ, આરાસુરવાળી
અરિદળ, અસુર, અનેક વિહારી
અદ્વિષ્ટ, અકળલીલા, અતિ ન્યારી. મન ૪
ચંડ મુંડ, મધુ કેટલ, અતિ ભારી
શુંભનિશુભ, મદિપાસુર, મારી
રક્તપીજ, રણુમાં, રગદોળા. મન ૫
નવરાત્રિની, નરનવ રાત્રિ
મંગલગીત, મધુરાં માતી
માનુની, મરત બની, મદમાતી. મન ૬
ચરદ સદી, શો સુન્દર શોભે
શુભ ધવલ, નજા ઉત્તલ એપે
અવની, આભ, અમીરસ. હાઈ. મન ૭
ગરબે રમવા, ગોરી ત્રિસરી
અવળાં આબણુ, ઝાંઝર વિસરો
વૃલ કરતી, રમઝુમ ચાલી. મન ૮
વિમળાબહેન મુકુંદરાવ દેવે.

મહિયરનો નેહ

[જેનું પિયર દરદરના દેશમાં છે તેવી વિયોગીની સ્ત્રીને પૂછશે કે મહિયરનો સાદ કેવો મીઠો હોય છે]

દાળ મહિયરનાં દાણુ અને નદિ દઈએ ર લોભ.

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ

સ્મરણે આનંદ ના સમાય ને:

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ

મહેકે સુવાસ ફલગતથી ર લોભ

મહેકે માઠીનો એવો પ્રેમ ને

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ.

શીળાદળે વૃક્ષની છાંયડી ર લોભ

એવી પિતાની હેત છાંય ને.

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ.

વરસે ઝરમર પ્રેમ આવણે ર લોભ

વરસે વિરાનો એવો ભાવ ને:

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ.

અમૃત રેલાવે ચરદ મંદ્રિકા ર લોભ

એવાં રેલાય એનીના વ્હાલ ને:

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ.

ચંદ્રિકા સમ જેમ તારણિરે લોભ

સ્મરણે મહિયરના સુદાગ ને:

મહિયરનો નેહ સદા સાંભરે ર લોભ

આદુનલાલ પ્રાગણ પોલ

☆

એ બધું પછી

‘ ઉઘડતી આંખ ’

વાંચવા એકી તે પૂરી કર્યા પછી જ બીજું કામ હાથ ધરી શકી એ રંગ, રસ અને રહસ્ય ભરી નવલ તમે વાંચી ? ૩૦૦ પાન યુગાંતર કાર્યાલય પાકું પૂકું કિં ૩૩ ગા. x. ગોપીપુર-સુરત.

દુર્ગારામ મહેતાજી

અને

બીજાં નાટકો

લે શારદાપ્રસાદ વર્મા

જેણે ચક્રવે ચક્રવે ગાળ, કાદવ

અને પદ્યરો સહીને જીવના ભોખમે,

સુધારાનો પહેલ વહેલો પોકાર કર્યો :

તેમનું રોમાંચક જીવન આવેખનું અને

જમાનાનો ચિતાર આપતાં, બજવવા

જેવાં, કાળ અને કક્ષાની મર્યાદા

અનુસાર સાત નાટકો અને સંવાદો.

પાકું પૂકું કિ. ૧-૪-૦

યુગાંતર કાર્યાલય

ગોપીપુર - સુરત.

બાબુલીન

બાળકોને તદુરસ્ત, તાકાત-વાન અને રૂઢપુષ્ટ બનાવે છે.

બી. એ. એન્ડ પ્રિન્ટર્સ (દવારાગા)

પ્રીન્સેસ સ્ટીટ, મુંબઈ-૨

“ રસકુંજ ”

[મસ્તીભર્યા ગીતો દેવાની રસકુંજને જારી નાખ છે કોઈ રસીયો પ્રેમના પાવા વગાડી છાના નયન પ્રસારે મને નહોતરે છે રસ નગર્યાઓ આ રાગને સત્કારશે]

આવે વસંતની ટહેરો, સાહેલડી !

ઊરને એકાન્ત રી ઠોપલ ચુંને;

આશાની પોયણી ખીલી, સાહેલડી !

મૂંલી મૂંલાવે ઉરડાળી રે લોલ.

સ્નેહલકુંજ મારી સુંની, સાહેલડી !

નાચંત રસમોર . ટોંકે રસાળ,

પ્રીતિનાં પુર નેન ચઢીઆં, સાહેલડી !

આજે છલકંત હર્ષ આંસુની ડેલ

આતમ અટારી કોઈ ઉભી, સાહેલડી !

મારે અમૃતભરી પીચકારી લોલ.

વસંતરંગ શા ઝબકી, સાહેલડી !

શાને સતાવે મને છાની રે લોલ

ઊરને મદિર પ્રેમ મૂલો, સાહેલડી !

આરતી ઉતાઈ દેવ નગી મૂલો.

પ્રગટ -કર્યા પ્રેમલીવડા, સાહેલડી !

આવી દીવાળી દીપમાળા ઝગે

હેમંત શા હેત વરસી, સાહેલડી !

મારી લીળવે ભાવપોથી રે લોલ.

ગોહિનીમોઠ આછો, મૂંધુ, સાહેલડી !

માયાનાં ફલ શાને વેર રે લોલ

ચાંપું ઉમંગ માળ હેચે, સાહેલડી !

રસિલા રસદેવ હયાં , ચુંમે.

પ્રેમપાવો વગાડી રસગલીએ, સાહેલડી !

છાના ઇશારે મને નહોતરે રે લોલ

ચીતડાનો ચોર દેહડાળે, સાહેલડી !

છાનો લપાઈ ચીત ચોરે રે લોલ

ભલેરી બાઈ ભીંડી ગાલ્યા; સાહેલડી !

છાના છળીલા છટકી જતા

લીલડાનાં દાન દર્ધ લોળબ્યાં, સાહેલડી !

મૂંલી હું બાન રસપથે રે લોલ

આલી સોદાગર સાથે, સાહેલડી !

મૂંલંતી રસકુંજ મૂલવા રે લોલ

લગવાનદાસ ચતુરભાઈ પટેલ.

જોખનિયું ગુજરાત !

મારાં લોભ ને રામ ગુજરાતનાં રે
એમાં જખકે જોખનિયું ગુજરાત—મારાં
ખજે લોલ ને વિલોલ પ્રેમવાંસળી રે;
એના નાદો દિગ્ગંતે અથડાય—મારાં
માગં લોચનિયાં રસનાં મટકાં રે,
ઘણાં ઢોળું છતાં યે છલકાય—મારાં
મારા પાવલિયે ધરણી ધણધણે રે,
કેં વીરતાનાં તેજ પથરાય—મારાં
હું તો જોહું જોહું ને સરી જાય છે રે,
મારી લાજ્યુની સાડી સોહાય—મારાં
મારે જોખલે લાડકાં રમતાં રે,
એની રમતે બાવી કેં ઘડાય—મારાં

મારા અંતરમાં સાગર હો ડાલતા રે,
એથી લેતું ગૌરવ આ ગુજરાત—મારાં
મારો નાવલિયો ડાલણિયો ડાલરિયો રે,
એને પાણીડાં સીંચું દિનરાત—મારાં
મારી સાસુ-નણુદીના નેહ નીતરે રે,
કડું છખછળિયાં ફેવરની સાથ—મારાં
અહીં ગોરીઓ કિશોરીઓ શેરીએ રે,
રહાલે જાણે કુદરતનાં બાળ—મારાં
એથી રઢિયાળા એના મોરલા રે,
કુદરે કેહા ને જાજે ગુજરાત—મારાં
એની ગોરી ગોરમટીમાં ગોતતાં રે,
જડે ગુજગુગના તારણુહાર—મારાં
વાગે વેણુ વિલાસ ને વિરાગની રે
કેં સદીઓથી સાથે સંલગાય—મારાં
એવાં ગરવાં ગુજરાતનાં ગીતડાં રે
ગાતું ગાતું જોખનિયું ગુજરાત—મારાં

ગજેન્દ્ર જ. પંડ્યા.

—: પ્રાણુય—કલહ :—

[ઓપણા નવયુગના રાસ-ગરબામાં વિનોદ ગીત પ્રણા ઓળા પ્રમાણમાં
જોવામાં આવે છે. આધુનિક સ્ત્રી-પુરુષો ને પ્રણય કલહ કેવો હોય છે તે શ્રી.
કડીવાના ગીતમાંથી જોવા મળશે]

(લરીમ કેરી લાડીએ.....એ લય)

આફીસમાંથી પતિ પધાર્યા, “મીસીસ સાથે ખાઈશ જો”
તરંગ કરે છે મનમાં ઓવા, “પ્રેમે લોજન લઈશ જો”
“શુ ઘરમાં હજુ ભાત ચડે છે? જમ્યા વિના ક્યાં જઈશ જો!”
“અત્યાર લગી તે શું કર્યું દેમ! નહિતર હમણાં દઈશ જો”
પતિ તમારે બોલડીએ હું, નિર્દય વાઘણ થઈશ જો
તમે થશો જો નિર્દય વાઘણ, ચરો ચિકારી ચઢીશ જો
પતિ તમારે લક્ષણીએ હું, અધાર રજની થઈશ જો.
તમે થશો જો અધાર રજની, મયંક હું દેખાઈશ જો.
પતિ તમારે બોલડીએ હું, શેરીની ગિલ્લી થઈશ જો.
તમે થશો જો શેરીની ગિલ્લી, શ્યાન હું પૂઠે થઈશ જો.

હરગોવન લા. કડીઆ

શ્રીઓના

મદર, લોહીવા, મકતુદોપ, ગર્ભાશયના
રોગો, વધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

પ્રાણુ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ઉંઝા ફાર્મસી. ગાંધીરાડ, અમદાવાદ; ઉંઝા. (ઉ. શુ.)
કાલબાદેવીરાડ સુખઈ; લક્ષ્મીરાડ, પુના

પૂર કારમાં, સખિ ! 'માણું માણું વસુંધરા માત'

(વિશેષીની)

(રાગ-માલક સ તાલ-દાદરા)

૧

ઊછળે પૂર કારમાં, સખિ !

કરી રીત નિવારવાં, સખિ !

ઊલટી ઊલટી ઉમંગમાં

ઉભરાય દિ' રાત ચાં, સખિ ?

ઊછળે પૂર કારમાં, સખિ !

૨

વરસે ધન ને નદી ગને

અણચિંતવી ગાંડીતૂર, તે

જઈ સાગરના ઉરે ઠરે

ઉરપૂર શમાવવા, સખિ !

ઊછળે પૂર કારમાં, સખિ !

૩

ખીલતાં શયિ પૂર્ણ રેલવે

પૂર આંદનીનું અખૂટ, તે

ધરતી યગધાર ઠે ઠગે

રસધી નહવડાવવા, સખિ !

ઊછળે પૂર કારમાં, સખિ !

૪

જન લોકત ઉરેથી નીતરે

નિશદિ' રસ લકિતનો પારે !

ભિન્નતાં નિજ પૂર એહને

પ્રભુ પાંચ એ ઢળવા, સખિ !

ઊછળે પૂર કારમાં, સખિ !

૫

ઉર પૂર બહાર ખીલતાં

અદૃશ્યા લખભાવ ઊઠતા

સુખ અંતર, તે ધરાવવા

મળશે મનચોર ના ? સખિ !

ઊછળે પૂર કારમાં સખિ !

-કે. શીલા પટેલ

(૧)

માણું માણું વસુંધરા માત !

તારી પાસે માણું !

તારા સરખી બનાવજે, સુખત !

તારી પાસે માણું !-માણું

(૨)

તારી સહિષ્ણતા ને મનડાની મોટાઈ,

તારી સુખનતા ને શુષો દેવતાઈ,

મારા અંતર તું પૂરજે,

ઓ દિલની દિલાવરી !-માણું.

(૩)

સહરી સૌરભ તારી વિશ્વે વહડાવી :

પ્રાણીમાત્રનાં દે દિલકાં ડોલાવી :

તેવી છવને સુવાસદે

મને ઓ પુણ્યવંતી !-માણું.

અંદ્રશંકર ધિરજરામ પંડ્યા

૨૬

“સો ખો ધ” કાર્યાલય

તરફથી સ્ત્રી ઉપયોગી પ્ર-

કાશન વિવિધ નિધયો,

અને રંગીન ચિત્રોથી

શણગારેલ બહાર પડી

ગયું છે.

મા
રું
ધ
ર

ખિન્દુ

સારા ચે આભમાં મેઘરાજ ઘોર !
ટપકતા ખિન્દુશા તારલા ! !

ખિન્દુકાં ટપકે ને ધીમું ધીમું શુંને;
ધરતીને શિંજવતા ખૂણે ખૂણે
દેખાયે ના પછી ગોલ્યા કયે !
એ લોગનાં કહો, આં શાં રે મૂલ ?
ટપકતા ખિન્દુશા તારલા !

સારાચે આભમાં મેઘરાજ ઘોર !
ટપકતા ખિન્દુશા તારલા ! !

મારે ચે બનવું કેા ખિન્દુકું એવું;
બૂલીને ભત, બંધું ખિન્દુની હારથું;
ધરતીમાં ધાન્ય ઠાજ નથ થઈ ભઈ !
ઉરમાં સંતોષ એ-રહીએ રે હૃલ !
ટપકતા ખિન્દુશા તારલા !

સારાચે આભમાં મેઘરાજ ઘોર !
ટપકતા ખિન્દુશા તારલા ! !

સુકુંદરાય પંડયા

શ્રીઓના શણગાર, સંગીત, શિલ્પ,
ચિત્ર, નૃત્ય, આંદલો અને તેના
પ્રકાર, આદર્શ ગૃહિણી વગેરે

મારુંધર

બહાર પડી ગયું છે નવકું.

માટે રાહજલ પર ભુજો

‘શ્રીઓષ’ની ગ્રાહક બહેનો માટેની
યોજના અંદર જોવી.

‘ખંસરી મધુર’

— ગસા:—

વનરાવન કુંજ, હા વનગવન કુંજ,
વનગવન કુંજ પેઢો કાનુડો જે-

ખંસરી બળવે મધુર.

ખંસરી બળવે મધુર, ખંસરી બળવે મ

કુંજકુંજ કુંજો

હુપાઈ નાય ઝરતો,

વાયુ સર ઘરતો-

ખંસરી બળવે મધુર,

વનરાવન કુંજ...

મેનાએ સુણી ગાન-

મૂંડી દીધુ છે માન,

વશેને પાન પાન-

ખંસરી બળવે મધુર.

વનરાવન કુંજ...

કાળા આકાશ મેઘ-

થંબ્યાં છોડીને વેગ,

બૂલીને ભાન છેક-

ખંસરી બળવે મધુર.

વનરાવન કુંજ...

મીઠો ‘મધુર’ સૂર

વાગે છે દર દર,

હેલે દેખાનાં પૂર-

ખંસરી બળવે મધુર.

વનરાવન કુંજ...

વેણુ વગાડે-

એ જોગીઓ જગાડે.

પ્રિતદી લગાડે-

ખંસરી બળવે મધુર.

વનરાવન કુંજ...

જોવાને જઈ પાસ

જોખો જડે ન વાસ,

પાછી ફરું નિરાસ-

ખંસરી બળવે મધુર.

વનરાવન કુંજ...

— સુસ્વરમ —

રાસ નિમંત્રણ

[શ્રી વિષ્ણુ મહેતાનો આ ગસ ગસ
તરસ્યાને ગસ રમના નિમંત્રે છે]

ગગ-લીલાશ્રી

રમવાને આવેને રાસ

સાહેલી મોરી !

કુવની મધૂર સુવાસ

સાહેલી મોરી !

સધ્યા સરી ગઈ સોનલ-મહેલે

નદ્દલરી ચંદા નભ ખેલે

સૂના આગણિયા સોહાય

સાહેલી મોરી !

ગીતની સુદર ધાગ બહાવો

રસ તરસ્યાની તરસ છિપાવો

સિંચીને મ્નેહ પ્રકાશ

સાહેલી મોરી !

સૂનીસિતારીના અદ્ભૂત રાગે

રગ ભર્યા સ્વપ્નાઓ નળે

વાગે છે સુદર સાજ

સાહેલી મોરી !

વિષ્ણુ મહેતા

સીનેમા નટી

સીનેમા સૃષ્ટિ મને આકર્ષી રહી
છે પણ આ રોમાચક ને રહસ્ય ભરી
બિઝડેતી આંખ વાચતા મારી આખ
બિઝડી ગઈ તમે પણ એ નવલકથા વાચી
જાઓ

કિ રા ૩-૮-૦

પાક પૂર્વ ૨૦૦ પાન બધે વેચાય છે

હેલે ચઢ્યું

યૌવનની પાખમને પાગરી

ને મારે ઉડ્યું પ્રેમના પ્રદેશ રે

હૈયું મારું હેલે ચઢ્યું

સ્નેહની સિતાર હું તો સૂણતી

એના નાદે નાચતી ખૂબ રે-હૈયું મારું

વિશ્વની વિશાળ વાડી પુઠતી

પણ જડ્યો ન જીવન સાથ રે હૈયું

પ્રેમ કાસાર તણું માછલું

નહિ જીવશે જાત્રી વાટ રે-હૈયું મારું

પૂજનો થાળ લઈ ઉપડી

મહાદેવની પૂજ કાંજ રે-હૈયું મારું

આવ્યા અવાડા દિવસો

ને મારે આદરવા સખી મતરે-હૈયું મારું

વર્ષામા મોર-દેલ દેખતી

ત્યાં જૂલતી ઉરડું જાનરે-હૈયું મારું

નોકાનો નાવિક શોધીને

માટે તરવા જીવન જળ રે-હૈયું મારું

મીઠી રજની મહી ઉઘતો

મારે સોલજે આવ્યો નાથ રે-હૈયું મારું

દિનકર વા. ત્રિવેદી

મંમાયાના પૂજને

[કાષ્ઠ કાષ્ઠવાર બાઈ શ્રી લક્ષ્મીપ્રસાદ આચાર્ય ' મતમધુર 'ના નામથી કાવ્ય
જનતામાં દેખા દે છે તેમનો મંમાયાનો ગરબો સકિતના એાળ લખાયેલા રાસમાં એક
દર રાસની ગરબ સારે છે ગસ બધું લાગે છે છતાં લાવવાહી હોવાથી તેને
[ખો અહીં રજુ કર્યો છે]

(રાજા : ખરદાળીમાં)

નિદ્રાને નૌતમ નારી સંજ પૂજવા મંમાયા,
ધરી આજે ઉર આનંદ, સુણ સાહેલી રે.
છાયાં બાલ-રવિતાં તેજ જગ-પટ મન ભાવ્યાં,
મુઘા મીઠું મંદ હસેગ, સુણ સાહેલી રે.
ધર્યા હલ દેશ યાજ હસ્તકમળમાં રે;
મહી છે મુક્તાકળ-માળ, સુણ સાહેલી રે.
માને કાજે અર્પીલ-શુભાલ કુંકુમ લીધાં રે;
દીપે દીવ્ય ચંદ્ર શું લાલ, સુણ સાહેલી રે.
દેસર-કસ્તુરી, કર માળ સુમનની શોભે રે;
ભર્યા વિવિધ પૂજન યાજ, સુણ સાહેલી રે.
અપો અંધેલી શુભાળ હમરો મહેકે રે;
ભર્યો ભુર્ય, હમગલતી છાજ, સુણ સાહેલી રે.
દિશે માલતી શુભાસ મોગરો મહેકે રે;
શું મંકુલ શુભ સુવચ્ચ ! સુણ સાહેલી રે.
જગહળતાં કનકકૂલ કામિની કરજે રે;
જાણે સદિનાં સૌગલ, સુણ સાહેલી રે.
દહેરાતી અનિલ સહ સુંદરી નવરંગી રે;
કંકણ કિન્નર ગીત યાગ, સુણ સાહેલી રે.
જાંઝરના કંઈ જમકાર પાચે થાતા રે;
નાચે નમણી પેલી-નાર, સુણ સાહેલી રે.
ગજરા-વેળીથી સુહાય દેશ હલાપો રે,
જાણે તેજ પુજે સૌન્દર્ય, સુણ સાહેલી રે.

કુંકુમ કેસરની આઠ લલાટે સોહેરે;
 કરતી, કમળાક્ષી લાડ, સુણ સાહેલી રે.
 જાગ, ગંગા-જમુના સાથ, જારી લીધાં રે;
 ગિરિદુર્ગ પથ પથરાય, સુણ સાહેલી રે.
 વિચરન્તો સુન્દરી સંગ માલ મન્દિરીએ;
 વાંધે પ્રમોદ અધિકો અંગ, સુણ સાહેલી રે.
 ધરી લાવનાર્યાં લોચન સૌએ નમતાં રે;
 ખીટ્યાં હૃદય-કમળ રૂપ મન, સુણ સાહેલી રે.
 માલ ત્હારી ન્યોતિ જગમાંથ સારી પ્રસરી રે;
 સચરાચર જેનો વાસ, સુણ સાહેલી રે.
 આવ્યાં માલ તણા મન્દિર, સૌ ઉલ્લાસે રે;
 ન્યોતિ જવલંતબ્હાશું હીર, સુણ સાહેલી રે.
 રનેહલ સહ સૌન્દર્યનું આ ઉભરાયું રે;
 જુલે ભક્તિ કમળ રસછોળ, સુણ સાહેલી રે.
 મનગમતી સેવા માત, સુદિન આજે રે;
 કરી ધર્યાં સી રજિયાત, સુણ સાહેલી રે.
 પ્રગટયા જ્ઞાન દીપ લક્ષ્મીલાલ નિમિર ફેડ્યાં રે;
 થઈ આજે ઉરમાં થાત, સુણ સાહેલી રે.
 પુર્યાં યાજ વિવિધ લોજન, મનને ગમતાં રે;
 માલ આરોગે મૂઠી મન, સુણ સાહેલી રે.
 આ ધન્ય ઘડી, ધન્ય દિન, ધન્ય આ દાસીરે;
 ધાય દર્શન-મન પાવન, સુણ સાહેલી રે.
 આરતિ સહ જાંઝ પગાજ, નોળત વાજે રે;
 પુરે સાહેલી ઉર-સાદ, સુણ સાહેલી રે.
 માની ગગન અટારી વિરાટ, અજળ અજવાળાં રે;
 પાખ્યા ભક્તિ-પ્રેમ પમરાટ, સુણ સાહેલી રે.

મત્તમચુર

રાસ

(લાજ: આલો નર્મએ ઉપવનકુંજે, મધુકરશુંજે આજ)
 આલો નર્મએ, ગગનની ટોચે, (ન્યાં) રચીયો રાસ રસાળ,
 સજની રચીયો રાસ રસાળ;
 ભરીને રસ ભર કાળ, સજની રચીયો રાસ રસાળ,
 વેલડી સરખી, ફીપતી વીજળી, સજતી ચન્દ્રક લાલ,
 સજની સજતી ચન્દ્રક લાલ.
 હઈને મધુરો તાલ, સજની રચીયો રાસ રસાળ,
 રજની હાથે, પૂતમની રાતે, સોહે માતી કરયાળ,
 સજની સોહે માતી કરમાળ
 હસતી વીજળી, વેરતી માતી, ઝીલતી અવની વિશાળ
 સજની ઝીલતી અવની વિશાળ.
 જગત ઉદ્ધારક, દુવનો તારક, ગૂંથતો ગોફની બાળ,
 સજની ગૂંથતો ગોફની બાળ.
 લહેરતો ફરતો, શુકનો તારો, લઈ હસ્તે કરતાલ,
 સજની લઈ હસ્તે કરતાલ.
 આલે મહાસર આલ: સજની રચીયો રાસ રસાળ,
 સજની રચીયો રાસ રસાળ.

રણુજીત મ. શેઠ

સેવા લેખ ધરીશું !

(લાજ—પંક કમળ-દળ પીઝર પૂર્વા કમતા ભગરા પૂર્ણ)
 અંગ ઉમંગ ધરી સત્-સંગે સરખી સહિયર રંગે,
 સખીરી ! ગીત ગાવાં થાં ઉમંગે ?
 સખીરી ! કોના કેવા સંગે ?
 દેશ હોઝને આઝાદી ફેરં ખમીર રગ રગ રમતું,
 ધીર, ધર્મિષ્ઠ, વીર-નીતિશીની માતા સાથે રમતું,
 સખીરી ! ગાશું એવા તો સંગે,
 સખીરી ભાવ ભર્યા ઉમંગે.
 દીન જનોના દુઃખે ઢાઝે, લક્ષ્મી દીન-દેશ ઢાઝે,
 યશ આરંભી હોઝે જીવન સેવા કાર્યો ઢાઝે,
 એવા વીરની માતા સાથે,
 રમવા રાસ હૃદય સંગાથે
 ગૂજરી કુંજે ગરવા ગરબા એવા જીવનના ગાથું,
 ફૂલ ફૂલ ભરશું ભાવના મીઠી એવાં જીવન આદરશું
 સખીરી ! સેવા લેખ ધરીશું,
 સખીરી ! ઉન્નત દેશ કરીશું.
 જ્ઞાનાંકુર

નિર્સર્ગને અંક

[નિર્સર્ગને અંક રમતમાં કાણે ફૂલ ફૂલતા અનુભવી નહીં ?]

અમે ફરતાં લતાઓની કુંજમાં રે
મારા સાંજની ડોર કાં બસાય ?...અમે.

અમે સરિતાના વારિ ધીમા ડાળતા રે
છતાં વારિમાં ઝુબ કા કળાય ?...અમે.

અમે આચરેલા જાડવાની ગૂંઠમાં રે,
તોયે અંદ્ર તેજ કેમ આ પમાય ?...અમે.

અમે ઘૂમવતા સરિતાના સાથમાં રે
એમાં સંસ્કૃતિના સૂર કાં જણાય ?...અમે.

દિસે શૃંગો કો આકાને ચૂળતા રે
એમાં આત્મભાન કાં ન પમાય ?...અમે.

મૈય ભૂમિ મીલાપ અમે દેખતા રે,
એમાં દિવ્ય પ્રેમ કાં ન જણાય ?...અમે.

અમે નિર્સર્ગને અંક સદા ખૂંદણું રે
એમાં જીવન છે જોત જોત થાય...અમે.

વેણીશંકર પંડ્યા

આહક બહેનો માટે

“મારુંધર”

આ બહેનોનું ઉપયોગી પુસ્તક છે.
આમાં ભાગ પાંચ છે. દરેક ભાગ
વિવિધતાથી ભર્યો છે. તે જોવાથી તમને
આત્મીય મશે. વધુ માટે ટાઇટલ જોયે પાને
જુઓ.

આત્મીય દીપ્તિ રૂ. ૬-૦-૦

૧. ખ. બાર આના વધુ.

આ પુસ્તક આહકોને રૂ. ૫-૧૨-૦
મળશે.

જો આહક બહેનોને આ પુસ્તક જોઈતું
હોય તેમણે તેમનો આહક નંબર
અવશ્ય જણાવો. તે વગર પુસ્તક આપી
પડાઈ નહિ.

આ લાભ આહકોને જ એક મહિના
સુધીજ મળશે.

આજેજ તમારું પુસ્તક મેળવવા મની-
ઓર્ડર કરો.

“સ્ત્રીઓધ” કાર્યાલય

પીરમથા રોડ,

અમદાવાદ.

ડિઝેનો સન્દેશો.....

[કવિ ઉરનો સન્દેશો પાઠવે છે. પ્રકૃતિની લગ્નતામાં અને સરીતાના કલ્પ કલ્પ જનિમાં પણ તેને શોધે છે પણ તેમનો જીવન સન્દેશો ઝીલે, એક રાગી અને તેણે આ આશ્વ માનવ કૃષ્ણ જન્મું નથી.]

હારે ઉરનો આલેખવો સન્દેશો ઉરમાં

ના માનવ હૈયા કોઈ એવા મળે...

જ્યાં ઉઠી'તી અંખના જગની રમણીય નવી

ત્યાં...ત્યાં પલકારે હું તો ધૂમી વળી...

હારે ઉરનો...

નથી જડતા હૈયાના રનેહ લીના રાગ કાંઈ ?

ક્યારે સોહાવે નવું સ્થાન ઉર જઈ ?

હારે ઉરનો...

મેં તો જોયું સુન્દરતા પ્રકૃતિ લગ્નતા

પુષ્પોની અર્ધ ખીલી યૌવના જોયું...

હારે ઉરનો...

કાંઈ બેસી મેં તો સુણી સરિતાઓ કેં

સૂણી અટુલી એવી કંઠરા....

હારે ઉર નો...

કિન્તુ નો'તું ય કોઈ પરિમલ પમરાવતું

માનવ ગન્ધિરે ખીલ્યું ફુલકું...

હારે ઉરનો...

યાકી હૃદય સુગન્ધની કરતી પ્રતીક્ષા

ના માનવ હૈયા કોઈ માનવ બને ..

હારે ઉરનો...

હારું અંતર કો ઉરમાં

હૃદય તંત્રી જણ્યા સૂરમાં

બનવા સુ એક રાગી પલતું રહું ..

હારે ઉરનો આલેખવો સન્દેશો ઉરમાં

ના માનવ આરાધ્ય કૃત એવું મળે ..

સુધાકર જે. ભટ્ટ

નાવલીયા

[સોહામણને સર્વસ્વ એકલ એનો સ્વામિ હોય છે. જીવનના જંઝાવાતોમાં પણ તેનો સ્વામિ અણનગ રહે તે તેની મહેન્ગ છે હંમેશાં તે તેના નાવલીયું અમરત્વ ઈન્છે છે. લેખિકા બહેને આપણને એક લાવ લારી મૂતિ આપી છે.]

[લવ-હું મગની વાણી ને અધુરા મારા મેઢવીયો]

હું મોહાગણુ સ્નેહની ને સ્નેહલ મારા નાવલીયા.

સર્વસ્વ સમર્પી અકચના એ રસ સાગર ઉર ઉછળીયા.

સર સરિતા નિરથી વિમળું, છે ઉરસરિતે જળ નિર્મળું,

લરતી છે સાયરમાં લજી, રસમરતી રેલી ત્યાં મળું;

મમ ઉર આંહોલન ઝીલીયાં એ અનિલ લહરો નાવલીયા,

ઠલોલ મીઠા ચક્રી ઝુલીયાં ઉર પ્રેમ હિટાળે રસ શરીયાં;

પ્રણય ઝરણાં ગાને સાચી, અંતર રહેતું સદાયે નાચી,

પ્રેમ પીયુષ અમૃતની સાચી, વાત પુરાણી હૈયે વોંચી;

જંઝાવાત જીવન સાગરે હો અડગ સુધાની નાવલીયા,

મમ અંતર નિશ્ચિન આશ એ રહો યુગ યુગ અંમર નાવલીયા.

સૌ. હમુર્મત ધીરજલાલ દેસાઈ

‘કૌમુદી’

[પૂર્ણિમાની પરમ જ્યોતિર્મયી રાત્રી આવે છે ત્યારે કૌમુદિના ઓપ ઢળે છે એનાં ધવલ સૌમ્ય ફિરજોમાં કોને રનાન કરવું ન ગમે ?]

આલને આરે રે—

કૌમુદી ઓપ ઢળે—ટેક.

અમૃત ઝરણાં એનાં ઝીલવા—ર

વનિતા વૃન્દ પળે...કૌમુદી આલને—

ખિન્દ એનાં, મીઠાં, મોલાં—ર

આતક વૃન્દ ઝીલે...કૌમુદી આલને—

નિર્મળતા, નીવરતી એની—ર

ળાલક વૃન્દ લારે...કૌમુદી આલને—

રશ્મિ એનાં, રમ્ય, રસાળાં—ર

રસ તરંગોળ કરે...કૌમુદી આલને—

ખંડ, અખંડિત, સૌ ઢંકાવાં—ર

ઉજ્જવલ ઓપ લહે...કૌમુદી આલને—વ

સ્મિત, ધવલિમા, સૌમ્યજ એનાં—ર

જડ. ચેતનને મહે...કૌમુદી આલને—

પ્રભુના પ્રેમ પ્રવાહ સરીખો—ર

સ્પર્શ, પાવન કરે...કૌમુદી આલને—

સૂકલ

શક્તિનાં તાણુડવ !

[ચોદિસ બપુર દાવાનળ સળગી રહ્યા છે. તેની જ્વાળામાં આપું વિશ્વ પ્રજ્જ્વાળી રહ્યું છે. મહાશક્તિ રાસડા ખેલે છે...વિશ્વ જનનિ અમને આ યાતનામાંથી ઉઠારે એવી અમ લાખો કરોડોની પ્રાર્થના છે]

શક્તિનાં તાણુડવ ખેલાય,

આજ અહા ! શક્તિનાં તાણુડવ ખેલાય (ટંક)

વિભુ કેરા વિશ્વ માંદા દાવાનળ રાજગિયો,

જ્વાળા બપુર લખાય : આજ અહા !

લાખેણાં લાખોની નાહી-નસો તૂટતી,

શક્તિનાં ખપ્પર ભરાય : આજ અહા !

લોભ કેરો ઘોભ નહિ, મદ-મત્સર વાધિયા,

માનવતાનો અસ્ત થાય : આજ અહા !

કંઠ માંદા ચોપ, લોક ધાન્ય વિના ટળવળે !

ભૂખ-દુઃખે પ્રાણો તણાય : આજ અહા !

સૌમ્યપણું નાથ થયું, વીરપણું બ્રહ્મ થયું !

દયા-કૃપા કાંઈ ના જણાય : આજ અહા !

છેલ્લે નમન કરી શક્તિ પાસે યાચીએ-

સુખ સમૃદ્ધિ સધાય : આજ અહા !

ઉમિયાશંકર ઠાકર કોવિદ

સ્વાસ્થ્ય સાચવવું જરૂરી છે.

આપ ગમે તેટલા શ્રીમંત હશે; આપને ત્યાં ભલે

સુખ, સગવડ, નોકર અને મહાલવા મોટરો હશે

પરંતુ

જો શરીર સાફ નહિ હોય તો તે સર્વ નકામું છે.

જમારે

- * તાવને માટે એવરથીન એન્ટ્યુબાયર * શરદી, સળેખમ, સાંધાના રોગ માટે એવરથીન પેનખામ.
- * અછળું, ચુંક વિ માટે અછળાન્તક ચૂર્ણ * પાંચોરીઆનારાક દુધ પાવડર વિ.
- સચેટ છે એક વખત વાપરનાથીજ અતિથિ થઈ શકે.

માયાની ચડક અને મગજશક્તિને મજબૂત બનાવવા એવરથીન છાલી ત્યા સીઆ માટે સુદર કેરાકવાપ વમારનાર એવરથીન હેસ્પોડિય વાપરો.

લખો

એવરથીન પ્રોડક્ટસ, લોઅરપરેલ, મુંબઈ.

પ્રાચીન રાસ ગરબા

- ૧ માતાજીના ગરબા,
- ૨ રાસ લીલાના ગરબા,
- ૩ ભક્તિ રસના ગરબા,
- ૪ લોક જીવનના રાસડા,

પ્રાચીન લોક ગરબા-રાસ રાસડાએ મને નાનપણથી આકર્ષ્યો હતો. રાતોની રાતો હું ગરબા સાંભળવા તત્ક્ષીન બની જતો. તેમાં 'x' મેના ગુજરીના રાસે તો મારા દેવાને કામણ કરી લીધું હોય તેમ તેને સાંભળવા કાકરડા જેની કામેના ફળિયામાં એકલો બેસી રહેતો. સ્ત્રી પુરુષના સમુદયમાં આ રાસડાની રસઝટ પડતી. તાલીઓના તાલ, અને પગના ધમકાર, સાથે કાયાનાં મુઠ્ઠાં ભેંતાં નરનારીઓ ઉછળી ઉછળીને રાસડા ભેંતાં ત્યારે મારું હૃદય પણ એ નર્તન અનુભવી રહેતું. એ વીરાંગનાના ગરબાને મેળવવા મેં મણી તળવીજ કરી-આનારીઓ પાસેથી કેટલીક કડીઓ મેળવી પણ ખરી પણ તેથી સંતોષ થયો નહિ. એક પળે પડીકું બાંધવાના કાગળમાં ગુજરીના રાસની કડીઓ દાખ લાગી મગજના પડીકા કરતાં પણ તે વધુ મળી લાગી. તેના સર્વ રસદાયી ગીતને ખાતા હું ચાક્યો નથી. એવા તો કેટલાય લોક ગીતો છે કે તેની દર્દીલી વાણી, મીઠી દસક, ઉર્મીના ઉપાસ આપણા હૃદયમાં સાંસરવા ઉતરી જાય છે.

આપણા નવા કવિઓને તે લોક-ગીત જોઈ જવાની વિનંતી કરું છું ક્યાં આપણા અનમક સંસ્કૃત પ્રચુર-ગ્રાંથોમાં જગદેશ જગ-રાસ અને દળવા કૂલ જેવા-મીઠા મધ સમા ઘૂંટાઈ ગળાયેલા રાસ" તેનેતો લોક હૃદય આકર્ષ્યું છે. વરસો યથા છતાં ચિરંજીવ રહ્યા છે. એકના મુખેથી બીજાને મુખે નવજીવન પામી અમરત્વને પામતા ગયા છે. આપણા લામીશા લોક કવિ. શ્રી. મેઘાણીએ તેને પુસ્તકના પાને ચિતરી ગુજરાતનું વેરણ ઉરણ થયેલું અમોહન ધન ગુજરાતને ચરણે ધર્યું છે ગુજરાત તેનું દર્મશાંત્રી રહેશે. તેમાં રસનાં સરોવરો બર્ષા છે. રામ રસિયાઓ પીવાય તેટલાં પીને અહો મેં પાંચેક મુંદર કૃતિઓ રણ કરી છે તેની અર્ચામાં નહિ ઉતરતાં તેના રસ સ્વાદ લેવાનું રસિયાને સોંપુ છું.

સપ્તાદક

“ રાસ લીલા ”

[મહાકવિ ત્રેમાનંદે તેમના દસ સ્કંધમાં કૃષ્ણ ગોપીના રાસખેલનનું
શામાંચીક વર્ણન આપેલું છે તે છંદગદ્ય હોવા છતાં મુંદર રીતે રજુ કરેલું હોવાથી
કાવ્ય રસીકોને જરૂર ગમી જશે]

આનંદ કંદ નંદ નંદ, છંદ રાગ રાગણી,
વેણુ વાય ગીત ગાય, સકલ સહુ સોહામણી,
રૂપ સરસ સોળ વરસ, રમે અંક લેઇ લેઇ,
ગોપાળ લાલ શરદ કાળ, રમે રાસ થેઇ થેઇ.
સ્વરૂપ શ્યામ કોટી કામ, વામ દક્ષિણે મુંદરી,
ગોપી સાથ મધ્ય નાથ, હાથ લે સ્કંધે ધરી,
કંદર્પ દર્પ, તર્પ તર્પ, માહે ગાંહે દેઇ-દેઇ,
ગોપાલ લાલ સરદ કાલ, રમે રાસ થેઇ થેઇ,
જમક તાલ. બીજલાલ, રસાળ ગીત લાખત,
જમણુ રમણુ નેહ નમણુ, રૂપ હુંદે રાખતી,
અધર ડોસે, ચીર ખસે, હસ્તે તાલી દેઇ દેઇ;
ગોપાળ લાલ શરદકાલ, રમે રાસ થેઇ થેઇ.
ચિત્ત ચોરહી કે ગોરટા કે શ્યામગી સોહામણી,
કે સોહિની મન મોહિની, કટાક્ષ કીકી કામની,
રાસ રમણુ જમણુ નમણુ, લીલા કહુ કેઇ કેઇ;
ગોપાળ લાલ સરદ કાલ, રમે રાસ થેઇ થેઇ
મહાકવિ ત્રેમાનંદ

❧

હિનો માટે હજુ આવું ઉપયોગી એકે પુરતક બહાર
હયું નથી. તેની જોટ પુરતું આ અપૂર્વ એક પ્રકાશન છે.

‘મારુંધર’ કી. રૂ. ૬-૦-૦ આજેજ ખરીદો

“ ગાગરનો ગરબો ”

[શક્તિના અમર ગરબાઓ રચવામાં વદલભ ભટ્ટનું નામ સૌથી મોખરે આવે છે. તેમનો ‘ગાગરનો ગરબો’ અલૌકિક અને વિરાટ કદપનાનો નમુનો છે]

ગગન મંડલે કેરી ગાગરી રે મા.
 સુન્દર સકલ શોભા ભરી રે મા.
 આપે ભવાની ઉમંગ શું રે મા.
 નવ શ્લોકોમાં સૌથી વડો રે મા.
 આદિત્ય અખંડ ક્યો દીવડો રે મા.
 જળ દુળ જ્યોત ણિંજા ગોળશું રે મા.
 ભગ્યો શશી તે કળા ગોળ શું રે મા.
 દોષ કળે ભગવતીના લોકને રે મા.
 દોડિયું ક્યું તે માથે મેદની રે મા.
 વાટ વિશાળ મધ્ય મેરની રે મા.
 યોજન પચાસ લક્ષ ફેરની રે મા.
 સાતે સાગર ભર્યા ધી તણા રે મા.
 એવા બહુ ખેલ બહુચરા તણા રે મા.
 કચ્છપની ગાદી કરી ખરી રે મા.
 મહા માયાએ માથે ધરી રે મા.
 માને મળી તે મન લાગની રે મા.
 ઉપર ઉઠાણી શેષ નાગની રે મા.
 અકલ આકાશની આંકણી રે મા.
 ગાગર ઉપર ધરી હાંકણી રે મા.
 ત્રણે દેવ ગાગરમાં વમે રે મા.
 સદા સમીપે ન નૃદા ખસે રે મા.
 નિરખી શોભા તે સુખ સાગરી રે મા.
 ચૈત્ર લોક ચલ્યા માની ગાગરે રે મા.

વદલભ ભટ્ટ

“ હિંડોળો ”

[સ્વામી નારાયણ પંથના શ્રી સદેવનંદ સ્વામી માટે તેમના કોઈ અનુયાયી ભક્ત કવિએ આ ગરબો રચ્યો છે તેની સરળ ઝરણા સી વહેતી વાણી આપણને જરૂર મુગ્ધ કરશે]

વડતાળે ફૂલવાડી રે હિંડોળો આંખાની ડાહ્ય
રૂપા કહાં બે આર વાલો મારો હીંચે હિંડોળો
આંખાની ડાહ્ય

સોનાની સાંકળે નાગર્યો રે હિંડોળો આંખાની ડાહ્ય,
રૂપા કહાં બે આર વાલો મારો હીંચે હિંડોળો
આંખાની ડાહ્ય.

માથે મોવાડાં મોઝિયાં રે હિંડોળો આંખાની ડાહ્ય
ખલે ખાંતીલો ખેસ વાલો મારો હીંચે હિંડોળો
આંખાની ડાહ્ય.

ળાંચે ળાળુ બંધ બેરખા રે હિંડોળો આંખાની ડાહ્ય
દસે આંગળીએ વેઠ, વાલો મારો હીંચે હિંડોળો
આંખાની ડાહ્ય

કેડે કટારાં વાંકડાં રે હિંડોળો આંખાની ડાહ્ય,
મરગલડી તરવાર્ય, વાલો મારો હીંચે હિંડોળો
આંખાની ડાહ્ય

પગે રાઠોડી મોજડી રે, હિંડોળો આંખાની ડાહ્ય,
ચાલે લટકતી ચામ્ય, વાલો મારો હીંચે હિંડોળો
આંખાની ડાહ્ય

“ મોટાં ખોરડાં ”

[મોટા ધરના ખોરડાંમાં કેવું દારૂ કુખ હોય છે તેનો આ રાસમાં હલકો
 ભેદક ચિતાર છે. એકજ ગામમાં પિયરીયું છે. મા તેને સુખદુઃખની વાત પૂછે છે
 દિકરીને માથે કુખનાં ઝાડ ઉગ્યાં હોય છે...નાદાન નથુંદ બનેરણી કરે છે. અને
 પછી.....જે કશું ચિત્રણ રલુ કર્યું છે તે વાયકલાઈએ પોતેજ વાંચી લે તે ઇચ્છે છે.]
 ગામમાં સાસરે ને ગામમાં પિયરીયું રે લોલ, દીકરી કેને સખદખની વાત નો,
 કવળા સાસરિયામાં જીવવું રે લોલ,
 સખના વાગ તો માતા વધી ગયા રે લોલ, દખનાં જિવ્યાં છે ઝીણા ઝાડ નો,
 કવળા સાસરિયામાં જીવવું રે લોલ,
 પછવાડે જભી નથુંદી સાબળે રે લોલ, વડુ કરે છે મોટા ધરની વાત નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 સાસુએ જઈ સસરાને સંભળાવીયું રે લોલ, વડુ કરે છે મોટા ધરની વાત નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 સાસરે જઈ જેઠને સંભળાવીયું રે લોલ, વડુ કરે છે મોટા ધરની વાત નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 જેઠે જઈ પરપયાને સંભળાવીયું રે લોલ, વડુ કરે છે મોટા ધરની વાત નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 પરણે જઈ તેજ ઘોડો છોડીયો રે લોલ, જઈ ઉભો ગાંધીદાને હાટ નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 અધશેરો અમલીયો તોણાવોયો રે લોલ, પાશેરો તોળાવોયો સુમલખાર નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 સોનલા વાટકડે અમલ ઘોળાયા રે લોલ, પીતો ગોરી નર હુંખી જઈ નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 ઘટક દધને જોરદિ પી ગયાં રે લોલ, ધરચોળાની ઠાંસી એણે સોઢ્ય નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 આટકાટનાં લાકડાં મગાવીયાં રે લોલ, ખોખરી હાંડોમાં લીધી આગ નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 ચેલો વિસામો ધરને ઉખરે રે લોલ, ખીનો વિસામો ઝાપા બહારનો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 ત્રીનો વિસામો ગામને ગાદરે રે લોલ, ચોથો વિસામો સમયાન નો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 સોનલા સરખી વડુની ચે' જળે રે લોલ, રૂપલા સરખી વડુની રાખનો,
 વડુએ વગોળ્યા મોટાં ખોરડાં રે લોલ,
 ખાળી જાળીને જીવડો ઘેર આવ્યો રે લોલ, હવે માડી મદિરિયે મોકળાણ નો,
 ભલેને એકિયાલો. હવે હવે રે લોલ.

“ મેના ગુજરી ”

[આરંભમાં ‘મેના ગુજરી’ મદમસ્ત ગોવાલણી રૂપ ધરી બાદશાહને જોવા જાય છે. બાદશાહ સાથે વાદવિવાદમાં મેના રાણી તેના યોદ્ધા અને સંયમને યોગ્ય તેવા જવાબ આપી મ્હાત કરે છે. બાદશાહ તેને તેની બાદશાહત જોવા લક્ષ્યાવે છે તેને એવા સંજ્ઞાસભ્યતા જવાબો વાળે છે કે છેવટે તે ખેડીમાં પડે છે ત્યાં તેની વીરતાએ ગુજર લશ્કર રણે ચડે છે અને છેવટે બાદશાહ સલામત “ગુજરી હુમારી બેન છે” તેમ કહી તેને મુક્ત કરે છે. લોક કવિએ આ વીર રમણીનું ચિત્ર એવું મધુ રણુ કર્યું છે કે તમારા દિલને તે જરૂર સ્પર્શે જશે.]

કે કાબુલસે બાદશાહ ચડે ને સારી દિલ્હીકા દિવાન દે,
કે બાદશાહ ઉતરે બાગમેં મેં કયામસ દેખન જાઉં દે.
કે હાથમેં લઉં લાલ ખેડલું પ્રનિકારણ જાનકે જાઉં દે,
કે બાદશાહ ઉતરે બાગમેં મેં કયા મસ દેખન જાઉં દે.
કે હાથમેં લઉં ફુલ છાનડી મેં માલણ હો કે જાઉં દે.
કે ફુલ ફગરતો ઘાઘરો સાજુડે કસબી કાર દે,
કે કડલાં કાંખી અણુવટ વિંછવા ઝાંઝરનો ઝમકાર દે,
કે ખાંચે બાજુ જાંધ જેરખા અને દસ આંગળીયે વેદ દે,
કે કાને કલાકુલ શોભતાં ને વળી ઝીણી અણુકે ઝાલરે,
કે કોટે પાટિયાં શોભતાં અને કંઠે એકાવળ હાર દે,
કે લીલી ગજનું કાપડું ને ગજ માતીના હાર દે,
કે કાને તે વાળીઓ શોભતી ને ટીલડી તપે લેલાટ દે,
કે જાલે જાલે માતી પરોબ્યાં જાણે ઉગ્યો સૂરજ લાણુ દે,
કે છોટી મટ્કીમાં દહીં જમાયો દૂધ લીયો મણુ ચાર દે,
કે ચલી ગુજરીયાં દહીં બેચનકુ બાદશાહ કે દરબાર દે,
કે અમ્મયર હ્યો કોઈ મમ્મયર હ્યો કોઈ ત્યોને મીઠડાં દૂધરે,
કે હાટે મોઢા હાટ વાણીયા ને ચારે મોઢા ચોપદાર દે,
કે બાદશાહ કેવે સણુ ગુજરી તુમ સુણો હુમારી વાત દે,
કે કાથ કથીરમાં કયા પહેરના ગોરી પહેરો સોના સેરદે,
કે કાથ કથીર મેરે જોત લાલે, તેરે સોને લગા દઉં આગરે;
કે કાળી કામળ મેં કયો ચોઢના ગોરી પહેરો દખણી ચીરરે,
કે કાળી કામળ મેને જોત લાલી, તેરે ચીરકુ લગાદઉં આગરે;
કે હિંદવાણી તું હરામ જાની બાદશાહકુ દેવે જવાળ દે,
કે બાદશાહ કહેવે સુણુ ગુજરી તુમ સુણો અમેરી જાત દે,
કે મકના હાથી અજળ બન્યા, ગોરી હાથી દેખન આવરે.

કે દહીં દૂધની તો નદી ચલાવું, માંખણું ખાંધું પાનરે.
 કે ચલ ગુજરી મેરે દિલ્હી શેરમે, કુંવર દેખન આયરે,
 કે તેરે કુંવરમે કયા દેખના મેરે ઘેર એસા ગોવાળ રે,
 કે ચલ ગુજરી મેરે દિલ્હી શહેરમે રાણી દેખન આયરે.
 કે તેરી રાણી મેં કયા દેખના મેરે ઘેર એસી પનિકારી રે,
 કે બાદશાહ કહેવે સુણ ગુજરી તુમ સુણો હમેરી ખાત રે,
 કે મેરી મૂછો અજળ બની, ગોરી મૂછોપે મોહીઆવ રે,
 કે તેરી મૂછો મેં કયા દેખના મેરે બકરેકું એછા પૂછ રે,
 કે કિયું તમારું સાસરું ને કિયા પુરૂષ ઘેર નાર રે,
 કે ગઠ ગોકુળ મારું સાસરું ને ચંદા પુરૂષ ઘેર નાર રે,
 કે કોણુ દેખની ગોવાલણી ને શું છે તારું નામ રે,
 કે ગઠ માંડવની ગોવાલણી ને મેના ગુજરી નામ રે,
 કે છોટી મટકીકા મૂલ કરો ગોરી ઉસકા કયા હોય મૂલ રે,
 કે છોટી મટકી કા મુલ કરો તો તેરી શુદ્ધ બુદ્ધ જાવે ભૂલરે,
 કે છોટી મટકીકા મુલ કરે તેરી દીલ્હી હો જાવે હુલ રે,
 કે અક્ષત છક્ષત ગોરી કયા જોલતી કંઈ છક્ષત લગાઉં દો ચારે,
 કે ગુજરી કહેવે સુણ બાદશાહતું સુણો અમારી ખાત રે,
 કે મારું તમાચા ઉડ જાય પધંડી મુખકા હો જાય લાલ રે,
 કે ટકે ટકે તેરા ટકું વેચાઉ ને દમડી કા દસ જાંટ રે,
 કે ટકે ટકે તેરી ઢાલ વેચાઉ ને જો દોડી તલવાર રે,
 કે બાદશાહ તો ગુસ્સા લગાને ડાલી બેડી માંચ રે,
 કે બ્રાહ્મણ વીરા વીનવું તને આહુ હૈયાનો હાર રે,
 કે કાગળ જઈને આપજો મારા હીરીયા દેરને હાથરે,
 કે હીરીએ કાગળ વાંચીયો ને લાઈ ગુજરી પડી બેડી માંચ રે,
 કે તાણી ખાંધો લાઈ ઢાલ તરવાર ને તાણી ખાંધો હથિયારરે,
 કે યસ હોય સો સાથ ચલો ને નહિ કાયરકા કામ રે,
 કે ગુજરી રહીને જોલીયાં તે જોડ્યાં એકજ જોલ રે,
 કે હીરીએ પહેરે કાંચળી ને હથિયાર મુજને આલરે,
 કે બાદશાહ સાથે એસી લડુ મેરા જુગમાં હો જાય નામ રે,
 કે તલવારોની તાળી પડે, ને બરશી ચાવે પાન રે,
 કે વચમાં રાખો ગુજરી લાઈ છતે તે લઈ જાય રે,
 કે તલવારોની તાળી પડી ને લોહીના વરસ્યા મેહ રે,
 કે નચાડી ગુજરી નચાડે જાળી ગાજી રચાડી જાય કે

“ ગોઢુળ ગામ રળિયામણું ”

સંપાદીકા : કુ. જાનકુંવરબા.

[શ્રી કૃષ્ણ અને રાધાજી સોની પાસે જુદા જુદા આબૂપણુ ધડાવે છે. તે આબૂપણુની યાદી આ ગીતમાં ગૂંથી છે.]

(રાગ-દોલે રચું ઢરી સાંજરે)

એક ડુંગર ઉપર દેવડી રે તીંયા સોનું ઘડે સોનાર રાજ

ગોઢુળ ગામ રળિયામણું રે. ટેક
કાનજી ઘડાવે વેળીયાં રે, રાણી રાધા ઘડાવે હાર રાજ-

ગોઢુળ ગામ રળિયામણું. ૧
ઘડયા ઘડયા મોહનજીના બેરખા રે, ઘડયા ઘડયા રાધાજીના હાર રાજ-

ગોઢુળ ગામ રળિયામણું. ૨
કાનજી ઘડાવે વીંટીઓ રે. રાણી રાધા ઘડાવે નથ્યરાજ,

ગોઢુળ ગામ રળિયામણું રે. ૩
ઘડી ઘડી મોહનજીની મેખલા રે ઘડી ઘડી રાધાજીની તાંત રાજ-

ગોઢુળ ગામ રળિયામણું રે. ૪

“ વીરને શિખામણુ ”

સંપાદીકા : કુ. જાનકુંવરબા

[લોક બાલિકા પોતાના રસીયા વીરને શિખામણુ આપે છે કે “ ઈંટ પડી ” ગામતે રસતે તું મહેલ ચણાવજે તે ચાર જાતીની ચાર સો પરણજે. તે ચાર પોત પોતાના જાતી સ્વજાવ પ્રમાણે કામ કરશે.

આ ગીત આમ બાલકાઓ રસયો બીધે છે.

સંપાદીકા-]

[લોકગીત]

રસીયા ઈંટ પડી મારગડે, મોલ...ચણાવ જો રે ૨૬

રસીયા પેલીરે પરણજે, નાગરાણી, બ્રાહ્મણી રે

રસીયા, બીજી રે પરણજે, કુલ ગરાસણી રે

રસીયા ત્રીજીરે પરણજે, વાણીયણુ વેવલી રે

રસીયા ચોથીરે પરણજે, કણુગણુ કામઢી રે ૧

રસીયા રસોઈની કરનારી, નાગરાણી, બ્રાહ્મણી રે

રસીયા ચાકળાની બેસનારી, કુલગીરાસણી રે

રસીયા પાણીની ભરનારી, વાણીયણુ વેવલી રે

રસીયા ઢરણાંની ઢળનારી કણુગણુ કામઢી રે ૨

રસીયા ઈંટ પડી મારગડે, મોલ ચણાવજે રે

ઠહાલમને

આવોને આવો મારા ઠહાલમારે
 એવું રટતી ઝોકલ નારરે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 વાટો તો જોઈ જોઈ થાકી ગઈ રે
 વસમી વાટો તહારો લાગે રે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 હૈયાનું દર્દ હું કોને કહું જઈ
 હૈયું હંમેશા બળી જતું રે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 આબ્યા અપાડી મેઘ વાદળ બંધાયાં
 આલો ઝબુકે છે વીજ રે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 ઝોકલી અટુલી હું તો સમસમીને રહું છું
 હઃખડાં તે ફર નવ થાય રે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 મોહના ટહુકાર મૂછી મનડું મુંઝાય છે
 મનડાનો મોર બહુ ફર રે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 જાપ તપ દાન વડે પ્રભુને વિનવું.
 ઠહાલમ ક્યારે પધારો રે
 પ્રિતમ ક્યારે પધારશે.
 સુકેતુ

સતામણી

સંપાદક : શ્રી, કનૈયાલાલ ગિરધરલાલ વૈદ્ય

[લોક—રાસ ગુજરાતના પુરાણા જગ્ય જૂતકાળનો મહા અદ્ભુત અણુમોલ્ય ખમનો છે. ગુજરાતીઓનું એ પરમ દુર્લભ જીવન-ધન છે. ગંરવી ગુજર લલનાઓના કુસુમધીયે કામળ-અતિ મૃદુ-ભાવ ભર્યા હૈયેથી કો ધન્ય પળે શ્રવણા રસ-ધોધનું નિતરેલા અજળ અભિ-વારિનું અમર સંગિત છે.

અને અરે જા ! અંદની મનોહર આંદનીમાં રમ્ય ઉપવન કે સરિતા ઝાવારે બેઠે બેઠે કો ગાંધિવી કે કિસરીતેય ધડીલર શરમાવી છે એવું, રસ-સુદરીયોના મીઠા મંધુરા દલકથી માવાનું એ અમર સંગિત સાંભળ્યું એ પણ માનવી-જીવનની એક અપૂર્વ મોજ છે.

જગ્ય જૂતકાળના ગૌરવભર્યા લોક-સાહિત્ય તરફ જનતા દગી છે. અરેજ, એને હૈયે લોક-સાહિત્યની અજળ ભૂખ જાગી છે. જામ લાગતાંજ જાવ છે-પીવાતાંજ જાવ છે છતાંય તૃષા નથી છીપતી લોક-હૈયું આજ માગે છે-ઉત્ક્રિષ્ટ હૈયે અધિર યઈ યઈને દહ્યુ માગે છે-હો. અમને હો અરે ! અમને પ્રાર્થ લાવી હો રસાગતનાં જામ અમારે પીવાં છે-ધરાધ ધરાધને પીવાં છે-છેક નજી ચટે લ્યા સુધી-ને એની અજળ ખૂમારીમાં અમારે મસ્ત બનીને મહાલકું છે !

લઘા. જનતાની આ પ્રેમ-નૃપાને કરો સહૃદયી ફરારવી શકે-એની આ અજળ તૃષા

નિવારવા કોણુ ઈન્કાર કરી શકે ? તેમજ આ નયનોની સદાય અગળજી એવા કાઈ શાન્તિ-કુમાર પંડ્યાની પ્રેમ-ભરી માગણીય મારાથી કુરારી નહિં શકાઈ.

લોક-સાહિત્યના મારા અગ્રગટ પુસ્તક “અભિધાર”ના એક પ્રસંગ લઈ, પુરાણા લાભ્ય જૂતકાળ પરથી પડેલા ઉંચકી મહેં અદાં એક રસ-ગ્નમ ધણું છે, પ્રેમ-ધેલી જનતા એમની રહાને ધરાયલા મારા આ રસ-ગ્નમને સદૃષં સત્કારશે અને હૃદયે પરમ આદહાદ અનુભવશે, તે આ નાચીજ જીવનને ધન્ય સમજીશ. સંપાદક]

[મામ્ય-લક્ષનાઓમાં મીઠા દલકે હેસિ હેસિ ગવાતો : દેખાં દિલોળે ચઢાવતો : મસ્ત-રસની સરિતા રેલવતો : માનાર-ઝીલનાર અને સાંભળનાર એમ ત્રણેય હૃદયોને એકી સામટાં ડોલાવી આનંદ તરંગે દીગવતો : મીઠો-ગમૂજ ને મસ્તી ભર્યો આ રમતીયાળ રાસ, દેખાં દસાવતી વાણીમાં કાઈ લોક કવિએ આલેખેલો છે.

અંગે અંગમાંથી જોખનનાં પૂર ઉઠાળી રહેલું કાઈ કાઠી રજપૂતનું પ્રેમાળ જોડણું કાઠીયાવાડના કાઈ એક ગામની બજારમાં સાંજ ટાણે ફરતું ફરતું મોચીયાની ઢાટડીયે જાતું જાતું આવે છે. કસબી મોચીયાની નાની શી ઢાટડીયે કાઈ મખમલ પર મેના પોપટવાળી, તો કાઈ કળાયલ મોર કાઢેલી, એમ એક એકથી અદકરી, સોનેરી ઝીકથી ભરેલ મોજડીયું જૂલી રહી છે. કાઠીયાણીની મસ્ત જાતી એ જોઈ જોઈ હરખથી ઉંચી નીચી ધાય છે. વાંકા અખોડાવાળી જોખનવતી સુદરી એક એકને જૂલી જવાય એવી મોજડીયો લેતી ને મૂકતી, આહોરા ધુધટ પટમાંથી “આ નદો, પેલી દ્યો ! પેલી નદો, આલી દ્યો !” એમ મીઠા ટકુકા કરી કરી પિયુને હળુએથી સમજાવી રહી છે. કાઠીયાણી પર આજો આજો યધ જતો જીવાન, મરક મરક દસતાં પ્રિયાનુ મન માને એરી રૂપાળી મોજડીયું લઈ ચે છે. જીવાનના હાથમાંથી મોજડીયું લેવા હાં ..કે કાઠીયાણી ન્યાં હાથ લાંબો કરે છે, ત્યાં તો છૂપાઈને એક્લી ઉભી ઉભી ક્યારની આ બધોય તાલ જોયા કરતી ને દેખામાંં હરણાં ફેલાવતી કાઈ તોફાની બાળાના દેખામાંથી જોચાંતો મેરકરી ભર્યો મીઠડો સૂર સરી પડે છે :

એ.....મોજડી વસાવે વીરો મારી કાળે રે,

પસે

લાલોલડીની

કાળે

અવળે હંબોડે રાણી કાઠીયાણી રે !

“ એ...મોજડી ખરીદી તો બદલે ખરીદી; ને હાથમાં લીધી તોય આ બદલે ! પણ હે અવળા અખોડાવાળાં ગણી કાઠીયાણી ! ઈ રૂપાળી મોજડીયું કાઈ તમ કાળે નથી ખરીદાઈ ! ઈ તો મારા માડીજવા વીરે મારજ કાળે ખરીદી સે. માટે તમે તો હવે ઈ મોજડીયુંની આશાજ મેલો ઘેળે. તમારે જો મોજડીયુંજ જોતી હોય, તો મારા વીરાને કાઈ બીજી વાર કંજો. ઈ લઈ લેશે.”

બાળાના મેરકરી ભર્યાં બોલ જીવાન બેલડીને કાને પકાતાંજ ચમકીને એ અટ પાછું જોવે છે, પણ એ પહેલાં તો પેલી ચાલાક બાળા સરસર સટ કરતી કોણુ જાણુ ક્યાંય જટકી જાય છે; ને આશ્ચર્યમાં જોયાં બાતું કાઠી જોડણું ત્યાંથી સરકતું ધીરે ધીરે માનવ મેદનીમાં અલોપ થાય છે !

ચોડીવાર થાય છે, ત્યાં તો વળી પાછું પારેવાની પેઠે ધુમતું ધુમતું પેલું પ્રેમાળ નેહું મણીવાગની કાટડીએ ઉપાળા ચૂડીલા ખરીદવા આવે છે. મણીવાગએ પોતાની બધીએ કારીગરી ખરચી નાખીને ને રાત દિના અખંડ ઉભરરા વેડી વેડીને ધણી મહેનતે તૈયાર કરેલા કેરા ને કડકતા ટેપે ચૂએ એવા કાચીકાંતના રાસાયોળ ચૂડીલાને વારાફરતી નેતી ને આમ તેમ ફેરવતી હોંસીતી કાઠીયાણી તેમાંથી એક નેહ્ય પસંદ કરે છે. કાઠી-યાણી પર મરી પડતો કાઠી મક્કતે મ્હેણે, ગ્રિયાને પસંદ કરેલ ચૂડીલાના મ્હેં માગ્યાં મૂલ ચૂકવે છે. જ્યેનવંતી પદમણી, પિયુને લમ દીધેલ એ સોદાગણના કલ્પમાર ચૂડીલાને આંછેરા રેશમી સાળુના પાલવડાને ઉડે બાંધીને ત્યાં સોડીવામાં ખાવતા ગય છે; ત્યાં તો ક્યાંધયીએ વળી પાછો મરેકરી ભર્યો મીઠો સુર રહે છે :

“એ.....ચૂડીલા વસાવે વીરો મારી કાજે રે,
પસે સાલોલડીની કાજે

અવળે હાંબોડે રાણી કાઠીયાણી રે !

“વોય ભાબી ! ચૂડીલા ખરીદા તો ભદ્રે ખરીદા, ને સોડીવામાં ખાલ્યા તોય ભદ્રે ! પણ હે મારાં વાકાં ને અવળા અબોડાવળાં મરગાનેણી ભાભી ! ઇ ભારે મળના રાતાયોળ ચૂડીલા કાંઈ તમ કાજે નથી ખરીદાળ ! ઇ તો મારા વીરાએ મારજ કાજે ખરીદા સે. હમળ્યાં ને ? માટે તમે તો હવે ઇ ભારે હરખથી મોડીવામાં ધાલેલ ચૂડીલાની આશાજ મેલી દેને. તમારે ને ચૂડીલાજ નેતા હોય, તો તમારા પેકેજને કાંઈ બીજી વાર કેંને ઇ ધણાય લઈ દેશે ”

માથે જાણે બીજળી ન પડી હોય ? એમ કાઠી નેહું અમકે છે. પોતાને આમ વારેવારે કાણુ ટપાકી ગલું છે-આવાં મીઠાં મધુરાં મરેકરી ભર્યાં વેણુ કાણુ સંભળાવી રહ્યું છે, તે જોવા એ ઝટ પાછું વાળીને જોવે છે; પણ માનવીયુંતી અચામ અચામ બીડને એથે લપાઇને ઉમેલી એલી ટચુડી બાળા, આ જુવાન નેહલાંતી નજરે એમ કંઈ ચરેય ખરી ? પળે પળે આશ્ચર્ય પામતી ગિયારી જુવાન નેહલી ઉવટ કંટાળીને ત્યાંથી હાલતી થાય છે; ત્યારે આની ગમ ભારે ગમ્મત કરતી આલિકા પણ દસતો રમતો ને તાબોટા પાડતી, ભાઈ ભોળાઈની પૂંઠે પડવા પાછી ફલકવારમાં કેડે પડે છે.

આમ જુવાન નેહલું-પ્રેમી યુગલ એક પછી બીજી-પછી ત્રીજી-એમ દોસી, સોની, દરજી, સરેયા, તબોળી અને માગીલાની છાતું છાતું જઈને મનમમતી ચીળે વો'રે છે. આલિકા પણ કેમ જાણે આઠ ખાઈનેજ પૂંઠે ન પડી હોય ? એમ જુવાન નેહલી પોતાને ખરાકે ભાળી ન ગય એવી રીતે લપાતી છપાતી પાછળ પાછળ. બમે ગય છે; અને મીઠી સતામણી કરી કરીને, વારે લડીએ માર્છ ભોળાઈને અભયજીના ઉંઘ વમળ્યાં નાંખી દઈને ભારે ગોચાં ખવરાવે છે.]

કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉશલાં મોચીડા પાળે હાટ રે

અવળે હાંબોડે ચોલી કાઠીયાણી રે !

મોજડી વસાવે વીરો મારી કાજે રે, પસે સાલોલડીની કાજે

કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં દરજીડા વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 ચણીયા વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !
 કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં ઢોઢીડા વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 ચુંદડી વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !
 કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં મણીયારી વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 ચૂડીલા વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !
 કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં સરૈયા વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 ટીલડી વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !
 કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં સોનીડા વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 કુડલાં વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !
 કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં તંબોળી વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 ખીડલાં વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !
 કાઠીયાવાડની કાઠીયાણી રે, ઉભલાં માળીડા વાળે હાટ રે
 અવળે હંમેઠે ઝોલી કાઠીયાણી રે !
 ગજરા વસાવે વીરો ભારી કાળે રે, પસે ભાણોલડીની કાળે
 અવળે હંમેઠે રાણી કાઠીયાણી રે !

યુદ્ધ અને હિંદની પરિસ્થિતિ

શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈ, બી. એ. એલએલ. બી.

યુદ્ધના ૨૧૨ અઠવાડિયા યદ્ય ગયાં છે. ચાર વર્ષની તેની મુદત દરમિયાન શું શું થઈ ગયું છે તે તો આપણા સૌની નજર આગળ જ છે. જર્મનીમાં નાઝી આગેવાનો સત્તા ઉપર આવ્યા હતા. તેમનો વિચાર આખા યુરોપ ઉપર જર્મનીની સર્વોપરિ સત્તા સ્થાપવાનો હતો. જર્મનીના વેપાર માટે આખી દુનિયાના બજારોમાં તેઓ દાખલ થવા માંગતા હતા અને જર્મનીની વધતી જતી વસ્તિ માટે તેઓને સંસ્થાનાની જરૂર હતી. આ સર્વમાં ઇંગ્લંડની સત્તા તેમને નડતરરૂપ હતી એટલે આ બે વચ્ચે અઘડામણ થવા વિના છુટકો જ નહોતો. અને તેમ થયું પણ ખરું. યરુઆતમાં જર્મનીને વિજય સાપડ્યો, નાઝીઓએ યુદ્ધ માટે છુપી તૈયારીઓ કરી રાખી હતી. તેમની પાસે યુદ્ધ સામગ્રીઓ સમૃદ્ધાવધી હતી, ત્યાં એકદમ્યુ સત્તા હતી જે જીલમથી પણ યુદ્ધ માટે ટોકો મેળવતી હતી. ઇંગ્લંડ યુદ્ધ માટે તૈયાર નહોતું. ફ્રાંસનું પતન થયું. ઇટલી જર્મન પક્ષે જોડાઈ ગયું. બ્રિટન ઉપર જર્મનીએ સખત ભોંબારો કર્યો. અને સમસ્ત જગત ઉપર ત્રાસ વર્તાઈ રહ્યો. પરંતુ બ્રિટનની પ્રજાએ ધૈર્ય દાખવ્યું. “બ્રિટનની ચડાઈ”ને નામે ઓળખાતા અવિરત ભોંબારોથી તે પ્રજા ગભરાઈ નહિ અને ધીમે ધીમે યુદ્ધ સામગ્રી તૈયાર કરી. વિમાન સંહારક તોપો, બલૂનની કોસ્થોળો અને વધુ લડાવક વિમાનો તેમણે તૈયાર કર્યાં અને બ્રિટનની ચડાઈનો અંત આવ્યો. ત્યારે ચાલુ ભોંબારોમાં હેઝન બ્રિટનની પ્રજાએ જે ધૈર્ય દાખવ્યું અને ત્યાં સધળો વહેવાર ચાલુ રહ્યો, તેનો સંપૂર્ણ હેવાલ પ્રસિદ્ધ થશે ત્યારે એ પ્રજા કેવા ધન્યવાદને પાત્ર છે તેનો આપણને ખ્યાલ આવશે.

ત્યારબાદ તો રશીયા ઉપર જર્મનીએ ચડાઈ કરી અને બ્રિટનને એક કુચળ અને યુરો કાપાઈ ગયું. યરુઆતમાં તો જર્મનો એક ઝપાટે રશીયામાં આગળ વધ્યા. પરંતુ ત્યાંના સખ્ત શીયાળામાં તેમની પ્રગતિ અટકી. અને પછી તો રશીયાએ પૂર્ણ તૈયારી સાથે સખ્ત સામનો કર્યો, લેનીનગ્રાડનું યુદ્ધ તો એક પુરાણી કહાણી જેવું હવે થઈ ગયું છે. રશીયાએ પોતાની યોજના સક્રિય આ યુદ્ધમાં પુરેપુરી દાખવી છે અને જો કે હજી સુધી જર્મનોને તે પોતાની પ્રથમની હદ બહાર ઢાંકી ચડ્યું નથી તો પણ છેક નીપર નદી આગળ તેમને રાખ્યા છે, અને અત્યારે ત્યાં જર્મનોને જરાયે ભય રહ્યો નથી.

બ્રિટીશ સામ્રાજ્યના લશ્કરોને જર્મન લશ્કર સાથે ઉત્તર આફ્રિકામાં ઝપાઝપી થઈ તેમજ ઇટલી સાથે તેમને હબ્સીનીયામાં યુદ્ધ થયું. બ્રિટને હબ્સીનીયામાં પૂર્ણ વિજય મેળવ્યો અને તે ઇટલી પાસેથી લઈને રાજ્ય હેલ સીયાસીને પાછું સોંપ્યું. દરમિયાન જાપાને પેસીફિકમાં યુદ્ધમાં ઝંપલાવ્યું. પર્લ હાર્બરમાં જોશ અમેરિકન યુદ્ધ જહાજો ફગાડ્યા. અને અમેરિકા બ્રિટન સાથે જોડાયું, જાપાને મલાયા, સીંગાપુર, સીયામ, બ્રહ્મદેશ અને આંધ્રમાનનો મુલક કબજે કર્યો. પરંતુ બ્રહ્મદેશથી હિંદમાં આવી ચડ્યું નહિ અને ત્યાંજ તે યંત્રી ગયું છે.

અમેરિકાએ પણ ઉત્તર પશ્ચિમ આફ્રિકામાં લશ્કર ઉતાર્યું. ઇજીપ્ત અને પાડોશી પ્રદેશમાં બ્રિટનનું લશ્કર જમા થયેલું હતું. પરિણામે સીબીયાનું યુદ્ધ થયું અને ત્યાં મિત્ર રાજ્યોને સંપૂર્ણ વિજય મળ્યો. જર્મન અને ઇટલીનું સૈન્ય પાછું ચડ્યું અને તેઓ કાં તો પકાઈ

પુસ્તક પરિચય

શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ બી. એ. એલએલ. બી.

નવિન કવિતાવિષે વ્યાખ્યાનો

વ્યાખ્યાતા : રા. બલવંતરાય કલ્યાણરાય ડાકોર. ઘેલાભાઈ મેનશન, ચોપાટી મુંબઈ ૭.
પાનાં ૧૮૮. કી. ૨-૦-૦

ગુજરાત વર્તમાનકલ્પ સોસાયટી તરફથી વિદ્યાવિસ્તાર વ્યાખ્યાનો થાય છે તે પેટે આ વ્યાખ્યાનો અપાયાં હતાં વ્યાખ્યાતાની હિચ્ચ યોગ્યતા માટે, તેમનાં જીઠા અભ્યાસ માટે, અને તેમનાં સ્પષ્ટ કથન માટે બે મત છેજ નહિ. તેઓ પોણેસો વર્ષની લગભગમાં છે તે સમયે આટલી મહેનત લઈને, અભ્યાસપૂર્ણ વ્યાખ્યાનો તૈયાર કરે છે તે હિષ્કારી, તેમનાથી જેઓ નાનાં છે તેમણે મોકા સેવા યોગ્ય છે, આ ચોપડીના હેતુ માટે લેખક પોતાના નિવેદનમાં નીચે પ્રમાણે લખે છે.

“ ‘કવિતાશિક્ષણ’ (ભાવનગર પરિષદ) યી માંડીને આજ લગીનાં માર્ગ તમામ વિવેચક લખાણ-ચોપડીઓ, પ્રવેશકો, વિવરણો, અવલોકનો, ભાષણો, ચર્ચાઓ, આદિ-થી જે વાચકો અભણ નથી, તેઓ અતેજ જોઈ લેશે કે એ સર્વે દગલામાં વેરવિખેર પડેલા સિદ્ધાંતો, અભિપ્રાયો, આદિનું સમગ્રભાવના દર્શને એકીકરણ આ ચોપડીના હેતુ છે. વળી એ એકીકરણના પાયા ઉપર મહારાં મતબોની ધ્રમગત અથે કંઈક હિચ્ચતર પશુ ચઢાવી છે. કાવ્ય વિષેના મહારાખ્યર્થો (આઈડીયાઝ) ને હવે વાચકો પાયાથી ચિખર લગી એક દૃષ્ટિએ જોઈ શકશે.....”

વિવેચનનું આ એક સુંદર પુસ્તક છે. વ્યાખ્યાનો ચાર દર્શનમાં બહેંચાયેલાં છે. પ્રથમ દર્શન “કાવ્યભાવાના” નું છે. બીજું દર્શન “નવીન કવિતામાં સિરિક” નું છે. ત્રીજું દર્શન “વિગ્દ કાવ્યો, વિશાદ કાવ્યો” નું છે. દર્શન ચોથું “મહા કાવ્ય, વ્યાખ્યાન કાવ્ય, વર્ણન કાવ્ય, ખંડકાવ્ય : અને કવિતાને લગતા કેટલાક પ્રશ્નો” નું છે. આ વયોવૃદ્ધ કવિ અને સમાસોચક નવીનો પ્રત્યે અતિ સમભાવ ધરાવે છે અને પૂર્વ-આહોથી મુક્ત છે, તે આ વ્યાખ્યાનો વાંચતાં સહજ સમગ્રજ છે. વ્યાખ્યાનોના અંત ભાગમાં તેઓ ભાવિ કથન કહે છે તે જાણવા જેવું છે. તેઓ કહે છે કે :

“આપણી કવિતામાં મને તો કેળાવા લાગ્યું છે કે આ સંક્રાંતિ કાલ આ પ્રયોગખેર યુગ આ સાધકોના બંડો પુરા થવા ચાગ્યાં છે.”

“.....યુગને સમગ્રે જોતાં તે નવે પગથિએ ચાલ્યો લાગે છે; અને એ માત્ર પગથિયું નથી, મોટી લાંબી અને મ્હોળી પગથાર છે. એક શબ્દમાં કહી લઉં તો, સંક્રાંતિ અને સાધક યુગ એસરે છે, સિદ્ધિયુગની ભરતી ચાલુ થઈ ચુકી છે. અને જો આપણી સ્થિતિજ ઉપર ટુંકે જે જોઈ છું તે સાચુંજ દર્શન દોષ, તો મ્હારા આશીર્વાદ છે, મ્હારા અંતઃકરણની અભિવાધા છે કે અર્વાચીન ગુજરાતી કવિતાનો આ સિદ્ધિયુગ લાખો સમય ચાલે.....વળી તેને કવિ પંખીઓના અનેકવિધ કલ્પેલ વડે મધુર સુમધુર કરી મુઠો.”

આ સમભાવી ઋષીશા વૃદ્ધકીલ હજી આપણને સુખોષ આપતાજ રહેા એવી આશા આપણે સૌ રાખીશું.

અંગ્રજી :

લેખક : સુભદ્રા મુ. પ્રકાશક : વિનાયક પ્રદલાદજી મુ. હવેલીની પોળ, રાયપુર અમદાવાદ. પાકું પુકું પાનાં ૩૦૧, કી. રૂ. ૧-૪-૦

યુવરાતના ભુત કવિઓનાં કાવ્યો વાંચતાં જે લાગણી અનુભવાય છે તેજ લાગણી આ સંગ્રહમાંનાં કાવ્યો વાંચતાં ઉદ્ભવે છે, સુબદ્ધ બેને લગભગ પચાસ વર્ષે કાવ્યો લખવા માંડ્યાં. તે પહેલાં તેઓ દ્વારામ અને પ્રેમાનંદના કાવ્યોમાં આત્મીયતા યથા મર્યાદાથી જ. આવાં કાવ્યોનું રટણ તેજ તેમની પૂર્વ સામગ્રી દર્શી ઉડા ભક્તિ ભાવ અને આ રટણ તે બેને પરિણામે તેમને જે ઉર્મિઓ ઉદ્ભવી તે જ આવ્યો. આ સંગ્રહમાં ૨૯૨ કાવ્યો છે. તેમાં ૨૬૦ ભાવગીતો છે અને બાકીનાં ભગવત લીલાનાં કાવ્યો છે. ભાવગીતોમાં ધણું સરસ છે. એ જ એમનો પ્રદેશ છે એમ આ પુસ્તક વાંચનાં લાગે છે. આમાં તેમનું હૃદય પરિવાયલું દેખાય છે અને વાંચનારને પણ તેઓ પોતાની સાથે જ લઈ લે છે. આ ભાવગીતોમાં - ઉર્મિકાવ્યોમાં, નથી આડંબર, નથી આકાર રચવા માટેનાં કૃદ્ધિ, નથી વાંચનાર કે લીલાકારની બીક. તેમાં દેખાય છે તન્મયતા અને નિર્ગૂળ. આપણા સમાજમાંની અંતર્ગત સંસ્કૃતિને પરિણામે જ આવા દર્શાવો નજરે પડે છે. આપણા આ સંસ્કૃતિના પ્રતિક રૂપ સુબદ્ધ બેનના આ પુસ્તકથી આપણે બ્યાજબી અભિમાન લઇ શકીએ તેમ છે. આ બેન પોતાની આ માનસગંગા સંખંધી લખે છે તેમની થોડી પંક્તિઓ અને ઉતારી છે.

મારી માનસ ગંગાનાં નીર, ધરી ધીર,

કાષ્ટ પીને પ્રવાસી હો વીર.

જરી લેને આનંદ એને તીર.

ધરી.

... ..
સ્વાદ બે સ્વાદ એના નોરો નદી વીર,

આ તો જીવનનાં દીર.

ધરી.

... ..
તૃષા ન હોય તો નીર ના જગાડો

નાંખીને કંકર કંધીર.

ધરી.

બોળવી ભગવાન એ ભૂમીએ ઉતર્યા

કાષ્ટ મેલિને પાવા એ નીર ધરી ધીર

કાષ્ટ પીને પ્રવાસી હો વીર.

પુસ્તકનું બાહ્ય અને અંતર રૂપ સુંદર છે અને કૌમત તો ધણી જ સરની કદી શકાય તેવી છે. સુબદ્ધ બેનને અમે અંતઃકરણનાં અભિનંદન આપીએ છીએ.

પગદંડીને પંથે : લોક સાહિત્ય :

લેખક : ઝવેરચંદ મેઘાણી. પ્રસિદ્ધકર્તા રા. બ. કમળાશંકર ત્રિવેદી. વ્યાખ્યાનમાળા સમિતિના મંત્રી. અપારીયા ચક્રા, સુરત, પાનાં ૬૨. કો. ૦-૧૦-૦.

સ્વ. કમળાશંકર રમારક સમિતિ તરફથી પ્રતિ વર્ષે વ્યાખ્યાનો થાય છે તેમાં ૧૯૪૨ના બનુઆરી માસમાં શ્રી ઝવેરચંદ મેઘાણીએ આપેલા વ્યાખ્યાનની આ પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધી છે. વ્યાખ્યાનો તો કેવળ દ્વાબર હોય તેજ સાંભળે, પરંતુ પુસ્તક તો દરેક જગ્યાએ વાંચી શકે તે વિશેષ લાભ છે. શ્રી. મેઘાણીએ લોકસાહિત્યનો ઉડો અભ્યાસ કર્યો છે. જમને કહે તે રમી રહ્યું છે, તેમની સુલાકાતો લખીને તેમણે તે જાળવ્યું છે. અને કેટલુંકે કહે કર્યું છે.

રાજકુમલ
કલામંદિર
ચિત્ર

શકુન્તલા

આર કે પી } કમલ હે મેરે સામેને
૧૫૧ } એક પ્રેમ કી પ્યામી

લેના સર્જક છે

આર કે પી } ઝુલુગી, ઝુલુગી
૧૫૨ } ચાંદસા નન્હા

કવિ કૃતગુરુ

કાલીદાસ

આર કે પી } બાબાને બાતે મેરી
૧૫૩ } સાન લી લાગ ૧-૨

લેના દિગ્દર્શક છે

વી. શાન્તારામ

આર કે પી } છૂપ, છૂપ
૧૫૪ } આંખો સંજોરી

લેના

સુમધુર ગાયનોની

છ રેકર્ડનો

આર કે પી } આશ્રમસે ચલી શકુન્તલા
૧૫૫ } લાગ ૧-૨

સે

આર કે પી } પ્યારી, પ્યારી
૧૫૬ } સુખલરા

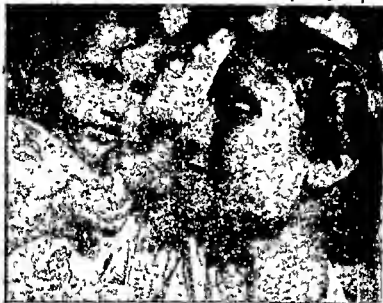
નેશનલની

યંગ ઇન્ડીયા રેકર્ડ્ઝ

ઉપર બહાર પડી ચક્રેલ છે.

સામાજ્ય, સંસ્કાર અને શાંગાર્થી સુશીલું બનેલું બહેનો મારેલું
એક શૃલકિર્પણેની અપૂર્વ પ્રકાશન.

બા
હી
ર
પ
ડી
ગ
યું
હું.

૪૫૦ પાનાં
શીઠભર, ઢંકભર
તથા સાદા ચિત્રોથી
બરખુર

મા સંઘ ૨

આવૃત્તિ
સુદર ગ્રંથબધ
બેટ આપવા
લાયક

[ભાગ ૧-૨-૩-૪-૫ સાથે]

મા. ૧ લો વિચારો નેવા કે 'વાપુજીનો સંદેશો' ઓ 'અને સાહિત્ય, સંગીત, યુત્ત્વ, કલા,
ચિત્ર, શિલ્પ, પ્રમુખ આલાના પ્રકારો, વેણી, અંગેશા ગ્રંથવાની રીત સાથે, સાડી પહેરવાની
રીત, ભાડીની પસંદગી, પ્રાચીને તથા અર્વાચીન સજ્જાશો, નાકભાં, દાનમાં તથા ગળામાં
પહેરવાનાં ધરેણાં તથા પત્રની આભૂષણો, ઓઝોની ચોસા કળાઓ વગેરે
૨ ગોળી—અલ્પના, રેન્સીલ-છાપામ, જોરતે, ગ્રંથલુ વગેરે વગેરે
ભાગ-૨, ૩, ૪ અને ૫ માં—નેર્મા-આ-ક' રૂપતિના સરકારો, લગ્નની જુલીજુલી
રીતો, ઓઝિપણેથી સુને ખંડ, રસોડું, તેની કલામય સજ્જાત, શૃલકિર્પણે અને ધર, ઓની
મદત, પ્રુથ સામે પ્રતિભાર, મરતી રાણી, શૃલકિર્પણે, આતિથ્ય સંસ્કાર, ઇત્યાદિ
આશામ, પ્રસન્ન, મહાવતી ઓઝો મારે ઉપવેશી બાબતો, ઓઝોના અને બાળકોના
શંગો અને તેના હાથોથી, બાળકોને, સૌંદર્યવર્ધક પ્રયોગો, વિધવા, અનાધિક્ય વગેરે
મતો તથા તહેવારો તથા એક આદર્શ શૃલીણીને જરૂરની માહિતીનો અદ્ભુત બહાર
આ પુસ્તકમાં લખ્યો છે
કિ. ૩ ૬-૦-૦

૨૪૯. અર્થ ૧૩ આપનાં જુદા.

૧૯૧૮

૧૯૧૮

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

મારુદીર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

શ્રી-લેખિકા ચંદ્ર

હાથથી અગર સંચાથી સીવતાં દરેકને ખુશખબર

હવે તમને શિવાજી સીવવાના દોરા
બધા સારા વેપારીઓને ત્યાં મળી શકશે.
ઉત્તમ દોરા સાથે આ દોરા સરખામણી કરે
છે અને જે દોરા કિંમતમાં સસ્તા છે. ગમે
તેમ સીવતાં કે વાપરતાં તમે તેની પ્રસંશા
કરશો.

સ્ટોક રાખવા ઇચ્છા ધરાવતા સ્ટોકીસ્ટોએ નીચેના
સરનામે અરજી કરવી.

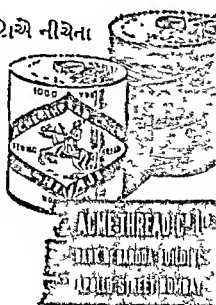
હિંદમાં બનાવનાર :

કમિ થ્રેડ કું. લિમિટેડ,

બેંક ઓફ બરોડા બીલ્ડીંગ,

એવેલો સ્ટ્રીટ,

મુંબઈ.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમણ રોડ, અમદાવાદ.

તરફથી પ્રકાશિત થયેલાં પુસ્તકો દરેક

વેપારીને ત્યાંથી મળે છે.

નવું દેલોડ બહાર પડી ગયું છે.

જીની કીમત રૂ. કરી છે.

વહેપારીઓને અમારા પ્રકાશનની બે નકલથી

ઓછી નકલ આપવામાં આવતી નથી.

સુરતમાં અમારા પ્રકાશનો નીચેના

ઠેકાણેથી મળે છે.

ધી પોપ્યુલર બુક સ્ટોર

રે. ટાવર રોડ, સુરત.

અનાવિલ

શાંતિની

બહેનોએ

નીચેનું ફોર્મ ભરી તુરત કાર્યા-

લયમાં મ. ઓ. સાથે મોકલી

આપવું.

*

હુંકે સુદત માટે આ ચોંજ-

ના ચાલુ રહેશે..

ફક્ત અનાવિલ બહેનો માટે

સસ્તો લવાજમે

૮૮ વર્ષથી ચાલતું ઓ ઉપયોગી
બહેનોનું માનિતું માસિક પત્ર.

અનાવિલ બહેનોને

સને ૧૯૪૪ માટે ફક્ત

દેશ માટે રૂ. બે.

પરદેશ માટે રૂ. ત્રણ.

આજેજ તમારું લવાજમ મોકલી મોકલે જવો.

“સ્ત્રીબોધ”

નામ _____

રે. _____

ઉંમર _____

અભ્યાસ _____

સહી _____

“સ્ત્રીબોધ” કાર્યાલય

પીરમણ રોડ, મેટ્રોલ સાથે,

અમદાવાદ.

સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકોમાં એક અનેરા પ્રકાશનનો વધારો.

ગૌરવ લેતું પ્રકાશન

માહંધર

[ભા. ૧-૨-૩-૪-૫ સાથે]

પૃષ્ઠ ૪૫૦ કિ રૂ ૬-૦-૦ ૮ ખ આઠ આના
કનુ દેસાઈનું રંગીન કવર જેકેટ તેમજ વિવિધ ચીત્રો.
વિષય પ્રવાહ

ભા. ૧ સો

પૂજ્ય બાપુજીનો સંદેશો
શ્રી અને સાહિત્ય
શ્રી અને સંગીત
કલામય શ્રી
દૃત્ય, ચિત્રતેખા,
મારુ છાપકામ
રંગોળી,
પ્રાચીન-અર્વાચીન અપકાશે
શ્રી સૌંદર્ય ચાંસ્તો
વેણી અને અથોડો
સાડો પરીધાન કળા
ગોલીના પદ્મ-તોરણો
ગ્રંથ, કારતવ્ય કામ

ભા. ૨ સો

શ્રી સૌંદર્યનું પ્રતિક છે
શ્રી એટલે !
નારી ભાવના
નારીનો ઇતિહાસ
આદર્શ
સગનના પ્રકાર

સગનની પ્રતિમાઓ
શ્રી ઉપયોગી મનો
આદર્શ નારી આનંદી
ગૃહલક્ષ્મીની ફરજો
ધરતી ગણી
પતીનો સુલભ સહકાર
બાળકોની સલાજ
રસોડાની સલાજ
જાત જાતની રસોઈ
વિવિધ વાનીઓ
અચાણા અને તેની રીતો
જાતજાતનાં ફરસાણો
મુરખાઓ, સરખતો

ભા. ૩ સો

આરોગ્ય
દવા પાણી, ખોરાક
વિટામીન-સ
વિટામીન A B C D
E K
શ્રીના ગુણ અવધેવો
ગર્ભ રક્ષાની નીચાની

દરેક ઠેકાણે મળે છે

નવ માસ પછી
સુવાવક
સુવાવડીને ખોરાક
શ્રીઓના ખાસ દર્દો અને તેના
ઉપાયો

ગર્ભાચરના રંગો
સામાન્ય રાગો અને તેના ઉપાયો
બાળ ઉછેર
સતતી નિયમન
ભા. ૪ થો

નારી સમાજ
નારીનું વર્તોકરણ
આનંદીબેન-એક સુધારક
વિધવા
સમાજની કેટેલીક બહોઓ
ગૃહ સસાર કેમ ઉજાગવળ અને
આપણાં મનો અને તહેવારો
રાસ ગરના
કેટેલીક સન્નારીઓ

ભા. ૫ સો

માવજત કન્યા, સૌંદર્ય
વર્ષિક દલા પ્રકીર્ણ વગેરે

૫૦૦ વિષયોનું આવું અનેક પુસ્તક દરેક બહેનોએ પોતાના ગૃહમાં અવશ્ય વસાવવું જોઈએ

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

રા.૩, અમદાવાદ

સજ્યતરાય રા.૩, વીલાપારલા.

ગ્રાહકોને બે બોલ

કાર્ડ-બહેનો,

આ અગ્રીઆરમો એક આપને મળશે તે પછી ચાલુ સાક્ષનો એક એક બાકી રહેશે તે નીચમીત પછે બહાર પડશે.

બેટ પ્રુતક મોડલવામા દીધ થઇ છે. આપવાનુ નથી તેમ નોવું. એક વખત આપવાનું જાહેર કર્યા પછી પાસાય કે ન પાસાય તે પછુ આપવુ જોઇએ એમ અમે માનીએ છીએ.

બેટ પ્રુતક 'ધની વણકર' મોડલવાનું ચરુ કર્યું છે. અને તે આ માસની આખર સુધીમાં દરેક ગ્રાહકોને પહોચી જશે જો તે ન પહોચી હોય તેમજો તુરત અમેને જણાવવુ અત્યારે પોરતની અનીયમીતતાને લીધે કણી વેખત પ્રુતકો, અકો ગ્રાહકોને મળતા નથી. તેથી તેઓને અમાગ પ્રત્યે ખોટું લાગે તે યોગ્ય ગણાય નહિ. બેટ અમે સાદા ધુકપોરતથી મોડલીએ છીએ. છતાં જો ગ્રાહકોને રજીસ્ટરથી જોઇએ તેમજો રજીસ્ટર અર્થના પ્રશ્ન આના વધુ મોડલી આપવા. નથી તેમને કાર્ડપણ જાતની સંકા વગર બેટ મળી જશે.

—મંત્રી

'સ્ત્રીબોધ' અને 'બાળક'

વર્ષ ૮૭
સં ૨૩૦૦

છુટક આઠ આના

અંક ૧૧ મો
નવેમ્બર - ૧૯૪૩

વિષય પ્રવાહ

સ્ત્રી સમાચાર...

૧ જ્ય મંગલદામિની

૨ દીવ્ય ચેતના

૩ ઝુલો

૪ ત્યાજની મુર્તિઓ

૫ મારો પાલેલો કાચબો

૬ પત્નીને યીબામણ

૭ એક મુંદર સ્મરણ

૮ પતિએ પાળવાના દસ નિયમો

શ્રી દીપકબા દેસાઈ ૫૦૩

શ્રી હસમતી દેસાઈ ૫૦૪

શ્રી સુમતી દેસાઈ ૫૦૫

શ્રી દીગમેન કે મોદી ૫૦૫

શ્રી જરગાનુ કાજરાજી ૫૧૨

શ્રી કપિલા બેન ૫૧૪

શ્રી દેવી દલાલ ૫૧૫

શ્રી નર્મદાબેન દિવેદી ૫૧૬

૯ સેનગાર્ધનું સાસરું

૧૦ એકલો જાને રે

૧૧ જલ ગ્રીક્વણી

૧૨ કાચ

૧૩ પારસી સ્ત્રીઓનો પહેવેશ

૧૪ સ્ત્રીઓના ધર્મ

૧૫ વગોલનો વારસો

૧૬ સૈમાગ્ય અલકા

૧૭ દીવાળી કેમ દોષે

૧૮ કાર્યા શાક ખાઈ સાબો થયો

શ્રી. પ્રુપ્પા શુક્લ ૫૧૭

શ્રી. કુ. રવખસેવી ૫૧૮

શ્રી કુ બાલુવરમા ૫૨૭

શ્રી મ.સ્વ. કનકુવરમા ૫૨૭

શ્રી. દેવી દલાલ ૫૨૮

શ્રી. અર્ચનતકા બેન ૫૩૦

સી. વીમળાબેન સેતલવાડ ૫૩૫

સી. તારાબેન મોડક મી.એ. ૫૩૬

શ્રી. જ્યસીબેન ગાયજી ૫૪૩

શ્રી. પ્રુતળીખાઈ કાગરાજી ૫૪૫

આવતી સાલ અમા બેટ આપવાના છીએ માટે ગ્રાહકોએ તેનો લાભ લેવો. આપ ગ્રાહક તરીકે ચાલુ રહેશો અને આપના રોડીઓને ગ્રાહક થવા કહેશો.

દીવ્ય ચેતના

રાગ—હૈરવી તાલ—દાદરા:

[લય—ગોધન ધણીની ભતવારી]

ગૃહ શુદ્ધ નવજ્યોતી સુહાવતી હાં સખી,
ચેતના કે દીવ્ય એ જગાવતી.

નવલા કે રંગમાં (૨) ઉષા પધારતી (૨)

નવલા સંદેશકા પાઠવતી—હાં સખી ચેતનાં

શ્યામા ઉદાસમાં (૨) આંગણું સુહાવતી (૨)

રંગોળી રમ્ય રથાવતી—હાં સખી ચેતનાં

સ્વાતંત્ર્ય મંત્રનાં (૨) કિરલો રેલાવતી (૨)

રશ્મિ જન ઊર ઉઝળતી—હાં સખી ચેતનાં

ગરવા ગિરિરાજના (૨) શ્રંગો સજાવતી (૨)

કુંજ ને નિકુંજએ શ્રંગારતી—હાં સખી ચેતનાં

શોર્ક પ્રેમ લાક્ષ્મીનાં (૨), ગાનો ગજાવતી (૨)

કા'નડ શી વાંસરી ગજાવતી—હાં સખી ચેતનાં

નુતન સુવર્ણના (૨) વહાણે વધાવતી (૨)

મંત્ર ધૈર્ય શાંતિનો સુણાવતી—હાં સખી ચેતનાં

સા. હસુમતિ ધીરજલાલ દેસાઈ.

ઝુલો

(જમુનાને ઠાંઠે ઠળાયલ મોરલો)

ઝુલો મારા કા'ન તમે પારણીએ ઝુલો;

ઝુલાવતી રે ! માડી તમને હો આજ.

સોનાનું પારણું ને હીરની ખાંધી દોરી,

લાડીવારે ! ઠાંઈ ગીત રૂઝા ગાઉં.....ઝુલો

મુખડું છે ચંદ્રસમું; તારલા શી આંખ છે,

પ્રભાતનારે ! રંગ ગાલે લગ્યાં.....ઝુલો

વાયે સમીર શીત આંખડી લહેરાય છે,

પોલોરે ! જોળે નીંદરને આજ.....ઝુલો

સા. સુભગા ચં. દેસાઈ.

ત્યાગની મૂર્તિઓ

શ્રી. હીરાબેન કે. માલી.

“બહેન ! આમ અચાનક તમારી સન્મુખ ઉપસ્થિત થાઉં છું તેથી ગભરાશોમાં હો ! હું એક...”

“પણ...પણ”

“ના ગભરાશો. હું તમારો બાઈ છું બહેન !”

“પણ, તમે જાઓ. ચાલી જાઓ, મારી પાસેથી ચાલી જાઓ.”

“શા માટે ગભરાવ છે !”

“મને ન પૂછો ! આપ રસ્તે પડો. કૃપા કરી જાઓ ! મારી પાસે પુરુષનો છાંયડો પણ ન જોઈએ.”

“પણ હું તમારું સંકટ કાપીશ. તમને મુખી કરવાનો રસ્તો શોધી આપીશ.”

“હું આપને હાથ જોડી પગે લાગું છું કે બધું ! મારું બધું ઇચ્છતા હો, તો મને કાંઈ ન પૂછો. અત્યારે આપણા એ સિવાય અહીં કાંઈ નથી, પણ મને એમ લાગે છે કે હજી તમારે મારા તરફ રોષ ભરી દ્રષ્ટિથી જોઈ રહી છે. હું જાઉં છું...”યુવતિ ચાલી.

“આટલી ઉતાવળ અને ખીકનું શું પ્રયોજન ? બહેન તને બાઈતોએ વિશ્વાસ નથી ? નહીં જાઉં રહે !”

“બહેનનું જો બધું ઇચ્છતા હો, તો અહીંથી પલાયન કરી બહેનને ભયમૂકત કરો.”

“સારું જાઉં છું. ભયમૂકત થા બહેન. સ્વપ્નેએ ન ધારતી કે કુશંકાએ આવ્યો છું. આવ્યો ત્યારે અંગમાં ઉત્સાહ હતો : જાઉં છું નિરાશા લઇને !”

યુવક આવ્યો. યરયર કાંપતી યુવતિએ પાણીનું બેડું સાફ ક્યું અને સ્નાન કરી નિર્મલ જળ ભરી ધર તરફ વળી.

વિધિએ એને વૈધવ્ય અપ્યું હતું. મગ-તમાં તેની બહાર ચઢનાર કરોડો યનુઓના ભયમાંથી ભયમૂકત કરનાર તેના પતિથી તેને નિરાધાર બનાવી હતી. આજે સાંજે સમાજ તેના તરફ શંકાભરી દ્રષ્ટિએ જોતો હતો.

યુવતિ સંસ્કારી હતી, સદ્ગુણી અને બહુ-લી હતી; પરંતુ વિધવાના ચારિત્ર માટે એ પ્રમાણપત્રો કામ નથી આવતાં. ઉઘટા એ પ્રમાણપત્રો તો તેના દુઃખમાં ઉમેરો કરે છે તેનું નામ હતું સરોજ.

એ વર્ષના સૌભાગ્ય પછી તેણે વિધવાને ખિતાબ ધારણ કર્યો હતો. સરોજના કમન સિમે માતા નથી હતી, એટલે એક દિવસ પણ પિયરમાં તેને માટે સ્થાન ન હતું. અત્યારે તેની ઊંઘર બાવીશ વર્ષની હતી.

સરસ્વતી નદી જેટલી નિર્મળ હતી તેથીએ વધુ નિર્મળ સરોજ હતી. સરસ્વતી કુમારીકા કહેવાય છે પણ તેમાંએ અનેક માણસો મેલ ધોઈ જાય છે. પણ સરોજ તો સરોજ જ હતી, જળમાં જ જેનું પોષણ અને જન્મ થાય છે એવું સરોજ જળમાં છતાં જેમ પાણીના સ્પર્શથી અલિપ્ત રહે, તેમ સરોજ સંસારથી અલિપ્ત હતી. નદી કરતાંએ વધારે નિર્મળ હતી. પણ આ નિર્મળતાની આંકણી કરનાર પરવારી ગયો હતો. સંસાર રૂપી મહાસાગરમાં વચ્ચોવચ્ચ રહેલી સરોજ પોતાની પૂર્ણ પાંખ-ડીઓ ખીલવા છતાં, સંસારની વ્યક્તિઓ શૂંચેશુકે પણ પોતાના તરફ નજર ન નાખી શકે તેની સાવચેતી દરપણે રાખતી. જેવી વિકસી હતી, તેવી જ કરમાવાની રાહ જોઈ હતી. સદ્ગુણોએ તેનામાં સૌરભ પૂરી હતી, વધે તેનામાં રંગ પૂર્ણ હતા અને માને તેનામાં

અમૃત સીંચ્યાં હતાં. સંસારનાં પ્રલોભનો તેને લક્ષ્યાવરો અચકળ હતાં. દીકરોની સાથે કમ્બર દસવાને સદ્ગુણોએ કમ્બર દસેલી. અગ્રિય રાખવા મથતાં રતેલીઓને તે ચહનચીક ગુણુ વડે પરાણે પ્રિય થઈ પડેલી. સંસ્કારી હતી એટલે આલુખાલુ પાડાશમાં નકામાં બેસતું એને પસંદ નહોતું. અને આવાં અનેક કાર-ણથી તે બધાની આખમાં ખૂંચતી.

ભાનુપ્રસાદ સાથે લગનઅન્યાધી નેકાયા પછી તેણે પોતાનું જ્ઞાન વધાર્યું હતું. ભાનુપ્રસાદ સાહિત્યનો ઉમંગી હતો સરોજે તેમાં સાથ પૂર્યો સોનામાં મુગચ લાળવા જેવું થયું. પણ કિસ્મતે તેને કસોટી પર ચઢાવી. તેનું સર્વસ્વ હુંદી લીધું. અજ્ઞાન સાસરીયાની છાંયા નીચે મૂક સન્નારીને મૂકી સાહિત્યમાં ઝગકતો સિતાશે એક દિવસ આથમી ગયો.

ભાનુપ્રસાદ ગયા પછી નવું સાહિત્ય નેવા ન મળ્યું. જે હતું તે તેનાથી સંતોષ માની સરોજ પોતાનું જીવન વ્યતીત કરતી હતી તેને જરા વાતનો વિચારો કાઢી હોય તો તેનો નાનો દેવર રજની હતો પણ તેની ઉમ્મર બારેક વર્ષની જ હતી. બાકીનાં બધાં તેની ચોકી કરનારાં હતાં. વિધવાને પુસ્તક તો હાથમાં લેવાય જ કેમ? એ વિચાર સેવનારાં હતાં. આખો દિવસ સરોજ શુદ્ધકાર્યમાં ગુચાતી તે રાત્રે પુસ્તકો ઉઘલાવતી.

એક દિવસ તેને છાંય ન આવી. દુઃખી વ્યક્તિના પર નિદ્રાદેવીનો તો પહેલો અવકૃપા યાય છે. વિચારે ચઢી ગએલા તેના માનસે આત્મસંતોષની અપેક્ષાએ ભાનુપ્રસાદના પુસ્તક-કળાટ નેપાતી પ્રેરણા કરી અને ત્યાં કઈક સારું પુસ્તક વાંચવાને માટે પાંચું. અચાનક તેના હાથમાં. એક કાચરી આવી, તેને પહોળી કરતાં જ તેમાંથી એક ફોટા સરી પડ્યો જે પાનામાં ફોટા ગોઠવેલો હતો તે પાનામાં નીચેના શબ્દો લખ્યા હતા.

“જેની સાથે અનેક દિવસો સત્યની શોધમાં વિતાવ્યા તે મારો પરમ રતેહી...

“સરોજ! બહાલી, કદાચ આ જીવલેણ બાધી મને સાથે જ સત્યની શોધમાં મોકલી દે તો આ મિત્રની તું મદદ લઈ સંસાર સાગરની પાર ઉતરજે. જાણું છું કે સંજીવની તને એટલી છૂટ નહિં આપે, પણ જાતું આશ્વાસન પણ તને ખૂબ કામ આવશે. આ ફોટા નોંધને તું એ વ્યક્તિને ઝાળખી દાઢજે. કંઈક તારાજ મહેરાને મળતો એ મહેરા છે-ભાનુ.”

“કાણુ હશે આ વ્યક્તિ? જીવતાં કેમ ન ઝાળખાણુ કરાવી? કેટલો સુંદર મહેરા! પણ એમને આમ લખવાનું કારણ? આનો વિશ્વાસ એમને કેમ આવ્યો?” અને પછી તો જેમ જેમ ભાનુની યાદ તાજી થતી ગઈ, તેમ તેમ અશ્રુઓ દ્વારા રમતાંજલિ અર્પાતી ગઈ. રાતના બેના ટોકારાં વાંચ્યા અને સાથે સાથે કોઈ ગાનારના શબ્દો સરોજના કણુ પર અચકાયા.

“મનથીએ ધણાં કંઈ,

પૂબધી પણ કામળા.

અહો એવા મહાત્માના,

કો જાણે ચિન્તને ખરાં!”

અને તેનું જ્ઞાન પછીતનો બારી લાણી બેઝાણુ. પૂર્ણિમાની તે સરદ રાત્રિ હતી અને અવનિ પર ચન્દ્રનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી રહ્યું હતું. બારીના રહાને થોડે દૂર એક અગાશીમાં યુવક ઉપહું ગાયન બોલ્યા પછી આકાશ તરફ મીટ માંડી ઉભો હતો, સરોજ તેને ઝાળખી ન શકી કે તે કોણુ છે, પણ તેનું મુખવિંદ તે છેટથી પણ સ્પષ્ટ નોંધ શકી. તેને લાગ્યું કે ધડી-પહેલાં નેચેલા ફોટાના મુખને આ મુખ કંઈક મળતું છે, પણ કોઈ પુરુષના મહેરાને નેવા ન કેળવાએલી યુવતિએ બારી બંધ કરી અને પચારીમાં સૂઈ ગઈ.

તેને વધારે જોવું ન ગમ્યું, બીજો દિવસે સવારે તેને ખજર પડી કે રાત્રે જોએલો યુવક સવારે નવની ગાડીમાં બહાર ગામ ઉપડી ગયો હતો. અને આ વાતને આજે બાર માસનાં જ્ઞાણાં વાપ્યાં.

*

“અરે રમેશ! વગર લેવા દેવા ખાલો સમાજની ટીકાનો ભોગ થવાની તારે સીદ ઉપાધી વહોરવી પડી?” સાંજે ફરવાને નીકળેલા બે મિત્રો વચ્ચે વાર્તાલાપ શરૂ થયો.

“શાની ટીકા?” રમેશે કહ્યું.

“એ જ તો?”

“શું એજ?”

“તને એમાં શું મળવાનું હતું જે આ સાહસ ખેંચ્યું?”

“પણ શાનું સાહસ?”

જરા ગુસ્સે થતાં રમેશ બોલ્યો.

“સરોજની દયા ચાહવાનું!” પ્રફુલ્લ જીદામ્ન વૃત્તિએ પ્રબોધ રમેશ તરફ જોઈ રહ્યો.

“હાં, સમજ્યો. તું એ ટીકા-મંડળમાં સામેલ છું કે નહિ?”

“હું? મને તું કેવો ધારે છે?” પ્રબોધ ઉશ્કેરાઈ ગયો.

“આ બધો સમાજ છે તેવો.” દલ્લાયી રમેશે જવાબ આપ્યો.

“કારણ?”

“કારણ તારી જાતને પૂછને”

“શું પૂછું? હુંતો બધાં કારણો બાળી, કેટલાંકને સમજાવી, કેટલાંકની આગળ તને નિર્દોષ પૂરવાર કરી, કેટલાંકના મનમાંથી સરોજના માટેનો દુષ્ટ અભિપ્રાય કાઢી નાખીને જ ધેર આવેલો. તને એતાલું છું ત્યાં તું ઠીક

“બદલાની ઈચ્છાએ” આટલો થ્રમ તમે જીકાવ્યો?”

“એ તો भारી ફરજ છે. એમાં થ્રમ શાનો?”

“તુંજ કહે છેને કે આ ઠીક બદલો આપ્યો?” પરાજીવ પામેલો પ્રબોધ રમેશના સામુ જોઈ રહ્યો.

“પ્રબોધ મેં સાહસ કયું? તે કાણે જોવું તે તું કંઈ જાણે છે?”

“ના. લોકવાયકા સાંભળી કે સરોજ પાણી બરવા નદીએ ગએલી ત્યાં કાંઈ હતું નહિ તે રમેશે તેને ઉભી રાખી તેની સાથે અર્ધો કલાક મસલત કરી.”

“કાંઈ હતું નહિ ત્યારે આ મસલત જોઈ કાણે?”

“જોનાર તો કાંઈ હશે ત્યારેજને?”

“હાં, ત્યારે જોનાર પોતાની જાતને માદ કરી બીજું ત્યાં કાંઈ ન હતું એમ કહેવાને માગે છે ખરુંને?”

“આનો શું અર્થ રમેશ? આ ચાલ-બાજ કંઈ સમાજ થોડીજ જોવાની છે? તું મારી આગળ ગમે એટલું વાફિયાનુષંગ કર પણ ગામમાં શું ચાલી રહ્યું છે તે સાંભળ પછી તને સમજાશે?”

“મારે તો એ સાંભળવાની કંઈ પડવા જ નથી.”

“તો બીજાની આખરનો તો ખ્યાલ રાખ?”

“બીજાની એટલે કોની? તારી?”

“ના.”

“ત્યારે?”

• “સરોજની. બિચારી એકાં મદન કંઈક

“પ્રમોધ, તું એક જ મેંથી બોલ. બેથી નહિ.”

“હું શું બોલ્યો :”

“તારું પ્રથમતું વાક્ય યાદ કર.”

“મેં એમ કહેલું કે વગર લેવેરેવે તારે આ ઉપાધી શીદ જોઈએ ?”

“હા, હવે તું કહે છે કે બિચારી સરોજની આબરૂનો ખ્યાલ રાખ, ત્યારે તારા બોલવામાં તથ્ય શું છે એજ મને તો નથી સમજતું.”

“ભાઈ, તને દરેક વખતે આમ છે. તું મોટા ફિલ્સફ છે, જવાદને.” પ્રમોધ બોલતો બંધ થયો.

“અસ પ્રમોધ તું એક મારાથી હારીને ચાલ્યો જાય છે ? હમણું તો કહે છે કે સમાજને સમજાવીને આવ્યો. અને તુંતો મને જ સમજાવી નથી શકતો. લે બોલ હવે મારો કોષ શાન્ત થઈ ગયો. મેં સરોજની સાથે મસત્ત કરી, તે જોનાર કમનસિખ વ્યક્તિ કોણ હતી ?”

“એ તો હું નથી જાણખતો. પણ કહે છે કે કોઈ યુવકજ હતો.”

“પછી સરોજને ખૂબ સહન કરવું પડેલું.”

“અત્યંત. પણ કેટલી સફળથી સરોજ ! તેણે ફક્ત બધાને એકજ જવાબ આપ્યો છે કે મારી સાથે વાત કરનાર કોણ હતું તે હું નથી જાણતી. અને મેં એની સાથે વાત પણ કરી નથી.”

“પછી ?”

પછી શું ! પછી તો વાક્યાણુની પરતાવ પડી. સરોજે મુઝે મેંએ તે બધું ખર્ચી લીધું ને હવે પછી પાણી લાવવા એકલી ન મોકલવી એમ બેંચાં કોન્ક્રેસે કરાવ કર્યો.

“કરાવ પસાર થયો છે ?”

ખરાબર. આવા કરાવો તો જલદી પસાર

થાય, એ ક્યાં પુનર્જનનો કરાવ હતો કે ના પસાર થાય ? પણ રમેશ ! કહેતો ખરા કે સરોજને મળવામાં તારો હેતુ શો હતો ?

“ફક્ત એકાએ કરમાતા પુષ્પને જળ-સીંચવાનો.”

“તેના માળો બનીને કે”

“ના, ના, ના. તેના રક્ષક બનીને. બંધ બનીને.”

“રમેશ, અશક્ય વસ્તુ છે તે ! જગત માની શકશે કે તું બંધુભાવે આ કાર્ય કરવા પ્રેરાયો છે ?”

“જગતને માટે હું નથી જીવતો.”

“તારે માટે જગત જીવતું હોય તોએ એ ન માને.”

“મારે મનાવવું નથી.”

“વિના દારણ વગોવાવું તો ખરું ને ?”

“હા, અને શુદ્ધ હૃદયથી કાર્ય કરનારને તેથી દીકગીર થવાનું કારણ નથી.”

“તું શુદ્ધ હૃદયથી કાર્ય કરે છે તેની ઝાંખી પણ જગતને થવાની નથી.”

“અને ઝાંખી કરાવવાની મારી ઈચ્છા નથી.”

“હું તારો મિત્ર છું છતાંએ સરોજ પ્રત્યે તારું શુદ્ધજ હૃદય રહેશે એમ નથી માની શકતો.”

“કારણ કે તું એ દીકાકાર મંડળનો એમ્બર છે.”

“હું એમ્બર નથી રમેશ, તારી જૂલ થાય છે. આ રીતે પણ તું આપણી મિત્રતાનો અંત લાવવા માગતો હોય તો તે આવે. હું તને છોડનાર નથી.”

“કેમ ? એવું શું મિત્રતામાં તને સાંપડ્યું છે ?”

“એક સ્વાર્થ.”

“સ્વાર્થ ?! શાનો ?

“તારાં લગ્ન કરી આપવાનો.”

“મારાં લગ્નથી તારો સ્વાર્થ સંધાય તેમાં જરૂર કંઈક કપટ સંભવે.”

“ના કપટરહિત પણ સ્વાર્થ સંધાય છે.”

“લગ્ન! અને તે મારે માટે? પ્રયોધ! અશક્ય બાબત આજ છે જેને તું શક્ય બનાવવા માગે છે અને તારા મનમાં કદાચ એમ પણ હશે કે રમેશ પૂછશે કે કોની સાથે લગ્ન કરાવવાનાં, પણ લગ્નનું અસ્તિત્વજ નોવાને હું નારાજ છું પછી? સમાજના કાળા કહેર લગ્ન સંસ્થાનેજ આભારી છે. હિન્દુ ધર્મને લગ્ન સંસ્થાએ એવો સકંજમમાં લીધો છે કે ભલ્લભલા સમાજ સુધારકો નિરુત્સાહી બની પોતપોતાનાં વતુંજ વાળીને બિચારા બેઠા છે. આ લગ્ન સંસ્થાને હું તો મારા પગ તળે મગદી રહ્યો છું. કન્યા ન મળવાના અભાવે મેં આ વિમારો વિકસાવ્યા હોય એવું રખે માનતો.”

“કદાચ સરોજનાં દુઃખો નોંધીને કરી ગયો હોય.”

“ના, સરોજ સ્ત્રી છે, બ્યારે હું પુરુષ છું. સ્ત્રીપુરુષના હકનો (અકુદરતી રીતે) સમન્વય કરતાં સ્ત્રીના હજારમા ભાગનું પણ લગ્ન-સંસ્થાથી પુરુષને દુઃખ નથી એટલે મારે તો કશું સહન કરવાનુંય નથી.”

“તારા વિચારો મને મુંઝવે છે. તું શું કરવા માગે છે તેજ મને તો નથી સમજતું.”

હું? હું પ્રથમ સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય હંચું છું. પછી આદર્શ પ્રેમ અને એ આદર્શ પ્રેમનું બધન કાઈ સમાજના લગ્નરૂઢી જેવા દોરડાંથી ન બંધાતું હોય પણ દૈવી પ્રેમતંત્રથી એક બીજની સાથે જોડાયું હોય અને આજીવન તેમના જીવન સાથે વણાયું ગયું હોય.

“તો તો એ તંત્રનો બીજો છેડો—એ માંથી એક આ જગતમાંથી વિદાય લીધી તો

એજ તંત્ર બીજાને સાંધવા માટે તો નાલાયક નીવડશે!”

અલખત! પણ એને નાલાયક સમાજ નાંકવાની શકે.”

“તારે સરોજનું પ્રેમતંત્ર શું દૈવી હતું?”

“દેવીજ હતું. એથીએ કંઈક વધારે હતું અને ભાતુએ આ જગતમાંથી વિદાય લીધી ત્યારે પ્રેમતંત્ર પાતળું બની છેક સ્વર્ગ સુધં પહોંચી ભાતુના દૈવી આત્મા સાથે અબેદત ધરાવતું બન્યું છે.”

“તો પછી આજ આદર્શો સેવવાવાળે તું સરોજની સાથે વાર્તાલાપ કરવાનાં ફાં મારે અને લાગ સાધે તે યોગ્ય નથી.”

“બરાબર છે તારું કહેવું. પણ તું ધાં છે એ વિચારે હું એને મળવાની બાવના સેવતે હોઉં એમ તું માનતો હોય તો તારી બહેર મારી ગએલી ભુદ્ધિને તારે તોત્ર કરવી પડશે પણ સીધા સરોજને ઘેર જઈ તેની સાથે વાત કરવાની મારામાં હિંમત નથી એમ તું કહેતો હોય તો બરાબર છે. હું તારા વિમારો મળતો છું.”

“રમેશ તારું હૃદય કંઈક સમજી શકુ છું હવે આટલા દિવસ એમ માનતો કે તને મેં ઝોળખ્યો છે, પણ ના, તારું હૃદય જરા નેરહું મમજવાની. એ, અને તારા બળા હોય તે તે આજે. તારા જેવા મિત્રની આગળ હું છુપાવતું યોગ્ય નથી. સરોજની સાથે તને વાત કરતાં જોનાર આ તારો દોસ્તોજન દોસ્ત છે. જે અત્યારે બરા હૃદયથી તારી પારે માફી માગે છે, સમાજમાં તને ટીકાતો વિષ બનાવનાર પણ આજ ઉદાર હૃદયી મિત્ર છે

+

કાડીઆવાડના એક પ્રખ્યાત શહેરમ નીતમલાસ ત્રવાડીનું કંઈંબ વસતું હતું. સંત-

તીમાં જે છોકરાં હતાં. રમાકાન્ત અને કમળા. નીતમલાલ સારે નસિએ કાંઈ ઉચ્ચકુળમાં પરણેલા. પણ ખુદ પોતે એક દલકા કુળના હતા. નીતમલાલના સાળાએ અને બાણેજીની બાળપણથી પોતાને ત્યાં રાખેલાં. રમાકાન્ત મેડીકમાં પાસ થયો અને કમળાને પણ ઉત્તમ પ્રકારનું શિક્ષણ આપી કન્યાને ડાન્સ તેવું મળેલું મામાને પેટે કંઈ સંતાન ન હતું એટલે આ બંને છોકરાંને પોતે પરણાવવાના હતા. પણ દેવણે મામા અકાળ મૃત્યુને શરણ થયા. અને તરતજ સ્વાર્થો નીતમલાલે અને બાઈ-બેનને પોતાની પાસે બોલાવી લીધાં. કમળા આ વખતે અગીઆર વર્ષની હતી.

એક વખત એક સાઠેક વર્ષના ઘઠ્ઠેવ નીતમલાલને ત્યાં અતિથિ તરીકે આવ્યા. નીતમલાલે આ બનાવી લાવવા કહ્યું. વરિ-લનો પડતો બોલ ઉપાડી લેવાને મામાને લાં ટેવાએથી કમળાએ ઝડપથી જે કપ આ બનાવી લાવી પિતાની આગળ મૂક્યા અને સંમત નીચે ચાલી ગઈ. “જોઈને કન્યા કેવી રૂપાળી છે. પિતાની મુખાવિ”દમાંથી વચન અર્થ. કમળાએ તે નહોતું સાંભળ્યું, પણ બાળુના ઓરડામાં કંઈક વાંચવામાં નિમગ્ન થયેલા રમાકાન્તના કણ પટ પર ઉપલા ચબ્દો સંભળાયા અને તે ચમક્યો. વાંચવાનું મૂકી દઈ તે બહારના ખંડમાં પિતાની પાસે આવીને બેઠો. પિતાએ તેને નીચે જવાની આજ્ઞા કરી અને તેના પેટમાં ફાળ પડી. બીજે દિવસે મહેમાન વિદાય થયા.

પિતાના કોષી સ્વભાવની આગળ રમાકાન્ત અક્ષર ન ઉચ્ચારી શક્યો. પણ પિતાથી કમળાના લગ્નને માટે તજવોજ કરે છે એમ તે શુપયુષ જાણી શક્યો. ત્રીજે દિવસે દાગીના અને સુંદરી સાથે એક બીજા વૃદ્ધનું આગમન થયું અને રમાકાન્તે પિતાની સાથે ઝગડો શરૂ કરી દીધો.

“બાપાજી, કમળું સગપણ કર્યું?”

“હા.” પિતાએ જવાબ આપ્યો.

“ક્યાં?” રમાકાન્તે પૂછ્યું.

“તારે જાણીને શું કામ છે બાપા! પર સાઠ” કુળવાન છે. બાણેજી છોકરાં વિદ્યધન પડે તે માટે પિતાએ પ્રથમથી જ અણગમતો જવાબ આપ્યો. જાણે રમાકાન્તને લગ્નની વાતમાં કંઈ પૂછવાનો હકજ નહોતો એ રીતે.

“પણ જમાઈ કેવો છે તે તો કહો.” રમાકાન્તે જરા રોસમાં છણકાથી પૂછ્યું. “ઠીક છે. મોટો બહુ નથી. પીસ્તાલીસ પચાસ વર્ષ થઈ દશે, પણ પૈસા સારા છે.” “તમે પૈસાની સાથે કમળાને પરણાવો છો?”

“દેવે બેસને કાપલા. આપણી ન્યાતમાં કાણે પૈસા નથી લીધા.”

“બાપાજી, આ લગ્ન કું છવીશ ત્યાં સુધી નહિ થવા હશે.” “નીકળ બેવકુફ, મારા પરમાંથી. પુત્ર વગર મરી જઈશ, પણ તું માગે ધરમાં ન જોઈએ. “સાઠ” કહી રમાકાન્ત ધરમાંથી નીકળી ગયો. આમ બાટલી દરે પિતા કરશે એવો ખ્યાલ કમળા મગજના રમેશને નહોતો, પિતાના કોષનો ભોગ બનવા ઘેર રહેવા કરતાં હાલ તો શુદ્ધ છોડતું જ ઉત્તમ છે એમ માનો રમાકાન્ત ચાલી નીકળ્યો. અને જે ગામમાં કમળાનું સગપણ કર્યું હતું ત્યાં પહોંચી ગયો. વેવાઈનું ધર પૂછતાં એક બાઈએ સામે પ્રશ્ન કર્યો. “બાઈ ક્યા ગામથી આવેા છો?” ગામનું નામ સાચું દેતાં બાઈ તરતજ ઓળખી કાઢી પર બતાવશે એ હેતુએ રમાકાન્તે કહ્યું “ફલાણા ગામથી” અને બાઈ ખમચાણી “બાઈ, કહું કે ના કહું?” કહો બહેન, જે હોય તે જલદી મારે જરૂરનું કામ છે” બાઈ એતો આજે સવારે જ દેવલોક પામ્યા છે. કન્યાને હજી કાલેજ દાગીના અને સુંદરી મોકલાવાઈ છે.” અને મનમાં હા...શ અરે! પ્રભુ! શું નારી કળા છે કહેતો યુવક પાછો ફર્યો. પિતાજી

ધરમાં પેશવા દે તેમ નહોતું અને તેને પણ અપમાનિત બની પાછા જવું હીક ન લાગ્યું એટલે એક મિત્રની મદદ લઈ અમદાવાદ કોલેજમાં દાખલ થઈ ગયા, પહેલની ચિન્તા અત્યારે તો પરમાત્માને સોંપી.

રમેશ! તારું હૃદય ઝોળખવા હવે જ બાળ્યશાળી બન્યો છું. તું જે શિક્ષા કરે તે ખમી લેવા તૈયાર છું પણ આમ તને ખગલ કરવામાં મારો એક મરદાન સ્વાર્થ સધાય તેમ છે. અને તે એ કે ગમે તે ભોગે તારા લગ્ન મારે કરાવવાં છે. અને તેમાં મારો સ્વાર્થ પૂરેપૂરો છે.

પ્રમોદ! તું બહારથી દેખાતો ચાન્ત કરેલ સુવક અંકુશી ધરધગને લવાળામુખી છું મારી સાથે લગ્ન કરનાર કન્યા બળીને ભસ્મ થવા આહતી હોય એવી અવની પર નયો સજ્જલી.

પ્રમોદ રમેશને ધારી ધારીને ભુએ છે, થોડીવાર રહીને “આપણે ધેગ / નહિ, આ બાબત-વિચારીશું. આલ અત્યારે તો જરા નહીના તટપર ફરીએ અને તેઓ સામે કિનારે રૂઢમાળને નીરખતા પવનની મંદ લદરીઓ લેતા બેઠા. રમેશને વાર્તાનો વિષય છટી ગયા પછી તેના મનમાં કશું રહેતું નહિ જેવા સંજોગો પ્રાપ્ત થાય તેવા સંજોગોમાં પોતાની જીવિતું સાર્થ કાઢી રસ્તો કરી આગળ વધતો તેને નહોતી ચિન્તા ભૂતની કે નહોતી ભવિષ્યની એક માત્ર હતી તેનામાં ભાવના-સમાજની કિલખ ચક્કીમાં પિસાતી સ્ત્રીજાતીને બચાવવાની, અને તે પણ અમુક ચોક્કસ પ્યેવને

આદર્શ સમક્ષ શખી મુકનો. તકપ્રાપ્ત થનાં બાવનાને પોષનો. બીજી પજામાં બીજા કાર્યો વિના હરકતે રોકાઈ તેની ધારેલી ધાગણીને પા પાડવામાં રોકાઈ ગયેવાર્થ મળું હોય અ બીજું કાચ તેને ન સુએ એવું કઠી ન બનતું ન્યારે પ્રમોદનું માનસ આંધો ઊધડું હતું એક વાતનો અંત તે ગળ્યા વગર તે વાર્તા મનમાં તે મનમાં મુક્યા કરતો અને એ કાચ અને અગે તેનું મન દરમિયાં ચિન્તાતુર લાગે વિના ન રહેતું. માનસ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ હોવાનો તે દાવો કરતો, બ્હાવામાં બ્હાલ મિત્રનો પણ પીડો પકડતો ન્યારે તેના મન માંથી શકા નહ થાય ત્યારે જ પીડો છોડતે પણ ત્યાં મુકી બાગ્યે જ તેને ખખર પડતે દેનો સમાજની દૃષ્ટિ બાવનાઓને પોતાના મુઠોમાં બળ હોય તો કચ્છર માણ કરી નાખવાની કોઈ વીરલ પયે વિચાર સેવતો રમેશ કોઈએ દાંત કચકચાવતો દોઢો હોય તો કં પળ મયા પછીના રમેશ સાથે સરખાવત માણસને પોતાની તૂંપનાચકિત ચંકાસ્પદ લાગે એનો રમેશ પ્રબુદ્ધ રહેતે તેજના અંબા સગખો ન્યારે ગામમાં ફરતો ત્યારે અને સ્ત્રી પુરુષોનાં હૃદય તેના તરફ માનધી બેચાન અને પૂંખ લાવ શખતાં. જે કે તેને તે માનની પરવા નહોતી, તેને સોદપુગમાં બધ પ્રમોદના મિત્ર તગેકે જ ઝોળખતા. ત્યારે આ બે ઉંચટા-ગુણવાળી વ્યક્તિઓની મિત્રતા કેવી ગેતે થઈ તે જરૂર પ્રશ્ન પૂછવા વાંચકને મેરરી.

[વધુ રસમય ફિરસો આગામી અંકમાં અવસ્ય તારો]

: ભેટ પુસ્તક : ૧૯૪૩ નું

આપ સારવું ભેટ પુસ્તક, “ધનીવજુકર” મોકલવાનું શરૂ કરી દીધું છે. જે માહકોને તેની બદલીમાં “અમરસા” નોંધવું હોય તેમણે રજાઈ ખર્ચ સાથેના બાર આના તુરત મોકલી આપવા. ભેટ પુસ્તક આ માસની આખર સુધીમાં બધાને મળી જશે જેને ભેટ ન મળી હોય તેમણે તુરત કાર્યાલયમાં તપવું.

—મંત્રી.

મારો માળેલો કાચબો

મીરા જરખાનુ દાખરાણ

૧

જાણતો અજાણતો " તે માટે હું કેટલો અનહદ પ્રેમ ધરાવતો હતો તે હું કાંઈને સમજાવી શક્યો નથી. હું કાંઈ માની નથી શકતા કે ધરાણીના વર્ગનાં પ્રાણીઓ ધરમાં પાળવા લાયક હોઈ શકે " એકાલીસ " રજુમાં રહે નારા કાચબાઓની જાતનો હતો, તે અધો વિદ્યુત અને અર્ધ શીશસુક હતો પણ આખો નિર્દોષ હતો અને ઊંડા વિચારમાં પોતાની પ્રેમાળ જિંદગી ગાળતો !

" એકાલીસ " એટલો સફાઈદાર અને સુખક હતો કે આંચક કે ખીજા કાંઈ પણ જાતનો તેની બખતર સમી કાંઈ પીક ઉપર ધામે નાખી શકતા નહિ, આગમાં પાણી મીચવાની હોજ (નળી) વડે તેને નદવરાવી શકતો નથી તે એક આપરશન થીએટર જેટલો ચોખ્ખો અને નિરોગી બની જતો તે સમુજાગો અવિનાશી હતો. કાંઈક વેળા રસ્તા ઉપર સૂઈ તે ચાલી જતો પણ મોટી મોટર લોરીનો અવાજ અને મગગટ જેવા તેને કાને પડતા કે તે રસ્તાની વચ્ચે વચ્ચે જીવો વહી જતો નથી જલ્દી કાંઈક રસ્તા બંધીનું બટન દબાવ્યું હોય તેમ નથી મોટરો અને ગાડો-ઓની આવજાનવ અટકો જતી કાંઈક વાર તેના ચેરીર ઉપરથી ગાડી પસાર થઈ જતી પણ એકાલીસને કશી ધજા થવા ન પામતી

એક દિવસ એક મોટા મોટર ગાડાએ એકાલીસને અચ્ચે મારી ગટરમાં નાખી દીધો પણ તે જ્યારે પસાર થઈ ગયું અને તેની ગડગડાટી ધ્રુજતો રસ્તો પાંડા શાંત થયો, ત્યારે જલ્દી કશું બન્યું જ ન હોય તેમ એકો લીસ પોતાનું માથું બહાર કાઢી પાંડો ગટર માંથી બહાર નીકળી રસ્તા ઉપર ચઢવા મડ્યો

ધરમાં તે વીજળીની સગડી (radiator) હેઠળ છુપાઈને બેસી રહેતો કુતરાની જેમ

લોજનને વખતે મેજ આગળ માંચવા ન આવતો તેમજ જેમ નાનાં કુતરાને નિયમિત બહાર ચોકલવા પડે છે તેમ એકાલીસને કરવું પડતું નહિ છતાં તે કદી ધર બગાડતો નહિ, નવેન્નર માસથી તે ફેબ્રુઆરી મહીના સુધી તે એક નાની ઝોરડીમાં પોતાના આત્માની સુક્રિતાના વિચારમાં પડ્યો રહેતો અને કદી બહાર આવતો નહિ, જ્યારે પણ હું બારણું ઉઘાડી બહાર જોતો ત્યારે એને ત્યાંનાં જ બેઠેલો જોતો

કાચબો તમારા ધરની બધી અજવાળાં રસ લે છે પણ બેઠન જીતાસા ધરાવતો નથી. એ વ ઉપર બીજાવેલ ગાલીચાની ઉપર ચાલી તે બગાડતો નથી પણ કીનારે કીનારે ચાલે છે અને ગાલીચાની રમબેરગી તરફ નિહાળતો ગહે છે, તેની વાટમાં તમે જો એક મોટી ચોપડી મુકી દેશો તો પહેલાં તે જરા ચીકારો અને ગુસ્સાના અવાજો કાઢશે અને પોતાની મરદન માંડિ બેંચી લેશે, પણ જ્યારે તેની ખાતરી થશે કે તે ચોપડી તેને કશી ઈજા કરવા ચાદતી નથી, ત્યારે તેની ઉપર ચઢીને પોતાને માર્ગે ચાલ્યો જશે, એ કાંઈ પણ વસ્તુની બાજુએથી ન ચાલતાં તેને જાણીને જ આગળ વધશે પણ જો, તે વસ્તુ ન જાણીતો એટલી મોટી કે ઊંચી હશે તો એ ત્યાંના ત્યાં બેસી રહેશે અને છેવટે તેની ખસવાની વાટ જોતો જોતો ત્યાંના ત્યાં ઊંચી પણ જશે ! હા લોડીનું પ્રાણી હોવાનો આ એક ફાયદો છે. કાચબો જો માથુસના જેવો ગરમ તપેલાં લોહીનું પ્રાણી હોત તો તે માથુસની જેમ ઘડી ઘડીમાં મીઠાજ ખોઈ દેત અને પરિણામે માથુસની જેમ દુકા આકુષ્યતો હોત પણ બહુ જ હા મીઠાજનો હોવાને લીધે તે એક સડો ઉપર જીવી શકે છે, જ્યારે

માથુસ સૌ વર્ષની અંદર મરણ પામે છે. એનાથી ઉઠેલી ન સકાય એવી કાંઈ બાબત અને તો એ ઘણા વખત તેનો વિચાર કરી પછી ઉધર્મા પડી જશે. હવે તોફાની યશે તો એ ઉધો જશે, કાંઈ પણ માઠો બનાવ બનશે તો એ ઉધો જશે, પણ તેથી ઉલટું જો કાંઈ સારો બનાવ બનશે તો એના મનમાં એવી ખરી પવિત્ર ખુશાલી ઉત્તમ ચરો કે જેની ખુશાલી કુલ ધણા જ કદાપણવાળા અથવા તદ્દન નિર્લેપ માથુસના મનમાં જ ઉત્તમ થઈ શકે.

ફેબ્રુઆરીથી નવેમ્બર મહીના સુધી તેનો જન્મન રહેવાનો વખત હોય છે તે અરસામાં તે ખુબ મગ્ન હોઈ શકે છે.

ફેબ્રુઆરીની આખર ચતાં મારો એપ્રિલ્સ તેની ચોરસોનું આરણ્ય દેખાવા માટે અને પ્રારણ્ય ઉપરાંત બહુ જ દમામથી એક લોર્ડ મેયર (Lord Mayor) ની માફક ધીમે પગલે બહાર આવે છે ત્રણ મહીનાની લાંબી ઉંઘ કાઢી બહાર આવેલો કાચમો બહુ જ કદરો દેખાય છે, તેની જાડી ચામડી ખુલ્લી થઈ જાય છે, પણ પોતાના દેખાવની તેને કાંઈ દરકાર નથી. તે તો ખુબ ખુબ થઈ નાચતો કુદતો થઈ જાય છે અને જ્યારે હું એને ગાળ હાથમાં ઉપાડી લઈ ગરબ પર હાથ પસનાકુ છું ત્યારે તેના મોં ઉપર જે ખુશાલી પ્રસરી રહે છે તે જોવા લાયક હોય છે. ચિપાળાની ઉંઘ પછી વસંતઋતુમાં મારા કાચમાની મોટામાં મોટી મજાહ બોરાક મેળવવાની હતી, તે એક ઘોડાની માફક લાસ ખાતો અને એક બપોરમાં દસ ચોરસ ફુટ નેટલી જગાનું લાસ પૂરું ખાઈ નાખતો. એ પાણી પીતો તે પણ જોવાની મને બહુ જ ગમ ન પડતી એક ધામધુમીયા મરધી જે રીતે સંલાળા ને વિચારમાં મથાયુલ થઈને પાણી પીએ છે, તેમજ એપ્રિલ્સ કરતો, પહેલા પોતાનું તાક પાણીમા

બોળતો, પછી ગરબ ઉંચી કરી ઉપરથી પાણી નીચે પડી જવા દેતો અને શુ મહાખરત કામ થયું હોય તેમ અજુગાજુએ ઉમેલાં ને જાતો તેને કાચા વટાણા દાની અને ફેન્ચમીન ધણા જ ભાવતા પણ જ્યારે તેને "એનરી" ખાવાનાં મલતા ત્યારે તો તેના મુખ ઉપર એક અનેરી ખુશાલી પ્રગટી આવતી.

આવી રીતે અમે બન્ને છઠ્ઠાએ ૪ વર્ષ સુધી સંપૂર્ણ સમાભાવથી અમારી જિંદગી ગાળતા હતા તેવામાં એક દીવસે મારા ધરની માલીક બાઈ તેની એક બેનપણીને ઘેર બધા ત્યાં તેણે એક બીજો કાચમો જોયો. તે એક બપોરનાર શહેરી કાચમો હતો અને તેની પીઠ ઉપર તીલ તથા સોનેરી રંગની લીટીઓ રંગેલી હતી જેથી તે વિચિત્ર જ દેખાતો હતો. મારા ધરની માલીક બાઈને થયું કે એપ્રિલ્સને એક જાતવાળા મળે તો તે બહુ ખુશી થાય માટે તે પોતાની બેનપણી પાસે તે કાચમો ઉછીતો માગી મારે ઘેર લાવો પણ તે બીચારીને શુ ખ્યાલ કે તે અજણપણે શું કરી રહી હતી તે નવા કાચમાને જેવો એપ્રિલ્સની સામે ગાલોચા ઉપર મૂક્યો કે વાતાવરણ એકદમ બદલાઈ જાયું. મારો કાચમો પેલા રંગેલા શહેરી કાચમાને જોઈ એક વરાળની સીસોડીની જેમ મોંમાંથી સીકા-રવા-લાગ્યો-પોલોસે વળતો જવાન આપેલ. પછી બન્ને શાંત થઈ ગયા અને લાંબો વખત હાલ્લા ચાલ્યા વગર એક બીજાને તાકી રહ્યા. પછી પેલા નવા આવનારે પોતાનું માથું બહાર કાઢ્યું; પોતાની નોનોશી પુછડી બહાર કાઢી અને એ પછી ઉપર ઉભો થઈ તે પણ સીત્તરવા લાગ્યો.

અમે આ નાટક જોઈ રહ્યા, મને, થયું કે મારો એપ્રિલ્સ જે મોટાં મોટાં મોટરગાડાને પોતાની પીઠ ઉ...

આ રમીવા, લાકડવાવા શહેરીથી કરી જશે ?
પણ મારો એકોલીસ ને ન હાથેય કે ન
આથો તે તેના મેમાનને ટગર ટગર
મેમ રહ્યો મેમાન હિયા હિયા પગવાંએ એકો-
લીસની આસપાસ નાચ કરવા મડ્યો અને
એકોલીસ પોતાની ડોક કેરવી ફેરવી તેણે દરેક
પગલું જોતો રહ્યો અને તેના મોં પર હાસ્ય
સરી રહ્યું.

એકાએક અમે જાને જણના મનમાં એક
જ વિચાર આવ્યો મારો એકોલીસ જોને છું
લીલસુક-છઠો નર સમજતો હતો તે તો કાચનો
કતી ? અને તે આ મેમાન કાચના સાથે
પ્રેમમાં પડી ગઈ હતી તે વિષે તો અમેને
કેવે શકા જ ન રહી

મારો મર માલેકનતુ મોં એકદમ રાતું
હમ, અર્થ તે અર્થસચક રોતે માનો તેરફ
જોવા લાગી અને પછી એક જટકામાં પેલાં
રંગમેરગી કાચાને ઉપાડી લઈ મરની બહાર
નીકળી ગઈ બીચાસે-“એકોલીસ”ના મનની

હાસન હવે દયાગ્રન્થક બની ગઈ, કલાકો સુધી
તે પેલા ગાલીયાની આસપાસ ફર્યા કીધી, તે
હવે એક ગબીર ફીલસુફને બંધે દુખી,
એકલી અટ્ટીસો પ્રેમમાં નાસીપાસ થયલી જોની
જેમ વર્તવા લાગી. તે ખુરશીઓ અને સોફા-
ઓની હેકન પોતાના મિત્ર શોધવા લાગી
અને શોધ નિષ્ફળ થઈ ત્યારે પેલા જ ગાલીયા
ઉપર આવી વચ્ચે વચ્ચે બેસી ગઈ. આખરે
મે તેને ઉપાડી લીધી અને બહાર બગીચામાં
પાસમાં મૂકી દીધી પણ તેણે ધાસ ખાવાની
દરકાર ન કીધી, બે કલાક બાદ ત્યારે છ
બગીચામાં ગયો ત્યારે ધાસમાં એક દોરીનો
ટુકડો પડેલો મે જોયો, પણ મારો કાચનો
ત્યાંથી જેમ થઈ ગઈ હતી તે દોરી તોડીને
પોતાના આથકને શોધવા નાસી ગઈ હતી !

તે કાંઈ પણ દિવસ પોતાની શોધમાં
ફેલે પામી કે નહિ તેમને કદી જણાયું નહિ,
પણ કહેવત છે કે, “સાચા પ્રેમની હમેશ
છત થાય છે”

*(અમેજી ઉપરથી અનુવાદ)

પત્નીને શીખામણ

લેખક : સૌ કપિલા

ગૃહિણી ! બની ગુપ્તતાનું શુ તું અન્ય તારાં કાજમાં ?
ને સેવના કીધી પતિની લોકકેરી લાજમાં !
ભવતી અરે ! તું મન્દિરે કલ્યાણ કરવા દેહનું,
જે ના પતિ-કલ્યાણ ત્યારે રક્ષિતરૂપી શુ વળ્યું ?
કરી ઢોઝ મિથ્યા તું હમે બદલા પતિને, મિત્ર સખી !
પણ જાણજે કીલે ખચિત એના વિના સુકિત નથી
ના સેવીઓ જેણે પતિ નિજ દેવ માની સર્વદા;
સદ્ગુણ તેના સર્વને માતો સખી ! જન્મ્યા વૃથા !
હરનિશ ખુશ રાખો પતિ, ચાહો કદિ ના અખતે,
પામે અચત કીર્તિ અને પ્રજાની કૃપા ચર્ષ “ધન્ય”ને

એક સુંદર સ્મરણ

ખાળપણના કેટલાક બનાવ આપણા સ્મરણ પટ ઉપર અજબ કાતરાઈ રહે છે. એમાંથી એક તે દિવસે તાજે થયેલ.

પૂનાની ગંગિયામણી રૂપેની અંગ્રીજી માસ સપ્ટેમ્બર! સોનેરો લીલા રંગે મહાલતી કુદરત! એવી એક સુંદર સવારે મને મારી પ્રિય સખી જર કાજરાણની મુલાકાતને આનંદ ધણે વર્ષ મળ્યો. તેના હાથમાં મારે માટે મેટનું એક પુસ્તક હતું. “ઓબોધ—સ્વ. કમલકાંત કાજરાણ તથા સ્વ. પુતલોનાથ કાજરાણ સ્મારક એક” એ સ્વીકારતાં મને હર્ષ થયો. જુનાં સ્મરણ તાજાં થયાં.

નિશાળના દિવસે દરમિયાન ઓબોધનાં પાનાં ફેરવવાથી મને જે ગમત સાથે નવું જાણવા મળતું તે રહેલથી ભૂલાય એવું નથી. ખીજા કેટલાંક માસિક મારી મા મારી નજરથી છૂપાવી દેવાની કાળજી રાખતી ત્યારે ઓબોધ એકલુંજ એક પત્ર હતું જે મારા પરમાં કદિ સંતાડી દેવામાં આવતું નહિ. નિશાળેથી છૂટ્યા કેડે અથવા રજાના, દિવસોમાં બાઈ સાથે, રમતાં યાત્રી જતાં કુ ત્યા નીરતિ લઈને મેસતી. એ પુતલોનાથ કાજરાણનું ઓબોધ હતું. વાંચનનું, મૂળ રસસ્થ સમજી સકવાં જેટલી ઉમ્મરે થયું ત્યારે હું પહેલો નહોતી. છતાં “પૈસા કે પ્યાર”ના “રતન, શીરીન” “ગુમાસ્તાની મની” ના “મનીજીર અને જરખાનુ” “મીનાચહેર મીચનરી”ની “નામ” અને “નાવારસ મેરી”ની જીવતી જાગતી મૂર્તિઓ મારાં અંતરચક્ષુ સામે નાચી રહેતી.

નિશાળ છોડ્યા બાદ મેં એ વાર્તાઓ બરોજર વાંચવાની ઈચ્છા દર્શાવી. મારી માતાએ ગર્વ અને સંભાળથી પુતલોનાથનાં તંત્રીપદ હેઠળનાં જુનાં ઓબોધ સરસ બાંધણીની ‘ફાર્લ’માં જાગવી રાખ્યાં હતાં. મને તે વાંચવાને મળ્યાં.

મન ઉપર સચોટ છાપ પાડનારી એ મોઢક કલમ હતી જેનું સ્મરણ ફરી તાજું કરાવતું. આજનાં તંત્રીઓએ પ્રગટાવેલું પુસ્તક નોંધ મને આનંદ થયો. વિશેષ આનંદ તો એટલા માટેજ કે એનાં બોલિયા તંત્રી તરીકે બહેન જર કાજરાણનું નામ વંચાયું. એક કાજરાણ વિના ઓબોધ હોઈ શકે?

લેખકો આજે ધણાં છે. પરંતુ સ્વ. પુતલોનાથ કાજરાણ જે બોધ ખીજાને આપે તેજ પોતાનાં જીવનમાં ઉતારે! એવાં બાળ્ય-કેટલાં?

ખાળપણમાં જેનું નામ આશ્ચર્યચકિત બનતા સંજાણેલું અને ઓબોધ દ્વારા વાંચેલું તેનાં દર્શન કરવા કે અંતર પરિચયમાં આવવાનો સંભવ એ વાર જરાય નહોતો. છતાં નસીબમાં લખાયેલું એટલે નિશાળે હજી તો બહુતી હતી તેટલામાં જ ગુજરાત સદાનું છોડી મહારાષ્ટ્રમાં આવી વસવાનો સમય જીમો થયો. પછી જ ઓબોધનાં પુતલોનાથ અને અમારા ‘મો કાજરાણ કલેક્ટર’નાં માનવંત પત્નીના દિવાનખાનામાં યમ મેલવાનું સુભાષ્ય મને પ્રાપ્ત થયું. પૂનામાં વારંવાર પચગ્રનીમાં એકાદ એ વાર પૂર્વ અને પશ્ચિમની કળા અને સંસ્કૃતિની મિલાવટનું તે જીવન! એક સરસ્વતી મદીર! જ્યાં ‘આ કૃષ્ણ લેખીકા, સુંદર ચિત્રકાર અને આનંદી ગૃહિણીનાં તમુ-નેદાર એકત્ર જીવનનાં ચિહ્ન કામ કામ નજરે પડે! એવાં આપણાં ‘ઓબોધ’નાં પુતલોનાથનાં ઉચ્ચ જીવન ચહેલા આત્માને હજાર હજાર વંદન!

ઓબોધના કામેલ તંત્રી શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈએ ‘સ્મારક’ અંકમાં જે નિવેદન લખ્યું છે તે મેં હર્ષ અને હિમ્મતથી વાંચ્યું. પારસી-ઓએ પોતાની માતૃભાષા ગુજરાતીથી મહા-રાવં કે શરમાવં નોંધ એ નહિ. ૩૦ ૧૧/૧૯/૫૧

પતિએ પાળવાના દસ નિયમો

સૌ. નર્મદાબાઇ દ્વિવેદી

ચિત્રોડોર પાકંડે પોતાનાં લગ્ન થતાં પહેલાં પોતાને માટે નિચેના નિયમો, આ દેતા.

“ધર્મરેખાથી મારાં લગ્ન થાય છે, તેથી મારે પોતાના માટે કાંડક નિયમ ધારવા સારા છે, માટે ધર્મરેને સાક્ષીમૂલ રાખી હું આજથી નીચે લખ્યા પ્રમાણેના નિયમો પાળાને અને તે પ્રમાણે વર્તવાનો નિશ્ચય કરું છું:—

ગોઝવ અને સખણ કારણ ચિવાય હું કદી પણ મારી પત્નીની ઈચ્છા વિરૂદ્ધ વર્તીશ નહિ.

સર્વ કૃત્યો એકજા મનથી તેને માટે કરીશ.

તેને કદી પણ કંઈશ અને નિષ્કુરતાથી બોલાવીશ નહીં

તેના પ્રતિ કંઈ પણ તિરસ્કાર મુદ્રાથી નોંધીશ નહીં.

એક ઉપર એક એમ સતત હુકમો કરી તેને કદી પણ ત્રાસ આપીશ નહિ.

તેના અંતઃકરણમાં ધાર્મિક વૃત્તિનો વિકાસ થાય તેના પ્રયત્નો કરીશ.

સદા તેના સુખ દુઃખનો ભાગી બનીશ.

તેના સુદ્ધ વ્યંગ્ય પ્રતિ સદા દુર્લેષ કરીશ.

તેના ઉપર સદા પ્રીતિ કરીશ. તેની મૂર્તિ સદા મારા હૃદયમાં રચાવીશ, અને સદા

તેનું રક્ષણ કરીશ.

ધર્મરેની પ્રાર્થના કરતાં રનેહયુક્ત અંતઃકરણથી તેના ઉપર કૃપા કરવાની તેની

કરૂણા માગીશ. અને આવી રીતે માત્રાથી વર્તી શકાય તેટલા માટે આત્મદમન કરવા

નિરંતર હું પ્રયત્નવાન રહીશ.

સોનખાઇનું સાસરું

[લોક રાત્ર]

સંપાદક : શ્રી. પુષ્પા શુક્લ

કવિત કંઈ તે સાંભળો સર્વે લોકો દે.

સાત તે વિરાની એક ખેન જો ! હાં (૨)
માડી તે મુજને મેઢાટે ઘેર પરણાવજો !

મેઢાટે ને ઘર તે મહાસુખ પામશું

સાત વરસની પરણાવી ને દીધી જો !

હજુ ના દીડી મહિયરની વાટ જો ! હાં હજુ
સાતને માથ ખાર વરસ તો થયાં જો !

હજુ ના દીધાં તે માને બાપ જો ! હાં
બાર ને બાર ચોવીસ વરસ થયાં જો !

ચોવીસમે વરસે આંધું મીમંત જો !

મારવાડ દેશમાં મેહુલીયો ન વરસે જો !

પાણીનાં વીના પડ્યો દુઝાળ જો !

રાતે ખંડાવે, ને દિવસે દખાવે જો !

મેઢાટે ને પુરોહીયે સાસુ પાણી મોકલે.

ભરીયા ભરીયા પૂતમીયા જુવાળ જો !

કેમ ને જાણું રે સામી પાર જો ?

બાઈ રે તરીયા હોરલી હલકાર રે,

મહાંગે ને જાણું છે પેટી પાર જો !

બાઈ રે તરીયા અવસરીયામાં બોલ રે,

સાંભાને કાઠે રે સ્વામી સાંભળે

સાંભળશે તો તુજને દેશે ગાળ જો,

તુજને દેશે ને મુજને મારશે :

મારશે, મારશે અવળા પગની લાત જો !

એકને મારશે ધોળજી ચાખચો :

ત્યાંથી તે સોનખાઈ રીસે ભયાં જાય !

આવીને હોલાં તે મોટી બાઈ રે,

બાઈ રે મુજને દેરા દાગળ આપજો !

બાઈ મહેતાણ દેરા દાગળ લખજો !

માડીને કહેજો આણું મોકલે,

લખજો લખજો અવળા પગની લાત જો,

એકને લખજો રે ધોળજી ચાખજો

એકને લખજો સાસુનાં બોલકા :

દાગળ લખ્યા રાતો ને રતવાઈ રે,

વીરને કહેલે કે આણી મોકલો :
 ત્યાંથી તે સોનખાઈ રીસેભર્યાં જાય જો,
 જઈને ઊભાં તે ઠંઠા દરબાર જો ! ૧૧
 'જેપીયો' ચાલ્યો રાત ને રતાવાઈ રે,
 હાથીડો ચાલે ને ધરતી ધમધમી :
 ઊઠો ને 'હાળી' આંપવીયો ઉઘાડો જો,
 કાગળ આંબ્યો તે સોનખાઈ—દેશનો ! ૧૨
 ઊઠાની દાસી દીવડલો અજવાળો જો,
 કાગળ આંબ્યો સોનખાઈ બેનનો
 એક એક બોલે મણમણ ધી તો બાળ્યાં જો,
 તોયે ના ઉઠે બેનીનાં દુ.ખડાં ૧૩
 વાંચતાં વાંચતાં આખડલી ભરાણી જો !
 હવે ના ઉઠે બેનીનાં લેખ જો !
 ઉઠ્યા ઉઠ્યા અવસરીયા બે બોલ જો !
 માઠી હુતો નાઈ બેની ને દેશ જો ! ૧૪
 ઊઠાની 'દાસી' યોડલીયો ચણગાર જો !
 મારે ને જાણું બેનીનાં દેશ જો,
 ડુંગર કંઠણ રૂમકે શ્રુમકે જાગજો !
 મેં તો ને ભણ્યું વિરાની વેલજો ! ૧૫
 'હાળી' વાળુ કે જમણી સમારું રે,
 કથી ને શેરીજો વિરો આવશે ?
 હાળી રાણુ ને જમણી રામારું રે,
 જમણી શેરીજો વિરો આવશે. ૧૬
 જમણે હાથે આલી જળની આરી રે,
 વિરાને વધામણુ બેની જાય જો ! ૧૭

ક્ર

આહુક બહેનો મારે

“સાહેબર”

આ બહેનોનું ઉપયોગી પુસ્તક છે
 ૧. જાગ પાંચ છે રૂંકે ભાગ
 ધતાયી ભર્યાં છે તે જોનાથી તમેને
 ...તે યશે વધુ મારે ટાઈટલ ચોષે પાને
 જુઓ.

આની કીમત રૂ. ૬-૦-૦

૨. ખ. બાર આના વધુ

આ પુસ્તક આહુકોને રૂ. ૫-૮-૦

મળશે

જે આહુક બહેને આ પુસ્તક જોઈતું
 હોય તેમણે તેમનો આહુક નંબર
 અવશ્ય જણાવો. તે વગર પુસ્તક આપી
 શકાય નહિ
 આ લાલ આહુકોને જ એક મહિના
 સુધીજ મળશે.
 આજેજ તમારું પુસ્તક મેળવવા મંની-
 ઝોર કરો

“સ્ત્રીબોધ” કાર્યાલય

પીરમશ રોડ,

અમદાવાદ.

■■■■■■■■■■

એ ક લો જ ને રે ।

લે. કુ રવનસેવી

હરેક પુષ્પના ભાગ્યમાં એકે વખત ખીલ્યું
આવર્યક લેખાણું છે એમ ન હોત તો વસંત
અર્જુનમાં વાસંતી વેલ જિન્ન રમી પેનેઝીલા,
તથા કાકિલેનાં રસમીત સકળ સૃષ્ટિને રસાનંદ
ભરી તાજગીથી ભરી સકતાં ન હોત ! ગીત-
દેવી પણ પોતાના સર્વોત્તમ તાગને પુષ્પહારમાં
સગરી મુક્ત કંઠે માધુ, લેતી ન હોત !
ખીજું બુધું જવા દમ્ભે તો પણ તે વેળા
તો ભમનનાં પુષ્પ ભ્રમણ તમા પ્રકૃતિભોક્તો
કમાર મારતો હિંદાસ "જેવા મન વધ
લોભાપ છે.

કોલેજમાંથી હવે શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી
હમણાં જ પંદાર આવેલી અવનિદેશને વસં-
તના મેષક સુમધિત પુષ્પ સાથે સગાવો
કઠાપ. મુદ્દ બાંધાનો એ તદુરૂપ યોગવતરે,
સુરેખ યુવતીને જોતાં જ પગલ આવે કે
સુરખી બધાં યોગવનાં રાગ લખવા કવિને
દુઃખ મેલકન્યા કે મામ્યનારી પાસે જતું પડે
નહિ. પુસ્તકોએ તેની દેહવેશને ફિક્કો બનાવી
નહોતી. સહેરનાં નાટક-સીનેમાઓએ તે પોતાના
નિયમભંગ કરે એ પ્રકારનું આકર્ષણ તેનાપર
જમાવ્યું નહોતું-અલ્લે જમાવી કાઢ્યાં નહોતાં
પીણામાં સ્વચ્છ પાણી તથા દૂધ વગર ખીજ
કથાનું તેને વ્યસન નહોતું. આ તો તેના પો-
તાના પૂરતી વાત યર્ષ, પરંતુ જોએ તોનાં
મિત્ર હતાં તેઓ તેના સંસર્ગમાં આવ્યાં હતાં
તે દરેકની પાસેથી તે આજ. પ્રકારની રહેણી-
કરણીની આમદભરી આરા રાખતી. તેની
અખી દરપલતા અવાગતવાર સર્વ મનકથી
કહેતી, "આતો મારી સાંપની બાઈ છે. કાઈ
ટેવની ગુલામ નહિ "

કોલેજ જીવનમાં ધણાં જાણને ડેટલાક
સહવિદ્યાર્થીઓ સાથે પિંજન થાય છે તે જ.

રીતે અવનિદેશ એ તેજસ્વી વિદ્યાર્થી પુરો કાથે
પિંજન હતી એક મનમોહન, ખીજે
હીલીપકાન્ત

આ પ્રથમ મિત્રોમાં અવની અને, મનમોહન
શ્રીમંતનાં પુત્રો-પુત્ર દતા. હીલીપકાન્તનાં મા-
બાપ એટલા ગરીબ હતાં કે માંક માંક મેટ્રીક
સુધી તેને બગાડ્યો. છોકરો નોકરી કરી ધરતું
ચોરણું કરે એજ તેમનો મુખ્ય હેતુ હતો
મેટ્રીક પાસ થયા પછી પિતાએ કહ્યું. 'હીલીપ
તને સારી નોકરી મળશે તે વિદ્યાર્થી આજ
મને ડેટવો. આનંદ થાય છે' ધરતો કેસોએ
ખોજ મારે માથેથી ઉતરી ગયેતો લાગે છે."

હીલીપ તો પિતાનો હેતુ પહેલેથી જ જા-
ણતો હતો એટલે આ શબ્દો સાંભળી તેને નવાઈ
લાગી નહિ, પિતાનું દ્વાપમણું છતાં આનંદથી
મુખ જોઈ તે પગવાર ચૂ. યઈ ગયો. તેને તો
આમજ કોલેજ શિક્ષણ મેળવવું હતું પિતાની
મુવજ આજાને કટકો મારતાં તેને અપારજ
વેદના મર્ષ છતાં ગળુ સાક કરી ધીમેથી જોડ્યો
"મારે તો કોલેજ શિક્ષણ મેળવવું છે."

"કોલેજ શિક્ષણ ? નારે બાબા, આટલું
બહુ છે. નીમેક રૂપોઆ કમાતો યા એટલે
ગંગા નાલા !"

"પિતાજી, ધરતી સ્થિતિ હું સમજું છું
પણ મારો સર્વ અર્થ હું જાતે જ ઉપાડી
લઈશ "

"એ શી રીતે ? તારા ખર્ચને ખ્યાલ
છે ! " પિતાએ આશ્ચર્ય આપે વિસ્તારી

"જી હા. શીની મારી મેળવી લઈશ કારણ
મેં દરેક વિષયમાં ધણા સાગ માંકસ મેળવ્યા
છે. સ્કોલરશીપનું તો યર્ષ જશે. ઉપરાંત ટ્યુ-
શન માટે પ્રયત્ન કરીશ."

“પણ બાઈ, એ કરતાં નોકરી શું બોદી !” પિતાએ નિરાશાથી પ્રશ્ન કર્યો

“પિતાજી, મારે બહુવાની ઈચ્છા છે”

“પણ અર્થનું શું ? તારા ઉપર તો અમે ટેલણ સુખદ રવળો સેવ્યા છે !”

“શિક્ષણ મેળવતાં મેળવતાં જ તમારાં રવળો પૂર્ણ કરવાનું વચન આપ્યું છું”

“એટલો તકલોફ તને આવતાં અમ મા બાપનો છવ કેમ આવે ? વારુ, તાણોનોમોને તારુ ખર્ચ પૂરુ કરીશ બહુજો બાઈ !”

એ રિશનિર્માદીની પમન્ય કોલેજમાં દાખલ થયો, ફીરોપ અને સ્કોલરશીપ ઉપરાંત ટ્યુશનની પણ જોગવાઈ થઈ ગઈ ટ્યુશનને માટે રાજ સત્કારે એ બાળકોને બહુવાવા જતાં તેણે જોયું કે કોલેજની વિદ્યાર્થીની અવનીતીની ત્યાં પામેલાજ આશીશાન મનમાં રહેતો હતો પહેલાં તો તેનું એ તરફ ધ્યાન ગયેલું નહિ પણ એક દિવસે સાયકલઉર સ્વાર થઈ અવનીતીની અને કંપનતા કસાક બહાર જતાં હતાં સાકનો થોડો ભાગ તેમણે વટાગ્યો હતો વડ અને લોમકાનાં વૃક્ષોની કારવડે બંને બાજુએ મુશોબન થયેલો એકાંત મઠકપર મધ્યમર્ગિએ સાયકલ ચલાવતાં બંને બહુ વિનોદી વાર્તા લાપ કરતાં હતાં પછી એકાએક ગતિ વધારી બંનેએ એકબીજાથી પહેના થઈ બધા સરત લગાવી હતી પુરપાટ દોડતી અવનીતીની સાયકલ સામેથી પગપાળા આવતા દીનોપકાન્ત ઉપર અચ્ચુતાં એમએકે લસી ગઈ આ શું થયું તેનું તેને પોતાને પૈણ બાન રહ્યું નહિ આ ઓચિંતા ધસારાથી દીનોપકાન્ત મલગાયો નહિ તેણે કંપથી તથા રેકુર્તિથી અવનીતીને તથા તેની સાયકલને મજલુત પકડી લઈ જમીનપર પડકાર્યાં અટકાવ્યાં

કંપવતા તોફાનો મૂર્તિની હતી તેણે એકદમ પોતાની સાયકલ નીચે ફેંકી અવની

અને દીલોપકાન્ત છુગ પડે તે પહેલાં જ ખૂબ દમવા માડ્યું અવનીતી ચીડ ચઢી, તેણે એક તરફ ખસી ફેશન્યાપ તથા સાડી સમારનાં ગુસ્સે થઈ રહ્યું, “હમે છે શાની !”

“હવે ! આ તું એકાએક ચેલા નિર્દોષ બાણુજી ઉપર ધસમસતા વટાળીયાની જેમ પટકાઈ પડી તે જોઈ હમું છું”

“તે તપ્પી જોઈને તયો પડી,” અવનીતીએ વધુ ચીડ્યો હતું.

“આ લાઇ પાસેથી તારી સાયકલ લેવાનું સૌજન્ય તો દાખવા એમને કાં મુખી ઉભા કરી મૂકવા છે !”

ખોજ તો !” અવનીતીએ સાયકલ લઈ આભાર માન્યો

બંને સખીઓએ તપ્પી પ્રભાણ કર્યું અને

બાબુલીન

બાળકોને ત દરસ્ત, તાકાત-વાન અને રૂપુષ્ટ બનાવે છે.

બી.એ.એન્ડ.પ્રધર્સ (દવાવાળા)

ગ્રીન્ડેસ રીટ મુબઈ-૨

દીલીપકાન્ત પણ પોતાનો સમય મેળવી લેતા
ખરાજ ન લાગે તેટલી ઝડપે ચલ્યો.

આ હતો પ્રથમ પરિચય.

ત્યાર પછી તો અવનીને ધણીએ વખત
રસ્તાપર પસાર થતા દીલીપકાન્ત સામે મળ્યો.
હવે પણ તે તો જાણે એળખતોજ ન હોય.
તેમ અવની સામે જોયા સિવાય ચાલ્યો જતો.
અકસ્માત બન્યો. તેજ દિવસે અવનીએ
તેનું બ્યાન મનમોહન સમક્ષ વર્ણવી બતાવ્યું,
અર્ધ ઉત્તેજિત ચિત્તે સાંભળીને તે બોલ્યો, "હું"
હોતને અવનીદેવી!...તો તને આખી ને આખી
જ ઉપાડી જાત!"

"અને મારી સાવધન શું રે?"

"છટ છટ! આવા રસમયા પ્રસંગે તને
એ નિર્જિવ ચીજ કેમ સાંભરે છે!"

"નિર્જિવ! હા!" અવનીએ સહજ
અમતોષભર્યા સ્વરે જવાબ આપ્યો. ત્યાર પછી
વધુ ચર્ચાલાપ સિવાય બંને છટ પાયા.

અવની તો એ સાવધન અકસ્માત કદી
ભૂલી શકી નહ એ જ્યારે જ્યારે સજાગતી
ત્યારે ત્યારે હવેનો આવેજ તેના રક્તના અણુ
અણુમાં હસી ઊઠતો, તેનું મુખ સ્ત્રીમુલક
સન્નયો હાલ કાંઈ જરૂર, તે સમજી શકી કે
તેનું સમસ્ત અંતર પેલા અનામી યુવક, જેનું
નામ જાણવાની ઉત્કંઠા હોવા છતાં જાણો
શકી નહોતી, અને જે કોઈ કેઈ વાર સામે
મળતો તેના તરફ આકર્ષણનું દર્શન તે જાણતી
હતી કે મનમોહન તેને વહાતો હતો. પણ તેના
તરફ સિદ્ધ મેત્રીની બાવના સિવાય વાણી કે
વર્તનમાં પણ તેણે કદી લગ્નમાવ બકત
ક્યાં નહોતા.

મનમોહને બીજેજ દિવસે ખજર આપી કે
તે અનામી યુવકનું નામ દીલીપકાન્ત હતું, અને
બહુજ ગરીબ હોઈને રોકાવશીય, ટપુશન વિ
ગેરેથી શિક્ષણનો પ્રબંધ કરવામાં આવ્યો હતો.

અવનીને દીલીપકાન્ત નામ જાણ્યું લાગ્યું;
મનમાં અનેક વખત તેને ધુટ્યા ક્યું, પીધા
ક્યું તેની આર્થિક પરિસ્થિતિ સાંભળીને તે
બહુજ દીક્ષગીર થઈ પડ્યું નિરાસાનો જરા
પણ બાવના તેના અંતરમાં પ્રગટી નહિ.

દીલીપકાન્તની ઉદાસીનતા જોઈ અવનીને
ચોંટ ચડતી તે તો વાત કરવાનો કે વચ્ચે આ-
વવાનો બીવકુલ પ્રયત્ન કરતો નહિ દીલીપ-
કાન્ત જેવા સંસ્કારી યુવકને એમ કરવું શે એ
પણ નહિ. પોતાની જે કુદર જાળવી હતી તેને
આજળ કરી અવનીને ઉપકારવશ બતાવવાની
તેને ઇચ્છા થતી નહિ; ત્યાર પછી તેણે તેનો
ભાગ જગલો જોયો, દોષેજમા પોતાની નજર
આજગથી પસાર થતી જોઈ, કાર તથા સાવ-
કલ સ્વારી કરતી જોઈ પણ તેણે પેનો અક-
સ્માત સંભાળ્યો નહિ.

તમે જાણો છો....શું ?

કળા, નૃત્ય, સાહિત્ય, શિવ, ગુણગુણ,
ચાલો, ભરત, બાળકોનો માવજત,
આરોગ્ય, સૌંદર્ય, નર્સીંગ વગેરે તમારે
તમારે જાણવું છે ?
ઉપલી દરેક બાબતના માહિતગાર
થવું છે ?...તો...વાંચો.

મારું ઘર

પૃષ્ઠ ૪૫૦ કિં. રૂ. ૬-૦-૦

....ટ. બ ના આઠ આના જુદા....

૫૦૦ લગભગ વિષયો, સમજ માટે મિત્રો

આપવામાં આવ્યા છે

લખો—

જીવનકાલ અમરશી મહેતા.

પીરમથારોડ, અમદાવાદ.

દીક્ષીપદાન્તપર અવની વધુ વધુ ઓઠાવા લાગી તેને પોતાની સાયકબ ફરી એક વખત તેના પર નાખવાની વૃત્તિ થઈ, પણ વારે વારે તે એવું થાય? અવની નહોતી હતી કે તે પોતાને ધેર આવે, પોતાનો મહેમાન બને પણ એને બોલાવવો કેવી રીતે? પોને પહેલ કરીને તેને બોલાવવા અશક એ બાબત તેને ગમતી નહોતી.

તેના આ મનોભાવ મનમોહન સમજી ગયો. બહુજ થોડા દિવસોમાં તેણે દીક્ષીપદાન્ત સાથે મેઝી સામી લઈ એક દિવસ તેને અવનીને ત્યાં પોતાની સાથે તેડતો આવ્યો. પછી પરિચય કરાવતાં જણે કહ્યું જણ્યો નથી તેમ નિર્ણયતાથી બોલ્યો, 'આ મિસ અવનીદેશી - A good friend of mine!..... વધુમાં આપણું સદાખ્યાયિનો છે, એમને ત્યાં આપણે

આપણે મહેમાન છીએ અને... આમિરદર દીક્ષીપદાન્ત, મારા નવિન સદાખ્યાયિ મિત્ર"

અવનીએ દીક્ષીપદાન્ત તરફ જોઈ કહ્યું, "આપને મળતાં આનંદ થયો" દીક્ષીપદાન્તને થું બોલવું તે સુઝ્યું નહિ તેને માત્ર પ્રચાલિત રિમત કહ્યું, હાર પછી તો અવનીના આમ-ત્રથાને વશ થઈ તે અનેકવાર અવનીને ત્યાં ગયો હતો મનમોહનના થોડા પરિચય પછી તે સમજી શક્યો કે તે અવનીને ચાહે છે તેના પોતાના હૃદયમાં પણ એવા જ લાવ ઉત્પન્ન થવા હતા પણ તે પ્રદર્શિત કરવામાં તેણે કંઈ પહેલ કરી નહોતી; તે સમજતો હતો કે આવી શ્રીમત ધુવની પસંદ પોતાના જેવા શરીર ધુવક માટે પ્રેમની આસા રાખવી બધાં તથા અસહ્ય છે, પરંતુ અવનીના લાવદર્શન જોઈ તે નવાઈ પામ્યો. પ્રથમ તેણે માન્યું કે

સ્વાસ્થ્ય સાચવવું જરૂરી છે.

આપ ગમે તેટલા શ્રીમંત હશે; આપને ત્યાં બહેન, છુખ, સગવડ, નોકર અને મહાલમાં મોટરો હશે

પરંતુ

જો શરીર સાઈ નહિ હોય તો તે સર્વ નકામું છે.

તમારું

- તોવને માટે એવરથીન ઈંગ્લેન્ડમાંથી
 - રાઈ, સર્જેખ, સાંધાના રોગ માટે એવરથીન પેનખામ
 - અછળું ચુક વિ માટે અછળાંતક ચુક
 - પાસરીઆનાશક હુય પાવડર વિ.
- સચોટ છે એક વખત વાંચવાથી જ ખતિતિ થઈ શકે

માયાની ચડક અને મુજરાક્ષિને મજબૂત બનાવવા એવરથીન બાહી ત્યાં સોખા મટિ મુજરાક્ષિ વધાનાર એવરથીન હેરએઈન વાપરો.

— સખા —

એવરથીન પ્રોડક્ટ્સ, લોન્ડન, મુંબઈ.

સાધારણ મૈત્રી છે; પણ તે જોઈ શક્યો કે એવાં બાવદરોને તે મનમોહન સમક્ષ વ્યક્ત કરતી નહિ, અને પોતા પ્રત્યેનો પસુપાત મનમોહન હાજર હોય તોપણ બતાવતાં અચ્છાતી નહિ.

મનમોહન તો પહેલાંથી જ અવનીના અંતરની દયા સમજ્યો હતો પણ તેને વિશ્વાસ હતો કે દીલીપકાન્ત એમાં કદી સ્ફુળ થનાર નથી. તે માનતો હતો કે એક દિવસ દીલીપકાન્ત જરૂર પોતાની આગળ પેલા સાવકલ વ્યકરમાતનો પ્રસંગ કાઢી અવનીને ફરી રીતે બચાવી હતી તે બારે ગર્વપૂર્વક સભાગૌવશે, પણ તેવું કંઈ થયું નહિ. પોતે અવનીને પિછાનતો હતો એવી કશી વાત તેણે કરી નહિ. વાત તો શુ પણ અવનીનો નામોચ્ચાર પણ મનમોહન સમક્ષ કરતો નહિ. એટલે મનમોહન તેના આ નવિન મિત્રના હૃદયમાં શું આવી રહ્યું છે તે બજાવાની ગમે તેટલી આતુરતા દેવા છતાં મથ્યો રોકતો નહિ.

અવની એક દિવસે મોટરકાર પાછી મોકલી કોલેજમાંથી બારોમાર દીલીપકાન્તનું ઘર જોવું છે કહી તેને ત્યાં જવા તૈયાર થઈ. દીલીપકાન્ત બોલ્યો, “આપણા તો આજાર, પણ મારા ગરીબ ઘરમાં જોવા જવું કાંઈ છે જ નહિ. તમને ત્યાં નહિ ગમે.”

“તમારે ત્યાં મને નહિ ગમે ?”

“હા.”

“એવું બોલ્યો નહિ તમારો સાથ મને બહુ પસંદ છે.”

“હાં સુધી ?” દીલીપકાન્તે અવની સામે સહજ રીતગતાથી જોયું.

“આખી જિંદગી સુધી.”

“હું માની લઉં તો નથી.”

“કેમ ?”

“તમે ધનવાન છો. હ ગરીબ છું.”

“સારું, એવું બોલ્યો નહિ, ધેર-ચાલો, માથાના કેશની ગુથેલી બંને સેરા પીક પરથી બંને બાજુએ આગળ લાવતાં તે બોલી બંને આગળ ચાલી. થોડા કદમ ભરી અટકીને બોલી, “મે રસ્તો નથી જોયો એટલે શુ કરું ?” ચલોને આગળ ચાલો !”

દીલીપકાન્ત અવની સામે અનિમિષ નેત્રે જોઈ રહ્યો, પછી સરિમત સાથે થયો બંને ધેર આગળ.

અવનીએ જોયું કે મકાન નાનું પણ બધેથી બહુ જ સ્વચ્છ હતું આમલી ઓરડીમાં એક ફિશોર તેની માતા સાથે લખોટીઓ ગમતો હતો માતાને આ રમત માટે પોતાના બાળકપુત્રના આમ્રદને વજ્ર થવું પડ્યું હતું દીલીપકાન્ત સાથે અવનીને જોઈ માતાએ ઉભા થઈ આવકાર આપ્યો.

લગભગ બધાં ક્યાંક પછી અવનીએ રમ લીધી દીલીપકાન્ત તેને થોડે સુધી વળા-

સીઓ માટે ખાસ લક્ષ્મી પંચામૃત ગુટીકો

NOFAT (નોફેટ) દારીરિક ઇક્ત પટાડવા સિવાય મેડ એકાડી કરી છરીર નાલુક બનાવે છે. કિ ૩.૫ BEAKOV (બેરાન) ગર્ભાશયના દર્દો મટાડી વજાને ગર્ભવંતી બનાવે છે. કિ. ૩.૬

HYSTEGO (હિસ્ટેગો) હિસ્ટિરીયા માટે ગમબાણ ગર્ભવંતીએ લેવું નહિ. કિ ૩.૫

રતના કંઈકર-ગર્ભાશયનો રતના ત્યાં ગરમી બાજી થી મટાડે છે. ધાતને મટાડે છે. ગર્ભને પોષક આપે છે અને કસુવારડ થતી અટકાવે છે. કિ ૩.૬

LEUCOFEE (લ્યુકોફે) સ્ત્રીઓના પ્રસર, સ્વેતપ્રસર રક્તપ્રસર, ધાતુઆવ અને લે હીના માટે સર્વોત્તમ કિ ૩.૩

વાપરવાની રીત મોકલવામાં આવશે.

લખો:-વડલસભાઈ વી પટેલ
ગ્રાન્ડા મકાની નવી આસ, ગ્રાઉન્ટ ફોલો
૩મ નં ૩ ફજસવાડી--સુભાઈ-ર.

વવા ગયો. તે પાછો વળવા લાગ્યો એટલે અવનીએ ઝાપટી તેનો હાથ પકડી રહ્યું, “જો જો ને હું તમારે ત્યાં જ હમેશને-માટે આવવાની છું.” પછી હાથ છોડી દઈ પોતાનું લાલ ચર્મ ગમેલું મુખ ફેરવી લઈ તે ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

દીક્ષીપકાન્તનું હૃદય પુલકિત થયું, પણ સાથે સાથે એક પામ્યું. તેણે મન સાથે જ અવની તથા મનમોહનનો મેળ ખેસાડ્યો. જને શ્રીમંત દતાં, મિત્રો દતાં, એ જો જણ્યું પરણે તો ક્યાંય વાંધા જેવું જણાય તેમ નહોતું તેને વિચાર થયો કે મનમોહન જેવા શ્રીમંત સુશિક્ષિત મુલકને છોડી આવવીનું દીવ પોતાની પાછળ શા માટે દોડતું હશે? પોતાનામા મનમોહન કરતાં થું વધુ આકર્ષણ્ય હશે? છતાં મનની સર્વ આશંકાઓ પર છેવટે થેડું જ વાક્ય તરતું રહ્યું, “જો જો ને હું તમારે ત્યાં જ હમેશને માટે આવ-

વાની છું.” અવનીએ જો હાથ પકડ્યો હતો તેને પોતાના જ ખીમ હરતમાં ફાવી તે મનમાં બોલ્યો, “અવનીએ જતાં જતાં આમ હાથ પકડ્યો હતો. એ પકડમાં કેટલું માધુર્ય હતું!”

વિચારમાંથી જાગ્યો ત્યારે તે જોઈ શક્યો કે અવની તેનાં બધાં જ પુસ્તકો તથા હાથરમાલ અડધાં બૂલી ગઈ હતી. તેણે દાઢમટેનું લઈને તેણે તો આવતી કાલે તેમાંના એક પુસ્તકનો કોલેજમાં ઉપયોગ હતો. કોલેજમાં આપી દેવાશે એમ વિચારી તેણે પુસ્તકો તથા રમાલ એક તરફ સંભાળપૂર્વક ગોઠવી મૂક્યાં. હાથ રમાલમાંથી ઊંચી જતના અતરનો સુવાસ આવતો હતો. રમાલ ઉપર તેણે પોતાનો “પેલો હાથ ખૂબ વાર સુધો દાખો મૂક્યો.” પછી નક્કી થયું કે દાઢ અવનીને પુસ્તકોની જરૂર જ હોય તો અત્યારે બીજો ફેરા ખાવો પડે એટલે હું જ જઈને આપી આવીશ.

૧.૬-૪૨ ના રીપોર્ટની ધ્યાન ખેંચનારી હકીકતો.

હરખાસ્ત કરાયેલું કામકાજ	રૂ. ૨,૦૭,૬૬,૫૦૦
બરપાઈ થયેલું કામકાજ	રૂ. ૧,૭૨,૫૬,૫૦૦
ચાલુ કામકાજ	રૂ. ૧૪,૦૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
લાઈફ ફંડ	રૂ. ૨,૬૫૦,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
અકસ્માતો	રૂ. ૩.૧૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ
પ્રીમીયમની આવક	રૂ. ૬૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
ઓવર ઓલ ખર્ચનું પ્રમાણ	૨૨.૨૬
રીન્યુઅલ ખર્ચનું પ્રમાણ	૧૩.૫૧

ધી બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઈફ એશ્યુરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ.

હોર્નમી રોડ ... કોટ. મુંબઈ

: : રીપોર્ટની તકસ અને ગ્રેસેપેક્ટસ માટે લખેલ : :

ચોક્કસ એજન્ટો :

મોહન સન્સ એન્ડ કું.	૧૨૫, મહાત્મા ગાંધીરોડ, મુંબઈ.
એમ. સી. શાહ એન્ડ કું.	૫૪, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.
એસ. આનંદ એન્ડ કું.	૧૬૫, સુલતાન બજાર, હૈદરાબાદ (દક્ષીણ)
એ. જી. ફરનાન્ડીઝ એન્ડ સન્સ.	કામપટ્ટી રોડ નાગપુર.
ડી. જી. ગાંડેકર એન્ડ કું.	આકોલા.

લગભગ સાંજ પછી તે માતાની રમ્મ લઈ પુસ્તકો આપવા આવ્યો. અર્ધે રસ્તે જતાં જ સામેથી અવનીની કાર આવતી જોઈ કાર હેઠ નજીક લાવી દાર ઉધાકો અવની બહાર કૂદી પડતાં બોલી, “આવી જાઓ અંદર, હું તમારે ત્યાંજ આવતી હતી.”

શોકરે ડોક બહાર લાંબાવી પૂછ્યું, “કાણ દીલીપકાઈ છે ?”

“હા દીલીપકાન્ત છે.” અવનીએ જવાબ વાળ્યો.

“આપનાં પુસ્તકો” પુસ્તકો પર રૂમાલ ગોઠવી તેમને આગળ ધરતાં તે બોલ્યો, “બેઠક પર ગોઠવી આપું.”

“ના, લાવો મને જ આપો. હું અંદર નાખી દઉં,” તુકશાન ન ચાપ તે રીતે બેઠક પર પુસ્તકો ફેરતાં અવનીએ કહ્યું, “ન્યુ થીએટરનાં મિસ જમુનાની શ્રીમંતુ એક બટ્ટજ સુંદર ચિત્ર છે. જોવા જઈએ, આવો જાઓ.” બેઠક પર બેસતાં તેણે દીલીપકાન્તને આમદ પૂર્વક આવકાર આપ્યો. દીલીપકાન્ત એ આમત્રણ નકારી ચક્રો નહિ થીએટર પર મનમોહન વાટ જોતો હતો. તેણે એકદમ નજીક આવી કહ્યું, “એ દ ! દીલીપકાન્ત પણ છે !”

“હા, હું તેમને લેવા જતી હતી ત્યારે તે મારે ત્યાં પુસ્તકો આપવા આવતા હતા, એટલે રસ્તામાં જ અમારો મોટા મયો.”

“શુભ્વાકર્ષણ !” મનમોહન બોલ્યો.

“અરે ! મનુષ્યવાકર્ષણ !” અવની બોલી અને ત્રણે જણ હસ્યા. અવનીને વારંવાર સીનેમા જોવાનો શોખ નહોતો. બે ત્રણ સારી કંપનીઓનાં ય ઉત્તમ ચિત્રો જ તે જોતી. તેને મનપસંદ કંપનીનું ચિત્ર હોવાથી ફોલોજર્માંથી મનમોહને અને તેણે જોવા જવાનું નકો કહ્યું હતું.

દીલીપકાન્તની ટીકટિકાનાં નાણાં અવનીએ ચૂક્યાં હતાં. બીજો જ દીવસે તેણે તે પૈમા અવનીને પાછા આપ્યા. અવનીએ થણી વિનતિ કરી પણ તેણે તે પૈમા પાછા લીધા નહિ. અવનીએ પૈસા લેવા કાય લાંબાઓ અને પછી રાપથી જમીન પર ફેંકી ત્યાંથી પ્રવાણ કર્યું.

દીલીપકાન્ત સાફ જોઈ શક્યો કે અવની બરાબર ગુસ્સે ચર્પ છે અને તેને મનાવતી જ પારો તેનું હૃદય આ જનાવથી ખિન્ન થયું હતું સમય મળતાં તેણે અવનીને પૂછ્યું, “બહુ ગુસ્સે ચર્પા છે ?”

“ગુસ્સો તો એટલો આવે છે જાણે...”

“જાણે...”

“શાવકરને બદલે આખી મોટરકાર તમારા પર ફેંકે.”

શ્રી ઉપયોગી અનેક પુસ્તકો

લગભગ બહાર પડે છે તેમાંથી સુંદી કાઢવું તેનું નામ ધસંદગા

‘શ્રીમોદ’ જેવી મંથા જે પુસ્તક બહાર પાડે તેમાં નવીનતા

હોય તે સ્વભાવીક છે.

હાલમાં તાજેતરમાં કાર્યાલય તરફથી

બહેનો માટે અભિવાસ પૂર્ણ એક પુસ્તક

બહાર પાડવામાં આવ્યું છે તે છે. **માન-ચર**” આ પુસ્તક ૪૫૦ પૃષ્ઠનું છે. આમાં

લગભગ ૫૦૦ વિવિધ વિષયો ચર્ચવામાં

આવ્યા છે. કિં. ૬-૦-૦ છે. ટ. ખ. આઠ

આના જુદાં. આવું પુસ્તક દરેક બહેનોએ

પોતાનું અવસ્ય વસાવવું જોઈએ. ધણુંજ

ઉપયોગી છે.” લખો

દરેક ઠેકાણે “શ્રીમોદ” આફીસ

મળે

—હ. પીરમશા રોડ—અમદાવાદ.

“એ તો બધી મજાની વાત. તમાગ હાથની સારવાર મેળવવાનું એ તો મેં કદ સદ- માગ્યું ! મોટરમાર કચરું નાખવી છે !”

“અવનીએ મરતક હસાવતાં કહ્યું. દીલીપકાન્તે મેને સમજાવ્યું કે પુરુષ થઈને એક સ્ત્રીના પેસા વાપરે એ ખ્યાલ, માત્ર પણ બહુ બેચકર છે. અવનીના વિરોધને તેણે બહુ જ સારી રીતે ઠાલ પાડ્યો. હેઠસા વાર્તાલાપ વખતે અવનીએ કહ્યું, “એટલે સ્ત્રીઓ પુરુષોને માથે જ પડવા સમર્થ છે એમ ને !”

“એમાં બોલું શું છે ! અને સુખી કરવી એ પુરુષની પરમ ફાજ છે.” દીલીપકાન્તે ત્યારે ખાત્રી થઈ કે અવની તેને સાચા હક- પૂથી આફે છે ત્યારે તેણે તેનાથી દૂર રહેવાનો પ્રયત્ન બોલ્યો. અવની ને પહેલ કરતી હતી તેમાં ભાવનાની નિર્જનતા નહોતી પણ તેનું અને દીલીપકાન્ત વચ્ચેનું, સામાજિક અંતર તેને નહતું નહોતું તે બતાવવા તથા દીલી-

પકાન્ત પોતાને ગરીબ બધી અવનીના મોઝ વચ્ચે આવવામાં અચોક્કસ ન સમજે તેટલો પૂરતી હતી.

દીલીપકાન્ત પોતાના મોઝ વચ્ચે આવ- વાથી મનમોહન ને કે દીલીપકાન્ત થયો હતો પણ તેના વર્તન કે વાણીમાં તેનો પાથી સુદા નહોતો. અવની પર ગુરુપો આવતો પરતુ તેની સામે જોતાં જ તેનો સમરત કોઈ નાશ્યુક થતો અને મનમાં વિચારતો—આ સ્ત્રીને તો આદી જ શકાય. કોઈ અને ગુરુસો તેના પ્રત્યે શોભતાં જ નથી તે દીલીપકાન્તની ગરીબાઈ જાણતો હતો અને કેટલીયે વખત તેને નાણા- ક્રિય તથા ખીજ સદાય આપવા તેણે પ્રયત્ન કર્યા હતા પણ એક વખત એ સદાયનો સ્વિંગાર થયો નહોતો. અસ્વિંગારમાં અવમથ્યના તો નહોતી જ, પણ દીલીપકાન્ત કદો કાઢ પાસેથી આ પ્રમાણે સદાય લેતો નહિ.

અપૂર્ણ.

સ્ત્રીઓના

પ્રદર, લોહીવા, નકતુદોષ, ગર્ભશયના રોગો, વાંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

હવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લગો:—

ઉંઝા ફાર્મસી

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; ઉંઝા. (ઉ. ગુ.)
હાલબાદેવીરોડ. સુ'બાઈ; લક્ષ્મીરોડ, પુના

“જળ ઝીલવાણાં”

સંપાદક : કું. બાકુવરબા

[ગોપી કૃષ્ણને કહાવે છે કે મારા બગીચામાં નિર્મળ (જળનો) ફુવો ભયો છે તો જળ ઝીલવા આવજો અહિં તેમને દાંતણીયા લોજનીયા વિગેરે આપીશું.]

જીવન આમુડો ફુવો જળે ભર્યો રે,
ઉપર ઉગીયો રે લીલુડો વાંસજો;
જીવન આમુડામાં જાજો જળ ઝીલવારે—ટેકો

હું તો દાંતણીયાં લઈને ઉભી રહી રે,
દાંતણ અહિંયા કરજો નણુંદલખાના વીર,

—જીવન ૧

હું તો નાવણીયાં લઈને ઉભી રહી રે;
નાવણ અહિંયા કરજો નણુંદલખાના વીર.

—જીવન ૨

હું તો લોજનિયાં લઈને ઉભી રહી રે;
લોજન અહિંયા કરજો નણુંદલખાના વીર

—જીવન ૩

✱

લેખિકા શ્રી ગં. સ્વ કનકકુંવર. રાણી સાહેબ એક માણીયા

કરૂણા તમે કરો દયાનિધી કરૂણા તમે કરો,
નમાનું મહાન કોઈ અધિક આપથી,
કરું નિત્ય સેવા આપની નાથ ભાવથી,
કુસુમ પત્ર રનેહના આપ સ્વિછારો...

૧

વંદું સદા હું એજ તારી ભક્તિ આપને,
રમા પતિ છો નાથ મારો હાથ જાલજો.
ખાણુ તમે છો જગતના દુખને સદા હશે...

૨

☆

પારસી સ્ત્રીઓના પહેરવેશ

શ્રી. ફેની દલાલ

હિંદની બીજી કામની સ્ત્રીઓ સુગમ પારસી સ્ત્રીઓના પહેરવેશમાં પણ સાડી જ અત્યંત સ્થાન લે છે. ઇરાન હોડી પારસીઓ દિંદ આખા ત્યારથી દિંદ સાડી સજવાનો કરાર જાદો રાજ્યોએ એમને આપ્યો. એ ઇતિહાસમાં નોંધાયું છે.

પ્રાચીન હિંદુસ્તાનમાં પારસીઓનાં પૂર્વજો સ્ત્રીનાં વેશ સાથે મોટો વેપાર કરતા હોવાથી સ્ત્રીની વેશમાં દાખલો આપત દિંદમાં યરા લાગ્યો. સ્ત્રીની વેશમાંની વજાટનાં માટ અને માજ અને હોજરીનાં જેની ટકાઉ સાડીઓ પહેરવાનું પારસી બાનુઓએ મેંદાશ્વ દ્યુ. અસલ સુરતમાં પણ હાથ વજાટનો દુનર ખીતેલો હોવાથી સુરતી તનહોન, કિનખાગ, માટ, પાજ વગેરે સાડીઓ પારસી સ્ત્રીઓએ પહેરવા માંડી. તેઓ મુખ્ય કરી સુન કરતાં. વેશમાં જ દમેશનાં વપરાસમાં લેવાનું પસંદ કરતાં. આ લક્ષણ આજ સુધી ચલુ મળું.

કેટલાક અપવાદ સિવાય આજની આધુનિક પારસી નાર કેપ, બ્લોઝીટ, શીર્ષા અને નીનો જેવાં પરદેશી વેશમાં જ વધુ ઉપયોગ કરે છે. જો કે આજ કાલ સુંદર જાપાની વોયલ કે મરસરા ઝડ સુનરાઉ સાડીઓ સાધારણ વપરાસમાં લેવાનું ધણાને પાલવનું હોવાથી હવે પારસી બેનો કંઈક વધુ સંખ્યામાં સુનરાઉ સાજમાં નજરે પડે છે હાથ વજાટની ખાદી-સુત કે વેશમાંની વજેલી બનેને, પારસી સ્ત્રીઓ તરફથી કીક ઉતેજન મળે છે તેમા કોઈ કિમતની વેશમાં સાડીઓ-માઇસેરી બ્લોઝીટ, જરી બ્લોઝીટ અને જનારસી સાડીઓને તો તેઓ હોંશથી વધારી જ લે છે.

સાડીનાં ચણગાર માટે કોસમ કીસમની કિનારીઓ ખરીદ કરવામાં આવે છે. સુરતી

વેશ ઉપર કસમની વજાટની કાર જે જનારસી કિનારી તરીકે જાણખાય છે તેનો એક વખતો જાય છે. ઉપરાંત ટીલી કસમની કિનાર અને વેશમાં પટા પર સોનેરી રૂપેરી કસમથી બરેસો કિનારીઓનો પણ છૂટથી ઉપયોગ થાય છે, ઝગકાટ બરી સાડી અને કિનારીઓ માંમલિક પ્રસંગે અને વિશેષે દીવાનાં ઝગકાટમાં વધુ હોય.

ખાકો સાધારણ સમય માટે અનેક પ્રકારની કિનારીઓ મળે છે. વિશેષી શીટની, સુત વેશમાંની વજાટની, બારીક 'ગોઝ' અને 'કનવાસ' ઉપર સુંદર વેશમાં બરતકામની તેમજ લીટ (ફેટી) નાં કીણાં 'કુનોની' બનાવટની એવી હર કીસમની કિનારીઓ પારસી બાનુની સાડી પર નોવારો. પટોળો ફરતાં સાંકડી કિનારીઓને આજ કાલ વધુ પસંદગી મળે છે. કેટલીક વાર તો ફક્ત ધારી જેથી બારીક કિનાર જ વપરાય છે.

એ બધું છતાં રાજીંદા પહેરવેશમાં હવે કિનારીને તિલાંજલી જ મળતી જાય છે. જિન કિનારીની આદી કે છાપેલી સાડી સજવામાં જ હવે પારસી આધુનિક નાર સાધારણ પ્રસંગને બરનું અને કાળને અનુસરતું માને છે. કેટલીક વારે એ કળામય પણ લાગે છે.

સાધારણ સમય માટે વપરાતી ચુંદડીઓ પર નાંદ મુકતાં તેને Pipin (મગજ) થી બાંધી લઈ વધુ ચિત્રમય અને ટકાઉ બનાવીને એક પારસી બાનુ ખુશીથી પહેરે છે, સાડી સજવાનો રોન

પારસી બેનોની રીત કંઈક જુદી ખેરી. પારસીઓ નક્કળખોરા ગણાય છે પણ તેમની નજરે જે કંઈ કળામય લાગે તે તેઓ જરૂર ગ્રહણ કરે. એટલે જ પારસી બાનુની સાડીમાં પૂર્વ અને પશ્ચિમની બેળમબેળ દેખાઈ છે. છતાં

સ્ત્રી ગૃહસંસાર ચલાવવામાં પુરુષને ધણીજ ઉપયોગી થઈ પડે છે, વળી બવિધ્યની પ્રભાના સુખ દુઃખનો આધાર પણ મુખ્યત્વે કરીને તેના ઉપર રહેલો છે, અને તેથીજ તે પુરુષનું અર્ધું અંગ કહેવાય છે. સ્ત્રીના ધર્મ કહેતાં ફરજ સસારમાં તેના સહવાસમાં આવતાં માણસો સાથેનું વર્તન, જુદા જુદા પ્રસંગોમાં કામ ઉકેલવાની રીત, અને ઉત્તમ આચાર વિચાર જાળવી રાખવાનો પ્રયત્ન વિગેરે. સ્ત્રીના સહવાસમા પતિ, માતાપિતા, શ્વસુર ગૃહનાં મનુષ્યો સંતાન, બહેનો, તથા બીજાં કુટુંબજનો, વિગેરે આવે છે તેઓ સર્વમાં પ્રત્યે મેઝા વર્તન રાખવું જોઈએ આ ઉપરાંત સ્ત્રીએ ગૃહ રાજ્ય કેવી રીતે ચલાવવું તથા આશ્રિત જનોનું કેવી રીતે મન્માન કરવું, તે પણ જાણવું જરૂરનું છે છેવટે ધર્મ પ્રત્યે પોતાની ફરજ બજારી, નવરાક્ષતા વખતમા બીજાની નિંદા, મુશ્કેલી ન કરતાં વખતનો સફુપયોગ કરી, ઉત્તમ આચાર વિચાર જાળવી રાખવા જોઈએ.

પતિ પ્રત્યે ફરજ

પરપર્યા પછી દરેક સ્ત્રીની પ્રથમ ફરજ તો એજ છે કે, તેણે પતિનો પ્રેમ દરેક રીતે મેળવવો જોઈએ. તેના હૃદયને પ્રસન્ન રાખી, દરેક રીતે તેને સુખ સંતોષ ને આનંદ આપવા જોઈએ, અને આવા સારા વર્તનથી “સંસારને સ્વર્ગ બનાવવું” જોઈએ ” મરીચ કે પૈસાદાર, બહેલી કે અકાણુ, દરેક સ્ત્રીના જીવનની સફળતા, પતિ મેળવવાથી જ થાય છે

પતિ એજ તેનું જીવન છે, એમ તૈણે જાણવું જોઈએ. સ્ત્રીએ પતિની આજ્ઞાનુસાર વર્તી તે જેમ પોતાની તરફ રોલેલી દૃષ્ટિથી ને એમ વર્તવા દેવ પાડવી. ખાવાપીવામાં

નિયમિતતા જાળવવી. પતિ બદારથી શ્રેયીત થઈ આવે ત્યારે, પત્નીએ કાંઈ પણ કલેશની તથા તેમના મનને દુઃખ યાચ તેવી વાતો કરવી નહિ, પરંતુ તેમને સારું ખાસન આપી હમે વહેને તેમનો સત્કાર કરવો. હમેશાં મહેરા આનંદી રાખવો, અને મન શાન્ત રાખવું. પોતાને ન બાવડું હોય તે શીખવાનો, અને પોતાને જ્ઞાન મળે તેવાં સારાં પુસ્તકો વાંચવાનો પતિ સાથે અભ્યાસ રાખવો. પતિમાં કદાચ કોઈ કુર્મણુ હોય તોપણ તે જાનતમાં તેમને કપકો આપવો નહિ. તેમ બીજા પાસે તેમની એજ ઉધામી ખાડવી નહિ, પણ ધીરજથી તે કુર્મણુ દુર કરવાનો પ્રયત્ન કરવો. તેઓ મને તેટલો ક્રોધ કરે પણ સ્ત્રીએ મ્હામો જર્વાળ ન આપતાં વાક માટે ક્ષમા માગી તેમની સાથે નમ્રતાઈથી વર્તવું.

માતા પિતા પ્રત્યે ફરજ

સ્ત્રીએ શ્વસુર ગૃહે ગયા પછી, માતા-પિતાને વિસારી દેવા ન જોઈએ. પરંતુ તેઓ તરફ પહેલાં કરતાં પણ વિશેષ પ્રત્યે જાવથી વર્તવું. કુરસદને વખતે પિતાને ત્યાં જઈ, બની શકે તેટલી તેમની સેવા કરી, માતાપિતાને પ્રસન્ન રાખવા. શ્વસુર ગૃહમાં પોતાને કાંઈ પણ દુઃખ હોય, તે માતાને કહી તેમના મનને ઉલ્લેચી કરવું નહિ. પરંતુ તેવી મુશ્કેલી મુશ્કા ગણી ધીરજથી જે માથે પડે તે સહન કરવું. દુઃખ સહન કરવા પ્રયત્ન કરવો પિતાનું ધર કે સાસરાનું ધર પૈસાદાર હોય તો પણ તે બાબતમાં સ્ત્રીએ અબીમાન રાખવું નહિ, પરંતુ બન્ને પક્ષમાં સ્થિતિ અનુસાર વર્તવું.

શ્વસુર ગૃહનાં મનુષ્યો પ્રત્યે ફરજ

સ્ત્રીએ શ્વસુર ગૃહમાં પોતાથી બની શકે તેટલો ગૃહ કાર્યમાં ભાગ લઈને, અને ખાસ કરીને

સ્વતંત્ર થયા પછી પણ, બન્ને પક્ષને સંરખા મળી, કુટુંબ સાથે કાંઈ પણ કલેશ કરવો નહિ, પરંતુ તેઓની આપણી તરફ પ્રીતી વધે એવું વર્તન રાખવું. હમ પ્રસંગમાં પણ કુટુંબનો તેમજ રોડી જોનોને આદરસત્કાર કરવો, અને સર્વને પોતાનાં ગણીને આનંદમાં જુદી કરવી અને કુટુંબીને બનતી મદદ કરી ઉપયોગી થવું. શુદ્ધકાર્યભાર ચલાવવો.

દરેક માહી સ્ત્રીએ પોતાના ઘરની આવક બચતો હોસાખ રાખવો જોઈએ. દરેકસરથો રહેવાની ટેવ પાડવી, પણ કંલુસાઇ કરવી ન જોઈએ. દરેક બ્યવહારમાં સાધારણ ખર્ચ કરવું, હમ નાતવરા વખતે ઘણાં કુલણજી ઘણં બીબાની દેખાદેખીથી નકામો ખર્ચ કરે છે તેમ નકરતાં આપણી રચીતી, અનુસાર વર્તવું. જેથી પાછળથી પરતાવાનો વખત આવે નહિ, પૈસાદારની હવેલી દેખી આપણી મુંપડી પાડી નંખાય નહિ, તેથી આવા સમપર્માં સ્ત્રીએ મન દદ રાખવું, બીજા બાજુએ હાલના જમાના પ્રમાણે મોજ શોખની વસ્તુઓ વધી પડી છે-જેમકે ચીનાઈ સાડીઓ, પોલકાં, પાલીસનાં ધરણાં-એવી આંખને આંજી નાંખે તેવી ચીજો જોઇ હલકાર્યાં જવું નહિ, પરંતુ બહેનોએ પોતાને તેમજ કુટુંબને વાસ્તે ખાસ ઉપયોગી ચીજો ખરીદવી, આદાર વિહાર ને પોશાકમાં નિયમીતપણું, સાદાઈ ને સ્વચ્છતા રાખવાં અને બીબા પાસે રખાવવાં, હમેશાં પરોપકારી ચલાવી વૃત્તિ રાખવી. અને થોડા ખર્ચમાં કુટુંબનો અતોપકારક રીતે નિર્વાહ ચલાવવો, તેવી રીતે વર્તવાથી પતિ પ્રસન્ન રહે છે.

પરોણા અને આશ્રિત જનો પ્રત્યે દરજ

સાધારણ રીતે કોઈ પણ માણસ ખાસ કામ પ્રસંગે જ આપણે ત્યાં મેમાન થાય છે, તો તેમને આપણે ઘેર, કોઈ વાતની અગવડ પડવી ન જોઈએ. પતિના મિત્રો અથવા ગમે તે પરોણા આવે, તેની સાથે ઘણી છુટથી બોલવાની ટેવ રાખવી નહિ. કામ પ્રસંગે જ બોલવું, ને બની શકે તેટલું તેમનું સન્માન કરી તેમને જોઈતી વસ્તુ પુરી પાડવી. આપણા કુટુંબનું કોઈ નિરાધાર અને પોતાનું મુશ્કેલી ન ચલાવી શકે એવું માણસ આપણે ત્યાં આવે તેને પોતાના ઘરના માણસ જેવું ગણીને રાખવું અને તેને સારે રસ્તે ચલાવવાનો પ્રયત્ન કરવો.

ધંધર પ્રત્યે દરજ

સ્ત્રીએ પ્રાતઃકાળે પતિ ઊઠવા પહેલાં ઊઠી, સ્નાનકાર્યથી શુદ્ધ થઈ ચોખ્ખાં વસ્ત્રો પહેરી નિમંજળ અંતઃકરણથી પોતાના ઈષ્ટ દેવનું પુજન કરવું. - પ્રભુમાંજ ચિત્ત રાખી, સ્વચ્છ જળ, ચંદન, ધુપ-ધુપ દીપ-તેલ આરતી વગેરે સામગ્રી સહિત યથાવિધી પુજન કરવું. પુજન કર્યા બાદ ધંધરના નામનો જપ કરવો. કઠાય કુરમદ ન મળવાથી પુજન ન થઇ શકે, તો ધંધરનું એક ચિત્તે થોડો વખત સ્મરણ કરવું, જેથી પુજન કર્યા જટલો સંતોષ થાય છે. બની શકે તો સ્ત્રીઓના “આનંદિક”માં લખેલી વિધી પ્રમાણે સર્વને, અર્ધ આપી, યથાવીધી સર્પની પુજા પણ કરવી.

તહેવાર ઉત્સવ તથા મતન્યા દીવસોએ જલ જનો સાથે દેવદંડને જવું. પરંતુ હમેશાં

આદર્શ ગૃહિણી એટલે શું ? તે તમારે જાણવું છે ?

તે માટે વસાવો : “મારુંધર” કી.ર.છ (૮ ખ. આઠઆના)

દરેક વહેવારને ત્યાંથી મળે છે

સતાર સજ્જ મંદીરામાં ભટકી દોડાદોડે કર-
વ થી ઈશ્વર આપણી ઉપર પ્રસન્ન થતા નથી
આપણા ધરમાં ઇશ્વર દેવની જે મૂર્તિ હોય,
તેનેજ ખગે ભાવનાથી ભજીએ, અને શાસ્ત્રમાં
લખેલું છે કે,—

જલે વિષ્ણુ રચ્યકે, વિષ્ણુ, વિષ્ણુ પર્વત મસ્તકે,
જકાલ માલ્ય કરે વિષ્ણુ, મર્ચે વિષ્ણુમય જગત

એ પ્રમાણે વીચારીએ તો એ ખરું જ
જણાશે દેવની મૂર્તિનું ધરમાં પુજન થતું હોય
તો મંદીરામાં ભટકી વિશેષ પુણ્ય મેળવવાની
જરૂર રહેતી નથી

વખતનો સદુપયોગ કરવો

બહેનોએ આગસુપણે પોતાનો વખત નકામો
ન શુભાવશે જોઈએ બધી બહેનોનો અમુક

વખત તો ગૃહ કાર્યમાં પસાર થાય છે, પણ
બાકીના સમયમાં નિંદા કુચલો, નકામી વાતો
તથા સ્વપ્નામાં, કે દેવ દર્શનના ટોંગ કાઢવામાં ન
શુભાવતાં કુરસાને વખતે ભરવું-ગૂંથવું-શીવવું
તથા વાંચવા લખવા વિગેરે પ્રવૃત્તિઓમાં પો-
તાનો વખત પસાર કરવાનું રાખવું, સમયનો
સદુપયોગ કરવો એ જ શ્રેષ્ઠ જીવન છે. નકામો
વખત શુભાવશે તેટલું જીવન પણ બચ્યું
શુભાવ્યું જાણવું

બહેનો ! આપણે ઉપર લખેલી બધી ફરજો
અનુસાર વર્તી નિંદ્રામાં કાંઈ પણ સારા
કામો કરી પતિને જ પ્રજા તૃપ્ત માની તેમની
સેવામાં તત્પર રહી પરાપકારી થવું એ જ
આપણું કર્તવ્ય છે.

ડોક્ટરો તથા વૈદો વાંચશે કે ?
કેવીનાઈનની જરૂરીઆત શા માટે ?

મેલેરીઆ તાવ માટે

વાપરે

અમર મેલેરીઆ યાવડર

તાવ, ઉઘરી, મત્તરામણ, કળાતર, વીગેરે
ઉપર ધણી જ અકસીર. માથું દુઃખવું, કાનમાં
અવાજ થવા વીગેરે થતું નથી. તાવની ઝડ-
આતમાં તાવ આવ્યા પછી અને તાવ અટ-
કાવવા માટે જેણે સાગ ગૈદો અને ડોક્ટરની
વપરાશમાં સારી પ્રથા મેળવી છે. ધર્માંદા
દવાખાનાએને સ્પેસીઅલ લાભ આપવામાં
આવશે. પાવડરની દીઘત રતલ એકના
રૂ. બાર.

લખો:—

શ્રી અમર ફાર્મસી

સાણેદ—અમદાવાદ

જાદુઈ કાચમણી

અથવા

ત્રિકાળદર્શી અરીસો

આ કાચમણીની મદદથી સ્ત્રી પુરુષ અથવા
બાળક, જુન કવિધ્ય અને વર્તમાન જાણી શકે
કે, મરી ગયેલા માણસોના આત્મા સાથે વાત
કરતા, દંત્રો માર્ગ દુરના સગા સાથે વાત-
ચીત કરવી, રેસ, સદા તથા લોટરીના નંબર
કાઢવા, ગુપ્ત ધન અથવા ભરીબના પત્ની અથવા
પત્નીને નજરે જોઈ શકવું તથા કોઈપણ જા-
તના ગુપ્ત સવામોના જવાબો મેળવી શકાય
છે. ગદાસ જોવાની રીત સાથે મોકલાય છે
અને તે પ્રમાણે જોવાથી ન દેખાય તો પૈસા
પાછા મળશે

દી મન રૂ. ૩) } પોસ્ટેજ ખરચ
સ્પેસીયલ રૂ. ૧૦) } દસ આના
ગ્રેફેસર જૈહરી હીપ્પોસ્ટીટ
૧૧૨, ગીરગામ પોહંગીઝ ચર્ચ સામે
સુબર્બ નં. ૪.

ડોંગેરેનું બાલામૃત

છોકરાઓ માટે પુષ્ટીકારક દવા છે, તે નૂળળા અને સુકાઈ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે. આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબૂત કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

વ ડી લ નો વાર સો

સૌ. વિમળાબેન મોતીલાલ સેતલવાડ

પૂરસાળમાં ધામધુમ ચાલી રહી છે. શાંતા અને વિદ્યાની આખો આસુથી ભગમણી છે. તારા ધીમે પગલે ચાલી ગૌમુત્ર અને તલજવ એકઠાં કરે છે. માણેકબેન તો ઢગલો ચર્મ ખર-કીમાં ફસાઈ પડ્યા છે. વૃદ્ધ જમનાદાસ હવે બડી બે બડીના પરાણા છે. ઉમર ચર્મ છે એટલે માતના લોકો તો હવે કાકા ના જાવ તો જાવ કાણુ? એમ વાતો કરે છે. પણુ ધરનંતિ મન તો હજુ બાપા પાંચ વર્ષ જીવ્યા હોંત તો સારું એમ-લામે છે. નાનો રમણ પચીસનો થયો છે. દરીલાલ અને મણીલાલ તો બંને ત્રણ ત્રણ છોકરાના બાપ થયા છે. બે દીકરીઓનાં લગ્ન થઈ ચુક્યાં છે. એમાંથી મોટી શાંતાબેનને એક બાળકો છે. દાદા નાના થયેલા ને સીતેર વર્ષ ના જમનાદાસ નાના કેમ કહેવાય? પણુ ધરના માણસને પોતાનું કદી વૃદ્ધ-મરવા નેવું-વૃદ્ધ લાગે છે?

જમનાદાસ હેલ્થ પેંટ દિવસથી પચારીમાં હતો. રહેજસાજ તાવ આવતો હતો, પણુ ઉમરને લીધે અશક્તિ વધારે છે એમ મનાયું હતું. ઉમરને લીધે તાવના પ્રમાણમાં વધુ અશક્તિ આવી છતાં સૌ છેતરાયાં. ડોક્ટરની દવા ચાલતી હતી પણુ રોગ નરમ પડવાને બદલે વધતો ગયો. હેલ્થ ત્રણ દિવસથી જરા ન્યુમોનીયા-ત્રિદોષ નો પાસ લાગ્યો. રમણને તાર કરી મુનાઇથી બોલાવ્યો. ડોસાએ દીકરાઓને એકઠા કરી વીલ ક્યું.

• બે દિવસ ને કાળ નેવી બપુંકર લાગતી બે રાત્રીએ ચિંતા અને દોષધામમાં પસાર થઈ અમાસની રાતે બરાબર બાર વાગે વૃદ્ધ કાકા શાંતિ હૃદ શાંતિ: બોલતા બોલતા દેવતા દર-બારમાં સીધાબ્યા. ધરમાં રક્ષાશેળ ચર્મ ગર્મ.

સર્ત વહેલાંઓ આવ્યાં. લૌકિક ક્રિયાઓ થઈ ને શબને રમશાન લઈ જઈ અગ્નિદાહ દેવાયો. કાકુ આવ્યા, રડીકળી સૌ પોતપોતાને ઘેર ગયાં. માણેકબેનને વૃદ્ધ પતિ જતાં સખ્ત આ-ધાત થયો. પણુ ધંધરની આગમાં રહેવું કરી શકતો થવા પ્રયત્ન થયા.

ધીમે ધીમે તેરમાની ક્રિયા પણુ થઈ ચૂકી, ને દિવસો જતાં શોકનો આવેગ કમી થવા લાગ્યો. રમણની પરીણાઓ આવી હતી, એને મુંઝારી જવાનું હતું માણેકબેને બધા બાપુઓને પાસે બોલાવ્યા બાપુ તારા બાપાનું વીલ લાવે તે દરીબાઈ બીકમાં ને વીલ લાવ્યા.

મીઠકત બધી મળી ત્રણથી ચાર લાખની હતી. માણેકબેન પાસે પોતાનાં તથા દીકરીઓ સારું કરોલેલાં આસરે ત્રીસેક હજારની કીમતનાં ધરણું હતું. આ રકમ ડોસાએ મીઠકતમાં મણી નહોતી ઢિંકુ કુટુંબમાં સર્વત્ર ધાય છે તેમ એમણે એમને આપેલાં ધરણું અને શોકના પાંચ પાંચ હજાર બે દીકરીઓને આપવા જણાવ્યું હતું. બાકીની પોતાની ત્રણથી ચાર લાખની મીઠકત માણેકબેનની જાત ના હોય ત્યારે ત્રણ બાપુઓએ જહેંચી લેની એમ લખ્યું હતું. માણેકબેનને વીલની વિગત સંભળીને જરા નિવાસ મુકાઈ ગયો. પણુ મોંપરથી કાંઈ પણુ કળાત્રા દીધું નહિ.

દિવસો ગયા-વર્ષ વીત્યા અને બધો બવ-હાર નિયમસર ચાલવા લાગ્યો.

પરમેશ્વરની કૃપાથી વિદ્યાનું સાસરું સુખી હતું. સસરાની બે પેઢાની મુડી હતી ને વિદ્યાના વર કુખ્યાલાલ પણુ જરા ઠીક કમાતા હતા પણુ શાંતાના સસરા ગરીબ હતા. અધુરામાં

પુરુ શાંતાના વર જીવજીવાલનું નિશીઠ જરા
કંડ હતું. એ ધાકરાઓ ને એ ધણીધણીઆ-
ણીનું માંક માંક પુરુ ચલુ હતું. ધણીએ ધાર
શાંતાને લાગતું કે આપાએ વધારે નહિ પણ
પરે પરે દળરે રોકા આપ્યા હોત તો શા-
ધણીનું એણું થાત નહિ અને અમારે નિરાત
થાત. પણ હવે એમાં ફરફાર ચલાવે સંભવ
જ નહોતો.

માણિક્યેન શાંતાને પાંચ પંચીસની મુદ્દ
કરતાં પણ લાક બોળખઓની આખમાં આવતું
અને શાંતાને આ રકમ લેવી તે જાણે કંઈ હક
વગરની ચીજ લેતી હોય એમ લાગતું.

તારા ને ચંદા-દેરાણી જોધણી-દિવકાપર
એક એક ચોળાકળી સુટતાં હતાં અને ત્રાસો
આલતી હતી. ડોકરોએ ખડકીમાં રમતાં હતાં
અને માણિક્યેન દર્શન કરવા ગયા હતાં.

“તારાણાભી ! મને તો લાગે છે સાસુ
ધરણીમાંથી કંઈ પણ આપણે વાડતે, રાખ-
વાની નથી. ડોકરીઓનાં ધર બારે, અરે અર્ધ
તો એ લોકોને અપાર્ધ પણ સુધ્યા છે.” ચંદા
ધીમે રહીને બોલી.

“અરે, પેલી તુળસી ને ચંદનદાર બંગારી
બાણીના હાથ ગળું દીકર્યા તે જોયું ને ? તે
વખતે આ આરી રમા કે હિમા સંભોરી ? હવે
મારી વાર તો ડોક છે, પણ રમણબાઈની નાની
કોઠીને ચે બે તોલા સોનું હાથ્યું ?” તારા જરા
ઉઠાણે બોલી.

“હું તો અધેન જોડે છું કે કંઈ પણ
નાસુ વહુનાં ડોકરોને ધરણી પાલતી નથી.
ડોકરીઓને છાનું છાનું આપી દેવામાં જ એમનો
જીવ હોય છે. અરે, એમ આડે દસ તોલાસોનું
છાનું આપે કંઈ ડોકરીએ પૈસાવાળી ચલાવી
હતી ? એ તો નક્કીમાં પૈસા હોય તો આવે.”
ચંદાએ ઉમેયું.

આમ વિાત આલતી હતી એટલામાં તારાની
માસીની દીકરી મણી આવી. મણી પોતે પ્રેમ-
એટ હતી, અને એના પતિ મુખાંધમાં બારી-
રસ્તે હતા. બેનપણીની દાનરીમાં સાસુની વાત
કરવામાં તારાને કાંઈ ખોટું લાગ્યું નહિ ને વાત
આગળ ચાલી. તારાને કહ્યું—

“અરે, પેલું મોતીનું મંગળસુતર હતું ને
તે જાણે શાંતાબેનને એમની બાણીના મુઠ્ઠા
ખાતર આપી દીધું છે. મુઠ્ઠામાં આલતી મોટી
રકમની ચીજ અપાતી મેં જોઈ નથી.” એટલે
પછી ધીમે રહીને ચંદા બોલી—

“અરે ડીકર છે. હજુ એટલું “સારું” છે
કે આ આપણાં વર બે પૈસા પેલો કરી લાવે
છે. બાકી આ આમ બેનેનાં ધરે બેર ને આ-
પણે પેટ વસ્તાર પડે તો આપણાં ડોકરોની
શાં રિયતિ થાય.”

“વિદ્યાબેનને ઘેર કંઈ જોડો પૈસો છે ?
એમને પણ બારે છે. રોકડી, રકમ પણ ઘર
મહિને આપતાજ હશે. એ તો જો વાત ચર્ચા
એટલે સાસુજી હાથખર્ચના લે તેમાંથી છાનું
આપે.” તારાએ ટીકા કરી.

મારુંધર

હાલમાં જ બહેનોનું ઉપયોગી
પુસ્તક બહાર પડ્યું છે.
દરેક ઠેકાણે મળે છે.

૧૫૦૮ ૪૫૦ કિ. રૂ. ૧૬-૦૦-૦૦

ટા. જા. આઈ આનો.

જીવનલાલ અમરશી મહેતા
પીરમથારોડ, અમદાવાદ.

મણી થોડોવાર તો આ સંભળતી બેસી રહી, પણ આખરે એતાથી રહેવાયું નહિ તે બોલી "તારા બેન" તમે છેક આમ કેમ ખદલાઈ ગયાં? તમારા સસરાએ તમારા વડાને દોઢ દોઢ લાખ આપ્યા તે લેવાનો તમારો હક ખરો અને સસરાનાજ પૈસામાંથી કરાવેલાં ધરણું લેવાનો શાંતાબેન ને વિદ્યાબેનનો હક નહિ? દીકરાઓ માર્ક જન્મ્યા માટે બધી મીલકતના વારસ થાય, અને દીકરીઓને થોડો ધણી રકમ આપે તે પણ ન ખમાય! જોડુ ના લગ્નારો પણ તમારી રમાને તમે ધરણું પકાવશો કે નહિ? તે તમે એને આપો દેશો કે નહિ?"

"પણ આપવાની ના કાણું કહે છે?" તારાએ કહ્યું "સસરાજીએ બેનોને પાંચ પાંચ હજાર રોકડા આપ્યા છે વળી ધરણુંમાંથી આ આધાર્ દીકરીઓને આપે તો અમારાથી કેમ લેવાય? પણ આ તો બધાં ધરણું એમને આપી દેવાની વાત છે."

"બધાં ધરણું એટલે કેટલી રકમ થઈ?" મણી બોલી "મુઝી તો ત્રીસ હજારનીજ ને? ખરું પૂછો તો આ ધરણું, તમારા સાસુ છે દીકરીઓને ના આપી જાય તોયે ભાઈઓએ બેનોને આપી દેવા નેહ્યે ક્યાં ભાઈઓમાંવા અથા છે? અને પરમેશ્વરની કૃપાથી ત્રણે ભાઈઓની રજતર ક્યાં કમી છે? આટલી રકમ મર્યાદા જીવ ધાનવો એ આ ભાઈઓને કે તમને તો શોભેજ નહિ."

"અરે જીવ જીવ," અત્યાર સુધી જાની એટલી ચંદા બોલી "હુ તો માનુ છું કે જીવ મને સસરાજીનું કે એમણે ઉદ્ધા ઉદ્ધાં વીધ ક્યું" ને આંદા પાડી ગયા કદાચ ને મધો બવ હાર સાસુજીને સોપી ગયા હોત તો તો આટલું એ અમને મળત નહિ."

'ના બેન ના, જરા શાંત થાઓ મારુ તો એમ માનવું છે કે તમારા સસરાજીએ બૂધ

જ કરી છે વીતમાં રોકડ રકમ, પાંચ પાંચ હજારની બેનોને આપી તેને મદલે પડીસ ત્રીસ હજારની આપી હોત ને લખ્યું હોત કે ધરણું સરખા કાગે ભાઈઓએ ને બેનોએ વહેતી લેવાં તો તમાગ મનમાં અદેખાઈ, ઉત્પન્ન થઈ છે તે ધાતજ નહિ અને ને પચોસ ત્રીસ હજારની રકમ બેનોને આપી હોત તો મારું કે બેન કાઈ ગાંઠા નથી કે દીકરાઓને રડાવીને દીકરીઓના ધર બરત માનો જીવ દીકરા દીકરી પાછા સરખોજ હોય છે, પણ પોતાનો મુઝીના પ્રમાણમાં દીકરીઓને કાંઈ મળ્યું નહિ એમ લાગવાથી, અને બીજી રકમની બંધસ્થા હાથમાં ના હોવાથી જ માનો જીવ દીકરીઓ તરફતણાય છે મારુ તો એમ માનવું છે કે દરેક આપે પોતાની મીલકત વીત કરવું અને તેમાં દીકરીઓનો ભાગ પાડવોજ. હા દીકરાઓ જેટલો કાંઈ કહેવું નથી. પણ મુઝીમાંથી અમુક દીકરી તો દીકરીઓને મળવાજ નેહ્યે."

"ત્યારે મુ બધો રિવાજ ફેરવેલો?" દેશણી જેઠાણી બંને બોલો જાક્યાં

મણીએ કહ્યું "હા એમા ગરલાલ કાંઈને નથી એકાદ બે પૈસાવાળા કુટુંબની વાત જ બાળુએ મુકતા વડુ પીયરથી લાવશે તે બેન લઈ જશે. લગ્નસમ રિયતિ હાલના જેવી જ રહેશે. પણ દરેક એ મોટા યશ કે અદર અદર થતા કલહ અને અદેખાઈ બોલાય થશે, અને પૈસાવાળા બાપનો લાકડામાં ઉછરેલો દીકરો, સામજી ગરીબ મળવાથી એકદમ ગરીબ નહિ થઈ જાય હાલ પણ માનાપો થોડુ થોડુ આપે છે પણ જણે એમાં ઉપકાર કરતાં હોય એવો લાવ થાય છે, અને બાબીની આંખમાં આવે છે પણ ને રીવાજજ થઈ ગયો હોય તો પછી પચાત નહિ. અરે હમણાં તો દરેક એ પોતાનો નજી દેતું સાસુ જેવો પણ આપે છે, તો તે ખમી સકતી નથી, પણ પોતાના માન્યા પાસેથી લેવાની આશા રાખે છે નખત

આવે પોતાની દીકરીઓને આપવા એ લોકોજ પાછાં તૈયાર થઇ જાય છે. આવી ઊંધા રસ્તે ન જતાં જો દીકરીઓને અમુક પ્રમાણમાં આપની મીલકતમાં ભાગીપણ બનાવી હોય તો શું ખોટું ? ”

“ મણી ! તું કહે છે તે વિચારેલા જેવું તો છે.” તારા બોલી: “ પણ ત્યારે બહેન, બાઈબીજ, વગેરે દીકરો પણ છોકરીઓનું લાગુ છે તથા છોકરીઓનાં કપડાં તો પોંચેરથી જ પુરાં પાકવાનો રિવાજ છે. એ બધું પણ રહેજ ને ? ”

“ ના બહેન. હકથી વારસો મળતો હોય તો પછી આ રિવાજ રહે કે નહિ તેની પરવા નથી ” મણીએ કહ્યું: “ આ જમાનામાં લોકોના વિચારો બદલાયા કરે છે; તેવે વખતે જુના રિવાજો પણ જાય છે; પછી તે સારાં હોય કે ખોટા. વળી આ રીવાજો પાછળ નાતનું કે સગાનું દયાણુ હોય તોજ તે ચાલે; અને હવે તેવું દયાણુ નથી એટલે રિવાજ કરતાં કંઈક વધારે સખત ચોજની જરૂર છે.”

તો તે કેવી રીતે ? તમે કહો છો તે નવો રિવાજ પણ કાંઈ નહિ પાછો તો ? ” તારાએ કહ્યું.

“ હું પણ તેજ વાત ઉપર આવું છું. ” મણી બોલી: “ લાલ તરત આપણે નવોજ રિવાજ; છોકરીઓને આપના વારસામાં ભાગ આપવાનો રિવાજ પાડીયે; અને પછી ધીમે ધીમે સરકાર મારફત કાયદો પણ તે મારેના મહેનત કરવી જોઈએ. તેમ થાય જ રિવાજ પળાય.”

“ હા, તમે કહો છો તે લાગે છે તો બરાબર. ” કેરાણી નેહાણી બેઠ બોલી.

એટલામાં વિદ્યા અને શાંતા હાં આવી. તારા બોલકણી હતી ખરી; પણ અંદરથી બહુ નિષ્પ્રાણસ હતી. વળી મણી તરફ તે માન પણ રાખતી હતી, એટલે પોતે નહુદા તથા સાસુની ટીકા કરી હતી તે એના મનમાં સાલતી હતી. બંને નહુદા આવી ત્યારે આને એકદમ દસીને તે બૂઝી અને બોલી.

“ વિદ્યાબેન ! શાંતાબેન ! આજ તો મારે તમારી માફો માગવાની છે. મારા મનમાં તો તમારી તરફ હું ખજોયે રાષ રાખતી હતી. પણ આને આ મણીએ મારી આજ લપાડી છે. તમે બંને બેસો; આને આપણે બહુ વાત કરવાની છે.”

આમ કહી તેણે બધી વાત નિષ્પ્રાણસપણે કહી. અને તેજ દિવસથી નહુદા અને બોલકણી વચ્ચેનો પડો ટુટી ગયો અને બહુજ ખોત થઈ.

ત્યાર પછી તારા, ચંદા અને મણીએ બેઠાં મળીને જમનાદાસના દીકરાઓ પાસે એમ કરાવ્યું કે માણેકબેન પાસે જો મરણી છે તેના ઉપર તેમનો પોતાનોજ હક્ક અને માલીકી ગણવાં. અને તેમની હવાતી બાદ, તે મરણી, તેમની બે દીકરીઓને સરખે બાંહે વહેંચી આપનાં. આ ગોઠવણ થઈ તેજ વખતે વિદ્યાએ તો શાંતાને એકે ભાગજ લખી આપ્યો કે, મરણીમાં મારો ભાગ આપે તે. હું તને અત્યારથી આપી દઉં છું.

ધીમે ધીમે આ વાત ફેલાઈ અને તેથી જુના અને નવા મતના સૌને બહુ આનંદ થયો અને જમનાદાસના કુટુંબમાંથી તો તે દિવસથી કલેશ અને અંધાઈનાં મૂળ ગયાં, અને બધાં બહુજ દળીમળીને રહેવા લાગ્યાં.

સૌભાગ્ય અલંકાર

લેખક : સૌ તારાબેન મોડક (B A)

That woman can gold despise,
That cat adverse to fish,

કહ ઓ સુવર્ણને ધીકારી ચક્રો ?

કહ બીલાડી માછલીથી વિરુદ્ધ થશે ?

કાંઈ પાશ્વર્ય કવિએ ઓની અલકાગ્રંથિ -
ની ઠીક ગમત લાઘવી છે

આ કારણે સર્વ દેશોમાં ઓ ધણીવાર
હાસને પાત્ર બની છે

ધણીવાર મસ્કરીને પાત્ર બની છે, કેટલી
ક વાર તો તિરસ્કારને પાત્ર પણ બની છે

અનેક ગૃહકલહનાં મૂળમાં ઓનો આશોખ
૫ છે આ મોહને લીધે ઓએ પોતાનું માન

તાની અકન, પોતાનું બધુ મુમાર્થુ છે.
નેશાંખોષ છે આખી દુનિયા ભણે છે કે

તે વશ કરવી હોય તો અમોઘ ઉપાય શો છે
ઓની આ વૃત્તિની પાછળ-ઓના આ

ની પાછળ શુ દશે ?

ઓના અનકારે તેનાં સૌભાગ્ય-અનકારે
તેનાં સૌભાગ્યનાં, તેનાં જીવનસૌખ્યનાં-ચિન્હો

એ એનું સર્વસ્વ છે
આ ભાવનાની પાછળ એ વાતો રહી છે

ક સુંદર છે, એક દીન છે

ઓના પતિ પ્રત્યેના ઉલ્લટ પ્રેમની અને
પિ સાથેના સહજીવનમાં નેના સૌખ્ય માત્રની

માસિની કાંઈક ભાવના સૌભાગ્ય ચિન્હો
મદ અને હેતથી ધારણ કરવામાં રહેલી છે

મ એકાદ સૈનિકને અમુક ચિન્હ ધારણ કર
માં પોતાના સૈનિકપણની ગણતિ, સૈનિક

દ્યાર્ત અભિમાન, કર્તવ્ય જવાબદારીની ગભી
૥ વચ્ચે અનેક ભાવના તે ચિન્હની આસ

સ જીવતી જાગતી હોય છે, તેમજ આ
ચિન્હો ધારણ કરવામાં ઓને નવા આશ્રમમાં

પત્ર મુકવાનું-મુક્યાનું-ભાન થતું દશે તે ધારણ
કરી પોતાનું સર્વસ્વ ખીખરે અર્પો દેવાની
આનંદલહરી ફરી ફરીથી અનુભવતી દશે
તેનાથી તેનામાં સંસાર જીવનની ગભીરતા વાર
વાર કે સતત જાગતી દશે તેને આ ચિન્હોને
પોતાનાથી કદિ પણ દૂર કરવા ચાહે નહિ એ
સ્વાભાવિક છે

ત્યારે ઓએ આવા સૌભાગ્યચિન્હો પ્રથમ
ધારણ કર્યા ત્યારે તેની પાછળ આવી જ કાંઈ
કાંઈ ભાવનાઓ દશે જે વખતે તે બધા તેનાં
પ્રેમચિન્હો દરો કાંઈ પ્રસંગની, કાંઈ વાત
ચીતની શુદ્ધ આપનારુ તે ચિન્હ દશે કાંઈએ
એકાદ કુલ વિશેષ ભાવથી પોતાના શત્રુનારમાં
વાર્ધ્યુ દશે કાંઈએ અમુક ગુનેા સાક્ષી વિશેષ
હેતથી જાહેરો દશે આમ પ્રેમજીવનમાં જૂદી
જૂદી ઓએ જૂદી જૂદી વસ્તુઓ સૌભાગ્ય
ચિન્હો તરીકે ધારણ કરી દશે તેને સતત
પોતાની પાસેજ રાખી દશે દૂર કાળે તેનું
પ્રેમજીવન વચમાંજ ટોડી નાખ્યું હોય તો તે
પ્રેમચિન્હો ધારણ કરવાનું તેને કયાથી મન
ચાય ? ને તેથી વિધવાએ કે એવી દુ ખી ઓએ
તેને છોડી દીધાં દશે વૃત્તિ બદલાય એટલે
સ્વાભાવિકપણેજ વેશ બદલાય

આગળ જતાં શ્લોકે અનકારો નિશ્ચિત
કર્તા. દરેક ઓ લક્ષ પ્રસંગે તે લેવા લાગી
ફરીએજ નક્કી કર્યું કે વિધવાએ તે છોડી દેવા

આજ આની પાછળ-ઓનીતિની ગુલા
મીની ભાવના છે ઓના પરાવશ ખીત્તની
ભાવના છે પતિ નિવત છે તે ખતાવવા ચિન્હો
ધારણ કરનારી ને સૌભાગ્યવતી, ને તે ધારણ
ન કરનારી, ન કરી સાનારી તે ચિન્હો ન
તેજ કારણે પતિ પ્રધુ પામવાને

જેના કપાળે ન

ક્ષિત. જેને તે નથી તે ? તે અર્થક્ષિત અર્થાત્
ધિકારવા યોગ્ય. જેના મળામાં મંગલસૂત્ર છે
તેનું દર્શન મંગલ. જેને તે નથી તેનું ? તેનું
દર્શન અમંગલ-અશુભ. જેની હાથમાં ચૂલો
છે તેનો ભરણ પોષણ કરનારો જીવતો છે એવું
સૂચવે છે. અર્થાત્ તે ગાનને યોગ્ય. જેને તે
નથી તે ? તે અસહાય; સમાજને ભારરૂપ,
કુટુંબ ઉપરની એક આપત્તિ, એક નિષ્કારણ
-નિષ્પ્રયોજન જીવનારી વ્યક્તિ. એટલે કે
ધિકારને પાત્ર મનુષ્ય.

આજની પ્રકીએ સૌભાગ્યચિન્હોથી સ્ત્રીનું
Status-આ તરીકેનો દરજ્જો-શ્રીમંત ગરી-
બાઈનો દરજ્જો નહિ પણ સ્ત્રી તરીકેની તેની
કિંમત-તેના સૌભાગ્યચિન્હોથી દર્શાવાય છે.
જેનો પતિ જીવત છે તે અમુક અલંકારો,
અમુક ચિન્હો ધારણ કરી શકે છે માટે તે
એટલે એવી બાવના અલંકારોની પાછળ છે.

સ્ત્રીની સ્ત્રી તરીકેની કિંમત, પોતે સંસારમાં
છે કે તેમાંથી મુક્ત છે તેથી ફરતી નથી. છતાં
આજ વસ્તુસ્થિતિ આ છે. સ્ત્રી કુમારી છે કે
સૌભાગ્યવતી કે વિધવા, છે તે તેનાં જાણ્યિન્હો
ઉપરથીજ સમાજ જાણવા માગે છે. પુરુષો
અપરિણીત, પરિણીત કે વિધુર હોય તો પણ
સરખો પોશાક, સરખો શણગાર કરી શકે છે
તેઓ બધાને 'શ્રીયુત'થી સંબોધી શકાય, પરંતુ
સ્ત્રીઓમાં 'શ્રીકુમારી', 'શ્રી સૌભાગ્યવતી' ને
માત્ર 'શ્રીમતી' એવા સંબોધનોથી તેમનો સા-
માજિક દરજ્જો જતાવવાની જરૂર હોય છે.

આનું કારણ પુરુષ સ્વતંત્ર વ્યક્તિ છે. તે
પરિણીત હોય કે વિધુર હોય તેથી તેના જી-
વનાં બધું ફેરફારો થતા નથી લોકો તે ડાક-
ટર છે કે વકીલ છે કે વેપારી છે કે રાજ-
અમલદાર છે તેટલુંજ જાણવા વધારે ઉત્સુક
હોય છે. ન્યારે સ્ત્રીઓ વિશે તે સૌભાગ્યવતી
કે નહિ એટલું જાણવામાં આવ્યું. એટલે
બધી હકીકત આવી ગઈ એમ મનાય છે.

આજે તો આ ચિન્હો સ્ત્રીઓનાં આર્થિક
કે બધી જાતનાં પરાવલંબનનાં બન્યાં છે ને
સ્ત્રીઓ તે અભિમાન અને આત્મહથો ધારણ
કરે છે.

આજની પ્રકીએ સૌભાગ્ય અલંકારો પાછળ
સ્ત્રીઓનો વહેમ પણ છે.

સ્ત્રી ચૂલો ધારિણી એમ કહેશે નહિ, કંક
બૂંટાઈ ગયું એમ કહેશે નહિ. રખેને કહેતા
વેંતજ તેમજ થઈ જાય એટલે કે વૈધવ્ય આવી
પડે તો !

એક ઘણું પણ સૌભાગ્યચિન્હ ધારણ કર્યા
વગર સ્ત્રી રહેવા માગતી નથી. કારણ કે તે
વિના તે પોતાને તેમજ બીજાને વિધવા જેવી
દેખાય છે. દક્ષિણી સ્ત્રીઓ ન્હાતી વખતે પણ
કંક લૂછતી નથી. કેટલીક સ્ત્રીઓ કેપાળ છુએ
છે તે વખતે પણ કંક ડોલને ચોટાડી દે છે
ને ન્હાઈને તરતજ કેપાળને લગાડી દે છે, કારણ
કે ધોણું કેપાળ એ સ્ત્રીને માટે મોટામાં મોટું
કુચિન્હ છે.

આ ચિન્હો આટલા બધાં આત્મહથો સતત
ધારણ કરીને સ્ત્રી પોતે જ પોતાના પતિના
મરણ વિશે વધારેમાં વધારે વિચાર કરે છે.
પોતાના પ્રિય માણસનું મૃત્યુ તે કાને ગમે !
સ્ત્રીને પોતાનું જાણક પણ એટલું જ વ્હાલું
નહિ હોય ! હોય તો ખરું. સ્ત્રીના મનમાં પતિ
વિયોગ કરતાયે, વૈધવ્યનાં બહીક વધારે દુઃખ છે.

વહેમ અસાનમૂલક છે તેટલોજ પરાવલં-
બન સૂચક છે. અસહાય માણસો જ વધારે
વહેમી હોય છે.

સૌભાગ્ય અલંકારની પાછળ દેહના શણ-
ગારની રક્ષણ પણ છે જ.

દેહના શણગાર પાછળ બે વૃત્તિઓ
શકે. એક સ્વયંજીવ કલાવૃત્તિ-સૌન્દર્યનો
શોખ, બીજી જાતની દૈષ્ટિએ સુંદર દે-
ખીજના આનંદનું સાધન બનવું ને તે.

અલંકારસેવનની પાછળ સામાજિક પ્રતિષ્ઠા છે.

આ પ્રતિષ્ઠાનું પોગળ તો સૌ જાણે છે. છતાં તેની ગુણાભીમાંથી મુક્ત મેળવવું સામાન્ય પરાવનારી સ્ત્રી વિરલ છે. આને લીધે કેટલી સ્ત્રીઓએ પોતાનો સુંદર સંસાર બગાડ્યો હશે! એને લીધે કેટલાંએ કુટુંબો અધઃશૂન્ય રહ્યાં હશે! કેટલાંએ ખોટા ડોળ કર્યો હશે!

વાત સર્વ વિદિત છે. તેને બધા નિંદે છે, છતાં સામાજિક પ્રતિષ્ઠાની વાતજ એવી છે કે તેને સૌ નિંદે પણ ઠાઈ તેને અવગણી જ રહે નહિ.

સૌભાગ્ય અલંકારના ચુરત વપરાશની પાછળ જનરલરત રૂઢીનું ભેર છે. સ્ત્રી જોખમાંથી મુક્ત હશે, પરાવલંબનથી એ મુક્ત હશે, સામાજિક પ્રતિષ્ઠા વિષે એ પરવા હશે, તોયે સૌભાગ્ય અલંકારો છોડવાની હિંમત કવચિત જ કરશે.

રૂઢી દેવીની તો સર્વજ્ઞ બલિહારી છે જ! સૌભાગ્ય અલંકારમાં માંગલ્ય સુચન છે. પરની ગૃહલક્ષ્મીની આસપાસ પ્રકૃષ્ટતા પ્રસન્નતાનું શુભ એવું વાતાવરણ હમેશા હોવું જોઈએ. તેમાં બાલ્યિન્દો તે સૌભાગ્ય અલંકારો છે તે હમેશા પહેરવા અગવડ ભરેલું હોય તો પણ ધર્મકાયમાં, પૂજાને વખતે, કે બોળ મંગલ

પ્રસંગે તો સ્ત્રી તે ધારણ કરીને પ્રત્યક્ષ લક્ષ્મીની જેમ ગૃહને શોભાવે છે તે વાતાવરણમાં માંગલ્ય બાળે છે.

દિવાળીમાં કે હળદર કંકુ વગેરેના પ્રસંગોએ પોતાની મા નાકમાં નથ તે એવા સૌભાગ્યિન્દો ધારણ કરીને બેઠી હોય તો, તે દિવસે ઘર કાંઈક વધારે પ્રકાશિત દેખાય છે. માતાનો ચહેરો સુંદર લાગે છે. બાનો મધુર અનુભવ દરેક બાળકને હશે જ.

આમ સૌભાગ્ય અલંકારોની પાછળ કેટલીએક સુંદર કાવનાઓ છે. નિર્દોષ વૃત્તિઓ છે. કેટલીએક વિકૃત છે, કેટલીએક જડ છે.

કંકુનો માંદલો કરવો કે ન કરવો, ચૂં-લીઓ પહેરવી કે ન પહેરવી એ વાર્તા પુનર્લંબ, બાળલક્ષ્મી, ચાતિમેઢ, કે અંત્યભેદાર જેવી મોટી નથી. છતાં એવી નાની વાતોમાં પણ ઠાઈ મુધારો કરવા ધારે તો વાત સાવસહેલી નથી. સ્ત્રીઓ આ સંબંધમાં વિચાર કરશે! અલંકારો, પહેરવા જ એ રિવાજ જેમ પડ્યો તેમ કાઢી નાખવાનો રિવાજ પાડ્યો તે વખતે સહેલું છે; પણ પહેરવામાં કે ન પહેરનારમાં પહેરનારની વૃત્તિને કાવનાની શુદ્ધિ સાધવી એ વાત જ મુશ્કેલ છે. સારાસાર ભેવાની શુદ્ધિ કેળવવાની જરૂર કેટલી બધી છે.

૪

૫૪૨

ઉપરનો સૌભાગ્ય અલંકારનો લેખ વાંચ્યો, તમોને ગમ્યો, વધુ માટે

વાંચો : **મારું ઘર** સ્ત્રી ઉપયોગી અપૂર્વ પુસ્તક

કિં. રૂ. ૬-૦-૦. ડ. ખ. આઠ આના જુદા.

આલોક પાસેથી એક રૂપાંચો આપો લેવાય છે.

દીવાળી કેમ દીવે ?

લેખિકા : શ્રી જયશ્રીબેન રાયલ

અત્યારે આપણા દેશમાં ત્યાં ત્યાંથી અનાજની અછત અને ભૂખમરાથી યતાં મર-
ણોની હકીકત વાંચી દરેક વિચારશીલ માણ-
સનાં હૃદયમાં આ પ્રશ્નો તોડે છે. રીતે
આણુવે 'એ વિચાર મુખ્ય ઉદ્ભવે છે. જંગ-
ળમાં ભૂખમરાની હૃદયદ્રાવક વાતો સાંભળીએ
છીએ ત્યારે એક મુદ્દામ દેશની કેટલા ભુરા
દાલ ધર્મ શકે છે તેનો ખ્યાલ આવે છે.
ભૂખમરાનો પ્રશ્ન કંઈ એકદમ ઉભો થયો નથી
આટલી હદ મુદ્દી ને દેશમાં રિયતિ ધર્મ છે
તે ખોરાકના પ્રશ્ન તરફ સરકારની બેરકારીને
જ આભારી છે. જંગળનો ને મોટો ન્યુટ
એટલે શણનો વેપાર યુગ સાથે હતો તે
જમન સાથે લગાઈ ચૂકે ધર્મ તે કારણથી બંધ
પડ્યો છે. જંગળ સરકારે ઘણું વાવેતરના
બદલામાં ચોખાનું વાવેતર વધારવાનો પ્રયત્ન
કર્યો તે રિપોર્ટ પ્રમાણે ૧૯૪૧-૪૨ ની સા-
લમાં ચોખાનાં વાવેતરમાં ૩૦ લાખ એકર
જમીનનો વધારો કર્યો તે ચોખા પંજુ લાખો
ટન વધારે ઉત્પન્ન થયા હોવા નોંધેલું. પણ
ત્યારે આ ચોખા ગયા ક્યાં ? અત્યારે ત્યાં
આટલો ભૂખમરો શાથી ? ત્યાંની સરકારના
વહિવટની ખામી જ હોવી નોંધેલું છે. નેથી આ
ગંભીર પરિસ્થિતિ થવા પામી છે. ઈંગ્લાંડમાં
લગાઈ ચૂકે ધર્મ કે તરત જ લોકોને પુષ્ટિકારક
ને પૂરતો ખોરાક મળે તે માટે બધી ગોઠવણ
આગળથી જ કરવામાં આવી-આ અગમચેતી
શું આપણે ત્યાં શક્ય નથી ? આપણી સરકારે
આગ લાગે ત્યારે કુવો ખોદવા જવાની નીતિ
મહણ કરી.

હવે આપણા જ બધુએ અને બહેનો ને

અત્યારે દેશના ભૂખમરા માટે આટલી દિલ-
સોજી બતાવે છે તેમનો પણ શું વાંક નથી ?
અનાજનો વેપારીની તેમજ અન્ય વેપારીઓની
મનોદશા કંઈ ઓછી અમમ ના ગણાય. લાક-
દુતે લીધે મોંઘવારી સાથે એ બાજબી છે
પણ ને હવે ઉપરાંત લાવો વધારી દેવામાં
આવ્યા તેથી કેટલું નુકસાન થયું છે. પોતાનો
માલ જલદી વેચાય એ કારણથી લોકોમાં ગભરાટ
ઉત્પન્ન કરાવ્યો કે મહિ' નહીં મળે કે ચોખા
હવે નહીં આવે ? આવી ખોટી અફવાથી લોકોએ
દાણો સંધરવા માંડ્યો. આ સંઘર્ષથી ગરીબ
લોકોમાં ભૂખમરો ચરૂ થયો. વેપારી એકલાયે
લાખો રૂપિયા કમાયા તે બીજા હાથે પીડિત
લોકોને રાહત આપણા ચપટી દાન- કયું તેથી
શું ભૂખમરાનું, પાપ ધોવાય ખરું ? આપણાં
બહેનો પણ તદ્દન પાપમાંથી મુક્ત ના કહેવાય
- નોંધેલું છે તે કરતાં અનેક બધું વધારે અનાજ
બહેનોએ ધરમાં ભરવા માંડ્યું- સમઠ કરવો એ
ચોરી કરવા બરાબર છે એમ ગીતાઈમાં કહ્યું
છે. આ પાપનું પ્રાપચિત આપણે શી રીતે
કરવું ?

ઈશ્વર કૃપાથી આપણે ને દ્રવ્ય ખરચી
કાઢીએ તો આપણી ફરજ છે કે સરતી વસ્તુ-
એ અમમ વર્ગના તેમજ ગરીબ લાકડીને
ખરીદ કરો એકે તેવો માલ તેઓ માટે રાખી
શેડો મેલો માલ પોતા માટે ખરીદવો. અ-
ત્યારે દુધના ભાવ ખૂબ જ વધી ગયા છે. નો
મેટરો અને તેટલો ઓછો દૂધનો વપરાશ કરે
તો બાળકો, વૃદ્ધ તેમજ માદા માટે દુધવધારે
બચી શકે તે એ રીતે કંધક દુધના ભાવ
મટાશે કાપાય.

મહાત્મા ગાંધીજીએ ૧૯૪૨ ના તા. ૨૫
મી જાન્યુઆરીના દરિજનના અંકમાં લખ્યું
છે કે મનુષ્યના શરીરને ટકાવી રાખવાને જેટલા
ખોરાકની જરૂર છે તે ઉપરાંત વિશેષ ખોરાક
લીધાથી પાચનશક્તિને શ્રમ પડે છે તે આખરે
શરીરમાં રાંચનો વિકાસ થાય છે. બીજી તેઓ-
ની કલામણ્ય છે કે જે પ્રમાણમાં અત્યારે
ચોખ્ખા અને ધણે પોચા પકાવી ખાવામાં
લેવાય છે તેનું પ્રમાણ સુધા કરતાં અર્ધા જેટલું
ધર્મ જાય છે પણ તે સાથે કાચા શાક, સેલાક
વિગેરેનો વિશેષ ઉપયોગ કરવો જોઈએ ત્રીજા-
ઈતો તો બનતાં સુધી ત્યાગ કરવો જોઈએ.
શ્રીમંત માણસો જેઓ પોતાના ખોરાકમાં
ફળ, ચીઝ, ઇંડા વિગેરે વાપરી શકે તેમણે
તેજ સત્વ પૂરું પાડતી તેલ, દાળ અને એ
જાતની બીજી ખોરાકની વસ્તુ ઝોછાં વાપરવાં
જેથી ગરીબોને તે વધારે સસ્તામાં મળી શકે.
હાથછાંના ચોખ્ખા વાપરવાથી ઝોછા ચોખ્ખામાં
વધારે પુષ્ટિ મેળવી શકાય છે-આ સલાહ ગાંધી
બહત વાર્ષિકજે પાળે તો ગરીબોને જેટલી
રાહત આપી શકે હાથછાંના ચોખ્ખા પ્રીન્સેસ
સ્કીટમાં નવજીવન સંઘમાંથી તેમજ નાનાચોક
માન્ટરોડ ઉપર મધી સેવા મેનાડ્રી મામે-
લોમનીલ્લુકાનમાંથી મળી શકે છે ચોખ્ખાના
ઝોસામણને ફેકી ના દેતાં તેનો ઉપયોગ કરવો
જેથી તેમાંથી સ્તવનો નાશ થાય નહીં....

આપણે દીવાળી કેમ ઉજવીએ ? અત્યારે

દેશમાં જ્યાં ત્યાં હોળી બફે બળે છે ત્યાં શું
બહેનો દીવાળીનાં પકવાન ને મિથાન્ન બનાવી
ખાશે ? બંગાળના રસ્તામાં હાડપીજર સમાન
બોળકા, પેટમાં ખાદ્ય પડેલી માતાઓ અને
દુકાડે રાંટલા માટે કુતરા અને બાળક વચ્ચે
મારામારી, આ અને બીજાં અનેક હૃદયદ્રાવક
હેવાલથી ધાનું પાપાણ્ય હૃદય હોય કે દ્રવેનદિ ?
ધણી સ્ત્રીને રઝગતી મૂકી ચાલ્યો જાય, પત્ની
જીએ મગતા માંદા ધણીને ત્યજી દે, બાળકને
વેચી દે એવા બનાવ આ વીસમી સદીમાં બનવા
પામે એ દેશની જેટલી અધોગતિ દેખાડે છે ?
બહેનો પ્રત કરદારી અને સંઘમ પાળવામાં
જાણીતાં છે આવા દટોકટીના વખતમાં આપણા
ખોરાકમાં સમય ધારીએ તો આપણે અનેક
ગરીબ જીવોને બચાવી શકીએ. આપણા પ્રતના
ફળ તરીકે પ્રજા પાસે માગણી કરવી કે આપણા
દેશમાં ને વિશ્વમાં શાન્તિ જલદી સ્થપાય બન
વજ્ર માટે મદદ કરવા બહેનો ઈચ્છે તો બાંધીની
સમાજ તરફથી સંકટ નિવારણ ફંડ શરૂ કર્યું
છે તેમાં બહેનો પોતાનો ફાળો મોકલશે એ
વિનંતિ. ગરીબ બહેનોને ઉદ્યોગ આપી હમેશની
મદદ કરવા માટે અખિલ ભારત ચરખાસમ
તરફથી પણ ચરખા ફંડ શરૂ થાય છે તેમાં
પણ વયાસક્તિ બહેનો મદદ કરશે. નવું વર્ષ
સર્વને સુખદાયી નીવડે એવી પ્રજા પાસે
પ્રાર્થના કરું છું.

[બાંધીની સમાજ પત્રિકામાંથી]

કાચું શાક ખાઈ સાળે થયો.

લેખિકા : પુતળીબાઈ દામરાજી

જીવન ડોહને જન્મ ગુજરાતના એક નાના ગામડામાં થયેલો કે જ્યાં તેનાં ઘરમાં મમાઈ મમાવા ખેતીવાડી કરી પોતાનો નિર્વાહ કરતાં. ડોહને તેનાં મામાપ એવું ધારીને મુંઝવેલું ગયાં કે સારી ફળવણી લઈ ડોક્ટર કે વડીલ આરીસ્ટર થાય, કેમકે તે અંચળ હતો. ડોહને ફળવણી લીધી, પાસ થયો, સોલોસીટરની એફીસમાં આટો'કલ કલક' રહ્યો અને થોડા વખતમાં સોલોસીટરની એક ધોકતી પેઢીમાં ભેરાયો. પણ તેનાં મામાપને બળાપા અને દલગીરીનું મૂળ થઈ પડ્યો, કેમકે તેની તબીબત અગેહી ચાલવા લાગી. ડોહવાર તેને બારે કમળપાત રહેતી તો ડોહ વાર ઝાડો છૂટવાથી તેને "કાંજ પાણી" ઉપર રહેવું પડતું. તેનાં મામાપને આથી બહાર ફીકર લાગતી અને તેઓ મોઢી ફીના ડોક્ટરોને ઘરમાં બોલાવી એની હકિકત કહી તે ડોક્ટરની ફી આપવા ઉપરાંત તે આપે તે દવા મંગાવવા પર લણે પૈસો ખરચતા. એની રીતે બે ત્રણ વર્ષ ચાલ્યું. હવાફેર કરાવવા માટે ભાંડગિરડો, દેવલાલો વગેરે સ્થળે મોકલ્યો. પણ જ્યાં ત્યાં ખોરાક પચે નહિ તેની ફરિયાદ. આખર પેટનો દુઃખાવો શરૂ થયો, અને ડોક્ટરોએ "એપેન્ડીસાઈટીસ"ની વધામણી આપી, અને તેને માટે ઓપરેશન કરવાની જરૂર જણાવી. એવામાં રત્નના દિવસો પડ્યા, તેથી ગણદેવીમાં મમાઈ મામાને ઘેર જવાનું થયું. ડોહ ત્યાં ગયો પણ ત્યાં એવું એ. એની મમાઈ એને તાજાં ઈંડાં ખવાડે, એની મામા એને માટે કાંજ પાણી કરે, પણ ડોહને કંઈ આવે નહિ. લાંબાં વખતની અલ્લજીથી તેનો સ્વભાવ પણ ચિદિલ થઈ ગયેલો એટલે તેને કાંજ કાચો લાગે, ઈંડાં વીસારાં લાગે વગેરે. આ ધરમાંનું સારું સારું રંધણું ખાવા ઉપર

મન દોડે, પણ ખવાય નહિ તેમાં મામાના બગીચામાં સારી સારી તરકારી, લીકા ટામેટાં, કાંજ કાચગીર, ઉગે તે શાક ધરમાં રચાય અને ખવાય, તે ખાવા ઉપર એવું મન લાલું દોડે, 'પણ એની મમાઈ, તે તો ખાવાજ દીગે નહિ', અને ડોહને બહારી રીસ થઈ. એમ કરતાં તે એવો રિસાવો કે કુધ કાંજ પણ ન લે, અને માંસ ઈંડાંનો ખોરાક પણ ન લે. મુઝો મુઝો વાડીમાં ફર્યા કરે અને ખેતરમાં જઈ પોંકે ખાયા કરે. આમ કરતાં તેની નજર સુદર ગાજરના ઈંડાવા ઉપર, મકાઈમુઠા ઉપર, લીલા કાંજ કાચગીર ઉપર જતી, અને તેણે નાન પચુમાં એવી તરકારી કાચી ખાધેલી ચાક આપતી માટે તેણે થોડી થોડી ખાવા માંડી. બે કે તેના મનમાં તો બીક હતી કે કાચી તરકારી ખાધાથી તો પેટમાં દુખે, અલ્લજી થાય, વગેરે કેમકે તે નાનો હતો અને એવું ખાતો હતો ત્યારે મા મમાઈ મોઢાંમાં મારી મારીને શુક્રવર્તા પણ તેને તો લણે કાપેલો જણાયો, તેનો દુઃખારો નરમ પાડ્યો, ઝાડો ખુલાસે થવા લાગ્યો, અને ધરમાં તો રિસાવેલો એટલે વાડીમાંજ પોંકે તથા કાચી તરકારી ખાઈ ખાઈને તે તૃપ્ત થવા લાગ્યો. અત્યંત રિસાવું લાંબા દિવસ રહ્યું તો નહિ, મમાઈ મામાએ તેને કહ્યું કે, "જાણ તું કહે તે તને ખવાડ્યે પણ તું બૂખ્યો ના રહે" એટલે તેણે બગીચાની તરકારીજ માંગી, જે રંધીને તેઓ તેની પાસે મુકતાં. પણ એકવારની કાચી કાચી તરકારી મોકે લાગેલી તેથી રંધેલી તેને ગમી નહિ, તો પણ મમાઈને ખુશી કરવા તે ખાતો અને પછી બગીચામાં જઈ ઓનોમાનો કાચું ખાઈ આવતો. આખર તેને સમજ પડ્યો કે કાચી તરકારીનોજ કાપેલો લણે છે, પછી તેણે તે મમાઈ મામાની સામે પણ ખાવા માંડ્યો.

એમ કરતાં તે તદ્દન સાબળે ચઢીને મુખર્ષી થયો અને ત્યાં પથ્થુ તેજ ઉપાધ્યાયી રાખ્યો, જેથી એાપરેચનની કંઈ જરૂર પડી નહિ અને તે તનદુરસ્તી જીવાન બની ગયો.

તેને કાચી તરકારી ખાતો જોઈ તેનાં નાનાં બાઈએને પથ્થુ એ શોખ પ્રાપ્ત થયો, અને તેમની માતા તેમને માટે બીડા, દોદી, તુરીયાં, કાકડી બાજી વગેરે ઝીણું ઝીણું કાપી માથે મોઢું મરી, સગ્ગે, મોઢું તેજ વગેરે મૂકીને ડ્યુબર કરી આપવા લાગી, જે હોશિ હોશિ ખાતાં બધાં છોકરાંની તનદુરસ્તી સુધરી, એટલું જ નહિ પથ્થુ ધરના ડોક્ટરે પથ્થુ એ રીત જ પસંદ કીધી ને ડોસુને ધણું વિતેજન આપ્યું, અને સત્તાઠ આપી કે ફક્ત તરકારી ઉપર જ ન રહેતાં સાથે બહિના રોટલા, દુધ, કાચાં ઇંડાં, એવો પથ્થુ ખોરાક લેવો, વળી ગળ પ્રમાણે કુટ ખાવી, સુકો મેવો ખાવો. ટુંકમાં ધરમાં માથાપે તેમજ છોકરાંએ એવો ખોરાક લેવા માંડ્યાથી રાધવાની મોટી મહેનત એાછી ચર્ષી ગઈ, અને કેટલેક દરજ્જે અર્ચ પથ્થુ ધટ્યો. સવારમાં પાઉં ભેગાં, સાથે માખણ ઇંડાં ખવાતાં, બપોરને માટે ગોસ આવડું, માછલી આવતી. દાજ એાખા રંધાતા તે રંધુ બંધ કરી સારી રીતે ચાવીને ખવાય તેવા બઉંના રોટલા ધરમાં કરવા માંડ્યા તેની સાથે કાચાં ઇંડાં, કુટ દુધ વગેરે ખાઈ છોકરાં નિરાળે જતાં, બપોરને માટે થોડી કાચી તરકારી અને કુટ સાથે લાઇ જતાં, રાત્રે આવી જીવારના કે બાજરીનાં રોટલા સાથે દુધ કે છાસ ખાતા. કાલે તો રાધેલી તરકારી પથ્થુ ખાતાં કે સુકો મેવો ખાતાં એમ કરતાં ધરમાંથી ડોક્ટરને પથ્થુ ગયો અને દવાઓનો અર્ચ પથ્થુ ગયો, અલગત આ બાબતની વર્ણ સમજ તેમને કેટલાંક આરોગ્યતાને લગતાં પુસ્તકો વાંચવાથી મળી, એટલે તેમને હિંમત રહી. એ પુસ્તકો

વાંચતાં તેમણે ખાંડનો ઉપયોગ કરવાનો તત્ત્વો અને જોળ ખાવા માંડ્યો. જેમાં કોપરું ચણા બેળવી વડી બનાવી ખાતાં. અમાણાં મરચાં વગેરે ખાવાનું છોડી કાચું આદુ, લસણ કદિ એવું કાચી તરકારીમાં બેળવી તે સ્વાદિષ્ટ બનાવવા માંડી, અને સર્વ છોકરાંને નિયમસર કસરત કરાવવા માંડી જેથી આજે ડોસુ અને તેનાં બાઈએને મુખર્ષીમાં વસવા છતાં તનદુરસ્ત, ગતાંખાતાં, દસતાં બોલતાં જીજવાન સ્ત્રી પુરુષો થયાં છે અને અંગબળના કેટલાક પ્રયોગો કરી બતાવે છે ચા કાફી દારૂ તંબાકુને તેઓ અડતાં નથી. તેની જરા પથ્થુ જરૂર તેમને લાગતીજ નથી. વળી તેમના દાંત જે સડવા પર આવેલા દતા તે પથ્થુ હવે મજબૂત થઇ ગયા છે. ટુંકમાં ડોસુ અને તેનાં બાઈબહેન દાખલો લેવા જોગ બન્યાં છે, અને તેમનાં માથાપ ધરમાં થયાં છે પથ્થુ સમજ અને નિરાળી છે પોનાનાં સર્વ કામ જાતે કરે છે, અને બીજાં ધરમાંથી જેવાં ચિઠેલ દટકટખાં નહોતાં ખુદાલ રહે છે. તેઓ હવે સમસ્ત છે તેથી દરસાલ રમના દિવસોમાં મળેલી યા બીજાં ગામડાંઓમાં જઈ ત્યાંનાં બેડુતોની પેટેબેતીનાં કાગો કરવામાં તે દલાડા ચુમ્બરે છે અને જે તેમનાં પાડોસીઓ માથેરાન, મહાબળેશ્વર કે પરમામડે જઈ થોડી માલવાની કસગત સિવાય બીજાં કંઈ શ્રમ ન લેતાં, ખોરાક ખાવાનો વધારો, ઠોવત અને તંદુરસ્તી મેળવવાનાં અને શરીરને ચર્ચેલાં કુખોમાંથી મુક્ત થવાનાં ફાકટ ફાફાં મારે છે તેમને હસે છે.

ડોસુને ફાયદો થયાનું મુખ્ય કારણ ડોક્ટરે એ સમગ્રબુધ કે તરકારી રાંધીને ખાવાથી તેમજ રોટલી કે બાત છેક પોચા ખાવાથી દાંત વધરાતા નથી, અને દાંત વાપરવાથી પાચન ક્રિયામાં મદદ કરવા જે લાજ પેટમાં જવી ન્નેઈએ તે જતી નથી, માટે કાચું કે જે અવરથ આવતુજ પડે, તે ખાવાથી ફાયદો થયો.

વર્ષ ૨૪ મું : અક્ટોબર/અને નવેમ્બર ૧૯૪૩ : અંક ૧૦-૧૧ મો

નૂતન વર્ષ-અભિલાષ

ઘણું જવો!

નૂતન-વર્ષે અભિલાષ મારી,

બાળક સહુ, ઘણું જવો! ઘણું જવો!

પ્રભુ! આરોગ્ય વિચારી દો સુવાણી,

બાળક સહુ, ઘણું જવો! ઘણું જવો!

પ્રભુ! દેને કુબુદ્ધિ નિવારી,

બાળક સહુ, ઘણું જવો! ઘણું જવો!

પ્રભુ! હજે ના બળ દો ભારી,

બાળક સહુ, ઘણું જવો! ઘણું જવો!

પ્રભુ! દેને સંકટ સહુ ટાળી,

બાળક સહુ, ઘણું જવો! ઘણું જવો!

પ્રભુ! દેશો ના બાળકો વિસારી,

બાળક સહુ, ઘણું જવો! ઘણું જવો!

પ્રભુ! સુણને અરે ન અમારી,

વાછરડી

મારે આંગણે એક વાછરડી.
રંગે રાતી ને ઘોળુડી વાછરડી.
ગાવડી રોજ ધવરાવે વાછરડી.
હુતેથી ડીલ તેનું ચાટે વાછરડી.
ભાં ભાં ભાં ભાં બાલે વાછરડી.
ફળીઆમાં નાચે ને દોડે વાછરડી.
કુણું કુણું ધાસ ખાતી વાછરડી.
રોજ રોજ મોઢી થાતી વાછરડી.
નામ પાડયું અમે નંદા વાછરડી.
રમાડે રોજ તેને ચંદા વાછરડી.

રતલાલ ગો. ઝોઝા

માળી આંબો

માળી આંબો
શું શું લાંબો.
ડોલર લાંબો
ગુલાબ લાંબો.
નહ જુઠ્ઠની કળીઆ લાંબો.
માળી આંબો
શું શું લાંબો.
હાર લાંબો
તોરા લાંબો
છાપ ભરીને કુલડાં લાંબો.
માળી આંબો.
શું શું લાંબો.
વેણી લાંબો
ગજરા લાંબો.
મધમધતી મહેલાતો લાંબો
રતલાલ ગો. ઝોઝા

કુરકુરિયાં

દોડી આવો અહીં ઝો, કુરકુરિયાં !
લોને ખાઓ હહી ઝો, કુરકુરિયાં !
તમે ગેલ કરો ઝો, કુરકુરિયાં !
ભય તજ કરો ઝો, કુરકુરિયાં !
થાય પૂંછડી પર પર, કુરકુરિયાં !
હર્ષ દખાઈ આવે ઝંટ, કુરકુરિયાં !
તમને ખોળામાં લઉં ભટ, કુરકુરિયાં !
કાય ચાટે ન કહું "હટ" કુરકુરિયાં !
કાળાં ઘોળાં ને કાળરાં, કુરકુરિયાં !
હડબડ દોડે છે જળરાં, કુરકુરિયાં !
કેવાં દિસે બિચારાં ! કુરકુરિયાં !
મોં લાગે મજાનાં કુરકુરિયાં !
તમે ખાશો શીરો દૂધ, કુરકુરિયાં !
તમને ભેઈ ગઈ શુધ, કુરકુરિયાં !
હરગોવન લા. કુડીઆ

દશેરા ને દિવાળી

દશેરા એટલે વિજ્યા દશમી તે દિવસે પાંડવોનો ચુપ્તવાસ પુરો થયો ખીજડા જેવા ભૂતવૃક્ષ ઉપરથી પોતાના હથિયારો ઉતાર્યા ને યુધિષ્ઠિરને શુભ સુહૃદો ગાદી ઉપર બેસાડયા હથિયારો સાચવનાર વૃક્ષનું આજે ક્ષત્રિયો ભાવ પૂર્વક પૂજન કરે છે પણ આજના રાત્રી જોને પાંડવો જેવા દુઃખો વેઠવાના નથી ને હથિયારોથી પ્રગ્લુ રક્ષણ ને દુષ્ટ ને અધર્મીઓનો નાશ પણ કરવાનો નથી. આ તો એક રિવાજ થઈ ગયો જેને માટે સ્વારી ઉપર ચડવા સિવાય કંઈ કરવા પણ રહેતું નથી

અગાઉના રાત્રીઓ વિજ્યાદશમીને દિવસે દોઢ દેશ છૂતવાને માટે વિજય પ્રસ્થાન કરતા ચોમાસાને લીધે કાટ ચડેલા હથિયારો ઘસાવી, ધાર નકાલી સુસજ્જ થની દશેરાને દિવસે વિજય કરવા નીકળી પડના આજે તો કાટેલા કે ચક્ર ચક્રિત ને ધારહાર એમ બધા જ હથિયારો સરખા છે નથી પોતાને કાઢના સામનો કરવાના કે-દોઢના ઉપર ચડાઈ કરવાની; સૌ છાપામાં વચે છે કે યુરો-પમાં ભયંકર લડાઈ ચાલી રહી છે. બાપણે વિજય પ્રસ્થાન કરવાની વિજ્યા-દશમી કોણ જાણે ક્યારે વ આવશે!

આજના જેવી શુભામી દશમીઓ તો ઘણી ઉજવી સ્વતંત્રતા મેળવીને વિજય કરીને દશમ ઉજવીએએજ સાચી વિજ્યાદશમી ગણાય

દિવાળીના દિવસમા ઘર ઘર દીવા ધાય ફટાકડા ફડફડ ફૂટે ખાળક બહુ હરખાય

ઠહેવાય છે કે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન સત્યભામાને પરણી આવ્યા તે દિવસે આસો માસની અમસની અધકાર રાત્રિ હતી પણ લોકોએ ક્ષીકૃષ્ણ લગ્નનો આનંદ ઉત્સવ ઉજવી-આખા નગરમા દીવા ને રોશનીનો જગહજાટ કરી દિવસ કરતાં રાત્રિને પ્રકાશમય કરી મૂકી તે દિવસથી લોકોએ દિવાળી ઉજવવાનું શરૂ કર્યું. આજેય રોશની ધાય છે ને ફટાકડા ફૂટે છે ફટાકડા લેતા પહેલાં ફાઠનારાને આપણે ઠહીએ છીએ કે ફટાકડામા પૈસો પરદેશ જાય છે ને પૈસાનો નાહક ધુ-માડો ધાય છે આપણે સ્વરાજ મેળવીએ સ્વતંત્ર થઈએ તે દિવસે સાચી દિવાળી ઉજવી ગણાય તે દિવસે ફટાકડા ચોભાશે ને શુભામીની અધકાર રાત્રિને બદલે લોકોના મનમાં સુક્રિતને ઉલ્લાસનું તેજ જગહજાટું હશે આપણે સૌ ધન્યજીએ કે આવી અપૂર્વ દિવાળી વહેલી આવે

હેમુભાઈ

સ્વામી માટે

એના હંયામાં ડ'ખ' કૌતરી રહ્યો છે. જળાને 'મુંગી બની ગઈ છે. આંસુ આંખને પલાળી છૂટથી વહી રહ્યાં છે. એ જુવાન કુટેડી સ્ત્રી પોતાના ધાયલ પતિનો પાસે છાંવણીમાં બેઠી છે એને સમાચાર મળે છે. 'જે ચાર દિવસમાં પોતાના સ્વામીની ક્તલ થશે.' એ પ્રભુ! પોતાનું જીવન સર્વસ્વ આમ નાશ પામવાનું. હંયાનો હાર આમ તૂટી જવાનો. કેમ? 'શાધી?' એ જવાબ ચોર-તના પતિએ શુનો કપો હતો. પોતાના દેશને સ્વતંત્ર કરવા એ બલિ બન્યો હતો. સેંકડો વિચારો એના મગજમાં આવી ગયા. સેંકડો યોજનાઓમાંથી એ પરવારી ગઈ. એક ઉપાય હતો, સેનાપતિને મળવું, પોતાના સ્વામીને અતીમ ઘડીએ એકલો મુકી એ ચોરત ચાલી નિકળી પોતાના પતિને જીવતઢાન અપાવવા. અસંખ્ય કોળેને વટાવતી એ સેનાપતી પાસે પહોંચી ગઈ, રસ્તામાં થડેલાં દુઃખો, સીતમો, જુદ્ધમોના સંભવો કરતી એ ચાલી જતી હતી એના હંયામાં એક જ છ'ખના હતી કોઈ રીતે પોતાનો પતિ જીવતો રહે પછી દુઃખો શા વિસાતમાં, રાત અંધારી ઘેર જોમી છે, મોટી નદી પાણી ઉછારતી વચમાં તેને રોડી રહી છે. બિહામણી-રાત્રીએ એક લાકડાના કકડાને વળગી નદીમાં' એ જુકાવે છે. મંત્ર જપે છે. યોજના વિચારે છે. 'હિંમતે મર્દા તો મરે પ્રુદા।' હિંમત હોય તો શું નથી થતું? નહિ તો એ પાર ઉતરી-ગઈ. હવે જમીન પર ચાલવાનું પગ છોલાર્થ ગયા હતા. ચંપલ, કે જુટનું ઠેકાણું શાનું. કાંકરા, ખાડા, ટેકરા વટાવતી એ ચાલી. રસ્તામાં, 'રેડ ઇન્ડિયન્સ પાટ.' મળી, ગઈ. એનાં દુઃખની વિગતની જાણ કરી 'રેડ ઇન્ડિયન્સ પાટી' એ તેણીના, પતિને છોડાવવાનું વચન આપ્યું. બીજે દિવસે જાળવો જાગ્યો. એ વીર, યુવતી પણ બહાદુરની માફક લડી અને પોતાના પતિને મૃત્યુના મુખમાંથી ઉગારી લીધો. એ વીર જાણતું નામ 'લાઉસ સેકર્ડ' કેનેડા દેશની એ રહેવાસી; કેનેડાનો ઇતિહાસ ફેરવો એનું નામ અમર થયેલું કેબાય જ. વીર સ્ત્રીનાં સ્મરણ કેને ચાલ ન રહે?

ચંદુભાઈ ના. મીસ્ત્રી

બાળકો માટેના પુસ્તકો:-

બાળ બુદ્ધ ૦-૬

હોળી જમના ૦-૮

વાતબહેના ૦-૮

ઈન્દીરાને પત્રો ૦-૮

શ્રી બો ધ કા ર્યા લ ય, મે દ્રો જ સા મે, અ મ દા વા દ

ચતુર રાજકુમારી

એક રાજા હતો, તેને ત્રણ કુંવરીઓ હતી. રાજા ત્રણેય કુંવરીઓ ઉપર બહુ વહોલ રાખતો હતો. અને ત્રણેય કુંવરીઓ પોતાના પિતાને બહુ જ ચાહતી હતી.

રાજાએ એક વખત ત્રણેય કુંવરીઓને પાસે બોલાવી પૂછ્યું કે, મહારાજ હેત તમને કેવું લાગે છે. તે કહો જોઈએ? સૌથી મોટી કુંવરીએ કહ્યું સાંકર જેવું, વચલીએ કહ્યું મધ જેવું, સૌથી ન્હાનીએ કહ્યું નીમક જેવું.

મોટી બે કુંવરીઓના જવાબ સાંભળી રાજા ઘણો હરખાયો, પણ સૌથી ન્હાની કુંવરીના જવાબથી તેને ઘણો શરસો ચડ્યો. રાજાએ વિચાર્યું કે નિમક તો ખારું હોય, મહારાજ હેત નીમકના જેવું ખારું છે, એમ સૌથી ન્હાની કુંવરી કહે છે. માટે હવે મારે તેનું મોઢું પણ ન લેવું.

આવા વિચારોથી રાજા તો ઘણો શરસે થયો અને સૌથી ન્હાની કુંવરીને પોતાના રાજ્યની બહાર આદ્યા જવાનો હુકમ કર્યો.

સૌથી ન્હાની કુંવરી તો બિચારી હુકમ મળતાં આલી નીકળી.

જૂળી-તરસી યાદી-પાકી ચાલતી ચાલતી, તે એક જંગલમાં નંધ પહોંચી. એ જંગલ પહોંચના એક બીજા રાજાની હાથમાં આવેલું હતું. જંગલમાં એક ન્હોતું તળાવ હતું અને તળાવની પાજ ઉપર આંખાનાં ગાડ હતાં.

રાજકુમારીએ તો એટલું કેરી તોડીને ખાધો.

તળાવમાંથી ઘોડું પાણી પીધું અને આંખાને છાંયે જરા વિસામો લેવા બેઠી.

આખા દિવસના યાદથી બેઠી એવી જ એ તો ત્યાંજ ઉઘી ગઈ.

એ વખતે ત્યાંના રાજકુમાર ચિકારે નીકળેલો હતો. તે ફરતો ફરતો પોતાના ઘોડાને પાણી પીવડાવવા તળાવ પાસે આવ્યો.

ઘોડાને પાણી પીવડાવી, ઘોડું પાણી પોતે ચાલુ પીધું. પછી જેવા પાછો ફરે છે ત્યાં તેની નજર અચાનક પેલી સૂતેલી રાજકુમારી ઉપર પડી.

આવા ઘોર જંગલમાં આવી નાની સુકુમાર અને રૂપવંતી રાજકુમારીને આંખાને છાંયે એકલી સૂતેલી જોઈ રાજા તો નવાઈ પામી ગયો.

રાજકુમારે વિચાર્યું કે, ભલે ગમે તેમ હોય પણ આ રાજકુમારીને અહીં એકલી મૂકીને આદ્યા જેવું એ ઠીક નહિ.

રાજકુમાર નો ખીમથી રાજકુમારીની પાસે ગયો. એટલામાં આંખા ઉપરથી એક ફેરી ધબ નીચે પડી ફેરીના ધબકારો સાંભળી ચતુર રાજકુમારી તરત જાગી ગઈ. આંખો ઉઘાડીને આજુબાજુ જુએ છે કે સામે સુંદર રાજકુમાર હસતે ચહેરે ઉભેલો છે.

રાજકુમારે રાજકુંવરીને હિંમત આપી, અને તે ઠોણ છે, તથા આ જંગલમાં એકલા આવવાનું કેમ થયું વગેરે ખુણું રાજકુમારીએ બધી વાત કહી. રાજકુંવરીની ચાલાકી, હિંમત અને રૂપ જોઇ રાજકુમાર ઘણું ખુશ થયો. પછી તે રાજકુમારીને પોતાના થોડા ઉપર બેસાડીને મહેલમાં આવ્યો. કેટલાક દિવસો પછી રાજકુમાર અને રાજકુમારીનાં લગ્ન થયાં. અને તેઓ આનંદથી રહેવા લાગ્યાં.

હવે રાજકુમારીનાં બાપની તો સ્થિતિ તો ઘણી કફોડી થઇ ગઈ તેની બન્ને મોટી દિકરીઓએ લગ્ન થયા પછી તકરાર કરી બાપનું રાજ્ય પડાવી લઈ અધું અધું વહેંચી લીધું ને રાજ તો રાજતો થઇ પડ્યો !

ચીંથરેહાલ હાલતમાં રાજતો રાજતો તે રાજ એક દિવસ ચતુર રાજકુમારીનાં મહેલ પાસેથી નીકળ્યો.

ચતુર રાજકુમારીએ પોતાના પિતાને તરત જ ઓળખી લીધા. જલદી જલદી ઉપર બોલાવ્યા રાજકુમારે પણ ઓળખાણ પાડતાં યોગ્ય માન આપ્યું.

રાજાના ચીંથરેહાલ ઠપકા ઉતારી નંખાવ્યાં, તેની હજમત કરાવડાવી, નવડાવ્યો અને રાજને શોભે એવો પોષાક તેને પહેરાવ્યો. પછી ભાતભાતનાં લોજન પીરસી જમવા બેસાડ્યો.

ભાતભાતનાં લોજન જોઇ રાજ તો મનમાં ખુશ ખુશ થઇ ગયો. ઘણા દિવસનો જૂથો હોવાથી તેણે જલદી જલદી જમવાનું શરૂ કરી દીધું.

રાજ એક પછી એક જાતજાતની ચીજો જમવા લાગ્યો, પણ કોઇ ચીજમાં મીઠું જ ન મળે. બધું મીઠું ને મીઠું જ લાગે.

તેથી રાજએ નીમક માગ્યું ચતુર રાજકુમારી પોતે જ હાથમાં નીમકની વાટકી લઈ હસતી હસતી નીમક આપતાં પહેલાં પિતાની સામે જોઇ હસીને તેણીએ કહ્યું, કેમ પિતાજી નીમક વગર રસોઈના સ્વાદ નથી આવતો ? રાજ અધું સમજી ગયો ને પોતાની જૂલ માટે મનમાં પસ્તાવો કરવા લાગ્યો.

કેટલાક દિવસ સૌથી ન્હાની કુમારીને ઘેર રાજ આનંદથી રહ્યો.

પછી પોતાના ન્હાના જમાઈની મદદથી તેણે પોતાનું રાજ્ય પાછું મેળવ્યું. સારી રીતે રાજ ચલાવી પોતાના છેલ્લા દિવસો તેણે સુખમાં ગાળ્યા.

તેના મરણ પછી તેના ન્હાના જમાઈએ તેનું રાજ્ય પોતાના રાજ્યનો ભેગી દીધું. અને ચતુર રાજકુમારી તથા રાજકુમારે બાધું પીધું ને

મજા કરી

રમણ ને તેના ઘોડો

રમણ એક શહેરમાં રહેતો હતો. શહેરમાં ઘોડાઓની સંખ્યા બહુ ઓછી હોય છે. કારણ કે બાપે ક્યાં રહેવા માટે પણ પૂરતી સગવડ ન હોય ત્યાં ઘોડાને પાંધવાની કે તેને માટે ઘાસચારો ભરી રાખવાની સગવડ ક્યાંથી હોય? કુદત્ત ઘોડાગાડીએ જોડવા માટે જ ઘોડાઓ રાખે સ્વારી કરવા માટે શહેરમાં ઘોડાઓ ન હોય. રમણનું મોસાળ આમડામાં હતું ઉનાળાની રત્નઓ પડી ને રમણના મામા તેને તેડવા આવ્યા. રમણ જરા તોફાની એટલે ગામડે મોકલવાની તેના બાપુએ ના કહી પરંતુ તેણે તો હઠજ લીધી કે મારે મામાને ઘેર જવું છે. રમણના મામા અતિ આશ્ચર્ય કરી રમણને ગામડે લઈ ગયા મામા, મામી, ભાઈઓ અને બહેનોને તો શી વાત લાલેજ આવ્યા છે પાણી માગે ત્યાં દૂધ હાજર થાય

મામાને ઘેર એક સરસ પાણીદાર ઘોડો હતો મામાએ ઘરનાં બધાં માણસોને કહેલું કે લાલેજ તોફાની છે માટે સાચવજો. તેને લેસ, બળદ કે ઘોડા પાસે જવા કેરો નહિ, ને સાચવીને રાખજો એક દિવસ બધાં બહાર ગએલાં ને લાલેજને ધ્રુષ્ટા ધ્રુષ્ટ કે ઘોડો લઈ ફરવા ઉપડી જાઉં તો કેવી મલ્લ પડે દશેક વરસના રમણભાઈએ ઘોડાને લગામ કેમ ચડાવવી ને તેના પર સ્વાર કેમ થવું તે જોઈને તેથી લગામ ઘોડાને ચડાવી સ્વાર ધઈ રમણભાઈ ઉપડ્યા. ઘોડા પર સ્વાર મતાં જ ઘોડાએ ધીમે ધીમે ચાલવા માંડ્યું. અટક્યાળા રમણથી તે કેમ ખમાય? તેણે તો એક સરસ સોટી રાખેલી તે ઘોડાને લગાવી લીધી ઘોડો પાણીદાર હતો સોટી પડી કે તેનો મગજ ફાટ્યો ત્યાંથી જ પૂછડું ઉત્યું કરી દોડવા માંડ્યું. જુઓ રમણભાઈની મલ્લ રમણભાઈ તો સોટી ફેંકી લઈ બગડા પાડતા ઘોડાને ગળે ચોટી પડ્યા જાણે કે વાંદરું ચોટ્યું. રમણે જેમજેમ બરાડા પાડ્યા તેમ તેમ ઘોડો વધારે ચમક્યો ને વધારે દોડ્યો આસપાસ હોહા મચી રહી માણસો ઘોડાને પકડવા આડા ફર્યા. તોફાને ચડેલા ઘોડો કેમ કરી રોકાયો નહિ ઉવટે ઘણા માણસોએ મળી ઘોડાના રસ્તાઓ રોકી લીધા તેથી ઘોડો એક મોટા વડામાં પૂરાઈ ગયો માણસોએ તેને ધીરો પાડી મુરકેલીએ પકડી લઈ રમણને સાજો તાજો નીચે ઉતાર્યો ને ઘોડાને પકડી ઘેર લઈ ગયા

રમણના મામાને ખબર પડ્યા કે તેઓ ઘેર આવ્યા ત્યાં તો રમણભાઈ હોંડેથી હીંચતા હતા બપુનું અબપુનું કરી મામાએ બાણાભાઈને પૂછ્યું કેમ? ભાઈ ઘોડે બેસવાની કેવી મલ્લ આવી હતી?

રમણ...મામા ઘોડો બહુ દોડે છે. આજ તો ઘોડાને બહુ દોડાવ્યો તોય હું પડ્યો નહિ

મામા—હા, હવે બડાઈ જવા થોડું બપુનું બપુનું

હિંમતલાલ રામશંકર અદેવર્ય

બચુકડા બાપાજી

(પક્ષી જીવનની વાત)

એક વખતે હું એક જુની વીથી (Inn) ના છેક ઉપકા માળની એરડીમાં રહેતો હતો તેને લાગ વાળું છાપરું હતું. અને મારી બારીની બહાર છાન-છાપ-રાની પાંખ (joves) માં એક ચકલો રહેતો હતો. જ્યારે હું એરડીમાં રહેવા આવ્યો ત્યારે ચકલો એકલો જ હતો અને અદેખર મારાથી જુદી એની એક નહિ પણ ત્રણ ખોલીઓ-ધણાં પ્રવેશદ્વારવાળી હતી. અમે એટલા બધા નજદીક હતા કે લગભગ હું એના દાર મુખી પહોંચી શકતો અને એની અંદરે હું જોઈ શકતો રસ લઈ રહ્યો હતો એટલે રસ એ મોંમાં લેતો હતો એવું નાનું માથું એકથી બીજી તરફ ઉંચું રાખીને એ મારા તરફ તાકીને જોઈ રહેતો અને અમે બંને અંજા હોસ્તો યઈ પડ્યા. મારી પચારી બિછાનું બારીની સામે ઉંચું હતું અને દરેકે સવારે પો કાટતાં એ મને એના મુખી ચીચી-કલરવથી જગાડતો. જ્યારે હું મારી આંખો ઉઘાડતો ત્યારે હું, એની છાતી ઉપરના કાળા ડાઘને-બરાબર જોઈ શકતો. એ ત્યાં હતો, સવારને અગિનંદતો એના બારણાઓમાંના એક દ્વાર-કમરા આગળ એકા હતો જ્યારે લાંબી નજર કરીને અમે એક બીજાને 'જય-જય' (good morning) કરતા ત્યાંજ એક સંજુવાર-ધોડીવાર એ એવું ગાણું બંધ રાખતો-પછીથી પાછો ગાતો. એનો દિવસ યશ્ કરે એ પહેલાં એ એના માળામાં બહુ વાર મુખી ગાતો.

“ધર ઉપર એક (All) હતું અને તેની ઉપરનું છાપરું સીધું મારી બારીની બહાર હતું હું ગટર મુખી પહોંચી શકતો અને તે, જગ્યા એ હતી કે જ્યાં હું મારા નાના હોસ્તને ખવડાવતો, બહુ જગ્યા મહોતી પણ કાળજી રાખીને હું ત્યાંમુખી ખાવાનું નાખી શકતો, અને મને એક સાંકડી રકાળી મળી આવી જે મેં પાણીથી ભરી દીધી અને એને પીવા માટે ગટરમાં નીચે મૂકી દીધી તે દિવસે એ ઘેર બહુ લાંબો જે વિચાર્યું હું એને જોઈ બેસીશ તેણે મારી બારી પાસેના આટલા બધા નજીક ઘરની સામે જોયું નહિ. એણે ચી ચી કરી બક બકયા કર્યું અને મંદાવી જોયું પણ તે બહુ અવિશ્વાસ હતો એને માટે હંમેશાં જે પાણી અને જોરાક મુકવામાં આવ્યાં હતાં તે એણે તેને બતાવ્યાં, બહાદુરીથી તે અંદર અને બહાર કેટલીકવાર ઉડ્યો અને આખરે બહુ ગભરાતાં ગભરાતાં તે અંદર દાખલ થઈ, અને પછી શું ગડમથલ અને વાતો ! તે એક પ્રવેશદ્વારમાં દાખલ થતી ફક્ત અમતારો કરી જવાને માટે અને બીજામાં ફરીથી દાખલ થતી ઉઘોળી દિવસે આવ્યા તેમને માળે બાંધનાં તેમણે પાર વિનાના બહાર અને અંદર આંધા માર્યા બચુકડા બાપાજી બીધા વગર ઉડ્યા કરતા પણ નાનકડાં માણ જ્યાં મુખી હું બારીમાંથી પાછો ખસું નહિ ત્યાં મુખી બીકથી ધડક્યા કરતાં. તે ખાવામાં અને પીવામાં બીજાને અપજ નહોતી અને જેમ જેમ દિવસો પસાર થતા ગયા એટલે તરત જ એણે એની બધી બીક મૂકી દીધી.

રાત્રે ઘણીવાર હું તેમને વાતો કરતાં હોય એવો ધીમે અવાજ કરતાં સાંભળતો અને માળામાં ફરતાં ફરતાં સાંભળતો તેમને ઘણાં જગ્યાં હતાં અને ઉનાળાની આખરે જ્યારે તેઓ સઘળાં માળાની બહાર હતાં, ત્યારે આણું કુદું બ છાપરાની કોરણ ઉપર વારંવાર હારમાં ઉભું રહેતું, બચુકડા બાપાજી એક છેડે અને નાનકડાં માણ બીજે છેડે અને વચમાં બધા જગ્યાઓ તેમનાં મુલાખાં પાંખાં

દિવાળીના મંગલદિવસોમાં
તમારા ઘરને મંગલમય અને
આનંદભર્યા સ્વરે ગુંજતું કરવા

રાજકમલ કલામંદિર

ગિત

શકુન્તલા

ના ગાયનોની રેકર્ડ્ઝ

માર કે પી. ૧૫૧-૧૫૭
સાત રેકર્ડ્ઝનો સેટ

નેશનલની

યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્ઝ

પર સાંભળો

અને વસાવો

યંગ ઇન્ડિયા રેકર્ડ્ઝ

ના

સંચારકો

ધી આર્યનૈતિક નાટક સમાજના
સફળ સામાજિક સર્જન

સવા રૂપીયો

નાટકના સુમધુર

સ્વરે ગુંજતા

ડી. એ. } દો નંદલાલ
૧૧૨૬૬ } માઝમરાતનાં મીઠાં સોણાં

ડી. એ. } દુનિયા, દુનિયા, દુનિયા
૧૧૨૬૭ } ભાગ ૧-૨

ડી. એ. } અમે ચાહક માનવતાના
૧૧૨૬૮ } ચાલ પ્રવાસી

ગાયનોની ૩ રેકર્ડ્ઝ

૧ સ્વરે ૬

★

★

વધુ વિગત માટે અમારા એધારાઈઝડ ટીલર્સને મળો અથવા લખો:—

ધી નેશનલ ગ્રામોફોન રેકર્ડ મેન્યુફેક્ચરિંગ કં. લી.

૧૧૦ મેસોજ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૧

ધી ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ એન્ડ પ્રુડેન્શિઅલ એસ્યોરન્સ કંપની લીમીટેડ.

ઇન્ડસ્ટ્રીઅલ એસ્યોરન્સ વીલીંગ, મર્ચન્ટ શેડન સ્કામે,
કેટ, મુંબાઈ.

સ્થાપના : ૧૯૧૩

પ્રમુખ:—સર ચીમનલાલ સેતલવાડ, કે. સી. આઈ. ઈ.

૧૯૪૨ ની આખરે પૂરું થએલું નવું કામ રૂ. ૯૮,૮૬,૦૦૦

૧૯૪૨ ની આખરે વીમાનું ફંડ રૂ. ૧,૭૮,૭૫,૦૦૦

વીમાની આકર્ષક અને વીતીય યોજનાઓ:—

ખાસ વિશિષ્ટતાઓ:—

લગાઈના જોખમ સ્કામે વધારાનું પ્રીમીઅમ લીધા મિત્રાય રદાણ

કાયમી અપંગતા સાબીત થતાં ભવિષ્યનાં પ્રીમીઅમ નાક

દાવાની સત્વર પતાવટ

વાર્ષિક પ્રીમીઅમ પર ૨૫ ટકા વધાર

વધુ વિગત માટે લખો:—

કેશવપ્રસાદ છો. દેસાઈ, જનરલ મેનેજર.

The Industrial & Prudential Assurance
Company Ltd.

ત્રીજી
જે પ્રમાણે કાળ
દેશમાંથી સી. દે.
જે એ એવેલ

મતી
અંદરનાં છ. મને
પીરમણ રીડ, અમરાવ
લખપત્રપત્રી, પીલાપાર

ત્રીજી મોટેનું એક અપૂર્વ પ્રકાશન
૫૪૪૫૦ લગભગ ૫૦૦ વિવિધ વિષયો રંગીન ચિત્રો સાથે. કિં ૩૫ રૂ. ૨ ખ. આઠ આના ગુણ

કાવોલ્યમાથી મ અમિ

લેટ પુસ્તક??

૧૯૪૩ નું લેટ 'ધનીવણકર' ગ્રાહકોને મોકલાય છે ન લેઈતું હોય તેમણે ખાર આના અને ત્રણ આના રજીસ્ટર્ડ ખર્ચ સાથે પંદર આના મોકલવા તેમને શરદશૈલી અચલા નવલકથા મળે છે. આ પુસ્તકની નકલો હવે જુજ છે

૧૯૪૪ ની

લેટ કઈ?

તે માટે બન્યુઆરી માસનો ચક્ર જુઓ બાણીતા લેખક-લેખિકાની લખેલ લેટ મળશે

ગ્રાહક ભાઈ-બહેનો

આ ચંક મળેથી આપનું લનાજમ પુરું થાય છે. માટે નવા વરસના રૂ. ૫-૦-૦ મ. ઓ. થી તુરત મોકલી આપશો.

૧૯૪૪નો બન્યુઆરી માસનો ખાસ ચંક બહાર પડશે. નવા વરસથી સાધકોમાં ફેરફાર થશે. નવા ચંક નવાજ સ્વરૂપમાં બહાર પડશે.

—મંત્રી.

ફક્ત અનાવિલ બહેનો માટે

સસ્તા લવાજમે

૮૮ વર્ષથી ચાલતું સ્ત્રી-ઉપયોગી બહેનોનું માનિતું માસિક પત્ર

અનાવિલ બહેનોને

સને ૧૯૪૪ માટે ફક્ત

દેગ માટે રૂ. બે.

પરદેશ માટે રૂ. ત્રણ.

આજેજ તમારું લવાજમ મોકલી આપક બને.

“સ્ત્રીબોધ”

નામ _____

રૂ. _____

અ. _____

હિ મર _____

અભ્યાસ _____

સહી _____

“સ્ત્રીબોધ” કાર્યાલય

પીરમથા રોડ, મેટ્રોડ સામે,
અમદાવાદ

ડોંગરેનું બાલામૃત

જેકરાઓ માટે પુષ્ટીકરક દવા છે, તે નબળા
 ને સુકર્ષ ગયેલાં છોકરાંઓને સાજાં કરે છે.
 આ બાલામૃતમાં છોકરાંઓના હાડકાં મજબુત
 કરવાની ચીજો સમાયેલી છે. મધુર છે.

૧૯૪૪ નો

હેલો અંક

નવા વરસનો નવો
નવા સ્વરૂપમાં નવીન-
નીતરનો આવશે

બી. પી. થી

માટે

આહુકોને અમારી વિ
છે કે તે અંક
ની લેવો આવા નાણુક
મા તમોએ આહુક
માસિકપત્રને જે મદદ
છે તે માટે
આભારી છીએ
સાથોસાથ એ પણ
માવતી સાલ આપ
ક રહી આભાર કરશે
આવતી સાલથી મા-
પત્રના કદમાં ફેરફાર
અ ચારે છે એના
મોટું કરવામાં આવશે
૪ કાગળ ઉપરો પોળો
વાની ગોઠવણ કરી
પાકર્ષક ગ્રેટઅપ દરેક
આપ જોશે

અનાવીલ બહેનોએ
પોતાના લવાજમ મોક
આપવું — મંત્રી

સુરતના આહુક

પર્ષ ૮૭ : સને ૧૯૪૩ : અંક ૧૨ મા
છૂટક આઠ આના

૧ જુરીઆ પચમાં સ્ત્રીઓ	- શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૫૪૭
૨ એકયો જાને રે	શ્રી કુ સ્વપ્નસેવી ૫૪૮
૩ ત્યાગનીમૂર્તિઓ	શ્રી હોગબેન મોદી ૫૪૪
૪ નવરાસનો વખત સ્ત્રીઓએ	
૩મ કેવી રીતે જાળવો	શ્રી મણીબેન વ પંચ ૫૬૧
૫ બાળકનો ક્રેદ ખોરાક	શ્રી કાલીલાલ શાહ ૫૬૫
૬ શ્રી કમોન્દનાથ સગ્ગની બોધપી	
એ વાર્તા શ્રી. રતનચાર્ડ રૂપાચાર્ડ	૫૬૭
૭ કન્યા કેળવણી	મીસીસ બુદ્ધીન હુકમાની ૫૬૯
૮ સરકાર વેરો	શ્રી વિમળાગૌરી સેતલવાડ ૫૭૦
૯ પુત્ર જોતો ?	શ્રી નરેન્દ્ર દેસાઈ ૫૭૮
૧૦ વિદાય	શ્રી પારેખ ત્રિભોવન ૫૮૪
૧૧ ચાલુ બનાવો	શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ ૫૮૮
૧૨ સ્ત્રી સમાચાર	૫૯૦

સુરતના આહુકોને

પુણ લવાજમના આહુકોએ તથા અનાવીલ બહેનોએ
પોતાનું લવાજમ નીચેના ઠેકાણે આપી જવું લેટ પણ
ફગઈ મગશે આ ગોઠવણ તા ૧૫ મી સુધીની છે

મંત્રી : ચંદ્રકાન્ત જી. મહેતા

C/o શેઠ મોતીલાલ હરખચંદ

૬ સુપ્રસદન, નાનાવાઈ રોડ,

સુરત.

સ્ત્રી ઉપયોગી પુસ્તકોમાં એક અનેરા પ્રકાશનનો વધારે

ગૌરવ લેતું પ્રકાશન

માહંધર

[ભા. ૧-૨-૩-૪-૫ સાથે]

પૃષ્ઠ ૪૫૦ દિ ૩ ૬-૦-૦ ૮ ખ આઠ આના
કતુ દેસાઈનું રંગીન કવર બેઠેલ તેમજ વિવિધ ચિત્રો
નિપય પ્રવાહ

• ભા ૧ લો
પૂજ્ય બાપુજીનો સંદેશો
ઓ અને સાહિત્ય
સ્ત્રી અને સંગીત
કલામય ઓ
નૃત્ય, ચિત્રકલા,
ગારુ ડાપકામ
રંગોળી,
પ્રાચીન-અર્વાચીન અર્થકારો
ઓ સૌદર્ય ચારિત્રો
વેણી અને અભોડો
સાડી પરીચાન કળા
મોતીના પદ્મ-તોગણો
શુચયુ ભરતનું કામ

ભા ૨ લો
ઓ સૌદર્યનું પ્રતિક છે
ઓ એટલે ?
નારી જાનના
નારીનો ઇતિહાસ
ઓ આદર્શ
વાંચીન લગ્નના પ્રકાર

લગ્નનો પ્રતિષ્ઠાઓ
ઓ ઉપયોગી યુગો
આદર્શ નારી જાનની
ગૃહલક્ષ્મીની કુળો
ધરતી ગણી
પતીનો મુલ્ય સહકાર
બાળકોની સભાળ
ગ્રામીણી સભાળ
જાત જાતની રસોઈ
વિવિધ વાનીઓ
અધાર્જા અને તેની રીતો
જાતજાતના ફરસાણો
મુરબાઓ, સગવડો

ભા ૩ નો
આરોગ્ય
દવા પાણી ખોરાક
વિટામીન
વિટામીન A B C D
E K

ઓના મુલ્ય અવલોકો
ગર્ભ રક્ષાની નીચાની

દરેક ઠેકાણે મળે છે

નવ મારા પછી
સુવાવડ
સુવાવડીનો ખોરાક
ઓજોના ખાસ દર્દો અને તેનું
ઉપાયો

ગર્ભાશયના રોગો
શામાન્ય રોગો અને તેના ઉપાયો
બાળ ઉછેર
સતતી નિરમન

ભા ૪ થો
નારી સમાજ
નારીનું વર્ગીકરણ
આનંદીમેન-એક મુદ્દારક
વિધવા

સમાજની કેટલીક બીડોઓ
ગૃહ સંસ્કાર કેમ ઉજવવાળે અને
આપણાં મતો અને તહેવારો
મારા ગરબા

કેટલીક સન્માનીઓ
ભા ૫ થો
માવજત કેના, સૌદર્ય
વધેક કલા પ્રમેણું વગેરે.

૫૦૦ વિષયોનું આવું અનેક પુસ્તક દરેક બહેનોએ પોતાના ગૃહમાં અવશ્ય વસાવવું જોઈએ

ઉવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમણા રોડ, અમદાવાદ.

★

લગ્નપતરાણ રોડ, વીલાપારલા.

વર્ષ : ૮૭ ૬ નવેમ્બર ૧૯૪૭ ૬ અંક ૧૨ મો

જુરીયા પંચમાં સ્ત્રીઓ.

શ્રી. કેશવપ્રસાદ સી. દેસાઈ

સુ'બાઈ હાઈકોર્ટમાં ચાલનાર ફોજદારી મુકદ્દમામાં હાઈકોર્ટ જજની સાથે ન્યાયમાં મદદ કરવા નવ માણ્યોની નિમણૂક થાય છે આ નવ માણ્યોને જુરી અથવા પંચ કહેવામાં આવે છે પંચની મારફતે ન્યાય મેળવવાને હક્ક મૂલ્યવાન ગણાય છે પંચ તરીકે કામ કરવું તે હક્ક પણ છે અને ફરજ પણ છે. અત્યારે અમુક દરમિયાને મેળવનાર અને અંગ્રેજી બાપુનાર પુરુષો માટે, પંચ તરીકે કામ કરવું ફરજિયાત છે સ્ત્રીઓને પંચમાં નિમવામાં આવતી નથી, પરંતુ અત્યારની સ્ત્રીઓને એમ લાગ્યું કે તેઓએ પણ પંચ ઉપર કામ કરવું નોંધ્યું ને તે હક્ક હોય તો તેમને તે હક્ક મળ્યો નોંધ્યો ને તે ફરજ હોય તો તે ફરજ બજાવવા સ્ત્રીઓએ તૈયાર રહેવું નોંધ્યો આ લાગણીને માન આપીને સુ'બાઈ હાઈકોર્ટના પંચ સખ ધના નિયમોમાં ફેરફાર કરવામાં આવ્યો છે, અને સ્ત્રીઓને આ હક્ક આપવામાં આવ્યો છે પરંતુ આ પહેલું પગલું હોવાથી પંચ તરીકે કામ કરવાનું સ્ત્રીઓ માટે ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું નથી જે સ્ત્રીઓની ધમ્મજા જુરી ઉપર કામ કરવાની હોય તેમણે તે માટે અરજી કરીને જુરની યાદીમાં નામ દાખલ કરાવવાનું છે અરજી કરનારની લાયકાત નીચે પ્રમાણે હોવી નોંધ્યો, (૧) તેની ઉંમર ૨૫ અને ૬૦ ની વચ્ચે હોવી નોંધ્યો (૨) સુ'બાઈ થેલર અને ટાપુની તે વતની હોવી નોંધ્યો (૩) માન્ય કરાયેલી યુનિવર્સિટીની ગ્રેજ્યુએટ હોવી નોંધ્યો, અથવા તેને અંગ્રેજી ભાષામાં આવડવું નોંધ્યો અને તેની આવક માસિક દોઢસો રૂપિયાની હોવી નોંધ્યો, અથવા તો દોઢસોના કર્મનારની તે પત્ની કે અવિવાહીત પુત્રી હોવી નોંધ્યો

અરજી કર્યા બાદ જુરની યાદીમાં તેમનું નામ દાખલ કરવામાં આવશે પણ સુવાવડ અથવા તેવાજ દારણસર જુરી ઉપર કામ કરવામાંથી તે રજા મેળવી શકે, કોઈ પણ જુરીમાં ત્રણથી વધારે સ્ત્રીઓને લેવામાં આવશે નહિ આ શિવાય બીજા પણ કેટલાંકેક ઉપ નિયમો છે સીદક્ષના ઇતિહાસમાં આ એક ઉપયોગી અને યાદગાર પગલું છે આશા છે કે ઓછી સંખ્યામાં સ્ત્રીઓ અરજી કરીને પોતાના નામ જુરીની યાદીમાં દાખલ કરાવશે.

એ ક દો જાને રે !

લે. કુ સ્વપ્નસેવી

[મતાકથી ચાહુ]

દીલીપકાન્તે દોલેજમાં દાખલ થતાં અચાચે તેના પિતાને કહ્યા 'અર્થમાં નહિ છતરવા દે તેવું વચન આપ્યું હતું, તેમાં આજ સુધી ખામી આવી નહોતી અને બાકીના થોડા સમયમાં આવે એમ જણાતું નહોતું સુધરાઈના દોવા તથા કાંઈ વખત સહેર બહાર નીકળી જઈ અંદરના અજવાળે તે પોતાનાં પુસ્તકો વાંચી તૈયાર થતો. ધરમાં વાંચે તો એટલું કેરોસીન વધારે બળે અને તે તેને પોસાય તેમ નહોતું છતાં પણ વાચન લેખનનો ધર્મો ખરો ભાગ દોવસના અજવાળામાં જ પૂર્ણ કરવા તે ખનતા પ્રયાસ કરતો.

એક પૂર્ણિમાએ તે આમ જ સહેર બહાર નીકળી વનરાજિ વચ્ચે વાંચવા ગયો હતો. પૂર્ણિમાનાં દેવી તેજ અંજન વચ્ચે માનવીનું મન કેંક રસિકતા તરફ વળે છે. કેંક સુંદર પ્રસંગો સંભારી રમગીયામૃત પીએ છે સૌંદર્યનાં અવનવાં સ્વરૂપો સહિતે અજવાળતાં હતાં તે રમ્ય ક્ષણોએ દીલીપકાન્ત તેનાં પુસ્તકોમાં લીન થયો હતો. અંદરમાંથી વરસતી 'અર્થ' રૂપ ધારા પર, હૃદય તથા દેહ યુવાન હોવા છતાં વિચાર કરવાની તેને પુરસદ નહોતી વચસાં અવતરી સહેજ ઘાટ આવી એટલે પુસ્તક બાજુ પર મૂકી તે અંદર સામે જોઈ રહ્યો. કેટલીક વાર પછી શી ખજાર ધાને માટે તેણે પ્રલંબ નિશ્વાસ નાખી પાહુ પુસ્તક વાંચવા મોકલ્યું. વાંચતાં વાંચતાં જ તેને નિદ્રા આવી ગઈ. જાગ્યો ત્યારે લગભગ એનો સુમાર થયો હતો. પુસ્તકો સમેટી તે ઘેર આવ્યો.

માતા અને પિતાએ પુત્રને વાંચવા માટે બહાર જતાં અનેક વખત રોક્યો હતો. કુ કષ્ટ ભોગવતો જોઈ તેમને ધણું

કુઝા થતું પણ દીલીપકાન્ત તેમના મનનું સમાધાન કરતાં કહેતો કે મિત્રોને ત્યાં સારામાં સારી સગવડ સાથે તે અભ્યાસ કરી શકે છે. તો પછી ધર કરતાં ત્યાં જ વાંચવું સારું છે. યાન તથા વિચારોની આપલે તો યાપ ! તેમણે આ અંદરની વાત બહારી હોત તો તેને કહી જવા ન દેત. આંખોનાં તેજ પરનું વધુ પડતું બારણું અટકાવવા બે હાથ જોડીને પણ વિરોધ કરત. તે ક્યારેય ખુબ મોડો આવતો ત્યારે કારણમાં જણાવતો કે એકાદ મિત્રને ત્યાં નિદ્રા આવવાથી સર્પ ગયો હતો.

કામના વધુ પડતા બારણું અગર ઉઘાડવાથી તેનું શરીર સુકાએલું તથા બેચેન જણાય ત્યારે તેની માતા ખૂબ ફિકરમાં પડતી. પોતાની પાસે જે થોડાં ધરણાં હતાં તે વેચી દેવા વિચાર કરતી ત્યાં જ બીજા અનેક જંદગિયાતો દેખાતી એ ધરણાં તેણે રૂપ સગવડ માટે રાખ્યાં નહોતાં, પરંતુ કાષ્ટક અતિશય કપરો સંજોગ બાવિધ્યમાં આવી પડે ત્યારે કામ લાગે એટલા ખાતર તેને મમતાથી સાચવ્યાં કરતી, ચોમાસામાં દીલીપકાન્તનો નાનો ભાઈ સખત જિભાર પડતા નાણાં વિના ન જ ચાલે એવી શિશિ ધર્તા સાતાએ કાશરું કુડું ગીરવી મૂકી થોડાક રૂપિયા આપવા કહ્યો. દીલીપકાન્ત પોતાનાં પુસ્તકોને માટે જલ્દ જ એકાદ 'અર્થ' કરતો અને જલ્દ જરૂરનાં જ પુસ્તકો ખરીદવામાં પૈસા વાપરતો કદાચ વાત તેણે બહારી એટલે પંદરેક રૂપિયાનું એક મહત્વનું પુસ્તક વેચી દઈ તેણે કહ્યું હોવાથી આપ્યું. માતાએ પૂછતાં તેણે કહ્યું કે એ નાણાં તેની પાસે હતાં.

બીજા કાંઈ મહત્ત મિત્રો પાસેથી ન સ્વીકારે છતાં પુસ્તકો માગીને વાંચી લેવા તથા

તેમાંથી નોંધ લેવાને માટે તો તેને તેમના જ પર આધાર રાખવો પડેતો.

આવી રીતે ખીમના પુસ્તકો વાંચવા લાવતો ત્યારે તેમને સલાજી પૂર્વક વાપરતો તેના હાથે તેમાં સહેજ પથ્થુ ખરાખી થતી નહિ એકે પાન સહેજ પથ્થુ વળેલું ન હોય અને ક્યાંય પથ્થુ ઝીણામાં ઝીણોએ કાપ જોવા ન મળે.

એક દિવસે અવનીએ કેટલાંય મોર્ખા પુસ્તકો ખરીદી દીલીપકાન્તને ભેટ આપ્યાં અને કહ્યું, “નકારશો નહિ, એ પુસ્તકોની સાથે મારું હૃદય જમાયું છે. તમે નહિં. તો તો મારો ઇલાજ નથી પણ તેથી મને થયું દુઃખ થશે. આશા છે કે આમાં કે જે ગ્રંથમજ નહિં થાય.”

વિષાદમયું રિમત કરી દીલીપકાન્તે હસ્ત લખાવ્યો અને પુસ્તકો લાવી ધરમાં સાચવી મૂક્યાં કયાં પુસ્તકો છે એટલું જાણવાની કે તેમનું નામ વાંચવાની પણ તેણે જિજ્ઞાસા કરી નહિં. તેના દીપમાં નિરાસાને ખીલકુલ અંચ નહોતો પરંતુ ભેટને વિચાર કરતાં જ તેને પોતાની દયા આવી પોતાની આર્થિક સ્થિતિ વિશે અવની જાણતી હતી અને જ્યારે તેણે તેનો પ્રેમ દીલીપકાન્ત આગળ વ્યક્ત કરેલો ત્યારપછી તેણે પોતાની કશી પરિસ્થિતિ અવનીથી છુપાવી નહોતી અવનીને તે વાતો સાથે કશો જ સંબંધ ન હોય તેમ દીલીપકાન્ત પ્રત્યેના પ્રેમમાં કદીય ઓર આલસી નહિં. ઉલટું પોતાનું બધું જ નાણું તથા સગવડ સાધેને તેને ચરણે સાદર ધરવાની ઇચ્છા થતી.

તેણે આપેલા પુસ્તકો દીલીપકાન્ત બહુ જ જાતનપૂર્વક સાચવે છે પણ ઉપયોગમાં લેતો નથી એ હકિકત અવની ન જાણે તે જ સારું છે. તે દીલીપકાન્તની ગરીબાઈને જ્યારે જ્યારે ખ્યાલ કરતી ત્યારે ગર્વપૂર્વક સમજતી તેનું

સર્વ ધન-એટલે પિતા તરફથી ભેટમાં જે જે મળે તે બધું જ દીલીપકાન્તનું છે. પોતે તેને જરૂર ધનવાન બનાવી દેશે પછી મનમોહન કોઈ દહાડો તેના મિત્રની ગરીબાઈનું વર્ણન કરી સકશે નહિ.

મનમોહનના અવની તરફના પ્રેમમાં અને વર્તનમાં કદી એટલા આવી નહોતી જે કહે તેણે અનુભવ્યું કે અવની દીલીપકાન્ત તરફ આકર્ષાઈ છે તે જ કહેવાથી તેણે અવનીને વધુ ગાંઠપણે ચલાવે માંડી. તેના ચપ્પો, તથા વર્તન, વધુ ઉંદાર સ્વચ્છ તથા આકર્ષક બન્યાં. માથાથી પગ સુધીના તેના શરીરે તથા વસ્ત્ર પરિધાને પોતામાં અનેક આકર્ષણ જમાવ્યું તેની બોલચાલમાં, તેના હાવભાવમાં, તેના પરિધાનમાં અતિશય સરકારી સફાઈ જણાવા લાગી. પહેલાં તો અવની અચાનક મોહ પામી ગઈ. મનમોહન આગળ કેટલીક રીતે દીલીપકાન્ત ઝાંખો પડી જતો હતો એ ખરું પરંતુ આત્મા તથા વર્તનની તેની સફાઈ પણ અતિ સરકારી હતી. તે ગરીબ હતો એટલા જ માટે તેની કિંમત ઓછી આંકો ચકાવ નહિ.

અવનીને કેટલાક દિવસો સુધી તે સાંભળ્યો જ નહિ. એકલી પડે અમર આંખ મીચે કે દુરતજ મનમોહનનું જાદુભર્યું રિમત તથા જાદુભરી વાણી તેની આંખ અને હૃદય ઉપરી તરી આવતાં. એ ગર્હ એટલું સુંદર હતું કે તેમને દૂર હસેલતાં તેનું સહુદયી અંતર પ્રયત્ન જ કરી સકતું નહિ તે મનમોહનના સાથમાં વધુ રહેવા લલચાઈ દીલીપકાન્ત સાથે મિત્રાચારી હતી પણ એમાં હવે મૈત્રી વિના પેલા જે હૃદયભાવ હતા તે સૂકાઈ ગયા છે એમ તેને લાગ્યું. તોપણ એક દિવસે તેના હૃદયપટ પરથી તે મોહ આવરણ ખરી પડ્યું. અવનીને સમજાયું કે દીલીપકાન્ત જ તેના ઇવનને સાચો અધિકારી છે. જે સ્થાન તેના સમસ્ત અંતરમાં મનમોહનના પ્રેમ તથા ભક્ત આગળ અપવાદ

પર બેઠો, અને બોલ્યા વિના જ અવની સામે જોઈ રહ્યો. તેનું ચરીર સહે જ ફિક્કું તથા સુખ દુઃખ તથા ઉદ્દેગપૂર્ણ જાણતું હતું. તેના વાળની યોડીક છૂટી લઢરીઓ કપાળ પર આવી હતી. દીલીપકાન્તને થી વાત કરવી તે સમગ્રતું નહોતું આખરે અવનીએ મૌન તોડ્યું, “બધી વાત તમે જાણી હશે.”

“હા.”

“તમને એ માન્ય છે ?

“સંજોગો માન્ય કરાવે છે, અવની !”

“પણ તમે તમારો દક કેમ ભેડી દો છો ? તમે મને ખીજના હાથમાં કેમ જવા દો છો ?

“એ જ યોગ્ય છે મારા પોતાના સુખ કરતાં તમારું સુખ મારે વિશેષ જોઈએ.”

“સુખ !” અવનીએ કપાળે હાથ ઘસાઈ નિશ્વાસ નાખ્યો, “તમારી હિંમતમાં, પુરુષાર્થમાં, દલતામાં મને ભારે વિશ્વાસ હતો. આજે એક અતિ સ્વામાન્ય નિર્મળ પુરુષ તરીકે તમને મે પિછાન્યા. દેહ અને દીલમાં સપૂર્ણ પુરુષ હોય અને જે મને જિતી શકે તેને જ મારું સર્વસ્વ અર્પણ કરવામાં હું ગૌરવ માનું છું.”

“મનમોહન તમારો એવો જ જીવનસાથી છે.” દીલીપકાન્તે પડી ગએલા સ્વરે કહ્યું.

અવનીએ જાણે તે સાંજબુજ ન હોય તેમ રામિઓ-જુલોએટ, સુહીણી-મેહાર, લયલા-મજનુ, દેવરા-આલજુદે અને એ બંનેને સાંકળનાર યોગીન્દ્ર દેલરાના અમર પાત્રોની યાદ આપી. દીલીપકાન્ત તેના શબ્દો મૌન ભાવે લગ્યા કરતો હતો. મુલાસામાં તેને થતું કે ઇચ્છા થતી પરંતુ અંતર ઉપર કહી ન ઉઠડે તેવું તાણું વસાણું હતું. અવની કહેતી હતી-એ બધું પોત્રો ત્યારે જગતનાં સાચાં માનવી તો નહિ ને ? એ સાચાં ન હોય તો શું કવિઓએ, લેખકોએ પોતાની મનોસૃષ્ટિ

માંથી જ એવી જેવી કલ્પનામૂર્તિઓ ધરી છે ? પ્રેમની અદ્ભુતતા અને દલતા જેવું આ સંસારમાં કે ? નથી ? ત્યારે જગતના મિથ્યા માનવો, તમે શો માટે એમને પૂજે છો, એમની ભરમ-માંથી શા માટે અમર પ્રેમનાં મુણ્ડાન આજે છો ? તમારી વ્યવહાર કદાપણની વ્યર્થતાથી એ શરીર-કરદાદ, સુહીણી-મેહાર સરખાં દેવ માનવાને કહુધિન કરશે નહિ. એમનાં પવિત્ર શરીરોને એમની એકલો અટૂંવી કનરોમાં કે ચિત્તામાં જ દફનાઈ રહેવા દો. એમના નામની તમારી નિષ્કિય જપમાળથી તમે કદી મહાન નહિ બનો.

દીલીપકાન્તે જોયું જાણે અવની ઘેલછામાં બોલતી હોય ! બોલતાં બોલતાં તેના હાથ પગની નસો એવાઈ હોય તેમ એક કપ પછી તે નિખાણ જેવી પલંગમાં પડી ગઈ, તેના મુદર મેહરા પર અસ્થ્ય દુઃખવેદના એવાઈ હતી. દીલીપકાન્ત ગગરાઈને ઉભો થઈ ગયો. શું કરવું તે તેને સમગ્રતું નહોતું. તેને તીચે જઈ અવનીની બાને બોલાવવાની ઇચ્છા થઈ. દાર તરફ ભે કમલાં માંડી વળી તે ફેક વિચાર આવવાથી પાછો ફર્યો. હવાને માટે વીજળીક પળે આલુ દરવાનું મન થયું પણ તેમાં પોતાના હાથની સેવા નહિ એમ સમજી તેણે પોતાના કમાલથી બરાબર પવન લાગે તેમ કાળજીપૂર્વક હવા નાખવા માંડી કેટલીક વાર પછો આંખ ઉપાડતી વાર અવની બોલો, “પેલા-દેવમાનવ આસ્થા ગયાં ?” પછી બીજા ક્ષણે પોતાને પવન ઢોળતા દીલીપકાન્ત તરફ જોઈ અજાણીથી પૂછ્યું, “શું થયું હતું ?”

“તમને કેમ છે હવે ?” દીલીપકાન્તે, ધીરા બવાળે પૂછ્યું -

અવનીએ જવાબ આપ્યો નહિ. દીલીપકાન્તે બહુ જ સમગ્રવટ પૂર્વક તેના મનનું સારામાં સારું સમાધાન કરવા પ્રયત્ન કર્યો. તેને આખાં લગભગ અર્ધો કલાક થયો, હશે.

હવે જવું ઉચિત માની તેણે રજા લીધી. તે દાદરનાં પગથીયાં ઉતરવા જતો હતો ત્યાં જ પાછળથી આવતી આવી અને પ્રથમ પગથીએ ઉભી રહી બોલી, "listen.....listen," પોતાના કપવા શબ્દો માટે તેને માફી માગતી હતી. મનની આધી સમક્ષ આવતીનો પ્રથમ બોલ કાને પકડ્યો નહિં પણ ખીજી વખતનો શબ્દ સાંભળતાં જ દીલીપકાન્ત પગથીયાં ચઢી કે પછી કહેવાનો પ્રસંગ આપ્યા સિવાય જ વિવાદ પૂર્ણ સ્મિતસહ બોલ્યો, "wish you y very married life." એને પછી ઉતરવા પાછો ફરતાં તે ઉભો હતો તે જ પગથીએ તેણે મનમોહનને જોયો.

મનમોહને આવતીની મંદગીના સમાચાર જાણતાં જ નાનું ગીતા પુસ્તક લઈ આવતીની શુભ તબીયત માટે પ્રાર્થના તથા લક્ષિતલાલે કપાળે અરકાડી કાઢના ખીસામાં સેરવી તેના બંગલે મોટરકાર દોડાવી હતી. દરરોજની જેમ

આ વખતે પણ કાર ચોભાવી પોતાની અમુક ખાસ દબે તેણે હોર્ન માર્યું હતું પરંતુ તે આવતી તથા દીલીપકાન્ત સાંભળી સક્યાં નહોતાં. તેણે દીલીપકાન્તનો હસ્ત પકડી કહ્યું, "ચોભી જાઓ, આપણે સાથે જઈશું."

"હું લગભગ અર્ધ કલાકથી આવ્યો છું. હવે જવું જ જોઈએ," દીલીપકાન્ત એક એક પગથીયું ઉતર્યો. આવતી પણ ઉતરી એટલે ધીમે ધીમે ત્રણે જણ નીચે આવ્યાં

દીલીપકાન્ત બહાર નીકળ્યો. આવતી તેના અંતરમાં હતી પણ જીવનમાં તેનો સાથ મળ્યો નહિ ભરી ભરી માનવ વસ્તીમાં તે એકલો અટ્ટલો, એકાદ મોટર અકસ્માતમાંથી કાર્પવરની પૂરતી સંભાળ તથા ચાલાકીને લીધે અશ્વિચ્છદ ઉપરી ધીમે ધીમે ઘેર આવ્યો. તેનું પ્રેમ સ્વપ્ન પૂર્ણ થયું હતું.

(સંપૂર્ણ)

સ્ત્રીઓના

મદર, લોહીવા, ત્રહુદોપ, ગભાશિયના રોગો, વંધ્યત્વ વગેરે માટે

અકસીર છે. કિંમત—ખાટલી એકનો રૂપિયો એક

ત્રણ ખાટલી સાથે લેનારને રૂ. ૨-૧૦-૦

દવાના વેપારીઓ વેચે છે. ન મળે તો લખો:—

ડૉ. ડા. મર્સી

ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; ઊંજા. (ઉ. ગુ.) કાલબાદેવીરોડ. સુ'ગઈ; લક્ષ્મીરોડ, પુના

ત્યાગ મૂર્તિ

લેખિકા : સૌ. હીરાબેન મોદી.

[ગતાર્થી ચાલુ]

એક ધન્યપણે આ બે મિત્રોનું મિલન થયું અને આજ લગી કાયમ રહ્યું એ પ્રભો-ધના કોલેજ જીવનને આભારી હતું. આપણે ધણીએ કોલેજીઅનોને અમુક આદર્શોને માન-નારા સાંભળ્યા છે. એ આદર્શો એમને એવા બંધન રૂપ નીવડે છે કે બતાવવાની ખાતર, ખાલી ડાળની ખાતર કે પોતાને એવા વિચારો સેવવાની જાવના જીવચી છે નથી એ આદર્શોને માનતા હોય એમ ગમે તે રીતે પણ યશોલાભી બની અમુક આદર્શવાદી તરીકે તે બહાર આવે છે તો તેના એ આદર્શોની સુગંધ તેને એવો જ ભેવા દરેક પણ અપેક્ષા રાખે છે અને સાથે સાથે તે આદર્શોમાંથી પતન ન પામે તેની પણ ચોક્કી સજ્જત રાખે છે. એટલે આમ ભાવે કે કલાવે આદર્શો કોલેજીઅન પોતાના વિચારોનો વિકાસ મદદ મુસીમતે પણ સાથે છે, અને તેમાં સદાતર પાર ઉતરવા દરેક પણ કાળજી રાખે છે. પ્રબોધ આમનિ 'એક હતો. માણસનું હૃદય જોળખવામાં પારંગત વ્યક્તિ ગુજરાત કોલેજમાં કોઈ નજીવીતી હોય તો તે પ્રબોધ જ હતો. તેનું તેને અભિમાન પણ હતું.

દરેક વર્ષ ઉપરની વાત છે. પ્રબોધ પ્રીવી-અભ્યાસ કરતો હતો. કોલેજમાં સમર નની રજાઓ હતી. ધણીખરા વિદ્યાર્થીઓ માં ગએલા. ધણી થોડા વિદ્યાર્થીઓ હોસ્ટેલમાં હતા. પ્રબોધ એક પુસ્તક વાંચતો પચારીમાં તેની રૂમમાં પડ્યો હતો. એક વિદ્યાર્થીએ તેને ખબર આપી કે તેને કોઈ મળવા માગે છે. હાથમાં પુસ્તક લઈ તે

ઝડપથી ઉઠ્યો. ગેલેરીમાં જ એક સોળેક વર્ષની ઉમ્મરનો ચપળ દેખાતો વિદ્યાર્થી ઉભો હતો "તમારું નામ પ્રબોધકુમાર" હા, પ્રબોધે કહ્યું. "હું તમારી પાસે મદદ માટે આવ્યો છું. પ્રબોધ સાંભળી રહ્યો. હું મારા માતા પિતાથી તરછોડાએલો એક ગરીબ વિદ્યાર્થી છું. મેટ્રીકની પરીક્ષા પાસ કરી છે. કોલેજમાં દાખલ થવા માટે ફાઈ કરી દીધું છે, પણ મારી પાસે અભ્યાસના કે જોરાકનાં સાધનો નથી. ત્રણ દિવસથી આ બાજુ ફરવા આવ્યો છું. કાલે મને ખબર મળી કે પ્રબોધકુમાર તરફથી મને મદદ મળી શકશે અને આજે હું આવ્યો છું." પ્રબોધ આ સાંભળી આશ્ચર્ય પામ્યો. જેમ જેમ સાંભળતો ગયો તેમ તેમ વિચારમાં ઉડા ઉતરતો ગયો. આ તેની પ્રથમ વારની જ કસોટી હતી તેણે નહોતું ધાર્યું કે અમુક જાવના સેવનારને કંઈ જોગ આવશે પડતો હશે. વખતે કોઈએ ટીખળી કરીને તો આ ઊકરાને અહીં નહિ મોકલ્યો હોય એમ વિચાર આવતાં તેણે પૂછ્યું. "તમે કોના કહેવાથી અહીં આવ્યા?" એ દરેક વિદ્યાર્થીઓને મોંએ સાંભળ્યું કે તમે મૌનસચ્ચાએના અભ્યાસી છો. લાગણાગટ ત્રણ દિવસ ખાતરી કર્યા પછી જ એ તમારી પાસે આવવાની હિંમત કરી છે. મને ખચ પૂરું પાડી આગળ વધવા સાથ આવો જો તમારી ઇચ્છા થાય તો મારો આગ્રહ નથી. ઉદારહૃદયી પ્રબોધે તેને પોતાનો જ કમ્પેનીઅન બતાવ્યો. અને બંને સાથે બી.એ.માં પાસ થઈ ગયા કોલેજમાં પ્રી-સીપાલો તથા વિદ્યાર્થીઓ ઉપર પ્રબોધે સ્વંર જાપ

પાડી અને અજબ દાખલો બેસાડ્યો. ખી.એ.એ. હેલાં વર્ષમાં આ બે મિત્રો વચ્ચે જરા અંતર વધું થાનું? ત્રીજી વ્યક્તિએ એ અંતર વધાર્યું. પણ એથી કંઈ વિખવાદ થાય એવું કારણ ઉપસ્થિત ન થયું. તે વ્યક્તિ રમેશ ઉર્ફે રમાકાન્તના સ્વભાવને મળતો આવતાર ભાનુ-પ્રસાદ હતો.

આમ વિશેષી ગુણ છતાં પ્રબોધ અને રમેશની મિત્રતા ઘર્ષ એ-ધન્ય પણ એજ હતી કે એક નિરાધાર વિદ્યાર્થીને પ્રબોધે ગળ ઉપરાંતની વાત છતાં ઉદાર મદદ આપી સદાનો સાથી બનાવ્યો. પણ બનેતા ગુણો ઉલટાજ નિકસવાને નિર્માણ થયેલા તે ઉલટાજ નિકસ્યા.

“પ્રબોધ જુનાં અવશેષો ભોઈ તને કંઈ કદપના ભજે છે?” રમેશે રૂઢમાળ તરફ દ્રષ્ટિ કરી કહ્યું.

“હા, સોલંકી વંશ નજર આગળ તરે છે.”

“તારી આગળ હું પણ એક અવશેષ છું”

“શી રીતે?”

આ જેમ માટી સુતાના અવશેષો છે તેમ હું એક ભૂતકાળનો અવશેષ છું.

“મારાથી કંઈજ સમજતું નથી.”

“ખરું છે. નજ સમગ્રમ. વિશાળ હલ્લી માણસનું એ ધક્કણ છે, પણ ખરેખર તને ન સમજતું હોય તો તારા જેવો કોઈ જ નથી.”

“તું શું વાદ કરવાનું કહે છે?”

“આપણી મિત્રતાનો પાયો ક્યાં ચલાયો?”

“હા, હા. કોલેજમાં.”

“તને નથી લાગતું કે આ જીવનો ભગતો અવશેષ સાવ નકામો છે?”

“હું, પ્રબોધે વાન ઉઘાડી. રમેશ, બંધનું. હવે ઘેર મોકલું થયું છે.”

“હા, ચાલો પ્રબોધ! મારું વર્તન તને કોઈ વખત ખૂબે છે?”

“આજ દીન સુધી ખૂબી છે પણ આટલાં વર્ષો સાથે રહ્યો ત્યારે આજે તારું હૃદય ઝોળખી શક્યો, પછી શું કહું?”

“હજુ વધારે ઝોળખજે. આપણું કોલેજ જીવન પહેલાંનું તો તું કશું જ નથી ભણ્યો તો કોઈ વખત જણીય.”

“એ તો તું કહેવાજ ના પાડે છે ને. પછી નકામો આગ્રહ થા માટે કરું?”

વખત આવે કહીય. આજ તો ખણું મોકલું થયું બેન બિચારી આપણી કેટલી રાહ ભેશે?”

“તું સદાએ મદ ભેજરાવશે.”

“ના, ના. સદા તો એ ક્યા આપણી ખાસે રહેવા બધાએલી છે? એવું લગ્ન કરવાના તો તું વિચારો કરે છે”

“ન કરું તો શું કરું? તારા જેવા બધો હોય તો સંસાર થન્ય થાય.”

“સાનું થન્ય કરતું છે? બનેને આવતા ભોઈ રહેવી ચાન્તાએ બાગીમાંથી પૂછ્યું

“રમેશ કહે છે કે એને ફકીર થવું છે.” પ્રબોધે કટાક્ષ કર્યો.

“આપણે ત્રણે સાથે ફકીર થઈશું રમેશભાઈ” ચાન્તાએ કહ્યું.

“નારે ભાઈ મારે તો લગ્ન કરવું છે” કહેતો પ્રબોધ હસાહસ કરતો મેડે ચડ્યો!

- પ્રબોધ નધારે કોલેજમાં હતો ત્યારે માતા-પિતા હયાત દર્તા પણ કોલેજ છોડી તેની સાથેજ પ્રબોધ એકસી થયો. તેની બેન ચાન્તાનું ભતન કરવાનું તેને માથે આબું પ્રબોધે અને રમેશે દમેલાં સાથે રહેવાનું કણ્ઠનું બનેને એક સરખી મરજ હતી. રમેશને માટે ધારી ગબેલો મનસુબો પડતો ભણી પ્રબોધને ખૂબ

છતાંએ તેના મનને કયાસ એક વખત ફરીને કાઢી નોવાતું વિચાર્યું ત્રણે બાઈએન જમીને અગાથીમાં બેઠાં.

પ્રબોધે વાતની સરખાત કરી.

“કેવી સુદર ચાંદની ?”

“તને ચાંદની ગમે કે ચન્દ્ર પ્રબોધ ?”

રમેશ પૂછ્યું.

“મને તો ચાંદની ગમે, તને ?”

“મને બેમાંથી એક નહિ.”

“બેમાંથી એક નહિ એટલે અધકાર ગમે ?”

“હા.”

“રમેશ ! એક અજ્ઞ પશુના જેવીજેરી તને પરણ્યાવી હોય, ત્યારે જ તું સંધિ થાય.”

“પણ એથી કંઈ અધકારમાં પ્રકાશ નથી શુવાનો.”

“તારે પ્રકાશ ભોધ્ય છે જ ક્યાં ?”

“ભોધ્યે તો થણ્યે પણ છે ક્યાં ?”

શાન્તાએ કહ્યું.

“એ કામ તને સોંપું શાન્તા ?” રમેશે કહ્યું.

“નારે બાઈ, હું ક્યાં ગામવા જઈ ? બોળી કાઢુંને કદાચ તમને ન ગમે તો વચમાં હું વિના કારણ બનુંને ?”

“રમેશ ! આજે તને કેટલાએ દિવસથી મનમાં રાખેલી વાત કર ?” શાન્તા ચાંકી ગએલી હોવાથી સ્પર્ધાગ્રસ્ત એટલે પ્રબોધે વિના સંકોચે કહ્યું.

“બેલાસકે કહે. રમેશે કહ્યું.”

“રમેશ, તું મને મૂર્ખો કહેજે, મ્હાપ-તે વિશેષણ આપજે પણ શાન્તા તો તારી સાથે જ લગ્ન કરશે.”

“આ સંભળીને મને નવાઈ ન આવે તો તને કંઈ આશ્ચર્ય થાય ?”

અજાત થાય. પણ તે પ્રસ્તાવના કરી એટલે કદાચ ન થાય.”

“શાન્તાને માટે હું પત્થર છું એમ માની લે.”

“આ તારો છેવટનો જવાબ છે ?”

“છેવટનો શું હજી એક જન્મ પછીનો.”

“શાન્તા આ જાણશે એટલે તેને કંઈ લાગશે કે ?”

બોલી વાત. શાન્તા નિર્દોષ બાળકા છે એમ કહું તો બોલું નથી. આ બધું તરકટ તું જ કરે છે. અને એને લાગશે તો હું મનાવીશ પછી કંઈ ?

x

“બાતું ! કેમ ઉદાસ છે આજે ?”

“રમેશ મ્હાં દિવસનો આપણો પરીચય છે તું નથી અટકાવી શકતો કંઈ ?”

“દીન પ્રતિદીન શરીર ધીણ થતું જાય છે તે ભેજું છું.”

“મને અસાધ્ય રોગ છે તે તું જાણે છે.”

“શય ?”

“હા.”

“ક્યારે માલુમ પડ્યું ?”

“દશ વરસથી.”

“અને તે લગ્ન કયું ?” “રમેશ કોમળી બજારી બેઠયો.”

“લગ્ન કરવાનું ખાસ કારણ હતું.”

“શું ?”

“એક કન્યાને પિશાચના પંજમાંથી બચાવવાનું.”

“અને એ રીતે બચાવી છે ?”

“હા. મને એક વમન આપ પછી બધું કહું.”

લે આ વચન. બોલ.

“હું નક્કી મરી જઈશ, પણ સરોજ તને સોંપું છું. કેમ વિચારમાં પડશે ?”

“કેવી રીતે સોંપે છે ?”

“સમાજ કેવો હોય છે તે તું જાણે છે. સરોજને સાહિત્યનો શોખ છે. તેની શુદ્ધ ચપલ છે તેમ બહુ સમજી ને શાણી છે મારા મરણ પછી તેને માર્થે દુઃખના દાવાનળ સળગશે. એ વખતે સમાજની જરાયે પગલા ક્યાં વિના તન મન ધનથી તેને ઠીક લાગે તે માર્ગે લેવામાં તું મદદ કરજે.”

“જરૂર”

“હું સુધારક છું પુનર્લંભમા માનું છું કોઈની સાથે લગ્ન કરવાની તેની ઈચ્છા થાય તો તેમાં મારી સપૂર્ણ અનુમતી છે યુક્તિથી કામ લેજો તું સમાજથી ડરીશ તો તેને મળી પશુ નહિ શકે”

સાર, પણ એ બહેનના પિતૃગૃહે કોણ કોણ છે? અને એને તમે પિસાચના પન્ન-માંથી કેવી રીતે બચાવી?

“જો, એક પચાસેક વર્ષના ડોસા મારા કોષ્ટ રોગી પાસે રૂ ૫૦૦ ની રકમ બ્યાજે માગવા આબા વાતચીત પડી લાગ્યું કે તેમને લમને માટે કન્યાના બાપને આપવા નોંધવો છે એ મહાતુકાવ દુષની છેલ્લી દલા બોગવતા હતા છતાં તેમના મનમા બરિખનો કંઈ વિચાર ન થયો. યુક્તિથી બધી વાત જાણી લઈ હું એ મહાશયને ત્યાં ગયો મેં તેમને રૂપીઆ મળ્યાનું પૂછ્યું ત્યારે તેમણે નિરાશ બની નથી મળ્યા એમ કહ્યું અને મને દુષર્ના કંઈક ચીન્હો મારામા છે એમ લાગેલું છતાં એ આવા માણસની સાથે તેનો કાવ જગાડવા કરતાં મારી સાથે લગ્ન કરવાથી ઓછું બગડે એમ મને લાગ્યું અને એ મહાશય ગમે ત્યાંથી પણ બીજેથી રૂપીઆની તજવીજમાં તો હતાજ એમ મને લાગ્યું અને તેથી બીજે કંઈ ઉપાય ન સૂઝવાથી મારી સાથે એ મહાશય કન્યાનું લગ્ન થવા દે તો પાચસો રૂપીઆ એમને પોતાને મેં લાલ આપવા કહ્યું અને કન્યાની

પિતાને પણ કંઈક વધારે આપવા જણાવ્યું. રકમ કરતાં અદીદમ્બર રૂપીઆ ખરચના કરી આ પિસામના પન્નમાંથી મેં એને બચાવી હતું એક દમ્બર રૂપીઆ તેનો સાથ અમારી પાસે મારો છે આ બધું મુનઘમાં બન્યું વધુ સરોજ કહેશે પણ તું કહે કે એને દુખી નહિ થતાં હું મારા મરણ પછી આ લોકો તો મુશ્કેલી સરિતાને આરે બેસાડી દેવાની પણ દિમત કરશે માટે તારો ત્યાગ દીપાવવો હોય તો આ અવસર ગુમાવીશ નહિ”

થોડા દિવસ પછી બાતુપ્રસાદે દેહ ત્યાગ કર્યો. બાતુપ્રસાદ પાસેથી આ રામાચક વાત સંભળી ત્યારથી રમેશને પોતાનું ધન પાદ આબુ અને બેનનું શુ થયું હશે તેની મિ ન્તામાં પડ્યો.

x

તમે જાણો છો.....શું?

કળા, નૃત્ય, સાહિત્ય, ચિત્ર, શુધ્ધ, ચાંદલો, હરત, બાળકોની માવજત, આરોગ્ય, સૌંદર્ય, નસી'ગ વગેરે તમારે જાણવું છે?

ઉપલી દરેક બાળતના માહિતગાર થવું છે?... ..તો....વાંચો

મારું ઘર

પૃષ્ઠ ૪૫૦ કિં. રૂ ૬-૦-૦

....૮, ખ ના આઠ આના ગુદા...

૫૦૦ લગભગ વિષયો, સમજ માટે ચિત્રો

આપવામાં આવ્યા છે

લખો—

જીવનલાલ અમરશી મહેતા

પીરમશરોડ, અમદાવાદ.

સરોજ આજે એકલી હતી. તેના પિતૃશુદ્ધે કાષ્ટ ગુજરી જવાથી તેનાં સાક્ષુ સસરા લૌકિક વ્યવહારે ગએલાં. રજની રુકુલમાં હતો.

એકાએક પગથોપાપર અવાજ થયો. અવાજના અમકારે સરોજના હાથમાંથી ચોપડી પડી ગઇ.

“બેન, આજે પણ તે દિવસની માફક ન કરશે હો. તમે મારાં ધર્મનાં બેન છો અને સમાજના કિષ્કણ દત્તાકાંડમાંથી બચાવવાની ખાતરથી અહીં આવનાર હું એક ધર્મબંધુ છું.

સરોજની આંખોમાંથી બે આંસુ ખરીપડ્યાં.

“તમને મારામાં વિશ્વાસ બેસે તે માટે ખાતરી આપું છું કે બાનુપ્રસાદની કાવરીમાં ફોટો છે તે મારો છે. તે દિવસે નદીના આરે મળનાર પણ હુંજ હતો. સરોજને યાન્તી થઇ. તેની આંખમાં નિર્ભયતાનો અમકાર દ્રષ્ટિગોચર થયો, તે રમેશ રહ્યો બેન રહી. બાનુપ્રસાદનો છત્રી મિત્ર છું. જીવ જતાં પણ તમારા જેવી સેંકડો બેનોને બળતા અગ્નિમાંથી બચાવવાની બાવના સેવું છું, પવિત્ર યુવક છું. તમારે હૃદય ખોલી બતાવે કે ક્યા ક્યાં દુ.ખો છુપાયાં છે ?”

“બાપ ! આજે મેં મારા જીવનનું ધ્યેય નક્કી કરી લીધું છે, તમારી ધણા દિવસ રાહ બેઠું. ઓળખવા ફક્ત માર્યા પણ ન ઓળખી શકી. તમે શું યાન્તાબેનના બાપ છે ?”

“ના, એ મારા મિત્રની બેન છે.”

“ત્યારે તમે ક્યાના ?”

એ બધી ઓળખાણ પછી આપોય, પણ બેન પરમાત્માએ તક આપી તો આ દત્તાકાંડમાંથી કંઈક માર્ગ કદાચ તો હીક

“હું તમને-હુંકામાં કહી દઉં છું. મેં જે વિચાર કર્યો છે તે દ્રવ્યોમાં ન કર્યો હોત તો કદાચ તમને અહીં બેસવા હું નાજી કહે”

પણ મારે હવે આ સંસારમાં નથી રહેવું પણ જગતન જીવને પગલે સત્ય અને સુખની શોધ માં જવું છે. મારે માટે હવે મને સુખની ઈચ્છા નથી. મારા જેવી સેંકડો બેનોને બળતી દત્તાકાંડમાંથી બચાવી વૈરાગ્ય તરફ વાળીશ. વૈરાગ્યની અલખ જગાવવા આજે રાત્રે હું નીકળી જઈશ.”

તો તો તમે એમની ગેરહાજરીનો લાભ લીધો કહેવાશે, એ લોકો હોય તે ઢિંમત કરીને નીકળી જાઓ.”

“હા, તમારું કહેવું ખરું છે, મને પણ એમ લાગે છે, પણ હુંકામાં ખીજ વાત કહું મારા લગ્નના દહાડે એકઠાજર રૂપીઆ મારા પિતા મારા સસરા પાસે માગે છે તેના પેટામાં મારા અલકારો મારા પિતાએ ઉતારી લીધા છે. આ વખતે સસરા પૃથ્વે જોઈ કરવાના છે. જે એ દાગીના તેઓ નાંદ આપે તો મને કાઢી મૂકવા જોડેલો પણ વિચાર એમણે કરી રાખ્યો છે એટલે પાપી પિતાએ પ્રુત્તિને વેચી નાખી. સસરાને હવે વેચાતી લીધેલી વસ્તુ નકામી લાગી તો મારે કાષ્ટ એવો રસ્તો લેવો કે બનેનું સમાધાન એની મેળે થઈ જાય. બનેના કંકાસના ભોગ ન થવું એમને હીક લાગે છે.”

“એ કંકાસના ભોગ બનવાની તમને શરમ લાગે છે ?”

“ના, પણ પછી મને આવો તક પ્રાપ્ત ન થાય. પછી તો મને મદદ બેન.”

“બાનુપ્રસાદે બધી વાત મને કહી છે. ખીજ વાતો આપણે પછી કરીશું. અત્યારે હું તમને સાચી સલાહ એ જ આપું છું કે એ દુઃખ પણ ખમીને આમગ વધો. હું તમારી પાસે છું. બીજાની મદદની જરૂર હશે તો પણ મળશે. હવે હું જાઉં છું. તમે નિર્ભય રહી શોધક દિવસ યાન્તીમાં પસાર કરો.”

“ નૌતમલાલ તમે દાગીના સુપ્રત કરવાની આ પંચ વચ્ચે ના કહો છો ખરું ? ” હા. મારા રૂપીઆ પતે ત્યાં સુધી ના કહું છું.”

તમારા રૂપીઆ પતી રહ્યા છે. તમારી દીકરી પાછી સોપું તો ?

“ પછી સોંપવા માટે મેં બોલી કરી નથી માત્ર કન્યાદાન દેવા પ્રેરે જ રૂપીઆ બેદનર કર્યા છે. ”

“ શરમ છે ! શરમ ! કન્યા તો વિધવા થઈ છે તે રૂપીઆ માગતાં કંઈ શરમ થાય છે ? ” (એક પુરકે ટકાર કરી)

“ મારે દાગીનાએ નથી જોઈતાને કન્યાએ નથી જોઈતી. ગળની સારાજને બોલાવતો પંચ વચ્ચે એના બાપને સોંપી દેવો. ”

“ નદીમાં નાખો. મેં તો તમને સોંપી દેવે ખવરાવવું આપે કંઈ લાગતું હશે. ”

સફળ થયો ! વડેયો, નહિ. તમારા એક દનર રૂપીઆ હું આપું છું. આ થયો નેટો,

મણી લો. અને તમે દાગીના એમના પાછા સોંપો. એ બેનને નદીમાં નાખીશો નહી, મને આપો. ”

બાલકોના પંચમાં કુટી નીકળેલા આ યુવકને જોઈ સરોજની સાથે યુવકનો શું સંગઘ દશે તેની કલ્પના કરતું લોકોનું ટોણું આગળ ધસ્યું. આશ્ચર્ય પામતા નૌતમલાલ જગ વધારે તે વધારે નજીક આવ્યા. રમેશના હાથમાં રૂપો-આની નોટોનું બંધન હતું તે તરફ તેમનું ધ્યાન ન હતું. પણ રમેશના ચહેરા તરફ જ જોઈ ગયા હતા. અપાટાયક સરોજ પચવચ્ચે આવીને ઊભી રહી. લોકોની કુતુહલ વૃત્તિ વધારે સનેજ થઈ. નૌતમલાલે પાછા આવી રમેશનો હાથ પકડ્યો. બાઈ ! બા...પ હું ? હું...ક્યાયો ? બાઈ !

કાણુ પિતાજી ?

“ હા, રમાકાન્ત હું ક્યાયો બા...પ ? હું મારા કૃત્યની મારી માથું છું. ”

૧૯૪૨ ના રીપોર્ટની ધ્યાન ખેંચનારી હકીકતો.

દરખાસ્ત કરાયેલું કામકાજ	રૂ. ૨,૦૭,૬૬,૫૦૦
બરપાઈ થયેલું કામકાજ	રૂ. ૧,૭૨,૫૬,૫૦૦
ચાલુ કામકાજ	રૂ. ૧૪,૦૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
લાઈફ ફંડ	રૂ. ૨,૬૫૦૦,૦૦૦ થી વધુ.
અકસ્માતો	રૂ. ૩,૧૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ
પ્રીમીયમની આવક	રૂ. ૬૬,૦૦,૦૦૦ થી વધુ
ઔરર ઔર અર્ચનું પ્રમાણ	૨૨.૨૬
રીન્યુઅલ અર્ચનું પ્રમાણ	૧૩.૫૧

ધી બોમ્બે મ્યુચ્યુઅલ લાઈફ ઈશ્યુરન્સ સોસાયટી લિમિટેડ.

હોર્નબી રોડ ... કાઠ, મુંબઈ.

: : રીપોર્ટની નકલ અને પ્રોસ્પેક્ટસ માટે લખો : :

ચીફ એગન્ટ :

મોહન સન્સ એન્ડ કું.

૧૨૫, મહાત્મા ગાંધીરોડ, મુંબઈ.

એમ સી. શાહ એન્ડ કું.

૫૪, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ.

એસ. આનંદ એન્ડ કું. ૧૬૫, સુલતાન બજાર, હૈદરાબાદ (દક્ષીણ)

એ. જે. ફરનાન્ડીઝ એન્ડ સન્સ.

કમ્પટી રોડ નાગપુર.

ડી. જે ગાડેકર એન્ડ કું.

આકોલા.

પિતાજી ! સરોજ કોણ ! તમારો દીકરી !

હા બાઈ ! સરોજ. એજ આપણી કમળા.
એના સાસરામાં એનું નામ બદલ્યું છે. પિતાજી
પ્રણામ ! આ નોટા સલાળો. આપની સેવામાં
ચોમા દિવસ પછી હાજર થઈશું. "શું તમેજ
મોટાબાઈ ?" સરોજ આશ્ચર્ય મુગ્ધ બની ગઇ.
અરેરે ! મેં શું જોળખ્યું ? મારોજ બાઈ..."

"આલો બેન ! સેવાના યત્નમાં પામર
જીવોના ઉપરની ભુમિકામાં કે જ્યાં આ
જગતનાં સુખદુઃખ આપણને ન રપશે,"
રમેશ કહ્યું.

બાઈ આપણે ત્યાં.....

ના પિતાજી, આ રૂપીઆ લઈ આપ
સીધાવો. બેન નો સંન્યાસીની બને છે હું તેની
સાથે જાઉં છું. પ્રભુ આપને સુખી રાખે

પ્રસ્તાવના કરવામાં પાવન બનતા બહા
દેવો ધર તરફ વળે છે. આખાએ ગામમાં
એકજ વાત ચાલી રહી છે કે હાથ હાથ ! શું
જોળખ્યું ! રમેશ તો સરોજનો સગા બાઈ
છે ! અરેરે ! કુનિઆ શું બનયું કરી રહી છે !
અને કોટકાર પામતા નૌતમલાલ કપાળે હાથ
મૂકી વેવાઈને ત્યાં મેડા.

"પ્રમોદ, આ શું શાન્તાને લઈને ક્યાં
જાય છે ?"

"તારી પાસે જ. રમેશ એક મારી વાડુ
છું, આપીશ."

"શાની મારી અને શાન્તાને પણ લાગ્યો છો"

"અત્યાર સુધી જોને માટે અને જોને
લઈને જીવી રહ્યો છું તે બંને તમે આમ
સંસારમાંથી અલગ થાઓ છો તો હું કેના
આધારે જીવું ? રમેશ ! મને માફ કરજો સરોજને
મારા મનમાં કંઈક જુદોજ આશા હતી
પણ તે તો દેવી છે મારી પૂર્વજ વાગીની છે
એટલે હવે તો હું પણ એજ પથે વીચરીશ.
માફ હવે જગતમાં કોઈ નથી. હું કેના આધારે
અહીંયાં રહું ?"

"અને શાન્તાનું શું ?"

એનું પણ એમ જ છે. એનું સંસ્કર

તાગમાં છે. એ તો બધું તને મનથી સમજાવે
બેડી છે તું આટલો હલે ત્યાગ બતાવીશ એ
અમે બેમાંથી કોઈએ ધાધું નહોતું એકલા
પડીને દુઃખમાં રીમાઈએ એ કરતાં આપણે
ચારે સાથે ફરીએ તે શું બોલું છે !"

'પ્રમોદ ! તું આ નકામી છોડ કરે છે.
તારાથી કશું બનવાનું નથી અમે બંને બાઈ.
બેન તો બચાવેલા છીએ." રમેશ કહ્યું.

અને અમે એ ખીન મહાએકાંતિ તમે પડી
ચક્રો. જસ હવે તો ત્યાગ એજ અનુપમ
સુખ. સરોજ બેન મને કમ અક્ષલને માફ કરશો
ને ?" રમેશ કહ્યું.

પરમદયાળુ પરમાત્મા બધાને માફ કરી
રહ્યો છે આપણો ત્યાગ બળું કરી ચક્રો. ચાર
બળ ભેટાં થયાં. આપણે ચારે દિશામાં અવખ
જગાવીશું.

ૐ શાંતિ શાંતિ શાંતિ.

બાબુલીન

બાળકોને તંદુરસ્ત, તાકાત-
વાન અને રૂઢપુષ્ટ બનાવે છે.

બી.એ.એન્ડ પ્રધર્સ (દવાવાળા)

પ્રીન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨.

નવરાશનો વખત સ્ત્રીઓએ કેવી રીતે ગાળવો ?

લેખિકા : મહિષેન વલ્લભાભાઈ પટેલ.

સમય નદીના પ્રવાહની માફક વહો જાય છે. ગમેતો સમય પાંછો આવવાનો નથી, એ જાણતાં છતાં બહુજ યોદ્ધાને સમયની કિંમત હોય છે. ધણીવાર વખત પસાર કરવો બહુ વિકટ લાગે છે. આ જાવના ધણું ખરું બેઠાં હોઈએ છીએ ત્યારેજ થાય છે. બેતોને દર-રોજ યોડાપણો વખત તો નવગણનો મળે જ છે. વાતોના ગપાટામાં આ સમય પસાર થઈ જાય છે, એટલે ધણીખરી બેતોને તો વિચાર સરખાથે નહિ આવતો હોય કે આ નવરાશનો સમય છે, ને એનો ઉપયોગ થઈ શકે એમ છે. ગમે તેટલું કામ હોય છતાં યોડાપણો સમય તો નવરાશનો જરૂર મળે છે ધણી બેતોને મુંઝવણ પડી શકે છે કે આ વખત કેવી રીતે પસાર કરવો. કાંતવામાં, શીવવામાં, વાંચવામાં, ભરતગુથણનું કામ કરવામાં અને એવાં એવાં ઉપયોગી તેમજ સાથે સાથે આનંદ અને આરામ આપે એવાં કામોમાં આ નવગણનો સમય ગાળી શકાય. ધણી બેતોને તો બપોરનાં નવરાશના વખતમાં કંઈ કરવાનું કહીએ એટલે કહે કે સવારના પહેરનાં ધાંચીના બગદારી માફક બેઠામાં હોઈએ તે ધોડવાર બપોરે પછી શાસ ન લઈએ? જરા થાક ખાવાનું કોઈ ના નથી માંડતું થાક ખાવો એનો અર્થજ એ કે સરી-રના જે અવયવોને શ્રમ પડ્યો હોય તેને આ-રામ આપવો અને ખીજ અવયવો પાસે કામ લેવું. જેમાં હાથને શ્રમ પડતો હોય એ કામ કરી રહ્યા પછી પગને શ્રમ પડે એવું કામ કરીએ ત્યારે તે સમયમાં હાથને આરામ મળે છે. બહુ કામ પડવામાં પછી બપોરના પાંચમી કલાક સુનું થાય તો સુવાય પછી ખરું પછી આ ઉપરાંત બહુ નવરાશનો વખત ધણો બાકી રહે છે.

આ નવરાશનો વખત કાંતવામાં ગાળવામાં આવે તો એથી શરીરને પણ એક જાતનો આરામ મળે, એટલુંજ નહિ પણ સહજે પોતાનાં લુગડાં જેટલું સતર તો જરૂર કાંતી શકાય, બેતો સામે ચારે તરફથી એક બારે ફરિયાદ સંભળાય છે કે ઓએનાં લુગડાંમાં બહુ ખર્ચ થાય છે. આ ફરિયાદ ધણે સ્ત્રી સહ પછી છે. જે દાંધે કાંતી તેનાં લુગડાં વણાવી પહેરે તો સહેજે આ દોષ દૂર થાય. આ ઉપરાંત ખર્ચનો સ્વતંત્ર રીતે વિચાર કરતાં પણ જણાશે કે દાંધે કાંતી તેનું કાપડ વણાવી પહેરવાથી ખર્ચમાં આસગાનજમીનનો ફેર પડે છે, વીસીના બોરાક કરતાં ઘરનો બોરાક સસ્તો પડે છે, વધારે સારો હોય છે, તેમજ કપડાંની બાંધતમાં પણ છે. પોતાના દાંધનું કાંતવું કપડું પહેરવાથી સાચવણી પણ વધશે તે પહેરનાં એક પ્રકારનો આનંદ આવે છે, અને કપડાં જેટલું કાંતવા માટે કાંઈ બીજું કામ બાળપર મુકી કાંતવાની જરૂર પડતી નથી. બપોરનો સહજે દોઢ બે કલાક તો જરૂર નવગણ મળે અને તે સમયમાં કાંતવાથી સહજે કપડાંનેશું સુનર નીકળી શકે. વળી પોતાને જોઈએ તેવું જાકું ઝીણું કાંતી પોતાને ફાવે તેટલા પતાનું વણાવી શકાય.

કાંતવાથી સ્વભાવ પણ સુધારી શકાય છે. કાંતવાથી ધીરજ વધે છે, કાંતતાં કાંતતાં ધણી વાર ક્રોધને કંઈ કારણને લીધે સતર તૂટ્યા કરે છે. વારંવાર તૂટવાથી ચીઠ ચઢે, કંટાળો પછી આવે અને કાંતવાનું બંધ કરવાની ઇચ્છા થઈ જાય. આવે સમયે હડી ન જતાં ફરી

ફરી પ્રયત્ન કરવો, ત્રાગ સાચી છુટે છે તે શોધી કાઢવું અને બૂલ સુધારવી. આવે વખતે રેંટીઓ માણસની ધીરજની કસોટી કરે છે. તેની ધીરજ વધારે છે કાંતવામાં હાથ આંખ રોકાએલી હોય છે, કાંતતાં કંટાળો ન આવે, પણ ઉલટો કાંતવામાં રસ પડે, કસાકે કાંટ કસાકે ક્યાં જાય છે તે ખબર ગણ ન પડે તે માટે કાંતતાં કાંતતાં પ્રભુનું નામ લેવું સુંદર લજ્જત ગાવાં, પાક કરવો એક પથે બે કાર્ય થયે; કંટારી અને ઇશ્વરનું નામ લેવાશે. આ વખત મન કંઈજ ખાસ કામમાં રોકાએલું નથી હોતું, મિત્ર સ્વરૂપ હોય છે, એટલે વિકટ પ્રશ્નો વિચાર પણ કાંતતાં કાંતતાં થાય. વેળી આ વેળાએ આત્મનિરીક્ષણ કરવાથી પોતાની જાતને પણ સુધારી શકાય પોતાનામાં શું શું દોષો છે, તે દોષો કેવી રીતે કાઢી નાખવા, યર્ષ કાલના કરતાં આજે કંઈ પ્રગતિ કરી કે નહિ, શું શું દોષો જાણતાં અજાણતાં થયા, એ સ્વર્ણનો શાન્તિથી વિચાર કરાય, તેને માટે પશ્ચાતાપ થાય, અને દુઃખ થવાથી નિરાસ ન થતાં ફરી તેમ ન થઈ જાય તે માટે સાવધ રહેવા દ્રઢ નિશ્ચય થાય. આમ વિચાર કરવામાં થોડો સમય ગાળતાં પોતાને પણ ઉદાર યર્ષ સહે. રેંટીઓમાં રહેલું રહસ્ય કાઢી કહે તેથી ગળે નહિ ઉતરે. તે સમજવા માટે તો તેના પુરેપુરા અનુભવની જરૂર છે. ભાઈ સુધી માણસને કાંતવામાં રસ નથી આવ્યો, તેના રંજ તેને નથી લાગ્યો, કળા તેણે પોતાની કરી નથી લીધી ત્યાં સુધી તો કાઢીતેના યુષ્ઠ ગશે, તેથી માત્ર હસવું જ આવશે, તેને મૂર્ખ ગણી, ગાડા કહેશે.

જેમ કપડાંમાં ધણું નકામું ખર્ચ થાય છે તેમજ સીસાઈમાં વગર કારણે ગણું વધારે પડતું ખર્ચ થાય છે, ખરી રીતે તો બેનોને કેવાં કપડાં બોઈએ એ લાખીએ કરતાં બેનો જ વધારે સમજ જાહે સીસાઈની બાબતમાં ઘણું

કરતાં માંમણ વધારે, એવી સ્થિતિ થઈ છે રૂપીઆનું કપડું હોય અને એના ઉપર પાંચ રૂપીઆની સીસાઈ અને એક વખત પાણીમ બોળ્યું કે પછી યર્ષ રહ્યું. પાંચ રૂપીઆ પાણી માં ગયા ? આ અનુભવતાં છતાં દરવર્ષે કેટલાંયે પૈસાનું આ પ્રમાણે પાણી કરાય છે. દરજીને તો કમાવું છે, એટલે એ તો નવા નવા કાંટ કાટેજ. તે જાણે છે કે તેની બીજાને ગરજ છે, એટલે સીસાઈ ખૂબ લે. મોં માગી સીસાઈ આપતાં આજ્ઞ અને છે પણ બેનોની આંખ નથી ઉપાડી. સીવવું એમાં કંઈ બહુ ભારે વાત નથી, એકાદ બે વખત શરૂઆતમાં બગડે પણ ખરું, પણ તેથી શું યર્ષ ગણું ? દરેક કાર્ય શરૂઆતમાં બગડે જ છે ને ? જેમ પોતાની દીકરીને શરૂઆતમાં રાંધનાં નથી આવડતું ત્યારે માતા એમ નથી કહેતી કે બગડી, માટે ન કરીય. ઉલટું એમ કહે છે કે એમ કરતાં કરતાં ઓવડશે. તેમજ સીવવામાં પણ સમજવું જીવું કપડું ધોઈ સફાઈથી ધડી કરી પેટી કે વજન તળે એક બે દિવસ દબાવી રાખવાથી, વેતરવામાં તો નવા કપડાં જોટલુંજ સુગમ યર્ષ પડશે. વેતરિને દોરા ભરી પહેરી જોડે કે જેથી નાનું મોટું થતું હોય તે પ્રમાણે સુધારો યર્ષ સહે, ફરી દોરા ભરી ફરી પહેરી જોડું અને ખરોખર થાય એટલે પછી તેના ઉપરથી નવું કપડું લઈ વેતરવું પાંચ છ વાર વેતમાં પછી જોડે શાંટ કરવો હશે તેવો યર્ષ ચક્રશે અને રહેતે રહેતે હાથ બેસી જશે. સમો હોય તોજ સીવાય એવો કંઈ મેળ નથી. હાથનો બખિયો સુંદર આવે છે, અને સરખી રીતે ધીરજથી હાથે બખિયો ફેવામાં આવે તો સંચાના બખિયાને પણ આંટી ફે એવો મજાસુત આવે છે. રેંટીઓ તો ઉચકીને કાઢીને ધેર ન જવાય, પણ સીવવાનું તો પાડોશીને ત્યાં પણ લઈ જવાય, વાતો પણ થાય અને સીવાય પણ ખરું ખરોખરનાં બેનો ભોગાં બેસી સીવે તો

ફરી પ્રયત્ન કરવો, ત્રાગ સાથી તુટે છે તે શોધી કાઢવું અને ભૂલ સુધારવી. આવે વખતે રેંટીઓ ગાણુસની ધીરજની કસોટી કરે છે. તેની ધીરજ વધારે છે. કાંતવામાં હાથ આંખ રોકાએલી હોય છે, કાંતતા કંટાળો ન આવે, પણ ઉલટો કાંતવામાં રસ પડે, કસાક દોઢ કલાક કર્યા જાય છે તે ખબર પણ ન પડે તે માટે કાંતતા કાંતતા પ્રશુનું નામ લેવું સુંદર લાજન ગાવાં, પાક કરવો એક પથે બે કાર્ય થયું; કંટાશે અને કમરનું નામ લેવાશે આ વખત મન કંઈજ ખાસ કામમાં રોકાએલું નથી હોતું, ચિત્ત સ્વસ્થ હોય છે, એટલે વિકટ પ્રશ્નો વિચાર પણ કાંતતા કાંતતા થાય, વળી આ વેળાએ આત્મનિરીક્ષણ કરવાથી પોતાની જાતને પણ સુધારી શકાય પોતાનામાં શું શું હોય છે, તે હોયો જેવી રીતે કાઠી નાખવા, ગર્ધ કાસના કરતાં આજે કંઈ પ્રગતિ કરી કે નહિ, શું શું હોયો જાણતાં અજાણતાં થયા, એ કુર્વનો શાન્તિથી વિચાર કરાય, તેને માટે પશ્ચાતાપ થાય, અને દુઃખ થવાથી નિરાશ ન થના ફરી તેમ ન થઈ જાય તે માટે સાવધ રહેવા દ્રઢ નિશ્ચય થાય. આમ વિચાર કરવામાં થોડો સમય ગાળતાં પોતાનો પણ ઉદાર થઈ ચકે. રેંટીઆમાં રહેલું રહસ્ય કાંઈ કહે તેથી ગળે નહિ ઉતરે. તે સમજવા માટે તો તેના પુરેપુરા અનુભવની જરૂર છે. ન્યાં સુધી ગાણુસને કાંતવામાં રસ નથી આગો, તેના રંજ તેને નથી લાગ્યો, કળા તેણે પોતાની કરી નથી લીધી લાં સુધી તો કાંઈ તેના ગુણ ગાશે, તેથી માત્ર હસવું જ આવશે, તેને મૂર્ખ ગણશે, ગાંડો કહેશે.

જેમ કપડાંમાં થયું નકામું ખર્ચ થાય છે તેમજ સૌહાર્દમાં વગર કારણે ગણું વધારે પડતું થાય છે, ખરી રીતે તો બેતોને કેવાં નોંઈએ એ લાઇઓ કરનાં બેતો જ ગરે સમજી ચકે. સૌજાહની બાબતમાં ઘાટ

કરતાં ખાંમથુ વધારે, એવી રિયતિ થઈ છે. રૂપીઆનું કપડું હોય અને એના ઉપર પાંચ રૂપીઆની સીલાંઈ અને એક વખત પાણીમાં બોળવું કે પછી ચર્ધ રહ્યું. પાંચ રૂપીઆ પાણીમાં ગયા? આ અનુભવતાં છતાં દરવર્ષે કેટલાંયે પૈસાનું આ પ્રમાણે પાણી કરાય છે. દરજીને તો કમાવું છે, એટલે એ તો નવા નવા ઘાટ કાઢેજ. તે જણે છે કે તેની બીજાને ગરજ છે, એટલે સીલાંઈ ખૂન લે. તો માગી સીલાંઈ આપતાં આકરૂં બને છે પણ બેતોની આંખ નથી ઉપડતી. સોવડું એમાં કંઈ બહુ ભારે વાત નથી. એકાદ બે વખત ચરૂઆતમાં બગડે પણ ખરૂં, પણ તેથી શું ચર્ધ ગયું? દરેક કાર્ય ચરૂઆતમાં બગડે જ છે ને? જેમ પોતાની દીકરીને ચરૂઆતમાં રાંધનાં નથી આવડતું ત્યારે માતા એમ નથી કહેતી કે બગડશે, માટે ન કરીશ. ઉલટું એમ કહે છે કે એમ કરતાં કરતાં આવડશે. તેમજ સોવવામાં પણ સમજવું જીવું કપડું ધોઈ સફાઈથી ધરી કરી પેટી કે વજન તળે એક બે દિવસ દબાવી રાખવાથી, વેતરવામાં તે નવા કપડા જેટલું જ સુગમ થઈ પડશે. વેતરીને દોરા બરી પહેરી જોવું કે જ્યો નાતુ મોડું થતું હોય તે પ્રમાણે સુધારો થઈ ચકે, ફરી દોરા બરી ફરી પહેરી જોવું અને બરાબર થાય એટલે પછી તેના ઉપરથી નવું કપડું લઈ વેતરવું. પાંચ છ વાર વેતર્યા પછી જ્યો ઘાટ કરવો હશે તેવો થઈ ચકશે અને રહેતે રહેતે હાથ બેસી જશે. સચો હોય તોજ સીવાય એવો કંઈ મેળ નથી. હાથનો બખિયો સુંદર આવે છે, અને સરખી રીતે ધીરજથી હાથે બખિયો દેવામાં આવે તો સંયાના બખિયાને પણ આટી કે એવો મજબુત આવે છે. રેંટીઓ તો, ઉચકોને કાંઈને ધેર ન જવાય, પણ સીવવાતું તો પાડોશીને ત્યાં પણ લઈ જવાય, વાતો પણ થાય અને સીવાય પણ ખરૂં બપોરનાં બેતો બેગાં બેસી સીવે તો સીવતાં કાંઈને કંટાળો પણ ન આવે અને એક

ખીન્ને બતાવવાથી જુલો સુધારી શકાય, નવા નવા ઘાટ એક ખીન્ન પાસેથી શીખી શકાય. નવરાસનો વખત પસાર થાય અને સહેજે ખર્ચમાં ઘટાડો થાય.

પછીખરી બેતો નિશાળ છોડ્યા પછી બાગ્યેજ ચોપડી હાથમાં ઝાલે છે. નિશાળમાં પાંચ છ ચોપડી બાપવા છતાં વાંચવાનો અભ્યાસ ન રાખવાથી થોડાં વર્ષ પછી ને કદી વાંચે છે તો અક્ષરેઅક્ષર છૂટા પાડીનેજ વાંચી શકે છે. નિશાળે જતાં હોય ત્યારે બહુ થોડો સમય ધેર વાંચવાને મળે છે. ઘરકામમાં મદદ કરવાની હોય છે, મદદ કરવી જ નોઈએ. નિશાળમાં તો ખરી રીતે માત્ર માર્ગ જ દેખાડવામાં આવે છે. જ્યાં બરોબર રસ્તેય ચડ્યાં નથી હોતાં ત્યાં તો નિશાળ છોડવાનો પ્રસંગ આવે છે, આ પછી પેતાની મેળે આગળ ચાલવા બહુ થોડી બેતો જ પ્રયત્ન કરે છે. બાળવાનો ઉદ્દેશ માત્ર કાગળ લખતાં વાંચનાં આવડે એટલે જ ન હોવો જાઈએ. એ તો બપેલાં સરખું જ છે. જ્ઞાન વધારવું હોય તો તે ચાળા છોડ્યા પછીજ બની શકે, વિષયનું જ્ઞાન મેળવવું હોય તેને માટે નોઈએ તેટલો, ઇચ્છામાં આવે તેટલો. સમય નિશ્ચિન્તપણે ગાળી શકાય. ને બાપવા પછી ધર્મનું વાંચન થાય કે દેશપરદેશનાં ઓ પુસ્તકોનાં જીવનચરિત્રોનું વાંચન થાય તો તેથી કોઈને પૂછ્યાં કર્યાં વગર તે સંબંધી માહિતી મળે. ને પામવામે રહેનાર બેતો બેતી મળી નવરાસનો વખતમાં કંઈ વાંચે તો નવરાસનો વખત સદગે પસાર થઈ જાય અને કંઈ નહું જાણવાનું મળે. વારાફરતી દરેક બેન વાંચે અને ખીજી બેતો આંબળે તો તેથી વાંચતાં થક ન લાગે અને દરેકનું વાચન સુધરે વળી કંઈ ન સમજાવું હોય તો એક ખીન્ને પૂછી વિચારી તે શુંએ ઉઠેલો શકાય. જ્યારે એક બેન વાંચતી હોય ત્યારે ખીજી બેતો સોવે, દાંતે, શુષ્કે તો સંભળવુંનું અને એ કામ એમ અને સાથે

થશે. આરોગ્ય કેવી રીતે જળવાય, બાળકની માવજત કેવી રીતે થાય, કુદરતના કયા કયા નિયમો પ્રમાણે વર્તવું નોઈએ, આ સંબંધી બેતોને બહુ જ થોડું જ્ઞાન હોય છે. બાળકોને નાની વયથી જ ધણી ખોટી ટેવો અનુભૂતાં પાડવામાં આવે છે, અને તે આગળ જતાં સરીરને હાનિકારક થઈ પડે છે આ વિષે વાંચી માહિતી મેળવવાથી સંસાર સુખી બનાવી શકાય. સરીરશક્તિ વધારી શકાય. જેવાં માબાપ તેવાં છોકરાં. તેમાં જ બાળક ઉપર માતાના સંસ્કાર બહુ હિસા પડે છે ને માતામાં સારા વિચાર, ઉચ્ચ મનોબાવના, સુધારતા, સ્વચ્છતા હોય તો બાળક પણ તેવું જ થાય છે, કાગળ કે ધણીખરો સમય બાળક માતા પાસે જ મળે છે. ને બેતો પેતાનો નવરાસનો સમય ધર્મનાં, દેશપરદેશનાં મહાન ઓ પુસ્તકો સંબંધીનાં, આરોગ્ય સંબંધીનાં, અને એવાં અનેક સારાં પુસ્તકો વાંચીને તો તેમનામાં સારા વિચારો ઉદ્ભવશે. બીજાઓએ પેતાના દેશ માટે શું શું કર્યું હતું એ નોઈએ અંધ ઉપદેશો. સમજશે કે પેાતે કર્યુંય કરતાં નથી તેમનામાં દેશપ્રેમ પ્રગટશે. સૌજન્ય તેવી અસર અને પુસ્તકો પણ એક રીતે સોખત જ છે, જેવું વાંચો તેવા વિચારો આવશે. વાચન હાગ પેતાનું જીવન સુધારારો, અને બાળકો પર વગર મહેનતે સારા સંસ્કાર પડશે. વળી જનતને સુધારણ કે બાળકને સંસ્કારી કરવા ખાસ ખીજું કામ બાજુ પર મૂકવાની પણ જરૂર નથી. માતાપિતાએ બાળાવવા લીધેલો શ્રમ સાર્યક થશે. નવરાસનો સમય—સુદર રીતે પસાર થશે.

નવરાસનો સમય બગચાંચાંનું કામ કરીને પણ ગાળી શકાય. કોકરાંની ટોપીઓ, મોજાં, સાહાની ડોરો, કમલાં, ટેબલ ઉપરના ફમાલ એવી બીજી કીકથી, રેશમથી કીકીયાં, અથવા એકલા દોરાથી કે લીનથી કરાય, આ

સાધારણ સ્થિતિની અથવા આમદાની બેબોને ન પોસાય, એ ન કરી શકે; પણ મુખર્ષ, સુરત, અમદાવાદ જેવાં શહેરોમાં રહેનાર બેબો ખુશીથી કરી શકે. એમના પહેરવા ઓઢવાના કામ પૂરા પડશે, અને સાથે સાથે સુંદર કળા શીખાશે. ધણી પારસી બેબો તો ભરતમૂંઝવણના કામમાંથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે, શહેરનું ખર્ચાળ જીવન ગાળનાર બેબો ભરતમૂંઝવણનું કામ કરે તો તેમને તો આમદાની બેબો કરતાં વધારે નવરાશનો સમય મળતો હોવાથી વધુ કામ કરી શકે, જો ધારે અને મન છે તો તેમાંથી પૈસા પણ પેદા કરી શકે વળી વારંદા ગુથેલું બજારમાંથી લેવા કરતાં દાંચે તે કરી લે તો તેથી નવરાશનો વખત પણ સારી રીતે જશે. પોતાની ઇચ્છામાં આવે એવી જાતનું ગુથણ કે ભરતનું કામ થાય. અને તે વધારે સારું પણ થાય.

નવરાશનો સમય ગાળવાના મામું વધુ છે. માત્ર વધી જ એ-છે કે આપણે સૌ સ્વમાર્થી જ આગમ્મ બની ગયા છીએ. નહિ મને તો ખાટા માર્યા કરીશું, પડી રહીશું, ગામગપાટા મારીશું, પણ એમ નહિ વિચારીએ કે સાલો ત્યારે કંઈક કરીએ, દરેકને થોડાપણે વખત તો નવરાશનો મળે જ છે, સમયનો કંઈક ઉપયોગ કરવો એ દરેકનો ધર્મ છે. બાકી વખત કંઈ ઠાઈની પરવા નથી કરતો, એ તો એની ગતિએ ચાલ્યા જ કરશે. જેને પોતાનું જીવન સુધારવું હોય, જેને વખતની કિંમત હોય તે નવરાશની દરેક દરેક પળનો સદુપયોગ કરી લે. બેબોને ધણીવાર શું કરવું તે સંજ્ઞ નથી, તો તેમને માટે નવરાશનો સમય ગાળવાનો કંઈક મામું ઉપર જણાવ્યો છે.

સાધારણ સ્થિતિની અથવા આમદાની બેબોને ન પોસાય, એ ન કરી શકે; પણ મુખર્ષ, સુરત, અમદાવાદ જેવાં શહેરોમાં રહેનાર બેબો ખુશીથી કરી શકે. એમના પહેરવા ઓઢવાના કામ પૂરા પડશે, અને સાથે સાથે સુંદર કળા શીખાશે. ધણી પારસી બેબો તો ભરતમૂંઝવણના કામમાંથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવે છે, શહેરનું ખર્ચાળ જીવન ગાળનાર બેબો ભરતમૂંઝવણનું કામ કરે તો તેમને તો આમદાની બેબો કરતાં વધારે નવરાશનો સમય મળતો હોવાથી વધુ કામ કરી શકે, જો ધારે અને મન છે તો તેમાંથી પૈસા પણ પેદા કરી શકે વળી વારંદા ગુથેલું બજારમાંથી લેવા કરતાં દાંચે તે કરી લે તો તેથી નવરાશનો વખત પણ સારી રીતે જશે. પોતાની ઇચ્છામાં આવે એવી જાતનું ગુથણ કે ભરતનું કામ થાય. અને તે વધારે સારું પણ થાય.

આહક બહેનોને આ ઉત્તમ ગૃહઉપયોગી વાનગીનું આધુનીક હશે લખાયેલું પુસ્તક માત્ર રૂ. સાડા પાંચમાં મળે છે

“મારુંઘર”

આ બહેનોનું ઉપયોગી પુસ્તક છે. આમાં પાંચ ભાગ છે દરેક ભાગ વિવિધતાથી વર્ણવે છે. તે જોવાથી તમને ખાતરી થશે વધુ માટે દાખલ થોડે પાને

જો

આગી છી મન રૂ. ૬-૦ ૦

૮. ખ આહ આના વધુ.

આ પુસ્તક આદકોને રૂ. ૫-૮-૦

માં ૮. ખ. સાથે મળશે.

જે માલક બહેનને આ પુસ્તક લોકલું હોય તેમણે તેમનો આહક નંબર અનુસર જણાવે. તે વગર પુસ્તક આપી શકીશું નહિ

આ લાભ આદકોને જ એક ગહિના સુધી જ મળશે.

આજેજ તમારું પુસ્તક મેળવવા મની- જોઈર કરો

“શ્રીબોધ” કાર્યાલય

પીરમશા રોડ, અમદાવાદ

માનું દૂધ— બાળકનો શ્રેષ્ઠ ખોરાક

યુરોપ તથા અમેરિકા જેવા દેશોમાં બાળકને ધાવણુ છોડાવી બાટલીના દૂધ પર ચઢાવી દેવાની ફેશન થઈ પડી છે. આપણા દેશમાં આ રિવાજ બ્યાપક થાય એવો સંભવ નથી હિટલુડે આપણે ત્યાં તો ફેટલીક બીઓ છોડરોને બહુ લાંબા વખત સુધી ધવડાવે છે. આમ છતાં, મોટાં શહેરોમાં અને 'સુધરેલી' કોમોમાં બાળકને ધવડાવવાને બદલે 'બાટલી' આપવાની પ્રથા પ્રસરવા માંડી છે. આ પ્રથા અનિષ્ટ હોઈ એ વિષે કંઈ લખવાની જરૂર છે. આ વિષય ઉપર અમેરિકાના પ્રખ્યાત વિદ્વાન ડોક્ટર એલેક્સીસ કેરલના વિચારો જાણવા જોઈએ.

સાધારણ રીતે ડોક્ટરોમાં ધણા મતભેદ જોવામાં આવે છે પરંતુ એક બાબતમાં, તો સકલ દેશના ડોક્ટરો સંમત છે કે બાળકને માટે ધાવણુ જેવો શ્રેષ્ઠ ખોરાક નથી. માતા દૂધની જગા લઈ શકે એવી એક પણ વસ્તુ હજી સુધી પ્રાપ્ત થઈ નથી. લગભગ દરેક સ્ત્રી, ધ્રુવે તો, પોતાના બાળકને ધવડાવી શકે એમ હોય છે.

બાળક જ્યારે માતા પેટમાં હોય છે ત્યારે માતી, માથે, માંદા અંગ, હોય છે. લગભગ તેવો જ સંબંધ પ્રસવ પછી પણ ધણા માસ ચાલુ રહે છે શરીર બે જુદા હોવા છતાં મા અને બાળક ચાન્ડોન્યામિત હોય છે. આથી કરી માતા સ્તનને સ્થાને બાટલી આપવામાં આવે એ અયોગ્ય જ છે.

દૂધ ચૂસે છે. જે કોશીમાં (cells) દૂધ છે તેની પામે અને આજુબાજુ ઝીણી ન વાહિનીઓ હોય છે. એમાં લોહી રૂપાં કરે છે. એ લોહીમાંથી દૂધ બને છે. લગ ૨૦ થી ૨૫ શેર લોહી આ શિરાઓમાં જાય ત્યારે એક અધોળ દૂધ તૈયાર થાય આ દુધમિ ખરેખર કામ કરી

તે માટે શરીરની બીજી મશિનોની મદદ જરૂર પડે છે. બાળક પ્રસવે પછી માત મસ્તકમાં આવેલી પિટ્યુઈટરી ગ્લાન્ડમ કુકમ છૂટે છે એટલે છાતીમાં દૂધ બનવા લાગે છે. વળી જે અંડકોશ હોય છે તેની સ મધી સગર્ભા સ્ત્રીની છાતી તૈયાર થાય બાળક ધાવે એટલે મર્જાશય સંકોચાય અને અટકાવ બંધ થાય છે. આમ શરીર જુદા જુદા અવયવો સાથે સ્તનનું કામ સંભાળે છે. આટલાં પરથી સમજાશે કે મા શરીરની શોભા વધારવા કે દરજીની ઊંચું મુજબના નવા નવા ઘાટ વાળી 'બેડીસે પહેરવા માટે લગવાને સ્ત્રીને આ અ નથી આપ્યું'. પરંતુ ભવિષ્યની પ્રજા યોગ્ય વિકાસ અને પોષણ માટે આપ્યું.

લાવવામાં માતા બાળકને ખજા વાપ પડે છે; આથી જોના સ્નાયુઓ ખીલે છે જન્મમાં, નાક તથા મુખ પ્રમાણસર બંધ છે તથા મજબુત બને છે. શીથીમાંથી પોષાતું હોય ત્યારે આમ બનતું નથી. ઉપગત બાટલી, ટાટીઓ વગેરે સાફ રાખ

વાદેશ્વરી-મેળવતીને મનમાં મનોવ પામ્યા કે, આવા પરદુઃખભાગ્યન પરોપકારી ને સર્વે એશ્વર્ય મંપન્ન પુરુષ જ સુખી છે. કેમકે આખી પૃથ્વીના રાજાઓના શાહુકાર ગણાય છે. વાસ્તે આ ભૂગોળ ઉપર એક જ એજ કક્ષત સુખી હશે. તેથી તેની જલદી મુલાકાત લેવા રવાના થાઈ. એવો વિચાર કરી પૈસા શેકનાં મનુષ્યો પાસેથી લાથી, ધોડા ને ચાકર વિગેરેને સાથે લઈ, એકદમ શેકની મુલાકાતે રવાના થયા. બેચાર મદીનામાં તેઓ શ્રીમાન્ કમ શેકના ચહેરમાં આવી ચડ્યા, ને મુકામ પર શેકનેજ મળવા ગયા. શેકજી મદાનિવેડી પુરુષ હોવાથી એકદમ રસ્તા ઉપર લેવા સામા આપ્યા, ને મુકામપર લઈ જઈને મણીજ આગનારવાગતા કરી. બે ચાર દિવસ સાથે કૂપી, લખા, ખાલ આવવાનું કારણ પૂછ્યું. ત્યારે જણાવ્યું કે આ જગતમાં સર્વ વાતે સુખી તમે જણાવો છો, તેથી હું તમે સુખી છો કે દુઃખી, એટલેજ મારે પ્રશ્ન છે. જવાબમાં શેકે જણાવ્યું કે, “મારા કુટુંબમાં બધાં મારા દુઃખ પ્રમાણે ચાલે છે. આખો દુનિયાના બધા રાજા ને પ્રજા મારી મરજી સાચવે છે. તેમ કરીને સુખી છું. મને કોઈ જ વાતની જાણસા આ મૃત્યુ લોકમાં જરા પણ રહેલી નથી, પણ મને એક જ દુઃખ છે, તેનું વર્ણન તમોને કરેવાને અશ્કય જણાતી નથી. કેમકે કદાચ તેનો કોઈ ઉપાય મળી આવે.” ત્યારે કાળેન્દ્રનાથ બોલ્યા કે હે ગિર! મારાથી બનશે તો હું તમને સુખી કરી જઈશ. ત્યારે કંગળ બોલ્યા કે બાઈ મારે લાં પુત્ર પુત્રીની જદો નથી તેથી હું મણી દુઃખી છું. રાતદિવસ મારા હૃદયમાં જે દુઃખ છે તેનો અંત આવતો નથી.

આ વાત સાંભળી કાળેન્દ્રનાથે કહ્યું કે હે મિત્ર ધીરજ રાખો. પ્રભુની કૃપા દશે તોઆશા ફળીભૂત થશે. એમ કહી ઉઠાસી રિયતિમાં લાં થી ચાલ્યા ગયા. ને પ્રભુને નમન કરતા કરતા

દીમાલય પર્વતની એક જાગી રાત્રે આવી પૂજ્યા. બીજે દિવસે કોઈ મદા પુરુષને રસ્તામાં દીધા. તે બીચારાના કરીરપર અનેક કીડાઓ લતા તેથી તેને જોઈ મદારાગળે મણી દયા આવી. તે તેની આગળ ગયા ને જોયું તો તે બીચારો કાંઈજી દુઃખની લાચ વગર તે ખો-ખા દસે છે !

તોપણ મદારાગળે તેના અંગપરના સપળા કીડા દૂર કરી પાણીએ ધોઈ નાખ્યા ને તે પુરુષને બેસાડ્યા. ત્યારે તે પુરુષ બોલ્યા કે હે પાણી મનુષ્ય તું કોણ છે ? શા વાસ્તે તેં આ કીડાને મારાથી દૂર કીધા ? એ બેવકૂફ, જો તું એ કીડા પાછા મારા અંગપર નહિ ગોઠવશે તો હું તને મારી નાખીશ આ વાત સાંભળીને મદારાગળએ બધા કીડા પાછા ગોઠવ્યા ને પછી નમન કરીને પૂછ્યું કે હે દેવ, તમે આવા દુઃખી છતાં શા વાસ્તે દસો છો ? તે

જાદુઈ કાચમણી

અથવા

ત્રિકાળદર્શી અરીસો

આ કાચમણીની મદદથી, સ્ત્રીપુરુષ અથવા બાળક, જીવ જાવિય અને વર્તમાન જાણી શકે છે. મરી ગયેલા માણસોના આત્મા સાથે વાત કરતા, દુનિયા માર્ગજ દુરના સગા સાથે વાત-ગીત કરવી, રેસ, સદા તથા લોકટોચના નંબર કાઢવા, ગુપ્ત ધન અથવા જરોખના પત્રો મચવા પત્રીને નજરે જોઈ શકવું તથા કોઈપણ જાતના ગુપ્ત સવાલોના જવાબો મેળવી દેવાય છે. ગ્લાસ જેવાની રીત સાથે મોહલાય છે અને તે પ્રમાણે જોવાથી ન દેખાય તો પૈસા પાછા મળશે.

કીંમત રૂ. ૩) પોસ્ટેજ ખર્ચ
રૂ. ૧૦) દસ આના
પ્રોફેસર જીંહરી હીપ્નોસ્ટીટ
૧૧૨, ગીરગમ પોર્ટુગીઝ ચર્ચ સામે
મુંબઈ નં. ૪.

બોલ્યા કે સુખી કાણુ ! ને દુઃખી કાણુ ! એ
જ્ઞાન ન્યાં સુધી મળ્યું નથી, ત્યાં સુધી તદન
મૂખ છે. ન્યાં સુધી તેઓ પોતે આ દુન્યવી
માયા શું છે તે સમજતા નથી, ત્યાં સુધી
દુઃખી છે. કારણ કે સંસારનાં તમામ પ્રાણી-
ઓને કલ્પના રૂપી કીડા ડાબ્યા કરે છે, ને
જેમ તેમ કલ્પના વધતી જાય તેમ તેમ એ
કીડા મોટા થતા જાય છે. વાસ્તે તમામ દુઃખી
કહેવાય છે. પણ હું તદન સુખી છું, કે મારા
મગજમાંથી એ કીડા તદન મરણ પામેલો હું
ભેળા છું. ને તેથીજ આ કીડાઓનાં દુઃખ
મને નડતાં નથી. ન્યારથી આ સ્થિતિ મારી
યઈ ત્યારથી મારી સ્થિતિમાં સર્વે પ્રાણીઓને
એ કીડા કેવા કેવા પ્રકારનાં દુઃખોમાં નાખે
છે તે હું બેઠાં બેઠાં મારી નજરે જોવા કરું
છું, તેથી કરીને મને જે આનંદ થાય છે તે
આનંદમાં હું હમ્મ છું,

આ વાર્તા સાંભળી મહારાજ શરમાઇ
ગયા ને તેમની તરફનાં ખર્સ બોધરૂપી વચ્ચે
સાંભળી પોતાના ગામમાં જઈ રાજ્યકારોવાર
ચલાવવા લાગ્યા.

પ્રિય વાંચક ! આ વાર્તા ઉપરથી આપણને
ખરો બોધ એ મળે છે કે ન્યાં સુધી માનવી
આત્મીકજ્ઞાન મેળવતું નથી ત્યાં સુધી તેનું ચિત્ત
ખીલતું નથી. જેઓ આ માયાવી દુન્યામાં
કલ્પના રૂપી વાસનાઓ મનમાં ઉભી કરવામાં
મગ્ન થઈ છે, ને તે કલ્પનારૂપી વાસનાઓ
ન્યારે રૂણીજીત થતી નથી, ત્યારે તેઓને બારે
દુઃખ લાગે છે, ને પોતે દુઃખી કહેવાય છે,
એવા મનુષ્યોની ન્યારે તેઓનાં બાનની શક્તિ
ખીલે છે, ને ન્યારે ઈશ્વરી કાવદાનું જ્ઞાન થાય
છે, ત્યારજ તેઓનું દુઃખ ઓછું થાય છે, ને
તેમાં આનંદ માને છે.

કન્યા કેળવણી.

માળાઓને હિન્દુ કેળવણી મેળવવાની ખાસ જરૂર છે, એ વિષે કાંઈજ શક નથી.
આપણે જેમ તેઓને વધારે કેળવણી આપીશું તેમ તેઓ પોતાના સદ્ગુણો વધારે સારી
રીતે કેળવી શકશે અને તેઓ જિંદગીમાં હિન્દુ અને પવિત્ર આનંદ ભોગવશે. એ ઉપરથી
હું એમ કહેવા નથી માગતી કે આપણી બાલાઓને માત્ર યુનીવર્સિટીનીજ કેળવણી આપવી.
કુદરતે જીને વધારે નમ્ર, માયાળુ, દીલસોજ અને નાજુક બનાવી છે અને તેથી તેઓ ધર-
સંસારનાં કામ કરવાને વધારે લાયક છે. જો આપણી કન્યાશાળાના અભ્યાસક્રમમાં એવા
વિષયો દાખલ કરવામાં આવે કે તેઓ પોતાની ખાસ કુરળે અજાની શકે, (દાખલા તરીકે
સુખ-શાન્તિ અને સારવાગના વિષયો તેમજ સાવ-સના વિષયો ઉપર વધુ ધ્યાન આપવામાં
આવે, કરકસરનું શિલ્પ આપવામાં આવે અને તેમના હૃદયમાં ગાયને, સીવજી, ગ્રંથજી
તથા રસોઈ અને બળકાની કેળવણી માટે ઉમંગ પેદા કરવામાં આવે) તો આપણી તે
બાલાઓ ગૃહિણી અને માતા તરીકેની જાણે જાનપરક બનતી શકે તેવી પ્રશન ઓછો.
મનવાની આશા રાખી શકાય.

સરકાર વેરો

[શ્રી. વિમળાગીરી ચાલીલાલ સ્વતંત્રવાદ.]

ચોમાસાનો વખત પુરો થયો હતો. પાણીનો હરિએ પાયો નથી. ઉનાચામાં સુધાવલી નદીએ વરાશે, ધરતીમાતા લીલાં કપડાં પહેરી શોભી રહેશે ને આપણને વર્ષાઋતું અનાજ મળશે એ ઉમેદ તો મનમાં રહી ગઈ હતી. નવગમના ઉત્સવ આપ્યા હતા. દરેક વર્ષે નવરાત્રમાં તો માતાજીના ગરના પૂજા ને ઉપન કરવા એકોનોનાં ટોળેટોળાં ચારે દિશાએથી આવતાં, પણ આ વર્ષે તો એકોનો પૂજા વચ્ચે થવા હોય એમ લાગતું. ગામ આખું શોકમાં ડુબી ગયું હતું. ગયા વર્ષે અનાજ તો ચોમાસામાં ખાસ ધર્મ ગયું હતું ને આખા આંક મહિના કાળ જવા સમયે ઉભા હતા. વાઝામાં જતાં નિરતેજ ચણેલાં ને દુર્ગળ પડેલાં ટોરો જોઈ પટેલીઆઓના દાંભ મગડી જતા, પણ ઉપાવ હતો જ નહિ. રેવોનો કોપ ચણે મનાનો. પૂર્વનાં પાપ ઉગી નીકળ્યાં, કળીયુગમાં તો આમજ થવાનું એવા એવા વિચારો આવતાં. જેલાં વાસ વર્ષ થયાં વરસાદની જુગો પડતી, પણ થોડું વધતું પાણી મળતું ખરું. પણ આ વર્ષે તો હરજ વળી ગઈ હતી તેમાં સરકાર તરફથી મહેસુલની વસુલ લેવાની સખ્તાઈ થતી હતી.

“ગમા પટેલ, સાંભળ્યું કે રૂં પરમ દિવસે ન સાહેજ મહેસુલ વસુલ કરવા આવવાના છે.”

“શું કહો છો? શું મહેસુલ લગવાની છે? પાકયું હોય તો મહેસુલ, આ વર્ષે મહેસુલ નાની! તવાડી ઉધાડી આંખે આવશે કે મીચેલી આંખે? પાક આ વર્ષે નથી ઉતર્યો એ વાત

તો જાણીતી જ છે ને? વરસાદને આપણે માઈ માઈમાં તો ન્હોતો સંતાણ્યો ને?”

“અરે બાપા, આઠગા શું થાઓ છો? મેઘલાએ ત્યાં ગર નથી કરી ત્યાં સરકાર કેમ કરી કરશે? પૂર્વમાં પાપ કર્યાં હશે તે ભોલવ્યા વગર છૂટકો નથી. પટલાઓએ તો રોકાણ કરવા માંડ્યું છે ને માયો ભેંસો ચરવા પડી છે, કાજા વગર ચલાવે પછે ખાસ, વગર કેમ ચારે? કોણ જાણે ચાએ પાપ કર્યાં હશે કે ચાએ કાળ પાયો?”

“અરે બાપા, એટલું દેશુ શીકે છે. કે પીવાનું પાણી મળે છે. કાચ મહિના પછી તો તેમ જાણે થશે. આઠગા શું થાય છે તેજ જાણો છે.”

રામા પટેલ જાણ્યા, “હજી આપણે તો શીકે છે પણ આ બિચારા દારીયાઓની સ્થિતિ જુદી દવાનક છે. આપણે એમની ગર નથી લેવી રળ આપી, પછી એમના જેટ શર્ષ રળ, આ છે? એમની પામે અનાજ જ નથી ને રહેવા ભાંગ્યું છૂટ્યું ચુપ્પું રહ્યું નથી. અરે! આપી ગામના વસવાઈ તોડીની સ્થિતિ તો જોઈએ છુટી જ છે. આપણો સ્થિતિ પર જ એમનો ટકાવ. આપણે ખાસ અને અનાજ ના લાવી સડીએ ત્યાં એમને ક્યાંથી પોષીએ? આ આપણો શાસી હામમ કાલે કહી ગયો છે કે એ તો કાં તો ગામ છોડી જરી અગર આપ-ખાત કરશે. ધરમાં જુએ ટળવળતાં ભેરાં છોકરાંનું દુઃખ એનાથી જોવાનું નથી.”

ચોરે એટલા પટેલીઆઓ આવી વાતો કરી રહ્યા હતા. જુએ ચારતાં બાળકો આમથી તેમ

રીને આંચ ના આંચે તે સારુ ખેડુતોએ ચાર
આની કર ખે' મદિનાની મુદતમાં ભરી જવે.
આ ચોરાની નહોતો ચોરાપર 'મુકામ' ને મહેર
હાં પીટાવી ખેડુતોને વહેવાઈ ગામમાં તો
હાદાકાર વર્તા રહ્યો.

x x x

"કેમ ભાઈ, આપણે પછી શું નહી
ક્યું? આ પંદર દી તો ગયા છે ખીન' જતાં
વાર નહિ લાગે ને વેદીઆઓ આવી ઉભા
રહેશે. મહેસુલ નહિ ભરીએ તો આ આપણાં
મૂખ્યાં તરસ્યા પડી રહેવાનાં મુ'પાં પર જમી
આવશે, ને એ ઢોળારાં દશે તે પણ જશે. મારી
તો સલાહ છે કે આપણાં દોરો યદેરામાં જઈ
વેચવા અને આવેલા પૈસામાંથી મહેસુલ
ભરી દેવી."

"અરે કાકા, એમ કરવાની ખીલકુલ
જરૂર નથી. જુઓ પરમેશ્વરે આપણા પર
કૌપ કર્યો છે ખરો, પણ સરકારના દાવ્યા
દવાવાની કાંઈ જરૂર નથી. આને દોર વેચશો
તોયે શું ઉપજશે? ખેલાં તો યદેર સુધી લઈ
જવામાંજ દીક ખર્ચ પડશે. પછી ત્યાં પણ
વરસાદ આપાની મહેર નથી, એટલે કાંઈ સારી
કીમત આવવાની નથી. આ આપણા એસોના
બળદના ત્રીસ ત્રીસ પણ નહિ ઉપજે. એટલે
બળદ ગાય બેઝો વેચે આપણો દુકાડો વળ-
વાનો નથી. સારો રસ્તો તે એજ છે કે મુ'ગા
ખેસી ગ્રેહુ', અને મહેસુલ વસૂલ કરવા આવે
તેમને એમની કાવતી રીતે મહેસુલ લેવા દેશ.
અમે અડધા તો મરેલાં જ છીએ ને? તો પૂરાં
મરીશું નો કૃષ્ણ બેગા ચર્મશું. બળદ વંચી
જસલ બગીશું તો ઉંધ કેમ આવશે? બળ-
કપકાભરી નજર સામી નહિ તરે? ગાય
બંસોના મેકાગ કાનમાં ચૂકા નહિ કરે?
મારો તો વિચાર છે કે આપણે બધાએ એકઠા
ચક ઉપર કલા પ્રમાણે કરવું. પણ ખીન કરે
ન કરે, હું તો મારે આમજી કરવાનો છું."

ચોરાપર ભરાયલા ખેડુતોમાં કેટલાકો આ
મત વિરુદ્ધ થયા. પણ ઠરાવ થયો કે મોઢને
બંધન નથી. જેને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કરવું
કેટલાકે ખેડુતોએ બાબુના ગામમાં જઈ દોર-
દાંખર ને રાચરચીયું વેચી મહેસુલ ભરી પણ
ગામના મેટા લાગે તો મૂળની ચીખામણ
ખાનમાં લીધી.

"મુદત થયા છતાં મહેસુલ ભરાઈ નહિ
એટલે તસાદી સાહેબ ફરીથી આગ્યા.

"કેમ રસાલખા, આ વેકાને કાલે હાં
પીટાવી છાંતી તક આપી, પણ કાઈ દાદાંદેતું
નથી. દવે શા પગલાં લઈશું?"

"અરે સાહેબ! આ બધું તોફાન પેલા
મૂળોવાનું છે, મેં ફરીથી ખબર કાઢી છે. એના
પર ખેલાં હરાજ કરો. બેરી છાંદરતે બહાર
કાઢો એટલે નરમ પડી જશે, ને ખીનઓ

ટોકટરો તથા વેદો વાંચશે કે ?
કવીનાઈનની જરૂરીઆત શા માટે ?
ગેલેરીઆ તાવ માટે
વાપરે.

અમર મેલેરીઆ પાવડર

તાવ, ઉશ્કેરી, મસગમણ, કળતર, વીગેરે
ઉપર ખંજો જ અકસીંગ. માથું દુઃખવું, કાનમાં
અવાજ થવા વીગેરે યતુ નથી. તાવની શરૂ-
આતમાં તાવ આગ્યા પછી એને તાવ અટ-
કાવવા માટે જીજી સારા વેદો અને ડોકટરની
વપરાસમાં સારી પ્રયાંસા મેળવી છે. ધર્મદા
દવાખાનાઓને રપેશીઅલ લાવા આપવામાં
આવેશે. પાવડરની કીમત રતલ એકેના
રૂા આર. લખો:—

શ્રી અમર ફાર્મસી

રાણદ—અમદાવાદ

આ બેઈ ગભરાઈ જશે ને કામ રહેવું જશે,”

“મીયાં વાત તો ઠીક કહી પથ્થુ કંઈ આડું ન તો નહિ જાગે ને ?”

“ના સાહેબ ના, શું ગભરાવ છે ?”

“ઠીક ત્યારે કાલે સવારે વાત.”

નમાયાં જગ્ય લગુને લખને મૂળ ખારણામાં હતો, ગાયો ભેસો ને જળદને સુકો ચારો હતો. ધરમાં મા અંદર રાખડી કરતાં હતો ધાઢી સાહેબની સ્વારી આવી.

કેમ હો ? મૂળપટેલ ! કેમ મહેસુલનું શું ?” તલાટીએ ધીમા અવાજે વાત ચર કરી.

“મહેસુલ ક્યાંથી ભરીએ ? વરસાદનું ટીપું નથી. આ અમારું ઢોરો ને બાળગચ્છા મરે છે ને મહેસુલ ભરવા નાણાં વાં ક્યાંથી ?”

“પથ્થુ સગરનો હુકમ તો સાંભળ્યો છેને ?”

“હા સાંભળ્યો છે, પથ્થુ સરકારની આંખો બંધ છે ? જોશે ને ક્યાંથી મહેસુલ આપશે ચાર વરસમાં મહેસુલ ભરવાનો અનાકાની એ કરી હતી ?”

“પથ્થુ સરકારને એ અર્થ ચલાવવો છેને ? મુલ ના આવે તો અર્થ કેમ નીકળે ?”

મહા પ્રયત્ને શીતિથી વાત કરતાં મૂળ-થી આખરે ના રહેવાયું ને એ બોલ્યો : “મારા જેવા તલાટીઓને રજા આપે. જે માં વરસાદ ચાપ ને મહેસુલ મળે તે વર્ષે જ રાખી લે.”

“કેમ બોલતાં બોલતાં બહેક્યો કે ? જો મળ. સાંજ સુધીમાં પૈસા ચોરામાં ભરી જે, નહિ તો પછી તારો સામાન હરાજ લે. આ છેલ્લો હુકમ છે.”

“તલાટી સાહેબ, જે કરવું હોય તે કરજો.”

સાંજ સુધી વાટ ના જોવી હોય તો નાજોગો. હું મહેસુલ ભરવા આવી ચકું તેમ નથી.”

“સાહેબ, એ માણસ જીદી છે. મમતે ભરાયો છે. એને ઢોર ખતાવ્યા વગર નમવાનો નથી.” રસાલખાં બોલ્યો.

“રસાલખાં, તમારે ખેતર પાદર હોય એમ લાગતું નથી. તમારી પાસે મુંગા પ્રાણી પથ્થુ હશે નહિ હોય તો તમે આ ચખ્ખો બોલીજ ના શોકો”

“હવે કદાપથ્થુ રહેવા દે.” બપોરે એ વાગે આવવાનું નક્કી કરી તલાટી સાહેબ મૂળા, મામમાં કાઢી પોતાઈ ને મૂળના સામાનનું-ઢોર, વાસણ ને ફાટયા દ્રવ્યો લુગડાનું લીલાંકિ યથું. પથ્થુ લેનાર ના મગવાથી માલની જાતી કરી, મહેસુલ બદલ સરકારી ઝોરીસે લઈ જવામાં આવ્યો.

ધરમાં માને અને ભગ્ય જગુને લઈ મૂળ મહાદેવની ઝોસરીમાં જઈ પડ્યો. જૂખને લીધે તથા ખુદશામાં પડી રહેવાથી એ ત્રણ દહાડામાં એની મા મરી ગયાં ને થોડે વખતે ટળવળતાં રહ્યાં જગ્યબુને અનાથ આશ્રમમાં મુકવા પડ્યા. મૂળ ઢોર, ખેતર અને મા તથા ઊકરં ગુમાવવાથી અર્ધ ગાંડો યઈ ગયો. બીજા ખેડુઓની પથ્થુ આ સ્થિતિ કરી તલાટી સાહેબ મામમાંથી રહ્યુંસહ્યુ અનાજ ને ધન લઈ મયા. દાહ તડકો ને જૂખમરને લીધે નવા રાજો વખા. આ રામચાળામાં કાણુ, જાણુ કેટલાંએ માણસો મરી ગયાં અને કેટલાંએ ગામડુ ઊડી ને સહેરમાં મજૂરી કરવા ગયા.

જે જીવતાં રહ્યાં તે પથ્થુ અર્ધમુઆ જેવા જ દર્તા તેમનામાં જીવવાની પથ્થુ હોંશ નથી, તો ખેતી સુધારવાની અને નવા પાકના વિચાર કરવાની હોંશ તો ક્યાંથીજ હોય ! આ રીતે કેટલાંએ ગામડાનો વિનાશ થયાજ કરે છે.

સોનું અને સુગંધ

શ્રી. ડુંગરસી ધ. સંપટ, શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ અને
'સમરાજ્ય'ના કલાનિર્દેશક શ્રી. કનુ દેસાઈ આ રીતે સાક્ષર
નવલકથાકાર અને કલાકારના સંયુક્ત સહકાર દ્વારા તૈયાર થયેલ
દામ્પત્યજીવનની અપૂર્વ રસકથા

જીવનસખી

ખંડ ૧-૨-૩ સાથે

કર્તા:—

શ્રી. ડુંગરસી ધ. સંપટ

પ્રસ્તાવના-લેખક:—

સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ વ.
દેસાઈ M. A.

ગ્રામ એજન્ટ:—

એન. એમ. ઠક્કરની કું.
બુકસેલર્સ પબ્લિશર્સ.
૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૧

કિંમત રૂ. ૪-૪-૦

બી. પી. ખર્ચ દસ આના બાં.

૯૫ જેટલાં દ્વિરંગી
ત્રિરંગી ચિત્રો, સુંદર
ત્રિરંગી બોક્સ સાથે.

સંસ્કારલક્ષ્મી અને ઘરની રાણીને મળેલા અપ્રતિમ આવકારથી પ્રેરાઈને
શ્રી. ડુંગરસી ધરમસી સંપટે આ પુસ્તકની રચના કરી છે. તેમના પ્રસિદ્ધ સર્જન
'સંસ્કારલક્ષ્મી'માં જે છે તે 'ઘરની રાણી'માં નથી અને 'ઘરની રાણી'માં જે છે
તે 'સંસ્કારલક્ષ્મી'માં નથી અને એ બન્નેમાં જે નથી તે જીવનસખીમાં છે
એવી ઢગળું આ અનોખું અને ચિત્રાંકનોથી પૂર્ણ સુંવાળું સર્જન છે. શ્રી
ડુંગરસી સંપટની લેખિની માટે ગેમત નથી. ગુજરાત એમને એક સિદ્ધસ્ત
લેખક તરીકે માને છે અને આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવનામાં ગુજરાતના પ્રસિદ્ધ નવલ-
કથાકાર સાક્ષર શ્રી રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈએ કહ્યું છે તેમ: "તેમનો

ધાના રસમય લેખન સુધીની તેમની લેખનપ્રવૃત્તિ પ્રગટ છે.” આવા પ્રસિદ્ધ લેખકની આ કૃતિ હોવાથી તેની સફળતા માટે બે મત છે જ નહિ.

‘જીવનસંખી’ એ એક રસકથા છે. એને રસકથા કહેવી કે સ્ત્રીઓ માટેની સંસારકથા કહેવી એ બંને સરખું જ છે. પુસ્તકને ત્રણ ખંડમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યું છે. પહેલા બે ખંડ વિવિધ વિષયોથી ભરપૂર છે અને તે સુંદર, સચિત્ર સ્વરૂપમાં આપાયલા છે. ખંડ પહેલામાં અર્ધનારીશ્વર અને માતૃસ્નેહ, સ્ત્રીઓની મહત્તા, વેદ-મહાભારત અને સંસારમાં તેમનું સ્થાન વગેરેની ચર્ચા કરવામાં આવી છે. સ્ત્રી-પ્રશસ્તિનાં અનેક વચનામૃતો, સાચી ગૃહિણી બનવા જીવનસંખીએ પાળવા જોઈતા નિયમો વગેરે આ વિભાગોમાં સુંદર અને આકર્ષક સ્વરૂપમાં આપવામાં આવ્યા છે. એ જ ખંડમાં ‘ઘરવૈદ્ય’ ને લગતું એક પ્રકરણ પણ આપવામાં આવ્યું છે. આપણી સ્ત્રીઓને ઘરમથ્થુ વૈદકત્વ જ્ઞાન પણ હોવું જરૂરનું છે અને તેઓ જો આવા જ્ઞાનથી પૂર્ણ હોય તો તેમનું પોતાનું જ નહિ પણ ઘરનાં માણસોનું ને સંતાનોનું આરોગ્ય પણ સદા કાયમ જ રહેતા પામે છે. નાના પ્રકારના અનેક રોગોના સરળ ઈલાજો આ ખંડમાં બતાવવામાં આવ્યા છે.

ખંડ બીજામાં ભારતની આદર્શ સત્તારીઓ જેવી કે, અરુંધતી, અનસૂયા, કમયંતી, શકુંતલા, સાવિત્રી, મૈત્રેયી, લીલાવતી, રૂમહત્યા, આંદખીળી, રાણી લક્ષ્મીબાઈ, સ્વ. કમળા નેહરુ, સૌ. કસ્તુરબા વગેરેનાં પ્રેરણાત્મક જીવનચરિત્રો તેમના જીવનસન્દેશ સાથે આપવામાં આવ્યાં છે. આ ખંડની નવીનતા શ્રી. કનુ દેસાઈનાં ચિત્રોથી ભરેલી છે. શ્રી. કનુ દેસાઈએ આ ખંડમાં આપણી સતી-સાધ્વી સ્ત્રીઓનાં જીવનો જેવી તો કુશળ અને આભેદૂષ ઠલમે ચિત્રિત ‘કર્યા’ છે કે એ ખૂબ જ સજીવન ને પ્રેરક લાગે છે. આ જ વિભાગમાં ‘સ્ત્રી અને પુરુષ’ પરનો મહાત્મા ગાંધીજીનો લેખ પણ સુંદર રીતે મૂકી દઈ આ ગ્રંથનું મહત્ત્વ વધારી દેવામાં આવ્યું છે. આ લેખ દરેક સ્ત્રી-પુરુષે વાંચવા જેવો છે. એમાં સ્ત્રી-પુરુષનો સંબંધ, એકબીજા પ્રત્યેની ફરજ અને હિંદુ ધર્મમાં એતું શું સ્થાન છે તેની ઊલ્લેખરૂપે મીમાંસા કરવામાં આવી છે.

ખંડ ત્રીજો એક સળંગ કથા તરીકે આપણી આગળ રજૂ થાય છે. ગુજરાતના સંજોડા જેવા અંતરંગ વિભાગમાં આવેલા ગામથી એની શરૂઆત

થાય છે અને તેનો વિસ્તાર સંયુક્ત પ્રાન્તો, પંજાબ, નેપાળ અને વાયવ્ય સરહદ તેમજ અફઘાનિસ્તાન સુધીના પ્રદેશ ઉપર ફરી વળે છે. ચિત્રોની ગૂંથણીમાં પણ નવીનતા છે. સંન્યાસીથી માંડીને સોશ્યાલિસ્ટ અને કમ્યુનિસ્ટ પાત્રો ખેતી, જમીનદારી, નવીન કેળવણી અને સિનેમાના ધંધા સુધીનાં કાર્યમાં રત રહેલાં ચિતરાણેલાં છે. જૂના, વચગાળાના અને ઝડપથી ફરતા ચાલુ જમાનામાં પણ શ્રી. કનુદેસાઈએ આતિ

ભાવના, સંયુક્ત કુટુંબની મધ્યમવર્ગીય સમાજમાં વધતી જતી ગરીબાઈ-એ જાધા વિષયોને પ્રાધાન્ય આપી તેનો ઉકેલ પણ તેમણે વ્યવહારુ બુદ્ધિથી સૂચવ્યો છે. અને આથી જ રસભર્યા ઉદ્દેશવાળી આ વાર્તા રસભરી જાની છે એમાં જરાય શંકા નથી.

આમ 'જીવનસાથી' સ્ત્રી-જીવનને જ નહિ પરંતુ સમગ્ર-કુટુંબજીવનને સ્પર્શતું એક અનેાળી હજારું પ્રકાશન છે આશુચંદ્ર પુસ્તક સુવાન ચિત્રકાર શ્રી. કનુ દેસાઈની કલા-કારીગરીથી ચણુગારવામાં આવ્યું છે. પાને પાને-સુશોભનો, ત્રિરંગી-દ્વિરંગી ચિત્રો અને આકૃતિઓ મૂકવામાં આવી છે. ત્રિરંગી ચિત્રોમાં જીવનસાથી, જીવનમૃત્યુ, રનેહ અને સંવેદના-ચિત્રો ખૂબ જ કલાપૂર્ણ ભાવ જતાવે

છે. દ્વિરંગી ચિત્રોમાં 'વટસાવિત્રી, મીનમાની વેલડી, માતૃસ્નેહ, પ્રાચીન અને અર્વાચીન યુગલ, શ્રી આદિ ચિત્રો ખાસ આકર્ષણ ઉપજાવે એવાં છે આશુ' પુસ્તક બે-રંગી શાહીમાં છાપવામાં આવ્યું છે અને આપણા પુસ્તક-એક અતિ આવકારદાયક અને અનુકરણીય નવીનતા છે

પુસ્તકની પ્રસ્તાવના પ્રસિદ્ધ સુખ્મરશ્મી. રમણલાલ દેસાઈએ લખી આ પુસ્તકનું મૂલ્યાંકન વધારી લીધું છે. શ્રી. રમણલાલ દેસાઈની સાહિત્ય-પ્રસાદીથી સારું જાણીતું પરિચિત છે. આવા વિદ્વાન લેખકની કલમથી આ પુસ્તકની પ્રસ્તાવના લખાઈ છે તે સોનામાં સુગંધ મળ્યા જરાજર છે.

કનુ દેસાઈચિત્રિત ત્રિરંગી ચિત્રથી અને એક દ્વિરંગી ચિત્રથી ઓપતાં બે ચિત્રોવાળા આકર્ષક જોડસમાં આ પુસ્તક મૂકવામાં આવ્યું છે. પુસ્તક રૂપ-રંગમાં બેનમૂન છે. લેટ આપવા માટે, જ્ઞાન-સંસ્કાર ખીલવવા માટે, સ્મૃતિ માટે આ પુસ્તક જેલું ખીલું કાંઈ વાચન કે લેટ નથી. અમદાવાદના પ્રસિદ્ધ પત્ર 'સંદેશ' લિમિટેડનું આ પ્રથમ પ્રકાશન છે. અને તેને તૈયાર કરવામાં સંદેશના ઉપતંત્રી શ્રી. રતીલાલ સરખેજીએ જે શ્રમ લીધો છે તે સફળ થયો છે. આવા આવા સુંદર અને ઉત્તમ પુસ્તકને વસાવવાની અમે અમારા વાચકોને આથ-હારી વિનંતિ કરીએ છીએ કિં. ૪-૪-૦ વી. પી પોસ્ટ ખર્ચ ૦-૧૦-૦ અલગ આ પુસ્તક નીચેના સ્થળેથી મળશે.

એન. એમ. ઠક્કરની કંપની

બુકસેલર્સ-૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ : મુંબઈ-૨

પુત્ર કોનો ?

લેખક : નરેન્દ્ર દેરાધ

પ્રત્યેક માનવી ઋણાનુબંધિતથી વૈદ્યાના વધે છે, પણ તે સર્વેમાં માતૃઋણ અપ્રમથન બોગવે છે. માતાના ઋણ સિવાય એક પણ બીજું એવું ઋણ નથી કે જે ન ચૂકવી શકાય. નિઃસ્વાર્થ માતૃઋણ ચૂકવવા મેળવીના પ્રપત્નો મિથ્યા અને નિષ્ફળ છે. મનુષ્ય તે ઋણની કિંમત સમજી તે પ્રમાણે પ્રવર્ત્ય માતૃ ઋણ કરે તો તેની માનવતામાં ઉગેરો થાય છે.

અમદાવાદથી ત્રણેક માઈલ દૂર એક નાનું પણ સ્વચ્છ અને સુંદર ગામડું આવેલું છે. સદેરની હાંભીરતા અને બાહ્ય આકર્ષણને ત્યાં રથાન નથી. સનાતન સત્યમય અને એકસંપી જીવન શૃંગારવાની તમન્ના દરેક મનુષ્યમાં ત્યાં નરૂદે પડે છે ગામના યુવામાં એક સાદા ધાટવાણું નાનું ધર આવેલું છે. ગરીબો સમય વધી ગયો હોવા છતાં તે ધરમાં હલુ દીધે સજાગતો જાણાય છે.

ધરમાં દષ્ટિ દોડાવતાં એક ખાટવામાં એક વૃદ્ધ પુરુષ અર્ધનિદ્રિત અવસ્થામાં પડી રહ્યો છે. તેની પાસે એક મધ્યમ વયની સ્ત્રી અને બારેક વર્ષની ઉમરનો છોકરો ખીન્ન વસ્ત્રો ઝેડેલાં છે. વારંવાર આંખ બોલી તે વૃદ્ધ તેની પત્ની અને પુત્ર તરફ આંખો ફેરવે છે લાંબા સમયની માંદગી પછી તે વૃદ્ધ આંખ ખૂલ્યો એવેન જણાય છે પત્ની પતિનું અને પુત્ર પિતાનું સિરજન સુમલવાની તૈયારીમાં છે તેનો હાથ આવતાં તેઓ શુન્ય બની જોવા કરે છે. તે વૃદ્ધને કંઈ જોલવાની ઈચ્છા થાય છે પણ તેનું મુખ ઊંચકતું નથી.

એકદમ એક સજળ આંચકાની સાથે તે દટાર મયો. મનુની નિકટતા અસ્પર્શતા અને

નિરવના તેની આંખોમાં સ્પષ્ટ તરવરી રહી. જેમ તેમ કરી તેણે જોલવાનો પ્રયત્ન કર્યો.

“વિન્યા...સત્તુ...અંતે હું મુંઝાશો નહિ માનવીને આજે નહિ તો કાલે મગવાનું તો છે જ, તો પછી તે અસાધ્ય પ્રસંગનો શોક શો? વિન્યા!” તેણે પત્ની તરફ જોઈને કહ્યું “સત્તુ બાળક છે. તેની ખાચ કાળજી લેજો. તેને સારું વાણીથી એક હંઆ અમલદાર તરીકે જોવાની મારી ઈચ્છા હતી પણ જેવી ઇશ્વરની મરજી. મજરાઈય નહિ. સત્તુને બને તો ઉચ્ચ શિક્ષણ આપજો અને આ ફુનીયાના વાતાવરણથી બને તેટલો દૂર રાખજો તેમાં તો નરી સ્વાર્થપદ્ધતા અને નફારાઈ સમાયેલી છે. અને.....”

બીજા એક આંચકાની સાથે તે પથારીમાં પડ્યો. વિન્યા અને સત્તુએ તેને દાખ પર-લપ જતાં જ સુવાચ્યો પણ કપડાં નિર્ગર્ક હતું છતાં એક બાજુ તે વૃદ્ધ નસીમમાં લખારીને લાગ્યો હતો—પત્ની અને પુત્રના દાખમાં મરવાનું કેટલા માનનીયો-એવા બાબને પામે છે!

મધ કાલના સાંત ધરમાં આજે શોક અને ધાંધળ મચી રહી. તે વૃદ્ધની ઉત્તરકિનાની વિધી પતાવી પુત્રે ફરી પાછું અબ્યાસ તરફ અને વિન્યાએ પુત્રની સગવડો તરફ કાળજી રાખવાનું દૈનિક કાર્ય શરૂ કર્યું.

આધુનિક શિક્ષણ આપણે માનીએ તેટલું સોંપું રહ્યું નથી. અર્ચાઈ શિક્ષણ—પદ્ધતિ તરફ ગમર ફેકતાં સહેજે માસમ પડે કે તે પદ્ધતિ તબજર વર્ગ માટે ચોખ્ખાં છે—ગરીબોને તેમાં સ્થાન નથી, જે કે પૈસાદાર વર્ગ તેનો ફટકો ઉચ્ચ દરજ્જે લાક લે છે તે સત્ય આપણી ખ્યાન બહારનો નથી જ.

સત્તુ રહેતો હતો તે ગામ નાનું હતું એટલે ત્યાંની અંગ્રેજ રફલર્સ ફક્ત ચાર ધોરણ જ સિખવવામાં આવતાં. વધુ અભ્યાસની હોંશવાગાં વિદ્યાર્થીઓએ આજુબાજુના કોઈ એક મોટા શહેરનો આશરો લેવો પડતો. સત્તુ અંગ્રેજ ચાર ધોરણ પસાર કર્યા પછી વધારે અભ્યાસ માટે કર્યા જતુ તેની વિભાસણમાં પડ્યો. કોઈ મોટા શહેરમાં જવાનો વિચાર કર્યો પણ ત્યાનો ખર્ચ કર્યાંથી કાઢવો ? પિતાએ તો પાછળ નહિ જેની વિસ્તૃત હતી તો તેમાંથી એક પાછળ પશુ ખર્ચ કર્યાં સિવાય વિન્યાએ આમ તેમ બહારનું કામ કરીને સત્તુને ભણાવ્યો પણ હવે !

અસંખ્ય ગરીબ ભાવનાબદ્ધ અને મહત્ત્વ ઉત્કંઠાવાળા વિદ્યાર્થીઓની ભાવના અને ઉત્કંઠા આપો આપજ આવા વિચારોની પાછળ સમાર્પ જાય છે. દિંદી શિક્ષણ દિંદવા-સીઓ માટે જ અલગ અને અસ્પર્શી બની રહે છે. રાષ્ટ્ર કુળદ્રુપ એની પ્રાધાન્ય દેશ હોય છતાં રાષ્ટ્રવાદીઓ જુએ મરતા હોય; રાષ્ટ્રમાં કે-કેર દિગ્ગમી બાણ હોય છતાં રાષ્ટ્રવાદીઓના મજવામાંથી દાય સોંસરવો બહાર નિકળી જતો હોય તેમાં વાંક કોનો ? વાંક ગાંધીની યુક્તાગિની.

છતાં ગમે તે કુખ્ય વેળેને પણ મૃત પતિની અભિલાષા પાર પાડવા વિન્યા સત્તુને બહારગામ મોકલવા તૈયાર થઈ. તેણે સત્તુને અમદાવાદ જવાનું સૂચન કર્યું.

“બા ! અમદાવાદ મને નહિ ફાવે કારણ કે તે માધ્યમીયું શહેર છે. હું વડોદરા જઈ તો શું બોલું ? મહે સાંભળ્યું છે કે ત્યાંની શિક્ષણ પદ્ધતિ અમદાવાદ કરતાં ઉચ્ચ અને જીવન બોણું ખર્ચાળ છે. રાજ્યની સરકાર તરફથી કદાચ રાહત પણ મળે. જો કે તે અદિગ્ધી જરા દૂર છે ખરું.”

સત્તુને શિક્ષણ વડોદરા મળે, કે અમદાવાદ તેનો વિન્યાને મન વાંધો ન હતો પુત્ર આજ

આગળથી ખસે એજ તેની કક્ક ફરિયાદ હતી. પતિ સુમાર્યા પછી એકનો એક પુત્ર પણ નજર આગળથી ખસે તે તેનું માતૃહૃદય સહન કરવાને તૈયાર ન હતું. છતાં પુત્રના ઉજળાં બદિધ્વની અખંડ આશામા પ્રત્યેક માતા પોતાના અંગત સ્વાર્થને બલીની માફક હોમી દે છે.

“અને બા ! મારી જરૂર કરતાં વધુ પૈસા મોકલીશ નહિ. હું ખતરી તો એક બે નાના ટ્યુશન બોળી કાઢી અને બોણું કંઈ કામ કરી વધારેની સવક કરી લઉં.”

આટલી નાણાં ઉમરે પુત્ર મહેનત કરી શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરે તે વિન્યાથી સહન તો નહોતું થતું, પણ શું કરે ?

“બેટા, ભલે ! પણ તારે જૂન બગાડી અભ્યાસ કરવાની જરૂર નથી. મથેલી વિદ્યા પાછો આવશે પણ શરીર બગડશે તો જિંદગી નકામી થશે. અને ફિક્કર હોય કે જેને માથે કોઈ હોય નહિ તારે માથે તો હું જીવતી જાગતી બેઠી છું.”

આખમાં આંસુ ઉમરાયા છતાં સત્તુના મગજ ઉપર તેની અસર ન થાય તે માટે તે બહાનુ કાઢી ત્યાંથી બીડી ગઈ.

આખરે સત્તુને વડોદરા જવાનો વખત આવ્યો. તે દિવસની આગલી રાત્રે સત્તુ અને વિન્યાની વાત ખૂટીજ નહિ રહવાં પડી. સત્તુ જરા તૈયાર થયો.

“સત્તુ ! વધારે તો શું કહું પણ અભ્યાસ કાળજીથી કરજો. મારી ચિંતા બીલકુલ કરીશ નહિ.”

“સારું બા ! પરંતુ અહવાડીઆમાં એક કાળજી લખવા ચૂકીશ નહિ નહિ તો મને ખાવાનું નહિ ભાવે બીજેજ દિવસે હું ગામ દોડી આવીશ.”

પુત્રના બાલસોયા શબ્દોથી વિન્યાનું

હૃદય ઘરાઈ આવ્યું. તેને ગળે હોમી લગાવો.

“પણ તારી તખીઅત...” વિન્યા પુરું બોલી શકી નહિ.

“સારું બા! તું બે ફિકર રહેજે.”

હાલકાતા અશ્રુએ વિન્યાએ પુત્રને છાતી સાથે ઓપ્યો, અને પાપાણને પણ પિંગળાવે એવા પ્રસંગમાં સત્તુએ ગામ છોડ્યું.

(૨)

ત્રણ વર્ષ વિતી ગયા. મેટ્રીકની પરીક્ષા આપી સત્તુ ગામ આવ્યો. વિન્યાનો દર્દ માતો ન હતો. સત્તુને ખાતરી હતી કે તે પાસ થશે. વિન્યાને પણ પુત્રની સફળતા માટે યંત્રા ન હતી છતાં પણ બ્યારે પુત્ર પાસ થયાના સમાચાર મળે ત્યારે શ્રી સત્તુનાં ગાયબની કથા કરાવવાની બાધા સીધી.

માનતા અને બાધા એવા સાત્વીક પ્રયોગોની મદદતા માનવીએ ઘટાડી લીધી છે. સદજ સદજમાં અત્યારે તો કોઈ કહેશે કે “હું માનતા લઉં છું કે...” “હું બાધા લઉં છું કે...” માનતા ક્રિટલે દેહને ધસી, મનમારી પોતાની વદાસમાં વદાલી વસ્તુનું આત્મસમર્પણ કરી દેહને કષ્ટ આપવું તે. હાલ કેટલા એવા માનતાધારીઓમાં એ સાવના સમાવલી છે?

જૂદાની હાયા વિન્યાના ચહેરા ઉપર સ્પષ્ટપણે જળ્યાઈ રહી. પહેલાંના જેવી તેની કાંઈ કરવાની તખીઅત અને ચકતી રહી ન હતી. પુત્ર પાછળ તે નહિ જાણે તેમ તેણે કાયા ખસી નાંખી હતી.

“બા! હવે તો તું ધરડી થવા આવી છે અને તારા વાળતો જાણે ચંદ્રની વાળાસ સાથે દરીફાઈ કરે છે.”

મેટ્રીકનું પરિણામ જાણાઈ ગયું હતું. સત્તુ સારે નખરે પાસ થઈ બે રજાલરથીય મેળવવા બાઅચાણી થયો હતો.

“સત્તુ! એ તો હવે એમજ. મારી જિંદગીની એક અઘિલાયા પૂર્ણ થઈ-તને મેટ્રીક થયેલો જોવાની. હવે એક બીજી બાકી છે તે...” વિન્યાએ હસીને કહ્યું.

“તું પણ જખરી ફિલસૂફ જની ગઈ બા, હું! જોને કેરી મર્મમાં બોલે છે. અટકી કેમ ગઈ. પુરું કરેને?”

“તું લણ્યો પણ ગણ્યો નહિ બેટા! આટલી પણ સમજ પડતી નથી! બીજી અઘિલાયા એક વડુ લાવવાની. ખોત્રને તો કહી રમાડોય, પણ પુત્રવધુને તો રમાડી લઉં.”

સત્તુએ ઘરમધી માયું નીચું નમાવ્યું. ફરીથી પાછો ગામને અને માતાને છોડવાનો વખત આવ્યો.

“બા! હવે તું ધર બદારનું જરા પખુ કામ કરીશ નહિ. તારે મદને હવે એક પાર્થ પણ મોકલવાની જરૂર નથી. બે રજાલરથીય મળી છે અને બીજાં બે મોટાં ટયુકનો મેળવી લઈ હું મારા ખર્ચને વહેંચી વળીશ અને પૈસા મોકલાવીશ તો તે પાછા વાળીશ.”

“સારું લાઇ! તને મગ્યું તે ખરું પરંતુ બે વધારે પૈસાની તને જરૂર પડે તો અગવડ વેકીશ નહિ. ઘરત લખજે, હું મોકલો આપીશ.”

પુત્રને વળાવવા તે રહેકને મર્દ. તેણે સત્તુને અનિમીષ નજરે જોવા કહ્યો, પણ તેની તરસ છાપી નહિ. તેને એવીજ લમણા થયા કરી કે તે પુત્રને હૃદયો વખત જોઈ રહી છે.

“બા અને મદને જરાપણ ખખર મળશે કે તું ધરબદારનું કામ કરે છે તો હું કોલેજ છોડી સીધો અહીં આવતો રહીશ.” કબજામાં બેસનાં બેસતાં સત્તુએ માતાને મીઠી ધમકી આપી.

ગાડે સીસોટી વગાડી.

“અને દર અઠવાડીએ નિવમીત કાગળ લખવાનું જૂલીશ નહિ.”

ગામી ઉપડી. દ્રષ્ટિ મર્યાદામાં રહી ત્યાં સુધી વિન્યા ગામીને ભેઈ રહી. કાણુ 'ભણે કેમ તેનું હૃદય આને ધીરજ જોઈ બેઠું' હતું તે ખિન્ન વદને ઘેર આવી.

પ્રત્યેક માનવીને દરેક પળે જાતીના બાલુ-કારા થયાજ કરે છે, પણ તને જોળખવાની તેને પડી નથી. મનુષ્યના પ્રત્યેક કાર્યમાં જાતી સૂચનો વચ્ચે આવે છે વંત'માનમાં પણ જાતી મોહુદ છે.

છ મહીના પસાર થઈ ગયા ધીરે ધીરે વિન્નાનું શરીર કૃષ થતું ચાલ્યું. પણ પુત્રની આવ્યા તેને તેની ખબર રહી નહિ. પુત્રને વચન આપ્યાં છતાં કામ કરવાની તેની ટેવ ગઈ નહિ. 'સધણું કાર્ય' સત્વથી છૂપું હતુ-અંશ માત્ર પણ સત્તુને ખબર ન પડે તેની તે ખાસ સાવચેતી લેતી. દર અઠવાડીએ તે સત્તુને પત્ર લખતી.

પરંતુ વૃદ્ધ થતી જતી માયા કાર્યનો જોભે ક્યાં સુધી ખેંચે ? વિન્નાની તબીબત વધુ લથપા થઈ. સાધારણ માંદગીને તો તેણે મણુકારી નહિ. ખેંચાય ત્યાં સુધી ખેંચ્યું. અંતે તે પધારીવશ બની.

સત્તુને જો માંદગીની ખબર પડશે તો મજરામને અભ્યાસ પાતો મૂકી દોરી આવશે એ જીકે વિન્ના કાઈ બીજા પાસે પત્ર લખાવી તેમાં પોતાની કુશળતા જણાવતી. આ બાબત સત્તુથી છુપી રહી. કારણ કે સત્તુ અભ્યાસ અને ટપુશનોની ધમાલમાં માતા તરફથી આવતા પત્રોના અસરો તરફ બહુ ચોકી ધ્યાન આપતો. આવા પત્રમાં તેને સ્ત્રી એકજ વાક્યની જરૂર હતી.

“હું ખુશી મજામાં છું. તારી તબીબત સંભાળી અભ્યાસ કરજે.”

કેટલું સુંદર બાળક ! કેવી સરસ નીંદ્રા લે છે ?

કારણ કે

“મીરા દીથીંગ નેકલેસ” એના ગળામાં છે.

મા ચિતામા રહેવા માટે છે, કારણ કે એના પ્રિય બાળકને હાંન આવવા માંડ્યા છે-એ હાંન આવવાના સમયે બાળકને કેટલાયે વર્ષો દરેક જન્મનો સુકાવ હોય છે-“મીરા દીથીંગ નેકલેસ” બાળકને પહેરાવવાની દરેક માતા લાલમણુ કરે છે-કારણ કે “મીરા દીથીંગ નેકલેસ” સીવાય કેઈ પણ દવા કે વસ્તુ અસરકારક નથી કેક સમયમા એ સારીયે ફનીયામા લોકપ્રીયતા પામી છે.

બાળક માટે અમૂલકારીક મીરા દીથીંગ નેકલેસ.

તમામ દુકાનદારો પાસે મળશે.

સોલ એજન્ટસ:-ટી. એમ. ઠાકોરની કું. ૪૩, ચચંગિટ રસ્તી, હાટ, મુંબઈ.

વિયોગ.....

કવિવર રાગોરની વાર્તાના આધારે

પોરટ-માસ્તરે આવીને તરત અઘાપુર ગામમાં પોતાની ફરજ સંભાળી લીધી. અઘા-પુર ગામ જોકે તદ્દન નાનું હતું, પરંતુ પાડો-ચર્ચા જ થોડા વખત પહેલાં એક ગણાનું કારખાનું ઉઘું થયું હતું, અને તેના અંગ્રેજ વ્યવસ્થાપકે ગામમાં પોરટ-ઓફીસ સ્થાપવાનું જરૂરનું માન્યું હતું.

આપણા પોરટ-માસ્તર કલકત્તાથી આવતા હતા. આ ગામર ગામમાં તેમને ગમે તેવું કંઈ નહતું. તેમની ઓફીસ અને રહેવાની ઓરડી બંને એક અમારી કોટડીમાં સાથે જ હતા, સામે જ એક લીધું, કાદવવાળું અને ઘોર ખટાથી ઘેરાયેલું નાનકડું તળાવ હતું.

ગણીના કારખાનાના મજદૂરોને કુરસદ ન મળતી. વળી તેઓ પોરટ-માસ્તર જેવા કલકત્તાના સંસ્કૃત આદમીના મિત્ર થવા લાયક પણ ન હતા. અસગત, એટલું તો ખરું જ કે અદે-રના સુધરેલ્લ લોકો પગલા સામે સહેલાઈથી દળામળી જવાની કામમાં પ્રવૃત્ત નથી હોતા. ગમે તેમ હો, પણ પોરટ-માસ્તરને લગભગ કાંઈજ સોજત ન ગણી. અને એને કામ પણ બહુ જ થોડું કરવાનું હતું.

માણસને કંઈ ન રૂઝે, ત્યારે કાવ્ય લખવાનો વિચાર થાય છે. પોરટ-માસ્તરે પોતાનો કાવ્ય, નવરા બેઠા એકાદ બે વખત કાવ્ય લખવાનું અજમાવ્યા. પોરટ-માસ્તરની સામેજ, તાકતિની પેલાં પુષ્પો, વન, સરોવર અનંત આકા-
શી પોરટ-માસ્તર સામે કોઠીઆં કરી દરમિને ચાલ્યાં જતાં. પેલાં વાદળાઓ અને વનમાંના કલરવ કરતાં પક્ષીઓ વિગેરે પોરટ-માસ્તરને વિષયો અને વિચારો માટે ધણી દર્તા, પણ ખુદા-માલુમ શા માટે પોરટ-માસ્તરને એમ
ું કે અરેબિયન નાઈટસનો એકાદ દ્રુત આવી
; બાળી નાખે, તળાવ ખરી નાખે, અને તેમની

જગ્યાએ આકાશના વાદળોને આવરી દેતા ગજન-ચુગ્ગી મકાનો ખંડા કરો દે તો સારું.

પોરટ-માસ્તરનો પગાર નહીં જેટલોજ હતો. તેને પોતાના ઘેટલા કાચે દીપવા પડતા, અને તેમાં પણ રતન ભાગ પડાવતી. રતન ગામમાંની અનાથ બાલા હતી, અને પોરટ-માસ્તરનાં નાના નાના કામ કરતી..

ત્યારે સંધ્યા-સમયે, ગામમાંની ગમાણો-માંથી ધુમાડા મુંચળાં વળી ઉપર ચેડવા મીઠતાં ત્યારે ગીતોનો ગી ગી અવાજ ચર થતો, ત્યારે ફોફોરોનો ભુલંદ અવાજ ખુદા આકા-શમાં પડપા પડપો સંભળાતો, અને ત્યારે આ સપળી લીલા નિદાગતા કાંઈ કવિ માટે મુંદર દરચો ખમ થતા; ત્યારે પોરટ-માસ્તર પોતાનો નાનો દીવો સળગાવના અને રતનને સાદ કરતા.

રતન આ સાદની રાદ ભેતી બદાર બેઠી જ દોષ, અને એકદમ અંદર આવવાને બદલે જવાજમાં પૂછે, "તમે મને બોલાવો, દાદા?" અને પોરટ-માસ્તર માથું પૂછે, "શું કર છો?" જવાજ મળે, "દેવતા ચેતાવવા મળે છું."

અને પોરટ-માસ્તર કહે, "દેવતા પછી સળગાવજે, પહેલાં આ મારી દોઢલી સળગાવી દે."

અને થોડી વાર પછી રતન પોતાના પૂલેલા ગાલથી પૂંક મારતી એક સળગતો કોલસો લઈ તમાકુ સળગાવવા આવે. અત્યારે પોરટ-માસ્તર વાત ઉપાડે, "રતન, તને તારી મા સાંભરે છે?"

રતનને કંઈક સાંભરતું, કંઈક નહીં. તેની આ કરતાં, તેનો આપ તેને વધારે લાડ લાવતો. તે સખી સાંજે મજૂરીથી પરવારી ઘેર આવે ત્યારે અને એવો એકાદ બે સાંજ રતનના નાનકડાં મગજમાં શીશ્મની જેમ જકાઈ ગઈ હતી. તે તેના નાના ભાઈને યાદ કરતી, તેઓ બંને તળાવને કાંઠે ગાછલાં પકડવા કેવા જતા તે તેને યાદ આવતું. આવા નાના-નાના બનાવો તેને

ધણા યાદ આફતા, અને એ રીતે વાત કરતાં ધણીવાર બહુ મોઢું થઈ જતું. એવે વખતે પોસ્ટ-માસ્ટરને રાધવાનો ધણો કંટાળો આવતો. રતન ત્યારે બહારથી યુએ સળગાવી થોડા ક રાટલા ધડી નાખતો.

કેટલીક વખત, પોતાની નાની એસ્ટેના ખૂણમાં ડેરક પર બેઠા બેઠા પોસ્ટ-માસ્ટરને પણ પોતાનું ધર આદ આપતું. તે પોતાની મા, ભાઈ-બહેન અને સમગ્રિની વાત રતનને કરતા. રતનના નાનકડાં હૃદયમાં તે બધાની મૃતિ જરાપ મઈ હતી.

એક વખત, વરસાદ બધે પડ્યાં ધડી, ક્રોડા પુષ્પનુમા પરન વાતો હતો. લોના વાસની મુખે અને પોતીબીની મારીની વાસ આવતી હતી, પોસ્ટ-માસ્ટરને કંઈ કરવાનું ન હતું તાવીજ ધેવાએલાં પાંદાને ચળકાટ, અને મદ્દકાર આદર્થા જતાં ખાલી યએલાં વરસાદનાં વાદળાંઓ ધડી બર નીરખવાં જેવાં હતાં. પોસ્ટ-માસ્ટર એ ભેતાં અને નિસાસો નાખી રતનને બોલાવતા.

રતન એ વખતે જમરખના ઝાક પર બેઠી બેઠી જમરખા ખાવામાં મદ્દગૂલ હોય, પોતાના દાદાનો સાદ સાંભળી તે શ્વસબર દોડી જતી અને-પૂછતી-“તમે મને બોલાવી દાદા ?”

“હું તને વાંચતા શીખવવાનો વિચાર કરું છું,” પોસ્ટ-માસ્ટર જવાબ દેતા અને બાજીની બપોરે રતનને શીખવવામાં ક્યાંય વોતી જતી

વરસાદના આપર્થ ક્યારેય વરસતાં બધ નહીં પડે, તેમ લાગતું હતું નહેરે ખાઈઓ અને ખાજોચીવાઓ પાણીથી પુરેપુરાં વરાઈ થયાં હતાં. દિવસ રાત, પાણીનાં લીપાંઓને અવાજ આણુ હતો. અને દેડકાંઓનું ‘કાંઈ’ પણ બંધ થતું ન હતું, ગામડાના રસ્તાઓ તેવા રણ ન હતા, અને બધી એ અવરજવર દોડીઓ મારફત થતાં.

એક ધનધોર બપોરે પોસ્ટ-માસ્ટરની નાની શિબ્યા લાંબા વખતથી બારણા બહાર પોસ્ટ-માસ્ટરના સાદની રાહ ભેતી બેઠી હતી. હંમેશનો તે અવાજ ન આવતો, તે ધીમે ધીમે અંદર હાખલ થઈ, તેણે પોતાના ‘દાદા’ ને પધારીમાં સતેલા ભેમા, અને તે આરામ લે છે એમ માનીને, તે ધીમે ધીમે પાછી ફરતી હતી, ત્યાં તેણે પોસ્ટ-માસ્ટરનો સાદ સાંભળ્યો.

“તમે યઈ ગયા હતા, દાદા ?” રતને પૂછ્યું.

પોસ્ટ-માસ્ટરે ધીમા સાદે જવાબ આપ્યો, “આજે મને ઠીક નથી. મારું કપાળ ભે, કેટલું ગરમ છે ?”

તેના આ દેશવડાના એકાંતમાં, અને બીની ખડખડમાં, તેનો મોંઘા શરીરને મૃદુ સારવારની જરૂર હતી. તેને તેની માતાનો ખંબડીના રજીકારથી મંદુર, સ્પર્શ થાદ આવ્યો; અને તેની આ આંકાશ તદ્દન નિષ્ફળ ન મઈ, રતન અત્યારે બાહ્ય મટી મઈ હતી. તેણે તરત જ પોસ્ટ-માસ્ટરની માતાની જમા સંભાળી લીધી, ગામડાના વૈદને બોલાવી લાવી, મુકર સમયે તેને દવા આપી, તેના આશીષ પામે આખી રાત જાગતી બેઠી, તેને માટે હમકા બોગક બનાવી આપ્યો અને થોડી થોડી વારે પૂછે, “તમને હવે સારું લાગે છે, દાદા ?”

થોડા વખત પછી, નજીકથી પોતાની પધારી છોડના પોસ્ટ-માસ્ટર શક્તિશાળી બન્યા “હવે બહુ થયું,” તેણે નિશ્ચય કરી નાખ્યો હતો. “આ જગ્યાએથી હવે મારી બહારી ચરી જ નોઈએ.” તેણે તરત જ જમાની હવાના સુખને પોસ્ટ-માસ્ટર-જનરલ પર પોતાની બહારી કરવા માટે અરજ ધડી નાખી.

પોતાની પરિચારિકાની ફરજમાંથી છૂટીને, રતને ફરી પાછી પોતાની બારણા બહારની

વિયોગ.....

કવિવર મગેરની વાર્તાના આધારે

પોરટ-મારતરે આવીને તરત આણપુર ગામમાં પોતાનો ફરજ સંભાળી લીધી. અહીં-પુર ગામ જોઈ તદ્દન નાનું હતું, પરંતુ પાડોશમાં જ થોડા વખત પહેલાં એક ગણાનું કારખાનું ઉભું થયું હતું, અને તેના અંદર બે વરસાપરે ગામમાં પોરટ-આંકીસ રથાપવાનું જરૂરનું માન્યું હતું.

આપણા પોરટ-મારતરે કલકત્તાથી આવતા હતા. આ ગામમાં ગામમાં તેમને ગમે તેવું કંઈ નહતું. તેમની આંશીસ અને રહેવાની ઓરડી બંને એક બેઠાની કોટડીમાં સાથે જ હતા, સામે જ એક લીધું, કાદવવાળું અને ઘેર બહારથી ઘેરાયેલું નાનકડું તળાવ હતું.

ગણાના કારખાનાના મજદૂરોને કુરસદ ન મળતી. વળી તેઓ પોરટ-મારતરે જવા કલકત્તાના સંસ્કૃત આદમીના મિત્ર થવા લાયક પણ ન હતા. અલગત, એટલું તો ખરું જ કે સહે-રના સુખરેલ્લ લોકો પરાયા સામે સહેલાઈથી દળીમળી જવાની કળામાં પ્રવીણ નથી હોતા. ગમે તેમ હો, પણ પોરટ-મારતરને લગભગ કાંઈજ સોખત ન મળી. અને એને કામ પણ બહુ જ થોડું કરવાનું હતું.

માણસને કંઈ ન રહે, ત્યારે કાળ લખવાનો વિચાર થાય છે. પોરટ-મારતરે પોતાનો કાલ, નવરા એકા એકા બે વખત કાળ લખવા પર અજમાવ્યા. પોરટ-મારતરની સામેજ, તાકીને બેઠેલાં પેલાં પુષ્પો, વન, સરેવર, અનંત આકાશી પોરટ-મારતર સામે ડોકીમાં કરી દસીને ન જતાં. પેલાં વાદળાઓ અને વનમાંના કરતાં પક્ષીઓ વિગેરે પોરટ-મારતરને વિષયો અને વિચારો માટે લખ્યાં હતાં, પણ ખુદ-માણસ શા માટે પોરટ-મારતરને એકાંતે બેઠેલો નાહીતો એકાંતે એકાંતે હતો આવી આળી નાખે, તળાવ ખૂરી નાખે, અને તેમની

જગ્યાએ આકાશના વાદળોને આવરી દેતા મન-ચુમ્બી મકાનો ખાડા કરો કે તો સારું.

પોરટ-મારતરનો પગાર નહીં જેટલોજ હતો. તેને પોતાના પૈટલા દાઢે ટીપવા પડતા, અને તેમાં પણ રતન ભાગ પડાવતી. રતન ગામમાંની અનાથ બાલા હતી, અને પોરટ-મારતરનાં નાના નાનાં કામ કરતી.

ત્યારે સંખ્યા-સમયે, ગામમાંની ગમાણો-માંથી ધુમાડા ગુચળાં વળી ઉપર ચડવા માંડતાં ત્યારે ઝીંઝરીનો ચીં ચીં અવાજ શરૂ થતો, ત્યારે કુકોરોનો છુલ્લું અવાજ ખુદલા આકાશમાં પડવા પાડતો સંભળાતો, અને ત્યારે આ સવળી લીલા નિદાગતા કાંઈ કવિ માટે સુંદર દરથો ખડા થતા; ત્યારે પોરટ-મારતર પોતાનો નાનો દીવો સળગાવતા અને રતનને સાદ કરતા.

રતન આ સાદની રાદ જોતી બહાર બેઠી જ હોય, અને એકદમ અંદર આવવાને બદલે જવાખર્મા પૂછે, “તમે મને બોલાવો, દાદા !” અને પોરટ-મારતર સામું પૂછે, “શું કરે ?” જવાબ મળે, “દેવતા ચેતાવવા મળે છું.”

અને પોરટ-મારતર કહે, “દેવતા પછી સળગાવજે, પહેલાં આ મારી હોકધી સળગાવી દે.”

અને થોડી વાર પછી રતન પોતાના પૂલેલા ગાલથી ફેંકે મારતી એક સળગતો કાલસો લઈ તમાકું સળગાવવા આવે. અત્યારે પોરટ-મારતર વાત ઉપાડે, “રતન, તને તારી મા સાંભરે છે ?”

રતનને કંઈક સંમરતું, કંઈક નહીં. તેની મા કરતાં, તેનો બાપ તેને વધારે લાડ લાગવતો. તે સમી સાંજે મજૂરીથી પરવારી ઘેર આવનાર અને એવી એકાંત બે સાંજ રતનના નાનકડાં મગજમાં શીઘ્રમની જેમ જકાઈ ગઈ હતી તે તેના નાના બાઈને યાદ કરતી, તેઓ બંને તળાવને કાંઠે આજે પડવા કેવા જતા તે તેને યાદ આવતું. આવા નાના-નાના બનાવો તેને

ખચ રાખી, આડીના પૈસા રતનને આપી દીધા. રતન તેના પગમાં પડી મર્યાદાને બોલો ગીડી, "દાદા, દાદા, હું તમને વિનંતી કરું છું. મને કાંઈ આપો નહીં. મારી વિષે જરા પણ ચિંતા કરો નહીં." અને તે દોડીને નજર મંદાર ચાલી ગઈ.

પોસ્ટ-માસ્ટરે નિસાસો નાખ્યો, પોતાની બેગ ઉપાડી, છત્રી ખભાપર મુકી નોકર પાસે પોતાની ટ્રંક ઉપકાચી, હોડી બાણી ચાલ્યા.

પોસ્ટ-માસ્ટર હોડીમાં બેઠા, હોડી ચાલતા ધોળી, વરસાદના પાણીથી હલકાતી નહી. માતા પૃથ્વીના આસિના રેલા જેવી, મોખ ઉછાળતી જાણે નિસાસા નાખતી હતી. શોકથી હવાએ પેલી મામડાની મંદાર આજાને અંદરે તેને વિશાળ માતૃશૂભિના ન વળીવી શકાય તેવા ભારે દુઃખ જેવો સાંસ્યો. પોસ્ટ-માસ્ટરના હૃદયમાં જાણે છંછૂટી થી લોહાની મેખ પેલી ગઈ. એક વખત તો તેને પાછા જઈ પેલી એનાંદ, દુનિયાથી તરછોડાયેલી અટુંદી બાળાને સાથે લઈ લેવાનો વિચાર મયો, પણ સદ પવનથી ભરાઈ ગયા હતો. હોડી લગભગ તે નહીની વચમાં આવી ગઈ હતી, મામડુપાછળ રહી ગયું હતું, અને તેના કિનારો ઉજળ, રમચાન જેવો ભાસતો હતો.

અને હવે તે શીશ-ગતિક નહીના હૃદય સંસારથી જતી તે હોડીમાં બેઠા બેઠા પોસ્ટ-માસ્ટરે પોતાના મનને આ જગતમાં થતા કંટલાએ સંયોગ અને વિધોગોનાં તત્વગાની વિચારોથી દિલ્લાસો રેખા માર્યો.

પણ રતનને તત્વગાન આપડું ન હતું, પોસ્ટ ઓફીસની આસપાસ ચાલ્યું હૃદયે, આંસુ ભરપૂર આંખે, તે ફરતી હતી, તેના હૃદયના એકાદ ખુણામાં, દાદા હજી પણ એવી આશા હોય કે તેના 'દાદા' પાછા આવશે! જરૂરે! આપણા મૂખ દુન્યવો હૃદયો!

પાદેખ ત્રિભોવન

[અનુસંધાન ૫૪ ૫૮૬ નું ચાલુ]

જમને શિક્ષણસચો યોજવા નેમ્ડએ. ને આ માટે કેવળ પંચવર્ષીય યોજના થાય તો પછી તેથી લાખોની સંખ્યાને અંદરગાન મળે. હજી આપણી રાજ્યવ્યવસ્થા પ્રમાણે આપણી સરકાર પ્રખરે જવાબદાર નથી. એટલે શિક્ષણનું કામ ક્યારે દાદા લેવાશે તે કહી શકાય નહિ. વળી હજી તો સરકારનું મન મુદ્દમાં પરીવારધું છે. માટે લોકો પોતે જ અત્યારે તો આ કામ ઉપાડી લે તે લાભકારક છે. તે માટે ગુજરાત અને મહાગુજરાતમાં ગુજરાતી બધું ભંગિની-ઓએ આ કામ ઉપાડી હાથ દેવાના અન્ય ભાગો ઉપર રાખવો ખેસાડવો નેમ્ડએ. આમાં રાજકારણ નથી, આમાં સાંપ્રદાયિક ધાર્મિકતા નથી, આમાં, મતમતાંતરને અવકાશ નથી, એટલે દરેક જણ આ કાર્યમાં ભાગ લઈ શકે તેમ છે.

★
સ્ટ્રીઓ માટે ખાસ લક્ષ્મી પંચામૃત
ગુટીકા

NOFAT (નોફેટ) શારીરિક શક્તિ ધરાવવા સિવાય. એક આજો કરો શરીર નાજુક બનાવે છે કિ. ૩. પા. BEARON (બેરોન) ગર્ભાવધના દર્દો મટાટી વંચાને મર્જવંતી બનાવે છે કિ. ૩. ૬।

BYSTEGO (ડિસ્ટેગો) ડિરિટરી આ માટે રામખાંણ મર્જવંતીએ લેવું નહિ. કિ. ૩. ૫)

રતના કયોર-ગર્ભાવધને રતવા ત્યા ગરમી ખાત્રીથી મટાડે છે ધાતને અટકાવે છે, ગર્ભને પોષણ આપે છે અને કમુવવાર થતી અટકાવે છે. કિ. ૩. ૬) ટપાલ ખચ અસમ.

LEUCOFEO (લ્યુકોફો) બીઓના પ્રદર રવેતપ્રદર, રક્તપ્રદર, ધાતુઆવ અને લોહોવા માટે સર્વોત્તમ, કિ. ૩. ૭) વાપરવાની રીત મોહલવામાં આવશે.

લખો:-વલ્લભાઈ વી. પટેલ.

ગોરક્ષા મંડળી નવી ચાલ, આઉન્ટ ફોર, ૩મ નં. ૩ કણસવાડી-મુંબઈ-૨.

લોડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠ

કાઠિવાવાડમાં ખૂબે ખૂબેથી અન્નની અછત અને મોંઘવારીથી લોડોની દૃષ્ટિ અનેલી સ્થિતિના સમાચારો મળતા રહે છે કુંડલા પાસેના એક ગામમાં એક બાઈએ નિર્વાહ કંવાની અશક્તિને કારણે પોતાનો પત્નીને તજ દીધાની ખબર મળી છે જમ નેડિયામાં એક દાનને નિર્વાહ નહિ કરી ચક્ર વાધી અકીચ ખાઈ જીવનનો અંત અંજીયો હતો કાઠિવાવાડમાં સખ્યાગધ કુંડુઓ આજે મીઠા મરચાના પાણીમાં રાટલા બોળોને પેટ ભરે છે.

પ્રાંગમના કુંવરી સાહેબાના લગ્ન નિમિત્તે ભાવાતો અને ખેડૂતો પાસેથી સવાળે ગળું મહેસૂલ લેવાય છે ખેડૂતોમાં આથી બારે અસતાપ ફેલાયો છે.

સગદાર પૃથ્વીસિંહ તા. ૨૭ મીના રોજ આવનમગના વતની કુ. પ્રજા દવે પી. એ. સાથે લગ્નપ્રયોધી નેડાશે સિનીલ મેરેજ પ્રમાણે લગ્ન સામવાદી કચેરીમાં થશે.

મુજગતના બળીતા બહેન લોડી વિદ્યાગૌરી રમણભાઈ નીલકંઠ મુજગતી સાદિત્ય પરિવરના ૧૫ અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે ચુટાયા છે

અત્રે બાઇ રૂઢીણી પ્રમુતિગૃહની ઉદ્ઘાટન ક્રિયા તા. ૨૪-૧૮-૪૩ ના રોજ શ્રી કમ્પુગાર્ધના હાથે ધર્મ હતી

વડોદરાને આંગળે ભુખમરાના ઝોળા ઉતરવા મંડવા છે. જમનાબાઈના દવાખાનામાં એક નવ માસની બાળકોને તેના મા-બાપ પોષણ કરવા અશક્ત હોવાથી રકતી મુકી ચાલો જવા દર્તા.

નેતપૂરમાં ૧૬ વર્ષની એક અર્ધવંતી યુવતીએ કુંડુબ કલેશથી કંટાળી આપધાત કર્યો છે.

જોરસદના સીમસજ ગામમાં એક મણી નામની યુવતીએ ઘર કંદેશથી કંટાળી કુલે પડી હતી પણ લોકોએ જીવતી બહાર કાઢી હતી.

મળીના સિનેમા અભિનેત્રી દુર્ગા ખોરેએ ૪૦ વર્ષની વયે અબ્દુલ રશીદ નામના એક સરકરી અમલદાર સાથે પુનર્વંન કર્યો છે. તેઓ સાતેક વર્ષ પર વિધવા બન્યાં હતાં.

મુજબની એક યુવાન આદારપદ ફીદમ અભિનેત્રીને ભુખમરાએ વરખી લીધી છે આ અભિનેત્રી છેલ્લા કેટલાંક અકબુડિયાથી ગેઝાર હતી તેની બેકારી પાછેગથી ભુખમરામાં પારજીમી હતી.

અદ્દાનાદમાં એક નર્સિંગ હોમમાં એક પારસો મરિયાએ એકી સાથે ત્રણ બાળકોનો જન્મ આપ્યો છે આ બાળકોઓ પુરે માસે નહિ પરંતુ અધૂરે માસે અવતરે હતો. છતાંય તે જીવતી છે અને તેમની તમિષત પણ સારી છે.

બાળક

વર્ષ '૨૪ મું :

ડીસેમ્બર ૧૯૪૩

: અંક ૧૨ મો

સંતા કુ ક ડી

અનુબુપ્—

સમીસાંને સહુ લેમાં બાળકો રમતાં હતાં;
સહુ સંતાય ને એક બોળવા મથતું હતું ૧

શિંખરિણી—

રમે એવી નિત્યે રમતગમતો એ સહુ જણા,
'મગા આને માડી! ખુબ પડી,' વટેએમ સમજા;
અને સુણી વાર્તા હસતી મધુરું સસ કળીઓ,
પડે નિદ્રા બોળે કમલસમ સો એ રસ સરે. ૨
હડી જોડેલાં બંધાણે જીવકીડન એ સો કરી રહે,
મીઠાં ગાનો કેરાં મધુર ટહુકારો પછી કરે;
વહે એવી રીતે રસ સહિત ત્યાં તો દિન વિશે,
અને પાંચિકો તો રસેરસ યમ ત્યાં કરી રહે. ૩

વસંતતિલકો—

વીત્યા અનેક દિવસો સહુએ હસે છે,
વીત્યા અનેક દિવસો સહુએ રમે છે,
'આને ન કેમ દીસતું અહીં બાલ એક?'
પુછે સહુ પચિક એ તહીં શાંતિ લેનાં. ૪

લેડી વિદ્યાગીરી નીલકંઠ

કાઠિયાવાડમાં ખૂબે ખૂબેથી અન્નની અછત અને ગોંધવારીથી લેતોડાતી દરજી અનેકો રિયતિના સમાચારો મળતા રહે છે કુંડલા પાસેના એક ગામમાં એક બાઈએ નિર્વાહ કરવાની અશક્તિને કારણે પોતાની પત્નીને તજ દીધાની ખતર મળી છે જામ નેડિયામાં એક દળને નિર્વાહ નહિ કરી ચક્ર વાળી અફીજી બાઈ જીવનનો અંત આપ્યો હતો કાઠિયાવાડમાં સખ્યાનપ કુટુંબો આજે મીઠા મરવાના પાણીમાં રાટલા બોળીને પેટ ભરે છે.

ગ્રામધાના કુંવરી સાહેવાના લગ્ન નિમિત્તે ભાવાતો અને ખેડૂનો પાસેથી સવાળે ગળું મહેસુલ લેવાય છે ખેડૂનોમાં આથી બારે અમતોષ ફેલાયો છે.

સગદાર પૃથ્વીસિદ્ધ તા. ૨૭ મીના રાજ બાવનમળના વનની ક. પ્રસાદે પી. એ. માથે લગ્નમયોથી નેદારો મિત્રીલ મેડન પ્રમોજે લગ્ન સામવાદી દેવેરીમાં રહી.

ગૂજરાતના જાણીતા બહેન લેડી વિદ્યાગીરી રમણભાઈ નીલકંઠ ગૂજરાતી સાહિત્ય પરિષદના ૧૫ અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે ચુકાવા છે.

અત્રે બાઈ રૂઢીણી પ્રમુતિગૃહની ઉદ્ઘાટન કિર્મી તા. ૨૪-૧૦-૪૭ ના રોજ શ્રી. કર્તુવ્યાર્પના દ્વારા યજ્ઞ હતો.

વડોદરાને આંખે જીખમરાના ઝાળા ઉતરવા માંડ્યા છે. જામનાબાઈના દવાખાનામાં એક ન માસની બાળકીને તેના મા-બાપ પોષણ કમ અશક્ત દોષથી રક્તી મુકો ચાલો જ્યાં દર્તા.

જેતપૂરમાં ૧૬ વર્ષની એક ગર્ભવતી યુવતીએ કુટુંબ દેવેશથી કંટાળી આપણા કંઈ છે.

ભોરસદના સીમલજ ગામમાં એક ગણ નામની યુવતીએ પર કંકારથી કંટાળી ક પડી હતી પણ લોકોએ જીવતી બહાર કાઢી દર્તા.

જંનણીતાં સિનેમા અભિનેત્રી દુર્ગા ખોટે ૪૦ વર્ષની વયે અબદુલા મશીદ નામના એ લશ્કરી અમલદાર સાથે પ્રતિજ્ઞ કર્યા છે તેઓ સાનેક વર્ષ પર વિધવા બન્યાં હતાં.

ગુજરાતી એક યુવાન આચારપર ફોદ અભિનેત્રીને જીખમગાળે ભરખો લોધી જ આ અભિનેત્રી સેદવા દેટલાંક અકલુપિયાક બેકાર હતી તેની બેકારો પાછંગથી જીખમ. રાગાં પારજીમો હતી.

અદલાવાડમાં એક નસિંગ હોમમાં એ પારસો મદિવાએ એકો સાથે ત્રણ બાળકોને જન્મ આપ્યો છે. આ બાળકોમાં પ્રે માર નહિ પરંતુ અધુરે મામે અવનગી હતી. બાઈ તે જીવતી છે અને તેમની.

ખાખડ

વર્ષ ૨૪ સુ :

ડીસેમ્બર ૧૯૪૩

: અંક ૧૨ મો

સંતા કુ ક ડી

અનુબુધ—

સમીસાંજે સહુ લેગાં બાળકો રમતા હતા,
સહુ સંતાય ને એક બોળવા મથતું હતું ૧

શિખરિણી—

રમે એવી નિત્યે રમતગમતો એ સહુ જણા,
'મજા આજે માડી! ખુબ પડી,' વટે એમ સંઘળા,
અને કુણી વાર્તા હસતી મધુર સસ કળીઓ,
પટે નિદ્રા બોળે કમલસમ સો એ રસ સરે. ૨

ઉડી ઓઢાં ઓઢાં જલેકીડન એ સો કરી રહે,
મીકાં ગાનો કેરા મધુરે ટહુકારે પછી કરે,
વહે એવી રીતે રસ સહિત ત્યાં તો દિન વિયે,
અને પાંથિકો તો રસરસ થઈ ત્યાં કરી રહે ૩

વસંતતિલકા—

વીત્યા અનેક દિવસો સહુએ હસે છે,
વીત્યા અનેક દિવસો સહુએ રમે છે,
'આંજે ન કેમ દીસતું અહીં બાલ એક?'

સહુ પથિક એ ત્યાં શાંતિ લેનાં

અનુબંધ ૫—

પડી સાંજ મયાં લેગાં રમવા સંતાકુકડી,
'જડયો ના એ, જડયો ના એ,' વદતાં સૌ ઉભા રહી
થયાં સૌ મુખડાં બ્હીલાં માડીને પુછવા ગયા;
'ગયો સંતાઈ એ ક્યાં કે,' જડે એ તો કંઈ નહી.

૫

૬

વસંતતિલકા—

માડી તણાં નયનથી વહી અશ્રુધારા,
'શું છે થયું ? થયું જ શું ?' સહુ બાલ બોલ્યાં,
તોયે કંઈ નહી મળે જરી એક શબ્દ,
મુંઝાય બાલક વધુ સહુ એય જોતાં

૭

અનુબંધ ૫—

વધાં અશ્રુ સહ નેણે, 'આવશે ના ફરી કદી;
'કેમ ના ? કેમ ના ?' કે'તાં બેસી ત્યાં રોયાં ફરી.

૮

[શખરિણિ—

વીતે થોડાં દીનો પછી કંઈ દીને કો જતું રહે,
સહુ થોધે તોયે ફરી નહી કદી એ કંઈ જડે;
અને તેવી રીતે બુઝાઈ ગઈ એ સમ દીવડી,
રહી માતા દેવા પચિક સહુને બોધજ કહે,

૯

અનુબંધ ૫—

"બાલકો આપણે સૌએ, મંસાર સતાકુકડી;
"સંતાતા બાલ એમાંનું જડે કો દી' ફરી નહી"

૧૦

ચંદ્રવદન બી. મહેતા.

નવાં નરતો

(૧)

એક વાંસે બીજું લય
બીજા વાંસે ત્રીજું લય
ત્રીજા વાંસે હાર લય
હાર વાંસે હાર લય
પટે એક કદી ખાડે
બીજું અને ત્રીજું પટે
એક વાંસે બીજું લય
બીજા વાંસે ત્રીજું લય

(૨)

ગદો નહિ, ઘોડો નહિ
તોયે ગદો ઘોડો જેવું
માત ગદો, પિતા ઘોડો
ઘોડી માત, પિતા ગદો
નવું રૂપ, નવા ઢંગ
કહો તમે કૈવો રંગ
ગદો નહિ, ઘોડો નહિ
તોય ગદો ઘોડો જેવું

[રાત્રુભાષ.

હુચ્ચું શિયાળ

લેખક : રેવાચદ ના રાહુ

એક રાત્રી હતો. તે બહુજ લોકપ્રિય હતો. તેના રાત્રીમાં પ્રભા ઘણીજ ખુશી હતી. તેને એક દિવસ એવો વિચાર ઠર્યો કે, જંગલનાં બધાં પ્રાણીઓ કરતાં શિયાળ બહુજ હુચ્ચું પ્રાણી છે માટે તેની એક વખત પરિક્ષા કરવી જોઈએ.

આવો વિચાર કરી બીજા દિવસે સવારમાં ધનુષ ગાણુ લઈ જંગલ ભણી રવાના થયો ત્યાં એક લીમડાના વૃક્ષ નીચે બેઠો ને તેને તે જગ્યા પસંદ પડી.

તે જગ્યાએ તેને એક ખાડો ખોદાવ્યો ને તેના ઉપર ઘાસ પથરાવ્યું પછી તે ઉપર આછી આછી ધુળ પથરાવી દીધી. ત્યારપછી તેના ઉપર એક કાપેલો માંસનો ટુકડો મૂક્યો ને તે પાસેના લીમડા ઉપર ચઢી નિરાંતે બેઠો.

ત્યાર પછી થોડીકજ વારમાં એક હુચ્ચું શિયાળ ત્યાં યદને નિકળ્યું તેને પેલો માંસનો ટુકડો જોયો તેને જોતાંજ મનમાં ખાવા માટે પાણી છુટ્યું પણ વિચાર ઠર્યો કે આવા જંગલમાં આવો કાપેલો ટુકડો છે માટે આમાં કાંઈક હોવું જોઈએ, તેવો વિચાર કરી તે પેલા લીમડાના યડની ઓધે સંતાઈને જોવા લાગ્યું કે શું થાય છે.

થોડાએક કલાક પછી ત્યાં યદને વનનો રાત્રી સિંહ નિકળ્યો તેને પેલો માંસનો ટુકડો જોયો ને જોતાંની સાથેજ તેના ઉપર કુદી પડ્યો પરંતુ પેલું તો કૃત્રિમ રીતે બનાવેલું હોવાથી ખાડામાં પડ્યો ને પેલો માંસનો ટુકડો ઉછળીને બાજુ ઉપર પડ્યો તે બધું શિયાળ જોતું હતું તે માંસનો ટુકડો લઈ રવાના થઈ ગયું સિંહ ખાડામાં પડવાના અવાજથી પેલો રાત્રી એકદમ બેઠો થયો ને જુલે છે તો, શિયાળ માંસનો ટુકડો લઈ આવ્યું હતું ને સિંહ ખાડામાં પડેલો દીઠો, પછી નીચે ઉતરી ને સિંહને તીર માર્યું જરાજરા કપાળમાં જ વાગ્યું ને થોડીજવારમાં વેદનાથી સિંહ મરણ પામ્યો તેને લઈ પોતાની રાજધાની ભણી રવાના થયો ત્યારથી તેને જાણ્યું કે, “ખરેખર શિયાળ બધાં પ્રાણી કરતાં હુચ્ચું છે.” અને આપણામાં કહેવત છે કે, “બળથી ના યાવ તેટલું કળયી યાય.”

ખાળકો માટેના પુસ્તકો :

ગાળ બટુક ૦-૬

લોખી. જમના ૦-૮

વાતબહેના ૦-૮

ઈન્દીરાને પત્રો ૦-૮

શ્રી બો ધ કા ર્યા લ ય, મે દ્રો જ સા મે, અ મ દા વા દ

== ઉઠે બચુડીઆં, જાઈ ઘેર ==

એક હતી મરઘી, એને એક બચુ.
એ જણાં રોજ સાથે ખવાતું શોધવા બંધ.

એક દી ખેતરમાં ગયા, ત્યાં બાર
ખાતાં ખાતાં મરઘડાના ગળામાં એક
ઠળીઓ ભરાઈ ગયો, તે કેમે કર્યો
ઉતરે નહિ મરઘડું તો બિચારું મુંઝાઈ
ગયું ને મરવા જેવું થયું હો ઉપર
પડ્યું ગભરાતી ગભરાતી મરઘી પાણી
શોધવા ચાલી

જતાં જતાં નહી મળી, એને કહે:
નહી દેવા, નહી દેવા દે પાણીડાં,
છાં દું મ ર ઘ ડાં, ઉઠે બચુડીઆં
જાઈ ઘેર.

નહી કહે, મરઘીબાઈ, તહમને પાણી
તો આપું, પણ મહારી પામે વાસણ નથી
મરઘી કહે, આ લઈ આવું

જતાં જતાં દૂધીનો વેલો આવ્યો
એના ઉપર તુમડાં બાઝેલાં, મરઘી
એને કહે:

વેલા દેવા, વેલા દેવા, દે તુમડીઆં
આ પુ ન દી ને, દે પાણીડાં
છાં દું મ ર ઘ ડાં, ઉઠે બચુડીઆં
જાઈ ઘેર.

વેલો કહે, મરઘીબાઈ, આ તુમડાં
તોડીને લઈ જાઓ. મરઘી તોડવા વિચાર

કરે પણ વેલા નીચે કાંટા પડેલા, તે
કાઈ તોડી આપે તો ઠીક એમ ધારીને
કાઈ માણસને શોધવા નીકળી.

જતાં જતાં એક બાળા મળી એને
કહે —

બાળા દેવા, બાળા દેવા,
તોડી દે તુમડીઆં
આપુ નહી ને, દે પાણીડાં
છાં દું મ ર ઘ ડાં, ઉઠે બચુડીઆં
જાઈ ઘેર

બાળા કહે, મરઘીબાઈ, તુમડું તો
તોડી આપુ પણ એની નીચે કાંટા છે
તે છુટ લાવી આપો તો ઠીક

મરઘી કહે, આ લઈ આવું.

મરઘી તો મોચીને ત્યાં ગઈ, જઈને
કહે:—

મોચી દેવા, મોચી દેવા, દે છુટડીઆં
આ પુ બા બા ને, તોડી દે તુમડીઆં
આ પુ ન દી ને, દે પાણીડાં
છાં દું મ ર ઘ ડાં, ઉઠે બચુડીઆં
જાઈ ઘેર.

મોચી કહે, છુટ તો તૈયાર છે પણ
એને નાળ દેવાની બાકી છે. તે લવારને
ત્યાંથી લાવી આપશો ?

(બચુસધાન ૧૬ મા પાને)

બુદ્ધિ વગરના છોકરો

મી. બુદ્ધમનરાય એક ગુજરાતી સ્કુલના હેડમાસ્તર હતા. તાપની રત્ન પછી એક છોકરો નીચે પ્રમાણેના કાગળ લઈ સ્કુલમાં દાખલ થવા માટે આવ્યો:-

“સાહેબ-આ કાગળ લાવનાર મારા છોકરા અક્ષલશંકરને તમારી દેખરેખ નીચે મુકું છું મને ખાતરી છે કે તમે તમારી આલાકીથી તથા ધ્યાનથી એને સુધારી શકશો. આજલગી કોઈ પણ માસ્તર એને સુધારી શક્યા નથી. એની ઉંમર હાલ ૧૧ વરસની છે. પ્રથમ એને મારા ગામની નિશાળમાં મૂક્યો પણ કંઈ શીખી શક્યો નહિ. ત્યાર પછી એને અમારા ગામની પાસે આવેલા એક ગામની નિશાળે મૂક્યો, પરંતુ મારતરે કહ્યું કે એ બધું એમ લાગતું નથી, કારણ કે એનામાં બીલકુલ બુદ્ધિ નથી, તેમજ લખીવાંચી પણ શકતો નથી અને યાદશક્તિ ન હોવાને લીધે ભૂગોળ પણ બીલકુલ આવડતી નથી, ટુંકમાં જો એનામાં કદાચ બુદ્ધિ હોય તોપણ એણે હજી સુધી કોઈપણ રીતે ખતાવી નથી. હવે જો એ સુધરે તો તમારાથી જ સુધરે માટે એને સુધારવા મહેરબાની કરશો.

લી. આપનો તાબેદાર સેવક,
“ગંગારામ.”

જ્યારે મી. બુદ્ધમનરાયે ઉપર પ્રમા-
“કાગળ વાંચ્યો, ત્યારે માથું હલાવ્યું

અને તેના એક આસિસ્ટન્ટ માસ્તરને કહ્યું કે, એક બુદ્ધિ વગરના છોકરાને અહીં મોકલવામાં આવ્યો છે. ઠીક છે ગમે તેમ હોય છતાં એ પણ મનુષ્ય છે એટલે સુધરશે.

ત્યારપછી મી. બુદ્ધમનરાયે અક્ષલ શંકરને બોલાવ્યો અક્ષલશંકર જણે તેને મારવાને માટે બોલાવવામાં આવ્યો હોય એવી રીતે બીતો બીતો આસ્તરની પાસે ગયો. માસ્તરે ત્યારપછી તેને નીચે પ્રમાણેના સવાલ પૂછવા માંડ્યા:-

બુદ્ધમનરાય:-ભાઈ અક્ષલશંકર અહિં આવ, ગારી પાસે-ઉભો રહે, બીલકુલ ગભરાઈય નહિ, તને કોઈ હરકત કરશે નહિ. તારી ઉંમર કેટલી ?
અક્ષલશંકર-સાહેબ ગયા એપ્રીલની ૬ તારીખે ૧૧ સુ' વરસ બેઠું.

બુદ્ધ-“ખરેખર તું તારી ઉંમરના પ્રમાણમાં ઘણો જૂનો છે. હું ધારું છું કે તને રમવું બહુ પસંદ પડે છે ?”

અક્ષલ-“હા સાહેબ”

બુદ્ધ-“તને લખોટા રમતાં આવડે છે?”

અક્ષલ-“હા સાહેબ. સારી રીતે.”

બુદ્ધ-“અક્ષલશંકર, તને લખતાં આવડે છે ?”

અક્ષલ-“સાહેબ હું થોડું લખતાં શિખેલો પણ પછી છોડી દીધું”

૧૦-“છોડી કેમ હોય ?”

કલ્પ-“કારણ કે હું બરાબર અક્ષર ઓળખી શક્યો નહિ તેમજ ગોઠવી શક્યો નહિ”

૧૦-“ત્યારે ખોળ છોડરા કેમ લખી વાંચી શકે છે ? શું તેઓને તારા કરતાં વધારે આંગળાં છે ?”

કલ્પ-“નહિ સાહેબ”

૦-“શું તું લખોટાની પેઠે પેન નથી પકડી શકતો ?” અક્ષલશંકર મુગોજ ઉચો રહ્યો.

૦-“મને તારા હાથ જોવા દે !” અક્ષલશંકરે નાથ કરતા રીંછની જેમ પાતળા બેઉ હાથના પંખા ખતાવ્યા.

૦-“હું ધારું છું કે તને વાંચતાં આવડે છે”

કલ્પ-“હા સાહેબ.”

૦-“ત્યારે કહે કે રૂકુલના ખારણા પર શું લખેલું છે ?” અક્ષલશંકરે કાંઈક ઉતાવળથી વાર્યું-

“શ્રમ વિતા પ્રારબ્ધ હુલું રહે”

-“હવે કેમ આવડ્યું ?-શું મહેનત કર્યો તો નહિ આવડે ?”

૧૦-“હા સાહેબ, મહેનત કરીએ તો ખાપણે ધાર્યું કામ કરી શકીએ”

-“હીક, હવેથી વધારે મહેનત રબે એટલે વધારે સારું આવડ્યો ને વ્યકરણ આવડે છે ?”

૦-“નહિ સાહેબ”

પ્રથમ-“તું કની શીખ્યો છે કે નહિ ?”

અક્ષલ-“સાહેબ, મેં બહુ મહેનત કરી પણ હું યાદ રાખી શક્યો નહિ”

પ્રથમ-“વારુ, તું ઘણી વાત યાદ રાખી શકે છે અને ખાત્રી છે કે તું અક-વાડીઆના દિવસ કમવાર કહિ શક્યો ?”

અક્ષલ-“હા સાહેબ”

પ્રથમ-“હું ધારું છું કે તને તારા બાક, બહેન, તથા ગામના અડધા ઉપર લોકોનાં નામ આવતાં હશે !”

અક્ષલ-“હા સાહેબ, હું ઘણાં નામ જાણું છું.”

પ્રથમ-“તને કામલા આવડે છે ?”

અક્ષલ-“મેં સરવાળા શીખ્યા માંડેલા પણ તે શીખી શક્યો નહિ”

પ્રથમ-“કેમ નહિ ?”

અક્ષલ-“હું તે કરો શક્યો નહિ સાહેબ.”

પ્રથમ-“હીક, એક આનાના કેટલા લખોટા આવે ?”

અક્ષલ-“એક આનાના બારનવા લખોટા આવે સાહેબ.”

પ્રથમ-“અને બે પંચાના કેટલા આવે ?”

અક્ષલ-“૬ સાહેબ.”

પ્રથમ-“અને બે આનાના કેટલા આવે ?”

અક્ષલ-“૨૪”

પ્રથમ-“જો તને દરરોજ એક આનો મળે તો અડવાડીઆના કેટલા આનો મળે ?”